Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DEN DANSKE UNDEROFFICER

ET BIDRAG TIL HÆRENS HISTORIE

AF

J. KRØIER OG J. HINGE

. . . ALT HAR JO EN HISTORIE, OG UNDEROFFICERERNES ER IKKE SAA GRAAFARVET ENDDA.

G. E. BETZONICH

UDGIVET AF UNDEROFFICERSFORENINGEN
1891 — 30. OKTOBER — 1916

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
MDCCCCXVI

KJØBENHAVN — FORLAGSTRYKKERIET

Efterstaaende Skildring af den danske Landunderofficers Historie gør ikke Fordring paa at kaldes udtømmende. Da Tiden til Arbejdets Udførelse har været knapt tilmaalt, har der ikke været Lejlighed til Arkivstudier i ønskeligt Omfang, hvorfor Arbejdet væsentligst støtter sig til trykte Kilder.

At der under disse Forhold kan og maa være indløbet Fejl, vil sikkert kunne forstaas. Som Arbejdet fremtræder, er det et Forsøg paa at sammenarbejde, hvad der i anden Forbindelse har været offentliggjort om dette Emne, suppleret med hidtil utrykte Oplysninger om Underofficerernes Historie. Hertil knytter sig en kronologisk ordnet, historisk Redegørelse for Underofficersforeningens Virksomhed fra 1891—1916, bygget paa Foreningens Arkiv, Pressen og mundtlig Overlevering.

Det er vort Haab, at Bogen trods sine let paaviselige Mangler dog maa kunne være dem, der nærer Interesse for Underofficersstanden, til nogen Glæde og Nytte.

Vi skylder Krigsministeriet en Tak, saavel for økonomisk Hjælp som for den værdifulde Bistand, dets Arkivar, Kaptajn K. C. Rockstroh, har ydet os, ligesom vi her bringer de mange vor Tak, der ved Oplysninger, Raad, Vejledning eller paa anden Maade har staaet os bi. Sidst, men ikke mindst, takker vi Underofficersforeningens Stifter, Oversergent V. H. V. Krohn, for den vigtige Hjælp og Støtte, han har ydet os under Arbejdets Gang.

København, i Juli 1916.

Forfatterne.

I

INDLEDNING

Indtil Aar 1500.

Saalænge Danmark har haft en væbnet Magt, har der efter al Sandsynlighed været Mænd, der har røgtet Underofficerens Gerning. Allerede i Oldtiden hører vi om, at Kongen omgav sig med en Hustrop eller Hird, og at denne Kreds af Mænd deltes i Thegner (Tjenestemænd), der maa formodes at have været befalende under Kongen, og Bersærker, der var udelukkende adlydende. Gik Folket i Leding, blev det ført af Kongen og de ædle Slægter; det ligger da nær at antage, at Underførerne toges af Samfundets Kerne, de frie Mænd — Bønderne.

Det første Forsøg paa at skabe Landet en staaende Hær gjordes af Knud den Store, som i Begyndelsen af det 11. Aarhundrede oprettede Tinglid, der talte 3000 Mand. Korpset var meget eksklusivt, idet kun Mænd af Landets fornemste og rigeste Slægter kunde optages som Krigere deri; disse kaldtes Huskarle. Tinglid havde sit eget Ting og sine egne Love og Rettergangsregler — Vederlagsretten, hvis Bestemmelser var Rettesnor langt ned gennem Tiderne.

I denne Organisation kan der paavises et Led, der har svaret til senere Tiders Underofficerer, idet hver Skibsbesætning i Tinglid havde sin Fører — *Styresmanden* — der befalede over en halv Snes Huskarle. Betegnelsen Styresmand (oldn.: Sturi) var iøvrigt ældre end Tinglid, idet den allerede indeholdtes i Runeindskrifter fra det 10. Aarhundrede.[1]) Styresmanden var velbevæbnet, med tveægget Sværd, der ligesom de øvrige Hirdmænds havde guldindlagt Fæste, Spyd, Økse og Skjold; det var ikke for den fattige Kriger at komme i Kong Knuds Elitekorps. Styresmandens Løn var 12 Mark Sølv om Aaret, og han tjente ligesom hele Hirden paa eet Aar ad Gangen.

Tinglid opløstes under mindre duelige Konger, og Landet ødedes i oprivende Borgerkrige, indtil Danmarks Storhedstid oprandt under Valdemarerne. Igennem hele det 13. Aarhundrede bestemtes Ledingsbyrdens Fordeling gennem de Regler, der var givne af Valdemar Sejr. Landet var inddelt i Skipæn, der svarede til de senere Lægd. Skipænet stillede et Ledingsskib med den fornødne, bevæbnede Besætning, i Reglen 40 Mand. Skipænet deltes atter i mindre Jordomraader, hvoraf hvert enkelt — hafnæ — skulde stille en Mand. Det almindelige var, at tre Fuldgaarde udgjorde en hafnæ, saaledes at hver Gaard kun sendte en Mand i Leding hvert tredie Aar (Tredingshafne); men man havde dog ogsaa baade Sjettingshafne og Tolvtingshafne, hvilken sidste udredede en Tolvtedel af Omkostningerne og sendte en Mand hvert tolvte Aar. Hvilken af disse Inddelinger, den enkelte Bonde tilhørte, beroede paa hans Skatteevne; den fattige var helt fri for Ledingsrede.

I dette nationale Værn træffer man atter Styresmanden; men han er nu steget stærkt i Betydning; thi han administrerer Skipænet i Fred og fører det i Krig. Medens Bønderne i Skipænet var pligtige til at udruste og vedligeholde Fartøjet og efter Tur personlig drage i Leding, maatte de tillige udrede en vis Afgift til Styresmandens standsmæssige Udrustning. Han paasaa, at Mandskabet gav Møde udrustet paa befalet Maade, og at Fartøjet var i god Stand. Han bestemte, om der i enkelte Tilfælde kunde afviges fra de gældende Bestemmelser om, at ingen uden gejstlige kunde sende lejet Mand paa Skibet. Som Løn havde Styresmanden „Hesteleje" og „Brynjeleje", hvorom Jydske Lov siger, at „Styrismand skal selv skaffe sig Heste og Brynje og tage af hver Hafne ni Skæpper Rug for begge til St. Mikkels Messe, men dog ikke i noget andet Aar, end naar Leding udgaar";[2]) desuden havde han Ret til visse Bøder, der kunde idømmes for Disciplinarforseelser. Medens Mandskabet, Hafnebønderne, var Fodfolk og bevæbnet med Sværd, Kedelhat og Spyd, skulde Styresmanden møde til Hest og have „fuld Mandsvaaben", nemlig Hjelm, Brynje, Sværd og Skjold samt en Armbrøst og tre Tylvter Pile. Armbrøsten var et ret nyt Vaaben, og det var derfor bestemt, at Styresmanden, saafremt han ikke kunde skyde med den, maatte have en Armbrøstskytte med sig til dens Betjening.

Som man ser, var Styresmandens Stilling baade betroet og an-

set. Ofte kunde den forbindes med Ombudsmandens (af Ombudsmand det germaniserede „Embedsmand") Embede, der var af udelukkende fredelig Art, i hvilket Tilfælde han var Herredstingets Leder. Stillingen som Styresmand gik i Arv til ægte Søn, Fader eller Broder, derimod ikke til Slegfredsøn, selv om han var kuldlyst, og ikke paa Spindesiden; var Betingelserne for Arv ikke til Stede, hjemfaldt Skipænet til Kongen. Styresmanden behøvede ikke at være Selvejer, selv om det vel nok var det almindeligste.

Styresmanden er en saare interessant Skikkelse i den tidligere Middelalder. Han vokser op fra Folkets brede og endnu frie Lag, Bønderne, og hævder sig godt ved Siden af sine Overførere, der tages af Landets gamle Slægter, de store Jorddrotter. Dansk er han i sin Oprindelse ligesom de ham omgivende Led baade opad og nedadtil. Om Danmark havde bygget uafbrudt paa denne Tradition!

I Tiden umiddelbart efter Valdemar Sejr skete der en Lagforskydning i Folket. Et Aristokrati i løse Omrids dannede sig paa det gamle demokratiske Samfunds Bekostning. Den fremrykkende Klasse — Herremandsklassen —, som en senere Tid gav Navn af Adel, dannedes først og fremmest af de gamle, rige Slægter, men supplerede sig yderligere ved at optage alle de velhavende Bønder, der vilde paatage sig at gaa i Leding og gennem Troskabsed til Kongen stille sig i et personligt Tjenesteforhold til denne. Ledingspligten eksisterede vel endnu, men med stærke Indskrænkninger, og det blev mere og mere almindeligt at betragte Herremandsklassen, der udgjorde en talrig og velrustet Trop, som det Samfundslag, paa hvem Ledingsbyrden fornemmeligst hvilede; den dannede da ogsaa den faste Kerne i Valdemarernes Erobringshær. Medens Ledingsbyrden fra at være hver fri Mands Sag blev et Spørgsmaal, der nærmest kun berørte Kongen og en enkelt Samfundsklasse, sank Folkets brede Lag — Bønderne — i Anseelse. Fra at være selvejende blev Flertallet Fæstere, der ved Skatter unddroges personlig Værnepligt; Menneskematerialet til Hæren skaffedes da til Veje paa anden Maade.

De nye Former for Hærens Organisation kom Syd fra. I Tyskland var man for længe siden gaaet helt bort fra Folkets Deltagelse i Krig, idet man mere og mere kom ind paa at betragte Krigen som et Haandværk, hvori de, der var bedst fagmæssigt uddannede — Adelsmanden, hans Væbnere og Svende — ogsaa

var de bedst anvendelige. Der udvikledes paa denne Maade en særlig Krigerstand, der ved Siden af en stor personlig Dygtighed havde et vist fædrelandsløst Skær over sig. Hertil bidrog ikke lidet de langvarige Korstog, under hvilke Ridderskabet fik fast Form. I Slutningen af det 13. Aarhundrede naaede Riddervæsenet fra Middelhavslandene over Tyskland til Danmark. Ridderne blev en Klasse i Herremandsklassen og de førende inden for Hæren. En Hærs Styrke beroede nu fortrinsvis paa, hvor mange Riddere og sværtbevæbnede Ryttere den talte. Vel kunde Ledingsudbud endnu finde Sted, men kun for en ganske bestemt Tidsfrist, og Bondehæren har næppe spillet nogen større Rolle efter Erik Menveds Tid, idet den herefter skulde optræde som Fodfolk over for Rytteri med tunge Rustninger og paa kraftige Stridsheste.

Det er overordentlig vanskeligt i denne Brydningstid at følge en bestemt Klasse; thi den militære Underfører i det gamle, nationale Værn — den højt ansete Styresmand — forsvinder ganske i denne Tidsperiode eller rettere, han opsluges af Herremandsklassen, i hvilken denne „gamle Folkeædling, der havde været vant til at tale paa Folkets Vegne baade under Ledingstogt og hjemme paa Tinge, ikke glemte denne Ret, fordi han havde svoret den særlige Mandsed." [3])

Hvad der traadte i Stedet for dette Led i den nærmest følgende Tid, antog ikke faste Former; thi vel havde man i Kongens Hird og i Lehnstropperne forskellige Klasser — i Kongehirden endog 4 forskellige, skarpt adskilte Klasser, af hvilke *Gjæsterne,* der varetog saa forskellige Embedsforretninger som Gesandtskabsrejser og Bøddeltjeneste,[4]) nærmest svarede til underordnede Befalingsmænd; men dels var disse Mænd lige saa meget Hoffolk som Krigere, dels var Hirden og Lehnstropperne i Landets faste Borge ganske utilstrækkelige i Antal, naar det gjaldt et Ledingsopbud. Kongerne maatte derfor tage deres Tilflugt til lejede Tropper eller Soldtropper. Fra Midten af det 13., men særlig i hele det 14. Aarhundrede dannedes Hærene af lejede Tropper paa en Maade, der var ganske forskellig fra senere Tiders Hvervning; thi snart sluttede man Traktater med fremmede Fyrster om for en vis Sum at stille et bestemt Antal Tropper i en bestemt Tid, og snart tog Kongen enkelte fremmede Riddere og Svende i sin Tjeneste. Det var disse Elementer, der gav Hæren sin Karakter i nævnte Tidsperiode, og i den Hærordning,

der saaledes efter fremmed Mønster paatryktes Landet, fandt man de enkelte Klasser nogenlunde markerede.

I Oldtidens og den tidligere Middelalders Hære her i Danmark var Fodfolket det eneste Vaaben; det optraadte saavel til Lands som til Søs; denne dobbelte Opgave gjorde det vanskeligt at inddele Hæren i Underafdelinger, og Befalingsmændenes Hverv — den højfornemme Mærkismand, der bar Fanen (Mærket), ene undtagen — ophørte derfor, saa snart Hæren stod opstillet i Kampformation; thi Fodfolkets Taktik indskrænkede sig til, at hver Mand stedse indtog den Plads i Slagordenen, der var blevet ham anvist, og den eneste Bevægelse, man fordrede af ham, bestod i stedse at slutte sig til Mærket: Fanen.[5]) Men efterhaanden kom Rytteriet til at spille en større og større Rolle i Hærens Sammensætning; allerede 1136 ser vi her i Danmark Erik Emune medtage 4 Heste paa hvert Skib under et Erobringstog. Det er dog først i Slutningen af det 13. Aarhundrede, at Rytteriet — hvis Udvikling nøje falder sammen med Lehnsvæsen og Ridderskab — naar frem til at blive Hærens Hovedvaaben.

Underafdelingen i dette Rytteri dannedes af Ridderen og hans Følge; den bestod almindeligvis af 4—5 Ryttere og kaldtes „en Hjelm" eller „et Glavind". Ridderen var Hjelmens Fører; han red Marchhesten (Gangeren), medens Pagen førte Stridshingsten og bar Ridderens Lanse. Under Kamp tog Pagen Gangeren og overlod den til Følgesvendene. Ofte hørte der til denne Ryttertrop yderligere 2—3 Knægte; men disse optraadte da til Fods som Armskytter. De nævnte Følgesvende var ikke altid gemene Spyddragere eller Knægte; tit var en enkelt af dem Ridderens Underfører, og han kaldtes da *Væbner*. Væbnere kunde være adelige eller uadelige; men fælles for dem var Ærgerrigheden: gennem deres Tjeneste i Krigen at opnaa den gyldne Spore, Tegnet paa Ridderværdigheden.

Udrustningen i Riddertiden gennemgik forskellige Udviklingstrin; den var vel næppe engang ensartet inden for samme Tidsperiode. Men i det 13. Aarhundrede, da den var paa sit højeste, bestod den for Ridderen af mange Lag Klædes- eller Lærredsstykker og Jernplader; over det hele bar han et svært Harnisk og om Livet Skærfet af en selvvalgt Farve, der var et Slags Felttegn for ham og hans Glavind, idet det blev baaret af alle hans Følgesvende, fra Væbner og Page til den gemene Knægt. Denne Jernmand, om hvem

det siges, at han maatte løftes op paa den pansrede Stridshingst, var rigt udstyret saavel med Angrebs- som med Dækningsvaaben.

Til nærmere Forklaring af denne store Samling Vaaben paa Enkeltmand — tilmed en Fører af højere Grad — tjener, at man ikke betragtede det som en Byrde, men tvertimod som en Forrettighed at være udrustet med mange Vaaben: jo lavere Rang, des fattigere forsynet med Vaaben; en gemen Knægt (Tjenestekarl) af Fodfolket maatte f. Eks. det første Aar, han tjente for Løn, anskaffe sig en Økse (almindeligvis den kendte danske Bredøkse), det andet Aar et Skjold og det tredie et Spyd, og dermed var hans Udrustning fuldendt.

For Underførerens Vedkommende gentog det samme sig. De omtalte Gjæster, Væbnere og vel ogsaa den fattige Ridder, Enspændingen, der ikke kunde danne Hjelm eller Glavind, var alle daarligere bevæbnede end Ridderen; de havde hverken Brynjehoser eller Staalhandsker, de maatte ikke have Laasbue, men derimod den ældre Haandbue med 3 Tylvter Pile; medens Ridderens Hjelm var af Staal, var Underførerens i Reglen af Jern, ligesom det store Slagsværd ene maatte bæres af Ridderen. De lavere Klassers Heste var upansrede. Jo lavere en Kriger stod, des mindre beskyttet var hans Liv; saaledes formente man Gjæsterne alle Dækningsvaaben med Undtagelse af Skjold og Staalhue; deres Udrustning bestod da i: Vaabentrøje (Ringbrynje), Staalhue, Skjold, Spyd, Sværd, Haandskjold og Haandbue.

Det er kun meget lidt, de efterladte Vidnesbyrd siger om Hærens indre Liv i det behandlede Tidsrum. Om Gjæsterne siges det, at de, naar Hæren var indkvarteret eller samlet i Krigsøjemed, posteredes som Byvagt, Strandvagt, Næssevagt og Udridere; de besørgede med andre Ord Hærens Forposttjeneste.

Vagten trak op om Eftermiddagen, og Vagttiden var om Sommeren ligesom nu 24 Timer, om Vinteren derimod deltes den i 2 Skifter à 12 Timer. Gjæsterne fik kun halvt saa meget i Sold som den øverste Klasse, Hirdmændene; de maatte ikke bytte Vagt uden Kongens Samtykke; men blev det opdaget, at en saadan Bytning havde fundet Sted, blev kun den, der oprindelig skulde have været paa Vagt, straffet. Straffene var selvfølgelig haarde i Overensstemmelse med Tidens Grusomhed. Det hedder f. Eks., at „hvo som paa Posten sov saa haardt, at man kunde fratage ham sine Vaaben eller

fradrage ham Klæderne (!), blev straffet med Landflygtighed."[6]) Der gjordes dog tydelig Forskel til Fordel for de højststillede Befalingsmænd; thi var det en Hirdmand, der sov paa sin Post eller var saa drukken, at han ikke kunde forrette Tjeneste, blev han kun bortvist fra Kongens Hof. Overfor Fjender eller Forbrydere mod Kongemagten gik man dog den modsatte Vej efter Princippet: jo højere Rang, des større Pinsler før Døden.

I Riddervæsenets Barndomstid her i Danmark havde enhver Adkomst til Forfremmelse; f. Eks. blev den Mand, der i Slaget nedhuggede en fjendtlig Ridder, uden Personsanseelse tildelt Ridderværdigheden. Trællen kunde paa Grund af Tapperhed frigives, Bonden blive Adelsmand og Adelsmanden Ridder. Selv om Klassesystemet havde vundet Hævd, var der dog Betingelse til Stede for enhver til at hæve sig; men efterhaanden blev det Skik, at disse Udmærkelser gik i Arv fra Fader til Søn, og derved skabtes en Fødselsadel, der naturnødvendigt maatte blive Modstander af Folkefrihed, Kongemagt og regelbunden Krigstjeneste; dermed stod Riddervæsenet for Fald og kunde ikke mere være den Institution, der prægede Hæren. Krudtets Anvendelse gav det endelig Dødsstødet.

Under Valdemar Atterdag omordnedes Hærvæsenet. Vel kunde Bønderne endnu udbydes til Leding, og de mødte da med Armbrøster (Ballister), som tilhørte deres Sognekirker; men nogen reel Betydning har denne Milits næppe haft. I Stedet for Krigstjeneste betalte Bønderne nu en Pengeafgift — Ledingspenge —, ligesom ogsaa Købstæderne stærkere end hidtil maatte deltage i Ledingsbyrden. For disse betydelige Pengemidler lejedes da de dyre Soldtropper, der i Aarhundreder blev en Svøbe for Europa.

I Slutningen af det 14. Aarhundrede bestod Hæren da som skildret af et svært Rytteri og et Fodfolk, der deltes i Bannere, hvert Banner paa 120 Mand under Kommando af en Høvedsmand. Føringen af et „Kvarter" ($^1/_4$ af Banneret) var betroet en *Kvartermester*, Bannerets første Underfører.[7]) Fra samme Tidsperiode stammer muligvis Betegnelsen *Rodemester* for de laveste Underførere. En Rode har sandsynligvis i Fodfolket oprindelig udgjort 10 Mand, hvilket svarer til en Opstilling paa 10 Geledder bag hinanden, saaledes at Rodemestrene stod forrest i en Række med ni Mand bag hver.[8]) Fodfolket var bevæbnet med Økse, Spyd, Bue (Haand- eller Laasbue), Sværd (Sabel) og Skjold; paa Hovedet bares en

Hellebard fra Tiden før 1559.

Jernhat. Det vides ikke, at Underføreren i sin Udrustning paa nogen Maade har adskilt sig fra Hoben. Dog har han efter al Sandsynlighed baaret Ringbrynje og Staalhjelm.

Aarhundredets Slutning bragte her i Danmark de første svage Forsøg paa at anvende Krudtet, der saa ganske skulde revolutionere al Krigsføring. De første Skydevaaben, der herhjemme kom i Brug, var de saakaldte „Skerpentiner", Kanoner, der næsten udelukkende anvendtes til Søs; til Afløsning af de gamle „Blider" fik man „Skærmbrækkerne", der var lange tynde Jernrør. De første Kanoner var Bagladeskyts, idet der bagtil i Røret blev indsat et Kammer med Krudtladningen; der udskødes Jern- eller Stenkugler.[9]) Det var dog en meget langsom Udvikling, Skydevaabnene undergik, og først i sidste Halvdel af det 16. Aarhundrede fik de en overvejende Indflydelse paa Hærens Karakter.

Skulde Hæren i det 15. Aarhundrede bringes paa Krigsfod, stod der til Kongens Raadighed en lille Garde af Krigsfolk — Adelsmænd og kongelige Skytter —, som Kongen selv underholdt, desuden Opbudet fra Lehnsmændene, Gejstligheden og Adelen, der mødte med et Antal rustede Svende, og endelig det nødvendige Supplement: Lejetropperne; saadanne nævnes hele det 15. Aarhundrede igennem, selv om de vel nok først i dettes Slutning — ved Kong Hans's Tog til Sverrig 1497 og det første Ditmarskertog 1500 — har udgjort Hovedmassen af Hæren. Bondeopbudet kunde der kun regnes med i det Tilfælde, at det gjaldt en Forsvarskrig; thi Bondens Ledingspligt var jo afløst af særlige Skatter, dem Kongerne med Kyshaand tog imod for at kunne leje de krigsvante og mere duelige udenlandske Horder, der var til Fals for den højstbydende.

Lejetropperne dannede Hærens Fodfolk, medens Rytteriet i det 15. Aarhundrede som oftest var nationalt; Landsknægtene lejedes af Fyrster eller Adelsmænd i Tyskland, Frankrig, Italien — Systemets Hjemland —

eller Skotland; særlig Skotterne havde Ord for Forvovenhed; men Franskmændene har sikkert ikke givet dem noget efter; i alt Fald erklærede den franske Kansler 1519, at de 2000 Franskmænd, som var sendt Kristiern II til Toget mod Sverrig, „ikke var bange for at slaas med Djævelen selv".[10]) Hovedmassen af de lejede Tropper i Danmark har dog sikkert været Tyskere. Hvor disse vilde Horder kom frem, blev de en Svøbe for Befolkningen, ogsaa i den Stat, der havde lejet dem. Da saaledes den berygtede „sachsiske Garde" under Junker Schlenitz (Schlentz) 1497 rykkede ind i Holsten for at deltage i Krigen mod Sverrig, flygtede Landbefolkningen i Rædsel inden for Lybecks Mure.[11])

Hærens Organisation og indre Forhold i dette Aarhundrede undrager sig efter de foreliggende Kilder vor Iagttagelse; alle Vidnesbyrd peger dog i Retning af Opløsning i mange Forhold og Mangel paa Fasthed saavel i Hærens Føring som i dens Sammensætning; man maa jo erindre, at Hæren var stykket sammen af smaa Hobe fra de enkelte Slotte eller Købstæder, ligesom der vel ogsaa nok har været Modsætningsforhold mellem de nationale og de fremmede Elementer i den. Udrustningen i denne Tid afgav et broget Skue. Saa godt som alle bar Rustning, mere eller mindre svær efter Mandens Betydning og Anseelse; de almindeligste Vaaben var for Fodfolket Spyd eller Armbrøster, der nu havde naaet en højere Grad af Fuldkommenhed, idet de spændtes ved Hjælp af en lille Mekanisme og udskød Jernkugler; til disse Vaaben kom et nyt — Hellebarden eller Partisanen —, i hvilket man forenede Spydets og Øksens gode Egenskaber. Hellebarden har rimeligvis allerede paa denne Tid kun været benyttet af Fodfolkets Befalingsmænd, for hvem den altsaa har afgivet en synlig Distinktion — for Underførernes Vedkommende sikkert den eneste.

II

Fra 1500 til 1660.

I den første Trediedel af det 16. Aarhundrede blev der under Frederik I truffet forskellige Bestemmelser til Ordningen af Landets Hærvæsen. Adelens og Gejstlighedens Krigstjeneste ordnedes efter deres Indtægt, saaledes at denne blev Grundlaget for det Antal væbnede Ryttere, de skulde stille. Bønderne inddeltes i Lægd Landet over; hvert Lægd skulde stille en fuldt væbnet Mand til Rigets Forsvar. Vaabnene skulde Lægdet altsaa skaffe; men Bønderne maatte ikke sidde inde med disse Vaaben; de opbevaredes paa de kongelige Slotte, indtil de skulde tages i Brug. Der indførtes Mønstringer, til hvilke Adelen skulde møde, ligesom der udnævntes Adelsmænd og Rigsraader til paa Mønstringsdagene at repræsentere Kongen over for Tropperne og til i det hele at forestaa Landets Forsvarsvæsen.

Denne Ordning befæstedes og udvikledes yderligere under de følgende Konger, navnlig under Kristian III; dog tabte Almuens Opbud stedse i Betydning; Troen paa de brede Lags Anvendelighed i en indfødt, staaende Hær var nu ganske gaaet tabt. Man greb da i dette Aarhundrede til det System, der i tre Hundrede Aar skulde holde sig herhjemme: Hvervningen. Man hvervede i Fredstid en Hær af Landsknægte, der indkvarteredes („lagdes i Borgeleje") i Byerne, og som i Midten af Aarhundredet androg ca. 2000 Mand. Hertil sluttede sig et mindre, staaende Korps, Hoffaner, bestaaende af Hofsinder med deres Ryttere og Drabanter.

I Krigstid forslog denne Styrke selvfølgelig ikke; man opbød derfor Folk af Adel og Borgerstand, de sidste væsentlig til Flaadens Tjeneste, og endelig lejede man Hovedparten — hovedsagelig tyske Landsknægte og Ryttere — til en Betaling, der ofte var nær ved at bringe Staten til Ruin. Artilleriets Personel var som Regel allerede hvervet i Fredstid. De meniges og de lavere Befalingsmænds Forhold

til Krigsherren eller dennes Stedfortrædere hvilede fortrinsvis paa to meget vigtige Dokumenter: Bestallingen og Artiklerne, af hvilke den første var at betragte som en Kontrakt Parterne imellem med Angivelse af Tjenestevilkaarene; den udløb af sig selv, uden Opsigelse, naar den paatagne Tjeneste var fuldført. Artiklerne derimod var nærmest at betragte som Straffeanordninger; dog indeholdt de ogsaa en hel Del Bestemmelser angaaende Soldatens almindelige Pligter: Troskab mod Kongen og Lydighed mod Befalingsmændene af hvilken som helst Grad og uanset om disse var Adelsmænd eller ikke; endvidere optoges en hel Del moralske Regler, der alle tilsigtede, at Soldaten skulde opføre sig sædeligt og ordentligt. Rytteriets Artikler var mere kortfattede, idet man gik ud fra, at der i den overvejende nationale Vaabenart fra gammel Tid skulde være bevaret en ridderlig Aand, der overflødiggjorde saadanne Paabud eller Forbud. Artiklerne var noget forskellige for hver Gang, der lejedes eller hvervedes Tropper; men visse Grundsynspunkter gik igen i dem alle. Krigsartiklerne af 1559 synes at have været de mest udførlige og dannet Rettesnor for senere tilkomne. Forøvrigt gjorde det ikke saa nøje, om der i Artiklerne skulde være glemt et eller andet; thi Artiklerne for Fodfolket endte sædvanligvis med den meget formaalstjenlige Bestemmelse, at „dersom der i Artiklerne var forglemt noget, som Krigsfolket burde overholde, skulde alligevel de, som forsyndede sig derimod, fremføres for Obersten og straffes som Ret var." (!)[12]) En enkelt af de for Landsknægtene i Artiklerne indeholdte Bestemmelser har uforandret holdt sig til vore Dage: Forbudet mod at holde Forsamling uden foresattes Tilladelse.

Saavel Artiklerne som den Retspleje, der stod i Forbindelse hermed, hentede sine Mønstre i Tyskland, hvor Kejser Karl V havde ordnet disse Forhold. Den militære Retspleje i Danmark har sin Rod i det 16. Aarhundrede, og de Former for Rettergang, der i hine Tider var i sin Udvikling, bærer f. Eks. i sig Spiren til Nutidens Krigsretter. Retsplejen blev udøvet i de tre Vaabenarter hver for sig, saaledes at en Rytter f. Eks. kun kunde dømmes ved sin egen Vaabenart, selv om den Forseelse, han havde begaaet, nærmest vedrørte Fodfolket. Udøvelsen af Retsplejen var ens over for hvervede, lejede og nationale Tropper i Krig. Straffemyndigheden for mindre Forseelser laa ved Fodfolket i Reglen hos Obersten, ved Rytteriet hos den øverstbefalende — Feltmarskalken — og ved Artilleriet, hvor Rets-

plejen endnu ikke var saa udviklet, hos Obersttøjmesteren. Høvedsmændene ved Fodfolket synes ikke at have været tillagt nogen Straffemyndighed. For sværere Forseelser var der fastsat Straffe i Artiklerne, eller Sagen blev indladt til Rettens Kendelse. Retten blev ved Fodfolket sat ved Regimentet. I vigtigere Tilfælde kunde Sagen henvises til Feltherrens Afgørelse.

Artiklernes Leveregler var i sig selv gode nok; naar de kun blev maadeligt overholdte, maa Grunden søges i Tidsaanden. De hvervede Soldater og Lejetropperne var selvfølgelig mest tilbøjelige til Udskejelser; talrige er de Beretninger, der bærer Vidnesbyrd om deres Raahed, Grusomhed og daarlige Mandstugt; men ogsaa det overvejende danske Rytteri gjorde sig — navnlig under den nordiske Syvaarskrig — Skyld i uforsvarlige Handlinger. Man kan dog ikke udelukkende skrive den slette Mandstugt paa Tidsaandens Regning; man maa ogsaa tage Troppernes Kvalitet i Betragtning; og det lader sig ikke nægte, at disse for største Delen bestod af fremmede Landes Udskud; hertil kom, at Staten ikke overholdt de Forpligtelser, den havde paataget sig over for disse Folk. Krigsførelsen var dyr, og Landet manglede Penge. Soldaterne fik ikke deres Sold rettidigt udbetalt; ja ofte skyldte Staten dem Penge længe efter et Felttogs Slutning. Under saadanne Forhold gjorde Knægtene ofte regulær Strike, nægtede at bryde op fra den Lejr eller By, hvori de laa, før de fik deres tilgodehavende Sold udbetalt. Ved talrige Mytterier af denne Art midt under Aarhundredets Krige stod Feltherren og Landet magtesløse; vel forsøgte man, naar de højere Befalingsmænd ikke længere kunde staa i Forskud for de store Summer, at klare sig ved Udstedelsen af de forhadte Klippinge — Møntstykker af ringere Værdi, som Soldaten alligevel skulde tage for deres fulde Paalydende; men trods Trusler om Livsstraf modtog Købmænd og andre Borgere ikke disse Mønter til Tvangskursen. Man maatte saa ofte gribe til den uværdige Udvej at tinge med Knægtene om deres Tilgodehavende; dette skete da gennem Høvedsmændene, hvem man gjorde til interesserede Parter ved at love dem højere Sold, saafremt de kunde faa Knægtene til at gaa ind paa at modtage en lavere Betaling end den akkorderede. Midt under Syvaarskrigen nedsatte Frederik II en Mønstringskommission, som skulde forhandle med Soldaterne om den skyldige Sold, da Feltherren — Daniel Rantzau — ikke kunde formaa Hæren til at bryde op, før Spørgsmaalet var ordnet. I Ystad blev de kgl.

Kommissionærer tilbageholdte af Soldaterne og først løsladte efter at have lovet „de holliske Knægte" 100,000 Gylden.[13]) Saadanne Forhold nedbrød Mandstugten. Men selv om man medtager de undskyldende Momenter, staar det dog fast, at det var en raa og tøjlesløs Hob, der dannede Hovedmassen af den danske Hær i det 16. Aarhundrede; af denne Hob toges alle Underførerne. Denne Klasse bestod altsaa for Fodfolkets Vedkommende næsten udelukkende af fremmede; Rytteriet var som nævnt nærmest nationalt; der er i alt Fald næppe antaget Rytteri paa Aarssold i det 16. Aarhundrede. Under Syvaarskrigen gjorde Frederik II et hæderligt Forsøg paa at danne en lille, national Hær ved at udskrive hver 10. Bondekarl; men selv om der af de mødte — mange udeblev eller flygtede — senere blev dannet et Regiment danske Knægte, maa Forsøget i det store og hele siges at være mislykket. De lavere Befalingsmænd ved dette Regiment har sikkert været fremmede.

Fra Midten af Aarhundredet indførtes Regimentsinddelingen ved Fodfolket, idet man bibeholdt de gamle Fænniker som Underafdelinger. Ved Rytteriet fandtes kun Underafdelinger, der benævntes Faner. Et Fodfolksregiment bestod af 10 Fænniker; den planmæssige Styrke af hver Fænnike var 350 Mand; dog varierede Tallene baade for Antallet af Fænniker og disses Styrke stærkt. Regimentet kommanderedes af en Oberst, Fænniken af en Høvedsmand. I Slutningen af Aarhundredet blev Benævnelsen Kaptajn mere almindelig for Underafdelingens Chef, indtil den i det næste Aarhundrede ganske fortrængte den gamle nordiske Betegnelse Høvedsmand. Fænnikens Befalingsmænd m. fl. og det hver enkelt tilkommende Antal „Sold" angives som følger:[14])

1 Høvedsmand	10	Sold.
dennes Dreng	1	„
1 Fænrik	5	„
dennes Dreng	1	„
1 Feltwebel	1	„
1 Fører	1	„
2 Webler	2	„
1 Furer	1	„
2 Trommeslagere	2	„
2 Pibere	2	„
1 Skriver	1	„
1 Feltskærer („Feldtscherer")	1	„

„1 Sold" var Lønningsenheden: 4 Gylden om Maaneden for 1 Knægt af Fodfolket og 10—12 Gylden for 1 Rytter, antagne i Maanedssold (Lejetropper). Ved Gylden maa forstaas rhinske eller lybske Gylden; lægges den sidste til Grund, var 4 Gylden = 10 Mark dansk,[15]) en ikke ringe Sum, naar henses til Pengenes Værdi, der i dette Tidsrum kan anslaas til 6—8 Gange større end i Nutiden; men for denne Sum skulde Soldaten til Gengæld ikke alene sørge for sit Underhold, men tillige selv medføre og vedligeholde Beklædning, Vaaben og for Rytterens Vedkommende Hest. Fodfolkets Skytter havde dog et Tillæg af en Gylden maanedligt til Ammunition; men først i Aarhundredets Slutning blev det dog almindeligt, at Skytter fik Erstatning for Ammunitionsforbruget i Krigen.

Der var en væsentlig Forskel i de Vilkaar, der var gældende for lejede og for hvervede Tropper. Medens de første som nævnt saa godt som udelukkende antoges paa Maanedssold, var de sidste paa Aarssold (Jargelt). Aarssolden var i Almindelighed 24 Mark dansk, der betaltes halvaarligt bagud den 1. Maj og den 1. November. Ved Aarhundredets Slutning blev Aarssolden undertiden udbetalt maanedsvis; men Vilkaarene for de hvervede forrykkedes ikke herved. Foruden Løn fik Aarssoldneren 6, 9 eller 12 Alen Klæde aarligt efter Stillingen, samt i Reglen frit Ophold og Underhold.[16]) I Krigstid udbetaltes der Aarssoldneren et Felttillæg, idet han, saalænge Krigen varede, indtraadte i Maanedssold, der var langt højere end Aarssolden. Endvidere tilsikredes der ham fri Kur og Pleje, hvis han blev syg eller saaret i Tjenesten; dette gjaldt dog ikke, hvis Saarene var paadragne i Tvekamp, i hvilket Tilfælde Solden endog blev tilbageholdt, indtil Soldaten atter kunde forrette Tjeneste — Mandens Krop var sandelig Statens Ejendom. Henimod Aarhundredets Slutning ses det af Artiklerne, at der lovedes Soldaten i Aarssold Forsørgelse paa Livstid, saafremt han mistede Arm eller Ben i Krigen. Der var i Aarhundredets Løb enkelte Eksempler paa — navnlig fra Artilleriet —, at Personer hvervedes paa Livstid. Stillingen begyndte at blive „fast".

Grundsatsen for al Lønningsberegning var altsaa 1 Sold, hvormed Hovedparten af de menige maatte lade sig nøje. Enhver Person i Underafdelingen modtog uden Hensyn til Graden 1 Sold „paa sit Døbenavn", foruden hvad der ellers maatte tilkomme ham. En særlig Kategori dannede de saakaldte „Dobbeltsoldnere"; det var de Per-

soner af Fodfolket — Befalingsmænd eller Knægte —, der mødte med fuldstændigt Knægteharnisk og lange Spyd, eller som optoges i Regimentsstaben, hvor de fik 1 Sold foruden den, der tilkom dem i Fænniken. Dobbeltbesoldningen virkede altsaa dels som et Slags Munderingstillæg, dels som et Forfremmelsestillæg. Et ikke uvæsentligt Tillæg til Lønningen var Løsepengene for Fangerne; jo højere Rang Fangen havde, des større Løsepenge tilfaldt der den, som havde taget ham til Fange. I Aarhundredets første Halvdel var det desuden Skik, at der udbetaltes hele Hæren „Slagmaaned" for et vundet Slag, d. v. s. at hver Person fik udbetalt en Maaneds Sold ekstra. Under Syvaarskrigen tabte Skikken sig. Endnu et økonomisk Supplement fandtes i hine Tider: Byttet. Dette tilkom Soldaterne enten som fælles Bytte eller som særlig Ejendom for den, der havde taget Godset. Al Brandskatning tilhørte dog Kongen. Iøvrigt gaves der Regler for, hvor meget der tilkom de overordnede Befalingsmænd, og hvor meget der var fælles. I Artiklerne af 1559 bestemtes det, at Fænnikens Soldater selv skulde vælge en „Byttemester", der skulde aflægge Ed paa at ville varetage Fænnikens Interesser ved Byttets Fordeling. Under Syvaarskrigen bestemtes, at Byttemestrene skulde paase, at hver Fænnike fik sin Del, og at Fænrikken og Feltweblen i tre Dage skulde have Ret til „at indtræde udi de beste bytte".[17]) Ved Indtagelsen af en Fæstning kunde Byttets Værdi være overordentlig stor for den enkelte; saaledes tilkom der under Syvaarskrigen Obersttøjmesteren, naar en By eller et Slot blev erobret, alt Skyts, al Ammunition og alle Vaaben. „Bøssemestrene" — Artilleriets underordnede Befalingsmænd — havde ved samme Lejlighed Ret til alle opslagne Krudttønder i Belejringsbatterierne og den store Stormklokke paa Stedet, ligesom der yderligere skulde gives dem en god Foræring; Skansemesterens Andel var alt Træværk i Belejringsbatterierne, Briske og Skansekurve; ogsaa han skulde have en god Foræring eller en Maaneds Sold.[18])

Befalingsmændenes Lønning var altsaa først 1 Sold paa Døbenavnet; dertil kom 1—2—3 indtil 100 Sold (Regimentschefen) for de forskellige Grader og Tjenestestillinger, f. Eks. havde Obersten selv Kommando over en Fænnike i sit eget Regiment og fik som Følge heraf Sold i begge Stillinger. Denne Uskik holdt sig haardnakket i flere Hundrede Aar. For de lavere Befalingsmænds Vedkommende kan det vist som Regel siges, at de oppebar 3 Sold, nemlig 1 paa

Døbenavn, 1 for Tjenestegraden og almindeligvis 1 som „Dobbeltsoldner".

Af de Befalingsmænd ved Fænniken, der svarede til senere Tiders Underofficerer, var *Feltweblen* den fornemste (af det tyske Ord Weibel, i overført Betydning den, der staar ved Siden af, Hjælper). Han var Høvedsmandens højre Haand og skulde vaage over, at alle Befalinger blev nøje overholdte. *Furerens* og *Skriverens* Tjeneste svarede nøje til deres Benævnelse. Weblerne (jfr. det gammeltyske „weibeln" at have travlt) var lavere Medhjælpere for de øvrige Befalingsmænd; de havde ikke nogen nøjere bestemt Tjenestegren under sig. Der fandtes i Reglen 2—3 Webler pr. Fænnike; i de skotske Lejetropper under Syvaarskrigen havde man „Corporaler" i Stedet for Webler.

En ganske ejendommelig Stilling indtog den Befalingsmand, der kaldtes *Føreren*. Særlig for Lejetroppernes tidligste Tider var han sikkert typisk. Om ham siges der: „Han maa betragtes som en Slags Repræsentant for de menige. Han skulde være deres Talsmand, naar de havde noget at forebringe, mægle imellem dem og de højere Befalingsmænd, hvor det kunde være nødvendigt, saasom naar en Forseelse var begaaet, hjælpe de menige med Raad og Daad og forebygge Tvist imellem dem. Føreren valgtes af de menige, en Gang for alle eller muligt for en kortere Tid".[19]) Hyppigst er Fænnikens „Fører" vel nok valgt ved den første Mønstring, naar Tropperne var taget i Ed. Han stod i et eget Tillidsforhold saavel opad- som nedadtil; f. Eks. blev Bestallingen og Artiklerne enten i Original eller i bekræftet Afskrift hemmeligt overleveret ham til Opbevaring, for at der ikke skulde kunne ske nogen Forvanskning af disse vigtige Dokumenter. Føreren opbevarede dem en Maaned, hvorefter han afleverede dem til den øverste Befalingsmand; denne gav dem atter til en anden Fører, saaledes at der stadig var en Kontrol med den rette Tilstedeværelse af de Dokumenter, der var det retslige Grundlag for Troppernes Tjeneste. Førernes Stilling som Landsknægtenes befuldmægtigede kunde endog — navnlig i Aarhundredets Begyndelse — føre til, at de militær-politisk kom til at lægge et afgørende Lod i Vægtskaalen. Saaledes nævnes der ved Navn Førere, som i 1523 paa samtlige Landsknægtes Vegne forhandlede om Vilkaarene for Københavns Overgivelse sammen med Statholderen i København, Oberster, Ritmestre, Høvedsmænd, Borgmestre og

Raadmænd.[20]) Førerens Betydning tog jevnt af i Aarhundredet; dog fandtes der endnu Førere under Syvaarskrigen; men omkring Aarhundredskiftet forsvandt de ved Fodfolket ganske.

Af Underførere fandtes der i det 16. Aarhundrede endnu en Grad; de var udenfor de egentlige Befalingsmænds Klasse og kan vel nærmest samstilles med vor Tids Underkorporaler. De fik ikke Sold som Befalingsmænd og har formentlig i tidligere Tider været de ældste Dobbeltsoldnere. De karakteriseres saaledes: „De var Førere for smaa Kommandoer og fritagne for at gøre Tjeneste som Skildvagter, men anvendtes iøvrigt i Vagttjenesten til at føre Skildvagterne til og fra Post og til at efterse disse. De udførte derhos den Slags Forretninger, som nu paahviler Korporalskabsførerne med Hensyn til Kvarter, Forplejning m. m., og havde som saadanne enkelte mindre betydende Forrettigheder. Den ældste Betegnelse paa dem er aabenbart „Rodemestre", der stammer fra Tiden førend det 16. Aarhundrede".[21]) Rodemestrene valgtes sandsynligvis ligesom Førerne af Knægtene og kunde sættes paa Omvalg.

Til Regimentet var knyttet en Række Personer, der havde særlige Tjenesteforretninger, og som ligestilledes med Befalingsmænd. Gaar man ud fra Soldberegningen, var de med lavere Befalingsmænd ligestillede ved Regimentsstaben og deres Sold følgende[22]):

Hos Obersten:		
1 Kapellan	3	Sold.
1 Skriver	3	„
1 Læge („Wundartz")	3	„
2 Spillemænd	4	„
Hos Profossen:		
1 Kapellan	3	„
1 Skriver (Dobbeltsoldner)	1	„
1 Stokmester	3	„
6 Stokkeknægte	12	„
1 Skarpretter	4	„
Hos Schultheisen (Auditøren):		
1 Retsskriver (Dobbeltsoldner)	2	„
1 Retswebel („Gerichtswebel")	2	„
1 „Hurenweibel"	3	Sold.

Den hos Obersten tjenestegørende *Skriver* har nærmest været at betragte som vor Tids Regimentsskriver; de øvrige Skrivere ved Staben var lavere lønnede. *Spillemænd* har saavidt vides altid været ligestillede med Hærens Underførere. *Kapellanens* og *Lægens* Gerning har ikke været synderlig højt vurderet i hine Tider; Lægens Stilling hang nøje sammen med Tidens Opfattelse af hans Gerning (Feltskærer); ofte forenedes den i samme Person med Barberens (Bardskeren eller „Balbieren") Haandtering. Lægens Ligestilling med Underofficerer holdt sig herhjemme i flere Hundrede Aar. En Forening af flere Bestillinger i samme Person fandt forøvrigt ofte Sted i Aarhundredets Løb, f. Eks. Høvedsmand og Profos m. fl. Profossen havde i det 16. Aarhundrede en meget overordnet Stilling. Foruden at være Arrestforvarer var han tillige Dommer i mindre betydelige Retssager; han var Lejrens øverste Politiembedsmand, der førte Tilsyn med Marketenderne („Sutlerne", d. v. s. dem, der tilfører og udsælger „ædende og drikkende Varer").[23]) Han bar som Tegn paa sin Værdighed en rund Træstok af omtrent $1^1/_2$ Alens Længde, malet og prydet med et Vaabenskjold; Stokken benævntes „Regiment".[24]) Ved Aarhundredets Slutning blev Profossens Stilling forenet med Stokmesterens, hvorved Stillingen blev forringet i almindeligt Omdømme.

Stokmesteren og *Stokkeknægtene* gik Profossen og *Skarpretteren* til Haande. Benævnelserne stammer fra Ordet „Stok", d. v. s. den Træblok, hvori en Fanges Fødder eller Hænder anbragtes for at hindre ham i at flygte[25]) (jfr. „Stokhus" og „forstokket"). Særlig Stokkeknægtene var paa Grund af deres Stilling hadet af Soldaterne.

En ganske interessant og særegen Fremtoning var Regimentets „Hurenweibel". Ifølge sin Benævnelse og sin Lønning var han Underfører; men hans hele selvstændige og egenartede Virksomhed lader dog formode, at han indtog en Særstilling. Under ham sorterede Regimentets Tros (Træn). Han skulde sørge for, at dette ikke sinkede Regimentet under Fremmarchen og dog var rettidigt fremme, naar der skulde slaas Lejr eller gøres Ophold. Var Regimentet i Kamp, stillede han sig og sin mangeartede Hob op paa et Sted, hvor man var uden for Kamplinien og dog saa nær, at man kunde følge Hærens Bevægelser.

De menige kaldtes Landsknægte eller Knægte; stundom skelnes der mellem Dobbeltsoldnere og „gemene Knægte" (menige uden

Harnisk). De med Haandskydevaaben bevæbnede kaldtes efter den brugelige Hagebøsse „Hageskytter".

Da Anskaffelse og Vedligeholdelse af Beklædning og Vaaben var den enkelte Mands Sag baade blandt nationale og fremmede Tropper, var der selvfølgelig i det 16. Aarhundrede ikke Tale om nogen Uniformering. Der blev dog gjort visse Forsøg paa at indføre en ensartet Bevæbning og at samle Folkene i Fænniker, der i saa Henseende var nogenlunde ens udrustede. Manglede Soldaten ved den første Mønstring et eller andet i Udrustningen, blev dette leveret ham af Staten, der igen trak Beløbet af i hans Sold. I Aarhundredets første Halvdel var de blanke Vaaben de mest fremtrædende i Fodfolket (lange Spyd, Hellebarder eller Slagsværd); desuden betjente man sig af et tungt og uhaandterligt Skydevaaben „Hagen". Snart afløstes denne af „Rør", der var lettere, eller Luntebøsser (2 Al. 4" lange); i en Rem over venstre Skulder bar Skytten 11 Træ- eller Blikhylstre med et Skud i hvert, samt om Hoften en Læderpung med Kugler og et Krudthorn med Fængkrudt. Skytten bar kun Brystharnisk. De spydbevæbnede Knægte bar fuldstændigt Harnisk: Bryst- og Rygplade, Ringkrave og korte Laarskinner samt Stormhue (uden Visir); Knægtens fornemste Vaaben var det 8 Alen lange Spyd (Piken); i en Skulderrem bar han det 1 Al. lange, brede Slagsværd. Harnisket var som oftest sortmalet. De lavere Befalingsmænd har været udrustede som de spydbevæbnede menige. Haandskydevaaben har de ikke været bevæbnede med; dog ses det, at Befalingsmændene ved det nationale Fodfolk (Byernes Væbning) hyppigt har været bevæbnede med „stakkede Rør" (Pistoler).

En Uniformering af Tropperne kunde ifølge Forholdenes Natur ikke finde Sted; Dragten var da den civile Befolknings almindelige, udstyret ganske efter den enkeltes Smag og økonomiske Evne. Dette medførte, at Hæren — navnlig Lejetropperne — afgav et spraglet og malerisk Skue. Moden gik i Retning af det folderige, og det var derfor ingen Sjældenhed, at Soldater — selv ge-

„Ronka", Stagevaaben fra Tiden før 1559.

mene Knægte — anvendte indtil 100 Al. Silketøj i deres vide Pludderhoser, som helst skulde hænge ned over Skoene. Desuden var Klædningen udstafferet med en Mængde Baand og Besætning samt forsynet med Udskæringer paa de posede Trøjeærmer og Bukser. Paa Fødderne havde de Ankelsko („Andenæb") med røde Sløjfer eller „stakkede" Støvler med Kraver, der naaede til Knæene. Hovedbedækningen var for de spydbevæbnede Stormhue af Jern med Kam og Hageremme med Sjupper, for Skytterne derimod en lille Filthat med Fjer. „Med de vilde, skæggede, forsorne Ansigter havde disse Folk mere Lighed med Gøglere end med Krigere, hvis ikke Vaabnene og den over Trøjen baarne Rustning havde vist deres grumme Haandværk." [26])

Da Hæren saaledes ikke havde nogen bestemt Uniform, var det nødvendigt under Felttoget at bære et bestemt Kendetegn; et saadant Felttegn blev da ogsaa brugt herhjemme under og efter Syvaarskrigen; det bestod af et rødt og gult „Bind" (de oldenborgske Farver), der fæstedes til Harnisket eller Trøjen. Iøvrigt tilstræbtes der en Uniformering af Kongens Drabanter og Aarssoldnere.

Fodfolkets Fægtningsformation var den regimentsvise, kvadratiske Firkant med 3 Geledder bag hverandre og *alle lavere Befalingsmænd i Fronten,* medens de højere Befalingsmænd befandt sig foran Fronten, alle til Fods. De nævnte 3 Geledder dannedes af de med blanke Vaaben bevæbnede (lange Spyd, Hellebarder, lange Spyd) — medens Fænrikkerne om Fanerne samlede de med Slagsværd væbnede i Firkantens Midte. Foran dennes Sider, men især foran Fronten, stod Skytterne, som afgav deres Skud, trak sig ind imellem de blanke Vaaben til Firkantens Indre, ladede igen og gik frem paa ny. Dels af denne Grund og dels paa Grund af Vaabnenes Længde maatte der altid være god Plads mellem de enkelte Soldater i Geledderne, ligesom Befalingsmændene maatte kunne bevæge sig let imellem Rækkerne og Geledderne.[27])

Der var en meget fremtrædende Forskel imellem Rytteriets og Fodfolkets Organisation i det 16. Aarhundrede; allerede ved Vaabnets Sammensætning gjorde denne Forskel sig gældende, idet Rytteriet som nævnt var overvejende nationalt. Da der ingen Regimentsordning var ved Rytteriet, underlagdes „Fanerne" Feltmarskalken, der med sin Stab dannede det administrative Led mellem Underafdelingerne og Hærens øverste Myndighed. Endelig var der

Landsknægte.

Tambur. Knægt.

1567

ikke ved Rytteriet fastslaaede Rammer som ved Fodfolket; navnlig gjorde Manglen paa lavere Befalingsmænd sig stærkt gældende. Det underordnede Befalingsmandspersonale med deres ligestillede ved Feltmarskalkens Stab var: *Skriveren, Tolken, Kapellanen, Barberen, Fureren, Smeden* og 4 *Trompetere;* den maanedlige Lønning for hver af disse Personer var 24 Gylden. Stokkeknægtene ved Rytteriet har haft en anden Stilling end ved Fodfolket, idet de var lønnede med 4 Gylden mdl., hvad der kun var halv Drabantsold[28]). Fanerne kommanderedes af Ritmestre; men i hele Aarhundredets første Halvdel har der ikke været faste Hjælpere af Befalingsmænds Karakter ved Fanerne; det ser ud, som om man har hjulpet sig med blandt Tropsførerne at udtage dem, der skønnedes at være egnede til Befalingsmænd, og lade dem forrette disses Tjeneste uden at yde dem noget personligt eller fast Tillæg til Lønningen derfor. Som Regel tjente Løjtnanter og Underofficerer „paa gammel Vis" uden Sold; denne beregnedes nemlig ved Rytteriet efter det Antal Heste, den enkelte Person førte med sig; hvad Befalingsmanden herudover fik udbetalt, blev betragtet som et rent personligt Tillæg til den egentlige Sold (Oversold). Med Anvendelsen af beredne Lejetropper under Felttogene forandredes Forholdene ved Rytteriet noget; ved Aarhundredets Midte (ca. 1554) var der saaledes ved hver Fane foruden Ritmesteren ansat:[29])

1 Fænrik med	.....	24 Gld.
1 Skriver „	... (Oversold).....	12 „
1 Trompeter med	„	12 „
1 Furer	„ „	12 „
1 Smed	„ „	12 „

Omtrent samtidigt indførtes *Rodemestre* ved Rytteriet; de valgtes blandt Tropsførerne for et bestemt Tidsrum og havde Befaling over en Styrke, der var betydeligt større end den enkelte Trop, som Regel vel 40—50 Heste, hvad der dog ikke var ensbetydende med det samme Antal „Hoveder". De oppebar for visse administrative Forretninger ved Fanen et maanedligt Tillæg til Solden af $^1/_2$ Gld. I hele Aarhundredet fandtes der ikke ved Rytteriet Dyrlæger; sandsynligvis har Smedene forenet begge Stillinger.

I Aarhundredets Begyndelse var de blanke Vaaben og da fornemmeligst Glavinden (Lansen; tysk „Spiess") Rytteriets Angrebs-

vaaben; desuden var Rytteren bevæbnet med Sværd. Hans Dækningsmiddel var det fuldstændige Harnisk; Befalingsmænd og menige har været ens udrustede, om end Rustningens Udstyr vel har været højst forskellig; enkelte Adelsmænd er vel ogsaa mødt med det i deres Turneringer anvendte, rigt forsirede Harnisk for „Kyrasserer", der ikke blot omfattede Rytteren, men ogsaa Hesten. Med Skydevaabnenes Udvikling bortfaldt stykkevis den svære Bevæbning, og omkring 1560 er Glavindens Saga ude, og Rytteriet kom derefter udelukkende til at bestaa af beredne Skytter. Hovedvaabnet blev da den lange Rytterpistol (Pistoler med Fyrlaase), medens Harnisket blev gjort mindre og lettere; Sværdet bibeholdtes. Glavindrytternes Harnisk var som Regel blankt („Blanketøj"), medens de beredne Skytter brugte sort eller jernfarvet („Skyttetøj"). Om nogen Art af Uniformering har der lige saa lidt som for Fodfolket været Tale. Dog bestemte Kongen i lang Tid aarligt Farverne i Hoffanens Klædedragt.

Med Hensyn til Retsplejen var Forholdene ved Rytteriet som ogsaa paa andre Omraader afvigende fra Fodfolket; dette hang sammen med Vaabnets nationale Karakter, idet alle de Befalingsmænd, som senere Tider vilde kalde Officerer, her var Adelsmænd; og det ser ud til, at disse i alle Rettergangssager har været stillede direkte under Kongen eller Rigsraadet. For det lavere Personales Vedkommende var det som omtalt Skik i Aarhundredets første Halvdel, at Vaabnets øverste havde Straffemyndighed for mindre Forseelser; mere betydelige Sager kunde henvises til Feltherrens Afgørelse eller retslig Kendelse ved et Fodfolksregiment; thi Rytteriet havde vel en Profos, men ingen „Schultheis" som Fodfolket. Fra Aarhundredets Midte fastsattes der mere bestemte Former for Retsplejen ved Vaabnet; men de Regler („Rytterretten"), hvorefter man gik frem, var dog stadig forskellige fra den øvrige Hærs.

Saalænge Skydevaabnene endnu var primitive, var Rytteriet i Almindelighed Fodfolket overlegent under Fægtning; Rytteriets Hovedmasse var Glavindrytterne, der i meget hurtig Gangart, sat an i meget kort Afstand fra Fjenden, angreb med 1—2 Geledders Dybde. Mislykkedes Angrebet, holdtes der stundom en Reserve parat, der gentog dette ogsaa i 1—2 Geledders Dybde. Efter at Pistolen var bleven Rytteriets Hovedvaaben, blev Fægtningsformationen paa indtil 20 Geledders Dybde; over for fjendtligt Rytteri søgte

man da at virke ved Massen i de dybe Kolonner, overfor Fodfolk og pistolbevæbnet Rytteri anvendte man delvis Fodfolkets Taktik, idet Geledderne red frem eet for eet, gav Ild og derefter indtog den bageste Plads i Slagordenen. Senere forlod man dog igen den dybe Opstilling og gik over til en Formation paa 5—6 Geledder.

Datidens Hære inddeltes under March ligesom nu i 3 Kolonner. Avantgarden — „Fortravet" — dannedes i Reglen af Rytteri og Fodfolk, udelukkende Skytter af begge Vaabenarter. Avantgardens Rytteri benævntes „Rendefanen" og var sammensat af beredne Skytter, som var afgivne af Rytteriets øvrige Faner. Rendefanen fremsendte en mindre Forspids — „Forvagten" eller „Forvarten" —. Feltmarskalken var ejendommeligt nok tillige Chef tor Avantgarden, hvad der formodentlig vil sige, at han ledede Hærens Efterretnings- og Sikringstjeneste under Fremrykningen. Avantgardens Fodfolk, der ofte var plukket sammen af alle Regimenter ved Lodtrækning, kaldtes „Forløberne" eller meget betegnende „der verlorene Hauf". Undertiden var der ogsaa Feltartilleri i Avantgarden. Efter Avantgarden fulgte Hovedstyrken, der indeholdt det svære Skyts, Fodfolkets Masse, Artilleriparken, Trosset og Rytteriets Masse. Arrièregarden dannedes af Fodfolk, lettere Skyts og tilsidst Rytteri.[30])

Selve Marchordenen indenfor Vaabenarterne og Afdelingerne var ganske forskellig fra senere Tiders Formationer. Inden for Afdelingen marcheredes ikke underafdelingsvis, men efter Bevæbning, hvad der jo lettede Overgangen fra March- til Fægtningsformation. Som en Regel, der nærmest virker forbløffende for en nutidig Betragtning, kan nævnes, at alle højere Befalingsmænd baade ved Fodfolket og Rytteriet marcherede for sig selv foran Afdelingskolonnen. Ved et Fodfolksregiment marcherede Rodemestrene og de beredne Adelsmænd forrest, derefter Hovedparten af Drabanterne; saa fulgte i de næste Rækker Løjtnanter, Høvedsmænd og de med dem ligestillede (Profos, Schultheis, Vagtmester m. fl.), derpaa Oberstens Drabanter. Saa kom Obersten ledsaget af Førerne, der atter fulgtes af „Drengene" (Tjenerne), Spillemændene (Pibere og „Puckenslagere") og tilsidst Skytterne og Knægte med blanke Vaaben; inde blandt Folkene gik Fænrikkerne med stor Afstand imellem sig. Alle var ordnede geledvis. De underordnede Befalingsmænd, der ikke her er nævnt, har enten ledsaget Fænrikkerne eller var

stukket ind mellem Knægtene. Saafremt Obersten eller enkelte andre har været beredne, har Hestene kun været betragtet som Befordringsmidler for disse Personer for egen Regning. I Krigsartiklerne af 1559 paabydes det udtrykkeligt Obersten og andre Befalingsmænd at sidde af under Fægtning og kæmpe til Fods.[31])

For Artilleriets Vedkommende var det Skansegravere og Tømmermænd, der gik foran; derefter fulgte Vaabnets Vogne med den Mængde forskelligartede Redskaber, der hørte til Udbedring af Veje, Frembringelse af Skyts o. s. v., og endelig selve Skytset.

Foruden Hærens Træn sluttede der sig til hvert Fodfolksregiment en lille Trop bestaaende af de Personer, der ikke var kørende, men iøvrigt henhørte til Trosset; det var Landsknægtenes Kvinder, der under Føring slæbte paa alt det, Nutidens Fodfolkssoldat kalder sin Oppakning: Levnedsmidler, Kogekar o. s. v. Det var iøvrigt de mest forskelligartede Ting, som Trosset — saavel det større som Regimentets — medførte, som Telte, Reservedele af alle Slags, Tøjrepæle til Rytteriets Heste; selv Pakheste, Hunde og andre Husdyr medfulgte; ofte var der paa adskillige Vogne anbragt en Kurv, i hvis Midte en Hane tronede; en nutidig Forfatter mener, at dette Dyr har tjent som Uhr i Hæren.[32]) Hertil kom en Mængde Personer, der fulgte i Hærens Kølvand: Tjenere, Kokke, Haandværkere, Kvinder, Børn o. s. v. Naar der bivuakeredes, var det disse Personer, der skyndsomst drog ud for at skaffe Hæren det nødvendige Brændsel og Halm. De højere Befalingsmænd havde Telte, hvad de underordnede derimod ikke havde under kortere Ophold; hver Vaabenart lejredes for sig.

Hærens indre Forhold i denne Periode var for en stor Del et Spejlbillede af Tiden, selv om de vel nok har været stærkest præget af dennes Skyggesider. Hæren var da ogsaa ildeset iblandt Befolkningen, som maatte bære de svære Byrder, der var forbundet med at underholde Hære af den Størrelse, der under Krigene var samlede. Den danske Hær talte saaledes i Begyndelsen af Syvaarskrigen 24000 Knægte og 4000 Ryttere foruden Artilleri — en efter Datidens Forhold meget stor Styrke, der for største Delen bestod af Tyskere. Den Del af Hæren, der ikke anvendtes i Udlandet — Aarssoldnere og Flaadens Mandskab, indkvarteredes hos Borgerne i Byerne. Indkvarteringen var en ren Tillægsskat for Byerne, idet Soldaterne ikke skulde betale for deres Underhold, med mindre de

var i Maanedssold, i hvilket Tilfælde der afkortedes 1 Gld. om Ugen i deres Sold. Misfornøjelse vakte det ogsaa, at Soldaterne var umaadeholdende i deres Fordringer til Mad og Drikke baade til sig selv og de Gæster, de holdt til i Kvartererne. Men Umaadelighed var for Aarhundredets Mennesker i det hele taget et Særkende. Navnlig med Hensyn til Drikke stillede man store Fordringer. Det kan saaledes ikke forbavse at høre, at man 1552 fastsatte, at Borgerne ikke maatte give de indkvarterede mere end 6 Potter dansk Øl i Døgnet, naar man ved, at der tilkom Klosterfrøknerne i Maribo Kloster paa Kristian III's Tid 2—3 Potter Øl dagligt. I alt Fald betød ovennævnte Bestemmelse et Fremskridt fra tidligere Tid, da det forlangtes af Borgerne i Aalborg, at de skulde levere 16 Potter Øl om Dagen til hver Bøsseskytte.[33]) Det var mest Øl, man drak; Vinen tilhørte Hoffet og de højere Samfundsklasser. Brændevin betragtede man som Medicin. Længere henne i Aarhundredet blev det bestemt, at Borgerne kunde yde Soldaterne Kostpenge i Stedet for Underhold, at de ikke var pligtige til at skaffe Senge og Underhold til Knægtenes Kvinder og Børn, og at ingen skulde være tvungen til at give Soldaternes Gæster Øl eller Mad. Kostpengene fastsattes til 4—6 Sk. dansk dagligt. Langt værre for Befolkningen at bære end de økonomiske Byrder var dog de Ekscesser, som Soldater begik, hvor de laa i Borgeleje eller kom frem. Talrige er de Beretninger, der fortæller om Drab, Slagsmaal, Vold, Voldtægt, Tyverier, Plyndringer o. s. v.; og her overfor hjælper ingen Henvisning til Tidsaanden. Hæren var en Kaste for sig, der nøje svarede til sit Formaal: Ufreden. Derom vidner ogsaa de talrige Tvekampe, der udfægtedes saavel mellem Befalingsmænd som mellem menige. Tvekamp har aabenbart været noget, man hverken vilde tillade eller forbyde. Der blev saaledes truffet Bestemmelse om, at Drabsmanden i en Tvekamp skulde være sagesløs, saafremt det kunde bevises, at der var gjort alt for at bilægge Sagen før Tvekampen; der blev sat Dødsstraf for at bruge Skydevaaben eller langt Spyd under Slagsmaal, hvorimod man gerne maatte bruge Sideværget. Tvekampe udfægtedes i Reglen i Nærheden af Artilleriparkpladsen eller Skanser med Skyts, da den eventuelle Drabsmand ikke kunde fængsles, naar han var under „Artilleriets Frihed", der senere vil blive omtalt. De hyppigste Aarsager til Trætte og Tvekamp var vel nok Spil og Drik. Det ideforladte Terningspil passede godt

til Tiden og dreves med Iver. For at forebygge de blodige Efterspil bestemtes det, at ingen maatte spille om en højere Sum, end han ejede i rede Penge, og at Vinderen heller ikke havde Krav paa mere; denne Bestemmelse afløstes af en anden, der fastsatte den højeste Sum, hvorom der overhovedet maatte spilles. Ogsaa Drukkenskaben prøvede man at komme til Livs, idet man i Aarhundredets Midte fastslog, at Drukkenskab ikke var nogen formildende Omstændighed for en begaaet Forseelse.

Iøvrigt kerede man sig ikke stærkt om Soldatens Liv, der var fattigt og graat fra den Dag, han svor Eden, og til den Dag, han af sine Kammerater blev baaret til Graven paa 4 Spyd eller døde en kvalfuld Død paa Kamppladsen; syge og saarede havde i hine Tider en skrækkelig Lod. Der var som nævnt Læger ved Hærens Afdelinger; men dels var disse ikke meget duelige, dels havde man i Aarhundredets første Halvdel vistnok den Opfattelse, at Feltskæren, der ligesom de lavere Befalingsmænd ansattes af Afdelingens øverstbefalende, hovedsagelig kun skulde behandle Befalingsmændene. Der fandtes kun yderst faa militære Sygehuse. Sundheds- og Forplejningsforholdene i Hæren var i det hele yderst slette. Epidemiske Sygdomme rasede i Hæren og bortrev Masser af det kostbare Menneskemateriale; saaledes var der i den nordiske Syvaarskrig Nætter, hvor Pesten bortrev 300 Landsknægte i Daniel Rantzaus 7—8000 Md. store Hær,[34]) medens mange af Knægtene under samme Krig døde af Sult.[35]) At Rømning under disse Omstændigheder fandt Sted i Massevis, saavel blandt lejede som nationale Soldater, siger sig selv.

Straffene i hine Tider var barbariske. Træhesten benyttedes hyppigt, men blev sikkert ikke betragtet som nogen særlig streng Straf; Dødsstraf eksekveredes — i alt Fald ofte for Hærens underordnede Personale — ved, at Synderen passerede mellem 2 mod hinanden vendte Geledder Landsknægte, hvis Spyd fuldbyrdede Dødsdommen („Spiessgericht", „durch die Piken laufen"). Mere humane Tider ombyttede Spyddene med Hasselkæppe; men ved en Ordforvanskning eller gennem en simpel Overføring af Benævnelsen „Spiessruten" (Spydgader eller Spydroder) paa Kæppene bevaredes Mindet om denne barbariske Dødsstraf i den saakaldte „Spidsrodsstraf". Militære Dødsdomme er dog sikkert ligesaa ofte i det 16. Aarhundrede fuldbyrdede ved Halshugning eller Hængning.

Landsknægtkvinder, der gav sig af med Kobleri, puttede man uden videre i en Sæk og druknede.

Soldaterstanden var som Følge af alle disse Forhold en foragtet og frygtet Kaste; den isoleredes paa mange Maader; saaledes var det Soldaterne forbudt gennem Lavsskraaerne at arbejde i deres Haandværk uden for deres Regiment, ligesom der som Regel aldrig blev tilstaaet en aftakket Soldat Borgerskab. Følgen heraf var, at det 16. Aarhundredes fremmede Soldaterelement — trods hyppige Indkvarteringer — kun i meget ringe Grad kom til at paavirke Landets Befolkning. Til Trods for, at Hæren saaledes paa alle Sider var omgærdet af Mistro, forstod den ikke det indre Sammenholds Kraft. Der herskede en for hele Hæren skadelig Korpsaand inden for dens enkelte Led; den gav sig til Kende ikke blot mellem Vaabenarterne, men ogsaa Afdelingerne og de enkelte Personer imellem. Ikke mindst fremtrædende var denne Korpsfølelse inden for Artilleriet.

I det 16. og en Del af det 17. Aarhundrede var Forholdet det, at Artilleriet rundt omkring i Landet blev betragtet som hørende til det enkelte Slot eller den Fæstning, hvortil det var knyttet. Slotsbefalingsmanden eller Lehnsmanden, der var den øverste militære, havde tillige Kommandoen over Artilleribesætningen og Ansvaret for Artillerimateriellet. Egentlige Artilleriofficerer havde man ikke, men derimod vel Personer, der svarede til vore Tiders Underofficerer og menige. Artilleriet dannede et kun løseligt sammensat, uden for den øvrige Hær staaende, haandværksmæssigt Lav, hvis Gerning endnu havde saa meget af Mystikken over sig, at den betragtedes som en „Konst". Netop omkring Aarhundredskiftet foregik der visse Forandringer i Artilleriet, som peger frem imod den kommende Ordning. I Aaret 1604 toges Kristian IV's „lange Tøjhus" i København i Brug, muligvis samtidig med Uddybningen af Kongens „Galejhavn" og Bygningen af Proviantgaarden.[36]) Vel havde man en Tøjhusbygning før denne Tid (det første større Tøjhus i København byggedes 1550—60); men først under nævnte Konge fik man det for Hær og Flaade nødvendige Arsenal indrettet i Hovedstaden. Fra samme Tid foreligger de ældste Artikler for Artilleripersonale (Bøssemestre) herhjemme. I Begyndelsen var Artilleriet („Arkeliet") overvejende nationalt; gode danske Navne gaar igen i Bestallinger og Regnskaber fra den Tid. Dette Præg bevarede Artilleriet

indtil Midten af det 17. Aarhundrede, da det fik en samlet Ledelse, fastere Organisation og begyndte at optræde som Vaabenart; thi samtidig hermed fik det tyske Element Indpas inden for denne som i de øvrige Vaabenarter. Det, der oprindelig gav Vaabnet sit nationale Præg, var den Omstændighed, at det var fælles for Hær og Flaade; Flaaden var og blev dansk, og heller ikke i det 17. Aarhundrede fik noget fremmed Element Indpas her. Blev Artilleriet rundt om i Fæstningerne antaget af Adelen, dannede Artilleriet i Hovedstaden og paa Kronborg tidligt en Undtagelse, idet Besætningerne her var kongelige Korps. Længe var Artilleriet til Lands hovedsagelig et Forsvarsvaaben; betegnende i saa Henseende er det, at den tidligste Fællesbenævnelse for Artilleriets Personale var „Fæstningsbetjente". Befalingsmændene ved Artilleriet var i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede følgende, der alle havde Underofficerskarakter, idet vi ser bort fra Slotsbefalingsmændene, der jo var øverste Befalingsmænd over hele Besætningsstyrken i Slottet eller Fæstningen: *Arkeli-* eller *Tøjmestre, Fyrværkere* eller *Fyrverpere* samt *Bøssemestre* og *Bøsseskytter*.

Af disse var Arkelimestre og Tøjmestre højt betroede; de var sandsynligvis udgaaede fra Landets Borgerstand, vel oftest Haandværkere, eller — for at tale med en ældre Forfatter — de var „Roturiers, der havde tjent sig op fra Piken".[37]) Deres Stilling var selvfølgelig noget forskellig efter Størrelsen af det „Arkeli", de administrerede. De Regnskaber, som de udfærdigede, var efter Tidens Brug ret indviklede navnlig for Tøjhus- og Rustkammerbeholdningerne i København og paa Kronborg. Paa de mindre Fæstninger var Regnskabet ikke saa vidtløftigt; her og i Skibene ansattes de Arkelimestre, der ikke var stive i Pennen; at denne Mangel ikke stod hindrende i Vejen for Forfremmelse, afgiver Arkelimester Villads Kristensen et godt Eksempel paa; han beskyldes for slet Regnskabsføring; men det nævnes samtidig til hans Undskyldning, at han slet ikke kan regne og kun daarligt skrive. Aaret efter ansættes han ikke desmindre ved Københavns Tøjhus for „at have Opsigt med Kgl. Maj.s Artilleri"; det ser ud til, at han efter aflagt Prøve i Fyrværkerkunsten er bleven forfremmet til Officer.[38]) Dette skete i Aarhundredets Midte. For Flaadens Vedkommende kan Arkelimestrene nærmest sammenlignes med Nutidens Kanonerer og Overkanonerer. Stillingen som Arkelimester i Smaafæstningerne forbandtes ofte med

Stillingen som Krudtmager, hvorimod der sikkert aldrig tildeltes dem Befaling over et militært Kommando uden for deres specielle Omraade. At der foruden Arkeli- og Tøjmesteren ved Københavns Tøjhus i det 17. Aarhundrede tillige har været ansat 2 *Underarkelimestre*, er der ingen Grund til at opholde sig længere ved; man klattede ikke med Titulaturer i hine Tider; men paa den anden Side betød disse meget ofte kun lidet. Efterhaanden som Artilleriet udvikledes, sank Arkelimestrenes Betydning som Forstandere for Vaabenbeholdningerne, eller rettere man tog Arkelimestrenes Stedfortrædere, der blev deciderede militære med Officers-Rang og Betegnelse, fra helt andre Befolkningslag.

Bøsseskytte paa Kristian IV's Tid.

Fyrværkerne eller Fyrverperne, der i Rang kom næst efter Arkelimestrene, udførte Laboratoriearbejder og betjente vistnok Morterne. De maatte aflægge Prøver i disse Færdigheder for selve Kongen, der jo havde en vaagen Interesse for Artilleriet. Stillingen som Arkelimester rekrutteredes som Regel fra Fyrværkerne.

Betegnelserne Bøssemestre og Bøsseskytter er benyttede i Flæng, og stor Forskel har der næppe heller været i deres Stilling; de var de laveste Underofficersgrader ved Artilleriet og svarede nærmest til Nutidens værnepligtige Underofficerer eller Marinens Overkonstabler; Bøsseskytte ses dog ogsaa undertiden at have været benyttet som en Fællesbenævnelse for Fodfolkets Skytter. Ved Betjeningen af Skytset har de indtaget en Kanonkommandørs Stilling, idet der som Regel hørte en Bøsseskytte til hvert Stykke Skyts. De var Aarssoldnere og kunde i deres ringe Stilling forblive meget lang Tid —

40—50 Aar — i Kongens Tjeneste. Invalide Bøsseskytter og Baadsmænd under Kristian IV er sikkert nogle af de første danske Soldater, der har nydt „Pension", idet Kongen lod en Del af dem, der var „skamferede", nyde Naadsensbrød i tre af Landets Hospitaler. Bøsseskytter kunde dog ogsaa forfremmes til Fyrværkere, ja endog til Arkelimestre. Selv som Bøsseskytter kunde enkelte af dem opnaa mere selvstændige Stillinger, navnlig paa de mindre Slotte; saaledes bestemtes 1608 og 1622 Artilleribesætningen paa Fæstningen Akershus til 2 Bøsseskytter „hvoraf den ene skal have Opsyn med Arkeliet."[39]) Artilleriets menige benævntes Haandlangere.

De nævnte Befalingsmænd blev Oprindelsen til Artilleriets faste Rammer; men desuden knyttedes et Utal af Personer med mange forskellige Betegnelser til dette Vaaben. Af disse er der ingen Grund til at hæfte sig ved andre end muligvis *Arkeliskriverne,* der nævnes allerede i Aarhundredets Begyndelse.

Artilleriet indtog straks fra Begyndelsen en Særstilling; først og fremmest adskilte Korpset sig fra den øvrige Hær derved, at dets Personale hvervedes i Aarssold eller paa længere Aaremaal; man har endog Eksempler paa, at enkelte Personer i Artilleriet, hvem Kongen ønskede at knytte fast til Hæren (Kunsthaandværkere), er hvervede paa Livstid. Dernæst blev det nødvendigt af Hensyn til Artilleriets mere indviklede Tjeneste at give Artilleristerne en vis Uddannelse, hvorom man ikke hører Tale for de andre Vaaben i dette Tidsrum; saaledes udstedte Kristian IV egenhændigt en Befaling, der indeholdt Instruks for, hvorledes Bøsseskytterne skulde ekserceres, og i Bestalling af 1624 for Thomas Nold som Kaptajn over Tøjhuset i København anføres udtrykkeligt, at han skal holde „stræng og skarp Justits og Regiment over Bøsseskytterne og hvis Folk og Arbejdere, ham undergivet vorder"; han skal sørge for, at der kun antages brugbare Folk som Bøsseskytter og anordne de bekvemmeste og bedste Bøsseskytter som Arkelimestre paa Skibene.[40]) Der har altsaa fundet en vis Sigtning Sted af de Individer, der ved Artilleriet skulde antages til Befalingsmænd. Men ogsaa i andre Henseender manglede Forholdene i Artilleriet Sidestykker i den øvrige Hær; f. Eks. var Retsforholdene i dette Vaaben noget helt for sig. I mindre vigtige Sager var det Arkelimesteren, der havde Straffemyndighed, ligesom ogsaa opstaaede Tvistigheder skulde forelægges ham. Større Forseelser skulde derimod forebringes Lehnsmanden

paa Københavns Slot, Rigshofmesteren eller endog Kongen. Ogsaa den saakaldte „Artilleriets Frihed" var noget for dette Vaaben ganske særegent; herved forstod man i Almindelighed den Beskyttelse, som blev ydet enhver Drabsmand — Rytter eller Landsknægt —, der blot formaaede at undløbe til Artilleriet, lægge sin Haand paa et Stykke Skyts og kræve Artilleriets Frihed. Her nød han da Beskyttelse og kunde ikke fængsles, saalænge han fulgte eller forblev ved Artilleriet; men han maatte ikke fjerne sig mere end 24 Skridt fra Skytset; længere naaede Beskyttelsen ikke. Kunde han forblive ved Artilleriet, medens Undersøgelsen stod paa, blev han helt frikendt, med mindre det var en af hans overordnede Officerer, han havde dræbt eller saaret, eller Gerningen var overlagt, snigmorderisk. Krænkede en Øvrighedsperson „Artilleriets Frihed", blev alle Artillerister betragtede som løste fra den Troskabsed, som de havde svoret til et Stykke Skyts (Fodfolk og Rytteri svor til Fanen). I det hele taget havde Artilleriet mange Rettigheder forud for de andre Vaaben; f. Eks. kunde Bøssemestre ikke — og vel heller ikke Bøsseskytter — anholdes af Fodfolkets eller Rytteriets Profosser. Fodfolkets Kvinder og Børn marcherede i Trosset, Artilleriets kørte i Vogne; Bøssemestrene kunde ikke tvinges til at staa i Række som de andre, hvor en Udlevering fandt Sted, naar de kun som Tegn paa deres Værdighed førte deres Lunte med, ligesom de alene var berettigede til at holde Marketenderi for Skytsets Betjeningsmandskab.[41]) Saadant gav Korpset en Selvtillid og Følelse af eget Værd, hvoraf en svag Afglans har holdt sig til vore Dage.

I Aarhundredets Midte skete der for Artilleriet væsentlige organiske Forandringer, idet Vaabnet samledes under en for hele Landet fælles Ledelse, og det indgik som fast Led — som selvstændig Vaabenart — i den staaende Hær, der netop paa denne Tid var ved at krybe ud af Svøbet. De ved Fodfolket og Rytteriet benyttede Gradsbetegnelser fandt nu ogsaa Anvendelse ved Artilleriet; saaledes forsvandt nu den gamle Betegnelse Bøsseskytte for at give Plads for den nyere Benævnelse *Konstabel,* der herefter blev den laveste Gradsbetegnelse for Artilleriets Underofficerer. Ogsaa den artilleristiske Nomenklatur undergik tilsvarende Ændringer: Arkeli blev til Artilleri, Stykke eller Styk kaldtes nu Kanon, Lade benævntes Lavet o. s. v.; men samtidig gik rigtignok ogsaa Korpsets nationale Præg tabt, ikke mindst for de højere Posters Vedkommende; saa-

ledes sendtes 1654 en Styktropmand Speckhahn til Baahus Fæstning for at overtage Posten som Chef for Artilleriet der; men Felttøjmesteren — Kristian Fris — lod ham ledsage af Konstabel Willum Hollænder som Tolk, „da han ej er Sproget mægtig." [12]) Tyskheden bredte sig i Artilleriet som over hele Hæren.

Efter Syvaarskrigens Slutning fulgte i Danmark en længere Fredsperiode, i hvilken der for Fodfolkets og Rytteriets Vedkommende ikke holdtes større hvervede Styrker samlede. Som Følge deraf skete der heller ikke større Ændringer i disse Vaabens Ordning. Dog foreligger der fra Aarene 1610—11 nogle Soldberegninger, der dels viser, at Befalingsmændenes og de meniges Lønninger er blevne betydeligt forøgede, dels at nye Grader og Benævnelser er indførte ved Fodfolket. De lavere Befalingsmænd og de med dem ligestillede Personer ved en Regimentsstab og deres Lønninger var følgende: [13])

1 Feltwebel	18½	Gld.	4	Sk. lybsk
1 Mønsterskriver	13½	„	8	„ „
1 Feltskærer	13½	„	8	„ „
1 Furer	13½	„	8	„ „
2 „Sarsianten" à 16 Gld.	32	„	0	„ „
3 Trommeslagere à 9 Gld. 8 Sk.	28	„	0	„ „
2 Pibere à 9 Gld. 8 Sk.	18½	„	4	„ „
1 Profos	21	„	8	„ „

Hertil kommer 19 „Adelburschen" à 13 Gld. 8 Sk.

Lønningsforholdene ved Regimentets 9 andre Fænniker var som ved Regimentsstaben, der blev opført sammen med den 10. Fænnike (Oberstløjtnantens). Til Sammenligning tjener, at Regimentschefens (Oberstløjtnant) Lønning var 184 Gld. Af fremtrædende Forskelligheder fra Soldberegningerne af 1554 ses foruden de forøgede Lønninger, at der er indført er ny Underofficersgrad: *„Sarsianten"* (Sergent af latinsk: serviëns — tjenende), der traadte i Stedet for „Weblerne", og en *Mønsterskriver,* der havde alle de skriftlige Forretninger og nærmest svarede til vor Tids Regimentsskriver; han førte alle de indviklede „Ruller"; selv de øverste Befalingsmænd var kun lidet skrivekyndige. Kun ved Regimentsstaben opførtes en Feltwebel; ved de øvrige Fænniker maa det derfor antages, at hans Stilling er overført til den ældste „Sarsiant". *Profossen* var nu bleven en Underofficersgrad, og Stokkeknægtene var menige. De nævnte „Adelburschen" (Edelknaben) var sandsynligvis Datidens laveste

Befalingsmænd, en Slags første Klasses menige — „Friknægte" —, der rimeligvis har afløst de gamle Rodemestre og i mangt og meget har svaret til vor Tids Underkorporaler. I Aarhundredets Løb fortrængtes Betegnelsen „Adelburs" af „Gefrejter".

Omtrent samtidig undergik det nationale Rytteri visse mindre Ændringer, af hvilke den mest fremtrædende var den, at den gamle Benævnelse „Faner" for Underafdelingerne bortfaldt og erstattedes af „Kompagnier", der dog var af højst ulige Størrelse i de forskellige Landsdele. Ved hver Underafdeling var der efter Ordningen af 1609 ansat 1 Ritmester, 1 Løjtnant og 1 Fænrik (eller „Cornet") og undertiden 1 *Kvartermester* samt et varierende Antal *Korporaler* (Caporale af Capo — Hoved). Under Kalmarkrigen 1611—13 blev Antallet af rustede Heste, for hvilke de højere Befalingsmænd kunde oppebære Sold, stærkt begrænset; og af „Enspændere" maatte kun Løjtnanter, Fænrikker og Korporaler have mere end een Hest. Rodemestre er ikke nævnt under den nye Ordning, hvorfor det maa formodes, at Korporalerne er traadte i Stedet for. Korporalerne blev som Regel udtagne blandt de unge Adelsmænd, der foretrak „Rostjenesten" fremfor Fodfolket, selv om de skulde tjene som menige eller Korporaler; i de højere Underofficersposter anvendtes de derimod kun sjeldent.[44])

De politiske og religiøse Brydninger, der i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede varslede Uvejr over Europa, gjorde, at Staterne militært indrettede sig paa det Opgør, der vilde komme. Ogsaa i Danmark havde fremsynte Mænd peget paa, at den lange Fredsperiode havde svækket Landets militære Kraft, og at man burde forberede sig. Den i det foregaaende Aarhundrede benyttede Metode — at danne en Hær ved umiddelbart og under Fredsbruddet at leje de fornødne Tropper — egnede sig ikke mere for et Land som Danmark; dels var Maaden i sig selv uhyre kostbar, dels stilledes der større og større Krav i Retning af hurtig Udfoldelse og Hærenes Størrelse. Det var da kun naturligt, at man allerede i Fredstid prøvede at rejse den nødvendige militære Kraft i selve Riget. Den danske Befolkning var imidlertid igennem Aarhundreder afvænnet fra al Deltagelse i Rigets Forsvar, og Tanken mødtes derfor ogsaa straks med Mistro. Imidlertid manglede det ikke paa Opfordringer til at gøre Forsøget; mest kendt i saa Henseende er den lærde Historiegransker Arild Huitfeldts Henvendelse i Fortalen til Dan-

markskrøniken 1599, hvor han i indtrængende Vendinger maner den 22aarige Kong Kristian IV til at bruge Landets egen Befolkning til Rigets Forsvar. Man troede ikke paa, at Forsøget vilde give noget godt Resultat; Krigen var et Haandværk, der kun kunde og burde betragtes fra den faglærte Haandværkers — Landsknægtens — Synspunkt. Hvad der har afgjort Sagen til Fordel for det nationale Værn, har sikkert været dettes Prisbillighed. I 1614 udstedtes en kgl. Ordinans angaaende Oprettelsen af en national Milits paa 4000 Mand til Fods. Soldaterne udskreves af „Kongens og Kronens" Bønder (altsaa ikke Adelens) fortrinsvis blandt de jordegne. Udskrivningen foregik paa den Maade, at Lehnsmændene i de forskellige Provinser udtog tilsammen 4000 Gaarde til Soldaterhold; hver Gaard var pligtig til at stille eller underholde 1 Mand. (Mindelser om disse Udskrivninger og de senere tilkomne Sognerytterudskrivninger har man den Dag i Dag i en Mængde Stednavne som: „Corporalsgaard", „Ryttergaard", „Fændrikhus" o.s.v.). Hver Gaard var til Gengæld fri for Landgilde og alle andre Skatter. Det udskrevne Mandskab, der udelukkende bestod af Bønderkarle, inddeltes i 19 „Fenler" (af Fähnlein — Fane, Kompagni), og hver Fenle tildeltes en Kaptajn og en Løjtnant, der skulde være „forsøgte" d.v.s. øvede Krigsfolk, hvad man havde let ved at fremskaffe blandt de mange fra Kalmarkrigen aftakkede Officerer; saa godt som alle de antagne Officerer var danske. Hvorfra tog man nu Underofficererne i dette nationale Værn? Nøjagtig fra det samme Folkeelement, der havde rekrutteret Underførernes Klasse i Danmarks folkelige Værneforfatning 5—600 Aar tidligere: *fra de velstaaende Bønder.*[45]) Ordinansen af 17. November 1614 siger herom: „.... Først naar Krigsordinansen og Artiklerne bliver forfærdiget, og de under Fenle skulde sværge, da skal enhver Fenle Knægt blive forsynet med en Kaptajn og en Løjtnant, som er øvede Krigsfolk, men Fænrik, Sergenter og andre slige Officerer, som ringere ere, skulde tages i Begyndelsen af det udnævnte Bondefolk. Disse Fænrikker, Sergenter og slige smaa Officerer saavel som alle andre gemene Knægte, som bliver indtegnet og udnævnt, skal nyde deres Gaarde, de bor paa, kvit og fri for aarlige og sædvanlige Landgilde, fri for Skat ..... Men udi Fejdetid, eller naar vi dem ville bruge, da skal enhver, baade Officerer og andre gemene Knægte, beholde det, de udi Fredstid nydt haver og dertil gives om Maaneden: enhver

Fænrik 10 Daler, en Sergent og slige Officerer hver 4 Daler om Maaneden og enhver gemen Soldat $2^1/_2$ Daler om Maaneden, alt udi Rigsmønt beregnet."[46])

Kompagnierne deltes i Korporalskaber („Burser"); hvert Korporalskab var paa 50 Mand i 5 Roder („Rotter"). Vaabnene udleveredes første Gang, men skulde senere vedligeholdes og erstattes af Bonden; de opbevaredes i Kirkernes Vaabenhuse, til hvilke Underofficererne havde Nøglerne, for at Bonden mellem Øvelsesdagene ikke skulde fristes til Krybskytteri paa Kronens eller Adelens Jorder. Eksercerpladserne var altid ved Kirkerne, og Øvelsestiden henlagt til om Søndagen efter Gudstjenestens Ophør; var der Eftermiddagstjeneste i den paagældende Kirke, skulde den ansættes til et Klokkeslet, saa Karlene kunde være hjemme inden Mørkets Frembrud.

Samme Aar som Ordinansen angaaende den nationale Milits udstedtes Kristian IV's første Krigsartikler for det danske Krigsfolk, en Blanding af Straffelovsbestemmelser, Rettergangsregler og almindelige Tjenestebestemmelser.

De Forhold, under hvilke den nationale, staaende Hær startedes, maa nærmest kaldes heldige. De fleste Officerer og alle Underofficerer var danske, og Soldatermaterialet toges af de økonomisk bedst stillede Bønder. Forholdet mellem Soldaterne og Befolkningen og mellem Soldaterne og deres Befalingsmænd havde derfor alle Betingelser for at blive godt, og saaledes var det da ogsaa i Begyndelsen. Befalingsmændene blev økonomisk godt stillede; thi en Kaptajn fik til sit Underhold 1 Krongaard, der svarede til 4 Bøndergaarde, en Løjtnant 2 Bøndergaarde, 1 Fænrik, Underofficer eller menig 1 Gaard, dertil i Krigstid, eller naar Styrken var indkaldt til et af de store Byggeforetagender, de i Ordinansen nævnte Tillæg. „Nydelsen" af en Gaard blev snart omsat i rede Penge, dels ved at Befalingsmændene bortfæstede deres Rettigheder, dels ved at Bønderne „stillede" en Mand af Gaarden. Lægges den Aarsløn — efter Paabud 18 Rdl. — som en saadan Karl fik for at udføre Gaardens Arbejde og desuden paatage sig Soldatertjeneste i de 3—4 Aar, han stod i Rullen, til Grund, maa Lønningerne siges at være endog rigelige; thi den almindelige Karleløn kan i dette Tidsrum anslaas til 9—10 Rdl. aarligt paa Landet og 12 Rdl. i Købstæderne;[47]) det vil sige, at den Sum, der blev tilovers, naar Karlens Arbejde var betalt — 8—9 Rdl. —, svarede til de Afgifter og Skatter, Gaarden fritoges

for. For Underofficererne kan Ydelsen anslaas til 24 Rdl. aarligt; men senere blev Afgifterne, den enkelte Fæster skulde svare Befalingsmændene, af disse drevet langt højere i Vejret (30—50 Rdl.). Ses der hen til Pengenes synkende Værdi, de faatallige Øvelses- og Mønstringsdage o. s. v., maa det siges at have været en god Betaling for den ydede Tjeneste. Den nationale Underofficer boede i Reglen paa „sin" Gaard, idet Bonden skulde holde en Stue til ham, naar han ikke var i Tjeneste; men han førte sin egen Husholdning og blandede sig ikke i Gaardens Drift. Regeringen ønskede da heller ikke, at Befalingsmændene — navnlig Underofficererne — selv overtog og drev deres Gaarde, idet man sikkert med Rette gik ud fra, at de ikke ejede den Driftskapital („Formue af Kvæg, Korn og Boskab"), som var nødvendig til Driften af en stor Gaard; muligt man heller ikke har tiltroet Underofficererne, der jo efterhaanden ved Indførelse af andre Befolkningselementer afveg betydeligt fra de første nationale, tilstrækkelig Jordbundethed,[48]) maaske ej heller ønsket dem i Besiddelse deraf.

De ovennævnte to Dokumenter, der er knyttede til den nationale Hærs Oprettelse, er af overordentlig stor Interesse til Forstaaelse af den militære Udvikling i det 17. Aarhundrede; man lægger Mærke til, hvor meget der er vaklende og i sin Vorden; f. Eks. er Betegnelsen Officerer en Fællesbenævnelse for alle Befalingsmænd (jfr. Udtrykkene „Sergenter og andre slige Officerer, som ringere ere" (d. v. s. lavere Officerer), „Fænrikker, Sergenter og slige smaa (d. v. s. lavere) Officerer"). Betegnelsen er sikkert over Tyskland indført fra de romanske Lande og paa det omhandlede Tidspunkt ret ny her i Landet. Nogen Deling af Officererne i en Over- og en Underklasse finder ikke Sted før i Tiden efter den staaende Hærs Oprettelse (1660). Selvfølgelig tales der stadig om „Officia", „Kaptajner og undergivne Officerer", „smaa Officerer" o. s. v.; men hvor Delingslinien findes , angives ikke. I Aarhundredets første Halvdel ses Betegnelsen Under-Officerer af og til at være benyttet, men i en saadan Forbindelse, at f. Eks. Løjtnanter meget vel kan tænkes indbefattede heri; saa sent som i 1657 under Svenskekrigen er Udtrykket Officer ret elastisk; man ønsker „dygtige Officerer" til den 100 Mand store Besætning i Hals Skanse; der antages en Sergent til for 30 Rdl. at eksercere „Folket" (Landeværnsfolk); nogen Tid efter antages en Artilleriunderofficer (Konstabel) til Ledelsen af Artille-

riet i samme Skanse; Sergenten udnævnes derefter til „Kommandant i Hals Skanse" og benævnes saa Kaptajn. I Anledning af hans Forfremmelse laaner man dernæst Seng og Sengklæder til ham i Landsbyen Gaaser. Den 11. Oktober indtages Skansen af Svenskerne, hvad der i en samtidig, paalidelig dansk Beretning omtales saaledes: „Fjenden indtog Skansen, og Kommandanten og Officererne blev ført fangen bort."[49]) Med Udtrykket Officererne sigtes her ganske aabenbart til de faatallige Befalingsmænd af Underofficers Karakter.

Selv om der ogsaa er blevet arbejdet med god Villie i Militsen saavel af Befalingsmænd som af Menige, er Resultatet næppe blevet stort, hvad der da ogsaa fremgaar af en Betænkning fra 1625, hvori det lidet, Folkene skulde lære, nævnes, og som iøvrigt oplyser, at Øvelserne skulde foregaa „uden al Officerernes Slaen samt uden Drik og Foræring til Officererne" (Befalingsmændene).[50]) Underofficerer var det i Begyndelsen smaat med; thi vel var der en Del „geworbne", danske Underofficerer fra Kalmarkrigens Tid, som straks blev ansat i Militsen, og flere danske menige fra samme Krig, der som „Friknægte" og Adelburser blev fordelt imellem de tunge Bønderkarle for at hjælpe paa den manglende Øvelse hos disse, men Officererne har sikkert selv maattet „drille" (øve) Mandskabet, til der var uddannet det normerede Antal Underofficerer. Fra 1621 bestemtes Kompagniets Befalingsmænd til at være: 1 Kaptajn, 1 Løjtnant, 1 *Fænrik,* 2 *Sergenter,* 3 *Korporaler* og 10 Adelburser eller Gefrejtere, desuden 2 *Trommeslagere* og 1 *Piber.* Af disse Befalingsmænds Stilling er Fænrikkens omtvistelig, og han afgiver i det hele taget Eksempel paa, hvor vigende alle Grænser var i dette Tidsrum; thi medens han i det 16. Aarhundrede, hvor man ikke havde Løjtnanter, afgjort havde Officers Rang, hørte han, som vi har set, ved Militsens Oprettelse til de „smaa" Officerer, der kun „nød" 1 Gaard. 1621 henregnedes han nærmest til de højere Befalingsmænd, og det hedder, at til Løjtnant udnævnes Fænrikken eller Cornetten, medens han, da Befalingsmandsantallet 1636 reduceredes, henregnedes til Underofficererne. I sidstnævnte Aar forsvandt iøvrigt Fænriksbetegnelsen i Fredstid, idet det blev bestemt, at Kompagniet skulde kommandere en Gefrejter til at bære Fanen. Om Sergenter hedder det i Krigsartiklerne af 1614: „Sarcianten skal selv om Natten saavelsom om Dagen føre Vagten op og ned igen, og

bliver der nogen paa Vagten beskeden (befalet) og tager der Forsømmelse for, skal der tages Dom over ham og derfor straffes." [51]) Til Korporaler udtoges ved senere Mønstringer de allerbedste Folk og „vakkert forsøgte" Soldater. I den nationale Hærs første Tid kaldtes Korporalerne undertiden i Rullerne for „Lambsat" eller „Lampsat" [52]) (d. v. s. „Landespassate" — den, der er fremgaaet af Landets Børn, en indfødt). Adelburserne eller Gefrejterne havde ved Fodfolket en lignende Stilling som ved Rytteriet; de var en Art første Klasses menige („Friknægte"), der „om fornødent gjordes, kunde marchere i det fornemste Led (1. Geled) og anføre de andre og ellers efter Lejligheden kunde være brugelige til Krigsofficerer" (Underofficerer). De „nød" de bedste Menigmandsgaarde. Spillemændene ligestilledes i et og alt med Underofficererne.

Den nationale Milits, i Begyndelsen betragtet med Velvillie af Adel og Bondestand, med Mistro af Kongemagt, Borgerstand og „forsøgte" Krigsfolk, fik sin Ilddaab paa Nordtysklands Valpladser ved Danmarks Deltagelse i Trediveaarskrigen. Trods Nederlagene skimter man Reminiscenser af Folkets gamle Kraft, der i Aarhundreder var sløvet. Efter Krigens Slutning 1629 blev mange af de nationale Soldater — baade Befalingsmænd og menige — stukket ind i de geworbne Regimenter. Man udvidede Militsen og oprettede en Landstorm — stadig paa Trods af Tidens Opfattelse af Bonden som daarligt Soldatermateriale i en staaende Hær — samt styrkede Rammerne. I det forøgede Antal Befalingsmænd fremtraadte der nu 1632—33 flere nye Grader, saaledes for Underofficerernes Vedkommende 1 *Vaabenmester* (Kaptajn d'armes) og 1 *Furer* pr. Kompagni, medens Regimentet bl. a. fik 1 *Regiments-Mønsterskriver,* 1 *Feltskær* med Svende, 1 *Proviantmester,* 1 *Feltpræst* og 1 *Stokkeknægt,* alle Underofficerer eller ligestillede (Mellemstabsbetjente).

Man forberedte sig trods svækkede Finanser til et Opgør med Sverrig og lod Udviklingen af de geworbne og de nationale Regimenter skride nogenlunde jevnsides fremad, dog at Rammerne hist og her svækkedes hos de sidste; Pengenøden drev endog Regeringen til baade ved enkelte udskrevne Regimenter og ved flere Landstormsafdelinger at afskedige alle Officerer i Fredstid og lade Underofficerer med Hjælp af Gefrejtere alene om Uddannelsen; der tales endog om de Sergenter, der skulde føre Fænnikerne (i Land-

stormen) under et fjendtligt Landgangsforsøg; men hvad der er sagt om de nationale Officerer i denne Periode, holder vel i Hovedsagen ogsaa Stik overfor Underofficererne, nemlig at „de var gode Undersaatter og fredelige Borgere i Staten, der jevnt flittigt passede deres Gerning, behandlede deres undergivne vel og som oftest i fuldt Maal nød disses Tillid og Hengivenhed. Derimod svarede kun ganske enkelte til det Billede, man nu danner sig af en Krigsmand fra Trediveaarskrigens Tid; men desto bedre passede de selvfølgelig til deres Gerning blandt den troskyldige og endnu kun lidet krigerske Bondealmue.“ [53]) Et Tegn, der ogsaa tyder paa de nationale Befalingsmænds Lovlydighed, er, at saavel Officerer som Underofficerer hyppigt afgav en Slags Statspoliti, der gjorde udmærket Nytte over for de ikke faa Forbryderbander, der i denne Lovløshedens Guldalder havde Tilhold i Skove og andetsteds. Var Underofficerernes Forhold til Mandskabet godt, blev det efterhaanden utaaleligt overfor Fæsterne af de Gaarde, de „nød“. De hyppige Klager over „ubillig Tyngsel og Afgift“ førte til, at Regeringen 1636 indførte gennemgribende Forandringer med Hensyn til Underofficerernes Lønningsmaade; i Stedet for Oppebørslerne fra Gaardene blev nu alle Befalingsmænd — undtagen Officerer, der nød deres „Pension“ (Lønning) paa sædvanlig Vis — sat paa maanedligt „Traktement“ (Lønning); dette blev for en Sergent $4^1/_2$ Rdl., for en Korporal 4, en Gefrejter $3^1/_2$ og en Trommeslager $3^1/_2$ Rdl. Fænrikken blev som nævnt ved samme Lejlighed afskaffet i Fredstid. Samtlige disse Lønninger blev under eet udredet af Gaardene og visse Toldindtægter.

Størrelsen af den udskrevne Milits var efterhaanden kommen op paa en saadan Højde, at den — naar Landstorm eller Landeværn fraregnes — var ligesaa stor som hele den hvervede Fredsstyrke, heri indbefattet Adelens Rytteri. Den danske Hær var altsaa stærkt nationalt farvet og blev det yderligere derved, at man i Krigen med Sverrig 1644—45 begyndte at hverve Landets Børn til Soldater og putte dem ind i de saakaldte hvervede, nationale Afdelinger. I samme Krig anvendte man første Gang den Metode til Oprettelse af nye Afdelinger, der senere skulde blive næsten eneraadende, nemlig at overdrage Oprettelsen og Hvervningen af en Afdeling til Enkeltpersoner, som oftest adelige. Herved fremkom stærkt blandede Afdelinger; men Hovedparten af Fodfolket i den Hær, der opstilledes

mod Sverrig, var dog Landets Børn af Bondebefolkningen. Efter den ulykkelige Krig var man klar over, at der burde gøres noget alvorligt for at bringe Landet i en bedre Forsvarstilstand; men Kongemagtens og Adelens Interesser var saa modstridende, at Resultatet af Overvejelserne ikke blev stort. Dog forøgedes det nationale Fodfolk noget, og mange nye Officerer (Befalingsmænd) antoges. Rigsmarsken ansatte med Kongens Bemyndigelse Officerer ved Fodfolket til Kaptajnsgraden inkl., ved Rytteriet indtil Løjtnanter, hvorefter Regimentscheferne efter Sædvane har antaget de lavere Officerer og Underofficererne. Fodfolkskompagniets Befalingsmænd var nu foruden Kaptajnen og Løjtnanten: 1 Fænrik, 1 Vaabenmester, 2 andre Sergenter, 1 Furer, 4 Korporaler, 8 Gefrejtere og 1 Piber. Ved Rytterikompagniet var der foruden Ritmesteren og Løjtnanten: 1 Cornet, 1 Kvartermester, 3 Korporaler og en Trompeter. Cornetten betegnede Overgangsleddet. 4 Rytterkompagnier formerede en Eskadron, medens Eskadronen ved Fodfolket dannedes af 3—5 Kompagnier. 1657 træffes første Gang Betegnelsen „Bataillon" ved Fodfolket, hvorefter Rytteriet fik Eneret til Eskadronsinddelingen. Rytteriet var en overordentlig kostbar Del af Hæren; dels var det jo endnu Hærens Hovedvaaben, dels var Udrustning og Forplejning m. m. langt dyrere end ved Fodfolket. Eksempelvis kan nævnes, at et Sæt Sadeltøj, Pistoler og Degen (Kaarde) kostede 15—16 Rdl. og en god Hest 24—25 Rdl.; paa Feltfod havde en Korporal 2 Ride- eller Køreheste, en Oberst 10 og de øvrige Befalingsmænd i Forhold til deres Grad.[54]) Samtidig med denne Ordning tildeltes der — for at lette Bybefolkningen Byrden — de hvervede Tropper Kvartergodtgørelse i Stedet for Kvarter in natura; fremtidig skulde saavel Befalingsmænd som menige ved disse Tropper selv forskaffe sig Kvarter. Hele Ordningen betød først og fremmest en Udvidelse af de faste Rammer ved Militsen til næsten det dobbelte. Antallet af Officerer ved Militsens Fodfolk og Rytteri var nu 239, medens Underofficerskorpset udgjorde ca. 550 Personer, heri medregnet Mellemstabsbetjente, men ikke Gefrejtere, Pibere o. s. v. eller „Fæstningsbetjente" og Haandværkere ved Artilleriet, der ikke henregnedes til „Militsen". Officererne var overvejende og Underofficererne næsten udelukkende danske, fortrinsvis yngre Mænd. Kun i 2 Aar, fra 1647—49 bestod denne Ordning; man havde slaaet et større Brød op, end man kunde bage. Kort

efter Kristian IV's Død kom Tilbageslaget, fremtvunget af Pengenøden. Styrken nedsattes med Halvdelen, og mange Officerer og Underofficerer, saaledes hele Fænriksklassen, afskedigedes; ved Rytteriet skulde Officererne, som jo overvejende var Lehnsmænd, ingen Løn have, Underofficererne afskediges, og de dygtigste menige udtages til at forrette Underofficerstjeneste. Jevnsides med denne store Reduktion af Fredsstyrken fikseredes Beløbet til Militærudgifter til 90—100000 Rdl. aarligt samtidig med, at Hofholdningens ordinære Udgifter i samme Periode var 300000 Rdl. aarligt;[55]) og alt dette bør endda ses paa Baggrund af, at Forholdet til Sverrig var bittert.

Forringelsen af Landets Forsvarskraft havde været saa stor, at der ikke godt kunde være Tale om yderligere Nedsættelse. I Aarene, indtil der 1657 erklæredes Sverrig Krig, blev der da ogsaa gjort svage Forsøg paa at gøre Rigets militære Kraft mere effektiv; saaledes lagdes der stærkere og stærkere Vægt paa et brugeligt Landeværn, og 1653 paabegyndtes Udskrivningen af de saakaldte „Sogneryttere", hvorved der blev givet Rytteriet en bredere Basis. De jordegne Bønder havde nemlig i højere og højere Grad smøget Forpligtelserne overfor Militsen af sig, idet de betalte en „Stillingsmand" for at lade sig indskrive, hvortil det vel nok har bidraget noget, at Kongen ikke sjeldent blandt Militsens „forlovede" (hjemsendelsesberettigede) Folk hvervede et større Antal til de „geworbne" Regimenter, ligesom Befalingsmandskorpset under den Vind, der blæste fra det tyske Hof paa Frederik III's Tid, forandrede sin nationale Karakter stærkt; dertil kom, at Selvejeren ikke tiltaltes af Tjenesten i Fodfolket, hvorimod Tjenesten som „Dragon" (bereden Infanterist) stod hans Hjerte nærmere. Med Sognerytterinstitutionens Indførelse blev der givet ham Lejlighed til at følge sin Lyst. Rytteriet vandt derved, medens det ikke er sikkert, at Hæren i sin Helhed kunde staa sig ved den Ordning, at Gaardejeren som Regel blev Rytter, og Indsidderen (Husmanden) Infanterist; det vilde dog føre for langt her nærmere at gøre Rede for Spørgsmaalet. Ved Landstormsafdelingerne kneb det med at skaffe øvede Befalingsmænd, og man greb da til den gamle Udvej: til Underofficerer at udnævne de dygtigste og mest ansete Bønder. Sognefogden har vel hyppigt været Underofficer, i alt Fald opbevarede han og en anden af Bøndernes Førere Nøglerne til Vaabenaflukket i Kirkerne; forøvrigt var det

Meningen, at der skulde ansættes 1 „Landmajor" og 6 Sergenter ved Landstormen i hvert Herred. Øvelserne for dette Landeværn strakte sig ikke ud over 3 Gange 3 Dage om Aaret; Eksercerpladserne laa stærkt spredte; dog maatte ingen Karl have over 7—8 Mil at marchere til Øvelsespladsen! Man saa med Ringeagt paa Landeværnet og den nationale udskrevne Hær; og dog skulde det blive disse Led i Hæren, der i en af Danmarks trangeste Tider — Krigen med Sverrig 1657 og 1658—60 — trak det tungeste Læs. Efter Fredsslutningen 1660 reduceredes Hæren, saavel den hvervede som den udskrevne Del betydeligt. Ved Reduktionen kom det navnlig til at gaa ud over Underofficererne, idet alle de, der efter Planen for den staaende Hær ikke kunde genantages i deres Grad, blev sat i Menignummer og maatte forrette Tjeneste som menige; dog skulde de være fritagne for at staa Skildvagt i Fredstid.

Hærens Forhold i det 17. Aarhundrede indtil den staaende Hærs Oprettelse var i mangt og meget afvigende fra de tilsvarende i det 16. Aarhundrede; dette skyldtes vel navnlig den stærkere nationale Karakter, Hæren havde; men ogsaa den Omstændighed gav Forholdene Farve, at man stadig stilede efter det, der maatte komme — en staaende Hær.

En væsentlig Forskel var den, at man i alt Fald i Periodens sidste Del helt gik over til at fremskaffe de ikke udskrevne Tropper ved Hvervning af den enkelte Mand, hvorved man helt forlod de foregaaende Aarhundreders fremherskende System: Lejetroppernes. Forholdet for de hvervede Tropper var væsentligt det samme, som ovenfor er antydet for de nationale, i alt Fald var Personel, Lønningsmaade og Retspleje helt ud og Indkvartering og Bevæbning delvis ens; dog maa der til de hvervede Troppers Lønning ogsaa henregnes Hververpengene (ved Rytteriet de saakaldte „Anrittgeld", ved Fodfolket „Laufgeld"), der kunde være meget betydelige. Retsforholdet var bestemt i de saakaldte Krigsartikler, hvoraf der udkom flere i Kristian IV's Tid, gældende for hele Krigsmagten og saaledes ikke at forveksle med det 16. Aarhundredes „Artikler". Krigsartiklerne af 1625 er de mest fremtrædende. Hærens indre Liv i det 17. Aarhundrede var i Fredstid det rene Driverliv. Var Befalingsmanden eller den menige ikke optaget af den ringe Øvelse eller den demoraliserende Vagttjeneste, var han fuldstændig overladt til sig selv, det vil sige til et indholdsløst Liv, der næsten maatte forspildes. Kun de

store Byggeforetagender i Kristian IV's Tid samt Uddybninger og Fæstningsarbejder i hele Perioden brød Underofficerernes og de menige ensformige Liv noget; det var hyppigt store Arbejdsstyrker, der blev afgivne af den enkelte Garnison, saaledes f. Eks. ved Udvidelsen af Københavns Volde til Østerport i Perioden 1642—47 paa en enkelt Dag 1045 Mand. Under saadanne Arbejder fik baade Underofficerer og menige et Tillæg til Lønningen, der 1663 for de hvervede var 2 Sk. om Dagen. Men var Soldaten ikke optaget af sin Tjeneste, forfaldt han let til Drik, Lediggang og allehaande Forbrydelser. Alle Klasser inden for Hæren drak over Maade; men dette havde de tilfælles med hele det øvrige Samfund, man drak fra Borgen til Hytten; vel stod den gamle Bestemmelse om, at ingen Kvartervært maatte give den indkvarterede mere end 6 Potter dansk Øl om Dagen, endnu ved Magt; men de 6 Potter har sikkert kun været det daglige Grundlag. Betegnende for Drikfældigheden er to Beretninger. Den første er fra den engelske Gesandt Robert Sidney, der 1632 skriver om Livet ved Hoffet, „at det her er Skik og Brug at være fuld tre Dage i Rad." Den anden skyldes den franske Gesandts Sekretær, Charles Ogier, der 1634 skriver, at der overalt paa det kgl. Slots Trapper med lige stor Afstand var anbragt Kar, „hvori de drukne og fugtige Drankere kunde blive af med deres overflødige Vædsker." [56]) Som Følge af disse Tilstande begik Soldater af alle Grader ofte Forbrydelser af mere eller mindre ondartet Natur. Rømning var en af de hyppigste og naturligste; for Befalingsmændene var Underslæb og Modtagelse af Bestikkelse vel nok de hyppigste Forbrydelser; det var væsentligst Kaptajnerne, der gjorde sig skyldige i den første Art, idet de ofte modtog Lønningssummerne for hele Kompagniet ogsaa for de saakaldte „Passevolanter" (Snyltegæster) d. v. s. ubesatte Numre; naar Mønstringskommissionen da indfandt sig, stak man Tjenere, Drenge eller andre uvedkommende Personer ind i de „blinde Numre"; men iøvrigt gennemgik Militær-Justitsen hele Skalaen fra Mord, Tyveri, Ran til ubetydelige Vagtforseelser. Forbrydelser straffedes haardt; Trediveaarskrigen betegner vel nok Højdepunktet af al Raahed i den nyere Tid. Træhesten fandtes ved alle Porte og Vagter. Skafotter og Galger skæmmede de offentlige Torve og Pladser. Dødsmaaden kunde være grusom; f. Eks. blev Drabsmænd om Bord i Flaadens Skibe i Henhold til Kristian IV's Krigsartikler bundet til den døde og sammen med denne kastet over-

bord. Ofte foretrak dog saavel Myndigheder som den dødsdømte den „ærlige Soldaterdød" ved Skydning (Arquebusering) fremfor Dommen til „Galge og Gren"; thi den sidste Dødsmaade kunde være pinefuld for Delinkventen, og den kostede Staten mere, da der skulde udredes ret store Bøddelpenge. Ellers var de almindelige Straffe „Pæl", „Hesten" (Træhesten) og „Gadeløb" (gennem Spydgaderne). Endelig kom hertil den hyppigt benyttede Straf „Arbejde i Jern paa Bremerholm". „Pælen" var udelukkende en militær Straf, der bestod i, at den dømte blev stillet op ad en Pæl, foran hvilken var en Række Jerntænder, hvorpaa den ulykkelige maatte staa, medens hans Arme over Hovedet var lænkede til Pælen. „Bremerholm" var en stor Arbejdsplads, der tilhørte Staten og laa, hvor det nuværende Gammelholms-Kvarter er opført. Her arbejdede de dømte strengt „slaaet i Jern". Jernet var Lænker eller Bøjler om Hals, Liv og Ben; undertiden forhaanede man tillige den dømte ved at anbringe en særlig Nakkebøjle, i hvilken der hang en Klokke over hans Hoved. Træhesten var en Fjæl paa Højkant over 2 Bukke; den dømte anbragtes ridende over Fjælen med en Bolt eller Jernkugler fæstet til hvert Ben ved en Bøjle. Vægten paa Benene var ca. 45 Pund. Disse barbariske Straffe stod ofte slet ikke i rimeligt Forhold til den begaaede Forseelse; saaledes ses „Arbejde i Jern", der oprindelig var en Løsgænger- og Tyvestraf, at være anvendt for Subordinationsforseelser, Desertion, Daabelspil (Hasard), Udførsel af Varer til Svenskerne under Krigen og „Parlament med Vagten".[57]) Aar 1600 henrettedes 2 Soldater paa Halmstadgaard for Slagsmaal paa Vagten; 1624 fik Mestermanden sammesteds 13 Daler for en Rømningsmand, han pinte, rettede og satte Hovedet paa en Stage.[58]) Næsten helt befriende virker det efter Beretningen om disse langvarige Pinsler at høre om den prompte Maade, hvorpaa en for Underslæb dømt Nationalkaptajn 1620 „arquebuseredes", idet der opstilledes ikke mindre end 50 Musketerer 30 Skridt fra den dømte, der efter Døden har haft 3 à 4 Pund Bly i Livet.[59]) Ofte kunde Straffene være uhyre raffinerede, selv for ringere Forseelser; saaledes fortæller en af Kristian IV's Artilleriunderofficerer i sine Erindringer, at han med flere Kammerater en Vinterdag udeblev fra Vagten. Morten Profos hentede dem og vilde intet ondt gøre dem; men Underprofossen Laurids Stengaard stillede dem alle ud paa Isen i „den Havn, som ligger mellem Tøjhuset og Provianthuset" (nu

Haveanlægget mellem det kgl. Bibliothek og Rigsarkivet). Her lænkedes de alle ved Foden til hver sin Jernbolt, og 12 Læderspande fulde af Vand blev hældt over hver enkelt. Underprofossen forlod derefter de lænkede og forbød de øvrige (Bøsseskytter) at komme disse til Hjælp med tørre Klæder eller paa anden Maade. Efter at have ladet dem sidde, til de var helt bedækkede med Is, løste han dem, dog først efter højere Ordre.[60])

Igennem hele det 17. Aarhundrede gik der en Bestræbelse efter Ensartethed i den militære Bevæbning og Paaklædning. Fodfolket var bevæbnet med Piker eller Musketter. Pikerne kunde være hele eller halve; den hele „Pique" var et ca. 8 Al. langt Spyd, der i fældet Stilling hvilede i venstre Haand, medens den højre betjente Sidevaabnet „Pamperten" (Kaarden); kun de hvervede Soldater bevæbnedes med den hele Pike, da der udfordredes større Øvelse til Brugen af denne end til den halve. Fodfolksmanden — Pikeneren — bar et lettere Harnisk samt „Potte" (Stormhue af Jern). Musketeren var foruden med Sidevaaben bevæbnet med Musket, et tungt og uhaandterligt Haandskydevaaben med Luntelaas; det hvilede under Affyringen i en Gaffelstok, „Fourchetten", der blev stukket i Jorden foran Skytten. Med Musketten kunde kun afgives ca. 10 Skud i Timen.

Befalingsmændene bar alle ligesom de menige Degen (Kaarde) og dertil som Tegn paa deres Værdighed Partisan eller Hellebard; medens Sidevaabnet i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede hang i en Rem omkring Livet, blev det i Tiden omkring Svenskekrigen af Fodfolket baaret i et bredt Bandoler over højre Skulder. Hellebarden var som før berørt en Blanding af Økse og Spyd, der var fastgjort paa et 4 Alen langt Asketræsskaft; der benyttedes et Utal af Former, baade med enkelt og dobbelt Blad, „tokløftige" o. s. v. Udstyrelsen var ogsaa vidt forskellig, idet de kunde være rigt forsirede, endog forgyldte og dertil prydede med farvede Kvaster og andet Possementmagerarbejde. Ogsaa de saakaldte Fjeder- eller „Knevlspyd" var en for Fodfolkets Befalingsmænd sær-

Partisan fra Tiden før 1559.

„Zündrohr" fra Slutningen af det 16. Aarhundrede.

egen Bevæbning; det var et kortere Spyd med en lille Tværstang under Bladet. Saavel Hellebard og Partisan (Drabanthellebard) som Knebelspyd maa henregnes til Kategorien „Korsgevær"; dette Udtryk er en ren Forvanskning af det tyske „Kurzgewehr" (altsaa af Ordene „kort" og „Værge") og maa forstaas som en Fællesbetegnelse for alle korte Spydvaaben i Modsætning til de lange (Piker).[61]) Artilleriet bar almindeligvis kun Sidevaaben; dog var Underofficererne til indre Tjeneste bevæbnede med Knebelspyd. Bøsseskytterne havde et stort Krudthorn til Fængkrudtet hængende i en Snor om Livet og medbragte under Vagttjeneste baade Knebelspyd og „Zintrør" (af tysk „zünden") d. v. s.: den Stang i hvilken Lunten havde sin Plads.[62])

Rytteriets Bevæbning var ret ensartet, nemlig Huggekaarde, Pistol eller Karabin (Bandolerrør) og Lanse; over en Læderkøllert bar Rytteren Kyras og paa Hovedet Jernhue; Dækningsmidlerne bortfaldt dog stykkevis i Perioden. Den hvervede Soldat medbragte selv sine Vaaben, eller disse blev ham udleverede mod afdragsvis Betaling af Solden.

Først i det 17. Aarhundrede kan man begynde at tale om en egentlig Uniform for Hæren. Ved Oprettelsen af det nationale Værn udleveredes der Vadmelskjoler („Kasiacher") til de udskrevne Bøndersoldater, hvad der mødte stærk Modstand hos Adelen, der var imod „Liberikjolen". Kjolen maatte Soldaten selv betale. Den langskødede Kjole med een Række Knapper blev efterhaanden den fremherskende; hertil kom ret vide Knæbenklæder og lange, uldne Strømper, paa Fødderne Ankelsko eller Knæstøvler. Hovedbedækningen af Jern afløstes, da den ikke mere ydede Beskyttelse mod en Kugle, af en stor, blød Filthat med opkrammet Skygge, for Befalingsmændene prydet med Fjer. Om Halsen bar man omkring Aarhundredskiftet Pibekraven (Artilleri og Drabantgarde) eller en stor, udfaldende blød Krave, senere hvidt Halstørklæde („Daskeklud"). Efter den herskende Mode i Aarhundredets Midte bares Haaret langt.

Hæren har i det 17. Aarhundrede afgivet et pragtfuldt, broget

Skue; mange Farver og de mærkeligste Farvesammenstillinger var anvendt. Navnlig Musikkorpsene afgav et farvemættet Syn, der omfattede ikke alene Spillemændene og eventuelt deres Heste, men ogsaa Instrumenterne, der var behængte med Silketøjer, Kvaster o. s. v. Hvert Regiment havde sine Farver, der atter var forskellige for Frakke, Foer, Benklæder o. s. v. Hvert Kompagni havde desuden sin egen Fane, hvilke baade i Farve og Udstyr var vidt forskellige. Dannebrog blev først senere Afdelingens Samlingsmærke. March- og Kampformationerne var ikke væsentligt forskellige fra det 16. Aarhundredes; den ligesidede Firkant var stadig den mest anvendte Fægtningsformation for Fodfolket, hvorimod Rytteriet nu angreb i en Dybde af kun 4 Geledder, ligesom det ogsaa hyppigt anvendtes afsiddet. Artilleriet gik i Kristian IV's Tid over til udelukkende Anvendelse af Forladeskyts, støbte i eet Stykke og bestaaende fortrinsvis af Metalkanoner.

Kun svage Spor tyder paa, at man i det 17. Aarhundrede havde paatænkt at knytte Soldaten fastere til den Hær, han tjente. Havde han udtjent eller var bleven „skamferet", kunde han gaa; Staten følte ingen Forpligtelse over for ham af den Grund, selv ikke naar den skyldte ham Penge; højt regnet og som en særlig kgl. Naade kunde han henslæbe Resten af sit Liv i et eller andet Hospital. Soldatens Sundhed var ogsaa et underordnet Spørgsmaal; militære Sygehuse fandtes ikke; men i Tiden omkring den staaende Hærs Oprettelse spores der en begyndende Omhu for Soldaterne. Der indrettedes en Sygebarak i det nyopførte Kastel i København, hvor der altid skulde være en Underofficer (Kaptajn d'armes) til Stede, hvor de syge blev tilset af en Læge og Regimentsbarberen, og hvor de kunde faa varm Mad. Blev Soldaten ellers syg, lod man ham ligge i Kvarteret, eller man sendte ham til hans Hjemstavn. Kvartererne i Byerne var usle; de rige Borgere lejede ligefrem deres Indkvartering ud, og hos de fattige blev Soldaterne anvist Kældere, Udhuse og urene Tagkamre til Ophold.

III

Fra 1660 til 1800.

Efter Fredsslutningen 1660 var alle enige om, at Hæren paa Grund af Rigets Nødstilstand maatte indskrænkes. Paa den anden Side var man klar over, at der allerede i Fredstid maatte findes en militær Styrke af en saadan Størrelse, at et pludseligt Angreb paa Landet virksomt kunde imødegaas. Men Formen for en saadan staaende Hær kunde man ikke enes om; en hvervet Hær i Fredstid — som man i en kortere Aarrække havde haft til Sikring af Rigsgrænsen i Holsten — var uhyre kostbar for det fattige Land og kunde dertil blive et farligt Middel i den ene eller anden Magtfaktors Haand. Men den nationale Hær var endnu i stærk Miskredit hos Fagfolk, upopulær i Bondestanden og dertil i stærkt Forfald. De omvæltende, politiske Begivenheder kom imidlertid Kongemagten og de højeste militære til Hjælp; under stærk Spænding mellem Stænderne skiftede Landet Regeringsform, hvorefter den nye Tids Mænd — den suveræne Fyrste og hans Raadgivere — traf Afgørelsen til Fordel for den hvervede, staaende Hær, som Danmark skulde beholde i ca. halvandet Hundrede Aar. For Hærens Vedkommende blev Regeringsforandringen af indgribende Betydning. Det nationale Værn — Militsen — traadte stærkt i Skygge til Fordel for den hvervede Hær, der foreløbig blev paa 12000 Mand. Fra at have været et mere eller mindre løst sammensat Led i Statsmekanismen og en stadig Kilde til Gnidning mellem Regeringsfaktorerne blev den nu et solidt Fundament under den nye Enevoldstrone.

Selvfølgelig blev Hæren ikke straks af saa fast en Støbning som staaende Hære i andre Lande, hvad der ikke mindst skyldtes de fortvivlede finansielle Forhold; men hertil kom, at alt Militærvæsen befandt sig i en Brydningstid; thi medens vi igennem hele det 17. Aarhundrede tog den førende Militærstat — Frankrig — til Møn-

ster, hvad der endnu i vor Tid kan spores i mangfoldige militære Benævnelser, begyndte vi henimod Aarhundredets Slutning at indføre tysk Militæraand, tysk Kommandosprog, tyske Reglementer o. s. v. Af Befalingsmændene var saa godt som alle Tyskere, og de menige tilvejebragtes ved Hvervning i Udlandet. Hververtrommen var næsten aldrig i Ro; thi der hvervedes ikke alene, naar et større Troppekontingent med en af Datidens hyppige Krige for Øje skulde „rejses", men ogsaa, naar der skulde skaffes Erstatning for de mange i Geledderne opstaaede Huller eller ved Oprettelsen af nye Afdelinger i Hæren.

En Afdelings Oprettelse blev som Regel af Kongen lagt i en Øverstes — eller som han paa tysk kaldtes, en Obersts — Haand; man afsluttede en „Kapitulation", d. v. s. en ligefrem Handelskontrakt, i Henhold til hvilken paagældende forpligtede sig til inden for en nærmere angiven Tidsfrist at stille en bestemt Afdelingsstyrke med Rammer, Udrustning o. s. v., imod at han af Statskassen (Kollegiet) fik udbetalt en fastsat Pengesum. Obersten udnævnte som Regel Officererne og sluttede derefter Kontrakt med Kompagnicheferne om Oprettelse af Underafdelingerne, og disse overdrog da Løjtnanterne og Underofficererne, der var de egentlige Hververe, at skaffe Mandskabet tilveje.

Hvervningen var som nævnt en kostbar Metode; thi alle Stater havde Brug for Soldater, og den Stat, der betalte bedst, havde selvfølgelig lettest ved at faa Materialet. Metoden blev ikke mindre kostbar ved, at Svig og Underslæb gik Haand i Haand med Hvervningen. Regimentscheferne var tit udelukkende Lykkeriddere, der administrerede slet — oftest til egen Fordel. Det gjaldt nemlig om at fremskaffe saavel Menneskemateriale som Udrustning, Uniformer, Heste o. s. v. til Priser, der var langt under de stipulerede. Hvad der paa denne Vis blev tilovers, var ærligt „fortjent". Denne Opfattelse var raadende fra øverst til nederst og blev ikke anset for i nogen Maade at være uhæderlig; ja man regnede endog med saadanne Indtægter som faste; det var f. Eks. en given Regel, at den, der overtog Kommandoen over en Afdeling, ydede den fratrædende en Afstaaelsessum, der rettede sig efter Afdelingens „Godhed". 4—6000 Rdl. for en Eskadron var ikke ualmindeligt. Det er givet, at med en saadan Moral maatte Pengene smuldre bort mellem alle de Hænder, de gik igennem; og det hændte da ogsaa ret ofte, at

man midt under Hvervningen var naaet til Bunden af Pengekassen; man gav dog ikke derfor op; trods Kontrakter og Aftaler mødte man op med nye Krav til Statskassen, hvis Vogtere med blødende Hjerter maatte betale eller betragte de udbetalte Summer som tabtgaaede. Om at drage nogen til Regnskab, fordi han ikke havde holdt sig Kontrakten efterrettelig, var der næsten aldrig Tale; thi man kunde altid henskyde sig under de foranderlige Priser paa Soldatermarkederne, Tidens Knaphed, Konkurrencen o.s.v. Værre var det, naar Afdelingerne meldtes fuldtallige paa Listerne, og der da ved Mønstringerne manglede ikke saa faa Procent (Desertører, døde eller ubesatte Numre); men som oftest lukkede man Øjnene i for, at disse Papir-Soldaters Lønning blev opført, hvorved Afdelingscheferne forøgede deres egne Indtægter; thi at Lønningen blev opført, var ingenlunde altid ensbetydende med, at den blev udbetalt; Staten var ofte i stor Gæld til de hvervede Soldater, baade i Krig og Fred; ikke sjeldent prøvede man f. Eks. efter en Krig at snyde sig fra at betale de skyldige Lønninger, saavel til Befalingsmænd som menige, ved at lade disse forpligte sig til at frafalde alle Krav mod at modtage en ussel, lille Erstatning for deres Tilgodehavende. Uhyggeligst virker dog de Tilfælde, hvor Cheferne, for ikke at udsætte sig for Pengetab, undlod at føre deres Folk i Ilden; for opstaaede Tab ved Død eller Desertion maatte Kompagnicheferne nemlig selv skaffe Erstatning, hvortil de fik en bestemt Sum aarlig.

En af Underofficerernes vigtigste Opgaver var altsaa Hvervningen. En dygtig Underofficer var ensbetydende med en dygtig Hverver; hans Navn kendtes paa Hvervepladserne og Hæren over, ligesom han kunde gøre sig Haab om fortrinsvis Forfremmelse. Holberg siger herom:

„.....Niels Corporal i dig jeg ikke længer seer,
Du ikke er den Mand, den store Hverver meer.
Blant Hververe du som ey haver haft din Lige
Nu saa vanslægtet har. Hvad vil Captejnen sige,
Naar han faar høre sligt? Niels Corporal jeg seer
En Stymper er, og blir ey Ober-Officeer!,....." [65])

Ofte indgik en Officer Kompagniskab med en saadan kendt Hverver; de fulgtes da ad fra Land til Land, fra Ven til Fjende, for at tilbyde deres Tjeneste; og da de tilfulde forstod Krigerhaandværkets

vanskeligste Speciale — Hvervningen —, opnaaede de let Ansættelse. Der krævedes da ogsaa rent personlige Egenskaber, som ikke var enhver givet, for at blive en dygtig Hverver; thi Hvervningens Maal var kun eet, men dens Midler mangfoldige; der hvervedes blandt alle Befolkningsklasser. Hververen maatte være en Mand, der spillede paa mange Strenge; han lokkede den begærlige eller forhutlede med Guldet og den eventyrlystne med store Ord og Flitterstads. Den uerfarne truede han til at tage Haandpengene, eller han brugte List; ikke sjeldent tog han sin Tilflugt til visse Kvinder, der lokkede unge Mænd til Hververens Hus; for hvert anseligt Mandfolk, de saaledes bragte i Hververens Kløer, modtog de 3 Rdl. i Honorar;[64]) eller man drak Offeret fuld, stak Haandpengene i hans Lomme og erklærede alle Formaliteter for at være i Orden. Slog alt andet ikke til, brugte man hyppigt Magt; talrige Eksempler af denne Art foreligger; her skal kun nævnes et enkelt, der er typisk. En Handskemager Jens Ahrends i Preetz klagede 1713 bitterligt over, at hans Svend, Peter Jensen, der ikke havde den mindste Tilbøjelighed til Soldaterlivet, med Vold var bortført fra Mesterens Hus af Underofficerer fra Gardens Livkompagni og sat i Arrest i Hovedvagten, for at man der kunde tvinge ham til at tage Tjeneste.[65])

Ved Siden af denne staaende Hær opretholdt man et Skin af et nationalt Værn — et Landeværn, der aldrig blev øvet, og hvis Befalingsmænd var fattige og sløve, bestukne som de var af Herremændene, for at disse kunde beholde de udskrevne Bønderkarle, for hvem de Bestemmelser, der knyttedes til Udskrivningen, iøvrigt var snærende nok; efter Forordningen af 1664 blev det den udskrevne Soldat forbudt at tjene uden for det Lægd, i hvilket han stod opført i Rullen (Stavnsbaandet). Det nationale Rytteri var dog noget bedre organiseret end Bondefodfolket.

Befalingsmændene i den hvervede Hær var saa godt som alle Udlændinge, fortrinsvis Tyskere. De faa Danske, der var imellem, skyndte sig at fortyske deres Navne, uden at det dog lykkedes dem helt at fri sig for Mistroen fra de tyske Magthavere og Hoffet. Betegnende for Modersmaalets Stilling er en Retssag fra 1686 mellem to Underofficerer, af hvilke den ene havde haanet den anden, fordi denne talte Dansk til ham, hvad han følte sig fornærmet over. Særlige Vagtposter, f. Eks. ved Krudttaarne o. l., blev absolut ikke besatte med Soldater, der ikke kunde Tysk.[66])

Befalingsmændene fremtraadte nu i Tiden om den staaende Hærs Oprettelse i 2 Klasser, *Overofficerer og Underofficerer*. Medens som berørt de første overvejende var Udlændinge af forskellig Nationalitet, var Underofficererne saa godt som udelukkende Tyskere; en Undtagelse dannede dog Livregimentet (Garden), der i 1663 havde 85 Underofficerer, af hvilke de 67 — eller 79 % — var fødte i danske Landsdele; 59 af dem — eller 69 % — talte Dansk. Underofficererne toges ud af den hvervede menige Mandskabsstamme; om nogen Uddannelse var der ikke Tale; visse medfødte Anlæg for Hvervning og rent legemlig Eksercits var den fornemste Adkomst hertil kom for enkelte — navnlig Mønsterskriveren — nogen Skrivefærdighed, der kunde bøde paa Kompagnichefernes Mangel herpaa; mange Overofficerer naaede aldrig videre end til med stor Møje at kunne kradse et Par Begyndelsesbogstaver ned som Underskrift. Underofficeren tjente som Regel hele sit Liv som Soldat; saavel Underofficerernes Gennemsnitsalder som deres Tjenestetid var meget høj i Sammenligning med vor Tid. For 87 Underofficerer ved Livregimentet var Gennemsnitsalderen i 1663 39 Aar og den gennemsnitlige Tjenestetid 12 Aar; for et enkelt af Regimentets Kompagnier var de meniges Gennemsnitsalder 35 Aar, ligesom den enkelte meniges Tjenestetid kunde være indtil 34 Aar.[67]) Underofficererne blev antagne, udnævnte og forfremmede af Regimentschefen; derimod kunde de som Regel ikke afskediges uden med Kongens Tilladelse. Afskeden kunde være „ærlig", i hvilket Tilfælde der blev givet den paagældende en Attest for godt Forhold samt et Bevis for hans Tilgodehavende, med hvis Betaling det kunde have lange Udsigter (i 1688 skyldte Staten Hæren Lønning for $1^1/_4$ Aar); men Afskeden kunde ogsaa være „paa graat Papir"; i saa Tilfælde fik han hverken Forholdsattest eller Gældsbevis; hvilken Levekraft, gamle Formularer kan have, afgiver nævnte Afskedsattest et udmærket Vidnesbyrd om, idet dens Ordlyd for Underofficerernes Vedkommende har holdt sig uforandret fra 1660 indtil vore Dage.[68])

Tiden mellem den staaende Hærs Oprettelse og til efter den skaanske Fejde (1675—79) betegner i mange Henseender en Overgangsperiode. Efter denne forsvandt flere af de gamle Betegnelser, saaledes *Kaptajn d'armes*, der var Kompagniets ældste Underofficer og tillige fungerede som Vaabenmester; de Underofficerer, der var „Capitaines d'armes" blev enten forfremmede til Fænrikker eller

fik ny Ansættelse som Sergenter; ogsaa Betegnelsen Mønsterskriver faldt væk ved Fodfolket. Officersaspiranten havde en særlig Grad som Underfører — Gefrejterkorporal —, hvorfra han forfremmedes til Sergent og Fænrik. Antallet af Underofficerer pr. Kompagni varierede fra 6—10. Efter 1683 kunde Kompagniets Befalingsmænd normalt anslaas til: 1 Kaptajn, 1 Premierløjtnant, 1 Sekondløjtnant, 1 Fænrik, 3 *Sergenter,* 1 *Furer,* 3 *Korporaler* og 2 *Tamburer;* hertil svarede 10 Gefrejtere og 90 menige. Regimentet deltes i Bataillonер, hver Bataillon var paa 4 Kompagnier.

Artilleriet dannede indtil 1683 et Korps for sig af „Fæstningsbetjente" spredte rundt om i Fæstningerne. Feltartilleriet havde intet Mandskab i Fredstid, saadant overførtes fra Fodfolket under Krig. Først under den skaanske Fejde optraadte Feltartilleriet som Vaabenart, delt i et Regimentsartilleri paa 2 Stk. 3 ℔s Kanoner til hver Bataillon Fodfolk, hvoraf det udgjorde en Bestanddel, og et sværere Reserveartilleri, der holdtes samlet. 1684—85 omordnedes hele Artilleriet, saaledes at det fremtraadte som et selvstændigt Vaaben, inddelt i Kompagnier; Officererne var Kaptajner, Løjtnanter og Stykjunkere; Underofficererne var *Fyrværkere, Underfyrværkere, Konstabler* og *Spillemænd;* de menige kaldtes fremdeles Haandlangere. *Mønsterskriveren* forsvandt fra Artilleriet med denne Ordning, der holdt sig ca. 100 Aar. Artilleriet var det første Vaaben, der oprettede Skoler, idet Vaabnet under den skaanske Fejde fik Befaling til i Hovedfæstningerne at oprette saadanne for Artillerielever. I Planen for Artilleriets Organisation udtaltes det, at ingen fremtidig maatte antages til Fyrværker eller Konstabel, førend han havde aflagt Prøver til disse Grader. Dette var det første Forsøg paa at sætte Underofficerernes Uddannelse i System. Ordningen bidrog da ogsaa til, at Vaabnet beholdt sin første Rangs Stilling inden for Hæren. Officerssønnerne gik i Reglen ind som Konstabler og forfremmedes senere til Officerer; de samme Slægter besatte Befalingsmandsposterne i Artilleriet i 150 Aar, hvad der selvfølgelig bidrog til at skabe de mange, stærke Traditioner. Baade Befalingsmænd og menige fik Rang over de tilsvarende Klasser i de andre Vaaben; Haandlangerne skulde kaldes Underkonstabler, „thi" — som det hedder i nævnte Plan — „da det var reputerligere, saa skulde godt Folks Børn faa langt større Lyst, end det hidtil var sket, til at lære denne Konst." Konstabler fik Rang med Sergenter, Underkonstabler med Korpora-

ler i Fodfolket. Officererne fik Rang foran de øvrige Vaabens — Gardens og Livregimenterne dog undtagne.[69])

1666 genoprettedes det adelige Rytteri — Rostjenesten —, og 1670 fik det nationale Rytteri i sin Helhed en fast Ordning ligesom Fodfolket. Rytterregimentet blev paa 8 Kompagnier à 125 Mand; 2—3 Kompagnier dannede en Eskadron. Foruden Kompagnichefen var der ved hvert Kompagni ansat 1 Løjtnant, 1 Kornet, 1 *Vagtmester*, 3 *Korporaler*, 1 *Mønsterskriver* og 2 *Trompetere*.

Straks efter Afslutningen af den skaanske Fejde ophævedes Milits og Rostjeneste ganske til Trods for, at navnlig det nationale Rytteri havde vist sin Eksistensberettigelse; man indrettede sig paa fremtidigt kun at anvende hvervede Tropper, blandt hvilke man forøvrigt uden videre stak en Mængde nationale Soldater ind baade under og efter Krigen, ligesom man Aarhundredet ud ganske vilkaarligt forøgede den hvervede Styrke ved Udskrivning blandt Bønderne. Kort efter dukkede for første Gang i den danske Hærs Historie den nye, fjerde Vaabenart — Ingeniørerne — op. I 1684 oprettedes Ingeniørkorpset, ved hvilket der foruden Overofficerer ansattes en Række Personer, der nærmest gjorde Tjeneste som tekniske Underofficerer og i Tidens Løb fik Navn efter deres specielle Bestillinger af *Værkbaser*, *Tornplantere*, *Minørmestre*, *Voldmestre*, *Plantagemestre*, *Bromestre* m. v.; foreløbig udgjorde de dog ingen Vaabenart, men opførtes under Artilleriets „Fæstningsbetjente".

Den staaende Hærs Oprettelse gav Stødet til en fastere Organisation paa mange Omraader; der tilstræbtes f. Eks. en ensartet Uniformering og Bevæbning inden for de enkelte Vaabenarter, dog med en udstrakt Frihed i Valget af Farver og Udstyr. Hatten var den store, opkrammede Filthat med Fjer eller en stor Kokarde paa Siden. Haaret blev endnu baaret langt og frit hængende ud over Skuldrene. Kjolen var langskødet og med een Række Knapper, men dertil for enkelte Afdelingers Vedkommende udstyret med Knapper paa de mest umotiverede Steder; saaledes medgik der til en Livgardeunderofficers Uniform ikke mindre end 10 Dusin. Desuden udstyredes Frakken med Snore, Krave og Rabatter af helt andre Farver og andet Stof. En Skalmejeblæsers Uniform var f. Eks. udstyret med 150 Alen Snore, og Gardens Underofficerer bar røde Kapper med gule Fløjlskraver. Frakkens Foer var som Regel af en anden Farve end Tøjet. For Rytteriet blev Læderkøllerten, der havde særtegnet Vaab-

nets Uniform i alle Svenskekrigene, i Aaret 1670 afløst af den langskødede Kjole, efter at Harnisket, der dog senere genindførtes, var faldet bort. Rytteriets og Drabantkorpsets Befalingsmænd havde halvlange Frakkeærmer med Rabatter, hvorunder Skjorteærmerne — ofte prydet med Kniplinger — stak frem. Knæbenklæderne var noget snævrere end forhen. Strømperne var lange, hvide eller graa, og paa Fødderne havde man Ankelsko med højt Forstykke; Rytteriet havde stive Kravestøvler, der naaede til midt paa Laaret og var forsynede med store Hjulsporer. Til Uniformen hørte som Regel lange, gule Handsker. Et gennemført Distinktionssystem for Befalingsmændene fandtes ikke i denne Periode; det fornemste Kendetegn for Fodfolkets Befalingsmænd var fremdeles Hellebarden eller Halvpiken — et for sin Tid ganske udmærket Vaaben, der først 1805 faldt helt bort. Fra denne Periode kan man regne, at Begyndelsen til Fodfolks-Underofficerernes Geværbevæbning stammer, idet det siges, at Hellebarden i Begyndelsen af den store nordiske Krig (1700—1720) bares af alle Officerer*) og de ældste Underofficerer,[70]) hvorved er underforstaaet, at Flertallet af Fodfolkets Unofficerer var bevæbnet med Musketten. Mellem Officerer og Underofficerer gjorde der sig en svagere Forskel gældende i Antallet af Hattefjer og disses Farve; mere interessant er det dog at vide, at i Perioden fra 1660 til 1700 begyndte de første svage Antydninger af en Distinktion, knyttet til selve Uniformen, at vise sig; den blev saavel af Officerer som Underofficerer baaret paa den ene Skulder og bestod for Underofficerernes Vedkommende i en lille kulørt Sløjfe. Fodfolkets Bevæbning var Musketten med Luntelaas, der under den skaanske Fejde afløstes af Flintelaasen, og Piken; de spydbevæbnede udgjorde ca. $^1/_3$ af Styrken. Under Kristian V forsynedes Musketten med Bajonet („Svinefjer"), der dog maatte aftages under Skydningen, da Bajonetten kun bestod af et Spyd paa et Træskaft, der blev stukket ned i Løbet; inden Aarhundredets Udløb fik Fodfolket dog en nyere Bajonet, der tillod Skydning, selv om Bajonetten var paasat. Pikenererne forsvandt ogsaa af den danske Hær i denne Periode og afløstes af Grenaderer, d. v. s. Fodfolk, som var bevæbnet med Bøsse, Kaarde og Haandgranater (deraf Navnet).

Med den allerede nævnte Undtagelse var Underofficerernes Bevæbning ligesom Mandskabets; alle bar Kaarde hængende i Skul-

*) Hvor der fremtidig i Teksten nævnes „Officerer", maa forstaas Overofficerer.

dergehæng. Rytteriet var bevæbnet med Kaarde, en lang Karabin og Pistol samt bar Krydsbandoler. Ved Dragonerne var Underofficererne bevæbnede med lange, riflede Musketter, medens de menige havde den sædvanlige Fodfolksmusket.

Man havde nu forladt Firkanten som Kampformation. Hæren opstilledes — saavel Fodfolk som Rytteri — i to Træfninger, hver paa seks Geledder; man marcherede, som man stod opstillet til Fægtning, Feltartilleriet bag første og det sværere Artilleri bag anden Træfning; i Reglen dannedes Marchformationen af 6 Kolonner.

Hærens økonomiske Tilstand var som berørt slet, navnlig i de første Aar efter Fredsslutningen 1660; ofte blev Soldaterne i denne Periode lønnede med Naturalier i Stedet for Penge. Da det kan have sin Interesse at sammenligne Priserne paa Livsfornødenheder med Lønningen, skal her angives Lønningen for en menig af Fodfolket pr. Maaned i Aarene 1661 og 1662:

52 Skaalpund*) Brød eller 6½ Fdk. Mel	3	Mk.	4 Sk.
1 Td. Øl eller 2 Skp. Malt og 20 Lod Humle.	6	„	0 „
16 Skaalpund Kød à 2½ Sk.	2	„	8 „
10 ℔ Ost à 4 Sk.	2	„	8 „
3½ ℔ Smør à 8 Sk.	1	„	12 „
I rede Penge	4	„	0 „[71])

For Underofficererne er det ikke let at angive nogen Lønningsnorm i dette Tidsrum; thi ikke blot rettede Lønningen sig efter vedkommendes Grad og Tjenestestilling, men ogsaa efter hvilken Vaabenart, han tilhørte; Rytteren lønnedes f. Eks. betydeligt højere end Fodfolksmanden; men ogsaa inden for den samme Vaabenart lønnedes de forskellige Afdelinger uens. Ved Garden, der var den højst lønnede Fodfolksafdeling, var Lønningen for en Underofficer eller en Kompagnifeltskær 5 Rdl. (ca. 16 Kr. i Nutidsmønt), og ved Ingeniørerne lønnedes de ligestillede Personer med 6—7 Rdl. maanedligt. Hertil kom Kvarter, Lys, Brændsel, Over- og Undermundering samt Brød. Selv om der nu ses hen til de billigere Priser paa Livsfornødenheder — Flæsk kostede 8 Sk og Brød 1 Sk. pr. Skaalpund, Kød 3 Sk., Smør 8 Sk. og Ost 4 Sk. pr. ℔ — maa Lønningerne i Sammenligning med andre Erhvervs siges at have været usle; en Murersvend havde f. Eks. i samme Periode ca. 12—13 Rdl. pr. Maaned, og Sylønnen for Kappe, Frakke og Bukser til en menig

*) 1 Skaalpund = ca. 498 Gram.

var 1 Rdl. ialt. Alle Vegne tales der da ogsaa om Underofficerernes Fattigdom, ja Armod. Underofficerernes øvrige Levevilkaar stod selvfølgelig i Forhold hertil. Kvartererne anvistes dem rundt om paa Landet, men navnlig i Købstæderne; ikke sjeldent valgte man, trods talrige Forbud derimod, helt andre Kvarterer end de tildelte. Kaserner fandtes kun i Hovedstaden, hvor det i Aarene 1662—64 af Hollænderen Henrik Rüse anlagte Kastel afgav nogle faa Barakker til en ringe Del af Garnisonen; de øvrige indkvarteredes hos Borgerne, saaledes at hvert Regiment belagde sit Kvarter af Byen. At Indkvarteringen ikke var velset, fremgaar bl. a. af den Omstændighed, at man i enkelte Tilfælde sendte mindre solide Skatteydere en passende Indkvartering paa Halsen; en Underofficer og 4 Mand angives at have været tilstrækkeligt til at faa vedkommende til at betale „fluksen", og hjalp det ikke, var der jo den Udvej at give ham endnu 4—5 raa Kumpaner i Kvarter. De velstaaende Borgere friede sig imidlertid for Indkvarteringsbyrden ved at betale en Afgift, der opkrævedes af Furerne, som tillige havde Tilsynet med Kvartererne. Selve Kvarterets Beskaffenhed var mere end tarveligt. Det har ikke været muligt at fastslaa, hvorledes et Underofficerskvarters Indre har taget sig ud; men følgende Fortegnelse af 1672 over Inventariet i en Obersts Kvarter kan afgive en passende Maalestok: 1 Klokke (?), 1 Kakkelovn (var i hine Tider en meget sjelden og kostbar Genstand), 1 „Randbord", 2 Sengesteder, 1 Bænk (!), 51 Glasvinduer, 3 Trævinduer, 1 Dør og 2 Vindeltrapper.[72]) Et af de bedst monterede Soldaterkamre i Helsingør i Aarene 1670—1700 indeholdt 1 Fyrrebord med 2 Skuffer, 1 Himmelseng, 1 aaben Bænk og et Skab med tvende Rum; men da hele Inventariet kun vurderedes til 1 Rdl. (!), kan Møblementet næppe have været videre elegant. I Reglen indeholdt Kamrene kun en eller flere Senge, af og til en Stol, en Bænk eller et Bord; en enkelt Gang nævnes to smaa Skilderier. Sengetøjet bestod altid af gamle, lappede Over-, Under- og Hoveddyner samt Blaargarnslagener, Hovedpuder var sjeldne; undertiden nævnes et Sengedækken eller et Kludedækken.[73])

Underofficerernes Tjeneste drejede sig om to Poler, Vagt og Arbejde, isprængt Øvelse. Det var meget store Styrker, der blev afgivne til Arbejde; saaledes var den daglige, militære Arbejdsstyrke under Kastellets Opførelse 1662—64 ca. 3500 Mand, ligesom Nyhavns Anlæggelse 1671 ogsaa krævede en stor Del af Garnisonen.

Naar saadanne store Statsarbejder udførtes, indkaldtes den nationale Milits; hvervede og nationale Soldater arbejdede Side om Side, og der tilstodes da de hvervede et Arbejdstillæg af 2—4 Sk. til den daglige Lønning, der var 8—10 Sk. og $1^1/_2$ ℔ Brød, medens hele Lønningen for den nationale Soldat under samme Forhold var 3 Sk. og 2 ℔ Brød dagligt. De militære Arbejdere (menige) arbejdede i Korporalskaber under Kommando af Sergenter, Korporaler og Gefrejtere, der under Fællesbetegnelsen „Exekverere" skulde holde Mandskabet „udi Arbejde og Skikkelighed".[74]) Om Forholdene under disse Arbejder taler en Befaling fra Livregimentets Chef tilstrækkelig tydeligt, i hvilken det lægges Officererne alvorligt paa Sinde at indfinde sig i rette Tid om Morgenen og ikke at forlade Voldarbejdet, før den sidste Mand har forladt det,[75]) ligesom det i et Reglement fra Tiden omkring Aarhundredskiftet for Officerer, Ingeniører, Fortifikationsbetjente og Mandskab hedder, at Fortifikationsbetjentene — der paa dette Tidspunkt er en Art civile Arbejdsledere med ret stor Indflydelse — ikke maatte udskælde hverken Underofficerer eller Mandskab eller endnu mindre begegne dem med Slag eller anden raa Behandling; men at de med Beskedenhed skulde rette forefaldende Fejl, eller, hvis dette ikke hjalp, melde det til vedkommende Officer.[76]) En Tjeneste, der indtraf med usvigelig Sikkerhed, var de hyppige Vagtture. Er Vagt i al Almindelighed en sløvende Tjeneste, maa den i hin Tid desuden betegnes som moralsk nedbrydende. Spil og Drik var trods Forbud Tidkort paa Vagten; — i Mangel deraf en sløv Lediggængertilværelse; ingen Læsning eller skriftlige Arbejder udfyldte Tiden for den Underofficer, der var befalet til at tilbringe Døgnet i den spartansk udstyrede Vagtstue, som han selvfølgelig delte med Vagtmandskabet, kun med den Forrettighed, at han havde sin egen lille, skraatstillede „Svedebænk", paa hvilken han i fuld Mondur kunde ligge og sove eller filosofere over sin usle Lod. Af og til er de ældste Underofficerer, naar Officererne klagede over for megen Vagttjeneste (hvert 3. Døgn), gaaede „i Tur" sammen med disse til Officersvagterne.[78]) Var Underofficeren ikke optaget af Vagttjeneste, Arbejde eller Øvelse, og han heller ikke var sendt ud paa et af de talrige Hvervningstogter, førte han i Fredstid et indholdsløst, oftest raat og umoralsk Lediggængerliv. I Krigstid, som Datidens faglærte Soldater sikkert har set hen til med Længsel, var alt anderledes; da var Befalingsmandens Mod, Tapperhed

og Dristighed de Egenskaber, der først og fremmest blev spurgt om, ligesom hans Haardførhed blev sat paa en streng Prøve; det var da godt, at han allerede i Fredstid havde trænet Evnen til at savne uden at kny; disse Egenskaber var der altid Brug for i en Krig og ikke mindst, naar hvervede, danske Soldater blev brugte til Lejetropper for fremmede Magter. Mod Tyskere, Franskmænd og Irer lod den hvervede Soldat sig bruge og holdt derved den Ed, han havde svoret

a. Kakkelovn,
b. Bord,
c. Bænke,
d. Liggebænk (Svedebænk) for Mandskabet,
e. Liggebænk for Vagtkommandøren,
f. Forstue,
g. Dør,
h. i. j. Vinduer.

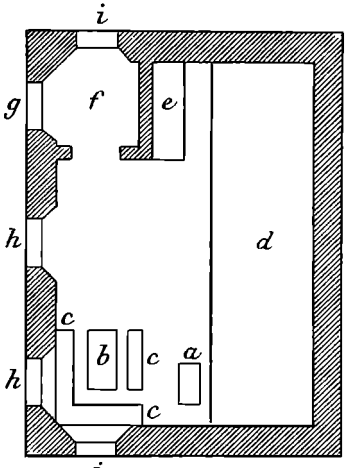

Fig.1

Plan af en Underofficersvagt i Sjællandsportens vestre Portbygning, 1663.[77])

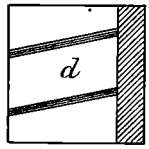

Fig.2

Tværsnit af Liggebænke.

den danske Konge. Naar den hvervede Underofficer blev et Individ, der næsten var uden moralske Holdepunkter uden for Geleddet, bidrog det ikke lidet, at han intet Hjem havde. Staten betragtede fra først af en gift Befalingsmand — i alt Fald en gift Underofficer — som en Uting. Han var Hærens — d. v. s. Statens — Ejendom med Krop og Sjæl. Staten vilde intet have at skaffe med Soldatens Familieliv. At de sædelige Forhold i Hæren under disse Omstændigheder trodser al Beskrivelse, siger sig selv; der var sat meget strenge Straffe for „Lejermaal", fra Bøder til Halsjern og Livsstraf; men desuagtet fulgte ikke alene Soldaterkoner og Børn, men ogsaa løsagtige Kvinder i Massevis Hæren endog i Udlandet. Om Familieliv i nutidig Forstand kunde der derfor ikke ret vel være Tale.

Som foran nævnt var Frankrig Mønsterlandet, hvorfra alle mili-

tærtekniske Reformer hentedes; Solkongen — Ludvig XIV — og hans, ikke mindst paa det militære Omraade, geniale Raadgivere (Louvois og Vauban) dannede Skole Europa over; ogsaa vi indrettede hele vor Militærforfatning efter fransk Mønster; men samtidig gjorde der sig i alle personelle og moralske Spørgsmaal en anden stærk Strømning gældende, der kom fra Tyskland, og som — under Magthavernes Bevaagenhed — bragte den prøjsiske, raa Militærkulturs Velsignelser ind over den danske Hær, hvor den satte sine dybe Spor indtil vore Dage. Medens den franske Stat — trods dens udpræget despotiske Regeringsform — behandlede Soldaten humant, indførte vi tyske Rets- og Straffeforhold i Hæren. Hidtil havde Kristian IV's Krigsartikler af 1611 med en Del Ændringer været gældende, nu fik man i 1683 helt nye Krigsartikler og Rettergangsregler, der dannede Grundlaget for al militær Retsplejelovgivning indtil 1881. Med de omtalte Krigsartikler indførtes eller stadfæstedes en Række umenneskelige Legemsstraffe som Spidsrod, Fugtel, Piskning (Kagstrygning), Pinebænk, Radbrækning o. s. v. En Betragtning af Hærens indre Liv i dette Tidsrum er som et Kig ned i en dyb Brønd, fyldt med alle menneskelige Laster og Forbrydelser. „Den Raahed og Grusomhed, hvormed Underofficeren og den menige Soldat behandledes, trodser enhver Beskrivelse"; [79]) det var derfor intet Under, at de samme Mennesker — der økonomisk og socialt behandledes saa uforsvarligt — blev Forbrydere. Selv om man ikke tør bygge en Dom over en Tid alene ved en Belysning af dens Vrangsider, kaster en Gennemgang af Datidens Justitsprotokoller alligevel et saa skarpt Lys over mange Misforhold, at man ikke kan lade dem ude af Betragtning ved en Vurdering.

Officererne trykkede Underofficererne og disse igen de menige; det laa i Tidens Aand; men alle var de enige om at snyde Staten, hvor de kunde komme afsted dermed; i alt Fald var de Forseelser, hvorved Underofficererne paa ulovlig Vis forsøgte at forøge deres Indtægter, af letforstaaelige Grunde de hyppigste. Som nævnt havde Furerne det Hverv at indkassere den Afgift, som Kvarterværterne betalte i Stedet for at yde Kvarter in natura. Disse Summer soldede-Fureren ofte op, og Kautionisterne maatte da betale Gildet, dersom han ikke tilbagebetalte Beløbet ved at arbejde i Skubkarren eller ved at tjene som gemen Musketer.[80]) I 1692 havde en Furer forholdt de menige deres Brød og ikke betalt dem Kvarterpenge; han idømtes Vand- og

Brødstraf i Stokhuset og skulde forrette Musketertjeneste, indtil han atter havde gjort sig fortjent til sin Charge(!). 1691 sendtes en Korporal i Byen med en menig for at indløse en af denne pantsat Bajonet; de soldede Beløbet op sammen; Korporalen mistede sin Charge i 3 Maaneder.[81]) Hyppigt gjorde Underofficererne Hvervningen til en ganske lukrativ Forretning, dels ved — trods strenge Forbud og Krigsartiklernes Løfte om Livsstraf — at anvende voldelige Midler ved Hvervningen og dels ved at presse de sølle, hvervedes Haandpenge ned til det mindst mulige; men af og til gik det galt, særlig hvis det kom til at gaa ud over den foresattes Pengepung; thi her forstod man ikke Spøg — var det Staten det gjaldt, havde man derimod ofte selv en mindre øm Samvittighed. 1694 kommanderedes en Korporal til Bornholm, fordi han havde tilbudt der at hverve 3 Mand for 18 Rdl., hvilken Sum Kaptajnen medgav ham. Korporalen kom hjem med 1 Mand og 1 Dreng; Kaptajnen erklærede ikke at kunne bruge den sidste og krævede sine 12 Rdl. tilbage. Korporalen dømtes til at tilbagebetale de 6 Rdl. af sin Lønning med 12 Sk. hver Lønningsdag.[82]) Underofficerernes Forhold til begge de andre Klasser var nærmest kordialt, i alt Fald over for de lavere Overofficerer og de menige; de sidste og Gefrejterne drak og spillede de ofte Kort sammen med, uagtet det var forbudt, og Overtrædelse blev straffet med Degradation. Krigsartiklernes Bestemmelser om Desertion og Absentation var nærmest barbariske; saaledes blev gentagen Absentation straffet med Hængning; den gemene, der viste sig paa Gaden, efter at Tappenstregen var slaaet Kl. 7 Aften, blev ligeledes straffet paa Livet; der var ogsaa sat Dødsstraf for den vagthavende, der aflagde sit Sidevaaben. Der staar os en ram Stank af Blod, afhuggede Hoveder, Hænder og Fingre paa Stager og radbrækkede Lemmer i Møde fra denne Tids „Retfærdighed"; ofte blev dog disse Bloddomme omsatte, i Reglen til Arbejde i Jern; denne sidste Straf idømtes foruden pardonnerede dødsdømte i Reglen for Forseelser imod Ejendom, Sædelighed eller Religion. Naar Underofficererne ikke sjeldent var ude af Kvartererne om Natten uden Orlov, dømtes de til at staa paa Pælen et Par Dage 2 à 4 Timer dagligt.[83]) For en Nutidsbetragtning staar det som noget ganske uforstaaeligt, at den anklagedes ydmyge Bøn om Naade kunde komme til at influere paa Straffetilmaalingen; ikke desto mindre ses det hyppigt at have været Tilfældet. En Furer forlod i 1692 Kastellet uden Orlov, berusede sig og yppede Klam-

meri; han tilstod, bad om Pardon og idømtes 2 Maaneder i Jern i Skubkarren paa Vand og Brød. Samme Aar meldtes en Sergent for Drik, for at være ude af Kastellet uden Orlov, hvorved Uorden opstod og Kompagniets Affærer forsømtes; han bad om Pardon og tilbød i Tilfælde af Tilbagefald at ville staa Skildvagt uden Forhør og Dom.[84]) Noget for Tiden saare betegnende og almindeligt er det, at en Underofficer — uden at være degraderet — kunde dømmes til at staa Skildvagt eller forrette Musketertjeneste, ligesom han ogsaa kunde degraderes paa Tid, f. Eks. nogle Maaneder. En Korporal havde 1692 drillet Mandskabet paa Vagten, saaledes at en Musketer og Tambur havde bundet Hænder og Fødder paa ham og slaaet ham paa hans posteriora (Bagdel); de to sidstnævnte dømtes til at ride „Æslet" (Træhesten) 3 Dage 4 Timer dagligt, medens Korporalen skulde miste sin Charge og tjene som Musketer, „indtil han lærte bedre at bruge sin Konduite som Corporal".(!)[85]) Saavel Officerer som Underofficerer var Marketendere („Marchotent" eller Speisemeister); som saadanne nævnedes de da ved Fornavn.[86]) Mellem Underofficererne og Marketenderen samt dennes Kone synes der at have hersket et konstant spændt Forhold, og det ligger nær at antage, at manglende Kontanter eller uanstændig Opførsel i Marketenderens Bod eller Telt har været Aarsagerne. Det Sprog og den Tone, der har hersket Parterne imellem, bærer Justitsprotokollen Vidnesbyrd om, idet det har regnet med Skældsord som: 3 Marks Hore, Rakkerhore, Skælm, Hundsfot, Tyv, Rakker, Vold-Hore, Skomager, luset Tyv etc. Hyppigt udartede det til Slagsmaal med Marketenderen eller mellem Underofficererne indbyrdes. Ikke sjeldent afgjorde man da Sagen ved Duel — i Reglen paa Kaarder. Det ser ud, som om man tilkendegav, at man krævede Satisfaktion for en Fornærmelse ved at slaa med Vaabnet i Bordet.[87]) Duellen fandt i Reglen Sted uden Sekundanter og udkæmpedes enten paa „Grønland" (Pladsen mellem Østbanegaarden og Østervoldgade), der var Eksercer- og Eksekutionsplads, hvisaarsag der stod opstillet en „halv Galge", eller ved „Guldhuset" d. v. s. paa Sct. Annæ Kirkegaard (det nuværende Garnisonssygehus' Grund); endelig ses Kastellets Bastioner at være benyttede paa samme Vis. En Korporal havde i 1691 i Marketenderiet opført sig meget slet i de meniges Nærværelse og ikke blot givet dem et daarligt Eksempel, men ogsaa indladt sig i uanstændigt .....(?) og Harcellering med 2 Sergenter samt hældt

Øl i Ansigtet paa andre, ogsaa liderligen slaaet sin Kaarde i Stykker paa Bordet; Straffen ansattes til 3 Maaneder „auf die Schildwacht". En Søndag i 1692 havde 4 Underofficerer siddet og drukket i Marketenderiet; der opstod Uenighed. Den ene trak Kaarden og slog den i Bordet, saa at Spidsen brækkede af; derfor (!) krævede han Satisfaktion, og de duellerede efter at have ført Folkene i Kirke i en af Kastellets Bastioner; den ene saaredes.[88]) Ofte stod Straffens Haardhed i et ganske urimeligt Forhold til Forseelsens Betydningsløshed. Saaledes siger Kristian V's Artikels Brev og Krigs-Rets Instruction af $^{9}/_{3}$ 1683 (1. Kap. 4): Alt Krigsfolket skal omhyggeligen være tilstede, naar Gudstjeneste forrettes, saaledes som den af Kongen ved Armeen er anordnet. Hvis saadant ej sker, skal de første Gang af Præsten paamindes, anden Gang, dersom det er en Gemen straffes med Halsjernet, er det en Under-Officer, miste en halv Maaneds, men en Over-Officer 2 Maaneders Sold.[89]) Endnu haardere synes man dog, den Sergent er bleven behandlet, der i 1692 flyttede nogle Senge fra en Barakke til en anden og for denne Forbrydelse idømtes 2 Dage, 2 Timer dagligt paa Pælen. En Sergent og en Furer havde 1695 ved Afhentning af Parole udenfor Majorens Kvarter pryglet hinanden med Stokke, saa at disse var gaaet itu; de dømtes til Degradation og Musketertjeneste — ikke fordi de paa offentlig Gade havde opført sig som raa Bøller, men „paa Grund af manglende Respekt over for det Sted, hvor Parolen skulde hentes".[90]) Det var dog ikke altid lige dystre Sager, Krigsretterne beskæftigede sig med; ikke sjeldent var det Rang- og Æresspørgsmaal, der bragtes for Retten, og adskillige af disse Bagateller virker helt fornøjeligt ved den Højtidelighed, hvormed de behandledes. I 1694 havde saaledes en Tjenestepige hos en Kaptajn Numsen udbredt sit Herskabs intimeste Klædningsstykker op ad Kastelsvolden ved Kongeporten (Sjællandsporten) og derefter paalagt den derværende Vagtkommandør — en Furer — og Skildvagten at passe paa dem. Da Pigen kom tilbage for at fryde sig over Solens og Luftens Virkning paa Tøjet, manglede der 6 Stykker: 2 Mandsskjorter, 1 „Küssenbüse", 2 andre Skjorter og 1 Lommetørklæde. Fru Numsen vrededes højligen ved Meddelelsen og formaaede sin Mand til at indgive Klage saavel over Vagtkommandøren som over Skildvagten, af hvilken sidste Kaptajnen krævede „Satisfaktion" for det stjaalne Tøj. I Forhøret indrømmede begge de anklagede, at Pigen havde bedt dem om at passe paa Tøjet, men fast-

holdt samtidig, at de intet havde lovet hende i saa Henseende, og Fureren tilføjede yderligere, at han vilde have næret stor Betænkelighed ved at paatage sig et saadant Hverv, da Vagten var indrettet for Kongens Tjeneste, et Svar, der egentlig peger langt ud over den Tid, der er Tale om, og som røber, at han har haft et adskilligt sundere Syn paa Stillingen som Vagtkommandør end Kaptajn Numsen — for ikke at tale om dennes Frue.[91])

Krigsretternes Sammensætning var højst forskellig. En Oberstløjtnant var saa godt som altid Formand i Retten, der oftest bestod af Officerer alene; var der andre Klasser med, gik man helt til Bunds, saaledes at alle Grader fra Oberstløjtnanten til den menige var repræsenterede; Dommernes Antal varierede fra 11—18. Antallet af Dommere i hver enkelt Klasse var ogsaa stærkt skiftende; snart talte Klassen 2 Befalingsmænd, snart 3 eller 4; der synes at have været en Tilbøjelighed til at forøge Antallet af Dommere i den enkelte Officersklasse, jo lavere denne var, saaledes at en Krigsret bestaaende af Officerer f. Eks. kunde tælle: 1 Oberstløjtnant, 2 Kaptajner, 4 Premierløjtnanter og 6 Sekondløjtnanter. Underofficersklasserne og de menige talte i Reglen 2 Medlemmer hver. Naar Krigsretten bestod af alle Klasser, ser det ud, som om der har været et større Antal Officersdommere end af de øvrige Klasser tilsammen.[92])

Der er et underligt Misforhold til Stede imellem de Bestemmelser, der blev truffet for at værne Undermanden over for Overmanden, og Praksis. Mange Bestemmelser var endog meget humane; der var f. Eks. strenge Straffe for at slaa Undermænd og skælde dem ud uden „højsttrængende" Aarsag; ikke desmindre dansede Officerernes flade Klinger lystigt paa Ryggen af Underofficererne (Fugtel), der hurtig lod Pryglene gaa videre til de gemene i Form af Stokkeprygl („Korporalstokken", se Plan VI Fig. th.); denne Forskel i Pryglemetoden over for Underofficerer og menige var ingenlunde tilfældig, men bundede i, at man betragtede Fugtel som en mere gentlemanlike Afstraffelse. Ogsaa i anden Henseende blev der truffet Bestemmelser sigtende til en menneskelig Behandling af den undergivne. Saaledes skulde der gives Vintermandskabet Brændsel, saa at de ikke frøs paa Vagterne; ja i den norske Hærlov af 1725 var det enhver Befalingsmand under Trusel om Embedsfortabelse forbudt at anvende den undergivne til sin private Tjeneste, ikke engang som Oppasser. Selv den enkelte Regimentschef kunde i hine Tider træffe saadanne humane

Foranstaltninger paa egen Haand, f. Eks. den strenge, men hensynsfulde Chef for Livregimentet, Fr. Ahlefeldt, der forbød saavel Officerer som Underofficerer at holde privat Marketenderi, „hvorved de uretmæssigt trak Pengene ud af deres undergivnes Lommer"; ligesom han advarede Underofficererne mod Drukkenskab, som de havde „mere Lyst til" end Kongens Tjeneste.[93]) Gang paa Gang udstedtes saadanne Forbud, og ligesaa ofte blev de overtraadte. Disciplin og Moral var slap og kunde kun haandhæves med de skarpeste Midler over for det Skrabsammen, hvoraf den hvervede Hær bestod.

Betragter man den hvervede Underofficer under eet med den hvervede Soldat, faar man — trods Typens ukultiverede Tilsnit — dyb Medlidenhed med ham. Frændeløs og venneløs stod han i det fremmede Land, fuld af Skavanker, men saaledes som man ønskede ham, eller saadan som han netop maatte være under de givne Forhold. Staten modtog ham som en Salgsvare, tog hans bedste Aar og gav ham, naar han var udslidt, Løbepas uden Pension eller nogen anden Art af Støtte; han var bogstaveligt bragt til Tiggerstaven. De aftakkede Soldaters Tiggeri var i den Grad en dagligdags Foreteelse, at Staten ikke blot lukkede Øjnene derfor, men ligefrem knæsatte Princippet. De aftakkede Soldater gik f. Eks. rundt og betlede i de aflagte Uniformer, og i de yderst faa Tilfælde, hvor en Soldat fik en ringe Almisse af Staten, ydedes den kun, naar vedkommende var Invalid, saaledes at „han ikke kan gaa til Folks Døre og søge sit Brød" (kgl. Ordre af $^{24}/_{9}$ 1695).[94]) At Forholdet gav Anledning til Friktion med Borgerne, siger sig selv. I Aarene 1680—86 oprettede Kristian V den saakaldte Krigshospitalskasse, der tog Sigte paa en Forbedring af den aftakkede Soldats fortvivlede Forhold. Enhver Soldat — Befalingsmænd som menige — skulde afgive 1 % af Lønningen til Kassen hver Maaned; endvidere indbetaltes af den paagældende Lønningsforskellen for den første Maaned efter en Forfremmelse, alle Straffebøder, forbrudte Lønninger og en Del Tilskud fra andre Forvaltningsgrene under Staten.[95]) Om nogen egentlig Pensionering blev der dog i det 17. Aarhundrede ikke Tale; der ydedes kun de omtalte, smaa Understøttelser i særlige Tilfælde, og Pengene hertil blev udredet af Krigshospitalskassen.

Omkring Aarhundredskiftet havde den staaende Hær en Fredsstyrke af ca. 20000 Mand, hvervede og udskrevne mellem hinanden. Det nationale Værn, som navnlig Griffenfeldt havde vist sig virksom

for, eksisterede ikke mere; den Tankegang var atter raadende, at det var heldigere at lade Bonden blive ved sin Plov og, naar Krigen stod for Døren, i Udlandet hverve den Styrke, der var fornøden ud over den staaende Hær. Danmarks Forviklinger med Holsten-Gottorp og dets forbundne — Nordeuropas mægtigste Militærstat — Sverrig, den paafølgende korte Krig og navnlig Karl XII's lynsnare Flankeangreb paa Sjælland i Aaret 1700 belærte imidlertid atter Landet om, at det af mange Hensyn var nødvendigt at ty til den Værnekraft, den danske Befolkning sad inde med. Ved Forordningen af $^{22}/_{2}$ 1701 genoprettedes da den nationale Hær. Af hvert Lægd paa 20 Td. Hartkorn skulde der udskrives en Soldat, hvorved Landmilitsen, som den nu kaldtes, blev betydelig stærkere end det nationale Værn under Frederik III og Kristian V, ialt 15000 Mand Fodfolk og 17—1800 Dragoner. Den udskrevne stod i Rullen i 6 Aar og tjente — naar han ikke var indkaldt — i sit Lægd for 20 Slettedaler aarligt. Iøvrigt gjordes selve Tjenesten saa let som muligt for de „nationale". Øvelsen foregik om Søndagen efter Gudstjenesten i Korporalskaber, om Sommeren i 2 Timer, om Vinteren i 1 Time, den halve Del af Aaret hver Søndag og den anden Halvdel hver anden Søndag. Vaabnene blev efter endt Øvelse rengjorte i Befalingsmændenes Paasyn og opbevarede ligesom forhen i særlige Skabe i Vaabenhusene for ikke at friste Bonden til Krybskytteri. Fire Gange om Aaret samledes Mandskabet til Kompagniøvelser og kun een Gang om Aaret til Regimentsøvelse i kortere Tid. Ved Kompagniet ansattes 1 Kaptajn, 1 Løjtnant, 1 Fænrik, 10 *Korporaler,* 1 Tambur og 150 menige. Regimentsstaben bestod af 1 Oberst, 1 Major, 1 Regimentsskriver og Auditør, 1 Læge, 1 *Bøssemager* og 1 *Profos*. Regimentet var paa 3 Bataillioner, hver paa 4 Kompagnier; hvert Regiment havde altsaa normalt en Styrke paa 40 Officerer o. l., 134 Underofficerer o. l. og 1800 menige. Befalingsmændene toges til at begynde med fra den hvervede Hær; til Underofficerer udtoges 840 af de dygtigste, hvervede Soldater, hvilket altsaa svarede til de 10 Korporaler pr. Kompagni, og der udlagdes ialt 364 Gaarde til Underhold for de ældre Underofficerer. Dragonerne blev udskrevne af Ryttergaardene (d. v. s. Krongods) efter samme Regel som Fodfolket. Alle Mandspersoner af Bondestanden stod opførte i Lægdsrullen fra det 14. til det 35. Aar. Rytterkompagniet bestod af 1 Kaptajn, 1 Løjtnant, 1 *Sergent,* 3 *Korporaler,* 1 *Tambur* og 100 menige; 8 Kompagnier udgjorde et Regi-

Artilleriunderofficer.
1759

Underofficer af Marineregimentet.
1678

ment. Regimentsstaben var 1 Oberst, 1 Oberstløjtnant, 1 Major, 1 Regimentskvartermester, 1 Auditør, 1 Læge, 4 *Skalmejeblæsere* og 1 *Profos*.[96])

Til Trods for, at Oprettelsen af Landmilitsen gik Haand i Haand med en saa god Foranstaltning som Ophævelsen af Vornedskabet paa den danske Øgruppe Øst for Storebælt (1702), blev det nye nationale Værn modtaget med Uvillie og Mistro af de Befolkningsklasser, det ene berørte — Herremænd og Bønder; de første delte Tidens Opfattelse angaaende Værnepligten som noget Landets Børn egentlig uvedkommende; det var et Arbejde, man hvervede Folk til; dernæst ængstedes Herremanden for, at Godsets bedste Arbejdskraft skulde blive ham berøvet. En Forordning om, at Herremanden skulde forsyne de Tjenestefolk, der vilde forlade Godset, med Pas, friede dog Herremændene ud af deres Bekymringer. Herremændene misbrugte imidlertid Forpligtelsen til at udstede Pas, saaledes at de simpelthen nægtede saadanne, „hvorved der i Virkeligheden — ganske ulovligt — paatrykkes Bønderne et begyndende Stavnsbaand".[97]) For Bøndernes Vedkommende var Mistroen mere berettiget; man vidste af gammel Erfaring, at til Trods for de fornyede Løfter om, at Værnet kun skulde bruges inden for Landets Grænser, vilde den Tid ikke være fjern, da de nationale blev stukket ind i eller omdannet til „geworbne" Regimenter. Begivenhederne gav Bønderne Ret; snart skulde den danske Bondeungdom bløde i Tyskland, Flandern, Frankrig og som Soldater i Marineregimentet deltage i Tordenskjolds eventyrlige Operationer i Dynekilen og ved Marstrand. Desuden laa den Brutalitet, der klæbede ved den hele hvervede Hær, og som selvfølgelig overførtes paa den nationale, den jevne danske Befolkning fjernt. Bonden betragtede derfor — og med Rette — sin Værnepligt som en ulidelig Plage. I den store, nordiske Krig (1709—20) gjorde imidlertid den danske Bonde — som saa ofte baade før og senere — sin Pligt.

Frederik IV interesserede sig overordentlig meget for Hæren, navnlig for dens Størrelse og Udseende; Interessen var dog af en vis overfladisk Karakter; thi den kunde ofte give sig saa smaatskaarne Udtryk, at Overblikket ganske tabtes; bekendt er det saaledes, at Uniformen spillede en første Rolle i alle Frederik IV's Overvejelser angaaende Hæren, og denne rostes da ogsaa i Udlandet i denne Tid baade for sit Udseende og sit Forhold; det vilde dog være at gøre

Kongen Uret, naar man ikke ved Siden heraf nævnte hans Forsøg paa at skærme den menige Mand mod grusom og vilkaarlig Behandling, Forsøg, der dog ikke førte til det ønskede Resultat. Hæren var ligesom den øvrige Del af det danske Statssamfund i hele Frederik den IV's Tid underkastet et Fremmedherredømme, i hvilket Tyskerne var de dominerende; men ogsaa Franskmænd sad inde med betydelige Stillinger. Fransk var jo internationalt Sprog, Hofsprog og Modesprog i de fornemme Kredse. En af Kristian den IV's første Regeringshandlinger var Ophævelsen af hele det nationale Værn i 1730. Kun 3 Aar senere nødtes han til at oprette det igen, dog med Undtagelse af de nationale Dragoner; alt Rytteri hvervedes herefter, saa længe den staaende Hær forblev hvervet. Det, som Herremanden før havde klaget over — Bondens Udskrivning —, havde vist sig at være et udmærket Middel i hans Haand; ligesaa stærkt Herremændene derfor før havde modsat sig Udskrivning, ligesaa ivrigt krævede de den nu; og den nye Konge var Herremandsklassen følgagtig; thi ved Reglerne for Værnets Genoprettelse udvidedes Herremandens Magt betydeligt; der udskreves 1 Soldat af hver 60 Td. Hartkorn, og Tjenestetiden sattes i Reglen til 8 Aar; men hvad der før var ulovligt, det lovfæstedes nu, idet Stavnsbaandet indførtes for alle Karle mellem 14—36 Aar, ligesom Herremanden nu selv maatte bestemme, hvem der skulde „springe Soldat", en Ret, han før havde maattet dele med de af Regeringen tilforordnede Officerer. I 1741—42 strammedes Stavnsbaandet til at omfatte alle Bondestandens Mandspersoner fra 9—40 Aar, og Tjenestetiden forlængedes til 8—12 Aar. Under de følgende Konger gik man — i Rædsel for at Bonden paa et eller andet Tidspunkt af sit Liv skulde forlade sin Hjemstavn — endnu videre ad den samfundsskadelige Vej. 1746 forbød man den hjemsendte Soldat at tage Ophold paa andre Godser end det, hvorfra han var udskreven, og hvor han efter Hjemsendelsen forpligtedes til at fæste den Gaard, Herremanden vilde give ham; dermed var den danske Bonde stavnsbunden for hele Livet.

Trods Udvidelserne var Landmilitsen i Danmark dog kun af sekundær Betydning, nærmest en Art Reserve. Kernen — Felthæren — var hvervet; men de Mangler og Ulemper, der klæbede sig ved denne, blev stedse mere og mere fremtrædende; Tilgangen bestod af alt muligt Udskud og Rømningsmænd fra fremmede Hære; langt den største Del var som hidtil Udlændinge — Garden, der havde over-

vejende national Karakter, dog undtaget. Hærens Elementer var for for største Delen upaalidelige og af en meget ringe moralsk Værdi; dertil trykkede den store, kostbare Hær Statens Finanser i en uhyggelig Grad. Man var derfor klar over, at Reformer var højst paakrævede, ved Opstillingen af en 30000 Mand stor, hvervet Felthær i Meklenburg 1762 mod Rusland viste det sig afgjort; de Mangler, der ved denne Lejlighed kom til Syne, var af en saadan Art, at der maatte ske Forandring. Heldigvis havde Regeringen sikret sig den Bistand, der var fornøden.[98]) I den indkaldte Franskmand General Louis Greve St. Germain fandt man en Reformator, der var Opgaven voksen. Som Menneske bliver han meget forskellig bedømt baade af sin Samtid og Eftertiden; men alle er enige om, at hans kraftige Initiativ skyldtes det, at den danske Hær kom ind i et Spor, der saa afgjort skulde bryde med Fortiden og føre til en bedre og sundere Fremtid. Allerede 1763 forelaa en ny Hærplan, der gennemførtes under stærk Modstand. Det gamle „Krigskancelli- og Land-Etats Generalkommissariats Kollegium" ophævedes, og Hærens Styrelse blev lagt i Hænderne paa et Generalkrigsdirektorium med St. Germain som Chef; denne saa klart, at det var Hærens unationale Karakter, der var dens svageste Side, og da Tanken om en staaende Hær udelukkende sammensat af Landets Børn endnu ikke var moden, idet man mente, at Landbruget i saa Fald ikke vilde kunne bestaa, nøjedes man med at blande de udskrevne Soldater mellem de hvervede, saaledes at der tilførtes 49 „nationale" pr. hvervet Kompagni, hvorved man kom bort fra den uheldige Deling i en national, slet øvet Hær og en bedre uddannet, hvervet Hær; man troede ogsaa ved denne Foranstaltning at kunne bringe den sidstes moralske Værdi op paa et højere Trin. Endvidere indførte Hærplanen Forbedringer i Artilleri og Rytteri og nogle nødvendige Besparelser, der navnlig gik ud over de numerisk store Gardekorps og den overflødige Mængde af Uniformsflitter og anden unødvendig Udstyring. Ved Tronskiftet 1766 styrtedes St. Germain af sine mange Fjender, men sattes dog atter 1767 i Spidsen for Hæren for samme Aar at styrtes for sidste Gang; forinden havde han dog set Lejlighed til at sætte sit Præg paa en ny Hærlov, der knæsatte de Principper, han havde været en ivrig og ubøjelig Talsmand for. Til Trods for den personlige Sejr formaaede Reaktionen dog ikke at aflive de Ideer, den faldne Reformator havde givet Liv; vel samledes de nationale Soldater igen i særskilte Afdelin-

ger; men for første Gang fastsatte man, at et bestemt Antal indfødte Rekrutter aarligt skulde udskrives,[99]) ligesom en Række af de Reformer, St. Germain havde gennemført, vedblivende blev staaende ved Magt. Struensees Reformiver kom i hans korte Regerings-Periode kun i meget ringe Grad til at berøre Hæren; han ophævede Hestgarden 1771 og samme Aar af politiske Grunde Fodgarden; det sidste blev Begyndelsen til hans Fald, idet den opløste Fodgarde gjorde Mytteri, den saakaldte „Juleaftensfejde", i hvilken Struensee trak det korte Straa. Under det Guldbergske Styre paabegyndtes de Reformer i national Retning, som senere under Frederik VI's egne Auspicier ganske skulde omforandre Hæren. Den $^{18}/_{2}$ 1772 kom en kongelig Forordning, der fastslog, at Dansk skulde være Kommandosprog i Hæren; det var intet mindre end en Revolution, som det kneb med at bøje sig under. 1774 kom en ny Hærordning, der — efter St. Germains Principper — fastsatte, at $^{3}/_{4}$ af Mandskabet i hvert Fodfolkskompagni og ligeledes Hovedparten af hver Ryttereskadron skulde udskrives fra Landet selv; et Lægd paa 22 Td. Hartkorn skulde stille een Soldat. Øvelsestiden var ringe, men Tjenestetiden sattes til 12 Aar; kun de hvervede skulde forrette Garnisons- og Vagttjeneste; de nationale skulde tage fast Ophold i det for Regimentet fastsatte Landdistrikt, hvor ligeledes de dygtigste Officerer og Underofficerer blev beordrede til at tage Ophold for at lede de nationales Uddannelse. Selv om det maa erkendes, at Hærloven betød et Skridt i den rigtige Retning, havde den dog ogsaa uheldige Følger, idet man stadig stod famlende og usikker over for Godsejernes Krav om tilstrækkelig „Besætning" af Bønder til Godserne. Foruden at stadfæste det Stavnsbaand, som allerede i Hærplanen af 1763 var blevet udstrakt til at gælde fra det 5.—40. Aar, blev det yderligere fastslaaet, at dersom Soldaten efter de 12 Aars Tjeneste vægrede sig ved at overtage den Gaard, som Herremanden vilde paatvinge ham, kunde denne uden videre afgive ham til en ekstra Soldatertjeneste paa 6 Aar.[100]) Hermed kulminerede Stavnsbaandsinstitutionen i Danmark, indtil den endelig 1788 opløstes, hvorefter man gik over til at udskrive de nationale Soldater ikke efter Hartkornet, men efter Folketallet. 1784 styrtedes det Guldbergske Ministerium, og den 17-aarige Kronprins overtog Landets Styrelse. Allerede fra Barnsben viste Frederik VI's Interesse for Hæren sig, og den gav sig da ogsaa hurtigt Udslag i en ny Hærordning af 1785, der greb ind paa saa godt som alle Hærens

Omraader, og som skyldtes Kronprinsens Svoger, Prins Karl af Hessen, der ogsaa var Hovedmanden for den hurtig paafølgende Ændring i Hærordningen af 1789; selv om denne var den sidste større Organisationslov i Aarhundredet, stoppede Reformerne og Eksperimenterne derfor ikke; en Mængde kgl. Forordninger og administrative Foranstaltninger ryddede op og omkalfatrede snart paa et, snart paa et andet Felt. At Hæren ikke derved vandt i Fasthed, er givet — paa mange Omraader herskede der ligefrem Kaos —; men Tiden var nu engang inde til Reformer, hvis Udslag og Virkninger sporedes i det ganske Samfundslegeme, men hvis Resultater, de gode med de mindre gode, først ret kunde bedømmes i det næste Aarhundrede.

I hele det 18. Aarhundrede bestod Hæren altsaa af en hvervet Felthær, der var Kernen, og en for det meste daarligt organiseret og uøvet, national Milits. Det blev derfor ogsaa hovedsagelig den staaende, hvervede Hær, der i dette Aarhundrede paatrykte alt Militærvæsen sit Præg. Hvervningen foregik efter ganske de samme Principper som tidligere. Om de Metoder, man herunder benyttede sig af, og om den Behandling, der blev den nyhvervede til Del, og i hvilken Underofficererne havde saa fremtrædende Andel, er der udførligt gjort Rede i andre Arbejder; her skal kun som typisk nævnes et Eksempel fra Aarhundredets Slutning, hvor en Transport af hvervede foregik fra Mühlhausen over Göttingen til Holsten. En af de hvervede giver en malende Skildring af Transporten og skriver bl. a.: „I Göttingen laa vi atter i 8 Dage indespærret som Forbrydere i et uden for Byen liggende Værtshus. Paa den syvende Dag indtraf en Transport paa ca. 80 Mennesker, som Fyrst von Hanau for lumpen Vindings Skyld havde solgt til Amerika og nu for anden Gang solgte til Kongen af Danmark, fordi man ikke mere trængte til Slaver i den fremmede Verdensdel. — Se herned Guddom! Mennesker bliver for elendigt Metal bragt fra et Marked til et andet; Mennesker bliver solgt for at agere fyrsteligt Legetøj! Mennesker forhandles som Kvæg!“[101])

For Hvervningen gjaldt i Almindelighed, at ingen maatte antages til Soldat, naar han var under 17 Aar eller saa gammel, at det skønnedes umuligt for ham at udtjene sin Kapitulationstid; der blev mere set paa et velskabt og sundt Legeme end paa Mandens Højde, undtagen ved Livgarden og Grenaderkorpset, der kun antog „grosse und ansehnliche Leute“; men Over- og Underofficerer skulde tillige nøje paase, at vedkommende ikke havde taget Skade paa sin Ære

ved Tyvsmærke (Brændemærke), afskaarne Øren eller Kagstrygning (Piskning). Folk, der var skaldede, som havde daarlige Ben eller anden Legemsskade, maatte ligesaa lidt hverves som de, der ikke var i Besiddelse af den fulde Fornuft. Folk af alle europæiske Nationer uden Forskel kunde hverves, naar kun de paagældende bekendte sig til en af de tre Hovedreligioner i Kristenheden og var det danske — „eller i det mindste dog det tyske Sprog" — nogenlunde mægtig. Som en lidet paaagtet Hovedregel gjaldt, at ingen maatte hverves til Soldat ved Anvendelse af Tvang eller voldsomme Midler. Kapitulationstiden var almindeligvis 8 Aar.[102]) Hærens Underofficerer rekrutteredes udelukkende ved Hvervning og blandt alle Samfundsklasser; dog havde man en kortere Periode i Frederik VI's nationale Hær ogsaa værnepligtige Underofficerer, der udtoges blandt Bønderkarlene. Medens de menige hvervedes paa et bestemt Antal Aar, var dette ikke Tilfældet med Underofficererne, om hvem det hedder: „Hvad derimod Underofficererne angaar, skal der gennemgaaende ikke gives disse Kapitulation; men til Gengæld kan de uvægerligt erholde Afsked, enten naar de har tjent nogle Aar og derefter vil forsøge deres Lykke andetsteds, eller til enhver Tid ogsaa, naar de kan godtgøre, at deres Fremtid afhænger deraf (ihre Fortune davon dependiret)."[103]) Denne sidste Bestemmelse medførte imidlertid, at mange Underofficerer forlangte deres Afsked, og det blev derfor 1750 befalet, at en Underofficer i det mindste skulde have tjent 6 Aar i Rækkefølge, førend han kunde forlange sin Afsked; kun naar han ved aldeles betryggende og uforkastelige Beviser kunde godtgøre, at han ved at faa sin Afsked kunde opnaa en solid og god Levevej, maatte der straks meddeles ham Afsked.[104]) Det siger sig selv, at man under saadanne løse Forhold fik et overmaade flygtigt Underofficerskorps, hvis enkelte Elementer saa godt som alle var moralsk anløbne og ikke i højere Grad følte sig knyttet til Gerningen. Først sent i Aarhundredet gik det op for Hærforvaltningen, hvor vigtigt det var for en Hær at besidde en ikke blot veluddannet, men ogsaa moralsk set højt staaende Underofficersstand. Underofficersstandens Pionerer i saa Henseende blev nogle faa fremsynte Mænd, der let forklarligt ikke var af deres egne, men tilhørte deres foresatte — Officererne. En enkelt af disse har Underofficererne al god Grund til at erindre; det er Prinsen af Bevern — Gardens Kommandør og senere Generalinspektør for Fodfolket —, der i en Ind-

stilling af 1763 skrev, at der burde gøres noget alvorligt for Underofficererne, for at de daarlige Udsigter ikke skulde betage dem Lysten til Tjenesten. „Det er bekendt," skriver han, „hvor slet en Under-

Prins Frederik Carl Ferdinand af Bevern.

officer er stillet, og hvor højst nødvendigt det er at have et godt Underofficerskorps; *thi det skal være Kompagniets Sjæl;*" en nutidig Forfatter tilføjer med Rette, at dette maa betragtes som en ret enestaaende Betragtning paa en Tid, hvor der i Almindelighed gjordes grumme ringe eller slet ingen Forskel paa Underofficerer og menige.[105]) Tanken om et bedre Underofficerskorps havde imidlertid slaaet Rod, og 1764 udkom der da en kgl. Ordre, hvori det hedder:

„Da det er højst nødvendigt, at Underofficerskorpset bestaar af lutter veldannede og paalidelige, nidkære og tro Folk", skulde samtlige Regimenter lidt efter lidt og uden at vække Opsigt afskedige alle de Underofficerer, der var Udlændinge, upaalidelige eller Desertører, og erstatte dem „med dygtige Folk af Landets Børn, som ere af god Herkomst, kunne læse og skrive, have faaet en god Opdragelse af deres Forældre, og hos hvilke man overhovedet kan spore ovennævnte Egenskaber". Tankerne var baade sunde og formaalstjenlige; men der skulde gaa langt over hundrede Aar, inden de blev fuldt ud realiserede; den danske Underofficersstand skulde blive det Led i Hæren, der sidst kom til at bestaa af „Landets Børn". Samtidig med nævnte Ordre prøvede man paa at hæve Underofficersstanden socialt, idet det blev befalet, at ingen „han være af hvilken Herkomst eller hvilken Kvalitet han vil", maatte udnævnes til Officer, før han havde forrettet Tjeneste som Underofficer ved et Regiment saa lang Tid, som Chefen fandt nødvendigt, og fra denne Regel maatte hverken de kgl. Pager, Landkadetter eller Artillerikadetter undtages .....[106]), en overordentlig klog og for Hærens Trivsel betydningsfuld Bestemmelse, der dog som saa meget andet godt efterhaanden forsvandt i Glemselens Dyb. Medens det i Størstedelen af Aarhundredet var almindeligt, at man hvervede Folk direkte til Underofficersstillingen, gik man i dets sidste Fjerdedel over til ogsaa at forfremme menige til Underofficerer; den paagældende skulde da som menig og Underofficer tilsammen tjene i 8 Aar eller, hvis han havde kapituleret paa flere Aar, i saa lang Tid, som han havde paataget sig Tjeneste som menig; i Underofficersgraden skulde han tjene mindst 6 Aar.[107]) Man syslede stadigvæk med Tanken om en ensartet Rekruttering af Underofficersstanden, og ved kgl. Resolution af 1775 bestemtes det, at „Christians Plejehus" skulde indrettes til en „Planteskole for Underofficerer"; senere tilgik der ogsaa Afdelingerne Spillemænd fra Plejehuset.[108]) „Christians Plejehus" der oprindelig i 1765 var stiftet af Frederik V som „Frederiks Plejehus", skulde yde Erstatning for Krigshospitalet paa Ladegaarden uden for Københavns Nørreport og et Plejehus i St. Pederstræde. Stiftelsen indrettedes først i nogle dertil indkøbte Bygninger i St. Kongensgade, og efter Kongens Død 1766 fastsloges Navnet til „Christians Plejehus". 1775 flyttedes den til Sølvgadens Kaserne, hvor den forblev til 1785, da Regimenterne atter indkvarteredes der, hvorefter

Stiftelsen flyttedes til nogle af Landgreve Karl af Hessen skænkede Fabriksbygninger i Eckernförde. Plejehuset skulde for det første være en Forsørgelsesanstalt for gamle, udslidte Soldater og deres Familier; der kunde oprindeligt optages 380 Individer, nemlig 200 Mænd, 60 Koner, 80 Drenge og 40 Piger; men dernæst skulde det som antydet ogsaa virke som en militær Opdragelsesanstalt, og i den Hensigt skulde Plejehuset underholde og opdrage Børnene i Reglen til Konfirmationen med det Maal, at Drengene, foruden at blive velopdragne Mennesker, i 8 Aar efter deres Konfirmation kunde aftjene en Værnepligt som Hoboister, Haandværkere o. l.; Pigerne opdroges til Tjenestetyende. Anstaltens Tilgang, der i Reglen bestod af forældreløse Børn, hvis Forældre havde tilhørt Militæretaten, udvidedes senere saaledes, at der ogsaa kunde optages Drenge, hvis Forældre ikke kunde ernære dem, for at de kunde opdrages til gode Underofficerer for de geworbne Regimenter, og endelig 1775 gjorde man som nævnt Skridtet helt ud.[109]) Det var dog stadig vanskeligt at skaffe de fornødne Underofficerer og navnlig vanskeligt at holde paa dem, man havde; Desertion og Rømning blandt Underofficerer hørte næsten til Dagens Orden. 1778 udlovedes der derfor en Ducør af 2 Rdl.(!) for hvert Aar, en Underofficer havde tjent over de fastsatte 6 Aar; dog skulde Underofficerer, der var tilgaaede fra „Christians Plejehus", have tjent i 12 Aar, førend de kunde faa denne Ducør; senere fik Hoboister, Regimentstamburen og Gevaldigeren Adgang til Ducøren, naar de havde tjent i 6 Aar.[110]) Hvervningen — Tilvejebringelsen af Menneskematerialet — var dog stadig det svageste Punkt i Hærordningen, og idelig maatte man forøge de nødvendige Lokkemidler. I „Plan for Generalhvervningen" af 1782 bestemtes det, at „Underofficerer maa forpligte sig til at tjene i 6 Aar, og ingen Rekrut maa være over 30 Aar eller i det højeste 32 Aar gammel. For hver Rekrut, uden Hensyn til Højde, ja selv for Underofficerer betaler Regimenterne 75 Rdl."[111]) Haandpengene var, som man ser, et ikke uvæsentligt Tillæg til de 6 Aars Løn; men der har sikkert en Overgang været drevet en ikke ringe pro forma Forretning hermed; thi for at undgaa, at Underofficerer, der havde tjent i 6 Aar eller derover, skulde forlange deres Afsked, søge til Udlandet og der igen mod gode Haandpenge straks lade sig hverve til Underofficerer i den danske Hær, blev det 1786 tilkendegivet Generalhvervekommissionen, at ingen her af Tjenesten dimitteret Under-

officer maatte antages, med mindre han havde været afskediget et helt Aar.[112]) Men eet var i hin Tid kgl. Forordninger og Skrivelser, et andet var Praksis; saa trangt blev det for Hvervningen, at man endog pardonnerede Rømningsmænd, naar de blot vilde lade sig hverve paany. Artilleriet hvervede en stor Del af sine Underofficerer fra den ved Korpset oprettede „Classenske Skole".[113])

Underofficererne antoges, forfremmedes og afskedigedes af Regimentet, d. v. s. Regiments- eller Korpschefen.

Den Uddannelse, Underofficererne i det 18. Aarhundrede nød, var mere end tarvelig. Egentlige Undervisningsanstalter for Underofficerer havde man ikke. Længst fremme i saa Henseende var Artilleriet, der allerede før Midten af Aarhundredet havde oprettet Skoler for sine Underofficerer, i hvilke Cheferne selv var Lærere. I St. Germains Hærordning af 1763 bestemtes det, at der saavel i Artilleriet som i Ingeniørkorpset skulde holdes Lærere i Matematik, der skulde undervise Officerer og Underofficerer i de nødvendige Videnskaber. For de øvrige Vaabens Underofficerer havde man ikke andet end de saakaldte Garnisonsskoler, hvori tillige de meniges Børn blev underviste; disse Skoler oprettedes i København, Rendsborg, Kristiania og Trondhjem; i København var der 4 saadanne Skoler; alle betaltes af Krigshospitalskasserne. For at forstaa, hvorledes det Lavmaal af Oplysning, der her blev bibragt Underofficererne, kunde være tilstrækkeligt, maa man erindre, hvor minimale de Fordringer var, der stilledes til dem ved Antagelsen, og hvor ringeagtet Underofficerernes Gerning i det hele var; det forlangtes nemlig blot af paagældende, at han kunde læse og skrive samt regne noget. Hvad han iøvrigt burde kunne, lærtes ham paa Eksercerskolen. Senere fik man de saakaldte „Skriverskoler", der oprettedes ved Regimenterne eller underlagdes Eksercerskolerne; paa Skriverskolerne kommanderedes de Underofficerer, der stod tilbage i Skrivning og Regning, i hvilke Fag de — muligvis tillige med Læsning — blev underviste. Aarhundredet bragte endvidere Oprettelsen af den ældste Specialskole for Underofficerer, idet Struensee — der særlig skal have interesseret sig for Rytteriet og selv var en god Rytter — i 1771 befalede, at hvert Rytterregiment skulde sende en Løjtnant, en Vagtmester og tolv menige med gode Heste til København for at lære Ridekunsten af de kgl. Beridere; hermed var Grunden lagt til en for hele Hæren fælles Rideskole; det første Hold er antageligt mødt i Løbet af 1772. Un-

dervisningen kom dog snart til fortrinsvis at omfatte Underofficerer, idet Undervisningen i Ridning og i Veterinærfagene samledes paa „Veterinærskolen", der 1773 grundlagdes af Lægen P. C. Abildgaard. 1776 overtog Regeringen Anstalten. Eleverne paa denne Skole var Underofficerer af Rytteriet og Fahnsmede (Beslagsmede); Underofficererne modtog Undervisning saavel i Ridning som i Veterinær- og Beslagtjeneste.[114])

Henimod Aarhundredets Slutning begyndte man dog at faa Øje for det uholdbare i Underofficerernes hele Stilling, og Tanker — nye og prøvende — om en Forbedring kom frem. Det for hele Hæren saa betydningsfulde Spørgsmaal: Underofficerernes Uddannelse, gjordes ogsaa til Genstand for en Drøftelse, der imidlertid først skulde sætte Frugt i det 19. Aarhundrede.

Da Dansk blev Kommando- og Retssprog i Hæren, fik alle de tyskfødte Befalingsmænd — ikke mindst Underofficererne — travlt med at lære Sproget, hvad der voldte store Vanskeligheder. I alt Fald var det 1776 nødvendigt at indskærpe, at alle Rapporter skulde indgives paa Dansk, da „Hs. Maj. ansaa det modsatte med synderlig Mishag". I denne Overgangsperiode, hvor saavel Kommando- som Skriftsproget var meget „gebrokkent", arbejdedes der ivrigt for at give Modersmaalet Førstepladsen i Hæren, og de danske Officerer bestræbte sig for, at de tysktalende Underofficerer „grundig kunde lære det danske Sprog"; i det hele taget beroede en Underofficers Uddannelse i høj Grad paa hans Kompagnichef; en Underofficer udtaler 1784 herom: „Min ..... Kaptajn gjorde sig megen Umage for at gøre mig dygtig i det danske Sprog og i Udfærdigelsen af militære Tabeller og Regnskaber. Han gjorde en god og brugbar Underofficer ud af mig."[115])

Regimentet antog, udnævnte og forfremmede Underofficererne; der var fastsat den Regel for Forfremmelsen til Underofficerernes fornemste Grad, Kommandersergent, at vedkommende retmæssigt maatte have gennemgaaet de lavere Grader, inden han kunde opnaa denne Charge. Denne Regel, der saavidt vides var det eneste Baand, Reglementet i saa Henseende paalagde Regimentschefen, tog man dog ikke højtideligt paa. Noget Grundlag for Bedømmelsen havde man ikke ud over det rent personlige Skøn hos den enkelte Chef. Forfremmelseslister indførtes 1731, men kun for Officerer og Stabsbetjente. Til Underofficerer tog man af de gemene, der var ved Haan-

den og skønnedes bedst egnede; eller man forsatte ved Reduktioner eller Opløsning af Afdelinger flinke menige til de geworbne Regimenter og udnævnte dem der til Underofficerer. Regimenterne klagede forøvrigt stadigt over, at de stod blottede for anvendelige Underofficerer, og at de derfor var nødsagede til at udnævne menige, hvis Værdi som Befalingsmænd selvsagt var meget ringe. Dygtighed var forøvrigt en Egenskab, der først kom i andet Plan, naar Talen var om Forfremmelse af Befalingsmænd. Spytslikkeriet trivedes i sine mest modbydelige Former, og utallige var de Ansøgninger og Bønskrifter om Ansættelse og Forfremmelse, der strømmede ind til Kollegiet og den enevældige Konge. Navnlig efter en Krig eller efter et Slag, hvorved der opstod mange vakante Numre, var der en Mængde Ansøgere, der prøvede at albue sig frem. En enkelt Ansøgning, der efter Stralsunds Erobring 1716 indsendtes af Præsten Jacob Hummer paa „Amager Land" for en Søn, Sergent Andreas Jacobi Hummer, er meget original:

„Eders kgl. Majestæts højpriselige Naade for alle Deres tro Undersaatter haver saa vel animeret mig som min Søn dette allerunderdanigst for Eders Majestæts allernaadigste Aasyn at frembære. Nærværende min Søn haver næst Guds Paakaldelse udkaaret militair Standen ved Eders kgl. Majestæts sejrrige Vaaben. Beder da allerydmygeligst, det maatte behage Eders kgl. Majestæt at have samme min Søn i allernaadigst Ihukommelse til videre Promotion. Ved saadan høj kgl. Naade glædes jeg som en Fader, der ser sit Barn vel employeret, og min Søn ej mindre som den, der saaledes finder Lejlighed til at beté sin allerunderdanigste Troskab. Imidlertid, som begges Haab og Ønske er til en Naadig Bønhørelse, saa skal og begge vores daglige og alvorlige Bøn være, at Gud vil krone Eders kgl. Majestæt fremdeles megen Naade, rig Sejr, Hæder og Ære. Jeg er i allerunderdanigste Submission Eders kgl. Majestæts, min allernaadigste Arve-Konges og Herres allerunderdanigste Arve-Undersaat og trohjertigste Forbeder til Gud.

Jacob Hummer".[116])

Hvem vilde være utilgængelig for et saadant Overmaal af Underdanighed, Troskab og — Smiger? Selv en Arve-Enevoldskonge, der dog var vant til en Del af den Art, kunde blødgøres; kort Tid efter gav Kongen den veltalende Præstemands Søn, Sergenten, Lejlighed til at „beté sin allerunderdanigste Troskab" som Fænrik ved et nationalt Regiment.

En anden god Adkomst til Underofficersstillingen var i en stor Del af Aarhundredet Navn og Fødsel. Den fattige Officer begyndte som oftest sin Løbebane som Underofficer. Det var i Reglen Officersfamilier med mange Børn, der saaledes fik disse satte i Nummer som menige eller Underofficerer. Faderen hævede da Sønnens Lønning, Kvarter- og Brødpenge m. m., ligesom der tildeltes Drengen Oppasser, hvis han havde en Officerscharge; til Gengæld forpligtedes Faderen da til at lade Drengen gaa den militære Vej. Man havde baade Korporaler og Fænrikker i Vuggen; var det Sønnen af en meget højtstaaende Familie, udnævntes han til Officer straks, hvorefter han hurtigt avancerede; Prins Frederik af Hessen-Kassel var Regimentschef, da han var 7 Aar gammel. En af Danmarks berømteste Mænd har saaledes været Underofficer .... paa Papiret; thi i sit 10. Aar udnævntes Ludvig Holberg til Korporal ved det oplandske Regiment, hvor Faderen var Major. Naar Holberg senere med sin kraftige Streg hist og her har tegnet en Underofficer, bygger han dog ikke paa Indtryk fra Barnetjenesten i Underofficersstanden; thi herom siger han: „I min Korporalstid indtraf intet mærkeligt, uden at jeg ikke saa en Skilling af min Sold, men hvo der oppebar den i mit Sted, kan jeg ikke sige." [117]) Naar Drengen var konfirmeret, gjorde han Tjeneste i Afdelingen i Underofficersnummer og forfremmedes saa efter nogle Aars Forløb til Fænrik, hvis han var heldig. Underofficersstillingen blev ogsaa benyttet som Gennemgangsled for unge Mennesker, der ikke rettidigt var komne ind ved Landkadetkompagniet (Akademiet). Han kunde da ved Indflydelse ansættes som „Volontær" ved et Regiment, hvor han blev uddannet og sat „paa Avantage" som Underofficer. Han gik da efter Forholdene i 6—16 Aar, inden han udnævntes til Officer paa Underofficersgage. Børnesoldaterne slog ofte ind paa et andet Levebrød, naar de blev voksne, og baade disse og „Volontærerne" tog Brødet ud af Munden paa de „faste" Befalingsmænd, hvis Kaar var trange nok i Forvejen; det hele var en Uskik. I endnu højere Grad var dette Tilfældet med de Forhold, der gjorde sig gældende ved Forfremmelser. Slog Dygtigheden ikke til, og var Forbindelserne heller ikke mægtige nok, kunde man dog avancere, naar man blot havde Penge. Køb og Salg af Embeder dreves i stort Omfang i det 18. Aarhundrede; 1715 udstedte Frederik IV en kgl. Kundgørelse, efter hvilken der mod en bestemt aarlig Afgift ligefrem kunde købes Bestillinger, Embeder,

Charger og Titler. En Afdeling var en stor Del af Aarhundredet at betragte som Chefens Aktiv, der ligesom de enkelte Grader var tilfals for den højstbydende. Staten tillod denne Handel, ja animerede en Tid lang dertil af Hensyn til den slunkne Statskasse; ofte kunde denne nemlig have Fordel derved; her skal af de utallige Eksempler kun nævnes nogle faa. 1765 indgaves en Ansøgning til Kongen fra Premierløjtnant von Seylern og Korporal ved Danske Livregiment Matthias Coppy om, at Premierløjtnanten „verkauflich" maa afstaa sin Sekondløjtnantsplads i Delmenhorstske gew. Infanteri-Regiment til Korporalen, mod at denne forpligtede sig til at betale Løjtnanten 750 Rdl. og 50 Rdl. til Regimentets Kasse.[118]) 1769 blev Underofficer Køppen af Fodgarden Sekondløjtnant mod at betale Kaptajn Holtens Gæld til Statskassen paa 650 Rdl.[119]) 1771 døde en af danske Livregiments Løjtnanter, Haack, og en Underofficer ved Regimentet, Johan Peter Boeck, Søn af en Ritmester ved Kyrasserne, indstilledes til hans Efterfølger, „da den afdøde Premierleutenant von Haack ikke alene ey har efterladt noget, hvor han kunde begraves for, mens ydermere endnu til den nye Regimentskasse er skyldig, og jeg skiønt Ritm. von Boeck har mange Børn og derfor vel kuns lidt kand undvære, forventer at persuadere ham, i Fald han hans Søn vil se hiulpet, til at betale det af merbemeldte afgangne Premierleutenant v. Haack til den ny Kasse resterende samt at erlægge Begravelsesomkostningerne." (!)[120]) Det ser ud, som om Løjtnanten er kommen pænt i Jorden; thi Ritmestersønnen indtog hans jordiske Stilling i samme Maaned.

Trafikken fortsattes til Skade for Hærens Anseelse og Styrke, der maatte vige for den øjeblikkelige Pengefordel; der dæmmedes dog op for Uvæsenet. 1765—66 sattes der paa St. Germains Foranledning stærke Skranker for Salg af militære Charger, og under Struensee blev saadant helt forbudt. Vilkaarligheden florerede dog kraftigt trods Forbudene, og i hele den hvervede Hærs Tid var det overmaade vanskeligt for den fattige Officer eller Underofficer at komme frem.

De økonomiske Forhold i dette Aarhundrede var for Hærens Personale nærmest fortvivlede. Det Misforhold, der var tilstede imellem den forholdsvis store og pragtfulde Hær paa den ene og Statens daarlige Finanser paa den anden Side gav sig nemlig ikke Udslag i en Besparelse paa de Omraader, hvor der kunde spares — det unødvendige Flitter og de kostbare Hvervninger; men det satte først

Underofficerer af Grenadererne, Livgarden, Kongens og Dronningens Livregiment.
1761

og fremmest sit Præg paa Lønningerne. Underofficererne var ligesom de menige paa daglig Lønning. Fra Aar 1700 til 1763 var den danske Hærs Lønninger uforandrede, hvad der vil sige det samme som en uafbrudt Nedgangsperiode, selv om man vel næppe i hine Tider har kendt til saa voldsomme Spring opad i Prisen for Livsfornødenheder, som kendetegner Nutiden. I hele denne Tid var Lønningen pr. Maaned for en Sergent af Fodfolket 4 Rdl., af Artilleriet 6 Rdl., af Rytteriet 7 Rdl.; af Lønningen tilbageholdt Afdelingen for Over- og Undermundering samt til Krigshospitalskassen for en Underofficer ialt ca. 2 Mk. maanedligt, saaledes at Restsummen for en Sergent af Fodfolket, nemlig 3 Rdl. 4 Mk., udbetaltes ham med c. 11 Sk. dagligt.*) Hertil kom frit Kvarter, Lys og Brændsel samt $1^1/_2$ ℔ Brød om Dagen. Noget bedre stillede var Underofficererne ved de nationale Afdelinger, der jo i den overvejende Del af Aarhundredet var hvervede Tyskere ligesom i den øvrige Del af Hæren. 1 Kvartermester ved det nationale Rytteri tilkom der (c. 1720) 1 Gaard samt 68 Rdl. 42 Sk. i rede Penge aarligt; en Korporal eller en Trompeter derimod 1 Gaard og 45 Rdl. 60 Sk. aarligt, hertil frit Kvarter og Brændsel fra Kronens Skove (1 Underofficer 8 Bondelæs). Til Underofficerernes Lønning maa selvfølgelig lægges den ikke ringe Sum, de modtog ved Kapitulationens Indgaaelse; denne Sum varierede stærkt i Aarhundredets Løb; f. Eks. var Hvervningssummen i Fodfolket for en Kapitulation paa 8 Aar i 1740 22 Rdl., medens den i 1781 var steget til 96 Rdl.; ved Rekapitulation gaves der ikke Underofficerer Haandpenge. Foruden de tidligere omtalte Ducører blev der i Perioden indført forskellige Tillæg, saaledes i 1758 Kantonnementstillæg, der androg 1 Rdl. maanedligt for Underofficerer, og Felttillæg, der udbetaltes under Hærens Opmarch i Meklenburg 1762; det var for Underofficererne 2 Rdl. maanedligt foruden Kødpenge — 1 Rdl. Andre Smaatillæg kom senere til, og Reglen var da den, at saafremt en Underofficer varetog flere Tjenesteforretninger, for hvilke der enkeltvis gaves Tillæg, oppebar han samtlige Tillæg, f. Eks. som Kommandersergent og Furer.[121]) En indirekte Form for Lønningstillæg var Skattefrihed; i Aarhundredets Begyndelse fritoges alle militære for den saakaldte „Parykskat", ligesom

*) Rigsdalerens Sølvværdi (1 Rdl. kurant) svarede til 3 Kr. 26 Øre, fra 1794 til 1813 til 3 Kr. 20 Øre. Lønningsmaaneden regnedes til 32 Dage og Aaret altsaa til 11 Maaneder og 13 Dage. 1 Rdl. = 6 Mark à 16 Sk.

Underofficerer og menige ved de hvervede Regimenter, Pensionister og „reformerede" Officerer paa Underofficerslønning fritoges for den forhadte „Ekstraskat", der paalignedes hver Mands- eller Kvindeperson over 12 Aar i Anledning af Krigsforberedelserne 1762; en saadan Skattelettelse — Skatten var 8 Sk. maanedligt for civile og 4 for Officerer — betød jo da noget paa et lille Budget og bekræftede i alt Fald Reglen om, at Underofficersstandens Lønninger alle Dage, ja tæt op til Nutiden, for en stor Del har bestaaet i Emolumenter.

Efter St. Germains Hærplan af 1763 sattes Lønningen en Del op; den overlegne Administrator fandt og stoppede de Huller, hvori Statens Penge hidtil var forsvundne; de derved indvundne Summer var saa betydelige, at der kunde reformeres vidtgaaende og endda være Penge tilovers. At St. Germain derved skaffede sig uforsonlige Fjender, siger sig selv. Efter sidstnævnte Hærplan var Underofficerernes Fordeling og Lønning saaledes:

Fodfolket.

Ved Regimentsstaben:

7 Kompagnifeltskærere à	5	Rdl. mdl.
1 Artillerisergent	7½	„ „
1 Bøssemager	9½	„ „
2 Artillerikorporaler	10	Sk. dgl.
1 Profos med Knægt	27	„ „

Ved et Kompagni:

1 Sergent	12	„ „
1 Furer	11	„ „
4 Korporaler à	10	„ „

Hertil svarede en Styrke af 8 Gefrejtere, 2 Tamburer, 1 Piber, 1 Tømmermand og 89 Musketerer hver med 6 Sk. dgl.; Kompagnichefen havde 50⅔ Rdl. og Premierløjtnanten 17 Rdl. maanedligt i Løn og Kvarterpenge. Underofficererne havde desuden frit Kvarter, Paaklædning (Over- og Undermundering) og Brød.

Rytteriet.

Ved Regimentsstaben:

5 Eskadronsfeltskærere à	5	Rdl. mdl.
1 Bøssemager	9½	„ „
1 Sadelmager	22	Sk. dgl.
1 Pavker	13	„ „
6 Havtboister à	13	„ „
1 Profos med Knægt	23	„ „

1 Beslagsmed	22	Sk.	dgl.
5 Eskadronssadelmagere à	13	„	„

Ved en Eskadron:

1 Vagtmester	16	„	„
6 Korporaler à	13	„	„
2 Trompetere à	13	„	„

Hertil svarede en Styrke af 133 Ryttere eller Dragoner hver med $7^1/_4$ Sk. dgl. Eskadronchefen havde 49 Rdl. mdl., frit Kvarter og Staldrum. Underofficererne havde frit Kvarter med Lys og Brænde, Paaklædning og Brød.

Artillerikorpset.

Ved Korpsstaben:

2 Underkirurger à	10	Rdl.	mdl.
9 Feltskærersvende à	5	„	„
1 Profos med Knægt	$8^1/_2$	„	„

Ved et Kompagni:

1 Kommandersergent	17	Sk.	dgl.
1 Sergent	$15^1/_2$	„	„
1 Furer	$15^1/_2$	„	„
2 Fyrværkere à	$13^1/_2$	„	„
2 Korporaler à	$13^1/_2$	„	„
2 Underfyrværkere à	11	„	„
8 Konstabler à	11	„	„

Hertil svarede en Styrke af 1 Tambur og 16 Underkonstabler à $8^1/_2$ Sk. og 25 Haandlangere (menige) à 7 Sk. dgl. Kompagnichefen havde $54^4/_5$ Rdl. mdl. i Løn og Kvarterpenge. Underofficererne fik frit Kvarter og fri Paaklædning.

Ved Minekompagniet (under Artilleriet):

1 Sergent	17	Sk.	dgl.
2 Minører à	$15^1/_2$	„	„
20 Underminører à	11	„	„

Ved Ingeniørkorpset opførtes ikke Personer med Underofficerslønning; Datidens Ingeniørunderofficerer gjorde Tjeneste under Artilleriet ved Minekompagniet. 1764 oprettedes — ogsaa under Artilleriet — et Haandværker-Sapør-Minørkompagni, hvorved der ansattes 1 *Sergent*, 2 *Korporaler* og 4 *Minør-Sapørmestre*. 1772 oprettedes en Pionerbataillon, hvis Personel toges fra de hvervede Regimenter i Danmark og Holsten. Underofficererne, der blev udtagne, skulde være „dygtige og tilforladelige". Bataillonen, der nærmest skulde afgive Arbejdsmandskab til de kgl. Slotte og Haver, havde kun en Levetid af eet Aar.[122])

Ved Hærplanen af 1767 — der jo i mange Henseender betød en Tilbagegang til Tilstandene før St. Germains Tid — nedsattes Lønningerne atter betydeligt for Officererne — en Kaptajn gik ned til 260 Rdl. aarligt, medens Underofficerernes Lønning i alt væsentligt forblev uforandret. 1774 skete der atter en mindre Regulering, saaledes at ved et Infanteriregiment havde en Kommandersergent 14 Sk., en Furer 12 Sk og en Korporal 10 Sk. dagligt. Underofficerernes økonomiske Forhold var og blev dog usle, og det paa en Tid, hvor der anvendtes uhyre Summer paa de latterligste Unødvendigheder i Hæren. Mange Officerer indsaa, at det var galt; adskillige af dem levede jo selv nærmest i Fattigdom, og der blev ogsaa gjort Forestillinger baade om dette og mange andre Spørgsmaal; men man trak paa Skuldrene — og kørte videre. Saaledes ankede Hærens Generaler 1777 og 1778 over mange Ting, bl. a. over de ældre Underofficerers slette Stilling og daarlige Udsigter. Regeringen var villig til at raade Bod derpaa og vilde give de ældre Underofficerer Tillæg, naar Generalerne vilde vise, hvorfra man skulde tage Midlerne dertil(!).[123]) Hvorledes Underofficererne — og for den Sags Skyld ogsaa Officererne og de menige — har baaret sig ad med at leve i hine Tider, forstaar man ikke; derimod forstaar man, hvorfor Tyveri og Bedrageri blev fremherskende Forbrydelser i den danske Hær under disse Forhold, ligesom man fatter et af Motiverne til de hyppige Selvmord. Lønningen blev stadig relativt mindre gennem Pengenes synkende Værdi; men 1785 var Bunden dog naaet; allerede under Behandlingen af Hærplanen dette Aar blev det stærkt fremhævet, at Underofficerernes hele Stilling burde forbedres, og man ser et Forsøg paa at binde dem fastere til Stillingen gennem den Bestemmelse, at de Underofficerer, der var Udlændinge, fik Løfte om Indfødsret, naar de vilde paatage sig ny Tjeneste. Den daglige Lønning fastsattes til:

	af Fodfolket	af Rytteriet	af Artilleriet
For en Sergent.....	18 Sk.	18 Sk.	22 Sk.
„ „ Korporal....	12 „	13 „	16 „

Hærplanen af 1789 var i mange Henseender gennemgribende, og for Lønningens Vedkommende betegnede den en økonomisk Standart, hvorunder Underofficererne — med en uvæsentlig Ændring i 1803 — skulde leve til 1816. Efter Plan for den danske Arme af 1789 og

Gageringsplan for Livgarden til Hest af 1790 var Lønningerne saaledes:[124])

Ved Livgarden til Fods, et Feltjægerkorps eller et Jægerkorps:
1 Sergent ..... 24 Sk. dgl.
1 Furer ..... 18 „ „
1 Korporal (ved Jægerkorpset Overjæger) ... 16 „ „
Ved et Infanteriregiment:
1 Sergent ..... 18 „ „
1 Furer ..... 14 „ „
1 Korporal ..... 12 „ „
Ved en Bataillon lette Tropper:
1 Sergent ..... 18 „ „
1 Furer ..... 14 „ „
1 Korporal ..... 13 „ „
Ved et Rytter-, Dragon- eller Husarregiment:
1 Vagtmester ..... 18 „ „
1 Kvartermester ..... 16 „ „
1 Korporal ..... 13 „ „
Ved Artillerikorpset:
1 Minørmester ..... 144 Rdl. aarl.
1 Bromester ..... 115 Rdl. 24 Sk. aarl.
1 Fyrværker ..... 24 Sk. dgl.
1 Pontonnersergent ..... 24 „ „
1 Sergent (ved Haandværkerkomp.) ..... 24 „ „
1 Furer (ved et ridende Batteri) ..... 18 „ „
1 Furer ..... 14 „ „
1 Bombarder (ved Haandværkerkomp.) ..... 18 „ „
1 Bombarder ..... 16 „ „
Ved Livgarden til Hest:
1 Vagtmester ..... 34 „ „
1 Korporal ..... 28 „ „

Al Lønning udbetaltes ligesom for de menige hver femte Dag.

Som alt foran nævnt var Hærplanen af 1789 bemærkelsesværdig, idet den gav Raaderum for mange nye Synspunkter. Indførelsen af „lette Tropper", der var paabegyndt 1785 (Jægerkorpsene), fortsattes med Oprettelsen af 3 lette Batailloner og et Feltjægerkorps (det senere Guidekorps). Alt Artilleri samledes under Artillerikorpset, saaledes at dette kom til at danne en Enhed, og den gamle Ordning, hvorved „Regimentsartilleriet" afgaves til Fodfolket (jfr. de 3 Artilleriunderofficerer ved et Fodregiments Stab) bortfaldt. Saavel i Rytteriet som i Fodfolket bibeholdtes Forholdet mellem nationalt og

hvervet Mandskab, nemlig ved Rytteriet Halvdelen af hvert og ved Fodfolket aldeles overvejende nationalt. De højere Officerer maatte ikke mere beklæde baade overordnede Chefposter og Stillingen som Underafdelingschefer. Officerseleverne — Kadetter og Stykjunkere —, der hidtil udelukkende var fremgaaede af eksklusive Skoler, Landkadetakademiet og Artilleriinstitutet, fik et noget mere demokratisk Tilsnit gennem de saakaldte *Frikorporaler,* „unge Mænd med god Opdragelse, som havde Lyst til Krigstjenesten og ønskede at forfremmes til Officerer"; der kunde antages een for hver Eskadron og for hvert Grenaderkompagni. Denne sunde og rigtige Tanke: at lade enhver Officer gennemgaa Underofficersstillingen, har der — som før nævnt — været gjort talrige Tilløb til at realisere i den danske Hær; naar den altid er mislykkedes — ogsaa i vor Tid —, maa Grunden søges i den uholdbare „Hverken—Eller"-Stilling, som man har tildelt den unge, vordende Officer, thi i Stedet for at lade ham være fuldt ud Underofficer, har man stedse givet ham en Undtagelsesstilling, der har gjort Forholdet ganske skævt og forfusket den gode Hensigt. Saaledes ogsaa med Frikorporalerne, der vel fik samme Løn som Korporalerne, men om hvem det iøvrigt hedder: „Disse gives en finere Mundering, og tillades at have Omgang med Officererne, for at deres Levemaade og Sæder ej skal fordærves, og at de i alle Henseender kan være værdige til videre Befordring."[125]) Ingen ukonfirmeret maatte antages til Frikorporal eller føres i Nummer og gageres. Ved samme Hærplan oprettedes en ny Klasse Befalingsmænd under Korporaler, Vicekorporaler; ved Jægerkorpsene blev Korporalerne kaldt *Overjægere,* Vicekorporalerne Jægere og de menige Underjægere. Endvidere nedlagdes det tidligere omtalte Haandværker-Sapør-Minørkompagni, og der oprettedes i Stedet for — ligeledes under Artilleriet — et Fyrværker- og Minørkompagni, hvorved der af Underofficerer ansattes *Fyrværkere* og *Minørmestre,* samt et Haandværkerkompagni, som af Underofficerer havde 2 *Bromestre* og 4 *Pontonnersergenter.* I 1791 blev der af de i København garnisonerende Regimenter afgivet Stamme — 1 Underofficer og 2 Mand pr. Regiment — til et Pionerkompagni, der i Stedet for det tidligere Vejvæsen skulde udføre Vejarbejderne under General-Vejkommissionen.[126])

Var Kernen i den danske Hærs Ordning i det 18. Aarhundrede ormstukken, omgaves den i alt Fald af en straalende, men misvisende

ydre Skal. Alt var anlagt paa Udvendighed; Uniformen spillede en dominerende Rolle. Helt igennem toges Preussen til Mønster i dette Spørgsmaal. Soldaterne skulde indtil de mindste Enkeltheder være ens af Udseende inden for de enkelte Afdelinger, saaledes at Helhedsvirkningen blev saa straalende og marionetagtig som muligt. Hovedbedækningen var igennem hele Aarhundredet den tresidede Filthat, forsynet med Bræmmer — for Officerernes og Underofficerernes Vedkommende ofte af Guld eller Sølv — og opkrammet, saa den ikke skærmede Soldaten mod Sollyset. Hatten var afvekslende pyntet med en Kokarde, Silke- og Guldkvaster eller en farvet Fjer (Pompon). Underofficerernes Kokarde og Hattetresser maatte Kompagnichefen betale. Infanteriunderofficerernes Kokarder var indtil 1780 sorte; men fra dette Aar normeredes de med rød-gule Hestehaarskokarder ligesom Officererne. Hatten maatte kun bæres paa reglementeret Maade: „længere ned mod det højre Øje og Spidsen lige over det venstre".[127]) Overtrædelse af dette Paabud blev strengt straffet. Til det 18. Aarhundredes „Klædedragt" var Haarpisken uløseligt knyttet. Hæren fulgte Moden, men gjorde denne til en Pine for Soldaten; hans naturlige Haar blev ikke klippet, men krølledes i Bukler paa Siderne, sammenholdtes i Nakken af et sort Baand og skubbedes op under en hvid Paryk, der endte i en Pisk. Parykken pudredes med Hvedemel, hvoraf der i Hæren medgik ikke mindre end 50000 Pd. aarligt.[128]) Pisken var af Hamp og snoet udenom en tyk Staaltraad; den skulde være rund, spidse nedad og i Højde med Halsbindet omviklet med sorte, uldne Baand; kun Officererne maatte benytte en sort Silkesløjfe hertil. Pisken betaltes af Staten — i visse Tilfælde af Kompagnicheferne —, hvorimod Soldaten selv maatte afholde Udgifterne til Pudder (4 Sk. mdl.) og Haarbaand. I Aarhundredets Begyndelse var Haarpisken ganske kort, senere blev den længere og længere — indtil 1 Alen. I Reglementet gaves der nøje Instruks for Bæring og Frisering af Pisk og Paryk; Gud naade den arme Synder, der mødte ureglementeret i denne eller anden Henseende! Det kunde da let gaa ham som hin Gardist, der stillede til Vagt slet friseret og med vaade, snavsede Sko; af en foresat fik han Løfte om en Dragt Prygl. Af Angst sprang han i Kanalen for at drukne sig, men haledes levende op til den jordiske Retfærdighed, der for Selvmordsforsøg og Vagtforseelse dømte ham til livsvarigt ærligt(!) Slaveri.[129]) Pisken var til stor Gene for Soldaterne; det staar f. Eks. som en Gaade for os,

hvorledes Vagtmandskabet — naar Pisken ikke maatte aflægges — har kunnet hvile sig paa Vagtholdet; de maa have siddet eller ligget med en Følelse af at have en Pind i Ryggen, hvad de jo paa en Maade ogsaa havde; det taaltes nemlig ikke, at der kom den mindste Plet paa den hvide Paryk eller Pisk; navnlig forud for de store Revuer og Parader siges der, at „Underofficererne havde da megen Møje med at faa alt i Orden, ofte maatte de Aftenen før begynde Friseringen, og nogle Steder brugtes der Nathuer, for at Frisuren ikke skulde komme i Uorden om Natten; thi Pudderet faldt let ud af Haaret og oversmurte Ansigtet, naar Folkene bevægede sig for stærkt. I en svensk Instruktion fra 1790 for Kadetkorpset hed det endogsaa, at Korporalen skulde passe paa, om nogle af Kadetterne i Løbet af Dagen kløede sig i Hovedet, hvilket saa skulde meldes og straffes." [130]) 1724 gaves der en Frihed, der tilsyneladende kun gjaldt Underofficererne, idet der befaledes, at alle de Underofficerer, der ikke havde Haarpung eller Pisk, skulde „bære alle deres Haar under Hatten"; herved maa forstaas, at det tillodes Underofficererne at binde deres naturlige Haar sammen, saafremt det ikke var langt nok til en Pisk, og samle det under Hatten, samt at kunstig Pisk bortfaldt for deres Vedkommende. Friheden varede dog kun kort; thi allerede næste Aar blev det befalet, at „Underofficeren skal have en Pisk og Haarene sammenbundne i en Pung". [131]) Mod Aarhundredets Slutning blev Pisken dog mindre og mindre, indtil den ved Hvervningens Ophør i det 19. Aarhundrede bortfaldt for det nationale Mandskab og derved blev et Skilletegn mellem dette og de hvervede Underofficerer og menige, der gik med over under den nye Ordning. Til Uniformen hørte bogstaveligt ogsaa Skægget; det betragtedes nemlig fuldstændigt som en Uniformsgenstand, saaledes at den Mand, der ikke fra Naturens Haand var udstyret med et saadant, fik et forlorent udleveret, saafremt den paagældende Afdeling var „normeret" med Skæg (Overskæg); saa skematisk var Opfattelsen af Begrebet Uniform.

Det stive, det snevre og — det upraktiske blev Tidens militære Løsen efter den store Preusserkonge Frederik den Stores System, som man herhjemme holdt fast ved længe efter, at det var forladt andre Steder, ja som man overdrev i en Grad, man næppe havde tænkt sig Muligheden af i det fortræffelige Systems Hjemland. Man forlod ældre Tiders vide og bekvemme Soldaterklædning og pressede nu hans Legeme ind i en Kapsel, der maa have været ham til ulidelig

Pine; og dog forlangte man en Rutine og en Ensartethed i alle Bevægelser under de komplicerede Evolutioner, som vor Tids Soldater ikke kender. Man forlod det klædelige Halstørklæde og indsnørede Halsen i et højt, stift Læderhalsbind, der var foret med Voksdug eller Hestehaar og lukket med en Laas. Halsbindet kunde være rødt eller sort. Uniformskjolen, til hvilken den civile Borgers Frakke afgav Model, var i Begyndelsen af Perioden af graat Vadmel og uden meget Udstyr; snart udstyredes Kjolen dog med en Mængde Knapper, udvendige Lommer og Besætning, der navnlig for Grenader- og Gardekorpsene var meget pragtfuld. Kjolen blev dertil skaaret rund og stærkt i Figur; 1. og 4. Geled havde 10 Knapper i Frakken, 2. og 3. havde 9. Knapperne var ogsaa forskellige, enten overtrukne, forgyldte eller forsølvede. Befalingsmændene havde en særlig Slags Knapper og Knaphuller fremfor de menige; desuden var Kjolen forsynet med Rabatter og Opslag af anden Farve, som angav Regimentet. Som Regel blev Kjolen baaret aaben fortil; i 3 Sommermaaneder var det ligefrem befalet, at den skulde bæres aaben. Den langskødede Kjole, de vide Knæbenklæder og de lange røde eller hvide Strømper, der ofte var udstyrede med Broderi, gav i Aarhundredets sidste Halvdel Plads for en kortere Kjole, snævre Knæbenklæder og de berygtede Støvletter. Rytteriet bar i Periodens første Halvdel over Kjolen et lettere Harnisk.

Kjolens Snit medførte Indførelsen af et nyt Uniformsstykke, Camisollen (en lang Vest); den var forsynet med et Par store, praktiske Mavelommer, som man dog snart fandt paa skulde tilsys og fremtidigt kun være blinde. I Aarhundredets Midte havde Underofficererne Lomme i Vesten, hvorimod de menige ingen havde. Vest og Benklæder var i Reglen af samme Farve, forskellig fra Kjolens. Uden paa de røde Strømper bares de Torturinstrumenter, der kaldtes Støvletter, en Slags Gamacher, der strakte sig fra Vristen til et godt Stykke over Knæene; de var af Læder, stive og stramme, hindrende Soldaternes Bevægelser, men givende dem et martialsk og fremfor alt ensartet Udseende. For at give Soldatens Ben de rigtige, svungne Linier blev han desuden forsynet med falske Lægge, nogle Filtstykker, der anbragtes indenfor Støvletterne; disse knappedes paa Siden med en Række Læder- eller Træknapper overtrukne med sort Linned (fra 1767 blanke Knapper), ca. 12—14 i Tal med en Fingerbreds Afstand imellem; man maatte knappe de stive Tingester med en Jernhage. Til

Parade og Vagttjeneste anvendtes hvide, til daglig Tjeneste sorte Støvletter; de blev pudsede blanke med Pudsevoks. Soldaten maatte selv betale Støvletterne; Pengene blev afdraget i hans sparsomme Løning. Støvletterne betegnede Højdepunktet af preussisk Uniformsgalskab; de gjorde kun Skade, der taltes om, at mange Soldater var kassable paa Grund af „sure Ben"; de gjorde dertil Soldaten latterlig; men de var saare karakteristiske for Hæren i en bestemt Periode, som de da ogsaa har givet Navn; en svagere Efterligning af Støvletten ses den Dag i Dag paa vore Gader til liden Ære for Nutidens Mødre, men sikkert til ikke ringe Gene for de Børn, der ligervis Støvlet-Tidens Soldater maa bære dem uden at knurre. 1776 afskaffedes de falske Lægge, men først 1795 bortfaldt Støvletten for Underofficerer og menige; Officererne fritoges allerede 1769. Støvletterne afløstes af lange snævre Benklæder med en kortere Split og Knapper forneden. Husarer og Jægere bar i det 18. Aarhundrede Læderbukser. Saalænge Soldaten bar de vide Knæbenklæder og de lange Strømper, havde han paa Fødderne magelige Sko med Spænder og højt Forstykke (Holbergsko), senere til Støvletten lavere Ankelsko. Rytteriet havde stive Kravestøvler.

Oppakningen blev først baaret i en stor Skindtaske paa Mandens Lænd, senere fik han Tornystret i den firkantede, stive Kasseform anbragt paa Skuldrene. I Patrontasken havde han 2 Flintesten (1 paa Geværet) og 20 Patroner. I Tornystret skulde være: 2 Skjorter, 1 Par Strømper, 1 Par Sko, 1 fin og 1 grov Kam, 1 Klædebørste, 1 Skobørste, 1 Kabushue af rødt Klæde, Lærred til Fødderne, 1 Salmebog samt Synaal og Traad. I Brødsækken 1 Trææske til Smør, 1 Kniv, 1 Træske og Brød; Underofficererne medførte desuden 1 „Skrivtavle", Kommandersergenten og Fureren yderligere et Blikkogger til Papirer etc. Tornystret blev fra først kun baaret paa March, men ikke under Øvelse. Fra 1794 befaledes det imidlertid, at det skulde bæres under Øvelserne.

I et Aarhundrede, hvor Udseendet spillede en saa stor Rolle som i det 18., siger det sig selv, at Uniformernes Farver var et stort Spørgsmaal og Genstand for de højtideligste Forhandlinger og Overvejelser. I de første tre Fjerdedele af Aarhundredet havde man dog visse Regler, hvorefter man gik frem; men i Aarhundredets sidste Fjerdedel var alle Sluser paa dette Omraade aabne. Man tog alle Solspektrets Farver i Brug og lod ikke en Nuance af disse ubenyttet.

Soldaten kunde f. Eks. have: hvidt pudret Hoved med Pisk, rød Kjole med citrongule Rabatter og Opslag samt orange Foer, græsgrøn Vest og Benklæder samt hvide Strømper.

For Underofficerernes Vedkommende fuldendte gule Læderhandsker og Korporalstokken af Spanskrør Paaklædningen. Staten leverede, som vi har set, Underofficerer og menige Uniformen. Underofficererne fik en ny Kjole hvert fjerde Aar, de menige en hvert trettende Aar. Regimentet havde en Beholdning af nye Uniformer til Paradebrug og gamle til Øvelse og Arbejde. Det stod Regimentschefen frit for at udstyre Regimentet med Pynt som Kalvekrøs og fine Manchetter, Kvaster o. s. v., men Staten betalte ikke disse „Propreteter" (d. v. s. alt, hvad der ikke hørte til selve den udleverede Uniform); Kompagnicheferne maatte i saa Fald afholde Udgifterne. I Slutningen af Aarhundredet ser vi imidlertid Underofficerer, der enten for egne surt erhvervede Penge eller Tilskud fra Familie anskaffer sig Ejendomsuniform. „En Underofficer ved det danske Livregiment, der hed Zoller, Søn af en rig Bager i Frankfurt a. M., nød betydelig Pengeunderstøttelse fra Hjemmet, hvorved han formaaede at gøre sig fordelagtig bemærket, baade hvad hans Uniformering som øvrige Optræden angik".[132]) En af disse Underofficerer giver Udtryk for de Følelser, hvormed han selv og hans Omgivelser ser paa den selverhvervede Uniform, i følgende Vendinger: „Min utrættelige Flid lettede mig min Stilling lige saa meget som den befæstede min Anseelse ved Regimentet, idet jeg for mine egne Penge anskaffede mig en hel ny Uniform og i det hele taget pyntede mig saa meget, at jeg var en af Regimentets bedst udstyrede Sergenter; Stabsofficererne og min Kæreste syntes lige godt om denne Proprete!" Et andet Sted taler den samme Forfatter om, at Kæresten af Glæde over hans Avancement forærer ham en ny Fjerbusk af Hanefjer.[133]) Alle Selvbeklædere blev uanset Graden befalede til at tage deres Munderingssager fra det 1774 oprettede Varedepot.

I største Delen af Aarhundredet havde Befalingsmændene ikke nogen egentlig Distinktion, der adskilte dem fra de menige eller indbyrdes. Underofficererne kendtes en Overgang paa den store Vestelomme anbragt paa højre Side og to Frakkelommer, som det ikke var de menige tilladt at gaa med; desuden bar som nævnt alle Befalingsmænd forsølvede eller forgyldte Knapper og en særlig Slags Knaphuller. Infanterireglementet af 1747 nævner dog ogsaa, at Underoffi-

Espanton fra Kr. VI's Tid.

cererne havde nogle særlige Tresser paa Hatten; først fra 1768 indførtes der en virkelig Distinktion for Underofficerer — en Sølvepaulet paa højre Skulder, hvorom der siges, at de (Epauletterne) „ikke vandt meget Bifald".[134]) Epauletten udstyredes med 1—3 Kvaster efter Graden, og Spillemændene fik som særligt Kendetegn de bekendte „Svalereder" paa Overgangen mellem Skulder og Overærme.

En anden synlig Distinktion afgav dog Aarhundredet igennem Underofficerernes Hellebard eller Partisan, der med et Fællesnavn kaldtes Kortgeværer (Korsgeværer) eller Espontons (Officershellebarden afskaffedes 1785); af disse var der mange Typer, ja næppe 2 Regimenters Befalingsmænd bar samme Slags Espontons. Alle Befalingsmænd bar tillige Kaarde (Sabel). Af Skydevaaben havde Musketerunderofficererne Musket med Flintelaas ligesom Mandskabet; derimod havde de ikke Bajonet; ved Rytteriet var Underofficererne normerede med lange Pistoler.

„Blandt de mange Personer, som hørte til Hæren, var Underofficererne de vigtigste for Tjenesten og dens nøjagtige Udførelse".[135]) De var Syndebukke for Over-Officererne og Bussemænd for de gemene. Underofficerernes Pligter var nøjere angivet i Infanterireglementet af 1747 — et for sin Tid ypperligt reglementarisk Arbejde, der svarede til Nutidens Tjenestereglement, i hvilket de 170-aarige Principper og Udtryk endnu kan spores. Underofficersklassens Tredeling var allerede den Gang rodfæstet, Kompagniets første Underofficer var Kommandersergenten; han skulde paa rette Vis have gennemgaaet de lavere Grader og skulde kende sine Pligter ud og ind, inden han blev forfremmet til denne Stilling. „Det kommer meget an paa ham, om Mandskabet bliver holdt i den fornødne Munterkeit og Promptitude, og om Omgangstjenesten bliver rigtigt udført", siger Reglementet. Hans Stilling lignede i mangt og meget den nuværende Stabssergents; han var foresat for de øvrige Underofficerer og for de menige. Han skulde være ædruelig, uegennyttig og maatte ikke optræde raat eller brutalt over for sine undergivne, men paa den anden Side undgaa „Familia-

rité" med disse, han maatte ikke sige Du hverken til Underofficerer eller menige, men „I"; disse skulde altid tiltale ham med blottet Hoved, og han skulde stræbe hen til, at de kom til at nære Kærlighed og Tillid til ham, medens han samtidig udøvede en saadan Autoritet, at alt, hvad han befalede ved Kompagniet, blev nøje overholdt. Han skulde „ærbødigt" modtage sine Ordrer af sine Officerer; han overholdt Ordenen i Kompagniet og havde den Del af Bogføringen, der angik Styrkelisten, Omgangstjenesten, Befalingsbøgerne m. m.; han „stillede" Kompagniet. Om de mange Regimentsbefalinger, der ofte var modstridende hed det, at han maatte indprente sig dem godt i Hukommelsen, for at han øjeblikkelig kunde „corrigere" dem af hans undergivne, der forsaa sig derimod, og føre dem paa rette Vej; „Korrektionen" er sikkert faldet prompte. De ganske unge eller nye Soldater blev særligt anbefalede til hans Omsorg. Til Eksercits og Evolutioner maatte han ikke alene være meget øvet, men ogsaa velegnet; ved Øvelserne skulde han over for de menige fare med Taalmod og Lempe. Han maatte lige saa lidt som de øvrige Underofficerer drive Marketenderi. Var han skikket dertil, kunde han ikke undslaa sig for ved Siden af sin Stilling at passe Furerens Tjeneste, naar Kompagnichefen ønskede det. Hverken Underofficerer eller menige turde uden deres foresattes Tilladelse indgive noget skriftligt, koncipere saadant for andre eller føre hemmelig Brevveksling; herpaa skulde Kommandersergenten give nøje Agt.[136])

Sergenten havde Overopsigt over Korporalskaberne og bragte Kommandersergentens Befalinger videre; han skulde sætte sig i Respekt hos de menige og maatte ikke tillade, at Korporalerne levede i „Kammeratskab" med de menige. Han skulde kunne læse og skrive, selv kunne eksercere godt og bibringe sine undergivne den sidste Færdighed.

En ganske særlig Stilling indtog Fureren, der var ligestillet med Sergent eller ogsaa en saadan, hvem Furertjenesten blev tillagt. Han var nærmest „Alt-mulig-Mand" ved Kompagniet. Han skulde være en tro og velanbefalet Mand, dertil stiv i Skrivning og Regning. Det sidste kunde nok gøres nødig, da han havde de fleste skriftlige Arbejder i en Tid, hvor den militære Blæktjeneste fejrede sine største Triumfer. Infanterireglementet indeholdt ikke mindre end 58 trykte Formularer til Lister, Beregninger, Attester o. s. v. Forretningsgangen var uhyrlig langsom og pedantisk indtil Pindehuggeri. Fureren

var Kompagniets Intendant ligesom Regimentskvartermesteren (hvilken Stilling kunde forenes med Auditørens eller Adjutantens) var Regimentets; som Følge heraf paahvilede hele den indviklede Regnskabsføring ham. Nutidens Forplejningsfolk vilde sikkert korse sig ved en Regnskabsføring som hin med sine fortvivlede Lønningsterminer (senere gik man dog over til at benytte Kalendermaanederne), sin voldsomme Bevægelighed i Af- og Tilgang, sine Degradationer paa Tid, skiftende Møntsystemer og irriterende Brøker, hvis Nævner ofte var firecifret; P. F. Rist anfører f. Eks., at en Frimands Undermunderingspenge var $^{307}/_{2190}$ Sk. lybsk dagligt (!). Fureren var ansvarlig for, at de Naturalier, der tilgik Underafdelingen, var sunde og blev rigtigt uddelte; paa ham hvilede — sammen med Furerskytterne og i visse Tilfælde Regimentskvartermesteren — Indkvarteringen og Lejrindretningen. Ved Lønnings- og Kirkeparaderne skulde han forelæse Krigsartiklerne og mulige Befalinger for Mandskabet; han holdt Liste over dem, der gik til Alters blandt Underofficerer og menige: var der i denne pietistiske Tid for længe imellem, at en Enkeltperson eller Familie lod sig indtegne til Alterens Sakramente, skulde han melde det(!!). En saadan Liste ser efter Infanterireglementet ud som følger:

Liste.

Von Ihre Königl. Majest. Holsteinichen Artillerie-Corps, unter Commando des N. N. und zwar des Capitaine N. N. Compagnie, über nachstehende Mannschafften, welche den 30. Martii 1747 zu communiciren gesonnen sind, und zwar:

(a bey Hr. Pastor N. N.

1. Sergent N. N.
2. Const. N. N. nebst seiner Frau N. N. und Kindern N. N. N. N. — welche sämtlich, dem äusserlichen Ansehen nach, einen schick- und christlichen Lebens-Wandel führen.
3. Unter-Const. Yaspar Volbütt, ist dem übermäszigen Truncke sehr ergeben.

(b bey Hr. Pastor N. N.

1. Unter-Feurwercker N N. führet ein ganz schickliches Leben.
2. Const. Hans Tolleben nebst seiner Frau N. N. und Tochter N. N. — leben in einer sehr übeln Ehe zusammen.

Rendsburg
den 27. Mart.
1747.

N. N.
Nahme des Leutenants.

At dømme efter de imaginære Navne i Forbindelse med Vedtegningerne har de Folk, der den Gang udarbejdede Reglementet, hverken savnet Sans for Livets Humor eller dets Realiteter. Under Fureren sorterede endvidere Kaserneorden og Lønningsudbetaling. Foruden alt dette skulde han ikke alene deltage i al Omgangstjeneste og dagligt visitere, men ogsaa være duelig til Eksercits med „der Flinte und dem Kurz-Gewehr" og ikke mindre i de altoverskyggende „Evolutions".[137])

Korporalen var Kompagniets laveste Befalingsmand; om hans Funktioner siger Reglementet selv, at de var de besværligste; han skulde derfor være en kraftig og sædelig Soldat, der levede et maadeholdent Liv; han skulde kunne læse og skrive og regne noget; han havde Kommandoen over et af Kompagniets Korporalskaber — der var gennemgaaende tre. Hans Pligter faldt iøvrigt sammen med den Blanding af „Stue- og Barnepigetjeneste", der altid har været Norm for en Korporalskabsfører; han skulde være hurtig og munter, parat til Tjeneste Dag og Nat, ferm i Eksercitsen, som han med Flid og Taalmod skulde lære sine undergivne; mod disse maatte han ikke være brutal, ej heller kammeratlig; han maatte ikke drikke eller spille sammen med dem eller laane Penge af dem; men hans Optræden skulde være saaledes, at de baade bar Respekt og Kærlighed(!) til ham, hvad der sikkert under de givne Forhold var en uløselig Opgave at stille ham; umiddelbart efter paabydes det ham f. Eks. at melde enhver Soldat, som han træffer ureglementeret paaklædt. Han skulde sørge for, at de syge fik deres Medicin til rette Tid efter Regimentsfeltskærerens Ordre, og at de ikke nød usunde og skadelige Spise- og Drikkevarer. Han kunde anvendes til Hvervning; fandt han en Karl, der vilde lade sig engagere, skulde han have sin Chefs Interesse for Øje og ikke nøle. Han skulde ligesom Sergenterne og de lavere Officerer af yderste Evne stræbe efter at formaa Kapitulanter, hvis Tid var udløben, til paany at lade sig engagere.[138])

Til Gefrejtertjenesten udtoges en menig Soldat; hans Tjeneste svarede noget nær til de nuværende Underkorporalers; han var Patrouillefører, var selv fri for Skildvagt, men førte Posterne op. Saalænge Fanen var betroet Fænrikken i den danske Hær, skulde Gefrejteren bevogte den med blottet Sidevaaben, medens Regimentet eller Bataillonen var samlet; under March skulde han bære den for Fænrikken. Ved St. Germains Hærplan af 1763 ophævedes Fænriks-

klassen, dog kun midlertidigt; og det blev derfor bestemt, at en Underofficer skulde bære Bataillonens Fane i Fredstid; siden da har Dannebrog i Hæren, altid i Fred og som oftest i Krig, været betroet en Underofficer.

En Klasse, der ligestilledes med Underofficerer, var Kirurgerne. Deres Gerning var endnu ikke meget anset, og der herskede en staaende Strid mellem Kirurgerne — baade civile og militære — og de mere videnskabeligt uddannede Læger. Kirurgernes Gerning betragtedes som et rent og skært Haandværk, noget i Retning af Skarpretterens, Slagternes eller nærmest Barberernes, af hvis Lav de som oftest maatte staa som Medlemmer. Deres Uddannelse var ringe som den sociale Stilling, de indtog, til liden Baade for de ulykkelige syge. De lønnedes og behandledes fuldstændigt som Underofficerer, tiltaltes med „han" ligesom disse o. s. v. I 1747 skilte man ved hvert Regiment en enkelt Kirurg — Regimentsfeltskæreren — ud fra de øvrige, og gav ham „udi Gang og Sæde" Rang med Auditører, der et Par Aar i Forvejen havde opnaaet Ligestilling med Sekondløjtnanter for at sætte dem „i den Anseelse, som deres Charge det med sig fører".[139]) Efterhaanden tillodes det dem ogsaa at praktisere mellem de civile. De øvrige Kirurger — Kompagnifeltskærerne — var i et og alt ligestillede med Underofficerer; de var Regimentsfeltskærerens „Geseller" og blev i Størstedelen af Aarhundredet lønnet af denne. „Paa Marchen skulde han (Kompagnifeltskæreren) gaa foran Kapitainen med sin Flint paa Skulderen og et Bækken om Halsen";[140]) iøvrigt skulde han barbere Soldaterne og forbinde de saarede samt kurere de syge. Et ejendommeligt Forhold var Regimentsfeltskærerens Forpligtelse til af sine „Justitz- og Medicamentpenge" at skulle udrede Skarpretterens Honorar for alle Henrettelser; en overordentlig lærerig Priskurant for Skarpretterens faglige Detailler findes i Infanterireglementet. De syge havde fri Kur, forsaavidt de ikke selv havde tilføjet sig deres Saar eller led af veneriske Sygdomme. Flere senere bekendte Læger har begyndt deres Løbebane som Kompagnifeltskærere med Underofficers Rang og 6 Rdl. om Maaneden;[141]) man har endog Eksempler paa, at senere praktiserende Læger i Udlandet i deres yngre Aar har ladet sig hverve som danske Underofficerer i Geleddet.[142]) Sundhedsforholdene i Hæren var i det hele yderst tarvelige, og først henimod Aarhundredets Slutning gjordes der alvorlige Forsøg paa at forbedre Forholdene. Under de mange store

Statsarbejder kvæstedes en Mængde Soldater; men 1750 var man dog ikke kommet videre, end at saadanne tilskadekomne skulde behandles i deres Kvarterer af Regimentsfeltskæreren; dog skulde de nyde baade deres Lønning og deres Arbejdstillæg, saa længe de var sengeliggende.[143]) Militære Sygehuse i moderne Forstand fandtes ikke; man nøjedes med Regimentslazaretter, eller Behandling i de usle Kvarterer og i enkelte Tilfælde Indlæggelse paa de civile Hospitaler; Regimentssygestuerne oprettedes i private Huse og havde hver 36 Senge. I 1763 var der 5 saadanne Sygehuse i København, nemlig i Gothersgade, i det tidligere Jordemoderhus, for 1 Regiment, i samme Gade hos Enke Høyer for 3 Regimenter, i samme Gade hos Sadelmager Brandt for 2 enkelte Batailloner, paa Hjørnet af Fiolstræde og det saakaldte Skidentorv for 1 Regiment og paa Christianshavn for 1 Bataillon. Tilsynet med et saadant paahvilede en Stabsofficer, Regimentsfeltskæreren og en af Magistraten udvalgt Borger.[144]) En Underofficer giver følgende Karakteristik af Lazaretforholdene i Aarhundredets Slutning: „Nogle Dage efter kom en af Kompagniets Underofficerer ved Navn Herold til mig og forhørte sig om mig. Jeg sagde ham, at jeg led forfærdeligt af Sult, da Lazaretkosten var utilstrækkelig for min Sundhedstilstand. Den rødhaarede Herold, et egennyttigt Menneske, der havde et alt andet end godt Hjerte, blev dog ved denne Lejlighed grebet af min bedrøvelige Stilling; han tilbød mig en Skilling, for at jeg derfor kunde forskaffe mig et Rundbrød; men da jeg forestillede ham, at jeg maaske maatte vente en hel Time, til en Sygepassers Vej faldt forbi, løb han straks selv og hentede i Nabolaget et Rundbrød, som jeg med Taarer i Øjnene rev ham ud af Haanden og i Løbet af et Minut havde slugt; den røde Herold var meget rørt over min Tilstand; han underrettede Fru Kommandersergentinden derom; hun havde, medens jeg var rask, givet mig mangen Tallerken Suppe for at kløve en Brændestabel. Dem, denne Kone holdt af, gjorde hun gerne godt; ellers var hun en lidenskabelig, stolt og ondskabsfuld Kvinde; jeg fik nu tit sendt noget fra hende dels Penge dels Spisevarer.“ [145])

Af Hærens Spillemænd var Tamburer og Pibere menige, de øvrige ligestilledes med Underofficerer. Garden havde Hoboister, hvad Fodfolket som Regel ikke havde, Rytteriet saavel Hoboister som Trompetere og „Pavkere“. Musikkens Betydning i Hæren skiftede ellers med Kongerne; under Kristian VI var al Musik næsten

banlyst, under hans Søn og Efterfølger spillede Militærmusikken lystigt op ved alle Lejligheder. Ved Fodfolket kunde man foruden de ved Regimentets 12 Kompagnier ansatte Tamburer og Pibere tillige have en Regimentstambur; var Stillingen besat, rangerede han med en Sergent. Han var som Regel prægtigt uniformeret; under March gik han i Spidsen af Regimentet foran Tamburer og Pibere med en rigt udstyret Spanskrørsstav i Haanden; ved saadan Lejlighed maatte han ikke, hed det, tage Hatten af for nogen forbipasserende. Han underviste de andre Tamburer i at slaa „Vergadderung" (Samling) og de øvrige Trommesignaler, og i at garve og berede Trommeskind. Underviste han en Tambur, der slet ingen Forkundskaber havde i det ædle Spil, skulde vedkommendes Kompagnichef give Regimentstamburen „en billig Discretion, dog ikke under to Cron-Thaler."[146])

Regimentsgevaldigeren var ogsaa ligestillet med Underofficerer og vil senere blive omtalt.

Infanterireglementets Bestemmelser er i mangt og meget saaledes, at selv vor Tid vilde kunne underskrive dem; læser man f. Eks. Kompagnichefens Pligter, undres man over de gode, moralske Grundsætninger og den næsten helt moderne Tankegang, der kommer til Orde. Desværre stod Teori og Praksis ikke i Forhold til hinanden. Man skulde finde det svært ret ofte blandt Datidens Befalingsmænd at finde den krævede Moral; for Underofficerernes Vedkommende laa Misforholdet som nævnt dels i hele den forkuede, ringeagtede Stilling, de fortvivlede Antagelses- og Uddannelsesforhold, den usle Lønning og den sløvende Tjeneste. Underofficererne udvikledes under disse Forhold til at blive smaa Maskiner, der gik støt, naar de blev „smurt" godt. Fra hin Tid stammer Udtrykket „veltjente", d. v. s. gamle Underofficerer, for hvem Tjenesten var alt, der kendte deres Pligter ud og ind — men heller ikke andet —, hvis Ydre var korrekt til de mindste Enkeltheder „uden at Hatten var skubbet en Streg fra dens Plads paa Hovedet, uden at Pudret var visket kun en Plet af Bukler eller Pisk,"[147]) som tog deres Prygl med Anstand foran Fronten og prompte lod dem gaa videre nedad, som viste en slavisk, hyklet Ærbødighed opadtil, og en raa og brutal Magtbrynde nedadtil. Deres Lod var ikke misundelsesværdig, og deres Optræden kan forklares, naar man kigger lidt bag det stive, reglementerede Ydre.

Til Trods for Reglementets Ord om, at Kompagnichefen selv skulde se efter alt og ikke stole paa sine Officerer eller Underofficerer,

havde disse dog ofte en meget indflydelsesrig Stilling inden for Underafdelingerne. En Underofficer, der i 1783 lod sig hverve i Tyskland, har nedskrevet sine Erindringer, der helt igennem har et troværdigt Præg og yder os glimrende Bidrag til Forstaaelsen af Datidens Hærforhold — specielt Underofficerernes; han siger herom: „En Grev Sponeck ud af en mecklenburgsk Familie var min første Kompagnichef, en tyk, brav Mand; kun havde hans Sergent mere ved Kompagniet at sige end Hr. Kaptajnen, der til Gengæld plejede sin Magelighed." Kommandersergenten skildrer han saaledes: „Mader, saaledes hed Kommandersergenten, en streng og hidsig Mand, modtog mig med venlig Mine, førte mig til sit Kvarter og forestillede mig for sin Kone. Begge talte først Dansk, men tiltalte mig snart efter paa Tysk og lovede mig deres naadige Beskyttelse." [148])

Kunde den ældre Underofficer saaledes end i Kraft af sin Rutine sikre sig nogen Indflydelse paa Administrationen og den fornødne Respekt over for Mandskabet, kneb det jo noget mere for den yngre Underofficer, der stod over for undergivne, der ofte kunde være betydeligt ældre; ser man yderligere hen til, at det hvervede Mandskab oftest var rene Banditter, forstaar man, at det for ham ingenlunde var nogen let Opgave at opvække saa ophøjede Følelser som Kærlighed og Respekt; men man hjalp sig med de en Gang fastslaaede Midler. Da saaledes „en Ulmer" 1783 — samme Aar som han blev hvervet — blev Korporal og 1786 kun 20 Aar gammel Kommandersergent og Furer umiddelbart fra Korporalsgraden, stod han over for den nævnte Situation; samtidig fik han en ny Kompagnichef (Albrecht), som han karakteriserer saaledes: „Hans Fornøjelse og Bekvemmelighed kom for ham langt foran Kongens Tjeneste; han var en elendig Eksercermester, en hjerteløs Soldat, en sorgløs Vellystning og et usædeligt Hverdagsmenneske. Han boede og levede med et Kvindemenneske paa omkring 40 Aar, der i tidligere Tid havde været tilfals for enhver, der betalte hende godt". Kaptajnen modtog den unge Underofficer med de Ord: „Kommandersergenten skal være Kompagniets Moder; jeg overdrager Dem Omsorgen for dette; De maa tænke paa alt, huske alt, saa at jeg ikke faar nogen Røffel; Munderingskammeret staar ganske under Deres Forvaltning; vær paapasselig, saa at jeg ikke derved kommer i Fortræd; jeg er meget nøjeseende, men ogsaa generøs, naar man tjener mig godt. De skal være min Støtte; hold strengt paa Orden ved Kompagniet, det er en

Hovedsag, som ofte volder en Chef Ærgrelse." Kommandersergenten lovede at gøre sit bedste, men udbad sig, da Kompagniet havde mange daarlige Folk, at Kaptajnen alvorligt vilde understøtte hans Anseelse hos Mandskabet, hvortil Kaptajnen svarede: „Hvis nogen prøver at spille Halløj med Dem (sich moquirt), bring ham kun til mig; jeg lader paa een Gang Karlene tildele 40—50 Slag Stokkeprygl, og Underofficererne fugtler jeg selv." [149])

Under Øvelserne var Underofficeren helt igennem Eksercermesteren — det personificerede, tyske Eksercerreglement paa 563 Sider, hvori alene Forklaringen til Kommandoen „Setz ab" tog 10 Sider; paa Pladsen: ingen unødvendig pædagogisk Doceren; Underofficeren var Mønstret, der selv tilfulde kunde alle de indviklede Geværgreb og ikke løb surr i de mangfoldige Evolutioner, hvis Hensigt bl. a. var, at større Troppeenheder skulde kunne danne skønne, geometriske Figurer. Det var ofte rent artistiske Præstationer, Underofficerer og Enkeltmand kunde præstere ved Parader og Revuer. Underofficererne maatte ved saadanne Lejligheder marchere foran Regimentets første Bataillon og angive Kadencen. Ved en saadan større Revu for Kronprinsen (Frederik VI) præsterede fire Underofficerer efter dennes Befaling „i 3 paa hinanden følgende Træk at gøre 65, 75 og 100 Skridt i eet Minut, og hver Gang indtraf det paa Sekundet". [150]) Kronprinsen frydede sig derover og lovede af den Grund den ene Underofficer Forfremmelse til Officer(!). Den daglige Øvelse foregik i 4—6 Timer enten paa „Grønland" eller i Gothersgadens Eksercerhus. Uden for Øvelsestiden maatte Underofficererne ogsaa øve sig for at naa den Fuldkommenhed, der sattes Pris paa, saavel i Eksercitsen som i Manøvreringskunsten: „Næppe nogen af mine Kammerater kunde maale sig med mig i at fremstille de militære Evolutioner paa Papiret; ofte har jeg om Aftenen ved et Glas Brændevin paa Værtshuset givet de ældre Sergenter Lektion heri." [151]) Følgen af denne ihærdige, praktiske Øvelse af Underofficererne var en enorm Rutine, ja en Forfatter vil endog vide, at der i Aarhundredets Slutning var Regimenter, hvor man næsten kunde „give enhver Underofficer et Kompagni at føre". [152]) I April Maaned begyndte Eksercertiden — der varede i 4 Uger — med samtlige Underofficerer; den oftnævnte Underofficer skildrer denne Tid saaledes: „Til Trods for at jeg endnu det forrige Aar havde været Eksercermester, maatte jeg dog træde ind i Geleddet og være med i det

hele Plageri, og det alene af den tossede Grund, at jeg var meget brugbar som Fløjmand i 2. Deling under Svingningerne. I Maj kom Frifolkene og de ny indrullerede indfødte til Regimentet; da begyndte Eksercitsen igen for fuldt Alvor; hver Dag blev der ekserceret 6 Timer uden Ophold paa den store Eksercerplads uden for Porten („Grønland" udenfor Østerport), og om Aftenen i Byen 2 Timers Efterøvelse".[153]) Ved senere Indkaldelser samledes Militssoldaterne distriktsvis og øvedes i 28 Dage aarligt i Distriktet; saavel til Indsamlingen — de saakaldte Transport-Kommandoer — som til selve Øvelsen anvendtes i Reglen kun ældre, paalidelige Kommandersergenter.

Større samlede Øvelser var det som tidligere anført smaat med; fra 1776 indførtes som et fast Led større Lejrøvelser hvert 3. Aar i 21 Dage. Felttjeneste i nutidig Forstand, med udstrakt Udnyttelse af Terrænet, hvor hvert Led lige til den enkelte Mand har sin Opgave, kendtes ikke. I Aarhundredets Løb kom man dog bort fra de dybe Opstillinger paa 3—4 Geledder saavel i Fodfolket som i Rytteriet, og med Indførelsen af lette Tropper, Jæger- og Skyttetjeneste, nærmede man sig Nutidens Kampmaade. 1789 samledes i København Officerer og Underofficerer af alle Armeens Regimenter for at lære en af Kronprinsen nylig forordnet hurtigere og lettere Eksercits og Manøvrering gennem forud instruerede Officerer og Underofficerer.

1789 blev det bestemt, at der af hvert Kompagni af de dygtigste skulde udtages 1 Underofficer og 12 Mand til Uddannelse i Skarpskydning, hvorfor disse Underofficerer fik et Tillæg af hver 1 Sk., de menige $^1/_2$ Sk. dagligt. Fra 1795 blev Skarpskydning ved Fodfolket obligatorisk, dog kun med 10 Skud pr. Mand om Aaret.

Foruden den indre Tjeneste og den daglige Eksercits var der endnu et Par Tjenesteomraader, hvori hin Tids Underofficerer opnaaede grundig Øvelse; ca. Trediedelen af en Soldats Liv hengik med en pinagtig, nedbrydende Vagttjeneste. En Garnison lignede ikke blot altid en Fæstning, men endog en belejret Fæstning, i hvilken de militære Vagter var Politi. Alle Vegne stod der Skildvagter, ved Slotte, Broer, Portene, Toldstederne, alle offentlige Bygninger og paa Voldene. I Slutningen af Aarhundredet var der 21 Vagter i København; af disse var Hovedvagten paa Kongens Nytorv og 10 andre Vagter Officersvagter, medens de 10, nemlig de 4 Portvagter, Stokhusvagten, Vagterne ved hver Ende af Langebro, Vagten ved Udgangen til Tømmerpladserne, Vagten uden for Amagerport og Vagten ved

Artilleriets Laboratorium var Underofficersvagter.[154]) Til disse detacherede Vagter blev i Reglen kun de ældste og dueligste Underofficerer anvendte;[155]) ogsaa paa de saakaldte Isvagter kommanderedes kun paalidelige — og som Regel indfødte — Underofficerer; disse Vagter var eftertragtede, da der kunde forventes en Ekstrafortjeneste derved; de oprettedes om Vinteren for at forhindre, at de talrige Desertører skulde undvige søværts over Isen. I et Antal af 3—400 Mand dagligt fordeltes Vagterne langs Kysten. Vagterne havde endvidere til Opgave at passe paa Smuglere; den Vagt, der opdagede Toldsvig, skulde ikke alene have hele Værdien af de konfiskerede Varer, men endog den Mulkt, der blev ikendt de paagældende. Fordelingen heraf blev ordnet saaledes: Var det en Officersvagt, skulde Vagtkommandøren have den ene Fjerdedel, den, der opdagede Smugleriet, den anden Fjerdedel, medens Resten blev delt ligeligt mellem den øvrige Styrke, dog saaledes, at en Underofficer fik dobbelt saa meget som en menig. Var det derimod en Underofficersvagt, fik Anmelderen den ene Fjerdedel, medens Resten blev delt mellem Vagtstyrken, saaledes at en Underofficer fik tredobbelt. 1727 var Belønningen til Anmelderen af Toldsvig kun 2 Rdl., og naar man derfor i 1781 har fundet det passende at stille en saadan lokkende Belønning i Udsigt som den ovenfor anførte, har Grunden sagtens været den, at Smuglerne i Mellemtiden har gjort tilstrækkeligt gode Overbud.[156]) Stokhusvagten i Kastellet var indtil 1764 en Officersvagt. I denne Tid skulde Vagtkommandøren selv, naar en Arrestant skulde benytte Natstolen i Rummet under Trappen, personlig lukke ham ud og ind, og medens det stod paa, blev der posteret en Gefrejter oven over og en Underofficer neden for Trappen; af Skildvagter var der udstillet ikke mindre end 13 i og uden for Bygningen; denne Forsigtighed var ikke helt unødvendig, naar man betænker, at Stokhuset rummede Statsfanger af en Type saa dristig som John Norcross; over denne skulde stedse 2 Underofficerer holde Vagt i selve Arresten, hvor Træburet, der indesluttede Fangen, stod midt paa Gulvet; alt hvad han foretog sig eller sagde, skulde de 2 Underofficerer nøjagtig rapportere, ligesom en Underofficer ogsaa skulde holde hans Hoved, naar han med bundne Hænder hver 3. Uge blev barberet. Efter at Vagten var bleven Underofficersvagt, blev Tilsynet med Statsfangerne overdraget til Kaptajn-Vagtmesteren eller Vagtmesterløjtnanten.[157]) Noget, der ogsaa virker ganske fremmed paa

vor Tid, var Officerers og Underofficerers Anvendelse ved Bevogtning af højtstaaende Arrestanter, og da navnlig naar disse tillige var Vogternes foresatte; saaledes var der i hver af de Vogne, der den $^{28}/_{4}$ 1772 førte Struensee og Brandt til Retterstedet, foruden den dødsdømte 1 Officer og 2 Underofficerer;[158]) og da Oberst Falkenskjold den $^{17}/_{1}$ samme Aar arresteredes paa Sølvgadens Kaserne, blev en Løjtnant og en Underofficer sat til at passe paa ham, ligesom 2 hellebardbevæbnede Underofficerer fire Dage senere var medvirkende ved hans Overførelse til Søetatens Fængsel.[159]) Som man vil forstaa, var det meget betydelige Styrker, der dagligt var paa Vagt i København og de øvrige Garnisoner; da den enkelte i Reglen havde Vagttørn hver 3. Dag og Øvelse eller anden Tjeneste i Mellemtiden, og da Vagttjenesten blev drevet i Tidens utroligt smaalige Aand, forstaar man Soldaternes Lede derved.

Var Underofficeren ikke at finde paa Vaabenkammeret, Eksercerpladsen eller en af de talrige Vagter, traf man ham sikkert ved et af de store Statsarbejder, hvorpaa Aarhundredet var saa rigt: 1700—02 opførtes Frederiksberg Slot, hvor Soldater slæbte Sten til Grunden, 1718—22 afgaves der dagligt 50 Kompagnier Fodfolk til Arbejde ved Digernes Istandsættelse i Holstens Marskegne, 1725 begyndte 2000 Soldater at opmudre og regulere Peblingesøen, 1731—39 opførtes Hørsholm Slot, hvorved Soldater i Mængde anvendtes til Nedramning af Pæle i Sumpen, 1732—43 byggedes Christiansborg Slot, hvortil der dagligt afgaves 1500 Mand, 1750 paabegyndtes Marmorkirken, hvortil Garnisonen ogsaa afgav Mandskab, og endelig 1764—71 opførtes Sølvgadens Kaserne, delvis paa den saakaldte Sct. Annæ Kirkegaard, væsentligst ved Garnisonens egen Hjælp; men var der ikke et saadant større Statsarbejde i Gang, afgaves der altid Soldater til andre Arbejder, som Vejarbejde, Fæstningsarbejde, Kanalgravning, Indretning af Stier og Fortove, Havearbejder ved de kongelige Slotte, Arbejder paa Holmen o. s. v. I Aaret 1770 afgaves der saaledes dagligt 1045 Mand af Garnisonen i København til forskellige Arbejder. Naar man nu betænker, at Halvdelen, ja ofte indtil $^{2}/_{3}$ af en Afdelings Styrke var „Frifolk", at Vagttjenesten skulde passes, og at der altid maatte regnes med en vis Afgang af syge, Desertører o. s. v., forstaar man, at Styrken var spændt haardt for, og at der ikke var mange Befalingsmænd „disponible"; f. Eks. var af Danske Livregiments 84 Underofficerer i 1783 de 80 enten bortkommanderede til Tjeneste uden

for Regimentet, til Arbejde, eller syge o. s. v.; alene i Maj Maaned var der beordret 30 Underofficerer af dette Regiment til Vejarbejde.[160]) Underofficererne var under disse Arbejder Opsynsmænd eller Arbejdsledere, som Regel har de „militære Arbejdere" ikke været nemme at behandle, naar de var ude med en enkelt Befalingsmand; men at Underofficererne herunder kan have misbrigt deres Stilling, beviser følgende Træk. Under Sølvgadens Kasernes Opførelse ansattes en Korporal Ludvig af Bygningskommissionen til at have Kontrol med de militære Stenbæreres Akkordarbejde; han tappede imidlertid „Bygningskassen" ved falskeligt at tilgodeskrive den enkelte Stenbærer 500 Sten pr. Dag, mod at denne hver Uge afstod 4—12 Sk. af den surt erhvervede Akkordløn til Korporalen; Bedragerierne forblev uopdagede i lang Tid, da Kommissionen havde næret fuld Tillid til Korporalen, hvis Opgørelse passede og „paa Grund af hans raa og grove Behandling af de menige Stenbærere".(!) [161]) Finalen er næsten det artigste. Naar Underofficerer og menige var udkommanderede til de store Arbejder, fik de et Lønningstillæg, der f. Eks. i Aarhundredets Midte var 6 Sk. dagligt.

Den af Staten og den foresatte mest velsete Underofficer var stadig den dygtige Hverver; thi Hvervningen var fremdeles Hærens ømmeste Punkt. Enten var Hvervningen lagt i Hænderne paa Generalhvervekommissionen, der udsendte Hververne, eller ogsaa blev den saakaldte „Pluk-Hvervning" tilladt Regimenterne som Regel inden for Landets egne Grænser; men desuden animerede man saavel Kompagnierne som ogsaa de lavere Officerer og Underofficerer til enkeltvis at sikre sig en Karl, hvor saadant kunde lade sig gøre. Som oftest fulgtes Hververofficererne — som Regel af Løjtnantsklassen — og Underofficerne ad; men var paagældende Underofficer en i Hvervningen forfaren Mand, eller man havde særlig Tiltro til ham, ses det ogsaa, at han selvstændigt har hvervet i Udlandet. Man gjorde alt for at skaffe det kostbare, men nødvendige Soldatermateriale tilveje. Et heldigt Hververtogt var saaledes Adkomst til fortrinsvis Forfremmelse; det var det i alt Fald for Sergent ved Danske Livregiment Ludvig Baron Leers von Leerbach, som i Sommeren 1765 blev udkommanderet for at hverve til sit eget og Falsterske Regiment i Egnen om Aachen, Dortmund og Neder-Rhinen, hvor hans Hjemstavn var, og som man derfor antog sad inde med særlige Betingelser for at kunne opnaa et heldigt Resultat. Gennem en Indstilling til General-

krigsdirektoratet udvirkedes det, at Sergenten blev udnævnt til Sekondløjtnant à la suite, men at Udnævnelsen først skulde falde som en Opmuntring, naar han ved Flid havde hvervet 20—30 Rekrutter; de to Regimenter paatog sig derhos at lønne Løjtnanten, indtil han engang kunde sættes i fast Officersnummer. Da optraadte en arg Gæstgiver, J. H. Scheel i Hamborg, med en Gældsklage over Sergenten, lige før dennes Udkommando, hvorved hele Resultatet truedes; men en god Hverver lod man altid Naadens Sol skinne paa — Regimentet erklærede kort og godt, at det intet kunde foretage sig i Sagen, da Baronen skulde paa Hvervning. Sergenten opfyldte Forventningerne, blev i Juli efter Aftale udnævnt til Sekondløjtnant à la suite og skaffede stor Tilgang til Regimenterne. 1767 fik han sin Afsked for at gaa i spansk Krigstjeneste.[162]) Hvervningen i Udlandet foregik fortrinsvis i Tyskland, hvor man havde visse Hververcentraler; i disse Byer samledes Mennesketransporterne, inden de rykkede til det nye Land. Trods de gentagne Forbud mod at benytte Tvang ved Hvervningen eller uhæderlige Midler, benyttedes alle Kneb; saa sent som i 1797 blev en Underofficer tiltalt for at have lagt 2 Rdl. som Haandpenge i en drukken Skomagersvends Lomme;[163]) St. Germain forbød 1765 Hververne at strejfe om i „kulørte" (civile) Klæder, saaledes at berusede og uvidende Mennesker ikke kunde kende dem; Tidens Opfattelse gik ham imod; for en Hverver var alt tilladt, ja saadant blev endog fremstillet som hans Pligt, og der sattes ikke derved den mindste Plet paa hans Navn og Rygte. Sikkert i langt de fleste Tilfælde snød Hververofficerer og -underofficerer Statskassen; deres Regnskaber var næsten aldrig i Orden; men Forretningen var til Held for dem ukontrollabel; i en Erklæring af 1757 sagde Oberst Dehn, at Fænrikker og Underofficerer behøvede ikke Lønning. En Underofficer havde hvervet 4 Rekrutter til ham, hvorfor der efter Akkord var betalt Underofficeren 95 Rdl. Kurant foruden Rejseomkostningerne. Korporalen havde tjent 40 Rdl. derved, „und wenn er fleiszig ist, kann er davon leben".[164]) Selv om de enkelte Tilfælde maa siges ikke at berettige til en saa vidtdreven Paastand, er det sikkert forholdsvis betydelige Summer, der er gaaet i Hververnes Lommer; men hertil toges da ogsaa de mest entreprenante, yngre Officerer og Underofficerer. Naar en Underofficer var udkommanderet paa Hvervning, tilkom der ham et Tillæg til Lønningen af 12 Sk. dagligt, der fra 1782 forhøjedes til 32 Sk., hvilket

dog først udbetaltes ham ved hans Tilbagekomst. En Underofficerskone udbetaltes der i samme Tidsrum 8 Sk. dagligt, og i København desuden 1 Sk. dagligt i Kvarterpenge, medens der i Provinserne kun tildeltes hende frit Kvarter.[165])

Saaledes var i Hovedsagen Underofficerernes Tjenestegrene; at de greb ind ogsaa paa andre Omraader er givet; menige kunde den Gang næsten ikke optræde uden at være under Opsyn. Ikke mindst gjaldt dette under den tvungne Kirkegang, der navnlig under Pietismen antog de mest blasfemiske Former. Af en Forordning fra 1708 gives der Oplysning om, hvorledes de kirkelige Forhold var i Rendsborgs Garnison. „Alle Underofficerer og menige", siges der, „skulde møde til Gudstjeneste, ikke alene Søn- og Helligdage, men ogsaa til de almindelige Ugeprædikener. Kompagnivis skulde de føres til Kirken af en Underofficer, og der ganske stille „ohne Tumult und Rumur" tage Plads i Koret, som de ikke maatte forlade, og som Underofficererne skulde sørge for var saa fuldt, „dass die Leute press an einander gestellet werden"; kun de, der ikke var Plads til, maatte staa i Korsgangene, men saaledes at der blev god Plads til Borgerne. Den tvungne Kirkegang forførte Folkene til alskens Optøjer i Kirken, og der var strenge Forbud imod at spytte ned fra Koret eller kaste Sand, Hatte og Handsker ned paa Folk, der sad underneden eller som kom og gik, ligesom der blev truet med strenge Straffe for Urenligheder paa Kirkegaarden, eller for at trænge eller bryde ind i Borgernes eller Soldaterkonernes Stole. Der var derfor flere Officerer til Inspektion i Kirken; ved hver af de tre Hoveddøre stod en Underofficer med sit Kortgevær og inde i Kirken var der desuden 6 Underofficerer for at paase Orden og overholde, at ingen Snakken fandt Sted eller Trampen med Fødderne for at holde Varmen om Vinteren".[166]) Under Kristian VI indførtes Kirketugten i hele sin Strenghed, og baade Underofficerer og menige stod paa Pælen og red Træhesten i denne Tid for Udeblivelse fra Visitatser.

En Tjeneste, som paahvilede Underofficererne sammen med de menige (Tamburerne), var Ordonnanstjenesten; i Planen for et Infanteriregiment af 1789 hedder det: „Enhver Stabsofficer og Adjutanten tilstaas 2 Oppassere; hvorimod de i Tjeneste-Reglementets 2 og 3 Deel ellers bevilgede Ordonnancer ikke mere maae finde Sted, undtagen i den sædvanlige Eksercer-Tiid. Chefen eller Comman-

Vagtmester af Holstenske Kyrasser-Regiment.
1765

deuren for et Regiment kan derimod nu, som før, stedse tage en Under-Officer in nature til Ordonnance".[167]) Hermed afskaffedes det Misbrug, der laa i, at en Officer, hvem Ordonnans tilkom, lod denne opføre paa Papiret, men selv tog dennes Lønning. Ordonnansen skulde under Udførelsen af sin Tjeneste være „fornuftig og tavs". Underofficerer, Gefrejtere og Grenaderer kunde ogsaa afgives som Ordonnanser ved højfornemme Folks Døre (Gesandter, Generaler o. fl.); men de maatte dog ikke benyttes til Karle- eller Lakajtjeneste.[168]) Underofficererne udførte Ordonnanstjeneste i en stor Del af det 19. Aarhundrede, ja ved en enkelt Institution holdt denne Uskik sig et Stykke ind i det 20. Med Tidens Sans for Ceremonier i Erindring kan det heller ikke forundre, at det altid var hellebardbevæbnede Underofficerer, der afgav Vagtposterne ved højtidelige Lejligheder som Universitetsfester o. l. En hermed beslægtet Tjeneste kom fast til at paahvile Gardens Underofficerer fra Drabantgardens Opløsning 1763, idet de fremtidigt skulde „opvarte" i Højesteret, d. v. s. forrette Vagttjeneste. Herfor modtog de et Honorar af 3 Rdl. af enhver, der vandt sin Sag for Retten. Fra Aar 1800 blev det den tabende Part, der skulde udrede Honoraret; dette blev efterhaanden nærmest et fast Tillæg, der udbetaltes Gardens Underofficerer indtil 1850, da denne Tjeneste i Højesteret ophørte.

Med en Hær, der skabtes paa det Grundlag som den hvervede, og med dennes slette økonomiske og hygiejniske Forhold i Danmark er det indlysende, at de retslige Forhold maa frembyde et Billede, der er saare langt fra det tilsvarende i en national Hær baseret paa den almindelige Værnepligt. Blandt den Samling af Eventyrere, Udskud og rene Forbrydertyper, der udgjorde det 18. Aarhundredes Hær i Danmark, hørte Lovovertrædelser til Dagens Orden, til Trods for at alle Forseelser straffedes haardt, ofte paa en oprørende, barbarisk Maade. Tonen i Hæren var i det hele raa og grusom; det eneste pædagogiske Hjælpemiddel, man betjente sig af, var Prygl. Ikke for intet hørte Stokken med til baade Officerers og Underofficerers Paaklædning, og den sad dem løst i Haanden; paa Eksercerpladsen tampedes ligefrem de indviklede Geværgreb og Evolutioner ind i de gemenes Hoveder med en Syndflod af Eder og Forbandelser i Tilgift. Man kan sætte sig ind i hin Rekruts Tankegang, der 1783 under en Vagt „paa det Bolværk, der er kendt under Navnet Quintus", ved en Kanon nedskrev følgende:

„Da wo des Kriegers Stimme schallet,
Führt mich, von Euch, das Schiksal hin,
Wenn ein Kommando-Wort erschallet,
Dann fühl ich deutlich, was ich bin.
Da, wo ein Fluch der Morgenseegen
Und Flüche sind das Tichgebet,
Wo man der Strafe und den Schlägen,
Auch wenn man recht thut, nicht entgeht.
Was hilfts mir, das ich länger schwatze,
Ich sehe gar nicht, was es nütz,
Es geht mir jetzt wie jener Ratze,
Die jammernd in der Falle sitzt".[169])

Atter her under Retsforholdene træffer vi et stærkt Misforhold mellem Teori og Praksis; thi allerede i 1701 befaledes den „umanerlige" Pryglen, som Officererne tildelte Soldaterne ofte for en ringe Forseelse, ganske afskaffet;[170]) og i Forordningen om Landmilitsen i Norge af $^{28}/_{2}$ 1705 hed det: „Da en og anden Under-Officer, isteden for at undervise de Gemene med Sagtmodighed, har, uagtet de forrige derom udgangne Frdr., ilde tracteret dem med Hug og Slag, saa forbydes hermed saadant paa nye, med alvorlig Formaning til enhver Vedkommende, at ingen herefter uden højtrængende Aarsager og for Gienstridigheds Skyld maa lægge Haand paa den gemene, under Straf ei alene at have forbrudt sin Charge og casseres, men og efter Sagens Beskaffenhed derfore videre ansees, . . ."[171]) Aarsagen har sikkert stedse været „højtrængende"; thi man hører ikke om nogen, der af denne Grund „casseres". Man har sikkert heller ikke — Tidens Anskuelser tro — ganske villet betage Befalingsmændene Tilladelse til at prygle; man har blot villet lægge en Dæmper paa Raaheden. Et Faktum er, at der prygledes „umanerligt" i hele Aarhundredet, og at man lukkede Øjnene derfor. I Tidens Løb har man dog indset Nødvendigheden af at drage Grænserne for det tilladelige stærkere op og i det hele at lovfæste Forholdet mellem en foresat og undergiven noget mere, end forhen var Tilfældet. Hele Hærens Retsforhold hvilede iøvrigt paa Kristian V's Krigsartikels-Brev og Krigsretsinstruktion af 1683; disse Lovakter, der byggede paa Erfaringer fra Trediveaarskrigen og den nærmest følgende Tid, var selvfølgelig forældede, ja mange af de barbariske Bestemmelser kunde man overhovedet slet ikke føre ud i Livet. Andetsteds er gjort saa udførligt Rede for hele dette Forhold, at der

ikke er Anledning til at komme nærmere ind derpaa her. Karakteren af Krigsretsinstruktionen skal blot antydes ved at nævne de Straffe, den byder paa: 1) Pengebøder, 2) almindelige Legemsstraffe: Vand og Brød, Bolt og Jern, Træhesten, Pælen og Bæren af tunge Vaaben eller Sadelen paa Ryggen, 3) pinlige Legemsstraffe: Spidsrod, Piskning, Brændemærkning, Afskæring af Øren, Afhugning af Haand eller Finger, 4) Livsstraffe: Skydning (Arquebusering), Halshugning, Hængning, Radbrækning, Brænding, 5) Æresstraffe: Degradation og Opslag af Navn paa Galgen. I Aarhundredets første Halvdel ændredes ikke stort ved dette Grundlag; ikke heller da alle tjenstlige Bestemmelser i Aarene 1739—47 samledes i 3 Bind, hvoraf første Del var Eksercerreglement, anden „Felttjeneste"-Reglement og tredie det tidligere nævnte „Tjenestereglement", ændredes der stort ved Retsplejen, der indeholdtes i sidstnævnte Del; det ser snarere ud, som om saadanne Straffe som Krumslutning og Knibning med gloende Tænger havde vundet Hævd i Mellemtiden. Noget andet er, at mange af disse grusomme Straffe, efterhaanden som Tiden blev mere human, kun yderst sjeldent blev anvendt i deres fulde Strenghed. I nøje Forbindelse med Straffelovens Aand stod hele den militære Rettergang, der knyttede sig hertil. Det pinlige Forhør i Stokhuset med Stokkeprygl og „den polske Buk" med sine tre Grader: Tommeskruerne, Flintestensdansen og Rosenkransen eller Paternosterbaandet anvendtes ved den militære Inkvisitionskommission i København lige til 1790; herefter afskaffedes den pinlige Tortur ved Forhørene og erstattedes en Tid med Tamp.*)

Saagodtsom alle de Straffe, hvormed den gemene kunde belægges, kunde ogsaa tildeles Underofficerer, dog ikke Træhesten (Artilleristen red paa en Kanon i Stedet for paa Træhesten, der populært kaldtes „Træmæren" eller i Kastellet „Æslet"). Derimod var Pælstaaen en Straf, der almindeligvis anvendtes ogsaa paa Underofficerer selv for den mindste Forseelse; Vaupell anfører f. Eks., at i Kristian VI's Tid straffedes Kommandersergenten med fire Timer paa Pælen, naar der manglede Mandskab ved Kirkeparaden, og med 2 Gange fire Timer, naar en menig mødte i ureglementeret Paaklædning. Medens Rideturen paa Træhesten, der i København stod udenfor Hovedvagten, var ganske gratis, kostede en Tur paa Pælen 2, 3 eller 4 Sk. lybsk, eftersom det var en gemen, en Korporal eller en

*) Forbrydelser og Straffe er udførligt behandlet bl. a. i „Fra Støvlet-Tiden".

Sergent (Furer), det gjaldt; det samme kostede det dagligt, naar en af de nævnte tre Klasser i Marken skulde ekstra bære Geværer eller Kortgeværer. Beløbene hørte til Gevaldigerens retmæssige Indkomster, i hvilket Forhold han ikke taalte nogen Indblanding. General de Seue fortæller i sine Erindringer: „Jeg gik en Dag i 1758 forbi en til Pæls staaende Underofficer, hvis Arme var udstrakte med Lænker over hans Hoved, og hvis Fødder stode uden Sko paa ti til tolv spidse Jerntænder. Denne Straf forekom mig saa skrækkelig, at jeg udbrød i det lydelige Ønske, at Gud vilde bevare mig for saa vanærende en Straf. Dette Udbrud hørte en gammel Fæstnings- eller Justitssergent. Denne tog mig straks fat, spørgende, hvor jeg turde understaa mig at kalde Kongens Straf for vanærende; at mangen hæderlig Soldat havde udstaaet denne Straf, og at han straks vilde melde mig til Kommandanten, paa det jeg kunde blive strængt straffet for min formastelige Ytring. Forskrækket gav jeg Bøddelen gode Ord og lovede aldrig at sige saadant mere. Hvad jeg dengang ikke vidste var, at Straffene vare en af Justitssergentens faste Indkomster, at han for en saadan til Pæls staaende Mand nød otte Skilling for sin Umag; og da det stod i hans Magt, vilkaarlig at gøre Straffen haardere eller mildere, ligesom Synderen derom kunde enes med ham, saa var det naturligt, at mine Udtalelser stod i aabenbar Modsigelse med hans rene Indtægter".[172]) Pælstraffen afskaffedes helt 1792, for Underofficerer dog allerede 1778. En anden Straf, der ogsaa ikendtes Underofficerer, var Krumslutning, for hvilken Gevaldigeren oppebar 2 Sk. dagligt. Det har været en meget blandet Fornøjelse at være administrerende Underofficer ved et Kompagni i de Tider; thi Taksten for en Fejl i Rapportbogen var 24 Timers Krumslutning.[173]) Gevaldigeren var i det hele taget i en Tid, hvor Eksekutioner af den ene eller anden Art var en dagligdags Begivenhed, en overmaade vigtig Person i Regimentet; han var nemlig baade dettes Arrestforvarer og Profos samt tillige udstyret med en vis Politimyndighed; hvert Regiment havde sit Stokhus; i København var et for Garnisonen fælles Stokhus i Kastellet, hvor Arrestforvareren kaldtes Stokmester, senere Justitssergent, ligesom der i Frederik IV's Tid indrettedes det kendte, større Stokhus for grovere Forbrydelser paa Hjørnet af Østervold og Stokhusgade. Gevaldigeren bar Underofficers-Uniform, behandledes og lønnedes som Underofficer, dog at han selv skulde underholde den ham underlagte

„Stokkeknægt"; han var i Modsætning til denne „ærlig"; „uærlig" vilde sige, at paagældende behandledes som et 2. Klasses Menneske, der ikke havde samme Rettigheder som andre, og hvis Gerning man i et og alt maatte se ned paa; Stokkeknægtene var meget forhadte; naar Stokkeknægten døde, blev han ligesom Selvmordere i Stilhed begravet i et Hjørne af Kirkegaarden. Ogsaa mellem de ulykkelige „Slaver" i Slaveriet skelnede man imellem ærlige og uærlige, eftersom Forbrydelsen var mere eller mindre vanærende; med Tidens nedgroede Respekt for Formen kunde en „uærlig" atter blive „ærlig" ved den andetsteds udførligt omtalte Fanesvingning, en meget højtidelig Ceremoni, ved hvilken den uærlige i Bataillonens Paasyn blev gengivet sin tabte Ære ved, at Fanen svingedes tre Gange over hans Hoved, saaledes at Fanestangen hver Gang berørte dette; ved denne Lejlighed ligesom ved Rekruttens højtidelige Edsaflæggelse var det en Fænrik eller en Kommandersergent, der betjente Fanen. Naar Soldaten skulde sværge Faneeden, maatte han være ædru, siges der, ligesom han forinden skulde have været til Alters.

Var Gevaldigeren ikke foragtet og hadet som Stokkeknægten, har han sikkert heller ikke været elsket; dertil var hans Metier et alt for stort Indgreb i den enkeltes Frihed; hans Pligter var mangeartede; han skulde sørge for, at de nødvendige Spidsrødder var tilstede, for hvilke Delinkventen maatte bøde 8 Sk. lybsk om Dagen, selv om han blev pardonneret lige forinden Eksekutionens Paabegyndelse. Gevaldigeren skulde endvidere visitere og tilse Arrestanterne samt fremstille dem i Forhør og Krigsret; under Forhørene skulde han kunne anvende den polske Buk og have „Fiddelen" (den spanske Kappe) rede, om en af Soldaterkonerne skulde iføres denne, hvad der kostede Bærersken 4 Sk. lybsk om Dagen til Gevaldigeren; han skulde ogsaa skaffe „andre liderlige Fruentimre, der opholdt sig ved Regimentet", bort.[174]) „Fiddelen" var ikke nogen speciel militær Straf; den anvendtes i Almindelighed paa Kvinder, der sladrede eller yppede Kiv. Til Trods for, at det falder lidt uden for Rammen, kan det maaske i denne Forbindelse interessere, at Nyboders-Konerne, baade Underofficerernes og Matrosernes, i samme Tilfælde fik Tamp paa Holmen ligesom Mændene; man var dog ikke uden Galanteri i dette Forhold; thi medens Mændene blev slaaet med den almindelige nihalede "Kat", havde man en speciel — mindre — til Damerne

En af de hyppigst anvendte Soldaterstraffe var den berygtede Spidsrodsløben, raffineret i sin Udførelse ikke blot ved dens Grusomhed, men særligt ved, at den dømtes Kammerater blev kommanderede til at være Bødler; Eksekutionskommandoet var i det meste af Aarhundredet 300 Mand; i Slutningen 200 Mand, der forsynedes med Hasselkæppe; de dannede en „Gade", hvorigennem den dømte maatte løbe, alt imens de to Geledder pryglede løs paa hans blottede Ryg til Lyden af Trommehvirvler. Officerer og Underofficerer fulgte bag Geledderne den løbende for at se, om der blev slaaet godt til. Underofficerer med krydsede Kortgeværer lukkede for Gadens Ender; den ulykkelige løb selvfølgelig, som gjaldt det Livet, hvad det virkelig undertiden ogsaa gjorde, og det blev derfor paa en bestemt Tid befalet, at han skulde gaa med en Underofficer foran og bag sig, hvis Kortgeværer skulde være rettede imod ham, saa at han ikke kunde løbe hverken frem eller tilbage uden at stikke sig paa disse; man var dog samtidig fuld af Omsorg baade for Synderen og Staten; thi derved, hedder det, forhindres „Delinkventen ogsaa i at paadrage sig Sygdomme ved det overdrevne Løb, der kan gøre ham utjenstdygtig for bestandig".[175]) Regimentsfeltskæren var altid tilstede under Eksekutionen. 12 Gange Spidsrodsløb om Dagen i 2 endog 3 Dage har man drevet det til i tidligere Tid, medens i Aarhundredets Slutning 16 Gange i 2 Dage har været Maksimum; ved Rytteriet kaldtes Straffen „at passere Stigremmen", idet man der erstattede Spidsrødderne med Rytternes Stigremme, hvad der var en Skærpelse af Straffen; Rytteriets særlige Straffemetode afløstes dog 1791 af almindelig Spidsrodsløben. Spidsrodsstraffen ophævedes først i den danske Hær ved kgl. Ordre af $^{17}/_{10}$ 1836. De forargelige „Gadeløb" var ganske offentlige og afholdtes som Regel paa Eksercerpladserne; den offentlige Mening har dog sikkert været for stærk; thi i Aarhundredets Slutning blev Scenen i København forlagt til Stokhuset paa Grund af „idelige offentlige Spektakler".[176]) Det ser ud, som om Underofficerer —i alt Fald mod Aarhundredets Slutning — kun har udstaaet denne Straf efter først at være blevne degraderede; men der skulde ganske vist heller ikke saa meget til en Degradation, en forholdsvis ringe Tjenesteforsømmelse var nok. I 1771 degraderedes saaledes en Underofficer, Schubart, af Danske Livregiment, Søn af en fornem og anset Handelsmand i Strassburg, og dømtes til 8 Gange Spidsrod — for en Vagtforseelse.[177])

Mangen Underofficer eller menig blev ganske forhærdet og pønsede kun paa at unddrage sig den paatagne Forpligtelse. Desertionerne var talrige og det ikke blot blandt de menige, men ogsaa mellem Underofficererne; ofte var det hele Smaatroppe ad Gangen, der forsøgte at undvige til et fremmed Land for at gaa ind i et — nyt Slaveri. En Ulmer beretter om ikke mindre end 5 Kommandersergenter, 3 Korporaler, en Underofficerskone og hendes 2 Drenge, der 1789 i Forening planlægger og paabegynder et Flugtforsøg til Rusland over Sverrig; Forsøget mislykkedes.[178]) Et ejendommeligt Billede af Forholdet mellem Datidens Underofficerer og menige oprulles for os gennem samme Forfatters Fortælling om, hvorledes han og en anden Underofficer hjælper en menig Soldat og dennes Kone, som ikke kan klare sig her i Landet, til at desertere; de to Underofficerer udsætter sig derved for Arrest, 2 Dages Spidsrodsløb og livsvarigt Slaveri, om Forsøget var mislykkedes.[179]) Der er noget næsten rørende og saare betegnende i det Modsætningsforhold, der gør sig gældende hos denne Underofficer, som paa Eksercerpladsen er brutal og uden for denne føler sig som Lidelsesfælle med den menige. Som en Plet paa deres Ære fik Desertører deres Navne opslaaede paa Galgen. Her figurerede da de deserterede Underofficerer sammen med de menige. Saaledes skulde en Vagtmester af Husarregimentet i 1783 sammen med 35 andre Desertører af Regimentet have sit Navn „afficheret" paa Galgen. Konen bønfaldt Kongen om at nævnte Infami ikke maatte times hende at opleve; thi Manden havde ikke forladt Tjenesten forsætlig, „men paa Grund af nogle Fortrædeligheder med sin Eskadronchef havde han ligesom været tvungen dertil". Han havde desuden det bedste Skudsmaal fra Tjenesten for sin retskafne Opførsel og vilde sikkert komme igen. Kongen bestemte, at Dommen over Vagtmesteren skulde være „in suspenso gelassen", og at man skulde forbigaa hans Navn, naar de øvrige Desertørers blev opslaaet paa Galgen.[180]) Hvilken Tragedie, der muligvis skjulte sig bag „Fortrædelighederne", blev ikke overleveret Eftertiden.

Et andet Forhold, som Underofficererne ligesom Officererne ogsaa hyppigt straffedes for, var Duellerne; man levede jo det hele Aarhundrede igennem paa ganske falske Æresbegreber set med Nutidens Øjne; meget skulde der ikke til, før Klingerne krydsedes. Duelvæsenet florerede i hele Frederik IV's Tid, hvor man lod Lovenes Bestemmelser herom sove. Mennesker af alle Samfundslag duellerede,

de militære som Regel paa „Grønland". I Kristian VI's Tid for man frem med Haardhed mod Duellanter, for hvem der endog fastsattes Dødsstraf; den uheldige Skik aftog da noget; Dueller var dog endnu ret almindelige omkring 1770. En af de sidste, man bestemt kan paavise, udfægtedes 1789 paa Kaarder mellem 2 Underofficerer af „det sjællandske Regiment"; begge saaredes; Bataillonsfeltskæren fortav Sagen, og Officererne anstillede ingen nærmere Undersøgelse.[181])

Forseelser mod Næstens Ejendom, Tyveri, Bedrageri og Underslæb var heller ikke ukendte Forbrydelser blandt Underofficererne; ofte gik det da ud over de meniges usle Lønning eller Tillæg; Ondet var imidlertid almindeligt inden for hele Hæren og bundede selvfølgelig foruden i den slette Moral i de elendige økonomiske Forhold; man bedrog Staten eller hverandre fra Generalen til den menige. Større Underslæb saa man ofte gennem Fingre med, ja Statskassen udbetalte endog i enkelte Tilfælde Kassebedrøveren en Forskudssum til at dække Gælden med (!); af og til gik det dog en og anden galt, som f. Eks. Kaptajn Caspar Brunecken, som 1704 degraderedes i Aalborg, „formedelst adskillig Svig, han havde begaaet med at betrække Underofficererne deres Penge, samt andet mere".[182])

Saa sent som i 1789 passerede det, at Hobe paa en halv Snes Mand — Underofficerer saavel som menige — drog fra Helsingør ud paa Skovtyverier; de fældede Træer, Grene o. s. v. slæbtes til Byen, hvor de solgtes eller anvendtes som Brændsel i Kvarterne.[183])

De oprørende Straffe avlede kun Trods og Bitterhed eller Sløvhed; ikke sjeldent bundede Selvmord i Frygt for Straf. Hvilket Tidsperspektiv aabner der sig ikke ved følgende Eksempel. En Kaptajn Dudden havde tirret en Underofficer til en Subordinationsforseelse, hvorfor denne dømtes til Slaveri paa Livstid. Kort efter mødte Kaptajnen Underofficeren og haanede ham. I blindt Raseri styrtede denne sig over sin onde Aand og vilde kvæle ham, hvad der imidlertid forhindredes af nogle tililende. Underofficeren dømtes nu til at radbrækkes, men Generalinspektøren for Fodfolket, Prinsen af Bevern, der havde erfaret Sagens nærmere Sammenhæng, skaffede ham Kongens Benaadning og lod ham paa sin Bekostning bringe til Amerika.[184]) En Underofficer skildrer 1787 sin nye Kompagnichef, en Holstener ved Navn Reusch, der havde tjent sig op gennem alle Grader, og nu efter nogle og tredive Aars Tjeneste ende-

lig var bleven Stabskaptajn, saaledes: „Han var ubarmhjertig i højeste Grad og holdt afskyelige Stueeksekutioner; en Mand, som allerede havde faaet 40 Stokkeslag over Nakken, og som for Guds Skyld bad om Naade, svarede han smilende: „Gør det ondt min Søn? Det bedrøver mig, jeg mærker ikke Spor deraf," og til Korporalen raabte han truende: „Slaa han kun bedre til, alt hvad han kan." Han var saadan et Dyr, denne Mand, at han gav Soldaten en Snaps, for at han skulde kunne udholde endnu 20 Slag." [185])

En Korporal, der i 1765 var paa Vagt ved Nørreport, fik om Aftenen af Vagtkommandøren en Ordre, som han glemte at udføre; det tilføjes, at Sagen drejede sig om en ren Bagatel. Næste Morgen traadte Kaptajnen ud af Vagtstuen, overfaldt Korporalen med grove Skældsord og kaldte ham flere Gange en Hund. Kaptajnen beordrede derefter Vagten til at træde til Gevær, Korporalen maatte sætte sit Kortgevær til Side, hvorefter to menige Grenaderer greb ham i Brystet. Med de Ord: „Jeg skal traktere Dig paa russisk, din Hund!" gennempryglede Kaptajnen nu Underofficeren, saa Kaardeklingen knækkede; en ny hentedes, og der gaves ham yderligere 16 Slag, hvorefter han „sparkes" ind i Vagten. Efter Afløsningen indsattes Korporalen paa Hovedvagten som Arrestant. Han blev syg, spyttede Blod og blev løsladt, men kom kort Tid efter — endnu syg — paa Vagt igen; til Trods for, at han stadig spyttede Blod, indsattes han atter i Arrest, hvor han krumsluttedes i 158 Timer, indtil endelig Guvernøren „paa en kristelig Kaptajns Anmeldelse" løslod ham. Efter mange Bønner tillodes det omsider den ulykkelige at komme paa Hospitalet; herfra udskreves han efter $4^1/_2$ Maaneds Forløb som — uhelbredelig.[186]) Saaledes sket i det Herrens Aar 1765 trods den opdukkende Humanisme!

En stor Del af Datidens Retssager angik Forholdet mellem civile og militære. Militæretaten dannede en isoleret Stat i Staten; i en Tid, hvor man hængte sig saa stærkt i Formerne, var der idelig Stof til Gnidning foruden den, der opstod som Følge af økonomiske Indgreb paa Borgernes Omraader. Den helt ud latterlige Rangsyge gav sig i Hæren ikke blot Udslag i, at de forskellige Vaabenarter rangerede over hinanden, men ogsaa i at enkelte Afdelinger — f. Eks. begge Garderne — havde Rang foran alle Hærens øvrige Afdelinger, hvad der medførte hyppige Spektakler og Slagsmaal. I eet Rangspørgsmaal var de dog alle enige fra Generalen til Trainkusken

— i deres Foragt overfor „det civile Rak". Den Borgeraand, der mere og mere maatte blive Særkende for enhver national Hær, var den hvervede ganske fremmed. Den Officer, der lod en Underofficer krumslutte, eller den Underofficer, der lod Stokken danse paa Ryggen af den menige, var straks Parthaver, om den underordnede blev „fornærmet" af de civile; disse drillede til Gengæld de militære og viste dem aabenlys Ringeagt, ja Forfølgelse. Hæren var Skive for Befolkningens Spot — Blottelser var der jo nok af — medens Soldaterne betalte Drillerierne med Raaheder. Som Følge af det skæve Forhold mellem Befolkningen og Hæren blev mange Bagateller pustede op til større Retssager; thi den „militære Ære" var yderst saarbar; stedse hører man de militære kræve højtidelig „Satisfaktion", naar man troede Garnisonens eller Regimentets Ære krænket, hvad enten det nu var sket ved Fornærmelse mod en Musketer, en Underofficer, en Officer eller endog mod en af hans Majestæts Heste. Ofte faar disse Retssager derved et stærkt komisk Skær, men maa dog ikke undervurderes ved en Vurdering af det hele Forhold. Som en for sin Tid typisk Sag af denne Art skal anføres følgende: I Aaret 1723 bragte en Vognmandskusk Konfusion i General-Paraden, hvorfor en Underofficer af det kgl. Grenaderkorps vilde standse Køretøjet; men Kusken havde da den „Insolence" at give Underofficeren nogle Slag med Pisken. Kommandanten i København — den ekscentriske General G. W. v. Hedwiger Greve af Sponneck — fordrede i en Skrivelse til Magistraten, at Karlen, der var bleven arresteret og overgivet Politiet, skulde straffes alvorligt „og Underofficeren faa en eclatante Satisfaktion". Straffen plus Satisfaktion beløb sig ialt til 3 Rdl. set med Politirettens Øjne; hermed følte Kommandanten sig absolut ikke „satisfait". Han skrev atter til Magistraten og brugte bl. a. den for den militære Tænkemaade saa karakteristiske Vending: „Men det er ikke Soldatens Lejlighed at søge sin Ret gennem en vidtløftig Proces, og ej heller kan Deres kongelige Majestæts allernaadigste Hensigt være nogen anden, end at de militære Sager ved Politiretten skal afgøres brevi manu." [187])

Henimod Aarhundredets Slutning ændredes Tænkemaaden i human Retning ogsaa inden for Hæren og gjorde de militære Rets- og Straffeforhold uholdbare. Ved Subordinationsanordningerne af 1767 og navnlig af $^{27}/_{4}$ 1792, der saavel i Principper som i Ordlyd har dannet Rettesnor siden da, afskaffedes en Del af den værste Barbarisme, f.

Eks. Pælstraffen, medens Spidsrodsløbet bibeholdtes længe efter den nationale Hærs Oprettelse. Medens i den første Anordning Officerernes Subordination nøje defineres, og der i Enkeltheder fastsættes Grænser for den højere Officers Straffemyndighed over for den lavere, siges der angaaende Underofficererne og de meniges Lydighed kun, at „enhver Officer vil forhaabentlig selv bedst vide, hvorledes Underofficerers og gemenes Lydighed vil være at overholde: Alle Ræsonnementer af saadanne maa derfor uden Skaansel straffes paa det strengeste." Den sidste Anordning hviler paa den første, men reformerer langt videre. Der sættes bl. a. Grænser for Pryglene i Hæren, saaledes at der kun gives Befalingsmanden Tilladelse til at anvende „Korrektion"; herom hedder det: „Enhver Superiør, som ..... ej af Inferiøren ..... vises ufortøvet Hørighed og Agtelse, give Vi herved Magt til, paa det at Tjenesteorden og Disciplin stedse kan iagttages, paa Stedet, dog med den højstkommanderendes Tilladelse, som ..... er overværende, at korrigere sin Inferiør, *en Soldat med nogle Rap af en Stok, en Underofficer med det flade af Klingen* og en Officer, fra Kornetten eller Fænrikken af indtil Oberstløjtnanten, med Irettesættelse ..... eller med Arrest; dog maa saadan Korrektion ingenlunde ligne en virkelig Straf." Det sidste lyder mærkeligt, da det senere i samme Anordning siges: „Umanerlig Pryglen for Underofficerer og gemene, der undertrykker Mod og Æredrift, forbyde Vi ganske og aldeles, og befale Vore Officerer stedse at vedligeholde og opmuntre Mandighed og Ærekærhed. Den tilladte Korrektion maa ske paa fersk Gerning, saa at den kan antages som en velfortjent Straf." [188]) Desværre var det kun den „umanerlige" Pryglen, der afskaffedes, hvorefter det personlige Skøn blev det afgørende.

Man maa ikke betragte Pryglene i Hæren som noget isoleret Fænomen i denne Periode; Tidens Opdragelsesmaade var i det hele haard. Forældre og Lærere var forlenet med en ganske anderledes Myndighed over for Børn og unge Mennesker end nutildags. Der prygledes bravt i Hjemmene, i Skolerne, baade Almue- og Latinskoler, paa Værksteder i Læretiden o. s. v. Kristian VII prygledes under hele sin Opvækst haardt af sin Opdrager, og Frederik VI opdroges som bekendt ogsaa meget strengt. Lydigheden skulde overalt over for „Superiøren" være ubetinget. „En Ulmer"s Kæreste straffedes 19 Aar gammel af sin Fader ved i en forfærdelig Kulde at indespærres

48 Timer paa Vand og Brød i en mørk Kælder, fordi hun trods Forbud havde spadseret med Underofficeren.[189]) Med Hensyn til Pryglene i Hæren antog selv velmenende Mennesker, at de var uundværlige; en Officer fra denne Tid skriver: „Naar der ikke er noget at udrette med Fornuften, maa man bruge Stokken. Ingen Middelvej er mulig ..... men Stokken skal bruges med Eftertanke ..... Forøvrigt er det afgjort, at det er bedre at slaa paa Bagdelen end paa Ryggen, som der ofte er sporet slemme Følger af for Soldatens Bryst, der har varet et helt Felttog igennem" (!).[190]) „Korrektionen" anvendtes langt ind i det næste Aarhundrede.

Var Preussens Militærsystem end vort militære Forbillede i hele det 18. Aarhundrede, afveg man desværre paa Omraader, hvor der havde været god Grund til at følge efter; dette gjaldt ikke mindst Soldaternes Indkvartering. I Preussen byggedes Kaserner, hvor man bedre kunde opretholde Orden og forhindre den stadige Rømning, og hvor Sundhedsforholdene kunde gøres ganske anderledes betryggende end ved Indkvartering hos Borgerne. I Danmark brød man sig ikke stort om Soldaternes Sundhedstilstand; man bortliciterede Indkvarteringen, og da man opstillede den Fordring, at hvert Regiment skulde belægge sit Kvarter af Byen, og man desuden kun bød 1 Sk. i Døgnet pr. Mand, er det forstaaeligt, at kun de fattigste Borgere i de daarligste Lejligheder og med den mindste Plads fik Indkvartering. Kvartererne var derfor som i tidligere Tider de usleste, Byerne kunde fremvise, med utilstrækkeligt Bohave, Sengklæder og Ildebrændsel. At Soldaterne led baade af Kulde og Urenlighed under disse Forhold, er indlysende; og at de kun opholdt sig her for at sove og pudse er forklarligt; Værtshuset blev dem en daarlig Erstatning for et Hjem. Om Beskaffenheden af et Underofficerskvarter oplyses, at Kommandersergenten og en Korporal havde Kvarter hos Urtekræmmer Berg i Prinsensgade; begge Underofficerer delte een Seng, i hvilken Sengklæderne bestod af Straasække.[191]) Sengestederne bestod som oftest af Trærammer, i hvilke man lagde den nødvendige Halm eller de omtalte Straasække; af Bohave fandtes der i Reglen intet derudover, højst en Bænk eller en Stol. Varme og Lys skulde den indkvarterede dele med Værten, der fik Brændsel udleveret af Staten; ogsaa dette Forhold gav idelig Anledning til Friktion — ikke mindst mellem Soldaterkonerne og deres Værtsfolk. Efter Hærplanen af 1763 var Kvarterpengene for en Underofficer 6 Rdl., for en menig 4 Rdl. aarligt.

I 1763 var Forholdene blevet af en saadan Art, at Militærmyndighederne maatte skride ind; og de forlangte, at Kvartererne skulde være „bekvemme, tørre og tætte Steder", at der skulde være gode Senge, rene Lagener hver Maaned samt Adgang til en varm Stue, hvor Soldaten kunde faa sin vaade Mundering tørret. Herpaa vilde Kvarterværterne ikke gaa ind, og Magistraten (de 32 Mænd) svarede derfor bl. a.: „At give Soldaterne rene Lagner hver Maaned er umuligt, ligesom det og er uhørt blandt Borgerstanden her i Byen, thi almindelig Brug og Skik, endog for dem selv, er ikkuns hver sjette eller ottende Uge at tage rene Lagen paa Sengene" (!).[192]) Den Antagelse, der indtil da havde været raadende baade mellem civile og militære, at Soldaterne blev haardføre og særlig skikkede til at udstaa Strabadser ved at have slette Kvarterer, fik nu sit Grundskud, og her som paa saa mange andre Omraader blev St. Germain den, der viste Vejen. Vel kendte man undtagelsesvis Kaserner; vi har set, hvorledes saadanne „Barakker" blev opførte samtidig med Kastellet i København, ligesom ogsaa en Privatmand 1754 havde opført en Kaserne for et Kompagni af Hestgarden paa Vestergade, der under Navnet „Gardergaarden" eksisterer endnu; men dette forslog kun lidet over for den store Garnison, og i Provinserne var Indkvarteringen ogsaa som nævnt overladt det private Initiativ. Da Staten nu skred til Opførelse af Kaserner, saa man det Særsyn, at Borgerne til Trods for deres mange Klager over Indkvarteringsbyrden satte sig herimod, idet Magistraten fremhævede, at Smaafolks Erhvervsliv vilde blive alvorligt truet, dersom man tog den Indtægt, som Indkvarteringen var, fra dem. Imidlertid besluttede Militæretaten sig dog til at bygge en stor Kaserne i København; men man forpligtede sig til ikke i denne at udøve nogen borgerlig Næring. I Aarene 1764—71 opførtes da Sølvgadens Kaserne, der til Trods for, at Byen afstod Grunden gratis og skaffede billige Materialier, samt at Arbejdskraften — Soldater — ogsaa var billig, kom til at staa i den for Datiden store Sum af 250000 Rdl. Der lagdes sidstnævnte Aar 2 Regimenter ind; Kasernens Opførelse betød en stor og gavnlig Reform; men allerede 1775 maatte Regimenterne igen fortrække baade her og i Rendsborg under Paaskud af, at det var for at skaffe Smaaborgerne den tabte Indtægtskilde tilbage. Det var imidlertid en uheldig og saare kostbar Spekulation, der drev Soldaterne ud; Danmark vilde drive Storhandel og Stordrift paa Kolonierne Grønland og Island, og de i den Hensigt

oprettede Handelsselskaber skulde kraftigt understøttes; man indrettede store Pakrum og Fabrikker, og dertil tog man bl. a. Alm. Hospital og „Christians Plejehus", hvis Lemmer og Invalider overflyttedes til Sølvgadens Kaserne, samtidig med, at det kostbare nye Inventar solgtes for Spotpris, og Soldaterne maatte rykke ud af de for Datiden udmærkede Kasernelokaler. I ti Aar blæste man Sæbebobler; 1785 brast den sidste, og Garnisonen tog igen og for stedse sin Kaserne i Besiddelse. 1786 flyttede Livgarden til Fods ind i den Kaserne, den endnu har til Huse i (tidligere Rosenborgs Orangeri), og i Aarene umiddelbart derefter byggedes Gothersgadens Eksercerhus, ligesom en af grønlandske Handelskompagnis Gaarde paa Christianshavn (Strandgade) og Materialgaarden ved Langebro indrettedes til Kaserner henholdsvis for Artilleriet 1789 og Hestgarden 1792.[193]) Endelig indrettedes der i Aaret 1800 en privat Kaserne i St. Pederstræde til 460 Mand, for hvilke Staten betalte $1^1/_2$ Sk. pr. Mand i Døgnet. Af et Regiment skulde der paa Kasernen bo en Stabsofficer, elleve Løjtnanter og samtlige Underofficerer og menige. Underofficererne og deres Familier var indkvarterede paa Stuerne sammen med Mandskabet; for hvert Kammer var en Underofficer eller Gefrejter Kammerformand („maitre de chambre"); ligeledes skulde der paa hvert Kammer være mindst een Soldaterkone — vel oftest en Underofficerskone — der holdt rent der. Selv om Kaserneopholdet i Sammenligning med den private Indkvartering var et stort Fremskridt, var det dog ikke lutter Behagelighed altsammen; hver Dag inspicerede Officererne for at paase, at de Befalinger, der var udstedte angaaende Kaserneordenen, blev nøje overholdte; der skulde daglig lukkes et Vindue op i hvert Kammer, medens der fejedes, og „i godt stille Vejr, holdes aabent $^1/_2$ Time, for at saavel Dampen af Tobaksrøgen som andre Dunster, der fremkomme saavel af de „beisammenliegenden" Mennesker, som af Stanken af den varme Mad, kan trække ud og frisk Luft komme ind; en eller to Gange om Maaneden maa Stuerne ogsaa røges med Enebær eller Enebærkviste, hvilket Officerer og Underofficerer omhyggelig have at paase."[194]) Det er indlysende, at Underofficererne under slige Forhold ikke besad det, vi forstaar ved et Hjem. Før Kasernernes Opførelse afgav Underofficerernes „Hjem" Billeder paa den dybeste Armod, med usselt Bohave, som de solfattige Baggaardslejligheder dog kastede et konstant, barmhjertigt Mørke over; og det intime Samliv mellem Familiens Medlemmer,

der betinger et Hjem, var de afskaaret fra at leve paa Kasernerne; Børnene voksede op i den aandeligt raa Atmosfære, der udstraalede fra de voksne Soldater, der jo næppe har egnet sig til at være Lærere i Moral. Soldaterbørn har derfor dengang været af noget haardere Stof end andre Børn, og ikke i den Grad som disse følt sig knyttede til Forældrene; paa mange Maader traadte ogsaa Afdelingen i Forældres Sted; Regimentet dannede ligesom een stor Familie, hvis Overhoved Regimentschefen var; og det skal siges, at denne, naar der ses bort fra Datidens fra vor saa afvigende Opfattelse i mange sociale og aandelige Spørgsmaal, ofte opfattede sin Stilling over for Regimentets Familier med en Alvor og en Velvillie, som er al Paaskønnelse værd. Underofficererne var i det hele stærkt afhængige af deres Chef, i stort som i smaat, i tjenstlige som i private Forhold; paa ham beroede det, om en Underofficer eller menig overhovedet kunde indgaa Ægteskab; og Staten saa med afgjort Uvillie paa gifte Soldater, baade Officerer, Underofficerer og menige. Det var Frygten for, at legitime Hustruer og Børn skulde falde Staten til Byrde, der dikterede denne sin Stilling. I Tidens Løb fastsatte man det Antal Soldaterkoner, der maatte være ved hvert Kompagni — i 1733 kun 30; i 1744 indskrænkedes de gifte Underofficerers og meniges Tal til 15 pr. Kompagni; men som almindelig Regel gjaldt, at ca $^1/_4$—$^1/_3$ af Kompagniet kunde det tillades at være gifte. Inden Regimentschefen lod Kompagniet udstede „Friseddel" (Giftermaalstilladelse), skulde han paase, at Reglementets Fordringer kunde ske Fyldest; disse gik ud paa, at en Underofficer ikke maatte gifte sig med et „liderligt Fruentimmer", og at paagældende Kvinde kunde ernære sig selv ved sine Hænders Arbejde, saaledes at Mandens økonomiske Stilling blev forbedret gennem Giftermaalet; kunde det sidste ikke godtgøres, nægtedes Tilladelsen, hvad der selvfølgelig gav Anledning til, at en Mængde løse Forbindelser knyttedes. Betegnende for Forholdet er et Afslag, som en ung Pige i 1773 hentede sig paa en Ansøgning til et Regiment om at maatte gifte sig med Regimentstamburen, Bausschenberg, idet det i Afslaget hed, at „de gifte er Regimentet i Kasernen en altfor stor Byrde og Regimentstamburen bor paa en og samme Stue med Justitssergenten, der ogsaa er gift og har Børn. Paa Stuen er ikke Plads for to gifte, dels er han ogsaa ung, hans Gage er ikke saa stor, at man kan leve af den tilmed da Suplicantinden er en vanfør Kvinde, som vanskeligt kan hjælpe med til Fortjenesten, og selv

om det er sandt, at de ejer en lille Kapital, bliver denne ved hendes Vanførhed snart opbrugt og da vil deres nærværende Kærlighed gaa over Styr og bagefter kun opstaa Ulykke." [195]) Betragtningerne er baade logiske og sørgeligt sande, selv om vor Tid vel nok kun har et Smil tilovers for Slutningens moralske Variation over det gamle Ordsprog om den tomme Krybbe og Hestene. Et Underofficers-Ægteskab har derfor som oftest været en sørgelig Lod for begge Parter. Konen blev og maatte blive betragtet ud fra hendes Evne til at deltage i Forsørgelsen af Familien; Staten skubbede saa godt som ethvert Ansvar for denne fra sig, ja læssede det endog over paa andre; saaledes maatte Kommunerne, naar Regimenterne kommanderedes paa Feltfod eller i Lejr, udrede Kvarterpengene for de tilbageblivende Koner; Beløbene var i 1758 2 Rdl. 3 Mk. for en Kaptajns-, 1 Rdl. 3 Mk. for en Løjtnants- og 2 Mk. for en Underofficers- eller Menigmandskone maanedligt; [196]) men da dette jo hverken var til at leve eller dø af, og det desuden paa forskellig Vis var dem forment at gribe ind i andres Næring, drog Konerne stadig i stort Tal med Hæren baade i Lejr og Felten, hvor de, som Vaupell siger, „førte et lystigt Liv og bragte Børn til Verden under Pavkernes Lyd og Kanonernes Torden." [197]) Kun paa eet Omraade støttede Staten villigt en Underofficersfamilie; det var med Hensyn til Børnene, rigtignok med den aabenlyst udtalte Fordring, at Forældrene i saa Fald forskrev deres Drenge til Regimentet, der efter Konfirmationen indrullerede dem som „geworbne". For et saadant Barn udbetaltes Forældrene „den daglige Skilling", for Pigerne til deres 10., for Drengene til deres 15. Aar, og Børnene kaldtes derfor „Skillingsbørn"; de nød fri Undervisning i Garnisonsskolerne og gik, fra de var 6 Aar, med et rødt Halsbind som Tegn paa deres Forhold til Hæren. Naar Drengene var indskrevne i Tjenesten, fik de Lønning som menige og 2 Rdl. i Haandpenge; de kapitulerede da paa 4 Aar, hvorefter de atter modtog 2 Rdl. i Haandpenge for de næste 4. Forældre, som ikke vilde sælge deres Børn paa denne Maade, fik ingen Penge for Børnene, ligesom disse heller ikke fik fri Skoleundervisning. I 1764 var der alene 850 saadanne Soldaterbørn i København. Nogen god Rekrutteringskilde for Hæren blev denne Ordning sikkert aldrig, specielt da ikke for Underofficersstanden; thi meget ofte viste Sønnen en afgjort Ulyst til Faderens Gerning; men da det kneb med at skaffe Underofficerer, lykkedes det ikke altid Drengen at slippe. En Under-

officer søgte 1774 om Fritagelse for sin Søn; han tilbød at betale Regimentet den Sum tilbage, som han havde modtaget, med 1 Sk. dagligt for Drengen i en Aarrække; men Regimentet afslog Ansøgningen, da „Johan Peter Knoll er af god Vækst og smuk Exterieur . . ., og det er meget sielden at finde iblandt de Drengebørn, der nyder den daglige Skilling, saadan velskabt Dreng . . . .“ [198]) Endnu en „Hjælp“ foruden den daglige Skilling ydedes Soldaterfamilierne i København, idet Børnene, naar Fædrene udkommanderedes, skulde modtages paa Vajsenhuset, hvis de var under 6 Aar, paa Krigshospitalets Ladegaard, naar de var over 6 Aar. Konerne benyttede sig flittigt af denne Tilladelse; Børnene sendtes paa Ladegaarden, og Konerne drog med Mændene og gav Lejrlivet Farve. Underofficersbørnenes Stilling bedredes dog noget sammen med Forældrenes i Aarhundredets Slutning; i 1791 byggedes der ved Siden af Sølvgadens Kaserne en Skole for 400 Elever. Underofficerernes begrænsede Tilladelse til at gifte sig strammedes yderligere i Aarhundredets Løb, ja 1767 resolveredes, at det overhovedet ikke skulde være nogen Underofficer tilladt at gifte sig, og at der ikke fremtidigt maatte antages nogen til Underofficer, der allerede var gift. Da dette Forbud imidlertid medførte, at Regimenterne blev berøvet mange gode Underofficerer, blev det ved Reskript af $^{8}/_{2}$ 1771 og Skrivelse af $^{8}/_{2}$ 1772 tilladt Regimentscheferne, „at forunde en Del af Under-Officererne Frihed at givte sig, dog derhos at betyde saadanne Under-Officiers, at de hverken kan haabe at avancere til Ober-Officiers eller vente nogen Hjælp af Regimenterne til deres Families Underholdning“ [199]). 1799 indskærpedes det, at Afdelingerne skulde give de Underofficerer, der ønskede at gifte sig, og som saadant efter Omstændighederne kunde tilstaas, den „Advarsel“, at de ikke kunde vente Forfremmelse eller gøre Regning paa Understøttelse for deres Koner. Som man ser, var det stadigt den ugifte Underofficer, Staten begunstigede; den Maade, paa hvilken man i Tidens Løb stillede sig over for Forbrydelser mod Sædeligheden, hænger ogsaa nøje sammen hermed. Medens der forhen var fastsat strenge Legemsstraffe for „Lejermaal“, mildnedes Bestemmelserne saaledes, at Overtrædere skulde betale Lejermaalsbøder. Bøderne var for de civile Borgere ret store; men netop under Hensyn til Statens Syn paa den gifte Soldat blev militære langt mildere behandlede for Løsagtighed end civile; Underofficerer og gemene blev fritagne for at staa offentlig Skrifte som civile,

ligesom Bøderne kunde afsones og i visse Tilfælde helt bortfalde. Officererne var allerede i 1688 blevet fritagne for Lejermaalsbøder i følgende Reskript, hvis Aand og Sprog er saare karakteristisk for Enevælden: „Saasom Os allerund. foredrages, at her og der ved Regimenterne især hos Cavalleriet af Regimentsskriverne*) prætenderes Bøder af Officererne for begangne Lejermaal da omendskjøndt Loven i dette Fald ingen derfor exipererer, ikke desmindre befinde Vi allernaadigst for godt, at Officererne derfor forskaanes".[200])

Den økonomisk uheldige Særstilling, Underofficererne alle Dage har indtaget i Danmark, gav sig ikke mindst Udslag i den hvervede Tid; Lønningen var utilstrækkelig for en ugift, den rene Elendighed for en Familie. Som skildret lod Staten næsten, som om den giftes Familie ikke eksisterede. Stillingen var selvfølgelig uholdbar i Længden; men i Stedet for at sætte Lønningen op, saa den dækkede Behovet, gik man den Vej, Staten indtil Dato har betraadt: man gav Underofficererne og deres Familier Anvisning paa at forskaffe sig den nødvendige Rest ved „Privatarbejde", hvortil man føjede enkelte økonomiske Lempelser hist og her. Underofficererne delte i saa Henseende ganske Lod med de menige. For ikke at sulte ihjel greb da disse Klasser ind i den civile Befolknings Næringsliv, hvad der idelig skabte Friktion; dertil bidrog ikke mindst de saakaldte Frifolk („Beurlaubte"), d. v. s. menige, der stod i Nummer, men kun indkaldtes til de større Øvelser, idet de Resten af Tiden havde Orlov for at ernære sig ved et Haandværk eller andet Arbejde; deres Lønning gik i Chefens Lomme „til nye Hvervninger", hvorfor det laa i hans Interesse at paavirke Mandskabet til at blive Frimænd. Man faar Indtrykket af, at der ikke har været ret mange Næringsveje, i hvilke de militære ikke har grebet ind. De Spektakler, der i den Anledning fandt Sted, gjorde, at Myndighederne maatte gribe regulerende ind. Resultatet var den kendte Forordning af $^{10}/_{3}$ 1725; den gik i det store og hele de militære stærkt imod; de maatte ikke i deres Huse eller Kvarterer have Kramboder, Værksteder el. l., hvor de holdt fremmed Hjælp — herfra Fahnsmedene dog undtagne. „Ingen af de militaire maa exercere Medicinen eller Chirurgien, uden for saavidt de ved Regimenterne eller Søe-Etaten dertil expresse ere antagne. Saa maa og de Militaire ei indrette nogen Barbeer-Stue eller uden Forskiel barbeere, hvem de vil, saasom Bartskiererne i alle Maader skal handthæves ved deres Laugs-Artikler; dog er det ei

*) I denne Forbindelse civile Embedsmænd.

de Militaire formeent at barbere dem af deres Kammerater, som det af dem forlange". Soldater maatte ikke gøre „Indpas" i Stads-Musikantens Næring, hvad der jo navnlig havde Betydning for de mange, militære Spillemænd; Hautboister maatte derimod spille for „dem af Rangen og Officererne af Land-Etaten"; det var militære forment at gaa Prammændene og Stenførerne i Næringen; men de maatte dog fiske til egen „Subsistence"; endvidere var det dem forbudt at holde Værts-, Spil- eller Dansehuse; de maatte ikke spille noget Slags Spil paa Gader og Stræder, „og maa ei heller Værterne i Husene og Kielderne tilstede, at Under-Officerer, Soldater og Matroser spille Kort eller Terninger, og langt mindre maa de med dem i noget Spil interessere". Det var mærkværdigvis ikke Soldaterkoner forbudt at koge Mad til deres Mænds ugifte Kammerater, naar de blot nøjedes med at skænke dem „Nødtørft Øl ved Maden"; derimod skulde al „Marqvetenderie i Kjøbenhavn aldeles afskaffes, og maa ingen efterdags af de Militaire under haard og vilkaarlig Straf sig dermed i nogen Maade befatte". Soldater maatte ikke befatte sig med Brændevinsbrænding, og der blev trukket snævre Grænser for Hjemmebagningen. „Land- og Forprang" maatte heller ikke udøves.[201])

Som man ser, er det Tidens snævert begrænsede Næringspolitik, der sætter sit Præg paa hele Forordningen; de sølle militære, der næppe har taget stærkt Hensyn i deres Konkurrence med Borgerne, bastes og bindes paa alle Kanter; et Par Punkter, hvoraf det ene i Tidens Løb har haft ikke helt ringe Betydning for Underofficererne, indeholdt dog en lille Indrømmelse overfor de militære; det hedder nemlig: „Dog ville vi allernaadigst, at der skal anvises de militære et Sted ved Gæthuset paa det saakaldede Kongens Nyetorv og desuden et Par Steder i de nye Boder, hvor de, naar de ere forsynede med en fra deres Chef udgiven og af Magistraten approberet Attest, kunne falholde og afhænde alle Slags gamle Klæder af Ulden og Linnet, saa og hele Stykker Lerred og spunden Garn, som de med deres Hænder selv have forfærdiget, samt andre Varer, hvorved ei Borgerne i deres Næring og Handel eller Laugene i deres Artikler præjudiceres".[202]) Fra samme Stadepladser maatte de endelig sælge de samme Varer, som Soldaterkonerne i Henhold til samme Forordning maatte ombære i Husene; om dette Salg ved Dørene siges der: „Al Omløben med Varer at sælge i Husene skal i Følge Politie Frd. 22 Oct. 1701, være forbudet, dog tillades de Militæres Qvinder

at ombære og i Husene at sælge en Del Varer, som til den daglige Huusholdning behøves, nemlig al Slags Fisk, friske eller tørre, saa og Østers, alle Slags Frugter, Citroner, Castanier, grønne Urter og deslige, men ingenlunde de Varer eller andre til Huusholdningen fornødne Viktualier, hvormed Kiøbmænd og Borgere handle, eller hvortil noget Laug især er priviligeret. De, som saaledes med ovenanførte Varer omløbe, skal være forsynede med Attester fra deres Mænds Chef, at dem saadant er tilladt, hvilke ogsaa af Magistraten skal være approberede; desuden skal de udraabe det, de have at sælge, og ei fordriste sig til ukaldet at indgaa i Folks Huse".[203]) Denne Tilladelse kom til at spille en langt større Rolle for Underofficererne end for de menige, idet Tilladelsen for disse af sig selv faldt bort sammen med Hvervningens Ophør i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede; men da Hvervningen af Underofficerer strakte sig langt ind i dette, fik den nævnte Tilladelse til at „omløbe" med og „udraabe" Varer i hele den Del af det 19. Aarhundrede, i hvilket den praktiseredes, kun Betydning for Underofficerernes Hustruer.

Saafremt man havde troet, at Rivningerne mellem de militære og den civile Befolkning skulde ophøre med denne Forordnings Ikrafttræden, tog man Fejl; man tog ikke altid kgl. Forordninger — trods disses bombastiske Vendinger — saa højtideligt i hine Tider; Stadepladserne paa „Soldatertorvet", som Kommandanten kaldte det, blev nu Kilde til nye Gnidninger, endskønt Magistraten havde „pælet" Stadepladserne, „paa det at al Dispute og Klammeri imellem dem kunde forekommes". Forordningen blev ideligt omgaaet eller aabenlyst trodset; Politimesteren paastod endog, at Boderne var Oplagssteder for Tyvekoster; først 1731 kom hele dette Spørgsmaal ind i et nogenlunde roligt Leje.[204]) I ti Aar, fra 1741—1751, blev det ganske forbudt Soldater at drive Selverhverv under Trusel om Straf, som for en til Flaaden hørende Person bestod i 200 Slag af de paa Holmen brugelige Tampe; hørte Overtræderen til Hæren, skulde han løbe 8 Gange Spidsrod mellem 200 Mand; var det deres Hustruer, blev de sat 6 Mdr. i Tugthuset. Fra sidstnævnte Aar tillodes det dog atter de militære at drive Haandværk og holde Udsalg, naar der til Udøvelsen ikke benyttedes anden Hjælp end Kone og Børn. Selv om Konen deltog i Familiens Forsørgelse, var der dog Smalhans hjemme, og vi ser derfor ogsaa Underofficererne i deres Fritid beskæftigede paa de utroligste Maader; enten arbejdede Manden i sin tidligere Profession,

eller han var Kopist, Model el. l.; eller det kunde hænde, at han arbejdede ved tilfældigt Sjov; navnlig som Skrivere fandt Underofficererne god Anvendelse i denne Kancellistilens Guldalder; men i Aarhundredets Slutning, da Oplysningstiden satte sit Præg ogsaa paa Underofficererne, var det ikke faa af disse, der formaaede at hæve sig over deres Stands almindelige Niveau, og vi finder dem da foruden ved skriftlige Arbejder beskæftigede som Lærere i et og andet, f. Eks. gav de tyskfødte Underofficerer ofte Informationer i Sprog selv hos meget fornemme Folk; en intelligent Underofficer optraadte som Sagfører og siger selv derom i sine Erindringer: „Jeg traadte flere Gange i militær Uniform frem for Politidirektionen, der afgør alle Processer, som Forsvarer for en Part; .... jeg arbejdede ogsaa til meget billige Priser, f. Eks. udarbejdede jeg et Klageskrift for 3 Mk., men et Forsvarsskrift for 1 Rdl";[205]) paa sin billige Skrivestue paatog han sig endvidere Afskrivning, Oversættelse, Opsættelse af juridiske Dokumenter angaaende Huslejestridigheder, Skyldsager, Injurier og Slagsmaal, Bønskrifter om Ansættelser og Forfremmelser o.s.v.; men han siger da ogsaa, at han arbejdede uafbrudt 14—16 Timer dagligt, dels i sin Tjeneste, dels privat; Garnisonstjenesten i København var mere eftertragtet end i Provinserne, fordi det var lettere i Hovedstaden at fortjene den Ekstraskilling, uden hvilken Underofficeren ikke kunde klare sig; det har en næsten aktuel Klang, naar sidstnævnte Forfatter siger: „De økonomiske Udsigter for min Stilling var ikke de bedste. Lønningen staar ikke i Forhold til Levnedsmidlernes Dyrhed"; og han tilføjer illustrerende: „dersom Soldaten ikke mellem Vagtturene kan fortjene et Tillæg ved legemligt Arbejde, maa han kæmpe med Sult og Nød; deraf kommer det ogsaa, at Tyverier er saa hyppige i Soldaterstanden; derfra stammer ogsaa de næsten daglig forekommende Spidsrods-Eksekutioner; derfra kommer ogsaa Borgerklassens Foragt for Soldaterstanden."[206])

Underofficererne forsøgte altsaa paa forskellig Vis — ogsaa mindre hæderlig — at forbedre deres økonomiske Stilling. Bestikkelser var f. Eks. noget dagligdags og modtoges saavel af Officerer som Underofficerer; selv „en Ulmer", der ellers synes at være besjælet af bedre moralske Grundsætninger, erklærer frejdigt, at han — medens han samlede Militssoldater i Jylland til den aarlige Maanedsøvelse — af sin Kvartervært, en velhavende Bonde, „der paa det

varmeste anbefalede mig sin Søn", modtog 2 danske Dukater.[207]) Men som et Særsyn for Eftertiden staar hin Korporal af Prins Frederiks Regiment, der tjente mange Penge, dels som Bogbinder, dels som — Aagerkarl, „idet han laante sine fortjente Penge ud til lystige og udsvævende Officerer mod høje Renter".[208]) At den overordnede laante Penge af sin undergivne var — trods Forbud — ret almindeligt. De lavere Officerer laante af Underofficererne og disse af de menige. Spillelysten var overordentlig stor blandt Datidens Soldater og førte sikkert mangen Befalingsmand i Fordærv; hvor er han ikke menneskelig, hin Løjtnant, der diskuterer Tjenestesager med sin undergivne og slutter Samtalen saaledes: „De har ganske Ret, Sergent! Apropos, kan De laane mig en Rdl.? Om otte Dage er Maaneden jo omme, saa skal De faa den igen; jeg var fordømt uheldig i Gaar paa Billardet."[209]) Han fik Rigsdaleren.

Ved Fordybelse i Datidens Militærliv kunde man let faa den Opfattelse, at Soldater af alle Grader dengang maatte føle deres elendige Lod som noget knugende bittert; dette var i det store og hele ikke Tilfældet; Oplysningen stod jo lavt, og man anstillede sikkert ikke mange Ræsonnementer. Ikke for intet var „alles Raisonniren" forbudt Underofficerer og menige; og de hyppige Desertioner og Selvmord stod vel mere i Forbindelse med de daarlige økonomiske Forhold og Frygt for Straf, end de egentlig var Enderesultater af dybtgaaende Reflektioner over paagældendes hele sociale Stilling; i alt Fald ser man mange Gange den menige, der i flere Aar har lidt under Korporalstokkens Tyranni, med Glæde gribe samme Stok i det Øjeblik, han erhverver Underofficerens sølverne Skulderepaulet. Underofficererne har sikkert været det Led, der har passet bedst ind i Organismen. Som deres Rettigheder var faa, har deres Livsfordringer afpasset sig derefter, og vi ser dem i den knapt tilmaalte Fritid tage de Smaaglæder, der tilbyder sig. I Aaret 1788 og de følgende var saaledes Sølvgadens Kaserne Skuepladsen for et storartet Dilettantskuespil, udført af Underofficerer under Ledelse af en Major. Underofficerer fra alle de kasernerede Regimenter deltog og opførte Skuespil og Lystspil hver 8. eller 14. Dag. Forestillingerne blev en hel Sukces, idet mange fornemme Folk — deriblandt flere Personer fra Hoffet — kom for at se disse, og „de smukkeste Ekvipager kørte ind paa Kasernen". Nogen helt ubetydelig Del af Hovedstadens Forlystelsesliv har dette „Militærtheater" ikke været; thi det tog et saadant Omfang, at Di-

rektøren for Hof- og Stadttheatret fandt sig beføjet til at klage til Prinsen af Augustenborg over, at Underofficererne havde spillet en Aften, hvor der blev givet en stor Opera paa Stadttheatret, „fra hvilken flere sikre Kunder i Parterret var udeblevne". Medens Underofficererne de første Par Aar udelukkende spillede paa Deling, forhøjede man senere hen Entreen, saa at der fremkom et Overskud, der gik til Understøttelse af fattige Soldaterfamilier.[210])

Naar en Underofficer af en eller anden Grund ikke kunde tjene mere, afskedigedes han. Afskeden kunde ligesom i længst henfarne Tider være ærlig eller mindre ærlig; i første Tilfælde meddeltes der ham et Afskedspas, i hvilket der nøje gjordes Rede for Mandens hele militære Forhold med alle Enkeltheder lige fra hans Indtrædelse til hans Afgang, de forskellige Data, Tjenestegrader, Chefers Titler og Navne, Aarsagen til Afskeden o. s. v. samt en Anmodning til alle „Hoye og Nedrige, Militair og Civil-Betiente" om at lade paagældende uhindret passere overalt til Lands og Vands og „hannem endog, for hans gode Forholds Skyld ald god Villie og gunstig Befordring beviise".[211]) Havde paagældende gjort sig mindre fordelagtigt bemærket ved „Liderlichkeiten og Excessen", gav man ham et Løbepas, der var ikke mindre detailleret end det første, men tillige opregnede Ihændehaverens Synder og til sidst en Anmodning om at lade ham uhindret passere Landet, „men ikke repassere".[212]) Var en Underofficers Afsked formløs, var Realiteterne ved denne ogsaa lette at faa Øje paa; naar en Underofficer afskedigedes i en ældre Alder, var hans og Familiens Lod endnu mere trist end i den Tid, han gjorde Tjeneste. Vel havde man i det 18. Aarhundrede en Slags Pensionsvæsen, der i Hæren udelukkende baseredes paa den før omtalte Krigshospitalskasse, hvortil alle maatte bidrage af Lønningen, medens en anden Del af Kassens Formue opretholdtes af visse Statsindtægter, altsaa delvis en Selvpensionering; men Kassens Midler var ikke af et saadant Omfang, at man deraf kunde udrede Pension efter almindeligt gældende Regler; der var derfor taget stærke Forbehold overfor Kassens Pligt til at yde Pension til militære Personer eller deres Familier; Manden skulde altid være afskediget paa Grund af Alder og Svagelighed, Ægteskabet være sluttet og Børnene fødte, medens Manden forrettede „virkelig" Tjeneste; Enker og Børn kunde kun forvente Støtte, hvis Manden var død, inden han var afgaaet fra Krigstjenesten, og endelig skulde den „aftakkede" Krigsmand i 6 Aar efter

Afskeden bevisligt ikke have været i Stand til at skaffe sig og sine tilstrækkeligt Underhold; blev Pensionen endelig ydet, var den ganske utilstrækkelig til Livets Ophold og altid en Naadegave, aldrig en Ret. Staten som saadan anerkendte med andre Ord endnu ikke nogen Art af Forsørgelsespligt overfor Hærens afskedigede Underofficerer og menige; Officererne fik Pension efter „Kongens Naade" af Hærens Budget. Disse Pensionsformer viste sig ganske ufyldestgørende; til Trods for, at det var strengt forbudt alle aftakkede Underofficerer og menige at tigge, ligesom Tiggere skulde sluttes i Jern og arbejde med ærlige Slaver i Skubkarren paa Livstid, oversvømmedes dog Danmarks Landeveje af Betlere, af hvilke en ikke ringe Procentdel var aftakkede Underofficerer og menige; i hele Aarhundredet var der dog en Bestræbelse oppe for at anvende de afskedigede Underofficerer paa en Maade, der i nogen Grad kunde virke som en Fortsættelse af deres Gerning i Hæren; man ansatte en Del af dem som Skolelærere. De medbragte til denne Livsgerning to Færdigheder, der var Alfa og Omega i Datidens Opdragerkunst: Evnen til at sætte sig i Respekt ved korporlig Revselse — de ombyttede blot Korporalstokken med „Ferlen" — og en vis Rutine i at bibringe deres Elever en ganske mekanisk Færdighed i at aflire et begrænset Pensum (jfr. Holbergs Udtryk „en ulærd Degn"). Der er næppe nogen Tvivl om, at i Frederik IV's Tid, hvor der oprettedes en Mængde Almueskoler Landet over, er Underofficerer i udstrakt Grad anvendte som Skoleholdere. Det har rimeligvis været hip som hap for de paagældende; en Skolelærers Lod den Gang har sikkert ikke været meget bedre end Underofficerernes, i alt Fald fremgaar det i et Brev af 1751 fra Forvalteren paa Vemmetofte, hvilket Gods paa denne Tid hørte til Kronens Ejendomme, at ingen Skoleholdere kunde antages der, uden at de tillige havde en Profession, hvorved de i deres Fritid kunde fortjene noget.[213]) Kunde en Underofficer ikke opnaa at blive Skoleholder eller faa en beskeden Pension, havde han dog endnu en Tilflugt — Krigshospitalets Ladegaard uden for Vesterport; thi ikke alle var saa heldige som hin Underofficer, der efter at være bleven Invalid i Svenskekrigene, i mange Aar fik Lov at pudse Fodtøj ved Frederik IV's Hof. Fra 1740 fandt man dog en anden Anvendelse for de gamle Soldater, der var udslidte i Hærens Tjeneste; dette Aar oprettedes det saakaldte Garnisonsregiment paa 12 og senere 16 Kompagnier, i hvilke de udtjente ansattes og gjorde lettere Tjeneste,

navnlig havde de Opsyn med militære Bygningsanlæg, Fæstninger, andre Statsbygninger som Fængsler o. l. Dette var en i hine Tider meget human Foranstaltning, der tjener Kongen, Kristian VI, til Ære, idet Midlerne dertil delvis gik af hans private Kasse. En pensioneret Underofficer var og blev dog Undtagelsen. Ogsaa for Pensionsvæsenet blev det St. Germain, der fik indført lovbundne Regler. Ved Hærplanen af 1763, der for Hæren blev omvæltende i en Grad, som maaske næppe er naaet før eller senere, anerkendtes Princippet om, at Staten har økonomiske Pligter over for dem, der er blevne uarbejdsdygtige i dens Brød; Invalidespørgsmaalet toges op, og der bestemtes, at hvert Regiment skulde have sin Invalidekasse, hvis Midler tilgik ved ubesatte Numres Lønning; i den uhyggelige Indretning, der hed Krigshospitalets Ladegaard, hvor syge og sunde, Voksne og Børn og alle Slags defekte, selv sindssyge, trivedes sammen, rømmedes der op. Hvert Regiment fik sit eget Sygehus paa 36 Senge o. s. v. Garnisonsregimentet indskrænkedes til 5 Kompagnier, der alle fik Garnison uden for København, og Pensionsvæsenet bragtes ind under faste Former; efter Resolution af $^{7}/_{3}$ 1764 tilkom der en Underofficer af Rytteriet og Infanteriet 16 Rdl. aarligt, og en Vagtmester eller Korporal af Livgarden til Hest henholdsvis 24 og 20 Rdl. aarligt i Pension. Til Sammenligning tjener, at en Kaptajn fik 200, en Sekondløjtnant 60 og en menig 12 Rdl. aarligt; samme Aar bestemtes det, at en Underofficer for at kunne opnaa Pension skulde have tjent i 24 Aar og være ude af Stand til at tjene længere. Pensionsvæsenets Kilder var de samme som forhen — væsentligst Krigshospitalskassen. Indskudet af 1% af Lønningen bibeholdtes for Officerernes Vedkommende, medens det for Underofficererne og de menige fra Planens Ikrafttræden blev udredet af Regimenterne. Kort Tid efter blev der atter truffet en Foranstaltning, hvis Hensigt var at gøre den ældre Befalingsmand Tilværelsen taaleligere; ved Forordningen af $^{3}/_{1}$ 1767, der skyldtes Kongens Svoger, Krigsministeren, Prins Karl af Hessen, fastsloges det, at en hel Række Embeder og Bestillinger skulde forbeholdes ældre Officerer og Underofficerer, saaledes at Militæretaten hver anden Gang og Civiletaten hver anden Gang skulde besætte disse Poster. Ved indtrædende Vakancer begyndte Militæretaten Besættelsen. For Officerer og ligestilledes Vedkommende var det alle højere Poster, der ellers fortrinsvis krævede akademisk Uddannelse, og for Underofficererne var det følgende Embeder:

Kontrollør-, Visitør-, Skovrider-, Skovfoged-, Strandrytter-, Vejbetjent-, Skovløber-, Portner- og Raadstuetjener-Embeder, samt Embeder under Magistrat eller Stiftamtmænd som Bommænd, Portnere, Favnesættere og Inspektører ved Renovationen.

St. Germain, der i denne Tid var i Unaade, havde intet haft med denne Plan at gøre og havde vel næppe heller kunnet give Stødet til en saadan; dertil havde han et alt for klart Overblik over Samfundsforhold; denne Forordning medførte en Bølge af Uvillie fra Civiletaterne, der havde ingen ringere end Førsteministeren, Reventlow, til Talsmand. Der gjordes fra det civile Samfund en kraftig Modstand mod Forordningen; men dennes Bestemmelser forblev dog urokkede. At den ikke gjorde det skæve Forhold mellem civile og militære bedre, siger sig selv.

Det Antal Embeder, som Underofficerer kunde besætte, udvidedes i 1771 med Under-Toldbetjentschargerne; det fordredes, at de paagældende skulde kunne regne og skrive, besidde „Munterhed", ej være alt for gamle, være Landets egne Børn eller i det mindste forstaa det danske Sprog.[214]) Denne Adkomst formuleredes kraftigere i 1786, da det stadigt viste sig, at de geworbne Kavalleri- og Infanteriregimenter havde vanskeligt ved at faa dygtige og paalidelige Underofficerer; nævnte Aar blev der nemlig givet de Underofficerer, der ikke kunde avancere til Overofficerer, Haab om Adgang til Befordring ved Told- eller Konsumptionsvæsenet, naar de havde gjort 10—12 Aars tro Tjeneste og derefter fandtes kvalificerede til nævnte Stillinger.[215]) Disse Bestemmelser, der fastsloges i 2 Skrivelser udstedte af Rentekammeret og Generalitets-Kommissariatskollegiet (Krigsministeriet), blev grundlæggende for den store kgl. Resolution af 1804, der skulde blive af gennemgribende Betydning for Underofficersstanden i en stor Del af næste Aarhundrede.

Med Hensyn til selve Spørgsmaalet, Pensionsretten, ændredes der endnu engang — under Struensee — Kurs, idet den gamle Opfattelse, at Soldaten og hans Familie egentlig var Staten uvedkommende, naar Manden ikke kunde mere, fik Raaderum igen; og man henskød sig under, at ved Civiletaterne var de forskellige „Betjenters" Familier ogsaa Staten uvedkommende. Tiden kunde ikke fordøje de St. Germainske Ideer, og Følgen blev en Tilbagevenden til omtrentlig de gamle Tilstande. Retten til Pension ophævedes, og denne til-

Underofficer
af Aalborgske Infanteri-Regiment.
1789

Underofficer og Tambur
af Livgarden til Fods.
1794

stodes kun af Naade; Soldaterkoner kunde faa Statsarbejde ved Spinding og Vævning, og Børnene kunde sendes til Opfostringshusene eller fremdeles oppebære „den daglige Skilling"; dog skulde Underofficerer og menige, der afskedigedes paa Grund af Alder eller Saar, Soldaterenker, naar de var saa gamle, at de ikke længere kunde ernære sig selv, og forældreløse Soldaterbørn til det 15. Aar nyde Understøttelse af Militæretaten.

Som den hvervede Underofficer er skildret, fremtraadte han som et uadskilleligt Led af Hærorganismen — kun et lille Trin fjernet fra de ham omgivende Led, de lavere Officerer og de gemene, men med et Svælg imellem sig og det borgerlige Samfund udenom; intet af det, der foregik uden for hans snevre Kreds, havde hans Interesse, uden for saa vidt det tangerede hans økonomiske Interesser eller havde sin Oprindelse i det stadige Fjendskab med de civile. Inden for de militære Mure gik han til sin Gerning paa Rutinen, følte ikke og forstod ikke, hvad der da heller ikke blev forlangt af ham, at hans Uddannelse og Levevilkaar stod i Misforhold til hans Opgaver; thi „for Underofficererne og den store Hob sørgedes aldeles ikke videre".

Den nyere Tids Ideer naaede imidlertid ogsaa vort Fædreland og gav Stødet til de store økonomiske, politiske og sociale Reformer, Stavnsbaandets Løsning, Indfødsretten, Trykkefriheden o. s. v. Med dennes Indførelse aabnedes der en frugtbar Kritik af de bestaaende Forhold; og da den franske Revolutions Dønninger skyllede ind over Landet, udstraktes Kritikken endelig ogsaa til „Konservatismens faste Borg" — Hæren. Der rejste sig en Bevægelse gaaende ud fra selve Hærens Midte, idet en Række Officerer — fortrinsvis yngre Mænd — i Pressen, i Flyveskrifter og Piecer, i militære Foreninger og Fagblade og i det opblomstrende Klubliv tog kraftigt og veltalende til Orde for en gennemgribende Ændring af vore militære Forhold. Mænd som Grev V. F. Schmettow, og fremfor alle Kaptajn af Artilleriet Verner H. F. Abrahamson førte, og mange sluttede sig til dem. Disse Banebrydere, som fra oven stempledes som „slige unge og ubetænksomme(!) Officerer", vakte megen Modstand; men deres Bestræbelser var saa ideelle og havde en saa god Bund, at de før eller senere maatte føre til Maalet. Selv om Trykkefriheden atter indskrænkedes 1799, havde de udsaaede Ideer slaaet Rod. Arbejdet for en helt

igennem bedre Hær støttedes udefra af Mænd, der forstod Sagens Betydning; Kampens fornemste Løsen, at „almindelig Kundskab blandt Officererne vilde befordre Statens almindelige, Standens særlige Vel",[216]) maatte give Bevægelsen Vind i Sejlene, al den Stund Sætningen med en simpel Navneforandring har Gyldighed for saa godt som alle Stænder til alle Tider.

Bevægelsen havde mange Berørings- og Lighedspunkter med den hundrede Aar senere opstaaede Bevægelse blandt Hærens Underofficerer, blot at den førstes Maal var langt mere omfattende, idet den tilsigtede en national Hær med et veloplyst og veluddannet Befalingsmandskorps og altsaa tog Sigte paa en Omformning af alle tre Led i Hæren, medens den sidste i Følge Sagens Natur og de ændrede Tidsforhold kun kunde omfatte det ene Led, Underofficererne. I det store og hele maa det siges, at dette smukke Maal naaedes i Løbet af en kortere Aarrække, ikke mindst fordi Tiden var moden dertil; men der er et Moment, som de fleste Militærforfattere her har ladet upaaagtet, og som dog har haft den aller største Betydning. Medens Kernen i vor Hær — de menige —, da Aarhundredet udrandt, blev saa god som den kunde og burde, d. v. s. helt igennem national, medens Officerskorpset hævedes baade i intellektuel, økonomisk og social Retning, blev det for Underofficerernes Vedkommende i flere Retninger kun til velmente, men halve Forsøg. Standen hævedes økonomisk, og den fik en ikke lidt bedre Uddannelse end forhen; men den Antagelse, som selv i Aarhundredets Slutning, da Staven brødes over al Hvervning, kom til Orde, at de hvervede Folk „ere Planteskoler for vore bedste Underofficerer",[217]) kunde man ikke ret vel komme bort fra, selv om Regimenterne Gang paa Gang stemplede de Underofficerer, der kom fra Udlandet, „som for det meste udygtige og ubrugelige".[218]) Efter at saavel Hærens øverste som dens nederste Led var blevet nationale, vedblev man dog i lang Tid at hverve til Mellemleddet, hvad der uden Tvivl har haft sine uheldsvangre Følger, længe efter at ogsaa denne sidste Rest af Hvervningen ophørte i det 19. Aarhundrede; medens man for de andre Klassers Vedkommende gjorde Skridtet fuldt ud ved Overgangen til det nye Aarhundrede, lod man Underofficererne blive staaende paa Halvvejen. Officerskorpset gjorde et socialt set mægtigt Spring opad, medens Underofficererne blev stikkende i Sumpen.

Meget havde set anderledes ud i vor Hær og for vor Hær, om Underofficersstanden i hin Periode havde faaet Lov til at „holde Afstanden mellem Geledderne“ i Stedet for at forstørre den til begge Sider; thi som en af Kristian IV's Artilleriunderofficerer allerede 1620—21 skrev: „Der er meget, der staar i Mellemmandens Magt, og hvis han vil gøre godt, kan han bøde meget paa Sagen og paa den anden Side ofte fordærve den og anrette meget Ondt, hvilket daglige Eksempler udviser“.[219])

Frederik VI.

IV

Fra 1800 indtil Nutiden.

Den ved Forordning af $^{20}/_{6}$ 1788 fastsatte Værnepligt traadte i Kraft ved det 19. Aarhundredes Begyndelse, den fremmede Hvervning bragtes til fuldstændigt Ophør ved Forordning af $^{11}/_{6}$ 1802, og Hæren skulde nu rekrutteres udelukkende fra Landets egne Sønner, dog kun af Landalmuen.

For Underofficerernes Vedkommende ophørte Hvervningen ikke; men Frederik VI nærede det Ønske at faa Underofficersposterne besatte med duelige Mænd, helst af Landets egne Børn. Derfor skulde Underofficersstillingen gøres mere attraaværdig end hidtil. Ved Resolution af $^{4}/_{5}$ 1804 bestemtes, at en Landsoldat, der havde Lyst og Duelighed til at forfremmes til Underofficer, skulde indtræde i alle de for en saadan bestemte Rettigheder og Pligter. Samtidig gaves Bestemmelse om, at en saadan Underofficer forpligtedes til at tjene i fulde 6 Aar, og endvidere at en Landsoldat ogsaa kunde ansættes som

Gefrejter for paa den Maade at bane sig Vej til videre Forfremmelse til Underofficer.

Den 18. samme Maaned fastsattes forskellige Pengeydelser og Tillæg for at gøre Posterne mere tillokkende: Ved Antagelsen til Underofficer skulde der udbetales 20 Rigsdaler til Ekvipering m. m., og der fastsattes aarlige Tillæg af 2 og 4 Rigsdaler for Tjeneste ud over henholdsvis 12 og 20 Aar.

Yderligere fastsattes i samme Resolution Regler for Underofficerernes Pensionering og deres senere Ansættelse i civile Stillinger.

Trods disse Goder var der dog stadig et stort Antal vakante Underofficersposter; derfor fik Generalhvervekommissionen den $^{18}/_{2}$ 1806 Ordre til, at den, naar der kunde faas duelige og til Underofficerer vel skikkede Folk, da straks skulde antage dem. Disse Underofficerer maatte ved Antagelsen ikke være over 32 Aar gamle og ikke under 64 Tommer høje; de skulde kunne skrive og læse noget og maatte forpligte sig til at tjene i 8 Aar.

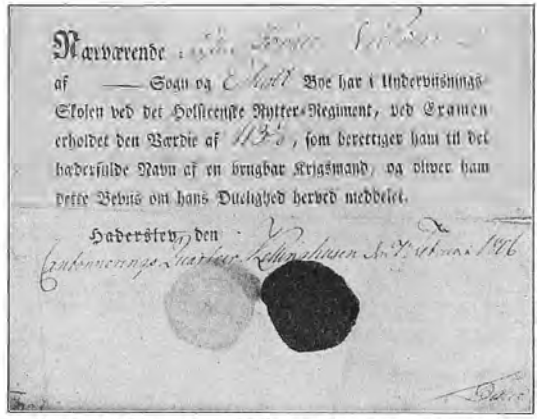
Underofficersaspirantens første Eksamensbevis. 1806.

For at bevæge udskrevne værnepligtige til at lade sig udnævne til Underofficerer, bestemtes ved Parolbefaling af $^{4}/_{10}$ 1810, at saadanne ved Udnævnelsen til virkelige Korporaler tilstodes den samme Dusør af 20 Rdl., som var bestemt for hvervede Underofficerer, og at de saaledes udnævnte stadig skulde oppebære den aarlige Dusør af 5 Rdl., der tilkom dem for den Tid, de ved Udnævnelsen skyldte at tjene som gemene.

Samme Fordele kom ogsaa det Mandskab tilgode, der fik Tilladelse til at lade sig leje i værnepligtiges Sted og derpaa avancerede til Underofficerer.

En Del Tilgang til Underofficersposterne havde man fremdeles i Drenge fra Garnisonsskolerne, der bekostedes af Krigshospitals-

kassen; disse Skoler var i Garnisonsbyerne indrettede for Soldaterbørn i Lighed med Almueskolerne; men Undervisningen var bedre.

Ved Kavalleriregimenterne kneb det med at faa Trompeterpladserne besatte. Man lod da en Del af Opfostringshusets Drenge uddanne paa en Trompeterskole og satte dem senere ind i Kavalleriet, hvor de først fra deres 24. Aar selv kunde træffe Bestemmelse, om de vilde blive eller ikke.

Almisselemmers Børn og „uindskrevne" fattiges Børn kunde, naar Forældrene ønskede det, efter at være synede og kendte legemligt anvendelige, fra Aar 1812 sættes i Fattigvæsenets Skole i Bredgade, hvor de foruden anden Undervisning lærte at blæse paa Trompet, „Halvmaane" eller Pibe eller at slaa paa Tromme. Efter at være udlærte afgik de til Regimenterne, hvor de var forpligtede til at tjene 12 Aar fra den Dag, de afgik fra Skolen.

Ogsaa for Artilleriets Vedkommende blev det — 1816 — tilladt at benytte Fattigvæsenets Børn som Rekrutterings-Element for Underofficerskorpset. Da det efter 1814 kneb med at skaffe Tilgang, antoges 50 Drenge fra Fattighuset til at oplæres til Underofficerer i Artilleriets Underofficerskole. Kapitulationstiden var her ligeledes 12 Aar. Endnu hvervedes til Artilleriet adskillige Underofficerer fra den „Classenske Skole".

Endelig fik Underofficerskorpset som Helhed endnu nogen Tilgang fra „Christians Plejehus", hvis Oprettelse og første Historie alt er omtalt. Efter Hvervningens Ophør optoges her færre Mænd, men flere Børn, efter 1830: 150 Mænd, 50 Koner, 120 Drenge og 60 Piger; disse Tal ændredes igen i 1835 til henholdsvis 150, 60, 120 og 50. Plejehuset kom til at virke gennem det meste af et Aarhundrede. Ved Armeplanen af $^{28}/_{4}$ 1842 bestemtes, at det skulde vedblive at bestaa som Forsørgelsesanstalt for Invalider og som Opdragelsesanstalt for Børn af Underofficerer og Spillemænd som hidtil. Ved Invalidernes Behandling og Forplejning skulde der fremtidigt tages Hensyn til deres tidligere, militære Stilling, saaledes at der skulde gøres Forskel i Behandlingen af de Invalider, der havde været Underofficerer, og dem, der havde været menige. Samtlige Drenge, som fik deres Opdragelse i Plejehuset, underkastedes Værnepligt. I 1854 blev Krigsministeriet bemyndiget til at nedlægge Plejehuset og træffe Foranstaltninger til at forsørge de derværende Alumner paa anden Maade. Anstalten var da forlængst ophørt at eksistere som For-

Underofficerer af Kronens og Danske Livregiments
Grenader-Batailloner.
1812

sørgelsesanstalt for menige Soldater, og i en Række Aar var den kun blevet lidet søgt af Underofficererne, skønt Datidens Pensioner for disse var saare ringe. Dette sidste Forhold blev ændret til det bedre ved Loven af $^{9}/_{4}$ 1851, og Ministeriet benyttede da ganske naturligt de forbedrede Pensionsforhold for Underofficerer som Motivering i sin Indstilling omPlejehusets Nedlæggelse. I samme Motivering anførtes, at „Christians Plejehus i de senere Aar dog ikkun har leveret et forholdsvis ringe Antal Spillemænd, og der altsaa som hidtil paa en mere hensigtssvarende og langt mindre bekostelig Maade vil kunne sørges for Tilvejebringelsen af Spillemænd", og samtidig udtalte Ministeriet, at der nu var aabnet Børn af Invalider Adgang til at faa ekstraordinær Understøttelse af Staten, der altsaa paa denne Maade fyldestgjorde sin Forpligtelse til at sørge for disse Børn. Tillige udtalte Ministeriet sig imod, at den Ret til Pension, der ifølge tilbagelagt Tjenestetid var indrømmet Underofficerer og deres Enker, ogsaa udstraktes til deres Børn. For alle disse Argumenter maatte „Christians Plejehus" strække Hals, og kun en af dets Bygninger anvendtes endnu indtil 1864 som „Plejestiftelse" for dem af de gamle Beboere, der ikke kunde klare sig uden Omsorg. De øvrige gamle Mennesker rykkede ud og modtog til deres Død som Erstatning en Statspension af 125 Rdl. for en enkelt Person, 180 Rdl. for et Par Ægtefolk.

Saaledes var Vejen til Underofficers- og Spillemandsstillingerne mange og forskellige. Disse to Klasser supplerede hinanden. Spillemændene forrettede ofte Underofficerstjeneste, ligesom de kunde avancere til Underofficerer.

Tilgangen af Drenge ophævedes for Rytteriets Vedkommende allerede 1816; for Infanteriets og Jægerkorpsets Rekruttering var Bestemmelsen herom gældende til 1842, og Artilleriets Drenge-Uddannelsesanstalt (Elevskolen) ophævedes først ved Hærloven af 1909.

For at formaa duelige Underofficerer, Overkonstabler, Trompetere, Hoboister og Hornblæsere til at rekapitulere, blev det ved Armeplanen af $^{25}/_{1}$ 1816 bestemt, at der kunde udbetales dem en Dusør af 4 Rdl. Sølv for hvert Aar, de paatog sig Tjeneste. Værnepligtige, der kunde paatage sig Stillinger som Trompetere eller Hoboister, samt Smede, der vilde fungere som „Fahnsmede" (Beslagsmede) ved de beredne Afdelinger, tilstodes samme Rettigheder som den værnepligtige, der avancerede til Underofficer.

Kort efter blev det — ved Parolbefaling af $^{26}/_{2}$ 1816 — paalagt

samtlige Regiments- og Korpschefer samt Kommandører at „anvende al mulig Iver og Flid for at holde Underofficersklassen komplet og besat med duelige Subjekter; thi saadant er vigtigt for Tjenesten, og at dette opfyldes, derfor maa de staa Os til Ansvar".

Omkring 1820 var der kun faa Udlændinge tilbage i Underofficerskorpset, i 1822 saaledes ved Infanteriet 1 Femtedel, ved Kavalleriet 1 Tiendedel og ved Artilleriet saa godt som ingen.[220])

Ved kgl. Resolution af $^{13}/_{12}$ 1826 blev det befalet, at der ved Infanteriregimenterne og Jægerkorpsene skulde ansættes „overkomplette Underofficerer". Disse inddeltes i 2 Klasser, hvervede og værnepligtige. Til den førstnævnte Klasse kunde antages saavel værnepligtige som ikke værnepligtige, der vilde lade sig engagere til Underofficerer og staa i overkomplet Nummer, indtil de ved Vakance kunde indtræde i virkeligt Nummer. Understabens, Underofficerers og Spillemænds Sønner blev foretrukne ved Besættelsen af de overkomplette Underofficersnumre.

De værnepligtige, overkomplette Underofficerer skulde vælges blandt det udskrevne Mandskab. Der gaves dem 15 Rdl. Sølvmønt i Haandpenge. De skulde forblive til stadig Tjeneste i Garnisonen i 2 Aar, derefter permitteredes de og indkaldtes i de paafølgende 4 Tjenesteaar til Møde i Eksercertiden for at forrette Tjeneste som Underofficerer. Efter disse 4 Aar forblev de permitterede i Fredstid; 8 Aar efter deres Indkaldelse overgik de til Forstærkningsbataillonerne og beholdt som Underofficerer den dem paahvilende Tjenestepligt, naar de indkaldtes til at møde under Vaaben i Tilfælde af Opbrud og March. I virkeligt Underofficersnummer kunde de kun indtræde paa det Vilkaar, at de skulde overgaa til Forstærkningsbataillonerne, naar den paatagne Tjenestetid ved Linietropperne var udløben. — Lignende Bestemmelser blev givne for Overkonstablers Vedkommende ved kgl. Resolution af $^{27}/_{4}$ 1834.

Efter Armeplanen af 1816 skulde der aarligt uddannes et Antal Vicekorporaler (Jægere, Konstabler) ved hver Underafdeling. De kaldtes tidligere Gefrejtere og skulde danne en Klasse mellem Underofficerer og menige samt være en Reserve for Underofficerskorpset. Denne Bestræbelse for at sikre Armeen et større Antal Underofficerer ved Fredsbrud blev senere uddybet ved kgl. Resolution af $^{29}/_{5}$ 1839, idet Antallet af hvervede Underofficerer ved Kavalleri- og Infanteriregimenterne samt Jægerkorpsene formindskedes, medens

der i Stedet herfor ansattes værnepligtige Underofficerer. For disses Antagelse var omtrent samme Regler gældende som for de ovenfor nævnte værnepligtige, overkomplette Underofficerer. Planen for disse sidste sattes forøvrigt samtidig ud af Kraft.

Gennem hele Frederik VI's lange Regeringstid var Bestræbelserne for at skabe et nationalt og agtværdigt Underofficerskorps iøjnefaldende. Allerede i 1804 blev det kundgjort, at Underofficersklassen skulde „tilstaas de størst mulige Fordele til Opmuntring for Landets Indfødte, frivilligen at indtræde i den militære Tjeneste baade som Underofficerer og til Forfremmelse til denne Betjening".[221])

De i 1767, 1771 og 1786 givne Bestemmelser om Underofficerers Ansættelse i en Del civile Stillinger fik navnlig stor Betydning ved kgl. Resolution af $^{18}/_{5}$ 1804, hvorved et betydeligt Antal Embeder og Stillinger under den civile Stats- og Kommunal-Administration stilledes til Raadighed for Underofficerer. Hvert Aar skulde Civildepartementerne have tilstillet Lister med Oplysninger om de Underofficerer, der kunde komme i Betragtning. Bestemmelsen traadte allerede i Kraft d. $^{1}/_{7}$ samme Aar. I den kgl. Resolution er nævnt følgende Embeder, som for en Del kunde besættes med Underofficerer:

Ved det Kongelige Danske Kancelli:

a) Med næsten udelukkende Adgang: By- og Raadstuetjenere, Hof- og Statsrets-Bude, Bude ved Retterne i Almindelighed, Gravere, Bedemænd, Arrestforvarere.

b) Med lige Ret med civile: Embeder paa 150 til 200 Rdls. Indkomster, og i Tilfælde af, at vedkommende havde juridisk Eksamen, endog Betjeninger med bedre Indkomster.

Ved det Kongelige Tyske Kancelli:

Bude ved Overretterne, Tugthus-Vogtere og Tugtfogder, Underbetjente ved Kirker og Retter samt Politivæsen, Portskrivere, og, naar vedkommende havde mere end almindelige Kundskaber, Kopister, Skrivere o. s. v.

Ved det Kongelige Rentekammer:

Bude ved General-Direktoriet i Kiel, Bude ved Landkommissionen, Amtsbude i Reinfeldt, Travendahl og Pløen.

Ved det Kongelige General-Toldkammer:

Alle Underbetjent-Poster ved Toldvæsenet og Konsumptionsvæsenet i begge Rigernes Købstæder, Posterne ved Grænse-Patrouilletjenesten mellem

Jylland og Slesvig, Strandridere og Udhavns-Poster, samt de mindre Kontrollør-Tjenester i Hertugdømmerne, naar Indkomsten var 100 Rdl. og derover indtil 200 Rdl. (der kunde regnes med 250 saadanne Embeder), Toldbetjentposterne i København samt de bedre Udhavns- og Toldbetjentposter i Norge med Indtægter fra 250—300 Rdl.; disse Posters Antal angaves at være 50.

Ved det Kongelige Økonomi- og Kommerce-Kollegium:

Branddirektorater i Danmark og Hertugdømmerne. (I alle disse maatte vedkommende stille Kaution.)

Ved General-Postamtet:

Omtrent 30 Postmester-Embeder (ligeledes med Kaution).

Ved det Kongelige Generalitets- og Kommissariats-Kollegium:

Kommandoskrivere ved Generalkommandoerne (skulde foreslaas af de kommanderende Generaler), Materialskrivere, Stokhusforvaltere og Stokmestre, Bude ved Kollegiet og Fyrbødere, Portsluttere, naar disse havde over 100 Rdl. aarligt, Voldmestre, naar Underofficerer fandtes dertil duelige.

De vigtigste Betingelser for Ansættelse var: Indfødsret, mindst 12 Aars militær Tjeneste, Færdighed i at læse, skrive og regne, Vidnesbyrd om godt Forhold i Tjenestetiden, Alder under 45 Aar og godt Helbred.

Embederne, der kunde besættes med Underofficerer, var altsaa for det meste lønnede med 150—200 Rdl. aarligt, ingen af dem var paa mindre end 100 Rdl. Der gaves Udsigt til Forflyttelse fra de daarligere til de bedre lønnede Embeder, naar godt Forhold udvistes.

Ingen Underofficer, der tiltraadte et saadant civilt Embede, kunde afskediges uden kgl. Resolution, skønt de beskikkedes dertil enten ved Kollegierne eller ved Øvrighedspersoner.

Denne Begunstigelse, hvorved et betydeligt Antal relativt gode Embeder helt eller delvis forbeholdtes Underofficerer fremfor civile Medborgere, har sikkert hos disse sidste vakt en Del Uvillie. De forskellige Kollegier, hvorunder de sorterede, indsendte i Løbet af Aaret 1804 Fortegnelser over de paagældende Embeder og dertil svarende Lønninger til det kgl. Generalitets- og Kommissariats-Kollegium. Kun paa Listen fra det kgl. danske Kancelli ses der at være taget Reservation for et enkelt Embedes Vedkommende, Bedemands-Embedet i Horsens, idet der ved dette som Anmærkning er tilføjet: „Magistraten tror, at denne Bestilling bør forbeholdes en i Armod kommen god Borger, hvilket den hidtil har været". Ligeledes tog

Patronen for Københavns Universitet i en Skrivelse af $^{16}/_{1}$ 1805, i hvilken forskellige Overgraver-, Graver- og Undergraverembeder anførtes som disponible for Underofficerer, Afstand, hvad angik Pedel-Tjenesten og Formands-Tjenesten ved Ligbærer-Lauget, thi „formener saavel Patronen som Konsistoriet, at den kgl. Resolution af $^{18}/_{5}$ ikke paa disse er anvendelig, siden de ikke deri nævnes". Videre bemærkedes, at de nævnte to Embeder bestandig havde været forundte gamle akademiske Borgere og fordrede „litterære Kundskaber".

Foruden de alt nævnte Kategorier af Embeder kom senere yderligere til: Adjutant- eller Eksercermester-Posten ved Borgervæbningen i Aarhus, alle Postfører-Tjenesterne i Danmark m. fl.

Generaltoldkammeret og Kommerce-Kollegiet indsendte atter den $^{2}/_{5}$ 1820 til Kongen en Liste over Bestillinger, der fremtidig i Toldetaten skulde forbeholdes veltjente Underofficerer. Da denne ikke var saa omfattende som den 16 Aar tidligere indsendte, udbad Kongen sig Oplysning om Grunden hertil, og modtog $^{18}/_{7}$ samme Aar en ny Liste over de større Bestillinger, som var udeladte. Kongen gav derefter Ordre til, at det fremtidig skulde indberettes til hans Generaladjutant, naar nogen af de paa disse Lister opførte Pladser maatte blive ledige. For Besættelsen blev fastsat, at de Poster, der gav en aarlig Indtægt af 450 Rdl. og derunder, fremtidig udelukkende skulde være bestemte for brave og duelige Officerer, som havde tjent ved Forstærkningsbataillonerne, eller for duelige og veltjente Underofficerer. Posterne paa mere end 450 Rdl. skulde fremtidig ogsaa af og til besættes med saadanne Officerer og Underofficerer; men „gode og udmærkede Toldbetjente, som ved Troskab og Paapassenhed har gjort sig vort Kammer Anbefaling værdige", skulde ogsaa have Adgang til dem. Kongen ønskede sig ved Vakance i saadanne Poster „gennem Generaladjutanten tilstillet Lister over dertil kvalificerede Personer, saavel af Toldetaten som af Militæretaten, og forbeholdt sig derefter at træffe Valget mellem de indstillede.

Ved kgl. Reskript af $^{8}/_{5}$ 1830 og kgl. Resolution af $^{4}/_{6}$ 1837 forøgedes yderligere Antallet af de Stillinger, der kunde besættes af duelige og veltjente Underofficerer; men efter 1840 spores en Tendens hen imod at løsrive dette Privilegium fra Militæretaten. Saaledes overlodes det ved kgl. Resolution af $^{16}/_{7}$ 1841 Københavns Universitet at besætte Klokker- og Gravertjenester ved Vor Frue og Trinitatis Kir-

ker i København. Ved Reskript af $^{18}/_{2}$ 1842 til det kgl. Generaltoldkammer og Kommerce-Kollegium bifaldt Kongen efter Kollegiets Indstilling, at Besættelsen af Overbetjentposter i Svendborg, Kolding, Horsens, Aarhus, Ribe og Hjerting samt Kontrollørposten i Rørvig og Strandkontrollørposten i Nyborg fremtidig skulde forelægges af det nævnte Kollegium. Endnu forbeholdtes — for Toldvæsenets Vedkommende — dog fortrinsvis for de militære Besættelsen af 2 Overbetjentposter i Næstved og Overbetjentposterne i Faaborg, Assens, Fredericia, Vejle, Ringkøbing og Hjørring samt nogle mindre Bestillinger, medens der aabnedes Adgang for saavel militære som civile til Besættelse af Overbetjentposterne i Nyborg, Nakskov og Thisted.

Som foran paavist arbejdedes der i Begyndelsen af og langt op i det nittende Aarhundrede maalbevidst og efter den Tids Forhold uden Smaalighed paa den Opgave: at holde Hæren forsynet med et habilt Underofficerskorps. Initiativet hertil udgik ubetinget fra Frederik VI, hvis Reformiver inden for Hæren er velkendt. Hæren havde hans allerstørste Interesse, og kunde denne end af og til lede den ellers saa populære Konge paa Veje, der ikke tiltalte Folket, saa staar det dog fast, at han resolut brød med den herskende raa Tone og gennem sit hele Liv virkede energisk for i Hæren at indføre en paa Oplysning grundet human Tankegang.

Th. Overskou skriver om Frederik VI, at „hans evige Vekslen af vigtige Forretninger tillod ikke ham, som gerne vilde have en klar Betragtning af enhver Sag, der blev ham forelagt til Afgørelse, i den modnere Alder at skaffe sig noget nøjere Kendskab til Videnskaberne. Det var kun med Hensyn til Militærvæsenet, hvilket man fra hans Ungdom havde givet ham baade mest Kundskab i og størst Smag for, at han fordrede Erkendelse af at have videnskabelig Indsigt, hvilket maaske var Skyld i, at han drev det med stor Forkærlighed og en Iver, som ikke havde hans Folks Stemning med sig".[222])

Hvor dybt Frederik VI alt som Kronprins gik i Hærens Detailler, ses f. Eks. af en Skrivelse af $^{6}/_{11}$ 1802 til Husarregimentet. Det hedder heri:

„Da Instruksen for Eksercerskolen byder, at ingen Lærer maa ansættes uden først at være foreslagen og af mig approberet, saa ønsker jeg at vide Aarsagen, hvorfor denne Befaling ikke er fulgt ved Ansættelsen af de tvende nye Lærere ved Skolen, Korporalerne

Wagenbach og Schönberg? Aarsagen til Korporalerne Haacks og Dyrløvs Afgang er mig ligeledes ukendt." [223])

Frederik VI interesserede sig stærkt for Hærens Uniformering. Selv om Uniformerne simplificeredes noget 1810, afgav Hæren dog endnu længe efter et overmaade broget Billede. Alle stærke Farver var repræsenterede. Infanteriet havde saaledes f. Eks. lyseblaa Benklæder, røde Kjoler (til 1849) med gule Ærme- og Kraveopslag og gul Brystindsats; paa Hovedet en mægtig Chakot med hvid Pompon. Jægerne havde lysegraa Benklæder, senere hvide og atter senere mørkegrønne; Kjolen var graa med grønne Opslag og senere mørkegrøn med røde Opslag. Hvert Korps havde sin prægtige Farvesammenstilling, den kgl. Livgarde til Fods glimrede i graat, rødt og lyseblaat; fra Bjørneskindshuen vajede en fantastisk lang, hvid og lyseblaa Pompon. Hestgarden var vel den mest imponerende: gul Kjole (senere Messing-Kyras), lysebrune Benklæder, Støvler til over Knæene, Hjælm med Ponpon. — Hertil kom Dragoner, Husarer, Kyrasserer, Landsenerer, Musketerer, Grenaderer og Artilleri, alle udstyrede med en Pragt og Farveveksling, der maa have kostet sin Opfinder et uhyre Bryderi.

Underofficerernes Uniformer adskilte sig kun fra de meniges ved smalle Distinktionssnore over Ærmeopslagene og paa Skulder- „dragonerne" samt derved, at de hyppigere end de meniges blev fornyede; endelig bar Underofficererne Sabelkvast.

Om det saa var de militæres Skæg og Haar, interesserede man sig endnu for det paa allerhøjeste Sted. Ved Husarerne blev der kort efter 1800 givet en saalydende Befaling: „Man ønsker, at de Herrer Officerer vil lade staa deres Knebelsbarter" og „Det forbydes Underofficerer og Gemene at lade afrage Skægget over Munden".[224])

Da Danske Livregiment i 1820 havde faaet en Regimentstambur, som ikke fra Naturens Haand var udstyret med den for en saadan Mand traditionelle Knebelsbart og Fipskæg, befalede Regimentschefen, General C. U. v. Sundt: „Da Regimentet har fundet det militairanstandsvarende, at Regiments-Tambouren havde til sin øvrige Paaklædning Knebelsbart og Fipskjæg, samt at Regimentets nuværende Regiments-Tambour ikke har af Naturen sligt af Størrelse, som synes at stemme med Hensigten, anskaffede Regimentet paasættende Knebelsbart med tilhørende Fipskjæg, som det befalede Regiments-

Tambouren at bruge Vagt-, Søn-, Hellig- og andre Tjenst- og Festdage, og paasætte samme med Huusblas opløst i Vand.

Men dog har Regiments-Tambouren idag tilladt sig — skjøndt det befaledes — at møde til Vagtparaden, uden at paasætte Skjæg og saadant under Paaskud, at det daarlige Vejr ikke tillod Skjægget at sidde fast paa Huden, saa befales Regiments-Tambouren, at han møder daglig, indtil videre, lig de andre Sergenter ved Regimentsparolen, og har det ham leverede Knebelsbart og Fipskjæg paasat; thi det tjener ham til Efterretning, at udebliver han, straffes han alvorligen, saa Regimentet ikke vil, at Qvakleri og umilitair Tænkemaade skal indsnige sig."

Denne Befaling sendte Generalen til sin Adjutant, der samtidig fik følgende skriftlige Ordre: „De ville behage strax at dictere denne Tjenstordre og dermed tilkjendegive Regiments-Tambouren, at han skal bære Barterne, uanseet Gadedrengenes Avind, da det er tjenstmæssigt."[225])

Omkring 1810 afskaffedes Haarpisken i Hæren.

I Armeplanen af 1816 blev der givet de nøjagtigste, specificerede Bestemmelser for hvert Individs Uniformering. Eksempelvis skal nedenfor nævnes, hvad der reglementeredes for en Infanteri-Kommandersergents Kjole, som var bestemt til at skulle vare i 2 Aar:

$2^{5}/_{24}$ Al. rødt Klæde à 1 Rdl. $92^{4}/_{15}$ Sk. ...	4	Rdl.	$31^{31}/_{45}$ Sk.
$^{1}/_{2}$ Al. Klæde til Opslager, Kraver og Rabatter à 2 Rdl. $2^{2}/_{15}$ Sk.	1	„	$1^{1}/_{15}$ „
$^{5}/_{24}$ Al. hvidt Klæde til Opklapning, Kanter og Dragoner à 1 Rd. $71^{1}/_{5}$ Sk.	-	„	$34^{5}/_{6}$ „
$^{23}/_{24}$ Al. hvidt Bay til Foer i Livet à $89^{3}/_{5}$ Sk.	-	„	$85^{13}/_{15}$ „
$1^{5}/_{6}$ Al. ubleget Lærred til Foer i Ærmerne og til Belægning i Rabatterne à $25^{3}/_{5}$ Sk..	-	„	$46^{14}/_{15}$ „
$^{3}/_{4}$ Al. smalle Snorer til Skulderdragoner à $11^{11}/_{15}$ Sk.	-	„	$8^{1}/_{5}$ „
$^{1}/_{6}$ Dosin store Knapper à $23^{7}/_{15}$ Sk.	-	„	$3^{41}/_{45}$ „
$1^{1}/_{3}$ Dosin smaa dito à $11^{11}/_{15}$ Sk.	-	„	$15^{20}/_{45}$ „
$^{1}/_{2}$ Al. Rømmenaalebaand à 8 Sk.	-	„	4 „
9 Par Hægter og Maller à $^{8}/_{15}$ Sk.	-	„	$4^{4}/_{5}$ „
$1^{1}/_{4}$ Al. brede og 2 Al. smalle Snorer til Distinction paa Opslagerne	-	„	$60^{1}/_{5}$ „
Traad og Vox	-	„	16 „
Tilskærløn	-	„	$2^{2}/_{3}$ „
Syeløn	-	„	$29^{1}/_{3}$ „
	8	Rdl.	$58^{37}/_{90}$ Sk.

Statens aarlige Udgift til Mundering — heri indbefattet Undermundering, Fodtøj etc. — for denne Underofficer androg ialt 23 Rdl. $73^{23}/_{60}$ Sk.

Man tør maaske gaa ud fra, at det var hele det ydre Postyr, der var Folket imod. Efter hundrede Aars Forløb betragtes det dog kun som en Snurrighed, medens Kongens dybe og ægte Interesse for Aandens Dannelse hos de ringe sætter ham et Minde, som ingen kan ønske sig mere dyrebart.

Fra Frederik VI's Side blev der gjort alt for at fremelske en human Aand i Hæren. Hans Ideal var, at Bonden, den danske Soldat, skulde føle sig som en fri Borger i Landet og agtes som den Mand, paa hvem Fædrelandets Skæbne beroede i Farens Stund. For at hæve hans Selvfølelse blev en Del barbariske Straffe afskaffede.

Frederik VI saa dog klart, at den sikreste Vej til Maalet var Uddannelsens. Ved at danne og forfine de simple Karles Aand mente Kongen at kunne naa det Maal, han havde sat sig. Ved at erstatte Brutalitet med Ridderlighed tænkte han at kunne ramme Ondet — Raaheden fra Hvervningstiden — ved Roden. Derfor tog han med rastløs Energi fat paa at sætte Underofficerernes Uddannelse i System. Ingen dansk Konge har i saa høj Grad som Frederik VI haft Forstaaelse af Underofficerernes Betydning og Kaar.

— Egentlige Undervisningsanstalter for Underofficerer havde man ikke ved det 19. Aarhundredes Begyndelse.

Ved Antagelsen til Underofficer stilledes der den Fordring, at vedkommende skulde kunne læse og skrive samt regne noget; men den blev ikke strengt overholdt. I alle 3 Vaaben var der ved Regimenterne eller under Eksercerskolerne oprettet „Skriverskoler", hvor der blev givet nogen Undervisning i Læsning, Skrivning og Regning. Forøvrigt bestod Underofficerernes saavel som Mandskabets Undervisning kun i Eksercits.

I en Artikel, optaget 1794 i „Det Danske Krigsbibliotek", udgivet af Ravert og Abrahamson, paapegedes det uheldige i dette Forhold; der anførtes, at man først i de sidste 10 Aar hos os var begyndt at tænke paa, at Soldaten burde vide noget mere end det, han lærte paa Eksercerpladsen, og det fremhævedes, at Officererne følte Ulyst til at undervise Underofficerer og menige paa anden Maade.

Der var altsaa Tanker oppe i Tiden om, at alt ikke var, som det burde være, Hærordningen af 8. Juni 1803 fastsatte da ogsaa Opret-

telsen af Undervisningsanstalter for Fodfolkets yngre Underofficerer og Tilgangen til denne Klasse. Nærmere Udformning heraf skete ved kgl. Resolution af $^{8}/_{6}$ 1804, ifølge hvilken der skulde oprettes en saadan Anstalt i hver af Garnisonerne Aalborg, Viborg, Aarhus, Fredericia, Kronborg, Glückstadt, Rendsborg og 8 norske Byer samt 2 i København. De to sidstnævnte blev 7 Aar efter slaaet sammen til een Skole, der senere bar det officielle Navn: Den store Undervisningsanstalt for Underofficerer og Spillemænd.

Til disse Skolers Drift bevilgedes aarligt for de danskes Vedkommende 2800 Rdl. Til Husrum var intet beregnet, da man gik ud fra at kunne faa tilstrækkeligt Rum i de tilstedeværende militære Etablissementer uden Bekostning.

De førstnævnte 6 Skoler var beregnede for 10 Elever hver; i Rendsborg, hvor der var 3 Regimenter, var Skolen beregnet for 30, og i København, hvor der var 4 Regimenter i Kasernerne, var den ene Skole beregnet for 40, medens den anden, der skulde benyttes af Marineregimentet og Kastellets Garnison, var for 24 Elever. Indtrædelse som Elev i Skolen var frivillig. Til hver Elev af ovennævnte Antal blev der givet et dagligt Tillæg af 2 Sk. Til de Underofficerer, som fik Tilladelse til at deltage i Undervisningen ud over det reglementerede Antal, gaves dog intet Tillæg. Tillægget bortfaldt efterhaanden helt. Ved den store Undervisningsanstalt i København bestemtes 1831, at Beløbet skulde anvendes til Haandbøger og Landkort over Danmark og Jordkloden, hvilke uddeltes til bestaaede Elever ved Afgangen fra ældste Afdeling. Hvis Antallet af Underofficerer, der ønskede at indtræde i Skolerne, var for stort, skulde de yngre foretrækkes for de ældre.

Det var først Hensigten, at ingen fremtidig skulde kunne blive Underofficer uden at have gennemgaaet Skolen med godt Resultat og udvist godt Forhold. For deres Vedkommende, som efter at være hvervede til Underofficerer straks indsattes i vakante Underofficersnumre, fordredes, at de efter at have lært i en 3 Maaneders Eksercerskole skulde gennemgaa Underofficerskolen, og de skulde ikke anses for virkelige Underofficerer, før de havde bestaaet dennes Eksamen.

Hvilke var nu Fagene i Datidens Underofficerskoler? Ja, man lærte at læse. Det var som berørt ikke givet, at enhver Underofficer kunde læse; de, som slet ikke kunde, blev først udskilte og meddelte

særlig Undervisning heri. Samtidig foretoges Staveøvelser ved Hjælp af en Tavle med Riller, hvori Bogstaver kunde indskydes. Naar alle kunde læse „med Færdighed, Bestemthed og rigtigt Tonefald", lærte man efter Bøger, „hvis Indhold er underholdende og lærerigt, som anpriser gode Sæder, viser fortrinlige Dyder og giver rigtige Begreber og almennyttige Kundskaber".[226]) Der lærtes Fædrelandets Geografi og Historie, særligt Krigshistorie. Efter Læsning lagdes der Vægt paa Skrivning og Regning og, naar nogen Færdighed var naaet

Medaille for Flid.
(Naturlig Størrelse.)

i disse Fag, paa militær Listeføring efter Formularer eller Diktat, at skrive Stile efter Diktat samt Genfortælling. I Regning sattes som Maal „Reguladetri i brudne Tal".

De praktiske Fag var Gymnastik, Forfærdigelse af Patroner og Felttjeneste.

De 9 Maaneder af Aaret tilbragtes med indendørs Undervisning, 3 Maaneder med praktiske Øvelser i det fri, herunder foruden Felttjeneste Øvelse i at kommandere og afgive mundtlige Rapporter, Distancebedømmelse, Orientering efter og uden Kort m. m.

Der blev i Skolerne lagt nøje Mærke til Elevernes Flid, enhver havde sin Karakterbog, og der blev aflagt Prøve hvert Kvartal. Hvert Aar før Eksercertidens Begyndelse blev der aflagt Hovedprøve i Stabsofficerernes og flere indbudtes Overværelse. De, der bestod den endelige Prøve, afgik fra Undervisningsanstalten som virkelige Underofficerer.

For Flid og Duelighed ved Undervisningen og Prøverne blev der

givet Præmier, bestaaende dels i Ærestegn og dels i Penge. Første Præmie bestod af et Ærestegn og 5 Rdl., anden 5 Rdl. og tredie $2^1/_2$ Rdl.

Saavel i Skriverskolerne som i Undervisningsanstalterne for Underofficerer blev Sølvmedailler for Flid uddelte som Præmier til de dygtigste Elever. Medaillen udførtes i to, lidt forskellige Præg, begge uden Aarstal, den sidste er vistnok udført 1812; denne prægedes kun i ganske enkelte Eksemplarer og blev forøvrigt ikke anvendt.[227]) Medaillens Avers blev slaaet med det samme Stempel, som benyttedes til Medaillen for ædel Daad. Den blev udført af I. Conradsen og S. Jacobsen. Eksemplarer af den forefindes i Nationalmuseets Møntsamling og i Odense Museum.

Under $^4/_5$ 1805 bestemtes, at der aarligt pr. Regiment eller Korps skulde uddeles een første Præmie, bestaaende af en Epaulet og en Pengesum. $^{28}/_5$ 1809 blev følgende 3 Præmier indførte:

Første Præmie: En slagen Sølvepaulet paa højre Skulder og en slagen Sølvdragon paa venstre Skulder.

Anden Præmie: En slagen Sølvdragon paa hver Skulder.

Tredie Præmie: En slagen Sølvepaulet paa højre Skulder.

$^{21}/_{12}$ 1821 bestemtes, at der fremtidig kun skulde være to Præmier; første Præmie skulde forblive uforandret, medens anden Præmie skulde være, som tredie var tidligere; denne kunde uddeles til 2 eller 3 Elever efter Forholdene.

$^{18}/_1$ 1823 blev der givet følgende Regler for Opnaaelse af Præmie:

Hvis en eneste Karakter er under „godt", erholder Eleven ikke første Præmie.

Kun naar $^5/_6$ af Karaktererne er „godt" eller derover, gives anden Præmie, og i den Sjettedel, der kan være under „godt", maa ikke være militære Undervisningsfag, som Felttjeneste etc.

Ved Kollegiets Cirkulære af $^{14}/_6$ 1828 skærpedes Bestemmelserne for Præmie-Uddelingen som følger:

A. Ved Afgang fra ældste Afdeling af en Undervisningsanstalt for Underofficerer og Spillemænd:
   a. For at faa første Præmie og Afgangsattest fra ældste Afdeling: Ingen Karakter under „godt"; ingen Karakter maa mangle; $^5/_6$ af alle Karakterer „udmærket godt" eller „meget godt"; endvidere, at Opførslen i Regimentet har været „meget godt", og at dette og Kompagniet ønsker Elevens Udmærkelse.
   b. For at faa anden Præmie og Afgangsattest fra ældste Afdeling: Paa Historie nær, hvor Karakteren maa være „temmelig godt", maa ingen

Karakter findes under „godt" ; ingen Karakter maa mangle paa Grund af Uvidenhed, Udygtighed eller Legemssvaghed, derimod kan Gymnastikkarakteren mangle, naar Aarsagen er Alderen; $^{3}/_{4}$ af alle Karakterer „udmærket godt" eller „meget godt" ; at Opførslen i Regimentet har været „meget godt", og at dette og Kompagniet ønsker Elevens Udmærkelse.

c. For at faa Afgangsattest fra ældste Afdeling: $^{5}/_{6}$ af Karaktererne „godt" og ingen af de øvrige Karakterer under „temmelig godt".

B. Ved Afgangen fra yngste Afdeling:

$^{3}/_{4}$ af Karaktererne maa være i det mindste „godt" og ingen af de øvrige under „temmelig godt" ; ellers meddeles ingen Attest. — „Subjectet bliver, eller det afgaar aldeles uden Attest fra Undervisningsanstalten, det er: det regnes, som om det slet ikke havde været der; det erklæres for Øjeblikket „de facto" for uduelig til Underofficer".[228]).

Ved Armeplanen af $^{28}/_{4}$ 1842 afskaffedes Præmieepauletterne. Pengepræmier paa 10, 5 og $2^{1}/_{2}$ Rdl. bibeholdtes derimod. Underafdelingscheferne skulde vaage over Pengenes hensigtsmæssige Anvendelse til de vedkommende Underofficerers Gavn.

Som Lærere paa Skolerne anvendtes under Officerers Opsyn og Vejledning dygtige Underofficerer. Fandtes der ikke brugbare Lærere blandt Underofficererne, anmodedes Officererne ved Regimentet om at paatage sig denne Opgave, og det henstilledes til dem at betragte det som en Ære at udføre dette Hverv. Lærerne af Underofficersklassen i Læsning, Skrivning og Regning fik et aarligt Tillæg af 36 Rdl. til Deling, Læreren i Gymnastik fik 12 Rdl.

Som inspektionshavende Officer for hver af Skolerne ansattes en Officer, „som er bekendt for Kundskaber, Nøjagtighed og Sagtmodighed".[229]) Han fik en Godtgørelse af 36 Rdl. aarligt.

Undervisningen var for hver Elev 2-aarig, hvilket dog ikke er at forstaa saaledes, at Eleven i 2 Aar uafbrudt modtog Skoleundervisning; nej, det fastsloges, at Undervisningen ikke maatte fritage nogen for den daglige Tjeneste i Kompagniet eller Regimentet, heller ikke for Vagt- og Garnisonstjeneste, da selve denne Tjeneste regnedes for en praktisk Undervisning. Til Læsning, Skrivning og Regning blev hver Søgnedag kun anvendt 2 à 3 Timer, der skulde lægges paa en Tid af Dagen, hvor Tjenesten generedes mindst muligt deraf.

Ved Undervisningen benyttedes den af Major i Generalstaben Abrahamson indførte „indbyrdes Undervisning", som i nogen Tid

regnedes for det eneste saliggørende og anvendtes baade i Landets Almueskoler og i Underofficerskolerne. Den bestod i, at de dygtigere Elever lærte de andre at skrive Bogstaver og Tal i Sand, der strøedes paa Bordet og glattedes; som Model havde man Tabeller, der var ophængte paa Væggene. Denne Undervisningsmaade kan nu synes barnagtig for voksne Mennesker; men den har den Gang sikkert gjort god Nytte. Helt op til Aaret 1836 hvervedes der nemlig endnu Underofficerer, som ikke kunde læse og skrive, og som maatte tilbringe lang Tid med denne Pogeundervisning.

Fra 1820 kom Undervisningen i Underofficerskolerne ind i en fastere Form. Kongen havde under $^1/_8$ 1819 udnævnt en Direktion for Garnisonsskolevæsenet i København og Frederikshavn (Kastellet). Under denne sorterede ogsaa Underofficerskolerne, og Direktionen fik til Opgave at undersøge disses Tilstand og derefter at sørge for deres hensigtsmæssige Indretning.

Direktionen bestod af Kommandanten i København som Præses, 2 Officerer og de 2 Garnisonspræster.

Den undersøgte Skolernes Forhold og afgav Indberetning til Kongen. Samtidig opstillede den nogle Grundsætninger, efter hvilke der fremtidig skulde arbejdes. Disse rummer den første samlede Plan for Underofficersuddannelsen ved Fodfolket og er saalydende:

„1. Først og fremmest at gjøre den naturlige Deling, der tilbyder sig selv, med Hensyn til Underofficeerernes Bestemmelse, de Subjecter nemlig, der ere bestemte til Fourerer og Commandeersergeanter — de højere Underofficeersclasser —; og de Subjecter, der ikke bestemmes til, der ikke føle Lyst og Evne til, at blive mere end simple Corporaler. I Linie med disse sidste, med Hensyn til den dem nødvendige Underviisning, staae Spillemændene.
2. Da noie at bestemme den Undervilsning, der synes passende for enhver af disse 2 Classer.
3. Endeligen, at ordne hver enkelt Classes Underviisning i de forskjellige Underviisningsanstalter".[230])

For den i Grundsætning 1 nævnte simplere Klasse af Underofficerer bestemtes Fagene: Læsning, Skrivning, Regning og Geografi, hvilket sidste toges med fremfor andre ligeberettigede Fag, fordi man ved dette Fag bedst kunde anvende den indbyrdes Undervisning. I den ældste Afdeling skulde læres videre i de samme Fag som i yngste. Man satte som Maal, at „samtlige Elever skulde kunne Reguladetri

Parade.

Daglig.

Guider.
1823

Korporal af Fodgarden.
1822

med Brøk og skrive baade danske og latinske Bogstaver, saa og læse alskjøns Sammenskrivt". Af almene Fag skulde der desuden undervises i Retskrivning, Geografi og Historie; de militære Fag skulde være: Felttjeneste, Garnisonstjeneste, Evolutionerne o. s. v., Vaabenlære, Bepakningen, Patroners Forfærdigelse, nogen militær Terminologi samt Listevæsen. I Faget „militær Terminologi" vilde man lære Underofficererne Navnene paa de vigtigste Dele af en Fæstning, Feltforskansninger, Artillerisager m. m., dog uden nærmere teoretisk Forklaring.

Der fandtes alt en Del Lærebøger, saavel for militære som for almene Fag, men der savnedes Ensartethed ved Undervisningen, idet der anvendtes forskellige Bøger ved de forskellige Skoler. Forskellen gjorde sig stærkt gældende ved Undervisningen i de almene Fag. Direktionen udarbejdede derfor en „Haandbog for Underofficerskolerne" (København 1821), som skulde anvendes af alle Skolerne ved Undervisningen i de almene Fag og den militære Terminologi, for hvilken der hidtil savnedes en Ledetraad.

Hidtil havde det været en frivillig Sag, om Underofficererne vilde gennemgaa Underofficerskolen; men nu bestemte Kongen, at enhver Underofficer og Spillemand — med Undtagelse af de meget gamle — skulde lære „Elementerne"; men ingen skulde tvinges til at lære mere. Deltagelsen i den ældre Afdeling eller Klasse, der uddannede Furerer og Kommandersergenter, blev derfor frivillig. Tilgangen var dog over Forventning. Kongen glædede den store Skole i København ved et Besøg d. $^{24}/_{12}$ 1820. Dagen efter bestemtes det ved en Parolbefaling, at Spillemænd, der havde vist Flid i yngste Klasse og ønskede at komme ind i ældste, kunde optages i denne og efter bestaaet Prøve udnævnes til Underofficerer. Det fastsattes endvidere, at Furerer og Kommandersergenter udelukkende skulde udtages af de Elever, der havde gennemgaaet ældste Klasse og bestaaet Eksamen ved denne.

Endnu savnedes ensartede Regler for Undervisningen i Skolerne; men herpaa blev der raadet Bod ved en Række Bestemmelser, som efter $^{2}/_{8}$ 1820 blev gældende for samtlige Skoler, der altsaa fra dette Tidspunkt arbejdede efter samme Principper.

Den af Direktionen med Hjælp af Fagmænd udarbejdede Haandbog betegner for sin Tid et overordentligt Fremskridt i Underofficerernes Undervisning, saavel hvad dens Indhold som dens Aand

angaar. Den er Udtryk for et eklatant Brud med Hærens Fortid. Bogens Forerindring indledes saaledes:

> „Overbeviist om Vigtigheden af at have en veldannet og fuldeligen brugbar Underofficeersclasse, havde Hans Majestæt Kongen, allerede som Kronprinds, ladet arbejde saare meget for den, og havde ladet Skoler indrette, for at bibringe, deels de unge Mennesker, der bestemtes til at træde ind i den, de nødvendige Kundskaber....."

Et andet Sted i Haandbogen appelleres smukt til Underofficerselevernes gode Følelser med disse Ord:

> „..... Ligesaa er den (Direktionen) overbeviist om, at de unge Krigere ville erkjende det for en stor kongelig Velgjerning, at der i Skolerne for Underofficeerer gives dem Leilighed til at erhverve de dem nødvendige Kundskaber, og dannes til duelige og retskafne Mænd, der elske Dyd og Pligt, der ved Flid og Sædelighed stræbe at vinde Læreres og Foresattes Tilfredshed, og skjænke Directionen, under dens pligtmæssige Tilsyn med Skolerne, den Glæde, at finde dem besøgte af lærvillige, agtpaagivende og sædelige unge Mennesker ....."

Alle Direktionens Planer vandt Kongens udelte Bifald og bragtes straks til Udførelse, og Undervisningen foregik nu støt og planmæssigt i en Aarrække. 1828 blev der ved kgl. Reskript af $^{18}/_{11}$ ved den store Undervisningsanstalt i København oprettet en særlig Skriverafdeling til Uddannelse af duelige Afdelingsskrivere. Fra hvert Regiment afgaves 1 Elev til Uddannelse her. Undervisningen var etaarig, og Eleverne var fuldstændig fri for Tjeneste ved Regimenterne saalænge. Fra $^{1}/_{1}$ 1836 var disse Elevers Antal 8. Der gaves dem et mindre, dagligt Tillæg, og der kunde ved denne Afdeling aarligt disponeres over 60 Rdl. til Præmier. Skriverafdelingen ophævedes ved Udgangen af 1841.

Ved Rytteriet blev der ved Skrivelse af $^{29}/_{11}$ 1800 befalet oprettet ved hvert Regiment en Skriverskole, der sorterede under Regimentets Eksercerskole. Saavel Underofficerer som menige skulde her undervises i Skrivning og Regning. Undervisningen begyndte med Aaret 1801. Der bevilgedes 50 Rdl. aarligt pr. Regiment til Driften.

I kgl. Resolution af $^{21}/_{9}$ 1804 udtaltes bl. a., at disse Skriverskolers Undervisning ikke var tilstrækkelig for Underofficererne, og der approberedes et Reglement for en Skriverskole ved Regimenterne i Danmark og Hertugdømmerne.

Aars-Budgettet for en saadan Skole ser i al sin Simpelhed saaledes ud:

2 Lærere i Skrivning og Regning m. v. hver 18 Rdl. eller ialt	36 Rdl.
til Skrivematerialer	16 „
2 Favne Brænde à 8 Rdl.	16 „
til Lys	6 „
til Inventariets Vedligeholdelse	6 „
Ialt	80 Rdl.

Udgifterne, der for 8 Regimenter før havde været 400 Rdl., steg nu med 240 Rdl. aarligt. Disse Penge skulde indvindes ved 4 % Rente af 6000 Rdl., som fra samme Aar sparedes derved, at Eksercertiden var bleven forkortet.

Rytteriets Skriverskoler bortfaldt ifølge Cirkulære af $^{15}/_{8}$ 1829 og erstattedes med en Undervisningsanstalt ved hvert Regiment for dettes Underofficerer og Trompetere. Eleverne skulde nu undervises i samme Fag som ved Fodfolkets Undervisningsanstalter, dog ikke i Gymnastik. Den nye Ordning traadte i Kraft $^{1}/_{1}$ 1830. Skolerne gjordes samtidig uafhængige af Eksercerskolerne og underlagdes Regimenternes Stabe. I Skolerne skulde optages samtlige da tjenstgørende Underofficerer og Trompetere, forsaavidt de efter Alder og Evner kunde drage Nytte af Undervisningen, desuden enhver Underofficer eller Trompeter, der fremtidig blev engageret af Regimentet, og endelig de menige, der viste Lyst og Anlæg til at forfremmes til Underofficerer.

Skolerne indrettedes i nær Overensstemmelse med de alt eksisterende for Fodfolket. Dog dreves Undervisningen med størst Kraft (6 Timer daglig) i den Tid, Hestene var „slaaede paa Græs". I den øvrige Tid af Aaret gaves kun 1 à 2 Timers daglig Undervisning. Præmiesystemet indførtes ogsaa her, første Præmie bestod i en slagen Sølvepaulet med Frynser til den højre Skulder og en lignende, dog uden Frynser, til den venstre. Anden Præmie var en slagen Sølvepaulet med Frynser til højre Skulder. Ogsaa ved Rytteriet afskaffedes disse Præmier 1842.

Ved Artilleriet skortede det navnlig fra 1814 stærkt paa Tilgang til Underofficerskorpset; dette gav Anledning til, at der efter Indstilling af Generalmajor H. v. Beck, som tidligere berørt, blev antaget ca. 50 Drenge, som hørte under Københavns Fattigvæsen, for at oplæres

til Underofficerer i Artilleriets daværende Skole. Denne havde i Forvejen 24 Elever af forskellige Aldre, og saaledes lagdes Grunden til „Elevskolen", som den senere kaldtes. $^{1}/_{2}$ 1816 begyndte Skolen sin Virksomhed. Allerede Aaret efter afgik en Del Elever som færdig uddannede Bombarderer til Vaabnet, medens andre Elever blev adskillige Aar paa Skolen. Senere indrettedes Skolen med 3 Klasser. Undervisningen omfattede: Eksercits, Gymnastik, Svømning, Dansk, Tysk, Skønskrivning, Ortografi, Artilleri, Regning, Aritmetik, Geometri, Geografi, Artilleritegning, Kort- og Frihaandstegning samt Religion for de ukonfirmerede. Senere tillagdes Historie.

Omtrent samtidig med Elevskolen oprettedes der en Underofficerskole ved Artilleriet i Rendsborg.

Elevskolen, der først kaldtes „Det kongelige Artillericorps' Underofficeerskole", gav altsaa sine Elever en Undervisning, der stod betydeligt over Undervisningen paa Fodfolkets og Rytteriets Underofficerskoler, og dyrere var den da ogsaa. Derfor blev der i Planen for Artilleriet af $^{1}/_{2}$ 1828 bestemt, at Elevantallet ikke maatte overstige 40, og Artillerikorpset skulde søge at nedbringe Antallet ved Hvervning af voksne, brugbare Subjekter.

Ved kgl. Resolution af $^{18}/_{2}$ 1833 bestemtes bl. a., at der fremtidig ikke maatte antages ukonfirmerede Elever paa Skolen, samt tillodes det Overkonstabler, der ønskede at avancere til Underofficerer, at deltage i Skolens Undervisning. Samtidig blev Kapitulationstiden, der først havde været 12 Aar, nedsat til 8 Aar fra den Dag, den paagældende toges til Tjeneste som Underofficer.

Den $^{9}/_{2}$ 1834 blev det bestemt, at der ved Skolen aarligt maatte uddeles Distinktions-Epauletter efter Eksamen til de 2 bedst bestaaede og i Rendsborg een Epaulet til den bedst bestaaede. Ligesom ved Fodfolket og Rytteriet afskaffedes disse Epauletter $^{28}/_{4}$ 1842.

Endnu staar tilbage at nævne Special-Uddannelsen, der fandt Sted ved „Det militære gymnastiske Institut" og ved „Veterinærskolen".

Det militære gymnastiske Institut (fra 1829 „Det kgl. militære gymnastiske Institut", fra 1867 „Gymnastikskolen") skylder navnlig een enkelt Mand sin Tilblivelse. V. V. F. F. Nachtegall, senere Professor og Kaptajn, var ved Læsning af „Gymnastik für die Jugend" (1793) bleven grebet af de Ideer, Bogens Forfatter, Lærer Gutsmuths i Schnepfenthal havde gjort sig til Talsmand for: Ungdom-

mens legemlige Opdragelse. I Slutningen af 1799 oprettede Nachtegall et privat gymnastisk Institut, som i en Række Aar var den eneste Skole i Europa, der udelukkende havde Ungdommens fysiske Opdragelse og Dannelse til Formaal. Institutet havde ved Udgangen af 1799 25 Elever; men allerede i 1803—04 havde det naaet et Antal af 150 Elever af alle Stænder, baade Børn og Voksne.

V. V. F. F. Nachtegall.

1804 oprettedes det militære gymnastiske Institut, Nachtegall blev Leder, og sit private Institut overdrog han til en anden. Det befaledes hvert Regiment, der ikke raadede over en brugelig Gymnastiklærer, at sende „en ung veldannet Underofficer, som har Lethed i Kroppen og Lyst til at lære Gymnastikken, til Kjøbenhavn for deri at vorde saaledes underviist, at han igjen kan lære fra sig".

Kronprins Frederik udstedte den $^{25}/_{8}$ 1804 fra Louisenlund følgende Befaling til Nachtegall:

Præmiesabel for Underofficerer.
(Paa den anden Side af Klingen staar „For Kongen og Fædrenelandet“).

„Da jeg finder det fornødent, at de Underofficeerer, der ere udtagne eller udtages til at være Lærere i Gymnastikken saavel ved Cavallerie-Eksercerskolerne som ved Infanteriets Underofficeerskoler, selv ere saa vel øvede og underrettede, at man med Vished og Sikkerhed kan overlade dem dette Lærerembede: saa har Jeg befalet, at fra hver af disse Skoler skal straks sendes til Kjøbenhavn den Underofficeer, som Vedkommende have bestemt til Lærer i Gymnastikken ved Skolen. Disse Underofficeerer ville De altsaa behage at antage og informere og danne til dette Øjemed, efterhaanden som de ankomme og melde sig hos Dem.

I Henseende til Betalingen for denne Underviisning, da vil De nærmere blive underrettet fra det kongelige Generalitets- og Commissariatskollegium“.

Der mødte i dette første Hold ialt 38 Underofficerer fra Danmark og Norge; de dimitteredes efterhaanden, som de opnaaede den fornødne Færdighed, de sidste i 1806. 21 af dem erhvervede sig Karakteren fortrinlig duelig og modtog hver en med Sølvkvast udstyret Præmiesabel; 14 fik Karakteren meget duelig, af disse fik de 12, fordi de med ringere Anlæg havde opnaaet rosværdig Færdighed, en Præmiesabel uden Sølvkvast. De 3 Elever endelig fik Karakteren duelig. Præmiesablen maatte bæres baade i og uden for Tjeneste. Naar Indehaveren af en saadan Sabel døde, skulde den tilbageleveres.

Fra 1805 skulde Eleverne i begge de nyoprettede Underofficers-Undervisningsanstalter øves i Gymnastik; dette foregik først i Institutet under Nachtegalls Ledelse, fra 1808 besørgedes Undervisningen af Sergenterne Petersen og Mørk under Nachtegalls Tilsyn, indtil den henlagdes under Direktionen for Garnisonsskolevæsenet, dog stadig under Nachtegalls Inspektion.

Institutet benyttede først lejede eller laante Lokaler, fra 1804—09 brugtes Gothersgadens Eksercerhus til Øvelseslokale, derefter flyttede det til Nachtegalls Ejendom, der laa paa Østerbro (mellem Willemoesgade og Slagelsegade) med Facade mod

Søen. Fra 1816 indkvarteredes Eleverne i Kronprinsessegadens Kaserne, og Øvelseslokalet var i Gjethuset, et Kanonstøberi, der laa, hvor nu Det kongelige Teater ligger. I 1827 opførtes i Østervoldgade en Bygning med to Gymnastiksale, fra 1828 toges den i Brug, og den benyttes paa samme Maade den Dag i Dag. 1868—71 var Eleverne indkvarterede i Vildersgadens Kaserne og fra 1871 i en Bygning i Stokhusgade, der endnu benyttes.

Under Københavns Bombardement 1807 ødelagdes Lokaler og Redskaber, og derved umuliggjordes i nogen Tid al Virksomhed, men allerede fra 1809 blev Institutet organiseret som permanent. Det blev da befalet Afdelingerne ved alle 3 Vaaben, at hver af dem skulde sende een Underofficer til Uddannelse, og naar han var afgaaet fra Institutet, endnu een, saa at hver Afdeling kom i Besiddelse af 2 Gymnastiklærere.

Skolens „Plan" af $^{2}/_{11}$ 1810 saa saaledes ud:

Bestyreren, Professor Nachtegall .	aarligt	500	Rdl.	
Dansemester Pio	„	100	„	
Godtgørelse for Husleje	„	500	„	
12 Favne Brænde med Transport og øvrige Omkostninger à 25 Rdl.	„	300	„	
10 Lispund Lys à 11 Rdl.	„	110	„	
16 Potter Tran	„	16	„	
Til Vadsk.....	„	60	„	
Tillæg for 20 Elever à 14 Sk. dagligt	„	1064	„	56 Sk.
	Summa	2650	Rdl.	56 Sk.

Institutet havde Frederik VI's særlige Bevaagenhed. Flere Sergenter blev Dannebrogsmænd for Dygtighed som Gymnastiklærere. 1812 blev det bestemt, at enhver fra Institutet afgaaende, som ved Flid og godt Forhold havde gjort sig værdig dertil, skulde tilstaas en Overmundering samt den Kappe, han paa Institutet havde benyttet, og endelig et Par Støvler, „hvilken betydelige aller-

Præmiesabel for Underofficerer. (Paa Skeden staar: „Skjænket af Hs. Maj. Kongen til Sergent Søren Nielsen af det Kongel: Artill:Corps for Flid og Dueligheid i Gymnastikken 1835".)

naadigste Gave blev en ny Opmuntring til Flid og Anstrængelse for Eleverne".[231])

For at lette Elevernes Virksomhed som Danselærere blev der fra 1813 givet dem Undervisning i Violinspil. Denne Undervisning bortfaldt dog senere.

Søetaten nød fra 1814 ogsaa godt af Institutet; nævnte Aar dimitteredes den første Gymnastiklærer (Underofficer) hertil.

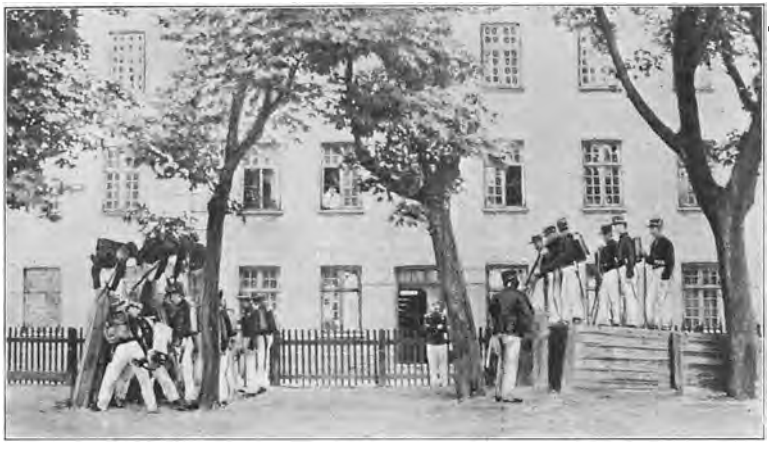

Palisaderne forceres.

I Aaret 1816, da Institutet blev forlagt til Rosenborg Kaserne (Kronprinsessegadens), afgik Nachtegall som Bestyrer, men blev samtidig udnævnt til Overinspektør for Institutet. Pladsforholdene i Kasernen var ringe, og man laante da Lokaler i Gjethuset og tillige i Løjtnant v. Hansens private, gymnastiske Institut i Store Kongensgade.

Op igennem Aarene virkede Institutet med et Elevantal, der svingede noget efter Behovet, men i Hovedsagen paa samme Maade: Det havde 2 Afdelinger, en yngre for Kompagni- og Eskadronslærere, først i Hugning, Bajonetfægtning og Svømning, senere ogsaa i Gymnastik, og en ældre, som uddannede de egentlige Gymnastiklærere. Disse sidste undervistes i ca. 2 Aar baade praktisk og teoretisk; før Afgangen afholdtes der offentlig Eksamen med indbudte Censorer.

I Aaret 1821 tillod Kongen efter Indstilling Institutet at oprette en Undervisningsanstalt, der skulde undervise Eleverne i de samme

Fag som i Underofficerskolerne. Den indbyrdes Undervisning skulde anvendes. Her uddeltes ligesom i Underofficerskolerne Præmier, bestaaende i Penge og Epauletter til de bedst bestaaede Elever.

Institutets Betydning var lige fra det første Virkeaar overordentlig stor for Hærens Underofficerer; men desuden virkede det ogsaa til stor Gavn uden for Hæren. Fra 1808 blev der givet civile Lærere Adgang til Undervisning i Institutet, og det befaledes, at ethvert Skolelærerseminarium skulde sende „et dueligt Subjekt" til Oplærelse der for at forplante Gymnastikundervisningen til Landets Almueskoler. Interessen for Almuens Undervisning var glædeligt stor, og der foranstaltedes snart paa Gymnastikkens Omraade en god Vekselvirkning mellem militære og civile. 1814 blev saaledes Korporal Lars Brodthagen, som Grev Holstein havde ladet uddanne hos Nachtegall, ansat som Gymnastiklærer ved Grevskabet Holsteinborgs 14 Skoler. 25 Aar efter Institutets Oprettelse var der indført Gymnastikundervisning i 2000 af Landets Skoler.

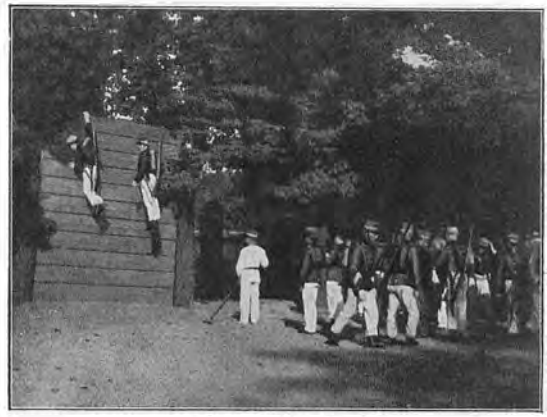

„Den lodrette Mur".

I 1828 havde ialt 31 civile Lærere faaet fuldstændig, gymnastisk Uddannelse paa Institutet; af disse virkede 10 senere som Seminarie-Gymnastiklærere. Dette Aar antog Institutet med Kongens Bemyndigelse 40—50 Børn fra Fri- og Fattigskoler; de skulde undervises af de militære og civile Gymnastik-Studerende til Øvelse for disse. Institutet skulde derefter være „Normalskole" for Gymnastik.

Ved Borgerdydskolen i København var der i 1823 ansat 6 Underofficerer som Gymnastiklærere, og de militære Gymnastiklærere vandt derefter stærkt Indpas paa det civile Skoleomraade. 1830 blev en Underofficer (Kopp) ansat som Gymnastiklærer ved Seminariet i Tønder. Kopp gjorde sig fortjent ved at oversætte Nachtegalls Lære-

bog i Gymnastik paa Tysk, hvorfor Forfatteren skaffede ham en Pengebelønning.

Nachtegall døde 1842 efter et overordentlig virksomt Liv. I Underofficerernes Annaler vil hans Minde blive staaende som Skaberen af den Skole, hvorfra saa mange dygtige Underofficerer er gaaede ud til Hæren og til civil Lærervirksomhed i gode og ansete Stillinger. Dertil kommer, at Nachtegall var en velmenende Mand, der gerne

Fleuretfægtning.

gjorde sig Anstrengelse, naar det gjaldt om at fremme sine underordnedes Vel. Han var Frederik VI's kloge og flittige Medhjælper i det Arbejde, der fra Aarhundredets Begyndelse blev gjort for at skabe et dygtigt og agtværdigt Underofficerskorps.

Efter Nachtegalls Død arbejdedes der i Institutet videre i hans Aand, kun med de Afbrydelser, Krigene og Sikringsperioden under Verdenskrigen medførte, helt op til vor Tid. I Oktober Maaned møder saaledes nu ca. 60 Elever (Officerer og Underofficerer) fra de forskellige Afdelinger og gennemgaar et halvt Aars Kursus i Gymnastik og Vaabenbrug. Ved en Eksamen udtages henved en Snes af de bedste Elever til Gymnastiklærerkursus, der varer 16 Maaneder og omfatter Gymnastik, Vaabenøvelser, Svømning, Boksning og anden Sport og Idræt, Dans, Pædagogik og Anatomi.

Fra Midten af Oktober til Slutningen af Januar gennemgaar de

Officerer, der er afgaaede fra Officersskolens næstældste Klasse, et Kursus ved Skolen i Gymnastik og Vaabenøvelser. Hvert andet Aar oprettes Repetitionskursus for tidligere afgaaede Gymnastiklærere for at holde deres Kundskaber vedlige.

Foruden Chefen, der er Kaptajn af Fodfolket, findes paa Gymnastikskolen 3 Officerer og 3 Underofficerer som faste Lærere; desuden kommanderes til midlertidig Lærertjeneste aarligt 1 Officer og 5 Underofficerer til Kompagnilærerkursus og 2 Officerer til Officersholdet.

Fritstaaende Øvelser.

Indtil 1906 var Eleverne indkvarterede paa Skolen; siden da bor de i Byen.

De militære Gymnastiklæreres Virksomhed uden for Hæren er betydelig ogsaa i vor Tid, størst paa selve Gymnastikkens Omraade, og mangfoldige af Lærerne i Gymnastik i Statsskolerne, i Kommune- og private Skoler er forhenværende Underofficerer. I 1859 udvirkede Gymnastikdirektøren, Oberstløjtnant la Cour, at der midlertidig ansattes Underofficerer, der var uddannede til Gymnastiklærere, i Statens Seminarier; de modtog deres Lønning fra Hæren, men havde desuden et Tillæg fra Kultusministeriet af 555 Kr. aarligt. De mødte ved deres Afdelinger til de aarlige store Øvelser, men forrettede ellers udelukkende Tjeneste paa Seminarierne. Efter 3 Aars Forløb afløstes de af andre Underofficerer. Foruden i Seminarierne gav de ofte Undervisning i de nærmeste 2—3 Skoler. Denne Af-

givelse af militære Lærere til Seminarierne vedvarede til Begyndelsen af Halvfemserne. Enkelte Underofficerer benyttede under Seminarieopholdet Lejligheden til at læse til Lærereksamen, nogle tog den endog med Udmærkelse.

Ogsaa ved Sorø Akademi var der i en Aarrække (indtil 1902) ansat en Underofficer som Gymnastiklærer. Ved Statsfængslerne er der fra 1912 ansat en Underofficer (Kjærbye) som Gymnastikinspektør, og flere virker der som Lærere.

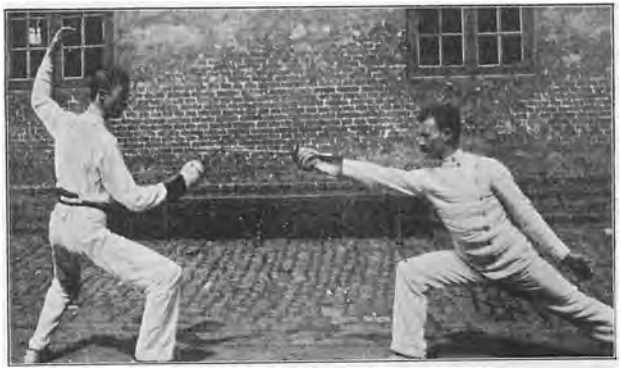

Lektion.

Uden for Skolerne, i Gymnastikforeninger trindt om i Landet, i Skytteforeninger m. v. har Underofficererne som Gymnastiklærere præsteret et Arbejde, de kan være bekendt, og hvis Resultater ofte er markerede gennem Konkurrencer og Opvisninger, baade inden for og uden for Landets Grænser.

Paa Faget Svømning blev der tidlig lagt Vægt; det drives stadig med stor Samvittighedsfuldhed, og Arbejdet paa dette Omraade har sat smukke Spor i den militære og civile Verden. Mange Underofficerer dyrker dette Speciale, og enkelte har oprettet egne Svømme- og Badeanstalter.

To Mænd, udgaaede af Underofficerernes Rækker, har navnlig brudt nye Baner paa Legemsøvelsernes Omraader her i Landet, nemlig Paul-Petersen og Jens Berthelsen.

Paul-Petersen, der er født 1845, gennemgik Elevskolen, deltog i Dybbøls Forsvar og blev Sergent i Fodfolket 1868. 3 Aar efter blev han ansat som Lærer i Gymnastik ved Nørrebros Latin- og Realskole

i København, hvor han i 1874 med en Del af Skolens Elever som Medlemmer stiftede en Slags Gymnastikforening, „Kærnetroppen", der gennem sine Opvisninger vakte Interesse for Skolegymnastikken, og som blev den første Spire til den kendte Forening „Hermes". I 1876 oprettede han et Gymnastikkursus for unge Kvinder, og gennem den praktiske Erfaring, han her vandt, begyndte han paa Udarbejdelsen af sit System for „Dansk Kvindegymnastik", som har

Svømmeøvelser i Flaadens Leje.

sit Særpræg ved den Vægt, der ved Siden af Udviklingen af Kvindens Styrke lægges paa at bevare Kvindeligheden. Af de forskellige Landes Systemer uddrog han det for sit Formaal mest anvendelige og prøvede sig praktisk frem, til han naaede det rette. Paul-Petersen ansaa i det hele denne Fremgangsmaade for at være den bedste, og han var derfor ogsaa imod Indførelsen her i Landet af det rene Ling'ske System, som han ansaa for kedsommeligt. Trods sine Kvalifikationer fik han ikke Sæde i de Kommissioner, der midt i Firserne blev nedsatte for at søge udarbejdet et nyt, dansk Gymnastiksystem, ja han blev end ikke spurgt til Raads. I Udlandet naaede han derimod at blive anerkendt; mange husker sikkert den Begejstring, der ombølgede hans Opvisninger i Kvindegymnastik, f. Eks. ved de olympiske Lege i Athen. Her var han dog ikke personlig til Stede, syg og nedbrudt, som han var. Han døde 1906, stærkt savnet af dem, som forstod at vurdere hans selvopofrende Arbejde.

Jens Peter Berthelsen er født 1854, gennemgik Elevskolen og blev Sergent i Artilleriet 1875, Oversergent 1885, Stabssergent 1895, Løjtnant 1904, Kaptajn 1910. Hans banebrydende Arbejde ligger paa Fægtesportens Omraade. Paa eget Initiativ og uden Hjælp af Staten foretog han Rejser til Fægtesportens Hjemland Frankrig, hvor han, samtidig med, at han saa, hvor ringe Begreb man her hjemme havde om moderne Fægtning, udviklede sig til en dygtig Lærer. Han fik ikke nogen Indflydelse paa vore militære Skolers Fægteundervisning, hvilket dog ikke var hans Skyld, men samlede om sig en stor Kreds af taknemlige, navnlig civile Elever, der snart blev hans Beundrere og erhvervede sig en Dygtighed, der gjorde de militære Befalingsmænd til Skamme, som dyrkede Fægtesporten efter den gamle Metode.

Forøvrigt har, mærkeligt nok, kun faa Underofficerer opnaaet overlegen Dygtighed i Fægtning; disse faa har gjort deres Dygtighed frugtbringende ved Oprettelsen af Fægteinstituter. Som en af de mest fremragende skal nævnes L. C. Østrup, Elev af Berthelsen; han deltog med Bravour i flere olympiske Lege og besad Mesterskab for Danmark i Sabelfægtning fra 1908—1912, da han forlod Amatørernes Rækker for at starte en Fægteskole.

Inden for den egentlige Gymnastik og Idræt opnaaede Underofficererne talrige udmærkede Resultater, baade som Lærere og Udøvere. Af de første skal her fremhæves Th. F. H. Mølgaard, mangeaarig nidkær Lærer paa Gymnastikskolen. Hans civile Virksomhed ligger navnlig i Københavns Gymnastikforening; hans Navn er kendt fra utallige Opvisninger og Konkurrencer; bl. a. førte han et Hold ved de olympiske Lege i Stockholm 1912. Mølgaard blev født 1852, gennemgik Elevskolen og blev Sergent i Fodfolket 1871, Oversergent 1877, Stabssergent 1894, Løjtnant 1903 og Kaptajn 1910.

Af Gymnastikskolens senere Lærere er navnlig Stabssergenterne J. L. Danielsen og K. V. Kjærbye kendte baade i og uden for Hæren. Danielsen afløste Paul-Petersen som Lærer i Gymnastik- og Svømmeforeningen „Hermes". Han førte et Hold ved de olympiske Lege i London 1908. Kjærbye er Lærer i Handelsstandens Gymnastikforening.

Det vil føre for vidt at nævne alle de Underofficerer, der — selv for de senere Aars Vedkommende — har gjort sig smukt bemærkede paa de her omhandlede Omraader. Endnu skal dog nævnes to af

Deltagerne i de olympiske Lege i Stockholm: Sergent F. B. Wikke, der er Mester for Danmark i Stangspring, og Sergent Charles Jensen, Danmarksmesteren i Gymnastik.

Foruden paa det militære, gymnastiske Institut nød Underofficererne Specialundervisning paa Veterinærskolen (fra 1842 Den militære Manege, fra 1867 Ride- og Beslagskolen, fra 1909 Rideskolen).

Øjebliksbillede fra Rideskolen.

Denne Skole daterer som nævnt sin Tilblivelse fra 1771. I 1844 blev der givet Bestemmelser for Undervisningen af Underofficerer paa Den Kongelige Veterinærskole og Den militære Manege, hvilke blev meddelte saavel Kavalleriet som Artilleriet. Hensigten med Opholdet paa Veterinærskolen var at skaffe Underofficererne en saa grundig Kundskab om Hestens Ydrelære og Læren om dette Dyrs Sundhedspleje, at de kunde bedømme dens Dygtighed til Anvendelse i Kavalleritjenesten og til anden militær Brug, lære at benytte Hesten paa rette Maade og yde den en hensigtssvarende Behandling.

Undervisningen, der gaves i Forbindelse med Rideundervisning og Beslaglære, strakte sig over 2 Aar og afsluttedes med en Eksamen.

I 1858 oprettedes under Veterinærskolen en Beslagskole, paa hvilken der aarligt uddannedes 8 menige af Tøjetaten til Beslagsmede,

som derefter havde fortrinsvis Adgang til fast Ansættelse som Beslagsmede i Armeen. Senere optoges ogsaa menige af Rytteriet som Elever i Beslagskolen.

De Underofficerer, der var Elever paa Skolen, var indkvarterede i dennes Lokaler og maatte ikke uden særlig Tilladelse være ude af Kvarteret efter Kl. 10 Aften. Denne Bestemmelse, der forøvrigt ogsaa var gældende ved Gymnastikskolen, holdt sig uforandret til den allernyeste Tid og er først for faa Aar siden sat ud af Kraft.

Svømmeøvelser med Heste i Ryvangen.

I et Reglement for Den militære Manege af 1855 anførtes, at foruden Underofficerer ogsaa Officerer undtagelsesvis kunde kommanderes til at gennemgaa Undervisningen.

I Skoleplanen af 1883 bestemtes, at saavel Officerer som Underofficerer skulde uddannes til Beridere. Den aarlige Tilgang fastsattes til 2 Officerer og 6 Underofficerer, dels af Rytteriet, dels af Artilleriet — den samme, som endnu finder Sted. Til 1890 havde Skolen Lokaliteter i Vestervoldgade, derefter i et nybygget Etablissement paa Kong Georgsvej.

Foruden Chefen, der er Oberst, Oberstløjtnant eller Ritmester, findes 1 Ritmester eller Premierløjtnant og 1 Stabssergent af Rytteriet samt en Embedsmand af Dyrlægekorpset som faste Lærere, de øvrige nødvendige Lærerkræfter er midlertidigt afgivne Officerer og Underofficerer.

Underofficersgraderne og de tilsvarende Lønninger for de forskellige Vaaben og Korps var ifølge Armeplanen af $^{8}/_{6}$ 1803:

Graderne	Ved Livgarden til Fods eller et Jægerkorps	Ved et Infanteriregiment eller en let Bataillon	Ved Feltjægerkorpset	Ved Livgarden til Hest	Ved et Rytter-, Dragon- eller Husarregiment	Ved Artillerikorpset	Anm.
	Sk. dgl.	Sk. dgl.	Sk. dgl.	Sk. dgl.	Sk. dgl.		
Minørmester						140 Rdl. aarl.	
Bromester						114 „ „	
Fyrværker						24 Sk. dgl.	
Pontonnersergent ved Haandværkerkomp. .						24 „ „	
Kommandersergent ved Haandværkerkomp. .						24 „ „	
Kommandersergent ...						22 „ „	
Vagtmester			24	$34^{1}/_{2}$	$18^{1}/_{2}$		
Sergent ved Haandværkerkomp.						18 „ „	
Sergent.....	24	18				16 „ „	
Kvartermester.....			20		$16^{1}/_{2}$		
Furer	18	14				18 „ „	
Vaabenmester.....	16	13					
Korporal (ved Jægerkorpset Overjæger) .	16	12*)	16	$28^{1}/_{2}$	$13^{1}/_{2}$		*) Ved en let Bataill.
Bombarder						13 „ „	13 Sk.

Til Sammenligning ved denne og senere Lønningsplaner anføres de samtidige Priser paa Rug, Smør og Flæsk, tagne efter Kapitelstaksterne. Priserne var i 1803: Rug pr. Td. 5 Rdl. 8 Sk., Smør pr. ℔ $13^{1}/_{8}$ Sk., Flæsk pr. ℔ 10 Sk.

Under Statsbankerotten og de ulykkelige Aar i Aarhundredets Begyndelse kneb det meget for Underofficererne at klare sig med disse Lønninger, som da ogsaa forbedredes ved den nye Armeplan af $^{25}/_{1}$ 1816 og Plan for den kgl. Livgarde til Fods af Juni 1816 saaledes:

Graderne	Ved et Infanteriregiment eller et Jægerkorps	Ved den kongelige Livgarde til Hest	Ved et Kyrasser-, Lansener-, Dragon- eller Husarregiment	Ved Artillerikorpset	Ved den kongelige Livgarde til Fods	Anm.
	Sk. dgl.	Sk. dgl.	Sk. dgl.		Sk. dgl.	
Minørmester				224 Rdl. aarl.		
Bromester				180 „ „		
Fyrværker				35 1/5 Sk. dgl.		
Pontonnersergent (Arsenals-Haandværker)				35 1/5 „ „		
Kommandersergent (Arsenals-Haandværker)				35 1/5 „ „		
Kommandersergent				32 „ „		
Vagtmester		44 4/5	24 4/5			
Sergent (Arsenals-Haandværker)				25 3/5 „ „		
Sergent	24			22 2/5 „ „	35 1/5	
Kvartermester			22 2/5			
Furer	18			25 3/5 „ „	25 3/5	
Vaabenmester	17				22 2/5	
Korporal (ved Jægerkorpset Overjæger)	16	36 4/5	18 2/5		22 2/5	
Bombarder				17 3/5 „ „		

I 1816 var Priserne paa: Rug pr. Td. 18 Rdl. 44 Sk., Smør pr. ℔ 52 1/4 Sk., Flæsk pr. ℔ 34 3/8 Sk.

Foruden de i Skemaet opførte Haandværkere var der i Infanteriet fast ansatte Bøssemagere, ved de beredne Afdelinger Sadelmagere, Bomskærere og Bøssesmede, og ved Artilleriet adskillige Arsenals-Haandværkere, hvilke alle var ligestillede med Underofficerer. De beredne Afdelingers Fahnsmede (Beslagsmede) var menige, som udtoges blandt dem, der havde lært Smedeprofessionen. De var fritagne for at gennemgaa Eksercerskolen, saaledes at Afdelingen udelukkende kunde drage Nytte af dem ved Beslagtjenesten. Der gaves dem Rettigheder som Underofficerer.

Haandværkerne hørte til Afdelingens Understab, hvortil ogsaa hørte Depot- og Sygehus-Sergenten, Regimentsgevaldigeren, Spillemændene og Profossen; sidstnævnte var ligestillet med de menige.

Foruden Pengelønnen ydedes der Underofficererne frit Kvarter og Mundering, ligesom de ogsaa oppebar en Del Smaatillæg.

Det er vanskeligt at forstaa, at Underofficererne, navnlig de gifte, under de daværende Pengeforhold kunde klare sig. Mange var da heller ikke modstandsdygtige over for Bestikkelser i Naturalier og Penge fra Mandskabets Side. Dette Fænomen betragtede man for hundrede Aar siden ogsaa fra de overordnedes Side med andre Øjne end nu om Stunder. Det disciplinære Forhold mellem Underofficerer og menige har dog sikkert lidt derunder.

De værnepligtige Bønder havde den Lempelse, at de kunde lade stille for sig og saaledes købe sig fri af Militærtjenesten. Det var fra 1817 tilladt Underofficerer og Spillemænd at stille sig for værnepligtigt Mandskab. I hvert enkelt Tilfælde skulde der sendes Ansøgning herom til Kongen, der beredvilligt gav Tilladelsen. Først var det endog tilladt Underofficerer, som ikke havde udtjent deres Kapitulationstid, at lade sig stille for værnepligtige, men fra 1827 bestemtes det, at kun de, der havde udtjent denne Tid, kunde paatage sig en værnepligtigs Tjenestepligt; 1840 blev det meddelt Generalkommandoen i Fyen og Nørrejylland, at Tilladelsen fremtidig kun vilde blive givet til saadanne. Prisen, der betaltes en Stillingsmand, var ved Fodfolket 100 à 200 Rdl., ved de andre Vaaben betydeligt mere. En saadan Sum kunde for en Tid holde Nøden borte fra det udpinte Underofficershjem, hvor Husmoderen kæmpede for at faa de daglige, smaa Indtægter til at slaa til.

Trange Kaar parret med Orden og Tarvelighed i Hjemmene er det fælles Omkvæd af de Forfattere, som omtaler Frederik VI's Underofficerer. Det har sikkert gjort den varmtfølende Landsfader ondt, at han ikke formaaede at sørge bedre for dem; men Pengene i Landet var for smaa til mere end det nødvendigste, selv naar det gjaldt Hæren, der dog var Kongens Øjesten.

Enkelte Underofficers-Hjem, hvor der var Brist i Villien, hvor Børneflokken blev for stor, eller hvor Ulykker stødte til, brød sammen; Selvmord paa Grund af Næringssorg var ikke sjeldne blandt Underofficererne.

Disse søgte paa mangfoldige Maader at forbedre deres slette økonomiske Stilling. De arbejdede i Fritiden som Haandværkere eller Skrivere, de var Statister paa Teatret, Modeller for Kunstnere eller Reservepoliti ved særlige Lejligheder, ja pudsede og rengjorde endog

de meniges Mundering for Betaling. Prisen var 6 Sk. for at pudse en Mands Udrustning til Vagt.

Underofficerernes Koner vadskede for Mandskabet, solgte Mad- og Drikkevarer til det og holdt Marketenderi.

Det var officielt anerkendt, at Lønningerne var for smaa til at gifte sig paa; endnu i 1839 befalede General-Kommissariats-Kollegiet, at Antallet af gifte Underofficerer ved samtlige Regimenter og Korps snarest muligt skulde søges indskrænket, ligesom der overhovedet ikke maatte gives Giftermaalstilladelse til nogen Person af Underofficersklasserne eller Understaben. I 1841 blev det fastslaaet, hvilket Antal gifte Underofficerer, der maatte være ved en Underafdeling; ved et Infanterikompagni maatte der saaledes være 3. Hvis man havde flere gifte Underofficerer ved Kompagniet, skulde Tallet søges nedbragt til det normerede. Kun i det Tilfælde, at en Underofficer var i Stand til at indgaa et saa fordelagtigt Ægteskab, at han derved betydeligt forbedrede sine Kaar, var det vedkommende Generalkommando overladt at meddele ham Giftermaalstilladelse, selv om Tallet af gifte ikke var nedbragt til den fastsatte Grænse. De Underofficerer, der søgte Giftermaalstilladelse, skulde forøvrigt godtgøre, at de var i Stand til at underholde Familie. Der maatte kun meddeles dem den attraaede Tilladelse, naar „de Fruentimmer, med hvilke de agte at indgaa Ægteskab, ere sædelige, ordentlige og kunne ved Syening, Vask eller andet Haandarbejde bidrage klækkeligen til Familiens Underholdning". [232])

Trods de vanskelige økonomiske Forhold var mange Underofficers-Hjem i flere Retninger Mønsterhjem. Børnene fik en god Opdragelse og blev ofte udmærkede Statsborgere. Der var imellem Underafdelingscheferne og Underofficershjemmene et intimt, patriarkalsk Forhold, der navnlig udvikledes, naar Underofficerens Søn var bestemt for den militære Vej og stod i Spillemandsnummer ved Kompagniet; dettes Chef nærede Forhaands-Interesse for Drengen, fulgte hans Fremskridt i Skolen og roste eller dadlede ham, naar Anledning gaves.

Paa Sølvgadens Kaserne var Underofficerernes Drengebørn fra 10 Aars Alderen indkvarterede paa dennes Belægningsstuer sammen med det voksne Mandskab, hvis moralske Begreber selvfølgelig ofte lod meget tilbage at ønske. Oberst C. U. v. Sundt udvirkede i 1816 en Forandring heri, idet han udskilte Soldaterbørnene fra Kompag-

Hæderstegn for 8 og 16 Aars tro Tjeneste. I.

nierne og samlede dem paa „Accouchementsstuen", hvor de stilledes under Opsigt af en Sergent og dennes Kone. Den Underofficerskone, der skulde føde, blev derefter i Stedet for til Accouchementsstuen bragt til det Kompagnis Brandstue, hvortil hun hørte, „hvor hun accoucherer og forbliver ubesværet, indtil hun er saa vel, at hun igen

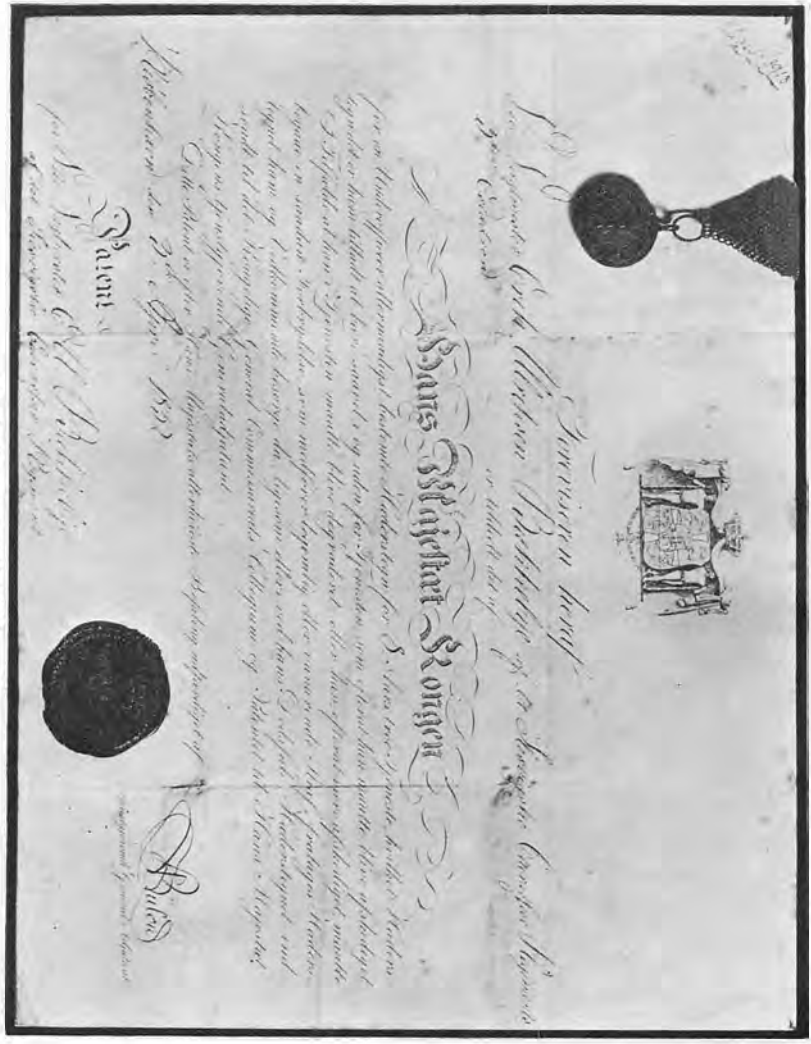

Hæderstegnspatent af 1832.
(Originalen findes paa Koldinghus Museum.)

kan flytte i sit forrige Værelse".[283]) I den Tid, en saadan Kone benyttede Brandstuen, maatte det paagældende Kompagnis Mandskab om Vinteren benytte det nærmest tilstødende Kompagnis Brandstue.

Kunde Frederik VI ikke yde Underofficererne nogen økonomisk Forbedring af deres fattige Kaar, saa forsøgte han paa anden Maade at opmuntre dem. Fra 1808 blev saaledes Dannebrogsmændenes Hæ-

derstegn lejlighedsvis uddelt til Underofficerer. — Den $^{28}/_{6}$ 1809 blev Vicevagtmestrene J. H. C. Brügmann og C. C. Croytz af Kongen benaadede med Dannebrogskorset, fordi de havde udmærket sig ved Stralsunds Indtagelse. De blev begge fremhævede i Kongens Bekendtgørelse til Armeen. Den $^{23}/_{4}$ 1817 blev der ved kgl. Resolution fastsat Regler for Uddeling af Hæderstegn for 8 og 16 Aars Tjeneste. Kapitulationstiden ved Antagelse til Underofficer var som Regel 8 Aar. Hæderstegnet for 8 Aars Tjeneste, en rund Broncemedaille, skulde da tildeles den Underofficer, der efter at have aftjent disse 8 Aar paatog sig en anden Kapitulation, ligeledes paa 8 Aar, og naar hans Opførsel i og uden for Tjenesten iøvrigt gav ham Adkomst dertil. I Lighed hermed skulde Hæderstegnet for 16 Aars Tjeneste, et Broncekors, tildeles den Underofficer, der efter aftjent 16 Aars Tjeneste yderligere paatog sig en tredie Kapitulation, ligegyldigt for hvilket Aaremaal. De sidstnævnte skulde ikke tilbagelevere Hæderstegnet for 8 Aar, men beholdt det og kunde bære begge. Disse Hæderstegn kunde uddeles saavel til indfødte som til Udlændinge. Regiments- eller Korpschefen bestemte, hvem Hæderstegnene skulde tildeles, og Overleveringen skete ved Regiments- eller Korps-Parolen. Samtidig modtog den paagældende et af Kongens tjenstgørende Generaladjutant udstedt Dokument. Ved Dødsfald, Degradation eller, hvis Indehaveren af Hæderstegnet begik en Forbrydelse, der straffedes med legemlig eller vanærende Straf, skulde Hæderstegnet tilbagesendes til General-Kommissariats-Kollegiet. Hæderstegnet maatte bæres baade i og uden for Tjenesten. Fra 1832 blev det tidligere omtalte Tillæg af 2 og 4 Rdl. for henholdsvis 12 og 20 Aars Tjeneste givet for 8 og 16 Aars Tjeneste og sat i Forbindelse med Hæderstegnene. Det udbetaltes fra Maaneden efter dettes Tildeling. Saafremt en Underofficer blev frakendt Hæderstegnet, mistede han samtidig det dertil hørende Tillæg. — 1839 blev 8 og 16 Aars Hæderstegn gjort uafhængige af ny paatagen Kapitulation, men kunde tildeles Underofficerer, der havde tjent i fulde 8 eller 16 Aar.

Medens Underofficererne af mange Grunde — Traditionen fra Hvervningstiden, de slette økonomiske Forhold m. v. — kun nød ringe Anseelse i det borgerlige Liv, var deres Prestige indenfor Hæren i glædelig Stigning. Kongens Interesse for Underofficerskorpset og den tidssvarende Uddannelse, der blev det til Del, gjorde sin Virkning. Mange efterladte Papirer fra den Tid, Ordrebøger, Stamruller, Kopibøger m. v., der maa være skrevne af Underofficerer, viser os ved deres smukke Behandling, sirlige Haandskrift og rigtige Ortografi, at Uddannelsen havde givet gode Resultater.

Behandlingen af Rekrutterne var raa endnu langt op i Aarhundredet, og let forstaaelig er den Skræk, de indkaldte Bønderkarle nærede for at „springe Soldat". De mødte i Garnisonsbyerne, ofte i de gamle Nationaldragter: lang Kittel, broget Vest, graa Knæbukser, røde eller graa Strømper og Træsko. De havde langt Haar og saa klodsede ud. Efter at de var mødte — det hed sig, at de „indfangedes af Underofficerer" — blev de iklædte og klippede. Ved Øvelserne tog Underofficererne fat med haandfast Energi. Skældsordene faldt tæt og Pryglene ligesaa. Forplejningen var slet; først i 1830 blev det paalagt samtlige Regimenter og Korps at sørge for, at Mandskabet fik varm Mad en Gang dagligt. Skrækken for de haarde Straffe bragte mangen Bondeknøs til at tabe Modet; i 1820 var der ved Husarerne en Rekrut, der hængte sig, fordi en Løjtnant havde givet ham Stokkeprygl. Regimentschefen befalede i den Anledning, at „kun Skoleforstanderen eller den højstkommanderende paa Exercerskolen maatte prygle Rekrutterne".

Inden for dansk (og ogsaa udenlandsk) Militærhistorie kunde Pryglene godt indtage et særligt Kapitel. Selv i den mere fremskredne Tid, her er Tale om, ja meget langt op i Humanismens Aarhundrede, spillede legemlig Afstraffelse en betydelig Rolle. Og det gjaldt ikke blot de meniges Rygstykker, ogsaa Underofficerernes maatte holde for. Følgende Episode giver et nøjagtigt Billede af Pryglenes Anvendelse tæt ved Aar 1800; det er en fra Underofficer til Fænrik forfremmet ung Mand, der fortæller:

> „Jeg var trukken paa Vagt; min Ven Kassamoviz kom henad Aften for at besøge mig; vi sad og spillede Skak, da en Soldat kom ind og klagede over, at en af hans Kammerater havde narret ham to Skilling fra. „Sig, at han skal komme ind", bød jeg. Han kom, og tilstod, at de havde spillet om Penge. Jeg kaldte paa Underoffiseren, og gav ham 6 Slag Fugtel, fordi

han ikke havde holdt bedre Orden i Vagtstuen, da det var hans Pligt at hindre Spil om Penge. Korporalen vendte tilbage til Vagtstuen, slog i Bordet og sagde: „Taaler I, at jeg faar Fugtel uden at have gjort noget!" Jeg hørte Støjen, og gik derover. Underoffiseren blev ved at raabe, saa sagde jeg: „Hvad er det for en Opførsel! Er det Folkene, der skal skaffe Dem Ret! Vil De have flere Fugtel? Kom over til mig!" — Pludselig traadte Folkene mellem ham og mig, og raabte, idet de bandede: „Vov ikke at røre ham!" Rolig svarede jeg: „Folk, I forser Jer, I har intet at foreskrive, Underoffiseren er arresteret. Hid med Sabelen!" Saa tog jeg Sabelen og gik. Paa engang hørtes atter stærke Raab: „Vi vil have vores Underoffiser fri!" Klokken var $11^1/_2$; hvad skulde jeg gøre? jeg gav ham fri. Kort derpaa mishandlede de Klageren, der kom grædende og bad om min Beskyttelse. Jeg beholdt ham hos mig. Karlene kom nu, stod udenfor Døren, og raabte alle mulige Skældsord mod Klageren. Jeg lukkede Døren op og sagde: „Hvad vil I? Raben er hos mig". „Han skal komme ud til os, vi vil straffe ham for hans Forræderi". — „Hvor tør I sige mig det i Ansigtet! Jeg raader Jer til at være rolige". Snart efter havde 6 af dem den Frækhed at komme ind til mig og sige, at hvis Raben bad dem om Forladelse, skulde han slippe; men det forlangte de. — Efter Krigsloven er slig Adfærd en af de største Forbrydelser. Jeg sagde da: „Folk, tænker I paa, hvad I gør, at komme saaledes til mig, og forlange saadan noget af mig. Marsch øjeblikkelig!" — Klokken 6 om Morgenen, da Blodet var kølet af, sagde jeg til dem: „Karle, igaar har I talt, og det uforskammet, idag er det mig, som har Ordet. Underoffiseren og nogle flere af Jer har forbrudt Livet; jeg vil gjøre hvad jeg kan for at formilde Straffen, men fri Jer for Straf kan jeg ikke. Læg Vaabnene, jeg arresterer Jer". Ganske stille lagde de Sabel og Bandolér, og nogle af dem bad om Naade. Jeg sendte en Melding til den øverstkommanderende Oberstløjtnant, men han lod straks Kassamoviz bringe mig den tilbage med den Besked, at jeg kom til at give en anden Fremstilling, da Folkene ellers blev ulykkelige. Det var en stor Lykke, at Kassamoviz havde været tilstede, det saa virkelig ud, som om man ellers ikke vilde have trot mig. Han tog sig af Sagen som min sande Ven, skønt han selv fik Ubehageligheder deraf, idet det derved kom op, at han var gaaet ud i civile Klæder. I den Anledning blev en for 18 Aar siden udstedt kongelig Ordre oplæst i Parolstuen. Ogsaa jeg havde nær faaet en Irettesættelse, men jeg tilbød at lade det komme an paa Forhør og Dom. Ja, jeg skulde ikke have givet saa meget efter, blev der sagt. Jeg henviste til, at Reglementet byder det i slige Tilfælde, og dertil var saa intet mere at sige. Underoffiseren og 7 af de menige kom til at ligge krumme i 48 Timer, og dermed var Sagen afsluttet". [234])

Det var altsaa tilladt endog en ung Fænrik at anvende Fugtel over for en Underofficer; senere — i det mindste omkring 1820 — var det kun tilladt Underafdelingscheferne og den højstkommanderende paa Eksercerpladsen at fugtle Underofficerer og menige. Et

Tilfælde fra Husarregimentet skal anføres: Den højstkommanderende paa Eksercerskolen, en Løjtnant, tildelte en Stabstrompeter, der havde givet ham et respektstridigt Svar, paa Stedet 7—8 Slag med den flade Klinge. Stabstrompeteren førte Klage over denne Behandling, men fik ved Krigsretsdom 14 Dages Vagtarrest for uberettiget Klage.[2:15])

Havde en Underofficer begaaet en Forbrydelse, kunde han først degraderes og dernæst afstraffes efter Krigsartiklerne. Spidsrodsstraffen blev afskaffet 1836, men samtidig indførtes den lige saa haarde Rottingstraf, og Korrektioner af Fugtel og Stokkeprygl bibeholdtes.

I det store og hele førtes de barbariske militære Strafferegler fra det 18. Aarhundrede med ind i det 19. De var beskrevne i „Krigsartiklerne", hvoraf her gøres enkelte Uddrag:

— Den som lemlæster sig selv for at fritages for Krigstjenesten, straffes med 6 Aars Slaveri.

— Mangel paa Respekt, der er den udvortes Agtelse, som Soldaten til enhver Tid og ved enhver Lejlighed skal vise Krigsmænd af højere Rang, straffes med haard Regimentsstraf, offentligt Arbejde eller Livsstraf.

— Spil om Penge er under alvorlig Straf forbudt saavel for Underofficerer som for menige.

— Vagtforseelser, f. Eks. at sove paa sin Post, forlade sin Post, drikke sig fuld paa Vagten o. s. v., straffes i Fredstid i Almindelighed med Krumslutning eller Fængsel paa Vand og Brød; i Krigstid haardere og endog med Livsstraf.

Blandt dem, der kunde ikendes arbitrært, fandtes saa haarde Straffe som Krumslutning i indtil 48 Timer, simpelt Fængsel paa Vand og Brød i indtil 10 Dage og Rottingslag, indtil 25 Slag.

Straffe, der kunde ikendes ved Krigsretsdom, var:

Livsstraffe: Arquebusering eller Ihjelskydning med Geværer, Halshugning, Hængen, Radbrækning, Partering, Brændning.

Legemsstraffe: Kagstrygning, Brændemærke, at afskæres Ørene, at afhugges Haanden, at afhugges Fingrene, at Kniven slaaes igennem Haanden og rives ud mellem Fingrene, Rottingslag, indtil 150 Slag i 2 Dage, Krumslutning, indtil 48 Timer.

Frihedsstraffe: Fæstningsarbejde (Slaveri), Rasp-, Tugt- eller For-

bedringshusarbejde, Fængsel (lyst eller mørkt) paa Vand og Brød, mørkt og ensomt Fængsel, simpelt Fængsel eller Vagtarrest.

Æresstraffe: Infami, Underofficerers Degradation, Afbigt, Ordeners og Hæderstegns Fortabelse.

Den sidstnævnte anvendtes ikke som selvstændig Straf, men var en Følge af andre Straffe.

Nedenfor gives yderligere nogle Eksempler paa Aanden og Tonen i „Krigsartiklerne", der i Hovedsagen var gældende, til „Straffelov for Krigsmagten" af 1881 havde afløst dem:

— Ligger Soldaten i Lejr, da skal han lade sig nøje med den ham anviste Plads, og afholde sig fra al Støj og Larm. Sin Nødtørft skal han forrette paa det dertil anviste Sted, og i det Vand, hvoraf der drikkes, maa han ej vadske eller vande Heste. Den, som herimod forser sig, anses med alvorlig Straf, og efter Omstændighederne endog med Livsstraf.

— Lejermaal, som bestaar i, at ugifte Personer avle Børn med hinanden, straffes, 1. og 2. Gang begaaet, ikke, 3. Gang derimod med Fængsel paa Vand og Brød. Naar Underofficerer og menige lever i Forbindelse med Fruentimmer, til hvilke de ej er ægteviede, og ej efter derom sket Advarsel ophæve et saadant Forhold, da straffes de med Fængsel paa Vand og Brød.

Denne Bestemmelse faar forøget Interesse ved at sammenholdes med Bestemmelserne, der vanskeliggjorde eller endog umuliggjorde det for Underofficerer at indgaa Ægteskab (se foran).

Endelig anføres, hvad „Krigsartiklerne" bestemte angaaende Underofficerers og meniges Optræden, naar de som Dommere var kommanderede i Krigsret:

„Underofficerer og menige, der som Dommere ere commandeerte i en Krigsret, have, naar Præses befaler, at Retten skal sættes, at indtage den dem anviste Plads, og derefter med den største Opmærksomhed at give Agt paa, hvad Auditeuren oplæser og foredrager, for at de saavel fuldkomment kunne blive bekjendte med Beskaffenheden af den Sag, som skal paadømmes, som ogsaa vide, hvorledes de ifølge den af dem aflagte Dommered oprigtigt og ret og uden Persons Anseelse skulle dømme i den efter de Kongelige Krigsartikler, Love og Anordninger. Efter at Auditeuren har endt sin Oplæsning og sit Foredrag, træde, paa Præses' derom givne Befaling, Underofficererne og de menige ud, for classeviis at overveie og aftale deres Votum (d. v. s. hvorledes de i Sagen bør dømme), og naar de herom ere blevne enige og igjen indkaldes, afgiver den Ældste i hver Classe sin Clas-

ses Votum til Auditeuren, som nedskriver dette i Protocollen, der derefter underskrives af Classens Medlemmer.

Dersom det afgivne Votum skulde afvige fra Auditeurens Indstilling, ere de Voterende pligtige til at angive Grunden hertil, og, dersom det skulde stride mod Lov og Ret, skal Auditeuren betyde dem det urigtige heri. Ville de Voterende ikke herefter forandre deres Votum, bliver dette tilført Protocollen, for at de Paagjældende efter Omstændighederne derfor kunne blive dragne til Ansvar.

I de Sager, hvori Dommen ei strax bliver offentliggjort, maae Rettens Medlemmer holde saavel de afgivne Vota, som den afsagte Dom hemmelig.

Rettens Medlemmer er det forbudt at gaae i Forbøn om Naade for den, over hvem de have fældet Dom.

De i Krigsartiklerne indeholdte grusomme Livs- og Legemsstraffe anvendtes dog ikke i Praksis helt op til den Tid, da de slettedes paa Papiret, men betragtedes da allerede forlængst som bortfaldne. Den mere humane Tidsaand, der vandt Indpas gennem det 19. Aarhundrede, øvede ogsaa en mildnende Indflydelse paa den militære Rettergang, saa at de barbariske Straffe ikke kom til Anvendelse.

— Naar en Underofficer formedelst Alder eller Svaghed var ude af Stand til at tjene længere, gaves der ham nogen Pension. I 1804, da Underofficerernes hele Forhold underkastedes en Revision, fastsattes ogsaa for Pensioneringen nye Regler. Retten til Pension indtraadte da, naar Underofficeren efter at have tjent i 20 Aar maatte opgive Tjenesten. Hvis Grunden hertil var Ulyst eller Uvillie, eller vedkommende havde faaet anden Ansættelse, mistede han Pensionsretten. Pensionens Størrelse var 20 Rdl. aarligt for 20 Aars Tjeneste samt et Tillæg af 2 Rdl. for hvert Aars Tjeneste ud over 20 Aar. Var Tjenestetiden længere end 30 Aar, tillagdes der dog kun 1 Rdl. pr. Aar udover det 30. indtil det 40. Højeste Pension — for 40 Aars Tjeneste — var altsaa 50 Rdl. aarligt. Hertil kom for dem, der havde tjent i 30 Aar eller derover, aarligt 1 Par Bukser, 1 Par Sko, 1 Par Strømper og 2 Skjorter og hvert 3. Aar 1 Kjole, 1 Vest og 1 Hat. Desuden gaves der de saaledes pensionerede Ret til en Sabel og et Gehæng, der maatte bæres sammen med Uniformen. Det noksom omtalte patriarkalske i Frederik VI's Tid kom ogsaa frem ved denne Lejlighed, idet en saadan Pensionist, der ikke havde Slægtninge eller andre at falde tilbage paa, endnu efter Afskeden fra Hæren maatte have sit Tilhold ved det Regiment, hvor han havde gjort Tjeneste. Han skulde være under Kompagniets Omsorg og Opsigt, hæve sin

Kommandersergent af
Livjægerkorpset.
1840

Kommandersergent af
3. Jydske Infanteriregiment.
1837

Pension og modtage sin Mundering ved dette. For en Sikkerheds Skyld forbødes det ham dog at pantsætte eller sælge de ham leverede Munderingsstykker.

Pensionerne forbedredes betydeligt i 1834, i Hovedsagen med ca. 50 %. Samtidig blev der givet faste Regler for Udbetaling af Pension til Underofficerers Enker og efterladte Børn under 15 Aar. Ogsaa inden dette Aar var der givet Understøttelser af Krigshospitalskassen til nogle Underofficersenker og disses faderløse Børn, nemlig en mindre Sum til Enken og 2, 3 à 4 Rdl. aarligt for hvert Barn. Disse Pensioner blev nu fastsatte til:

For Enker efter Minørmestre, Bromestre, Vognmestre, Fyrværkere, Kommandersergenter ved Artillerikorpset, Fyrværkere ved Raketkorpset, Vagtmestre ved Kavalleriregimenterne og Kommandersergenter ved Infanteriregimenterne og Jægerkorpsene	24	Rdl. aarl.
For Enker efter andre Underofficerer og med dem i Klasse staaende	12	„ „
For Enker efter hvervede Spillemænd	9	„ „
For faderløse Børn under 15 Aar desuden	5	„ „

I samme Bestemmelse fastsattes, at Batteri-, Eskadrons- eller Kompagnikirurger, som ikke var tildelte Bataillonskirurgers Karakter, kunde pensioneres med 50 Rdl., deres Enker med 24 Rdl. aarligt, medens der for saadanne Kirurgers efterladte Børn skulde udbetales tilsvarende aarlige Beløb som fastsat for Underofficerers efterladte Børn.

Da Frederik VI døde 1839, delte Underofficererne den øvrige Befolknings vemodige Følelser; de følte maaske instinktivt, at med ham var en Tidsalder gaaet i Graven. De mere klartskuende har dog sikkert set, at den ikke forgæves var gaaet hen over Underofficerskorpset, og at dette var blevet et andet. Dets Uddannelse var sat i System, dets Betydning stigende. Paa mangfoldige Punkter stod det vel endnu tilbage; men Grunden i det var godt, paa den kunde der bygges. Underofficerskorpsets Rejsning var begyndt.

---

a. Underofficersriffel, Model 1829.
b. — „ 1842.
c. Pallask for Guidekorpset (Frederik VI's Tid).
d. Kaarde for Artilleriunderofficerer (før 1804).
d. Sabel for — (Frederik VI's Tid).

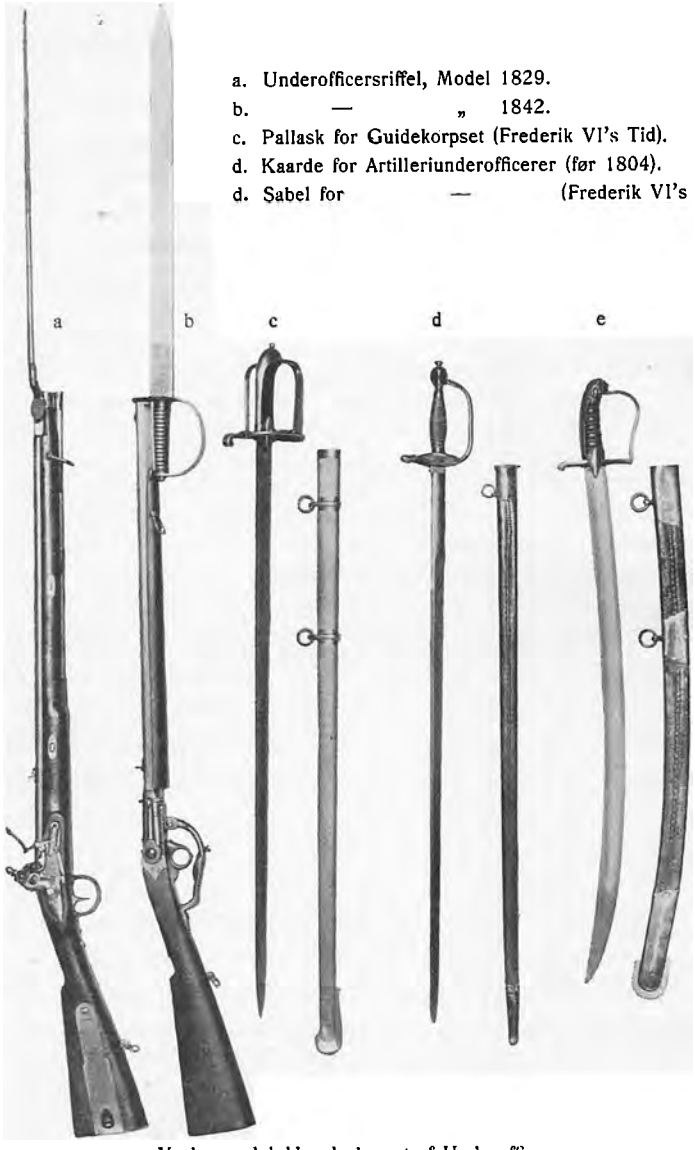

Vaaben, udelukkende baaret af Underofficerer.

Armeplanen af 1842 fastsatte følgende almindelige Bestemmelser for Tilgangen til Infanteriets Underofficerskorps:

> Samtlige virkelige Underofficerer i Linien, paa hvis Dygtighed Troppernes Disciplin og Uddannelse væsentlig beror, bør være hvervede, det vil sige saadanne, som enten ved Tilhvervning eller efter at være avanceret fra menig paatager sig de for de hvervede Underofficerer hidtil gældende Vilkaar og saaledes vælger Militærstanden til Levevej.

For Kavalleriets Vedkommende fastsloges, at dets Underofficerer burde være hvervede eller faste.

I Artilleriet skulde *Overfyrværkerne* danne „den første Underofficersklasse" og overtage en Del af de Tjenesteforretninger, som hidtil havde hvilet paa Sekondløjtnanterne. Kun de Underofficerer, som besad den fornødne Dannelse og viste eksemplarisk Opførsel, kunde udnævnes dertil. En tilsvarende Grad oprettedes ved Infanteriet og Jægerne i 1848 under Benævnelsen *Overkommandersergenter;* til denne Grad skulde udnævnes enkelte fortrinlige Underofficerer, hvilke man ikke ansaa for interesserede i at blive udnævnte til Officerer, men „som skal være omtrent i samme tjenstlige Stilling og nyde forholdsvis lignende Fordele som de, der er tilstaaede Artilleriets Overfyrværkere". Overkommandersergenterne var nærmest tænkt udnævnte af Hensyn til Krigen; efter dennes Afslutning skulde de anvendes som Kommandersergenter, men beholde Gage m. v. som Overkommandersergenter.

Ved Lov af $^{26}/_{8}$ 1864 bemyndigedes Krigsministeriet atter til at forfremme indtil 13 af Rytteriets og 47 af Infanteriets faste Underofficerer til en Stilling, hvis Grad (Overkommandersergent ved Fodfolket, *Overvagtmester af 1. Kl.* ved Rytteriet) og Indtægt svarede til Overfyrværkerens ved Artilleriet. Det skulde være

> ... . saadanne Individer, som i det forløbne Felttog have lagt en saa stor Dygtighed for Dagen, at Regimenterne ere forvissede om, at de tilfulde vilde kunne udfylde en Plads som Delingsfører, og som de derfor kunde have ønsket at se forfremmede til Officerer, hvis ikke deres Alder eller øvrige Livsforhold maatte have gjort dette utilraadeligt" ..... „det er ikke Krigsministeriets Mening at lade denne Forfremmelse fremtræde alene som en Lønningsforbedring, saaledes at de vedblive at forrette Tjeneste som Underofficerer, men meget mere at lade disse forfremmede Underofficerer i Et og Alt undtagen i judiciel Henseende gjøre Tjeneste som Sekondlieutnanter ....."

Ved Hærloven af 1867 kom denne Underofficersgrad til at hedde *Stabssergent.*

— Fra 1808—14 fandtes der i København et af frivillige fra Købstæderne paa Sjælland og omliggende Øer oprettet Sapørkorps, hvorved var ansat 1 Kommandersergent, 1 Furer og 10 Korporaler samt 1 Tambur. Korpset afløstes 1814 af et under Københavns Infanteriregiment staaende Sapørkompagni, ved hvilket 9 Korporaler og 1 Tambur gjorde Tjeneste. Kompagniet skulde benyttes til Vej-, Havne- og Slotsarbejde; det ophævedes igen 1816.

Fra sidstnævnte Aar ansattes ved Ingeniørkorpset 5 Voldmestre i København, Kastellet, Kronborg, Nyborg og Rendsborg. Voldmester-Posterne hørte til de Bestillinger, der fra 1804 var forbeholdte dertil egnede Underofficerer. Samtidig ophævedes Artillerikorpsets Haandværkerkompagni, og Personalet, deriblandt Bromestre og Pontonnersergenter, fordeltes mellem Københavns og Rendsborgs Arsenaler.

Da Artilleriet reorganiseredes 1828, oprettedes der under det et Minør- og Sapørkompagni og et Pontonnerkompagni, hvorved ansattes Underofficerer under Navn af Minørmestre, Bromestre, Fyrværkere, Kommandersergenter, Furerer, Sergenter og Bombarderer.

Vejtjenesten indgik i 1833 under Ingeniørkorpset; 2 Underofficerer gjorde ved dette Tjeneste som Skrivere, og andre Underofficerer (fra Infanteriet o. s. v.) kunde benyttes ved Fæstnings- eller Vejtjenesten og erholdt for denne Tjeneste visse Tillæg af Bygnings- eller Vejkassen.

I 1842 oprettedes der under Ingeniørkorpset 2 Ingeniør-Kompagnier. Korpset normeredes altsaa paa dette Tidspunkt med Ingeniørtropper med tilhørende Underofficerer; disse kaldtes Minørmestre, Kommandersergenter, Furerer, Sergenter og Korporaler. Uddannelsen af dem foregik paa Artilleriets Underofficerskoler i København og Rendsborg.

— Uddannelsen af Infanteriets Underofficerer skete som hidtil. Direktionen for Garnisonsskolevæsenet fik dog nu kun Tilsyn med de Undervisningsanstalter i København, i hvilke Elever fra flere Bataillioner var forenede, hvorimod de mindre Undervisningsanstalter underlagdes vedkommende Bataillonskommandørs Overopsyn. Den store Undervisningsanstalt i Sølvgadens Kaserne omfattede nu Underofficerer og Spillemænd af Garden til Fods samt 1., 2., 3., 4., 5. og 6. Linieinfanteribataillon. Foruden denne sorterede under Direk-

Sergent af Ingeniørkorpset.
1844

Bombarder og Overfyrværker af Artilleriet.
1844

tionen 7. og 10. Linieinfanteribataillons Undervisningsanstalt i Kronprinsessegadens Kaserne og 8. og 9. Linieinfanteribataillons i Infanterikasernen paa Christianshavn.

Armeplanen af 1842 satte skarpt Skel mellem „virkelige" Underofficerer og værnepligtige Underofficerer. Disse sidste skulde nu ved Infanteriet og Kavalleriet kaldes Underkorporaler (ved Jægerkorpsene Jægere, ved Artilleriet Overkonstabler og Overpontonnerer, ved Ingeniørtropperne Oversapører). Fra Underkorporalernes Klasse skulde saa vidt muligt Tilgangen til Underofficersklassen ske.

For Adgangen til denne sidste sattes skærpede Betingelser. Enhver, der ønskede at blive Underofficer, maatte indtræde som menig, gennemgaa Eksercerskolen og tjene 3 à 6 Maaneder paa Prøve, inden han forfremmedes hertil. Kun saadanne menige maatte forfremmes, der forenede god moralsk Opførsel med en sund Legemsbeskaffenhed, besad almindelige Skolekundskaber og var i en Alder mellem 18 og 26 Aar.

Fra Bombarder- eller Korporalsklassen kunde avanceres til Vagtmester- eller Sergentsklassen og herfra igen til Overvagtmester- eller Kommandersergentsklassen. Udnævnelsesret havde Chefen for en Infanteribataillon, et Kavalleriregiment og et Artilleriregiment samt Ingeniørkorpset efter Indstilling af vedkommende Kompagni-, Eskadrons- eller Batterichef. Ved Indstilling skulde der tages Hensyn til Dygtighed og særdeles god Opførsel. Ingen kunde avancere til en højere Underofficersgrad uden at have tjent 1 à 2 Aar i en lavere. Oprykning inden for Underofficersklassen skulde ske ikke blot efter Tjenestealder, men efter Dygtighed og god Opførsel.

Enhver Underofficer, der havde tjent 1 Aar, ikke var fyldt 25 Aar og havde gode Vidnesbyrd om Opførsel samt Evner og Lyst til den praktiske Militærtjeneste, kunde melde sig til Adgangseksamen ved Landkadetakademiets Afgangsklasse for paa egen Bekostning at gennemgaa denne. Den Underofficer, der bestod Adgangseksamen ved den militære Højskole, tillodes det at indtræde som Kadet i Landkadetakademiets Afgangsklasse. Bestod han Afgangseksamen her, kunde han forvente Ansættelse som Officer i Linien.

Ved Hærordningen af 1842 gik man fra den staaende Hær over til et Militssystem. Til Underkorporaler (Jægere m. v.) skulde aarligt uddannes et fastsat Antal ved de forskellige Afdelinger for at kunne an-

sættes i Underofficersnummer i Krigsreserven og Forstærkningen. Underofficerer, der havde opfyldt deres Forpligtelser i Linien (Kapitulationstiden var 8 Aar, ved Garderne 6 Aar indtil 1850, derefter 8 Aar), kunde overgaa til Krigsreserven og Forstærkningen med Bibeholdelse af deres Grad. De Underofficerer, der forblev i Tjenesten, kunde ligesom hidtil efter et vist Aaremaal stille sig for værnepligtige og derved forskaffe sig en Ekstraindtægt.

Bestemmelser for Underofficerers Overgang til visse civile Stillinger undergik fra 1842 den Ændring, at Embeder, hvis Indtægter oversteg 500 Rdl., og „hvis Forretninger er passende for Officerer", samt Postmester- og Branddirektør-Embeder, selv om disses Indkomster var under 500 Rdl., nu forbeholdtes pensoinsberettigede Officerer. De mindre Embeder og Bestillinger forbeholdtes dog endnu veltjente Underofficerer. De deltes i 2 Klasser: Embeder med 200—500 Rdl.s Indtægt, der forbeholdtes de højere Underofficersklasser, og Embeder med under 200 Rdl.s Indtægt, der kunde gives til Korporaler og med dem ligestillede samt Spillemænd af 1. Klasse. Vedkommende skulde dog forinden ligesom hidtil have tjent i Hæren i 12 Aar som Underofficer.

1853 bestemtes, at Besættelsesretten til samtlige Toldassistentposter i Kongeriget i Fremtiden skulde deles mellem Finansministeriet og Krigsministeriet, saaledes at hveranden ledig blivende Plads anmeldtes til Besættelse gennem Krigsministeriet. I 1860 resulterede en Forhandling mellem de to Ministerier i, at Finansministeriet, der naturligvis helst saa ledige Pladser i Toldetaten besatte med dennes egne Folk, krævede eventuelle militære Ansøgere ansatte til Uddannelse i et Aar ved et Toldsted. Hvis dette ikke skete, regnedes Ansøgeren ikke for kvalificeret. Den Underofficer, der havde gennemgaaet en saadan Uddannelse, hvorom Ansøgning kunde indgives i hvert Aars December Maaned, skulde derimod have fortrinsvis Adgang til Ansættelse som Toldassistent.

Ved Forordningen angaaende Skolevæsenet i København af $^{20}/_{3}$ 1844 bestemtes, at til de underordnede Kirkebetjentposter ved Garnisonskirken i København og iøvrigt til Graver- og Klokkertjenester her skulde Lærerne ved de offentlige Skoler have fortrinsvis Adgang, og disse Stillinger gik altsaa tabt for Underofficererne.

Var dette et Tilbageskridt, saa forhøjedes Lønningerne til Gengæld efter Forholdene ret betydeligt. Lønningerne for Underofficerer

ifølge Armeplanen af 1842 fremgaar i det væsentlige af nedenstaaende; Lønnen er angivet i Skilling pr. Dag:

Graderne	Ved Livgarden til Fods	Ved en Infanteri- eller Jægerbataillon	Ved Livgarden til Hest	Ved Gardehusardivisionen	Ved et Dragonregiment	Ved Artilleriet	Ved Ingeniørkorpset	Anm.
Overfyrværker						72		
Overkommandersergent*)		64						*) fra 1849.
Bromester						68		
Minørmester							68	
Fyrværker						40		
Overvagtmester			$52^{4}/_{5}$	$40^{4}/_{5}$	$36^{4}/_{5}$			
Kommandersergent (ved Haandværkeretaten).						40		
Kommandersergent . .	$42^{2}/_{5}$	$35^{1}/_{5}$				$36^{4}/_{5}$	40	
Furer	$32^{4}/_{5}$	$28^{4}/_{5}$				32	32	
Vaabenmester	$32^{4}/_{5}$	$28^{4}/_{5}$						
Kvartermester			48	36	32			
Vagtmester			$44^{4}/_{5}$	$32^{4}/_{5}$	$28^{4}/_{5}$			
Sergent	$28^{4}/_{5}$	$26^{2}/_{5}$				$28^{4}/_{5}$	$28^{4}/_{5}$	
Korporal (Overjæger)..	$26^{2}/_{5}$	24	$36^{4}/_{5}$	$29^{3}/_{5}$	$25^{3}/_{5}$		$25^{3}/_{5}$	
Bombarder						$25^{3}/_{5}$		

I 1842 var Priserne paa: Rug pr. Td. 5 Rdl. 36 Sk., Smør pr. ℔ 17 Sk., Flæsk pr. ℔ 10 Sk.

Foruden Lønningen havde Underofficererne fri Over- og Undermundering og frit Kvarter samt forskellige Smaatillæg. Fra 1841 blev der i Stedet for Fodtøj og Undertøj m. v. in natura aarligt udbetalt dem et til Værdien svarende Pengebeløb. Fra 1849 tillodes det Overfyrværkere og Overkommandersergenter i Fredstid at holde sig selv forsynede med Over- og Undermundering mod en aarlig Godtgørelse af 50 Rdl. Først fra 1860 blev Lønning til Underofficerer udbetalt maanedsvis forud.

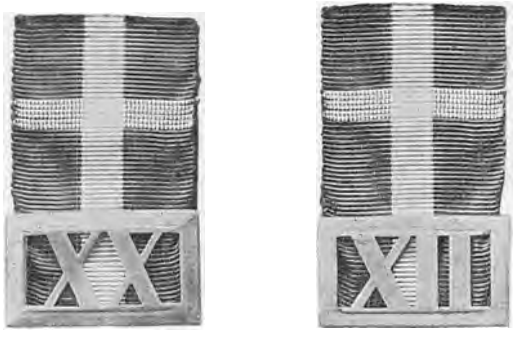

Hæderstegn for 20 og 12 Aars tro Tjeneste.

Hæderstegn for 16 og 8 Aars tro Tjeneste. II.

Af Tillægene fulgte et med Besiddelsen af Hæderstegn. De hidtil anvendte for 8 og 16 Aar afløstes i 1842 af 12 og 20 Aars Hæderstegn, bestaaende i et lille Sølvspænde med Romertallene XII eller XX, der uddeltes efter samme Principper som de tidligere. Med Hæderstegnene fulgte en aarlig Dusør af 4, resp. 8 Rdl., og Besidderen af Hæderstegnet vandt 2 Aar med Hensyn til Pensionsberettigelse. Fra 1848 forhøjedes Tillægene til 8, resp. 16 Rdl. 12 og 20 Aars Hæderstegnene afløstes atter i 1854 af 8 og 16 Aars Hæderstegn, begge bestaaende af Broncekors med Krone over, i Midten en rund Plade med Tallene 8 eller 16; Hæderstegnet for 16 Aar er desuden prydet med 6 sammenføjede Straaler i hver af Korsets indgaaende Vinkler. Med disse Hæderstegn fulgte Tillæg af 30, resp. 48 Rdl. aarligt, der udbetaltes maanedligt forud. Den, der blev tildelt et af disse Hæderstegn, vandt ligeledes 2 Aar med Hensyn til Pensionsberettigelse.

8 og 16 Aars Hæderstegn uddeles den Dag i Dag, men er efter Lønningsloven af 1902 uden Forbindelse med Løntillæg.

Præmiesablen for Gymnastiklærere og Præmieepauletten afløstes ved kgl. Resolution af $^{14}/_{7}$ 1843 af en Ærme-Distinktion for Flid og Duelighed i Eksercerskolerne, bestaaende af en Guld- eller Sølvtresse efter Knappernes Farve; den anbragtes skraat over venstre Overærme og kunde uddeles saavel til dem, der havde udmærket sig som Lærere paa Eksercerskolen, som til bestaaede Elever af Gymnastikskolens ældste Afdeling og af den kongelige Manege. Efter Skydeskolens Oprettelse 1867 uddeltes den ogsaa til bestaaede Elever af denne Skoles ældste Afdeling. Eleverne fra de nævnte 3 Specialskoler modtog desuden et Skjold med Emblem til Anbringelse paa Ærmet over Distinktionen.

Det her beskrevne Udmærkelsestegn opnaaede blandt Underofficererne aldrig den Popularitet, som baade Præmiesablen og Præmieepauletterne havde nydt. Da det tilmed ikke just var eksklusivt, men uddeltes med rund Haand, sank dets Værdi yderligere i deres Øjne, hvem det var bestemt at skulle hædre. Heller ikke hævede det Udmærkelsestegnets Prestige, at det ikke skulde bæres af Stabssergenter, „da Udnævnelsen til denne Grad viser, at den paagældende er i Besiddelse af de Egenskaber, som forudsættes hos de dueligste Underofficerer".

I April 1912 iværksatte Krigsministeriet en Afstemning blandt Vaabnenes Underofficerer Landet over til Afgørelse af, hvorvidt disse ønskede Distinktionen afskaffet eller bibeholdt. 64 % af Underofficererne stemte for Afskaffelsen, et Tal, „der ikke har været i Stand til at bibringe Ministeriet Indtrykket af, at der var en saadan Stemning blandt Underofficererne for Distinktionens Afskaffelse, at der alene under Hensyn hertil vilde være Anledning til at foranledige denne". Efter dette blev Distinktionens Levetid dog kun kort; allerede Aaret efter, da et nyt Ministerium var kommet til Magten, blev den afskaffet.

Den $^{9}/_{4}$ 1851 traadte en ny Lov om Pensionering og Invalideforsørgelse i Kraft. Underofficerernes Pensioner ansattes til 70—140 Rdl. for 20 Aars Tjeneste med et Tillæg for hvert Aars Tjeneste der udover. Højeste Pension blev fra 150—300 Rdl. efter vedkommendes Grad.

Den Underofficer, der var bleven Invalid i Tjenesten, fik $3^{1}/_{2}$—

7 Rdl. for hvert Tjenesteaar i aarlig Pension, Krigsaarene regnedes dobbelt. Enhver Invalid fik desuden et Tillæg af 70—200 Rdl. i Forhold til sin Førlighedsgrad.

Underofficerers Enker tilkom en Pension af 15—80 Rdl. aarligt. Til hvert af Børnene fik Enkerne desuden 6—30 Rdl. aarligt til dets 15., under særlige Omstændigheder til dets 18. Aar.

Ved Lov af $^{24}/_{2}$ 1858 blev Invalideforsørgelsen forhøjet med et Tillæg af 50 % af Forsørgelsens Beløb indtil 100 Rdl. incl. og 10 % af det Beløb, hvormed Forsørgelsen oversteg 100 Rdl.

I 1844 indførtes en væsentlig Reform, idet det ved Parolbefaling af $^{18}/_{11}$ forbødes at straffe Underofficerer og Underkorporaler med Slag og Krumslutning. De menige deltes 1846 i 2 Klasser, og kun efter Nedsættelse i anden Klasse (sort Kokarde) kunde de idømmes korporlige Straffe. Krumslutning og „sort Kokarde" afskaffedes ganske 1881.

I Forholdene paa en Eksercerplads i Fyrrerne faar man et godt Indblik ved nogle Optegnelser, der er gjorte af en Underofficer fra Treaarskrigen, der i 1844 mødte som Rekrut ved 4. Liniebataillon paa Sølvgadens Kaserne. Han skriver:

> „De første otte Dage vare endnu ikke gaaede, og allerede havde Underofficerernes Klinger begyndt at gøre Bekendtskab med de respektive Rekrutters Rygstykker. Udskæld og Ukvemsord fik vi jo alle fra tidlig Morgen til sildig Aften, men der var jo Forskel paa Lærerne. Hos nogle af dem sad Klingen uhyre løst i Skeden, andre igen havde et Mundstykke, som om det udelukkende var skabt til at skænde, lyne og tordne over vore syndige Hoveder; naar dertil kommer, at Kommandoordene skulde kommanderes kort og skarpt, maa man vel indrømme, at der var nok til at gøre en stakkels Rekrut ør i Hovedet. I samlet Kompagni eksercerede vi den Gang altid paa tre Geledder, tredie Geled dannede Skytterne; jeg stod næst højre Fløjmand i Geleddet, og man gik forresten saa frit der; derimod var andet Geled alleruheldigst, thi det hed uafladeligt: „Træd dem op ad Haserne, de Svinehunde! — naar de ikke kan holde Fodslag", og vi i tredie Geled gjorde det ret af Hjertens Lyst!" [236]).

Den samme Forfatter avancerede til Underkorporal og fortæller videre, at han laa paa Stue sammen med 7 andre Underkorporaler og 1 Underofficer. Nye Rekrutter blev indkaldte, og den sædvanlige Pryglehistorie begyndte. Han følte sig nedtrykt over dette; men det blev sagt ham af en Lærer paa Skolen, at det var umuligt at lære Re-

krutterne noget uden Prygl. Han fortæller saaledes om den Rekrutskole, paa hvilken han som Underkorporal selv var Lærer:

„Da Skoletiden var naaet saa vidt, at Sommereksercitsen kunde begynde, tog Løjtnanten en Times Tid hver Dag Kommandoen; han var overordentlig skikkelig, og jeg havde endnu aldrig set ham lægge Haand paa nogen, endskønt han hver Dag sagde til os: „De skal Fa'en slaa mig give dem nogle ordentlige Stryg, for lære dem uden Prygl, det er umuligt!". Han gjorde det dog ikke selv; og han sagde det heller aldrig, at to Lærere paa een Gang hørte det. En Dag blev han meget vred paa en Rekrut. Hver Gang der blev kommanderet „Omkring", drejede denne venstre omkring i Stedet for, at det altid skal være højre omkring, og Løjtnanten sagde ham dette vel over tyve Gange; nu tabte han dog Taalmodigheden, og Karlen blev kaldt frem for Fronten. „Lædertøjet af og seks paa Nakken!" kommanderede Løjtnanten; han var vred for Alvor. Han henvendte sig til mig og sagde: „Træk Deres Sabel og slaa!" Jeg tillod mig at sige: „Jeg be'er Hr. Løjtnanten undskylde mig, jeg har aldrig slaaet nogen — jeg kan ikke!" Det gjaldt for mig at trække Tiden ud, for at Hidsigheden kunde tabe sig, for jeg vidste, at han bagefter vilde fortryde det. „Hvad for noget! Gaaet seks, syv Uger paa Skolen og endnu ingen slaaet, det hører Fa'en slaa mig til det utrolige!" Imidlertid stod Synderen og ventede paa sin Straf. Løjtnanten saa sig omkring, og hans Øje faldt formodentlig paa en anden Underkorporal, der rimeligvis antog det for en Opfordring, thi i det samme sprang han rask frem, trak Sabelen halvt ud og sagde: „Tillader Hr. Løjtnanten?" Løjtnanten smilede og sagde højtideligt: „Højsmark! Stik Deres Sværd i Balgen!" Jeg fulgte alle Bevægelser og glædede mig til, at Løjtnanten saa helt formildet ud; det var givet, at Situationen morede ham; men i det samme sagde han, henvendt til Sergenten: „Steen! vil De straffe Synderen!" „Vel, Hr. Løjtnant", sagde han, traadte frem og trak sin Hirschfænger, der med et hvinende Slag faldt over Synderens Ryg; da han hævede Armen til Slag igen, strakte Løjtnanten Haanden ud med et: „Det er godt! Nu kan Du igen træde paa Plads; men gør aldrig venstre omkring mere, uden at det bliver kommanderet!" Det frugtede, thi jeg saa ham ikke mere dreje forkert om. Løjtnanten havde bemærket det samme; thi han sagde en Dag til mig: „Har De lagt Mærke til, at det har hjulpet?" „Jo, Hr. Løjtnant, men jeg holder alligevel ikke af det". „Hvorfor?" „Fordi jeg selv i min Rekruttid ikke undgik den i mine Øjne altid vanærende Straf". En Tid efter kom Løjtnanten en Dag og sagde til mig: „Jeg kan bringe Dem en Meddelelse, der vil glæde Dem; den militære Retspleje er undergaaet en stor Forandring, blandt andet har Pryglesystemet faaet sit Banesaar. Ingen Soldat vil herefter kunne tildeles Prygl, før han ved Krigsretsdom har mistet sin Kokarde og er bleven nedsat i de Meniges anden Klasse". Han saa paa mig og spurgte: „Er De nu tilfreds?" „Ja, Hr. Løjtnant, meget veltilfreds". „Jeg med, heller ikke jeg holdt af den Straffemetode", føjede han til, hvilket jeg godt havde set i hele Skoletiden; thi naar en

eller anden fik Prygl, vendte Løjtnanten sig altid om og gik sin Vej; han vilde ikke se det". [237])

Medens Underofficererne hidtil havde været lidet omtalte i Litteraturen, er dette efter 1848 ikke længere Tilfældet. I den som Følge af Krigen fremkomne Litteratur gives ofte indgaaende Beskrivelser af dem. De fleste Forfattere omtaler Datidens Underofficer som en brav Mand med en sikker Fremtræden, dygtig til sin Gerning, men ikke til meget andet, og staaende i et udmærket Forhold saavel til sine overordnede som navnlig til de menige. Pryglene var jo nu afskaffede og dannede altsaa ikke længere en Hindring for et Tillidsforhold, der da sikkert ogsaa i adskillige Tilfælde var til Stede. Med Tiden var der kommen en vis zünftig Tone ind i Underofficerernes Sprog, der var djærvt og gemytligt, tilsat de rædselsfuldeste Brandere og saftigste Superlativer.

Forfatteren og Skolemanden Johannes Helms giver en morsom Beskrivelse heraf; hans Oplevelser er fra 1849:

„..... Her (paa Rekrutskolen) gjorde jeg mine første Studier i et Sprog, hvormed jeg senere sluttede et intimt Bekendtskab, det rigtige gamle Underofficerssprog, der vistnok nu som en Følge af Tidens afslibende Indflydelse er i Begreb med af uddø, men den Gang var et i høj Grad levende Sprog med hele sin Billedrigdom og forsorne Livlighed. Blandt Septemberfolkene *) var der mange pæne Mennesker, og Underofficererne havde faaet et Tilhold om at omgaas lidt sparsomt med Skældsord og alt for humoristiske Vendinger, men det skete dog nu og da, at Naturen gik over Optugtelsen. Fra „De" gik Titulaturen over til „Han", derfra til „Du", og saa vare alle Dæmninger brudte. Havde nu vedkommende Underofficer en eller anden staaende Talemaade, der blev puttet ind overalt, saa kunde der fremkomme meget kombinerede Udtalelser, der paa en heldig Maade bidroge til at tydeliggøre Meningen og vække Stemningen. Jeg mindes, at En havde sær Forkærlighed for at anvende „saadan som for Exempel", og det kunde da hænde, at han kunde udtrykke sig omtrent saaledes: „Hvad er der i Vejen med Dem, Nr. 180? Hvordan Fanden er det, De staar og skræver med Forbenene? Naa, hører han ikke? han staar Denundelyneme, som om han skulde træde Vande i en Brandspand! Hvad? Mukker Du, Din skrutryggede Skræddertamp! Du er Kraftstejleme saadan som for Exempel en Flab o. s. v." — Det lader sig næppe nægte, at denne Anvendelse af „for Eksempel" foran det sidste Navneord giver hele Udtrykket et vist Præg af Vederhæftighed, som om Ordet var fremgaaet af omhyggelig Prøvelse og

*) Mandskab, der hidtil ikke havde været værnepligtigt, men var blevet udskrevet i Følge en særlig Lov, vedtagen i September 1848.

Valg. Jeg bør tilføje den Oplysning, at vedkommende „Skræddertamp" slet ikke var Skrædder, men Glarmestersvend, at han naturligvis var lige som et Lys, og hvad det angaar at træde Vande i en Brandspand, saa turde han og hele hans Familie, hvad Øjeblik det skulde være, gjøre sin Ed paa, at han aldrig havde haft sine Ben i en Brandspand. Jeg vil ikke absolut paastaa, at det var et Fortrin, Datiden havde fremfor Nutiden, at man var mindre pertentlig end nu lige overfor de stærke Talemaader, men vist er det, at den Gang laa de i Luften og hørte til ligesom Lønningen og Naturalieforplejningen og faldt forfriskende og frugtbargjørende som en Tordenbyge paa en Sommerdag, og alle vare lige gode Venner for det". [238])

Forfatteren til denne Sprogkarakteristik blev under Krigen selv Underofficer, i Julen 1849 avancerede han til Sergent og Furer. Han blev i 1850 udnævnt til Dannebrogsmand.

I det hele skete der i de 3 Krigsaar adskillige Forfremmelser til Underofficer, navnlig fra den i 1842 oprettede Underkorporalsklasse. 1000 Underkorporaler forfremmedes saaledes i 1848 til Korporaler. Mange menige, særligt frivillige, rykkede dog ogsaa op i Underofficersgrad, nogle efter et Par Maaneders Tjeneste som menige, andre efter Uddannelse paa en i København oprettet Centralskole eller paa den derværende Underofficerskole. I 1849 faldt Frivilligheden bort, idet der blev indført almindelig Værnepligt for alle Samfundsklasser efter Værnepligtsloven af 1848; dog bibeholdtes Stillingstilladelsen. Midt under Krigen ændredes Uniformeringen; de røde Kjoler afskaffedes, og mørkeblaa Frakker indførtes i hele Hæren med Undtagelse af Jægerkorpsene og de 4 lette Batailloner. Benklæderne beholdt samme Farve som hidtil, lyseblaa for Infanteri og Kavalleri, mørkeblaa for Artilleri og Ingeniører. Lette Felthuer afløste de tunge og upraktiske Chakoter. Underofficerernes Distinktionssparrer var anbragte paa Underærmet lige over Opslaget.

Uden at komme ind paa Fægtningsdetailler fra de 3 Krigsaar skal det dog her siges, at Underofficererne alt i alt vandt og hævdede en smuk Stilling under Kampene. Adskillige blev dekorerede med Sølvkorset for deres Forhold paa Valpladsen, andre for Dygtighed ved Administrationen eller i Traintjenesten. Mange Underofficerer avancerede til Sekondløjtnanter, baade tjenstgørende Underofficerer og afgaaede, der under Krigen tilbød deres Tjeneste. Navnlig efter Slagene ved Fredericia og Isted fandt mange Forfremmelser Sted for Dygtighed og Tapperhed i Kampen, under hvilken Underoffi-

cerer ofte trods manglende Uddannelse maatte overtage Førerposter, i hvilke der ellers anvendtes Officerer. Under Krigen udnævntes i Infanteriet 530 Officerer; af dem var ca. 100 Elever fra Landkadetakademiet, 100 var ældre Underofficerer og Resten yngre Underofficerer, der var indtraadte som frivillige og for Størsteparten tilhørte den akademiske Ungdom. I Kavalleriet slog saavel Officerer som Underofficerer bedre til, men ved Artilleriet maatte man gribe til det Middel under Krigen at oprette en Befalingsmandsskole i København, paa hvilken der uddannedes 30 Elever som Officerer og 40 som Underofficerer til Tjeneste i dette Vaaben. Ingeniørunderofficererne gjorde 1849—50 Tjeneste i Feltingeniørdetachementet, hvorunder sorterede Befæstningsvæsenet, det militære Bygningsvæsen, Vej- og Brovæsenet samt Vejpolitiet og Brandvæsenet i de af Hæren besatte Distrikter. — En Del holstenske Underofficerer gik over til Oprørerne og gjorde Krigen med paa deres Side.

Kommandersergent. 1848.
Efter Tegning af Frants Henningsen.

Helms giver en Skildring af Underofficererne i 1848; om Kommandersergenten skriver han:

„Kompagniets mest betroede Mand var Kommandersergenten, en Underofficer af den gamle Skole helt ud til Fingerspidserne. Han kunde og vidste intet uden „Tjenesten", men denne forstod han til Gavns. Ingen kunde „stille Kompagniet" som han, og at se ham paa en Eksercerplads var en Nydelse. Han var en statelig Skikkelse, hurtig og adræt; et langt kulsort og velplejet Skæg hang ham midt ned paa Brystet, naar han ikke, som han undertiden gjorde, gjemte det indenfor Uniformen. Han var lidt over 40 Aar, havde begyndt sin Tjeneste som Trommeslager og gennemgaaet alle det militære Hierarkis Grader. Han kunde ikke blot Tjenesten; men han

kunde alle de Skjældsord, der hørte til, og hvis Hukommelsen skulde svigte ham, var han Mand for i en Snup at opfinde nye drastiske Vendinger, hvori en erfaren Lingvist vilde kunne spore Reminiscentser fra en Blanding af Gade- og Kasernesproget. Han drak selvfølgelig som en Svamp, men syntes kun at gjøre sin Tjeneste dobbelt godt, naar han havde faaet sig en Opstrammer eller ti! Folkene lystrede ham paa en Prik og sprang som Kakelaker paa hans Vink. Dog var han ganske godt lidt, da selv hans Grovheder og Overfusninger vare prægede af en vis gemytlig Godmodighed, som betog dem noget af Braadden. Han var altid Kommandersergenten, lige saa korrekt og ærbødig overfor Officererne, selv den yngste og mest ubekendte med Tjenesten, som nøjeregnende med sin egen Stilling overfor sine undergivne. En Insubordinationsforseelse kunde han aldrig begaa, lige saa lidt, som den kunde tænkes begaaet mod ham. Hans Livs Plage var Rapportbogen, da han ikke var stiv i Pennen og mindre i Regnekunsten, hvilket jeg maaske senere stundom var ubarmhjærtig nok til at føre mig til Nytte, da der, efterat jeg var bleven Fourer, af og til opstod nogen Rivalisering imellem os, men da han ikke kunde undvære min Hjælp, havde jeg et Tag i ham, der bevirkede, at vi altid til syvende og sidst kom godt ud af det sammen. Det kunde synes underligt, at jeg kom til at rivalisere med ham i Tjenestesager, men Sagen var, at hele hans uforlignelige Færdighed og Indsigt i alt, hvad der hørte til Tjenesten, i Grunden var baseret paa Garnisonsliv, medens mine i Hast erhvervede Færdigheder udelukkende havde med Feltlivet at gjøre, og da der var mere Brug for de sidste end for de første, maatte han af og til se paa, at min Tjeneste blev brugt, hvor han havde det tjenstmæssige Krav. Om hans Duelighed under Fægtningsforhold var der Tvivl. Sagen var nok egentlig kun den, at han aldrig kom rigtig ud over at tænke sig Blegdamsvejen som Operationsbasis, Vibenshus som Fjendens Hovedkvarter, og Sølvgadens Kaserne som sit Retrætepunkt". [239]).

Det maa dog bemærkes, at den her beskrevne Underofficer næppe var Almentype, hans Alder er jo ogsaa over 40 Aar, og en ny Generation maatte da staa for. Helms omtaler selv i et Par andre Personskitser fra samme Tidsrum yngre Underofficerer, der er prægede af Dygtighed og Soberhed.

Historisk korrekte Oplysninger [240]) fra dette Tidsrum har vi om en Underofficer, som ved sin Personlighed ragede op over Jevnmaalet. Det var Dragonunderofficer Jacob Kloppenborg. Han blev født i Gram den $^{13}/_{1}$ 1793. Hans Fader var Tingskriver, og han selv var bestemt til at være Skolelærer. Faderen, der var Ditmarsker af Fødsel, kunde ikke Dansk, og han talte derfor udelukkende Tysk til Sønnen, hvis Skoleundervisning ogsaa blev givet paa Tysk, skønt han levede i en dansk-talende Egn højt oppe i Nordslesvig. I 1809

blev han ansat som Hjælpelærer i Tønder; men hans Lyst til at blive Soldat gav ham hverken Rist eller Ro. Faderen holdt ham imidlertid haardnakket til Læsningen, og i 1811 kom han paa Seminariet i Tønder. Med sin bedste Villie kunde den unge Kloppenborg dog ikke udholde de kedsommelige Studier, og han forberedte sig til at rømme Landet for at gaa i fremmed Krigstjeneste. Da dette blev opdaget, gav Faderen endelig efter, og Jacob Kloppenborg fik langt om længe Ansættelse som frivillig ved det holstenske Husardetachement. Paa Rekrutskolen gik det dog ikke saa lystigt til, som den unge Mand havde ventet; der blev gjort rigelig Brug af Fugtelen; for den ringeste Forseelse vankede der ofte 10—15 Slag Stokkeprygl, og Kloppenborg fik ogsaa en Gang eller to sine Rygstykker ordentligt gennembankede. Han siger selv i sine Erindringer: „Jeg har kendt dem, der troede at indlægge sig stor Ære derved, at de kunde prygle føleligere end andre ..." [241]) I Slutningen af 1813 var han med i Felttoget mod de Allierede som Husar ved Ewalds Frikorps, og baade i Marken og senere under Glückstadts Belejring fik han flere Gange Lejlighed til at udmærke sig ved sin Snildhed, Forvovenhed og ved sit gode Rytterskab. Synderlig fin og ceremoniel har han ikke været. Da han f. Eks. en Gang med en Patrouille skulde bringe en forræderisk Præst, der havde skjult sig, til Hovedkvarteret, gav han sig ikke Tid til at sidde af Hesten, da Kirken skulde gennemsøges, men lod blot Dørene aabne og — som han selv skriver — „red op til Alteret". I mangt og meget lignede han de Kosakker, hvem han i denne Krigsperiode havde til Modstandere. To Aar efter Freden (1814) blev han ansat som Korporal ved de holstenske Lansenerer. I sine „Erindringer" fortæller han med 9 Ord, at han blev gift i 1822, hvorpaa han glider over til

Overvagtmester J. H. Kloppenborg (sen.) og Hustru i 1850'erne.

at fortælle om en flink Hest ved Eskadronen, og den ofrer han flere Sider paa. Saadanne civile Biting som en Kone træder hos ham ikke i Forgrunden, — og den brave Madam Kloppenborg var dog ingenlunde nogen almindelig Barnefødersk. Kloppenborg drev i sin Fritid Hestehandel og red Heste til for Privatfolk, — men naar han ikke selv kunde faa Orlov for at bringe de indkøbte Heste til de tyske Markeder, bragte „Madammen" Hestene sydpaa sammen med nogle Karle, og hun stod ikke synderlig tilbage for sin Mand som Hestehandler og Hestekender. I Fredsperioden indtil 1848 var Kloppenborg flere Gange ude af Tjenesten. I 1848, da Oprøret brød ud, boede han i Flensborg. De dansksindede Borgere i Byen valgte ham som Sendemand til den danske Konge, for at han skulde tolke deres loyale Følelser; sammen med sin Søn forlod han straks Flensborg, red dristigt gennem Slesvig, der allerede var besat af Oprørerne, og drog til København. Kongen tog helt hjerteligt imod ham, lod ham udstyre med Uniform, Vaaben og Ammunition af sin private Kasse og skaffede ham Ansættelse som frivillig Overvagtmester ved 3. Dragonregiment i Aarhus. Sammen med sin Søn, der snart avancerede til Vagtmester ved samme Eskadron som han selv, deltog han i Krigen saa frisk, ungdommelig og forvoven som nogensinde, og stadig gjorde han fortrinlig Nytte ved sin Erfaring og Forudseenhed. Allerede ved Bov gjorde han sig bemærket, ved Slesvig reddede han en Deling Dragoner fra Overrumpling, og i Sundeved kom han flere Gange i „Haandgemæng" med Fjenden; mangen en tysk Pels blev uforglemmeligt mærket af hans tunge Slire, og det lykkedes ham desuden at gøre nogle Fanger. Og Madam Kloppenborg viste sig som en ikke ubetydelig civil Biting: I Aarhus fik hun spærret Vejen for en fjendtlig Trompeter, saa at han og hans

Overvagtmester J. H. Kloppenborgs Æressabel. (Paa Parerpladen staar „Til Erindring af Hs. May. Kong Fr. VII til Overv. Kloppenborg af 3' Drg. R. D. 28' Marts 1848).

Hest blev tagne af de danske Dragoner. Særligt i 1849 fik Kloppenborg, der da var knyttet til Ryes Korps, god Brug for sine forskellige Egenskaber. Med nogle og tyve Dragoner huserede han i Ringkøbingegnen blandt de fjendtlige Patrouiller, der skulde inddrive „Contributioner". Efter Fredsslutningen indsendte Kommunalbestyrelsen i Varde og Sogneraadene i de omliggende Smaabyer en Adresse med 1080 Underskrifter til Regeringen, dels for at fremhæve hans store Fortjenester under Krigen, dels for at udvirke en klækkelig Pension for den raske Gamling. I 1850 havde han under Isted-Slaget en meget betroet Post som Forbindelsesled mellem Hovedstyrken og Schepelerns omgaaende Korps, og ved Krigens Ophør havde han opnaaet saa godt et Krigernavn, som nogen kunde ønske det. Efter Fredsslutningen vendte Kloppenborg tilbage til Flensborg, hvor han fandt sin Ejendom ødelagt i Bund og Grund. Men Kongen havde ikke glemt ham; han fik kort efter udbetalt 500 Rdl., og hvad der glædede ham mest: han fik overrakt Sølvkorset. Den danske Rigsdag forhøjede hans Pension fra 67½ til 198 Rdl., og senere udbetalte den danske Regering ham 1000 Rdl. i Krigsskadeserstatning, takket være Oberst Tschernings varme Anbefaling. I Krigen 1864 deltog Kloppenborg som Dyrlæge, Park- og Trainfører, og ved sin Hjemsendelse efter Krigen blev han udnævnt til Løjtnant. Da han kom tilbage til Flensborg, ønskede han til Trods for de ændrede Forhold at bære sin danske Uniform, et Krav, han forstod at gennemføre ved Hjælp af de i Flensborg garnisonerede tyske Officerer, skønt Politimesteren forsøgte at chikanere ham. Kloppenborg døde i Flensborg d. 11/4 1876, 84 Aar gammel. Han fik en pragtfuld Begravelse. Byens danske Borgere lod Liget ledsage til Kapellet af Fakkelbærere, og en Deputation af Officerer af Byens preussiske Garnison med Generalen i Spidsen fulgte ham til hans sidste Hvilested. Det havde han dog næppe ønsket. I 1862 havde Kloppenborg, nærmest paa Tilskyndelse af en

Vagtmester
J. H. Kloppenborg (jun.). 1864.

Artikel i „Dagbladet" af $^{7}/_{8}$ 1860, undertegnet B, udgivet sine Memoirer; 1872 udkom Bogen stærkt forøget i nyt Oplag.

Som en Modsætning til Kloppenborgs djærve og kraftfulde Soldaterskikkelse staar Billedet af en anden Underofficer, Syversen, der trods en Brystsyge, der allerede lagde ham i Graven som 46aarig, dog naaede at udføre et Arbejde af største Betydning for vort Folk. Ole Syversen fødtes i Kristiania d. $^{31}/_{10}$ 1801, blev ansat som Furer ved 2. jyske Infanteriregiment i København 1822, udnævnt til Kommandersergent 1827 og ansat som Lærer ved Regimentets Uddannelsesanstalt 1833. 1839 tog han sin Afsked og forsøgte sig med Papirfabrikation, hvilket dog ikke førte til noget, og han ernærede sig derefter som Lærer. I sin militære Tjenestetid indgav han forskellige Forslag til Forbedringer i Underofficerernes og de meniges Kaar. Det var dog gennem sin civile Virksomhed, at Syversen indlagde sig størst Fortjeneste, ved sit pædagogiske Arbejde og — allermest — ved sit Arbejde for Afholdssagen. Paavirket af Robert Baird, hvis Bog „Afholdenheds-Selskabernes Historie i de forenede Stater i Nordamerika" udkom paa dansk i 1841, blev Syversen grebet af Begejstring for Sagen. Efter nogle Vanskeligheder stiftede han $^{3}/_{9}$ 1843 Landets første Afholdsforening, der trods Modstand snart fik mange Medlemmer. Lige til sin Død 1847 arbejdede Syversen med stor Energi og med personlige Ofre, skrev og talte for Sagen, idet han kæmpede for den absolute Afholdenhed, men var imod Maadeholdsbevægelsen, der samtidig blev rejst med Tilslutning fra de højere Samfundsklasser, medens Afholdsbevægelsen navnlig fik Tilslutning fra Smaakaarsfolk. Hans Motto var: „Maadehold i Nydelsen af berusende Drikke er — Dørtærskelen for Drukkenskabslasten; Total-Afholdenhed med Hensyn til de berusende Drikke er derimod en Skanse og et sikkert Værn imod den ødelæggende Last". — Syversen, der stedse kæmpede mod Fattigdom og et slet Helbred, opnaaede at blive støttet af Landets Autoriteter og havde den Glæde at se sit Værk bære Frugt. — Efter hans Død blev han i sit Blad „Menneskevennen" fremhævet for sit Taalmod under langvarige og haarde Lidelser, for sin gudhengivne Underkastelse under en ublid Skæbne, Offervillighed i sin Sags Tjeneste, sin vaagne og virksomme Trang til at gavne sine Medmennesker, sit ufortrødne Arbejde for dem Dag og Nat, særligt for at frelse de vildfarne, sin Blidhed og uforstilte Venlighed mod alle og stadige Redebonhed til at hjælpe og trøste,

„hvorfor han ogsaa var æret og agtet af enhver, der forstod at vurdere hans ædle Egenskaber og mangesidige Kundskaber".[212])

Efter Syversens Død hensygnede den Bevægelse, han havde rejst, hans Forening opløste sig 1848, og hans Blad maatte gaa ind. Først længe efter, at Afholdssagen var gaaet sin Sejrsgang gennem Landet, blev Mindet om Syversen draget frem, og Afholdsfolk fra hele Landet rejste ham 1914 et Mindesmærke af bornholmsk Granit i Københavns Fælledpark. Paa Forsiden af Stenen staar:

Ole Syversens Mindesmærke.

Er det tærende Ukrudt
først borte med
Rod og med Top,
Kan det nærende Korn
vokse frodigt og
kærnefuldt op.

Og paa Bagsiden:

O. SYVERSEN,
Læreren og Menneskevennen,
stiftede 3. Sept. 1843
den første danske Afholdsforening.

Han stred og led og døde for sin Sag,
Saa ej dens Morgenrøde blive Dag.
Skal Dag og Lys fuldt sejre, kræves Daad —
Hent Styrke til den i hans vise Raad.

To Aar før Kloppenborgs Memoirer udkom, var der fra en anden Underofficers Haand udgaaet en Bog, der fik overordentlig Betyd-

ning for hans fremtidige Kolleger. Det var Betzonichs „Dansk Soldaterliv".

Georg Emil Betzonich blev født $^{10}/_{7}$ 1829 som den yngste af 12 Søskende, var Elev paa Artilleriets Underofficers-Elevskole fra sit 15. til sit 19. Aar, afgik til Artilleriet som Bombarder og avancerede efterhaanden til Sergent, Oversergent og Stabssergent. Han udmærkede sig i begge Krigene, bl. a. ved Dybbøl, og blev Dannebrogsmand i 1864, derimod afslog han et Tilbud om Forfremmelse til Officer. Efter sin Afsked i 1885 blev han ansat som Assistent ved det militære Klædeoplag; han døde 7. April 1901.

G. E. Betzonich.

Betzonich var den første Underofficer, der rejste Standsfanen. Han gav Udtryk for den Fortrykthed, hvorunder ikke mindst de bedste af dem dagligt led; han saa, at det gryede i Standen, og vilde løfte Underofficerernes Mod ved at kalde paa Villien og Sammenholdet. Med sin stærke Indignation over de Forhold, hvorunder hans Standsfæller levede, forbandt Betzonich et idealt Blik paa deres Gerning. Soldaten var for ham Vogteren af Nationens Liv og Velfærd, ja uendelig meget mere end det, for det største og reneste af alt: Nationens Ære. Derfor skulde Soldaterstanden renses og løftes, Blikket skulde være frit og Ryggen rank, koste hvad det vilde. Soldaterstanden var for ham mest af alt Underofficererne, hvis Fejl han forstod, og hvis Dyder han kendte. „Det er vel sandt," sagde han, „enhver Stand kan bedømmes efter de daarlige Individer, der findes i den, og det er lige saa sandt, at Underofficersklassen i Reglen fremkalder et vist uhyggeligt Begreb, skønt alt ydre er strammet og blankt; men er Armeen end et Legeme med mange kræftbefængte Dele, saa gaar der ogsaa Aarer igennem det, fulde af varmt, friskt strømmende Blod, og det ved jeg, *Underofficersklassen vil engang rejse sig og vise, at den ikke alene er en af Armeens vigtigste Dele, men ogsaa, at den er fuldt vaagen og voksen sine Pligter, ...*" [213]) Betzonichs Betydning for Underofficersstanden kan næppe overvur-

deres. Hans Appel til Pligtfølelse og Selvhævdelse blev den sikre Optakt til det Fremstød, Standen efter hans Tid har gjort. Med sikkert Blik øjnede han, hvad der senere maatte komme, og ved hans rige og stærke Impuls groede Kræfter frem til Opnaaelse af Maalet, han skimtede langt ude: Underofficersstandens Højnelse. Hans Minde vil derfor stedse leve hos enhver Underofficer. Trods sit stille og bramfri Væsen blev han en Banebryder, der gennem Forsagelse ydede en Indsats af blivende Betydning for Standens Udvikling. — Foruden „Dansk Soldaterliv", der udkom illustreret i 2. Oplag 1880, har Betzonich udgivet „Varulven" 1861, „En Kjærlighedshistorie" 1862, „Fortællinger" 1866, „Tre Fortællinger" 1870, „Fra et Ungkarleliv", Digte 1871, „Soldaterhistorier" 1871, „Indenfor Voldene" 1876 og Skuespillet „Landsoldaten" 1887, en af de største Teater-Sukcesser, Danmark har set. Desuden har Betzonich skrevet nogle Sange, Tidsskrifts- og Dagbladsartikler og Føljetoner. Hans Værker udkom indtil 1870 under Mærket G. h.

H. C. Lumbye.

Naaede Betzonich ved sit Skuespil „Landsoldaten" at vinde dansk Berømmelse, saa skabte Hans Christian Lumbye sig ved sine Kompositioner et Ry, der gik langt ud over Landets Grænser. Hærens Spillemænd virkede som tidligere omtalt tillige i Underofficersgerningen, om end de, alt som Aarene gik, mere og mere toges fra denne for at hellige sig deres egentlige Kald. I den civile Verden har mange af dem gjort sig bemærkede som Komponister og Dirigenter, men højst naaede dog Lumbye. Han blev født d. $^{2}/_{5}$ 1810 i København. I Hæren virkede han som Trompeter ved Fyenske Regiment lette Dragoner fra 1824 til 1829 og derefter ved den kgl. Livgarde til Hest indtil 1842, hvilket Aar han tog Afsked fra Hæren med Pension. Da Tivoli aabnede 1843, blev han ansat som Orkesterdirigent i Koncertsalen, hvor han i 30 Aar førte Taktstokken og vandt en Folke-

yndest, som kun er faldet i faa Københavneres Lod før eller siden. Med Orkestret foretog han Tourneer og gjorde alle Vegne stor Lykke. Han var inspireret af Lanner og Strauss, og i Tyskland gav man ham Hædersnavnet „Den nordiske Strauss". Ialt udsendte han omtrent 400 Kompositioner, hvoraf de berømteste er „Champagnegaloppen" og „Drømmebilleder", der begge endnu hyppigt findes paa Koncertprogrammer Verden over.

Den populære Visedigter Julius Strandberg udgav ved hans Død d. $^{20}/_{3}$ 1874 et Mindedigt: „Danmarks Lumbye er død!", hvori et af Versene lyder:

Han var en Folkets Søn, og hans Musik
Lød tit hos salig Frederik ved Tronen;
Kong Kristian skatted' Lumbyes danske Blik,
Han fatted' Danmarks Røst, som lød i Tonen.
Og hele Folket lytted' henrykt til,
Naar Lumbye rørte Strengene til Spil.

Lumbyes Buste er opstillet i Tivolis Koncertsal sammen med andre Buster af Musikens store.

Endnu i Midten af Aarhundredet var Underofficerernes Kaar som Helhed ikke undergaaet nogen større Forandring til det bedre. Man levede som oftest ret primitivt. Det „frie Kvarter" kunde endnu bestaa deri, at Underofficeren med Familie indkvarteredes paa en Mandskabsstue, hvor Familien levede sit Liv kun adskilt fra Mandskabet ved en ringe Afskildring. Ugifte Underofficerer boede ikke blot sammen, men delte endog Seng. Det ansaas for anmassende, om en Underofficer viste sig paa en finere Restauration; Vært eller Tjener var da ogsaa taktfulde nok til at vise den forvovne Vejen til Kælderstuen. Skønt Lønningerne var forhøjede, strakte de dog knapt til, og endnu var Underofficeren nødt til at tage Arbejde ved hvad som helst uden for Tjenesten, medens hans Kone for at holde Nøden fra Huse med flittige Hænder syede Lapper paa Mandskabets grove Soldatertøj.

Alt dette til Trods var der Tegn, som viste i Retning af en mere tilfredsstillende Fremtid. Man begyndte blandt Underofficererne at faa Øjnene op for, at den forkuede Tilstand, hvori man levede, ikke

var den naturlige. 1848's løfterige Tid var heller ikke gaaet sporløst hen over deres Hoveder. Noget bidrog vel ogsaa det Forhold, at Tilgangen til Underofficerskorpset nu mere end hidtil skete fra Befolkningen.

I 1851 nedsattes en Kommission til Udarbejdelse af en ny Hærlov. Kommissionens Medlemmer var: General Schlegel af Ingeniørkorpset (Formand), Obersterne Nielsen af Rytteriet og Schepelern af Fodfolket, Oberstløjtnanterne Bülow af Generalstaben og Bruun af Artilleriet, Kaptajn Hoffmeyer af Artilleriet, Overkrigskommissær Schmidten og Kaptajn Jetsmark af Intendanturen.

Efter Kommissionens Forslag skulde Underofficererne uddannes paa to teoretiske Skoler, en paa 3 Klasser for Fodfolk og Rytteri og en anden paa 4 Klasser for Artilleri, Ingeniører og Generalstab. Derefter skulde Eleverne gennemgaa praktiske Centralskoler, Fodfolk og Rytteri samlede i een, Artilleri, Ingeniører og Generalstab samlede i en anden. Paa de praktiske Skoler skulde Officerer og Underofficerer gaa sammen, og paa dem skulde samtidig uddannes Reservebefalingsmænd. Halvdelen af samtlige Hærens Befalingsmænd skulde være fast ansatte, Halvdelen Reservebefalingsmænd. De militære Uddannelsesskoler skulde tillige virke som Folkehøjskoler.

Foruden de eksisterende Specialskoler, Gymnastikskolen og Rideskolen, skulde desuden oprettes en Normalskydeskole for Fodfolk og Rytteri.

Kommissionen sluttede August 1852; men dens Arbejde henlagdes paa Grund af politiske Forhold. 1858 blev der af Krigsministeren forelagt Rigsdagen Forslag til en ny Hærlov paa Basis af Kommissionsforslaget; men det blev ikke vedtaget.

Da i 1852 Krigsministeren, General Hansen, ophævede alle Reserve- og Forstærkningsbataillonerne, fandtes der i Hæren 262 Reserveofficerer. Af disse beholdtes de til Tjeneste, der før Krigen havde været Underofficerer. Resten hjemsendtes med visse Gratifikationer.

Krigsministeriet bestemte 1851, at der skulde oprettes Undervisningsanstalter for Underofficerer ved alle Batailloner og Korps, hvor saadanne ikke fandtes. Der skulde lægges særlig Vægt paa Skrivning og Regning og dernæst paa Affattelsen af militære Lister, Rapporter m. v. Saa vidt muligt skulde Undervisningen udstrækkes til de dygtigste Underkorporaler og Spillemænd. Hver Undervisnings-

Vagtmester i Hestgarden.
(Eksercermester)
1850

Sergent af Linieinfanteriet.

1849

anstalt skulde fremtidig staa under Direktionen for Garnisonsskolevæsenet i København.

1859 blev der givet detaillerede Bestemmelser for Underkorporalers Uddannelse paa Kommandoskoler ved Infanteriet. Formaalet var at gøre dem skikkede til at anvendes som Underofficerer, dersom de senere indkaldtes sammen med deres Aargang. Efter gennemgaaet Skole, hvori de lærte Felttjeneste, Eksercits, Vaabenlære, Skydning, Gymnastik, Bajonetfægtning, Garnisonstjeneste, Læsning, Skrivning, Regning, Geografi og Historie, deltog de sammen med Underofficererne i Foraarsekserсerøvelserne og anvendtes derefter som Lærere i Rekrutskolen og senere som Fløjunderofficerer og Sektionsførere. Underkorporaler, der forbandt sig til at tjene 2 Aar udover deres pligtige Tid, der nu var lig de meniges, uddannedes til Reservekorporaler. De lønnedes da med 32 Sk. dagligt samt Brød, Mundering og Kvarter og havde dertil et maanedligt Tillæg af 5 Rdl., ligesom de havde den før omtalte Fortrinsret til visse civile Stillinger.

1860 fastsattes Bestemmelser for Undervisningen i Historie og Geografi paa Undervisningsanstalterne; navnlig det førstnævnte Fag skulde der i Modsætning til før lægges Vægt paa.

1865 gav Krigsministeriet nye Bestemmelser for Undervisningen, navnlig ved Infanteriet. Der skulde aarligt udtages 3 Mand pr. Kompagni til Underkorporaler. Deres Uddannelse beregnedes paa, at de kunde anvendes som Korporaler. De uddannedes paa Underkorporalskoler, hvoraf hver Brigade oprettede een med en Premierløjtnant som Forstander og 2 Sekondløjtnanter og 4 Sergenter som Lærere. I Skolerne optoges de sidst udtagne Underkorporaler og de Underofficersaspiranter og yngre Underofficerer, som Bataillonen fandt trængte til yderligere Uddannelse. Undervisningen varede fra November til April, ialt 6 Maaneder med en daglig Undervisning af 6 Timer. Lærere og Elever var i Skoletiden fritagne for al anden Tjeneste. Efter at have forrettet Underofficerstjeneste og Lærertjeneste paa Rekrutskolen den paafølgende Sommer og Efteraar gennemgik de et teoretisk Kursus i militære Fag i Januar—Marts sammen med de yngre Underofficerer. Her fortsattes endvidere Undervisningen i Læsning, Skrivning og Regning.

For Underofficerernes Vedkommende skete der samtidig store Forandringer paa Uddannelsesomraadet. Armeens Behov af Underofficerer skaffedes for Størstepartens Vedkommende som hidtil ved

Hvervning. Efter at have gennemgaaet Rekrutskolen som menige blev de ved Infanteriet uddannede paa Underkorporalskoler og udnævntes saa til Korporaler. De virkede i deres første 2 Tjenesteaar som Underofficerer som Lærere i Rekrutskolen og uddannedes derefter ved Kompagnierne til Halvdelingsførere og, efterhaanden som de avancerede i Underofficersklassen, til Delingsførere. Alle blev de uddannede som Kompagnilærere i Gymnastik og Bajonetfægtning og gennemgik et Kursus i Svømning, ligesom der lagdes Vægt paa Uddannelse i Felttjeneste, Skydning og Afstandsbedømmelse. For dem af Underofficererne, der ikke endnu havde tilbagelagt en 5 Aars Tjenestetid, afholdtes aarligt fra Januar til Marts et 3 Maaneders teoretisk Kursus i de militære Læregenstande.

Samtidig med dette Undervisnings-Systems Indførelse bortfaldt de tidligere Undervisningsanstalter for Underofficerer.

For Kavalleriets Vedkommende blev det ved kgl. Reskript af $^{22}/_{4}$ 1843 befalet, at Underofficerskolernes teoretiske Undervisning skulde paabegyndes efter Eksercertidens Afslutning og vare uafbrudt til det næste Aars 1. April, ligesom der om Sommeren med Undtagelse af Eksercertiden skulde gives nogle faa Timers Repetitionsundervisning. 1857 blev det indskærpet, at Undervisningsplanen af 1829 skulde overholdes saa nøje som muligt, og Undervisningstiden være som ovenfor anført.

En Del af Artilleriets og Ingeniørkorpsets Underofficerer uddannedes paa Elevskolen; der blev 1842 givet Detailbestemmelser for dens Undervisning, der fandt Sted i 4 etaarige Klasser. Eleverne skulde ved Antagelsen være over 14 Aar og være konfirmerede, hvert Aar i August afholdtes Opryknings- og Afgangseksamen, hvilken sidste Eleverne kunde bestaa med 1., 2. eller 3. Karakter. Undervisningsfagene var nu: Dansk, Tysk, Geografi, Historie, Regning, Skrivning, Frihaandstegning, Matematik, Artilleri og Vaabenlære, Fortifikation, Garnisons- og Felttjeneste, Artilleritegning, Korttegning, Gymnastik, Vaabenøvelser, Svømning, Fodeksercits, Kanoneksercits, Skarpskydning, Manipulation, Artillerisignaler, Sang, Kogning og Syning. Elevantallet var 40 eller lidt flere; fra 1852, da Skolen i Rendsborg blev nedlagt, dog 80, nemlig 65 Artilleri- og 15 Ingeniørelever; dette Antal skulde efterhaanden forhøjes til 100, frá 1867 var det 120. Halvdelen skulde antages i København, en Fjerdedel i Fredericia og en Fjerdedel i Rendsborg. I de to sidstnævnte Byer prøvedes

Aspiranterne ved en ved Artilleribrigadens Foranstaltning nedsat Kommission.

Fra 1858 blev Skolens Eksamen afholdt i April, og det nye Skoleaar begyndte 1. Maj. I hvert Aars August skulde der holdes 4 Ugers Ferie. 1860 gav Krigsministeriet nærmere Bestemmelser for Karaktergivningen. Gennemsnits-Ugekaraktererne i hvert Fag skulde lægges sammen med de enkelte Eksamenskarakterer. Bestemmelserne for at bestaa med 1., 2. og 3. Karakter bortfaldt; Eleverne skulde rangeres efter Talværdien af alle Karakterer. Samtidig blev der gjort det første Skridt hen imod Oprettelsen af en Armeunderofficerskole, idet det bestemtes, at de afgaaede Elever, der ikke var Brug for i Artilleriet og Ingeniørkorpset, skulde indtræde i de Infanteribatailloner eller Kavalleriregimenter, som havde Vakancer i deres Underofficersklasse.

1865 blev Skolen Uddannelsesanstalt for Underofficerer til hele Armeen; det blev bestemt, at Eleverne ved Antagelsen skulde være mellem 15 og 17 Aar og have en Højde af mindst 54 Tommer. Der skulde nu afholdes aarlige Optagelsesprøver i København, Nyborg og Aarhus. Disse Prøver aflagdes i Dansk, Regning og Skrivning. Undervisningen blev derefter givet i 3 etaarige Klasser, og Undervisningsfagene lempedes noget af Hensyn til, at Afgangen nu skulde ske til alle fire Vaaben. Alle Eleverne fik dog ganske den samme Uddannelse, og ved Afgangen kunde de vælge deres fremtidige Vaaben i den Orden, hvori de bestod. Efter Afgangen fra Skolen forrettede de straks Korporalstjeneste ved Afdelingerne. Krigsministeriet gjorde Regning paa, at der aarligt kunde tilgaa hver af Infanteribataillonerne 1 Underofficer fra Elevskolen, de øvrige Underofficerer maatte hverves af Afdelingerne.

Vi skal her ikke komme nærmere ind paa at beskrive Underofficerernes Færd under Krigen 1864 saa lidt som under den første slesvigske Krig. De bindstærke Bøger, der omhandler vor sidste Krig, nævner vel adskillige Bedrifter, udførte af Underofficerer, men sjeldent disses Navne. Navnlig ved Dybbølstillingen gjorde Underofficererne god Fyldest; her kommanderedes de enkelte Skansers Artilleri til Dels af unge Sergenter og Korporaler under Tilsyn af Cheferne for 3., 4. og 6. Fæstningskompagni. Under Stormen paa Stillingen gjorde en Oversergent (ubenævnt) sig smukt bemærket ved med en hastigt sammenskrabet Haandfuld Folk at tilbageerobre Skanse V,

Efter Maleri af Vilh. Rosenstand.

Fra Forposterne i 1864.

i hvilken Fjenden var trængt ind; Skansen blev dog kun et Øjeblik i vor Besiddelse. I Skanse II lededes som bekendt Artilleriforsvaret af den berømte Løjtnant J. A. P. Ancher, der i Aarene 1854—57 havde modtaget sin militære Uddannelse paa Underofficers-Elevskolen. Ved Stormen paa denne Skanse for en tysk Fanebærer op paa Brystværnet for at plante sin Fane. Korporal R. S. Nellemann sprang imod ham, vristede ham Fanen ud af Hænderne og knækkede Stangen over sit Knæ. Kort efter segnede han om, truffen af flere fjendtlige Kugler. Det lykkedes Løjtnant Ancher personligt at fornagle alle Kanoner, inden Skansen faldt i Fjendens Haand. Han blev taget til Fange med en tændt Minepølse i Haanden; det var hans Agt at sprænge Skansen i Luften, hvilket han altsaa ikke naaede.

Underofficerstyper. 1864.

Ung, holstensk Underofficer (1860) fra en af de urolige Garnisoner, der mellem Krigene blev forlagte til Kongeriget.

Medens de holstenske Afdelingers og Underafdelingers Chefer, der havde tjent i Oprørshæren, havde faaet deres Afsked i 1851, og deres Pladser var blevet besatte med danske Officerer, blev derimod de holstenske Underofficerer, der ogsaa havde kæmpet under Oprørsfanen, ansatte i den danske Hær i April 1852. I Felttoget 1864 kæmpede disse Holstenere med Bravour paa vor Side. Mange af dem faldt eller blev saarede, da Dybbølstillingen blev stormet den $^{18}/_{4}$. Ogsaa efter Krigen vandt de holstenske Underofficerer en smuk Stilling indenfor det danske Underofficers-

korps. De var strænge i deres Krav til Mandskabet, men retliniede i deres Færd og udmærkede sig ved en trofast Pligtopfyldelse, der skaffede dem Respekt hos over- og underordnede.

Der synes under Krigen at have været en følelig Mangel paa rutinerede Underofficerer. Saaledes skriver Oberstløjtnant N. C. Esmann i sin Omtale af det Aarøe'ske Strejfkorps, i hvilket han selv var Deltager, at Underofficererne var udtagne blandt de Korpset tilgaaede Korporaler, Underkorporaler og menige og forfremmede ved samme til de forskellige Grader; „de vare saaledes uøvede i og til Dels ubekjendte med Tjenestens forskjellige Grene, saa Administrationen saa godt som udelukkende hvilede paa Kompagnichefen selv".[244]) Dette Forhold har sikkert virket yderst generende for Chefen, der navnlig i dette Korps havde Brug for hele sin Kraft og sit Initiativ til Korpsets vovelige Foretagender. Det Aarøe'ske Strejfkorps' Bedrifter er forøvrigt beskrevne af en Underofficer, Vagtmester ved Dragonerne Chr. A. Hoffmann. Hans Bog „Erindringer fra Krigen 1864" udkom 1892 i København. Den omhandler Forfatterens hele Deltagelse i Krigen og slutter med Oplevelserne i Strejfkorpset, beskrevne med en Djærvhed og Friskhed, der røber, at han sikkert af hele sin 24-aarige Sjæl har nydt de spændende og æventyrlige Bedrifter, det faldt i Korpsets Lod at udføre.

Dragonunderofficerer. 1864.
Efter Tegning af Otto Bache.

Hoffmann blev født i Slagelse $^{21}/_{8}$ 1840, blev Underofficersaspirant 1859, Korporal samme Aar og Sergent 1887. Han døde 1901.

Inden vi forlader disse faa og spredte Notitser om Underofficerernes Deltagelse i Krigen, i hvilken iøvrigt adskillige Underofficerer blev Dannebrogsmænd, vil vi for at vise, hvilken Værdi, en ledende

tillagde vore daværende Kolleger, optrykke de Ord, Gardehusarregimentets Kommandør, Generalmajor B. Marcher, gennem Regimentsbefalingen rettede til Regimentets Underofficerer inden Afmarchen til Felten 1864:

„Det har altid været mit Formaal at skaffe Underofficersklassen den Anseelse, som dens Vigtighed for Armeen har Krav paa, og jeg holder mig overbevist om, at mine Bestræbelser i saa Henseende er lykkedes i det Regiment, jeg i en Række af Aar har haft den Ære at kommandere. Med fuld Fortrøstning venter jeg derfor, at Underofficererne ved samvittighedsfuld Opfyldelse af alle dem paahvilende Pligter, saavel i Marken som i Kvarteret, vil vise sig den hæderlige Klasse, hvortil De hører, og den Tillid, jeg nærer til Dem, fuldkommen værdige og derved indlægge Dem selv og Regimentet Ære og bringe mig den Løn, som jeg — ved altid at have Deres Interesser for Øje — er overtydet om at have fortjent. Gid Held og Hæder maa følge Dem." [245])

Ved Hærloven af $^6/_6$ 1867 deltes Hærens Underofficerer i 2 Klasser: Sergents- og Korporalsklassen, den førstnævnte med tre Grader: Stabssergenter, *Oversergenter* og Sergenter; Korporalerne skulde ligesom Officererne af laveste Grad — Sekondløjtnanterne — være værnepligtige Befalingsmænd, der enten kunde være til Tjeneste eller hjemsendte.

Samme Hærlov afskaffede ganske Stillingstilladelsen; alt det i Lægdsrullen optagne Mandskab skulde udskrives, naar det fandtes anvendeligt til egentlig Krigstjeneste eller til Militærarbejdertjeneste. Efter den første samlede Uddannelse, der varede ca. $^1/_2$ Aar, hjemsendtes en Del af Mandskabet, medens Resten endnu blev liggende til Tjeneste 9 à 12 Maaneder. Ved Slutningen af den første Uddannelsestid udtoges af de dertil egnede menige et for hvert Vaaben fastsat Antal, der uden særlig Uddannelse udnævntes til Underkorporaler og derefter gennemgik enten en Underkorporalskole ved Afdelingen eller en Korporalskole. Ved hver Halvbrigade af Fodfolket oprettedes aarligt 1 Korporalskole, ved Livgarden 1, ved Rytteriet 1 eller 2, ved Artilleriet 1 og ved Ingeniørerne 1. Til Elever antoges egnede Underkorporaler, fortrinsvis frivillige; dog skulde de besidde antagelig Færdighed i at udtrykke sig mundtligt og skriftligt i Moders-

a b c d e f g

Vaaben, udelukkende baaret af Underofficerer.

a. Sabel for Underofficerer af Infanteriet, Model 1831.
b. Oversergents-Sablen (oprindelig Insurgenternes Sabel for Inf.-Feldwebler).
c. Elevskolesablen i sin oprindelige Form (1824—1853).
d. do. (efter 1853).
e. Lansenersabel (efter 1842 baaret af Feltartilleriets Underofficerer).
f. Haandværkersablen (oprindelig Sabelbajonet, anvendt af Insurgenterne til de gamle danske Jægerrifler).
g. Underofficerssabel, Model 1891, for Fodfolket (Modellen for Art. og Ing. tilsvarende, dog noget længere).

maalet og i at regne med hele og brudne Tal samt kunne saa meget af Historie, Geografi, Naturlære og Geometri, som en flink Elev kunde antages at lære ved 2 Halvaars Undervisning paa en af Landets bedste Folkehøjskoler.

Undervisningen begyndte om Efteraaret og varede 7 à $7^1/_2$ Maaned, ved Rytteriet dog en Maaneds Tid længere. De bestaaede Elever, der havde gode Vidnesbyrd fra Afdelingen, og som ønskede Udnævnelse, blev udnævnte til Korporaler samtidig med Hjemsendelsen af de længst tjenestegørende menige af deres Aargang. De dygtigste af Korporalerne havde fortrinsvis Adgang til Optagelse i Officerskolens yngste Klasse (Officerskolen havde 4 Klasser; yngste Klasse varede 7 Maaneder og var bestemt til at uddanne Sekondløjtnanter). Korporalerne kunde ikke holdes til fast Fredstjeneste, med mindre de selv ønskede det eller havde en særlig Forpligtelse (Eleverne fra Elevskolen).

Formaalet med Undervisningen paa Korporalskolen var at bringe Eleverne saa vidt, at de kunde forrette den yngre Underofficers Tjeneste; de skulde ved Fodfolket kunne føre en Halvdeling og være Lærere paa Rekrutskolen. Der undervistes udelukkende i militære, praktiske og teoretiske Lærefag; kun for de Elever, der stod tilbage i Skrivning og Decimalregning, gaves Undervisning i disse Fag.

Korporalskolerne saa vel som Underkorporalskolerne skulde foruden at meddele Eleverne Undervisning i nævnte Fag tillige stadig stræbe hen til „at vække deres militære Aand og Følelse, navnlig ved dertil egnede Fortællinger om Forfædrenes krigerske Bedrifter". Dette søgtes naaet ved Foredrag eller Oplæsning.

Korporalskolen sluttede med en Afgangsprøve. Karaktererne gaves saaledes: Skoleforstanderen (en Kaptajn) gav Karakterer for Anlæg til at være Befalingsmand og for Forhold m. v., Skoleraadet (Forstanderen og Skolens 3 ældste Løjtnanter) gav Karakterer for de forskellige Fag, og endelig gav vedkommendes Underafdelingschef en Karakter for Elevens Forhold som Lærer for Rekrutterne. Karaktererne var ug., mg., g., tg., mdl. og slet med en Talværdi af henholdsvis 7, 5, 3, 1, ÷ 1 og ÷ 5, et Minus tilføjet de positive Karakterer formindskede Talværdien med 1. Der krævedes for at kunne bestaa et Antal Points, der var 3 Gange Karakterernes Antal, og endvidere betingedes, at Karaktererne i Vaabnets Hovedfag og i Anlæg, Forhold og Egnethed som Lærer var g. eller derover.

Foruden Sergentskolen blev der givet Korporalerne, som var forblevne til Tjeneste, et 3 Maaneders Kursus i Skydning, Svømning, Gymnastik, Bajonetfægtning og andre praktiske Fag for at uddanne dem til „Kompagnilærere" heri. Der oprettedes det samme Antal Sergentskoler som Korporalskoler, og de skulde uddanne de unge Underofficerer videre i alt, hvad der burde fordres af en fast Underofficer. Sergentskolen var af 5 à 6 Maaneders Varighed, den stod under en Kaptajn med Assistance af 2 Premierløjtnanter, 1 Stabs- eller Oversergent og 3 Sergenter. Den daglige Undervisningstid var 5 Timer, men kunde forøges for de Elever, der stod tilbage. Undervisningsfagene var væsentligt de samme som i Korporalskolen, hvortil kom Militær-Geografi og Krigshistorie; det sidste blev givet i Foredragsform. De almene Fag var Læsning, Skrivning og Regning for de Elever, der endnu ikke havde Dygtighed nok heri.

Efter Skolens Afslutning udfærdigedes Afgangsattester for de Elever, der ansaas for egnede til at komme i Betragtning ved Besættelsen af de faste Underofficerspladser. Elever, der ikke bestod, kunde gennemgaa Sergentskolen paany.

De Underofficerer, der havde bestaaet Sergentskolen, skulde der desuden senere meddeles nogen Undervisning ved Foredrag i teoretiske, militære Læregenstande. Under Mandskabs-Uddannelsen skulde der ved Fodfolket jævnlig gives de Underofficerer, der havde gennemgaaet Sergentskolen, Lejlighed til at føre Deling. De ældste skulde gives Øvelse i Terrainrekognoscering i Forbindelse med smaa taktiske Opgaver.

Ved Hærloven af 1867 oprettedes Forplejningskorpset, for hvis Ordning der blev givet detaillerede Bestemmelser ved Loven af $^{26}/_{5}$ 1868. Det kom til at bestaa af Embedsmænd, ligestillede med Officerer, af Underofficerer, Underkorporaler og menige.

Ved Hærlovsrevisionen i 1880 nedlagdes Officerskolens yngste Klasse, og næstyngste omordnedes. Den skulde fremtidig være en Forberedelsesklasse til næstældste Klasse for velanbefalede værnepligtige, der havde naaet Befalingsmandsgrad ved Vaabnene og ønskede at blive faste Officerer. De skulde da her kunne erhverve sig de Kundskaber, der var nødvendige, for at de kunde indtræde i næstældste Klasse.

Til Uddannelse af Sekondløjtnanter oprettedes ved Afdelingerne Sekondløjtnantskoler, der tillige med Korporal- og Underkorporal-

Minørmestre af Ingeniørkorpset. 1862.

Elev fra Elevskolen. 1837.

Sergent af Ingeniørkorpset. 1844.

Elev fra Elevskolen. 1886.

skolerne udgjorde Befalingsmandselevskolen, efter Gennemgang af hvilken de bestaaede Elever blev Underkorporaler. De praktiske Øvelser dreves med de 3 Skoler i Fællesskab, de teoretiske hver for sig. Formaalet var at bringe Eleverne saa vidt, at de kunde optræde som Trops- eller Hjælpelærere og at kunne forrette den Tjeneste, der paahvilede yngre Underofficerer, samt for Sekondløjtnantselevernes Vedkommende tillige at forrette den Tjeneste, som paahvilede Sekondløjtnanter (Delingsførere). Dette Formaal søgtes naaet ved 6 à 7 Timers daglig Undervisning i ca. $^1/_2$ Aar med Fradrag af 12 Dages Juleferie.

Skolerne var væsentligt praktiske. Ved deres Slutning holdtes Afgangsprøve efter omtrent samme Regler som tidligere. Eleverne forrettede derefter Tjeneste som Lærere ved Rekrutuddannelsen, idet deres praktiske Uddannelse som Befalingsmænd, henholdsvis som Delings-, Halvdelings- og Sektionsførere, fortsattes.

Sergentskolerne vedblev omtrent som hidtil. Efter disses Afslutning skulde der, „naar Forholdene tillod det", gives Underofficererne Lejlighed til at føre Deling.

Ved kgl. Anordning af $^{16}/_9$ 1887 blev Sekondløjtnantseleverne for Fodfolkets og Livgardens Vedkommende aarligt samlede i en for hele Vaabnet fælles Sekondløjtnantskole (paa Kronborg), hvor de uddannedes som hidtil væsentligt i praktiske, militære Fag fra Rekrutskolens Slutning til Udgangen af Maj næste Aar. Ved Hærloven af 1909 forandrede Skolen Navn til Kornetskolen.

Korporal- og Underkorporalskolerne fungerede for Fodfolkets Vedkommende som hidtil.

Ved allerhøjeste Anordning af $^{30}/_3$ 1889 udvidedes Fodfolkets Sergentskoler fra eet til to Halvaar. De to Klasser, der kaldtes A og B, havde fælles Undervisning i praktiske Fag, særskilt i teoretiske. Klasse A afsluttedes med en Præsentation, Klasse B med en Prøve. I Klasse A indtraadte samtlige tjenestegørende Korporaler samt de yngre Sergenter, der endnu ikke havde gennemgaaet Sergentskolen, i Klasse B samtlige til Tjeneste værende Elever af den sidst afsluttede Klasse A, for saa vidt de skønnedes egnede til videre Uddannelse. Trods Forøgelsen i Tid var Fagene dog omtrent de samme som hidtil; Dansk, Skrivning og Regning blev der dog lagt mere Vægt paa end tidligere.

Fra 1910 samles Underofficerseleverne for Fodfolkets og Livgar-

dens Vedkommende i 2 Underofficerskoler, paa Kronborg og i Aarhus; førstnævnte Sted optages Eleverne af 1.—5. Regiment og Livgarden, sidstnævnte Sted af 6.—10. Regiment. Ved hver af Skolerne er foruden Chefen (Oberstløjtnant eller Kaptajn) ansat en Stabs- eller

Underofficerer i Lejr paa Lammefælleden i Firserne.

Oversergent af Fodfolket til stadig Tjeneste. I Skoletiden kommanderes et Antal Officerer og Underofficerer til midlertidig Tjeneste som Lærere. Desuden er der antaget civile Lærere til Undervisning i almene Fag.

Undervisningens Formaal er at give Eleverne den militære Dannelse og praktiske Udvikling, som er nødvendig, for at yngre Underofficerer af Fodfolket skal kunne gøre Fyldest som Førere og Lærere og ved den indre Tjeneste. Desuden skal der gives dem Kundskaber,

der dels kan fremme deres aandelige Udvikling, dels kan blive af Betydning for dem i det borgerlige Liv.

Medens de militære Fag er omtrent de tilsvarende som hidtil, er der sket en Udvikling af Undervisningen i almene Fag, idet der af nye er optaget Litteraturhistorie, udvidet Regning, Historie, Geografi, Samfundslære, Matematik og Bogholderi. Desuden holdes Foredrag

Forsøgsskytten skyder.

af belærende Art. Timeantallet er trods Forøgelsen i Lærefag omtrent det samme som før.

Elevernes indbyrdes Rækkefølge efter Afgangen bestemmes efter Afgangsprøvens Resultat.

Den her beskrevne Uddannelse er den ved Fodfolket nu praktiserede. Ved Rytteriet, Artilleriet og Ingeniørkorpset gives Undervisningen paa omtrent tilsvarende Maade. Sergentskolerne (Rytteriet og Ingeniørerne hver 1 Skole, Artilleriet 2 eller flere) var dog kun paa eet Halvaar indtil 1910 (ved Ingeniørerne indtil 1908), derefter paa 2 Halvaar. Artilleriet havde fra 1910 tre Sergentskoler, een for hver af Felt-, Fæstnings- og Kystartilleriet.

Ved Udnævnelse til fast Underofficer udstedtes fra 1909 Udnævnelsesbrev for den paagældende.

Jevnsides med oven beskrevne Uddannelse virkede Elevskolen, der fra 1869 havde Domicil paa Frederiksberg Slot. Fra 1865 afgik Eleverne til samtlige Vaaben som menige. Ved Vaabnet gennemgik de Rekrut-, Korporal- og Sergentskolen ganske som de i dette antagne Befalingsmandselever. Deres Kapitulationstid blev nedsat fra 8 til 2 Aar. Mange af de i denne Periode afgaaede Elever gik dog Officersvejen, der nu faldt dem lettere end tidligere som Følge af Kapitulationstidens Forkortelse. Skolens Elevantal, fordelt i tre etaarige Klasser, var 120 til Aaret 1880, da det nedsattes til 60. Skolen skulde derefter være Forberedelseskole for Underofficerselever kun til Artilleriet og Ingeniørkorpset. Kapitulationstiden blev da paany forhøjet til 4 Aar. I denne Skikkelse virkede Skolen til uvurderlig Gavn for de to Vaabens Underofficerskorps, indtil den ophævedes ved Hærloven af 1909. Den sidste Klasse afgik 1912.

Efter den almindelige Underofficersuddannelse deltog Underofficererne som Regel i Uddannelsen paa een eller flere af de tidligere omtalte Specialskoler, Gymnastikskolen og Rideskolen, hvilke i 1867 forøgedes med en tredie, Skydeskolen. Den oprettedes med det Hovedformaal at fremme Skydefærdigheden i Hæren og Flaaden ved at uddanne Officerer og Underofficerer til Skydelærere. Indtil 1909 var Chefen Kaptajn, derefter Oberst, Oberstløjtnant eller Kaptajn. Det faste Lærerpersonale var indtil 1909: 1 Premierløjtnant og 1 Oversergent, men derefter: 1 à 2 Kaptajner og 1 Premierløjtnant; desuden er 1 Stabs- eller Oversergent fast ansat ved Skolen.

Undervisningen meddeles hovedsagelig i 2 Kursus, det almindelige og det udvidede; det første varer fra 1. Februar til Midten af Juli, og Elevantallet er indtil 42 Premierløjtnanter og Underofficerer af Hær og Flaade. Alle Fodfolkets faste Befalingsmænd skal saa vidt muligt gennemgaa dette Kursus, endvidere en Del af de øvrige Vaabens Premierløjtnanter og faste Underofficerer. Det udvidede Kursus varer hele det paafølgende Aar; Elevantallet er 15, hvoraf 9 er Underofficerer; Eleverne hertil tages af den bedst bestaaede Halvdel af Eleverne fra det almindelige Kursus. Foruden disse 2 Kursus oprettes der kortvarige Instruktions- og Repetitionskursus ved Skolen.

Enhver Elev, der har bestaaet Afgangsprøven for det almindelige Kursus, er Skydelærer.

Skydeskolen har Lokaler i en Bygning paa Christianshavns Vold; den benytter Skydebanerne paa Amager som Øvelsesterrain.

Med Vaabnenes Underofficerskoler og de 3 nævnte Specialskoler er de vigtigste af Nutidens Uddannelsesanstalter for Underofficerer nævnte. Endnu skal dog tilføjes, at der finder en vis Vekselvirkning

Skydeskolen 1890.

Sted mellem Vaabnene paa Uddannelsens Omraade. Ved Ingeniørtropperne oprettes hyppigt for de andre Vaabens Befalingsmænd Kursus i Pionerarbejder, Telegraf- og Signalkursus m. v., Ingeniørunderofficererne og enkelte Fodfolksunderofficerer gennemgaar Ride- og Kørekursus ved de beredne Afdelinger; Hovedmassen af Underofficerer gennemgaar Svømmekursus ved egen Afdeling for at kunne optræde som Hjælpelærere ved Mandskabets Svømmeundervisning. Endelig skal her nævnes en Undervisning, der for Mandskabets Beskæftigelse i Fritiden har faaet en vis Betydning, nemlig Husfliden.

De Underofficerer, der optræder som Lærere i dette Fag, er for de flestes Vedkommende uddannede paa den af afdøde Kaptajn J. C. Madsen i Odense oprettede Husflidsskole. (Ved Ingeniørregimentet oprettedes dog Husflidskursus allerede i 1885 paa Oberst O. V. Hos-

kiærs Initiativ). Det første militære Lærerhold — 8 Officerer og 12 Underofficerer — uddannedes i Odense i 1891. Siden da har Husflidsundervisningen vundet Indpas i de fleste Militærafdelinger; i 1905 var der ialt uddannet 7878 Mand. Ved den 18. danske Landmands-

Den militære Husflidsskole i Odense. 1908.

forsamling i Odense Aar 1900 udstillede Krigsministeriet en Del af Mandskabets Husflidsarbejder og fik Udstillingens højeste Anerkendelse — Sølvmedaille — herfor. I 1905 afholdtes en militær Husflidsudstilling i Industribygningen i København, hvor de Underofficerer, der havde ledet Undervisningen, var til Stede og foreviste Arbejderne — 4498 ialt, mest Udskæringsarbejder i Træ — for de besøgende. Bedømmelsen foretoges af Husflidskonsulent Pfaff, Kaptajn J. C.

Madsen og den fra hver Afdeling tilstedeværende Husflidslærer. Der uddeltes 126 Diplomer med Præmier. Udstillingen var besøgt af 6500 Mennesker.

De Underofficerer, der deltog i Husflidsskolens Undervisning under Kaptajn Madsens Ledelse, har de smukkeste Minder derfra. Undervisningen foregik i et Lokale i det gamle Kloster paa „Klingenberg" i Odense. Et Kursus varede en Maanedstid. Man tog fat fra tidlig Morgen og arbejdede til hen paa Eftermiddagen, afbrudt af ½ Times Frokostpavse. I godt Vejr spistes Frokost i Klostrets idylliske, gamle Have, der gik ned til Odense Aa ved Munkemølle. Hver fulde Time holdtes 5 Minutters Rygepavse, averteret af Kaptajnen med de traditionelle Ord: „Der er Rygepavse, mine Herrer", altid sagt i den rolige, gemytlige Tone, der var særegen for ham. Godt Humør var der ogsaa under Arbejdet, Kaptajnen forstod at skabe Arbejdsglæde saavel for den, der kun formaaede at udføre det enkleste Arbejde, som for den, der naaede at udskære de smukkeste og kunstfærdigste Ting. Fritiden, navnlig fra Lørdag Aften til Mandag Morgen, nød Eleverne som en Ferie, ansporede af Kaptajnen til at besøge de kønne og minderige Steder om den gamle By.

En Nat i 1913 brændte Klostret med Skolen og alt dens Materiel, Modeller og Tegninger m. v., og da Skolen henlagdes til Fodfolkskasernen i Odense, svandt en Del af Idyllen bort.

Efter Kaptajn Madsens Død er Ledelsen af Husflidsskolen overdraget til en civil, Sløjdlærer Mikkelsen.

Mange dygtige Husflidslærere er udgaaede fra den militære Husflidsskole, og megen Gavn og Glæde har denne Undervisning spredt blandt Mandskabet, hvis Deltagelse deri er frivillig; Værktøj og Materiale leveres det gratis af Staten. En Underofficer, der var Husflidslærer i København, skriver: „Hvor mange af 1. Regiments ofte mindre heldige Folk, der ved den daglige Eksercits ikke lagde synderlig Begejstring for Dagen, har ikke her arbejdet med en Iver i deres Fritid, der tilfulde godtgør den heldige Indflydelse, Indførelsen af Husflid har i Hæren."

Fra det 20. Aarhundredes Begyndelse kan der inden for Lovgivningsmagten og Offentligheden i det hele taget spores en tiltagende Interesse for Underofficerernes Uddannelse. Ikke mindst skyldtes denne en Bevægelse inden for Underofficerernes egen Kreds, idet flere af deres Foreninger, og navnlig den københavnske Hovedfor-

ening, som nærmere beskrevet i det følgende Kapitel, tog Spørgsmaalet op og søgte at give det en foreløbig praktisk Løsning ved at arrangere Kursus i de almene Fag, hvori Underofficererne stod længst tilbage, ved Afholdelsen af belærende Foredrag m. v.

Disse Bestræbelser vakte en vis Opsigt og bidrog meget til i den offentlige Bevidsthed at vække en Forstaaelse af, at her laa en Opgave, der ikke kunde lades uløst.

Foreløbig blev det dog ved Tilløb til at ordne denne vigtige Sag, og som et af disse maa vistnok Tilnærmelsen mellem Hæren og Folkehøjskolen ses.

I Begyndelsen af Aaret 1901 skete den første Tilnærmelse mellem disse saa forskellige Institutioner, idet nogle Officerer og Højskolemænd mødtes i Strib. Dette Møde vakte en ikke ringe Opmærksomhed i Dagspressen, der bagefter ivrigt spurgte, hvad vel Mødets Hensigt havde været. Hensigten var god nok; man vilde fra Højskolens Side virke oplysende og forædlende i Hæren, og fra dennes Side vilde man forsøge at skabe et bedre Forhold til Befolkningen. Fra flere Hold mødtes Tanken med Mistillid og Haan, og Slagordet „Sablen og den bløde Hat" skabtes.

Underofficererne havde ikke sendt Repræsentanter til Strib-Mødet af den nærliggende Grund, at dettes Arrangører ikke havde indbudt dem. Efter Mødet holdt nogle af dettes Officers-Deltagere Foredrag for Underofficererne om Mødets Hensigt, saaledes Oberstløjtnant Axel Liljefalk i „Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforening" den $^{19}/_{2}$ 1901, hvor ogsaa Sø-Underofficersforeningen „Ørnen"s Medlemmer var indbudte. Her kom det frem, at Grundene til, at Underofficererne ikke var blevet indbudte, var, at Mødet skulde gives en privat Karakter og derfor have ganske faa Deltagere, og at det var afholdt med saa kort Varsel, at man ikke havde haft Tid til at betænke det ønskelige i ogsaa at have Underofficerer til Stede.

Det oplystes senere, at der paa Strib-Mødet havde været talt en Del om Underofficerernes Raahed over for Mandskabet; her overfor tog „Underofficersbladet" Afstand og angreb navnlig Højskoleforstander Alfred Povlsen, Ryslinge, der paa et Møde i Odense var refereret at skulle have udtalt: „Jeg har hørt mange Klager af vore unge over Raaheden, der møder dem i Tjenesten, en Raahed, der ikke tilstrækkeligt modarbejdes fra oven ..... Det er væsentligst Underofficererne, der klages over; det er jo dem, der har mest med Folkene at

gøre, og det kunde være muligt, at deres Berøring med Højskolens Ungdom kunde forbedre Tonen i Hæren."

Alfred Povlsen bestred imidlertid i det næste Nr. af Underofficersbladet Rigtigheden af Referatet. Han vilde ikke have sagt noget, „som kunde være saarende for den hæderlige Underofficersstand", men kun, at visse værnepligtiges ind i Tjenesten førte Raahed ikke tilstrækkeligt modarbejdedes fra oven. Han sluttede sin Artikel med følgende anerkendende Ord:

> „Jeg tvivler ikke om, at der blandt Underofficererne næres et alvorligt Ønske om at modvirke denne Daarlighed, som ikke kan eller skal nævnes med noget andet Navn end Raahed, fordi dette Navn rammer. Jeg ved ogsaa, at dette Ønske har affødt Bestræbelser, som allerede har baaret Frugt. Klagerne over Garnisonslivet er hverken saa hyppige eller saa højrøstede, som de har været.
>
> Tør jeg udtale det Haab, at Deres (Redaktørens) og andres Arbejde paa at udlufte og udrense gamle, indgroede Uvaner og Fordomme, hæve Standen økonomisk og socialt og bringe den under Indflydelse af de aandelige Hovedstrømninger i vort Folk, maa blive fortsat og fremmet med Styrke og Held".

Ud over en Del Polemik i Landets Aviser og nogle Diskussioner satte Strib-Mødet foreløbig ikke noget Spor; men i Rigsdagssamlingen 1906—07 blev der paa Krigsministerens Forslag bevilget 10000 Kr. aarligt i 3 Aar til Underofficerers Ophold paa Folkehøjskoler. Underofficererne maatte selv vælge Højskole, vel at mærke blandt dem, der ønskede at modtage dem som Elever. Dette ønskede dog adskillige. Kun Forstander Bredsdorff paa Roskilde Højskole dannede en Undtagelse, idet han gik ud fra, at Underofficerernes Indtrædelse som Elever lededes af andre Motiver end de for Højskoleelever sædvanlige, og at dette vilde skade Skolen, der „arbejdede med almenmenneskelig Paavirkning og Oplysning for Øje." Bredsdorff frygtede med andre Ord for, at Underofficererne skulde komme til at indtage en Særstilling paa Højskolen, hvilken Frygt dog heldigvis viste sig ugrundet.

Underofficerernes Følelser over for dette Eksperiment var blandede. Allerførst saa de klart, at dette ikke var Vejen til den bedre Uddannelse, der krævedes, og desuden følte de sig tilsidesatte ved ikke være blevet spurgte i en Sag, der dog væsentligt angik dem. Disse Følelser til Trods tog Underofficererne dog imod den tilbudte

Undervisning med redebont Sind, om ikke med den Begejstring, Tanken under andre Omstændigheder muligvis vilde have vakt. Det første Aar meldte der sig 70 Ansøgere (deraf 8 af Søværnet), og 49 (deraf 3 af Søværnet) tilstodes Adgang med en Understøttelse af 175 Kr. til hver. Det andet og tredie Aar var Tallet paa Ansøgere mindre, hvilket dog næppe betød, at der var lidt Skuffelser det første Aar. Underofficererne var tvertimod faldne ganske godt ind i Milieuet paa Højskolerne, og der var for det meste Tilfredshed paa begge Sider. Sikkert modtog de deltagende Underofficerer da ogsaa mangen god Paavirkning, og adskillige af dem gjorde Gengæld ved at undervise deres civile Højskole-Kammerater i Gymnastik, Sang etc. Hele denne Vekselvirkning, der ogsaa støttedes ved Foredrag af Højskolefolk for Underofficerer og af enkelte Underofficerer paa Højskolerne, fik en brat Afslutning, da den givne 3-aarige Bevilling udløb, og Rigsdagen i Foraaret 1910 udstemte Posten efter Forslag af Forsvarsminister Krabbe. En af Højskolens ansete Mænd, Forstander H. Rosendal paa Grundtvigs Højskole, Medlem af en i 1913 nedsat Kommission angaaende Hærens Underofficersuddannelse, tog i dennes Betænkning Lejlighed til at udtale en Beklagelse af, at man havde forladt den her betraadte Vej, som Højskoleforstanderen fandt havde virket til Gavn baade for Højskolens Elever og for Underofficererne.

Hærloven af 1909 gav en Indrømmelse til Kundskabstrangen blandt Underofficererne, idet som før omtalt Uddannelsen i almene Fag paa Underofficerskolerne blev udvidet, ligesom der nu skulde afholdes videregaaende Kursus for Underofficerer efter Skoleuddannelsens Afslutning i de Fag, der kunde være af Betydning for dem i det borgerlige Liv. Saadanne Kursus blev derefter afholdte om Vinteren, særligt i Sprog og Bogholderi, under dygtige civile og militære Lærere. Elevernes Deltagelse var frivillig. Den vigtigste Indrømmelse, der tog Sigte paa en gennemgribende Reform paa dette Omraade, fandtes dog i Hærlovens § 234, sidste Stykke, der lyder: „Inden Udløbet af Aaret 1914 forelægges for Rigsdagen Forslag til Lov om Uddannelse af samtlige Hærens Befalingsmænd ....."

Denne Lovparagraf var paa det solideste underbygget af adskillige fra Talere af alle Partier faldne Udtalelser under Hærlovforslagets Behandling i begge Ting. Fra alle Sider anerkendtes det, at i Uddannelses-Sagen var, særligt for Underofficerernes Vedkommende, en Nyordning paakrævet. Grunden til, at Sagen ikke allerede ord-

nedes ved Hærloven af 1909, var, at Arbejdsstoffet selv foruden dette var meget omfattende.

Under Forhandlingerne i Rigsdagen dette Spørgsmaal vedrørende faldt der adskillige anerkendende Udtalelser om det Oplysnings- og Rejsningsarbejde, der var i Gang paa Underofficerernes eget Initiativ. Hvor fristende for Forfatterne af nærværende Bog det end er at anføre saadanne, skal vi dog indskrænke os til at citere en Officers Udtalelser i Folketinget den $^{16}/_{1}$ 1911, hvor Kaptajn M. Madsen-Halsted under Forhandlingen sagde: „*Naar Underofficererne ønsker deres Uddannelse forbedret, saa er det ganske naturligt og har først og fremmest den Grund, at der ikke er nogen Stand i dette Land, der siden den fri Forfatnings Indførelse selv har gjort sig saa enorme Anstrengelser for at hæve sig op over det Niveau, de oprindelig er sat paa.*"

Denne Anerkendelse ansaa Underofficererne for at være af særlig Betydning, fordi den var udtalt af en Mand, der kendte deres Forhold i Bund og Grund.

Ved Folketingets Forhandling den $^{10}/_{10}$ 1912, da Uddannelses-Spørgsmaalet var paa Tale, udtalte Ivar Berendsen Ønsket om Nedsættelsen af en Kommission til Behandling af det, i hvilken Pædagoger, Officerer og Underofficerer, en Trediedel af hver Kategori, skulde have Sæde.

I December samme Aar udsendte afskediget Sergent Thorvald Hansen en Piece: „Et Underofficersspørgsmaal. Uddannelsen", der klart fremsatte Underofficersstandens Ønsker og konkluderede i Kravet: „En bedre Uddannelse af Underofficererne og Nedsættelsen af en Kommission, hvori Underofficerer, udpegede af Underofficererne selv, faar Sæde".

Den $^{15}/_{2}$ 1913 nedsatte Krigsministeriet en Kommission, hvis Opgave var at tilvejebringe Udkast til Bestemmelser for den fremtidige Uddannelse til fast Underofficer i Hæren. Kommissionens Medlemmer, der for de militæres Vedkommende beordredes af Ministeriet, var: Generalmajor P. F. Møller, Formand, Højskoleforstander H. Rosendal, Overlærer M. Rasmussen, Oberstløjtnant af Fodfolket P. Pagh-Hansen, Kaptajn af Artilleriet S. I. Bang, Bogholder i Hærens tekniske Korps F. C. C. Foss, Oversergent I. M. Nielsen af Fodfolket og Oversergent P. C. Pedersen af Rytteriet.

Kommissionens Opgave blev begrænset, idet Ministeriet ønskede,

at dens Udkast til Bestemmelser blev udarbejdede med en særlig Uddannelse for hvert af Vaabnene eller disses enkelte Dele for Øje. Den skulde undersøge, hvilke Fordele eller Mangler, der kunde være forbundne med Oprettelsen af en samlet Skole for Fodfolkets Underofficerselever, og hvilke Forkundskaber m. v., der skulde kræves ved Optagelsen i Skolerne, samt ledsage Betænkningen med specificerede Overslag over Udgifter.

I Kommissionens Betænkning, der blev indsendt til Krigsministeriet den $^{26}/_{9}$ 1913, fremsattes Forslag til vaabenvise Underofficersskoler, 2 for Fodfolket, 1 for Rytteriet, 3 for Artilleriet og 1 for Ingeniørregimentet. Undervisningen skulde gives i 2 Klasser, en af $^{1}/_{2}$ Aars og en af 11 Maaneders Varighed med $^{1}/_{2}$ Aars mellemfaldende praktisk Tjeneste ved Afdelingerne. I Kommissionen var der Enighed om en udvidet Undervisning i almene Fag ved den fremtidige Underofficersuddannelse, men dermed hørte i det væsentlige Enigheden op. Bogholder Foss, som delte Underofficerernes almindelige Syn paa Spørgsmaalet, stillede et Særforslag, der gik ud paa Oprettelsen af en toaarig Fællesskole for Underofficerselever af alle Vaaben; samtidig opstillede Bogholderen det bestemte Krav, at det ved Lov fastsattes, at ingen kunde udnævnes til Sergent i Hærens Linie uden at have gennemgaaet og bestaaet denne Skole og derefter forrettet $^{1}/_{4}$ Aars tilfredsstillende Tjeneste.

Bogholderens Forslag vandt ikke ubetinget Tilslutning fra anden Side i Kommissionen, men blev dog optaget i dennes Betænkning.

Kommissionens Arbejde resulterede ikke i noget Regeringsforslag. Derimod stillede Folketingsmand Slengerik under Finanslovbehandlingen den $^{28}/_{10}$ 1913 i Folketinget Forslag om Nedsættelse af en ny Kommission, der skulde optage samtlige Befalingsmænds Uddannelse til Behandling, og som skulde sammensættes af Skolemænd, Politikere, Officerer og Underofficerer. Folketingsmanden fremhævede samtidig det ønskelige i, at Befalingsmændene ikke blev tilkommanderede Kommissionen, men at Officererne og Underofficererne fik Indflydelse paa, hvem af dem, der skulde indtræde i denne.

Dette Forslag blev fulgt af Ministeriet, der fastsatte en Afstemning indenfor Officers-, resp. Underofficerskorpset til den $^{27}/_{1}$ 1914 for at afgøre, hvem der skulde indtræde i den nye Kommission som Repræsentanter for de tvende Korps. Møder til Drøftelse af Kandidatspørgsmaalet tillodes.

Til Formand for Kommissionen bestemte Krigsministeriet atter Generalmajor P. F. Møller, desuden valgte Ministeriet 2 militære Medlemmer, nemlig Officerskolens Chef, Oberst F. C. Krebs, og Bogholder F. C. C. Foss. De politiske Partier indvalgte i Kommissionen Folketingsmændene Klaus Berntsen, C. A. V. Slengerik og Chr. Rasmussen (blev senere paa Grund af Sygdom afløst af Folketingsmand L. Rasmussen) og Landstingsmændene E. J. C. Rambusch og J. Theilmann. Endvidere bestemte Ministeriet, at Skolemændene, Folketingsmand Dr. phil. Edv. Larsen og Lærer ved Officerskolen, Dr. phil. K. Fabricius skulde indtræde.

Meddelelsen om Fastsættelse af en Afstemning blev modtaget med oprigtig Glæde af Underofficererne, der her saa det længe nærede Ønske om selv at maatte udpege deres Talsmænd opfyldt. 96 % af Underofficererne afgav paa Valgdagen deres Stemmer, og 99 % af de afgivne Stemmer faldt paa de af Underofficerernes Organisationer opstillede Kandidater, nemlig Stabssergent C. G. H. Bidstrup af Fodfolket, Stabssergent P. O. Hansen af Rytteriet, Oversergent P. C. V. Asmussen af Artilleriet og Oversergent J. Hinge af Ingeniørkorpset.

Officererne afholdt sig i Modsætning hertil fra at deltage i Afstemningen. Kun 8 Officerer stemte. Krigsministeriet tog derfor ikke Hensyn hertil, men udpegede selv 4 Officerer, der beordredes til at indtræde i Kommissionen, nemlig Oberstløjtnanterne P. Pagh-Hansen af Fodfolket og O. Moltke af Rytteriet samt Kaptajnerne S. I. Bang af Artilleriet og T. Grut af Ingeniørkorpset.

Kommissionen paabegyndte sine Møder den $^{17}/_{2}$ 1914 med den Hensigt at fuldende sit Arbejde inden Udgangen af September. Arbejdsstoffets overvældende Masse og navnlig Sikringsstyrkens Indkaldelse i August traadte imidlertid hindrende i Vejen, Kommissionen maatte paa Grund af de militære Medlemmers stærkt forøgede Arbejde i Hæren for en Tid indstille sit Arbejde og som Følge deraf gentagne Gange anmode om Udsættelse, der bevilgedes. Kommissionen opnaaede dog alt i 1914 eet Resultat, idet den indstillede til Ministeriet, at Underofficersforfremmelsen skulde ske vaabenvis, og at Udnævnelse, Forfremmelse og Afskedigelse af faste Underofficerer skulde foretages af Ministeren. Saadanne Bestemmelser fik Lovkraft fra April 1915; Livgardens Underofficerer kan dog danne en særlig Forfremmelsesgruppe, og ved Generalstaben kan der dannes to Forfremmelsesgrupper; men bortset herfra fik den i 1910 indførte Grup-

Sergent af Gardehusarregimentet.
1886

peinddeling til Forfremmelse Dødsstødet, hvilket den da ogsaa havde gjort sig fortjent til paa Grund af sin Uretfærdighed.

Underofficerernes Glæde over at faa en fuldgyldig Repræsentation i sidstnævnte Kommission skyldtes dels, at de haabede her igennem at faa Indflydelse paa det endelige Resultat af Kommissionens Arbejde, dels at de heri saa en Indrømmelse til de Bestræbelser, der med eet Navn er blevet kaldt — Underofficersbevægelsen.

Denne Standsbevægelse er i sin Art sikkert enestaaende, af Oprindelse idealistisk, et Præg, den har beholdt til den Dag i Dag. Den har til Hovedformaal gennem Dygtiggørelse af de enkelte Individer at højne den hele Stand. De økonomiske Krav satte den stedse i anden Linie. Tidspunktet for Bevægelsens Rejsning kan næppe nøjagtigt fastslaas. Dens første egentlige Talsmand var G. E. Betzonich, den store Idealist og varme Patriot, vi alt tidligere har omtalt. Efter hans Udgivelse af „Dansk Soldaterliv" 1860 kan vi stedse sikrere følge Bevægelsens Spor. Alt som Aarene gik, voksede den sig stærkere og satte sig bestemtere Maal. Dens første Udslag var, at Underofficererne begyndte at interessere sig for hverandre; den ene Underofficers Skam eller Ære følte som alles. Man begyndte at føle sig som en Stand med en Mission, der skulde opfyldes, og en Ære, der skulde hævdes. Efter at have slaaet Rod i de enkelte Underofficerers Bryst gjorde Bevægelsen sig fra Midten af Firserne gældende inden for de forskellige Underofficersforeninger, der oprettedes, idet man i disses Love træffer paa Bestemmelser, der har Standens Højnelse for Øje.

Et Udslag af Underofficersbevægelsen, der ret kom frem for Offentligheden, og hvorved Underofficererne manifesterede sig som Stand, skete ved nogle opsigtsvækkende Begivenheder paa Folketeatret, hvilke mange ældre Teatergængere sikkert endnu erindrer.

Den $^{28}/_{1}$ 1888 opførte Teatret et fra Tysk oversat Lystspil „Alt for Damerne" („Der Veilchenfresser") af Moser. I tredie Akt af det originale Stykke forekommer en Scene, hvor en ubehjælpsom Rekrut, en ung cand. phil., søger at bestikke sin Befalingsmand, en ubehagelig Underofficer, ved Hjælp af en Hvedesimle, som Underofficeren da ogsaa tager imod. Skuespiller Elith Reumert, Stykkets Oversætter, havde henlagt denne Akt til Eksercerpladsen i Kastellet og lod en god dansk Pølse træde i Stedet for den tyske Simle.

Rollerne var fordelte saaledes, at Skuespiller Dorph-Petersen

overtog Underofficeren — Sergent Thim —, medens Skuespiller Schwanenflügel spillede den ubehjælpsomme Kandidat Sommer.

I 3. Akt staar i Kastellet paa Kirkepladsen en lille Trop Rekrutter, der skal have en Ekstratur.

Sergent Thim (ind): Træd an!

Hm! I er no'ne kønne Udgaver! — Hvor er han henne, Næsehornet? Sommer, eller hvad det er, han hedder, ham med det lange Sæbehorn midt i Ansigtet?!

Sergent Thim.

Sommer (ind løbende, gør Honnør).

Thim: Naa — er han der, Lammedriver. Har han siddet i sin Oldemors Kakkelovnskrog og varmet sine frosne Tintæ'r?

Sommer: Jeg melder mig, Hr. Sergent.

Thim: Ja — det skal fedt hjælpe, at han melder sig! Kommer han drivende her igen, 23, — 4 Minutter for sent!

Sommer: Jeg havde Nattegn i Nat — jeg var til Bal hos Obersten.

Thim: Kommer det mig ved! Enten Fanden De har væ't til Bal hos Kronprinsen paa Madamgaskar eller en af de andre Selskabsøer — kommer ikke Tjenesten ved.

Sommer: Jamen ...

Thim: Vil De holde Deres Mund, naar De taler til mig. Træd ind med sig, Bomuldsdyr! Til højre ret! — Se lige ut. Ho'det op 23! Maven ind, Brystet frem, Maven ind for Satan, 23!

Sommer: Ja, men jeg har jo ingen Mave.

Thim: Sludder! Træk den ind, De har. Naar jeg saa siger: Se til højre, saa vil jeg se alle Ho'derne drejet i en lynende Fart, saa jeres Hjørnetænder rasler ned ad Trediemands Bryst. Pas nu paa! Øjnene lige ud, 40. Hvad er det, han glor efter?

(En Pige med en Kurv gaar forbi).

Naa! Kan han ikke la' den Kokkepige gaa i Fred, hva'. Hvordan er det, han staar og gnubber sig? Ned ad Buksesømmen med Labben (ser paa hans Haand). Og saa er han Kraft knuseme oven i Købet forlovet, han — Svineansigt! — Pas nu paa! Se til højre. 23 drejer Ho'det som en gammel Kælling paa 98. Se lige ut. Højre om! Venstre om sving. Afdeling March. 1, 2, 3, 4, 1, 2. Stræk de Karbonadeben, 1, 2, op med Ho'det. Ut med Kraaserne. Om—kring. Se der, han er lige ved at dratte om, han 23. Sikken Mave, han stiller op! Hvis Deres Bedstemoder saa Dem, vilde hun Fanden ta' mig græde Blod. — 1, 2, højre om! 1, 2,

3, 4, paa Stedet 1, 2. Sikke no'en Drøvtyggere. I gaar paa Hælene, som I var bange for at faa Sand mellem Tæerne — lige ut March! Træd om, 30, han kan min Salighed ikke holde Trit med sig selv — omkring 1, 2, 3, 4. Afdeling holdt!

(Sommer bliver ved at gaa.) Hvor Fanden vil han hen? Holdt for Satan. (Sommer staar). Hvad er Deres borgerlige Livsstilling, 23?

Sommer. Jeg er filosofisk Kandidat foreløbig.

Thim: „Fillesofisk Kandidat". Det skal vi Kraft knuseme snart faa pillet ud af Dem. Træd ind i Geleddet med sig, Kvabso! Det er nok bedst, I faar jer en lille Stroppetur — hvad! Fra Midten til højre og venstre tag Afstand, — op med Labben, han Pungdyr. Naar jeg nu siger: Der skal hoppes med strakte Knæ, saa hopper vi med smaa raske Slag, hop, hop, hop, saa Lunge og Lever skifter Plads deringe. — Pas nu paa! Der skal hoppes med strakte Knæ — begynd, hop, hop, hop, — bliv ved — højre om — venstre om — bliv ved meget hurtigere (hopper med) hop, hop .. holdt! (Sommer bliver ved). Saa, der er han Fanden skal ta' mig igen! Hvor vil De hoppe hen, 23 — hvad — til Bidstrup kanske. Har De Hjerne i Ho'det, 23; det er nok bare Sulevælling, der ligger deringe. Hvordan er det, han staar, 30. Har De faaet St. Veitsdans i Læggene .. (o. s. v., o. s. v., fortsættes, til der gives et lille Hvil. Sergenten gaar ind i Marketutten, og Troppen opløses i Grupper. Pigen med Kurven kommer, veksler Repliker med Sommer, hvem hun vil forære noget spiseligt, da hun synes, han ser saa sulten ud. Af Kurven tager hun en dejlig, fed Pølse og stikker ham i Haanden. Da høres i Kulissen)

Kandidat Sommer.

Thim: Saa fanger vi an! (Pigen forsvinder, Sommer ser fortvivlet efter hende). Træd an! Naa, 23, er han der igen? Skvat! Kan han ikke høre?! Træd ind i Geleddet med sig, Stenbider. Luk Munden, 40. Man sku' sgu tro, det var Klappen paa Knippelsbro, der var gaaet ivejret. — Afdeling March, (opdager Pølsen, som Sommer søger at skjule) Holdt! Hvad Fanden er det, den fillesofiske Kandidat holder i Kloen? Op med Forbenet! (Sommer rækker Pølsen frem) En fillesofisk Pølse, mine Herrer — det bliver en lille Krumslutning.

Sommer: Hvis Hr. Sergenten vilde gøre mig den Glæde at beholde den, — det var til Hr. Sergenten, den var bestemt. —

Thim: Hm. hm. — Omkring! (Sommer stikker Pølsen frem bag Ryggen — Thim tager den.) Naa, ja, jeg skal nok opbevare den. (Staar med Ryggen til Publikum, putter Pølsen i sin Baglomme.)[240])

Paa den tredie Aften, da denne Scene spilledes, brød pludselig fra Balkonen en skingrende og øredøvende Piben frem, saa Spillet maatte afbrydes. I Parkettet rejste Tilskuerne sig og protesterede mod Piberne ved en vedholdende Klappen. Klapperne fik omsider Overtaget, dundrende Bifaldssalver rungede, Spillet fortsattes, og Fremkaldelse fulgte paa Fremkaldelse. Efter sidste Akt rejste den larmende Meningskamp sig paany.

De paafølgende Aftener tog Uroen bestandig til, og det blev hurtig klart, at det var Underofficerer, der udførte Pibningen for at protestere mod Optrinet med Pølsen. — Flere af dem noteredes af civilklædte Betjente, der var fordelte i Teatret. — Foruden over Pølsescenen følte Underofficererne sig vistnok krænkede over, at Teatret med Krigsministeren, General Bahnsons Tilladelse lod Sergent Thim optræde i reglementeret Sergentsuniform, medens en Skuespiller, der udførte en Birolle som en løgnagtig Ritmester, optraadte i civil Dragt. Denne Følelse af Krænkelse var uberettiget, thi Ritmesteren forekom kun i en Scene paa et Bal, og ved en saadan Lejlighed var det selvfølgelig korrekt at være iført civil Gala.

Sammen med „Alt for Damerne" spilledes et Brudstykke af „2den April", der havde været opført den foregaaende Maaned. Heri medvirkede en Del Underofficerer. Disse sluttede sig til deres demonstrerende Kammerater, idet de henvendte sig til Direktør Abrahams og fordrede Pølsescenen strøget, da de ellers ikke vilde assistere i det nævnte Stykke.

Abrahams vilde ikke give efter; „2den April" kunde derfor ikke opføres mere, og „Alt for Damerne" gik saa alene. Stykket spilledes uafbrudt i $1^1/_2$ Maaned, oftest for udsolgt Hus. Demonstrationerne virkede saaledes som en god Reklame for Teatret, hvad jo ikke havde været Demonstranternes Hensigt.

Pressen behandlede Begivenhederne paa Folketeatret i udførlige Artikler, der gennemgaaende meget forstaaeligt tog Afstand fra Underofficerernes Optræden, som man fandt at røbe en sneversynet Opfattelse af, hvad man paa Scenen har Lov at fremstille og hvad ikke. En Indsender bemærkede ondskabsfuldt, at Demonstrationen næsten var kompromitterende for Underofficererne; thi hvis der ikke eksisterer en Sergent som Thim, kunde disse jo tage Sagen overmaade gemytligt.

Hvorvidt der eksisterede en saadan Sergent, skal her lades

usagt. Givet er det, at Underofficererne befandt sig i en Brydningstid, og de var prikne paa Æren. Derfor var „Illustreret Tidende" noget uretfærdig, da den d. 5. Februar 1888 gav Underofficererne følgende Skudsmaal ved en Omtale af Forestillingen:

> „Sergenten har netop de Ord i Munden — i en noget afdæmpet Form, Virkeligheden vilde være for kras —, som indtil for ganske nylig var de fleste Underofficerers uundværlige Materiale til Opdragelsen af Mandskabet, et underholdende Sammensurium af Lune, Raahed, genial Uvidenhed og træffende Betegnelser, en Hensynsløshed uden Lige og stor Iver i Tjenesten. Det er Herr Dorph-Petersen, der spiller Sergenten, og Figuren vilde vanskeligt kunne gives bedre. Stemmen ligger i Halsbindet, den er ikke særlig buldrende, kun stærk og noget brusten, og den ruller paa een Tone; Holdningen er stram og under de idelige Tilrettevisninger faar den en paagaaende Foroverbøjning i Lænderne, som bringer Ansigtet frem, den ene Haand har Tilbøjelighed til at komme i Buxelommen, Minen er barsk, Stemningen gnaven, det hele kraftigt, hastigt afgørende og staar i umiskendelig Forbindelse med nære og fjerne Snapse, der dog aldrig har kuet sin Mand. Det er en underholdende Fremstilling baade for de mange, der har haft tilstrækkelig med Sergenter at gøre til at kunne bevidne Ægtheden, og for dem, der kun fra Iagttagelser paa Frastand kjende disse Folk. Herr D.-P. har øjensynlig været ængstelig for at overdrive. Han behøver heller ikke mere end det nøjagtig eftergjorte."

I „Politiken" for 2. Februar 1888 opfordredes Direktør Abrahams til at stryge Pølsescenen. Bladet gav Underofficererne Ret i deres Forargelse og angreb Krigsministeren, fordi han havde tilladt, at Thim optraadte i Sergentsuniform; det gjorde opmærksom paa, at den gemene Ritmester var civil, medens en gammel Oberst, der i det originale Stykke var skildret som en Nar, her spilledes af Hellemann med den højtideligste Alvor, fordi han var i Uniform. Underofficeren modtog derimod, uden at det generede Ministeren, en Pølse, der var „særdeles kriminel".

Saaledes gik der Politik i Sagen, og Underofficerernes Optræden karakteriseredes i samme Blad som en Demonstration mod Ministeren.

Den 4. Februar indeholdt „Politiken" et Indlæg fra Direktør Abrahams, som hævdede, at han ikke ved Stykkets Opførelse havde tænkt sig noget ærekrænkende for den danske Underofficersstand.

Pølsekrigen paa Folketeatret endte paa den Maade, at der indrykkedes følgende Opfordring i de københavnske Blade:

„Til de kjøbenhavnske Underofficerer!

Ærede Kammerater af Hær og Flaade, lad det være sidste Gang i Aftes, at vi nedlægger vor Protest paa den hidtil fulgte Maade. Vi opnaar kun at fylde Kassen for et Teater, der har vist, at det ikke forstaar at paaskjønne en Hjælp, det har modtaget fra den Klasse, det saa hensynsløst stiller i Gabestokken.

Om Æresbegreber kan der, som af flere Blade bemærket, være delte Meninger. Vi have fremsat vor, lad os nu overlade til andre Vedkommende at ende Sagen paa den Maade, som de anse for mest passende.

Flere Underofficerer".

Hist og her blev der ved Afdelingerne givet de i Demonstrationerne deltagende Underofficerer advarende Irettesættelser.

De her skildrede Optrin fik et morsomt Efterspil, idet Slagterne ved Nikolaj Taarn i den kolde Februar Maaned 1888 i velgørende Øjemed fremstillede Sergent Thim som Snefigur. Han indsamlede i en Cigarkasse Penge til Byens fattige, til Friskolebørns Bespisning, til Kapsko og Brændsel. Der indkom flere Tusinde Kroner.

Med et Smil ser Underofficererne nu tilbage paa disse Begivenheder, der tilvisse hører en svunden Tid til. En „Sergent Thim" paa Teatret vilde ikke nu kunne vække Bevægelse inden for Standen som den Gang. Skønt Nutids-Underofficeren saaledes ikke kan billige den Intolerance, Demonstrationerne var et Udslag af, saa forstaar han dog, at Forholdene da var væsensforskellige fra nu, hvor en „Servelatpølse" i det virkelige Liv kun vilde blive betragtet med oprigtig Forundring. Alt dette til Trods bærer Begivenhederne dog Vidnesbyrd om, at Begrebet Æresfølelse havde trængt sig stærkt frem hos Underofficererne.

Paa Underofficererne som Stand betragtet rettedes der helt op over Aarhundredskiftet af og til Angreb af en lidet smigrende Art i Pressen, Angreb, der nu retfærdigvis omsider er forstummede; de føltes ofte som en Uret, fordi man ikke udefra fulgte den Stands-Bevægelse, hvis Maal netop ogsaa var at højne Moralen, en Bevægelse, der tidligt bar Frugt.

Fra Halvfemsernes Begyndelse tog Underofficerernes Bestræbelser for at højne Standen og forbedre dens sociale Kaar fast Form. De indsaa, at der maatte løftes i Flok, om noget skulde naas. Paa væsentlige Punkter var Standen gaaet tilbage eller havde ikke holdt Skridt med den almindelige Udvikling i Landet. Hvor Underofficerer

tilfældigt kom sammen, drøftedes Standens Misère. I 1891 lagdes i København Spiren til Underofficersforeningen, der snart voksede sig stor og stærk.

Underofficerernes gennem de to Krige tilkæmpede, relativt ansete, Stilling i Hæren var atter bleven forringet i Løbet af forholdsvis faa Aar. Sekondløjtnantsinstitutionens Ordning gjorde sit hertil; ved Hærlovstillægget af $^{25}/_{7}$ 1880 blev Stabssergentens (den tidligere Overkommandersergents) Stilling ændret. Denne Stilling var ved Lov af $^{26}/_{6}$ 1864 fastsat som et Mellemled mellem Officerer og Underofficerer, saaledes at Stabssergenterne faktisk tilhørte Underofficersstanden, men forrettede Officerstjeneste. Ifølge Tjenestereglementet af 1870 skulde Stabssergenten anvendes i Afdelingstjenesten efter nærmere Bestemmelse af Afdelingschefen, i Underafdelingstjenesten som Delingsfører.

„En Rekrut fra 64".

— Nah, si mal der, lille Jens! Wat har wi so i den Sack i Dag?
— A haar tow Ænjer aa jen bette Gris aa fir Støkker Wost aa jen Pøls.
— Altsammen til mich?
— Næ — te mæ siel!

— Ret! For Dælen!! Pipen af Flaben, Bondetamp, naar han taler met Foresatten!

Vittighedsbladet „Puk" $^{13}/_{5}$ 1894.
Tegnet af Alfred Schmidt.

1880 forøgedes Stabssergenternes Antal pr. Bataillon fra 2 til 4, en tilsvarende Forøgelse fandt Sted ved Rytteriet og Artilleriet, og Stabssergenter forrettede derefter Tjeneste ved Underafdelingernes Administration undtagen for Ingeniørkorpset og 1. Artilleribataillons Vedkommende, hvor deres tidligere Stilling bibeholdtes. Stabssergenter kunde udnævnes til Løjtnanter af Forstærkningen.

Ved Hærloven af $^{30}/_{9}$ 1909 nedsattes Antallet af Stabssergenter ved

hver Bataillon til 3, hvoraf den ene som nu forrettede Tjeneste som Bataillonsskriver; Totalantallet af Fodfolkets Stabssergenter indskrænkedes dog ikke; men de fra Kompagnierne frigjorte Stabssergenter anvendtes nu som Skrivere ved Regiments- og højere Stabe. Stabssergenter kan efter 1909 udnævnes til Løjtnanter af Reserven; de kan afskediges fra Underofficersstillingen med Pension efter Pensionsloven, naar de er fyldt 45 Aar, og udnævnes til Løjtnant, men kan kun forblive i denne Stilling, til Aldersgrænsen for Løjtnanter — 50 Aar — er naaet.

Hvad der navnlig trykkede Underofficererne, var de slette økonomiske Vilkaar, hvorunder de levede, idet der i 35 Aar (1867—1902) ikke skete nogen væsentlig Forbedring. Lønningsloven af $^{25}/_{7}$ 1867 fastsatte følgende Lønninger:

Stabssergenter,	ældste	Halvdel	600	Rdl.	aarl.
—	yngste	„	500	„	„
Oversergenter,	ældste	„	420	„	„
—	yngste	„	375	„	„
Sergenter,	ældste	„	300	„	„
—	yngste	„	275	„	„
Korporaler			150	„	„ og
desuden i Orlovspenge....			100	„	„

Underofficererne af Livgarden fik et Tillæg af 15 Rdl. aarligt, Beridere 24 Rdl., Gymnastiklærere 12 Rdl., de som Lærere ved Elevskolen, Officerskolen og Specialskolerne beordrede Underofficerer 60 Rdl. aarligt.

Spillemændene lønnedes med de tilsvarende Underofficersgraders yngste Lønning.

Hærens faste Haandværkere lønnedes saaledes:

Mestersvende	som	Stabssergenter,
Bøssemagere.....	„	Oversergenter,
Sadelmagere og Bomskærere..	„	Sergenter og
Beslagsmede	„	Korporaler.

Lønningen udbetaltes maanedligt forud, men kunde, „hvor det skønnedes nødvendigt og stemmende med vedkommendes Tarv", efter Afdelingschefens Bestemmelse udbetales for 5 Dage ad Gangen, dog ikke til Stabssergenter.

Foruden Pengelønningen fik Underofficererne $1^{1}/_{2}$ ℔ Brød in natura dagligt eller en Pengegodtgørelse derfor. Korporalerne havde

frit Kvarter eller en Godtgørelse derfor af 30 Rdl. aarligt. De øvrige Underofficerer skulde selv holde sig med Kvarter. Hvis de anvistes Kvarter i Hærens Bygninger eller af Staten indkvarteredes hos Borgerne paa Steder, hvor Garnisonen ikke var anbragt i Kaserner, led de et Afdrag af 48, 36 eller 30 Rdl. aarligt for henholdsvis Stabssergenter, Oversergenter og Sergenter og ligestillede Spillemænd eller Haandværkere.

Stabssergenter og Haandværkere modtog aarligt et Beløb — 50 Rdl. for Stabssergenter, 30 Rdl. for Mestersvende og 25 Rdl. for de øvrige Haandværkere —, for hvilket de skulde holde sig selv forsynede med Mundering. De øvrige Underofficerer samt Spillemændene fik Overmundering tildelt in natura.

Endelig havde samtlige Underofficerer og ligestillede frit Lægetilsyn og fri Medicin.

Til Sammenligning anføres, at Sekondløjtnanter lønnedes med 360 Rdl., Premierløjtnanter med 450—750 og Kaptajner med 1200—1800 Rdl. aarligt, dog uden Brød og Mundering. I 1867 var Priserne paa: Rug 9 Rdl. 50 Sk. pr. Td., Smør 26½ Sk. pr. ℔ og Flæsk 20 Sk. pr. ℔.

Til Bestemmelserne om Lønninger knyttede sig ved Lov af ¹¹/₅ 1870 Bestemmelser om Felttillæg, Feltudrustningshjælp, Kantonnementstillæg og Dagpenge.

Feltudrustningshjælpen skulde udbetales ved indtrædende Krigsberedskab og var for Stabssergenter 50 Rdl., for Mestersvende 30 Rdl. og for andre Haandværkere 25 Rdl. De øvrige Underofficerer fik ingen Feltudrustningshjælp.

Felttillæg udbetaltes, naar Hæren var paa Feltfod, Kantonnementstillæg under hertil svarende Forhold, og Dagpenge under beordrede Rejser og lignende Forhold. Beløbene var:

	Felttillæg	Kantonnements-tillæg	Dagpenge
Stabssergenter o. l.	20 Rdl. mdl.	12 Rdl. mdl.	1 Rdl. 48 Sk.
Oversergenter —	16 „ „	9 „ „	
Sergenter —	12 „ „	6 „ „	1 Rdl.
Korporaler —	4 „ „	3 „ „	64 Sk.
Spillemænd og Haandværkere desuden	4 „ „	3 „ „	

Oversergent af Fæstningsartilleriet.
1886.

Sergent af Ingeniørkorpset.
1886.

Ved Lov af $^{17}/_{5}$ 1873 fastsattes visse Tillæg for Underofficerer og ligestillede, nemlig for den ældste Fjerdedel af Stabssergenter samt alle Stabssergenter i yngste Lønningsklasse 50 Rdl., og for Oversergenter, Sergenter og Korporaler med en Tjenestetid af 10 og 5 Aar henholdsvis 72 og 48 Rdl. aarligt; samtidig forbedredes Spillemændenes Lønvilkaar noget.

De ovenfor opførte Lønningssatser forblev som sagt i det væsentlige gældende indtil 1902. I en Tid, hvor Underklassernes Kamp for bedre Levevilkaar blev indledet og gennemført, hvor Arbejdslønnen derfor steg og steg, og alle Livsfornødenheder med den, stod Underofficererne paa de i 1867 fastsatte Lønvilkaar. Firsernes oprivende politiske Kampe levnede ikke Tid for Lovgivningsmagten til at se Underofficerernes Nød.

Hertil kom saa Maaden, hvorpaa Underofficerernes hele tjenstlige Tilværelse henlevedes, og som — alt som Tiden gik, og andre Samfundsklasser gennem Kamp hævede sig til lykkeligere Vilkaar — virkede deprimerende paa Standens enkelte Individer. Hver femte Dag fik Underofficeren sit Rugbrød, som han sammen med Mandskabet modtog ved Lønningsparaden. Munderingen, der leveredes ham aarligt fra Munderingsdepotet, var af den mest primitive Udstyrelse og aabenbart anlagt paa at adskille ham saa lidt som muligt fra den menige Mand, hvis Kaar han — sin Alder til Trods — ofte maatte dele. Ved Afdelingernes aarlige Munderingseftersyn kunde man se Underofficererne komme — fra Kasernen eller fra Hjemmet i Byen — belæssede med deres udleverede Munderingssager, hvormed de sammen med Mandskabet maatte stille til Eftersyn af Besigtigelseskommissionen, der bestod af Officerer og Intendanter. Havde en Underofficer forsøgt at pynte sin grove Uniform med lidt finere Foer eller Knapper, blev han her, ofte i Mandskabets Paahør, talt til Rette og atter hentet ned til Jorden, til hvis usleste Væsener han snart skulde faa lært igen at regne sig, hvis han blot et Øjeblik havde følt en Smule Luft under Vingerne. Til Underklassen skulde han høre, det fik han tit nok at vide; selv i Reglementer, i Lønnings- og Forplejningsbestemmelser stod det at læse, tydeligt og usminket. Kun lidet var Underofficeren betroet, selv om han end var nok saa dygtig. Om ikke andre var der altid en værnepligtig Sekondløjtnant til Stede til at holde Inspektion over ham ved Øvelsen. Den mindste Smule Selvstændighed berøvede man ham, ja han maatte end ikke

selv kvittere for sin Lønning. — Først i 1909 foretoges en Ændring i Tjenestereglementet, hvorefter Underofficererne selv skulde kvittere for Lønningen; det var hidtil besørget af Underafdelingschefen. — Til op i Firserne maatte de ugifte Underofficerer underkaste sig en ubeskrivelig, maanedlig Sundhedsvisitation i Lighed med de menige. Blev Underofficeren syg, lagdes han paa Sygehuset paa Stue med de menige, af hvilken Alder eller Grad han end var; skulde han sættes i Arrest, maatte han først stille paa højre Fløj af de menige Syndere uden for Arresten og lade sig visitere af dennes Personale inden sin Indsættelse, medens Harme og Skam ofte kæmpede om Overtaget i hans Bryst. Kun ved een Lejlighed vistes der i denne Periode — Slutningen af det 19. Aarhundrede — Underofficeren Respekt og Ære. Det skete, naar han under Salver fra det reglementerede Antal Geværer sænkedes ned i sit sidste Hvilested.

Intet Under, at der hos den Generation af Underofficerer, der har tjent i denne Periode, har samlet sig en god Del Bitterhed. Intet Under heller, at en Del Underofficerer, behjertede Mænd, endelig i Aaret 1899 foretog en personlig Henvendelse til Rigsdagen for at fremstille deres Standsfællers Nød for Lovgiverne. Denne Deputation bestod af Repræsentanter for alle Landets Garnisonsbyer med Undtagelse af Viborg. Deltagerne var:

For Københavns: Sergent C. G. H. Bidstrup (b), Kanoner J. F. Jensen (o), Kanoner R. Jensen (f), Oversergent H. C. Jensen (Korsø) (c), Sergent V. H. V. Krohn (k), Sergent S. A. J. B. Kølle (a) og Sergent H. Ø. Nielsen (Øgaard) (j).
„ Aalborg: Stabssergent C. W. A. Helmer (d).
„ Aarhus: Stabssergent N. Jensen (e).
„ Fredericia: Oversergent C. C. H. Gjerløv (m).
„ Helsingør: Oversergent J. P. Jensen (g).
„ Nyborg: Stabssergent J. Johansen (l).
„ Næstved: Oversergent H. J. Nielsen (n).
„ Odense: Oversergent N. Larsen (h).
„ Randers: Oversergent R. Christiansen (i) (den senere Redaktør af Underofficersbladet).

Deputationen mødte i Rigsdagen den $^{10}/_{2}$ 1899, og Grupper af den søgte og fik Foretræde for Finansudvalget og to Udvalg, der var ned-

satte for at behandle nogle af Krigsministeren forelagte Underofficers-Lovforslag, Lønningslovudvalget og Pensionslovudvalget. Gjerløv var Ordfører over for Finansudvalget, Bidstrup over for de to sidstnævnte. Ordførerne fremstillede i indtrængende Ord deres Kollegers betrængte økonomiske Stilling og anmodede om, at de paagældende

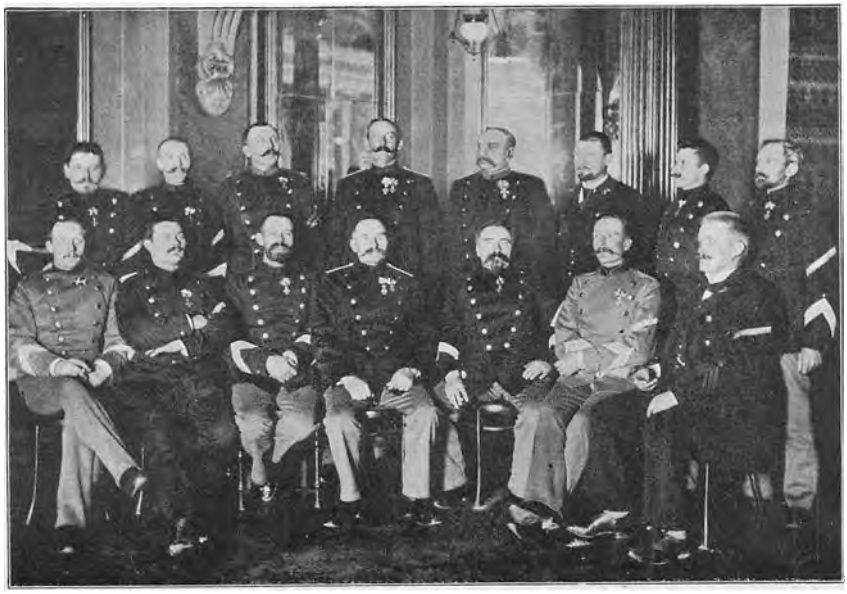

a b c d e f g h
i j k l m n o

Deputationen til Rigsdagen.

Lovforslag maatte blive fremmede i den indeværende Samling, og at Lønningslovforslaget ikke maatte blive sammenknyttet med andre militære Forslag, der kunde sinke dets Gennemførelse. Ogsaa andre af Deputationens Medlemmer tog Ordet over for Rigsdagsmændene, der opmærksomt hørte efter og besvarede Henvendelsen imødekommende uden dog for Lønningslovens Vedkommende at give Haab om noget positivt Resultat saa hurtigt som ønsket. Af Lønningslovudvalgets Medlemmer havde Nøhr, L. Rasmussen og J. Jensen Ordet, af Pensionslovudvalgets Blem og M. Madsen, af Finansudvalgets J. C. Christensen. Sidstnævnte udtalte, at Lønningslovforslaget var kommet saa sent frem, og de politiske Forhold bevirkede desuden, at det ikke kunde vedtages samme Aar. Derimod stillede han en Til-

lægsbevilling paa Finansloven i Udsigt eller muligvis selve Pensionsloven. Underofficersdeputationen til Rigsdagen blev omtalt i samtlige Landets Blade, der kommenterede Begivenheden stærkt; set med Nutidens Øjne er den ikke just betydelig; men for sin Tid var den for Underofficerers Vedkommende noget hidtil uhørt.

Ved deres Hjemkomst blev flere af Deltagerne beordrede til at indberette til deres Afdelinger om de nærmere Omstændigheder ved Begivenheden, ligesom der nedsattes Krigsforhør for at konstatere eventuelt Strafansvar. Dog kom der ingen Domme ud heraf, idet Sagerne blev standsede gennem Interpellationer i Rigsdagen.

Commune navfragium.

— Hvad var det egentlig for Besked vi fik?
— Jo, ser Du, de sagde deroppe, at de kunde ikke give Alle — der havde nylig været alle de Skolelærere, og de fik heller ingen Ting.

Vittighedsbladet „Puk“ $^{19}/_{2}$ 1899.

Pensionsloven, for hvilken Kaptajn M. Madsen (Halsted) havde gjort et stort og betydningsfuldt Arbejde, der for lange Tider vil blive mindet af Underofficererne med oprigtig Taknemmelighed, blev vedtaget af begge Ting og stadfæstet af Kongen den $^{29}/_{3}$ 1899.

Ved den indtil da gældende Pensionslov af $^{20}/_{11}$ 1876 ansattes Pensionen for Underofficerer o. l., der afskedigedes paa Grund af Alder og Svagelighed, eller fordi Staten ikke længer havde Brug for deres Tjeneste, for aktiv Tjeneste i 20 Aar efter det fyldte 18. Aar til 30 % af den faste Pengeindtægt, beregnet efter Gennemsnittet af de sidste 3 Aars Indtægt, forøget med 100 Kr. som Erstatning for andre Indtægter. For hvert Tjenesteaar her udover indtil det 40. beregnedes et Tillæg til Pensionen af $^{1}/_{20}$ af samme. Blev Pensionen herefter under 192 Kr. aarligt, forhøjedes den hertil. Det samme Grundbeløb var fastsat for Korporaler, der havde forrettet over 20 Aars Tjeneste. For Underkorporaler med over 20 Aars Tjeneste var Grundbeløbet 144 Kr. De forskellige Tillæg (Bestillingstillæg, Hæderstegns-Tillæg m. fl.) regnedes ikke som pensionsgivende. Besiddelsen af Hæderstegn for 8 eller 16 Aar regnedes lig 2 Aars Tjeneste. Enkernes Pension var fastsat til $^{1}/_{4}$ af

den Manden tilkommende. — Loven forbedredes noget ved Tillægslove af $^{6}/_{2}$ 1880, $^{8}/_{5}$ 1894 og $^{30}/_{3}$ 1895; ved sidstnævnte tilstodes der Enkerne et Beløb af 36 Kr. aarligt for hvert uforsørget Barn indtil dets 15. Aar, ligesom der gaves en Pension af indtil 72 Kr. aarligt til forældreløse Børn efter Underofficerer.

Den nye Pensionslov betød en væsentlig Forbedring. For 20 Aars Tjeneste blev Pensionen nu lig den halve Pengeindtægt, beregnet efter Gennemsnittet af de sidste 5 Aars Indtægt, tillagt 100 Kr. for andre Indtægter. For hvert Aar ud over det 30. Tjenesteaar indtil det 40. tillægges $^{1}/_{60}$, saaledes at højeste Pension, der kan naas, er $^{2}/_{3}$ af Lønindtægten m. v. Besiddelsen af 8 Aars Hæderstegn regnes som tidligere lig med 2 Aars Tjeneste; men 16 Aars Hæderstegn regnes nu lig med 4 Aars Tjeneste.

Lønningsloven naaede derimod ikke Vedtagelse den Gang. Underofficererne vedligeholdt den indledede Forbindelse med de Rigsdagsmænd, der havde lovet dem Støtte den $^{10}/_{2}$ 1899; men først efter det politiske Systemskifte, da Oberst V. H. O. Madsen var bleven Krigsminister, førtes Loven igennem og blev stadfæstet den $^{14}/_{2}$ 1902. Lønningerne blev derefter som følger:

	Aarlig Lønning	Alderstillæg for					
		5 Aar	8 Aar	10 Aar	15 Aar	16 Aar	20 Aar
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stabssergenter, ældste Halvdel	1540	84	144	192	240	276	324
— yngste —	1340						
Oversergenter, ældste —	1200						
— yngste —	1100						
Sergenter, ældste —	940						
— yngste —	800						

Alderstillægene beregnedes fra Udnævnelsen til Korporal.

Mekanikere og Spillemænd af 1. Grad lønnedes som Stabssergenter,
Bøssemagere og — „ 2. „ — „ Oversergenter,
Sadelmagere og — „ 3. „ — „ Sergenter.

Beslagsmedene fik 550 Kr., Spillemænd af 4. Grad 600 Kr. aarligt, Korporalerne fik ingen Lønforbedring; men ved en senere Lønningslov — af $^{22}/_{3}$ 1907 — forhøjedes deres Lønning til 480 Kr. aarligt.

Ved Lønningsloven af 1902 bortfaldt Levering af Brød og Overmundering in natura til faste Underofficerer o. l. eller Godtgørelse herfor samt Tillægene, der indtil da fulgte med 8 og 16 Aars Hæderstegn. Hvis Underofficerer af Københavns Garnison ikke tildeltes Kvarter in natura, fik de en aarlig Kvartergodtgørelse af 144 Kr. for

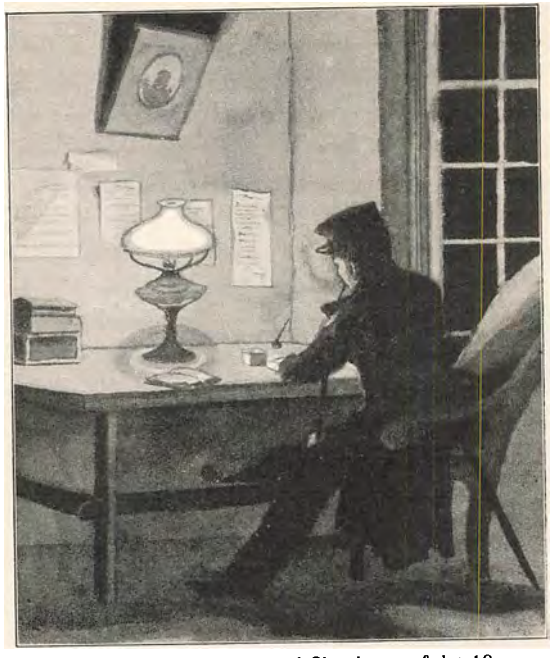

En Underofficersvagtstue i Slutningen af det 19. Aarhundrede.

Stabssergenter, Oversergenter og ligelønnede, Sergenter af ældste Lønningsklasse, Spillemænd af 3. Grad og Sadelmagere; 96 Kr. for Sergenter af yngste Lønningsklasse. Naar en Sergent indkvarteredes i Kaserne og delte Værelse med en anden, led han kun halvt Afdrag herfor. Boede flere end 2 Mand sammen paa et Sergentskvarter, betaltes intet Kvarterafdrag.

Bestillingstillægene, der var fastsatte i Lønningsloven af 1867, forblev uforandrede.

I 1902 var Prisen paa: Rug pr. Td. 9 Kr. 88 Øre, Smør pr. ℔ 96 Øre, Flæsk pr. ℔ 56 Øre.

Deputationen til Rigsdagen betegner et Vendepunkt i Underoffi-

cerernes Historie. Som en Strøm, hvis Sluser aabnes, saa Vandet faar frit Løb i sit naturlige Leje, saaledes aabnede denne Begivenhed Vej for alle de slumrende Kræfter i Standen. De, som haabløst havde sænket Hovedet i dennes lange Nedgangstid, rejste det atter i Haabet om bedre Tider. De „raa" Underofficerer blev godt omtalte paa Tinge og i Landets Aviser. Noget nyt laa i Luften, ingen vidste endnu rigtig, hvor det bar hen, men — enfin! — daarligere kunde man i hvert Fald ikke blive stillet.

Nogle Maaneder efter Deputationen samledes Underofficerer fra alle Landets Garnisoner i Fredericia i Anledning af 50 Aars-Dagen for Udfaldet. Fra hver Garnisonsby mødte mindst 2 Repræsentanter, Livgardens Underofficerer sendte en særlig Repræsentation, Søunderofficererne ligeledes. Hovedophavsmanden til Deputationen til Rigsdagen, Gjerløv, præsterede i Fredericia et Kæmpearbejde. De fremmede Underofficerer indkvarteredes under den 2 Dages Fest hos de lokale, Gjerløv alene havde 1 Underofficer, 1 Bøssemager og 11 Veteraner boende hos sig. Festen forløb i det hele glimrende; særligt følte Underofficererne det som en Begivenhed, at her for første Gang var samlet Repræsentanter for deres Kammerater fra alle Garnisoner i Landet. Gjerløv holdt fra en af Voldskraaningerne Foredrag om Udfaldets Historie. I Processionen gennem Byen med Veteranerne marcherede alle Underofficererne i samlet Styrke. Inden Afrejsen mødtes de i Forsamlingslokalet paa Hovedvagten og drøftede ivrigt Standens vigtige Sager.

Aaret 1900 skulde ikke gaa til Ende, uden at endnu en for Standen overordentlig vigtig Begivenhed fandt Sted, idet „Underofficersbladet"s første Nummer udkom den $^{1}/_{10}$.

Under Lønkampen havde Bladets Stifter og eneste Redaktør, daværende Oversergent af Dragonerne Rasmus Christiansen i Randers, undfanget den Ide at skabe et Talerør for alt det, der laa Standen paa Sinde. Christiansen repræsenterede sin Garnison i Deputationen til Rigsdagen, og sikkert modnedes hans Ide i de bevægede Dage i København, hvor han udvekslede Tanker med andre af Standens ledende Mænd. Den følgende Sommer søgte og fik han et halvt Aars Orlov med Lønning fra sit Regiment, foretog Rejser til alle Landets Garnisoner og holdt Møder, hvor han gjorde Rede for sin Plan. Samtidig tegnede han saa mange Abonnenter, at Bladets Start blev sikret.

Den $^{3}/_{9}$ tog han sin Afsked, 38 Aar gammel, og den $^{1}/_{10}$ 1900

udsendte han fra Randers det første Nummer af Bladet, senere udkom det fra Aarhus. Det indeholdt kun $1^1/_2$ Side Tekst, men allerede 2. Nummer kom med 4 Sider Tekst, hvad der derefter blev Reglen. Det udkom som nu 2 Gange om Maaneden med en Abonnementspris af 1 Kr. Kvartalet. Fra 1907 udkom Bladet en kort Tid fra Kongens Lyngby og derefter fra København.

Indtil den $^1/_7$ 1907 var Bladet Christiansens private Ejendom; men siden den Tid tilhører det et Andelsselskab, „Underofficersbladet". Andelshaverne er Underofficerer og ligestillede, som har tegnet een eller flere 5-Kroners Andele deri. Underofficererne ejer altsaa nu i bogstavelig Forstand Bladet. Derved er rammet en forsvarlig Pæl igennem det Udsagn fra dets Angribere, at Bladet var et privat Foretagende uden Kontakt med de Personer, hvis Navn det bar.

Redaktør R. Christiansen.

Andelsselskabets Bestyrelse bestaar af afskedigede Underofficerer, der af Kærlighed til deres tidligere Stand og i Tro til dens Fremtid ofrer Tid og Arbejde paa Bladets Anliggender. Christiansen er siden $^1/_7$ 1907 Forpagter af Bladet og ligesom tidligere ansvarhavende Redaktør.

Bølgerne er ofte gaaet højt om Bladet, der fra første Færd principielt sagde, hvad det ansaa for Sandheden, højt og usminket. Ikke blot udefra, men ogsaa inden for Standen var der ofte Gny om det; men under det værste Uvejr tog dets „Skipper" endnu fastere om Rorpinden og førte det støt og sejrsbevidst gennem Søer og Brænding; og Sejren var i dets Kølvand; et enkelt Konkurrenceforsøg i 1907 fejede det flot til Side. Nu staar det stærkt som ingensinde, et Banner, hvorom Underofficerer samles, et Symbol paa den Enighed, der betyder Styrke.

Redaktør Christiansen blev gennem sit Værk en af Standens betydelige Mænd. Han er født i Brendekilde den $^{12}/_4$ 1862, lærte under sin Opvækst Landbrug og Mejeri og blev 20 Aar gammel Rekrut ved 2. Dragonregiment i Odense. Som Befalingsmandselev kom han til

Randers, hvor han blev udnævnt til Underkorporal og Korporal 1883. Som Korporal var han igen ansat i Odense, men vendte tilbage til Randers og blev Sergent 1884. Efter sin Udnævnelse til Oversergent 1895 virkede han som Regimentsskriver, men afsluttede saa i 1900 sin snorlige Underofficersbane for at gaa ind til den Bladvirksomhed, der blev hans Livsværk.

Christiansens Personlighed skal her kun kort berøres. Ved sin hjertevarme og kammeratlige Fremtræden vandt han Skokke af Venner trindt om i det ganske Land; dette Forhold har sikkert bidraget sit til at give Bladet sin sikre Stilling; hvad der bidrog end mere hertil, var den Haardhændethed, hvormed han trodsigt gik til Værks, hvor han fandt en begaaet Uretfærdighed; i saa Fald stillede han dristigt sin Person for Skud, naar han derved kunde gavne den Stand, hvis Sag han kæmpede for.

Der var ved Aarhundredskiftet begyndt noget nyt for Underofficererne: en mere levende Forbindelse med det borgerlige Samfund. Som et Eksempel herpaa skal nævnes Artilleriunderofficernes Ride-, Køre- og Gymnastikopvisning paa 2. Artilleriregiments Kaserne i København i Juni 1901, ledet af Stabssergenterne O. Larsen, H. Christiansen og H. Jenssen og Oversergent Ifversen. Opvisningen gjorde stor Lykke blandt Publikum og indbragte omtrent 5000 Kr. i Overskud til det smukke Formaal: at hjælpe gamle, afskedigede Artilleriunderofficerer og Enker efter saadanne.

Før Opvisningen oplæste Stabssergent V. Cortsen en smuk Prolog, forfattet af Stabssergent J. N. H. Lander (Oderwald-Lander), som er en kendt Mand inden for Standen. Oderwald-Lander er født 1855, blev Sergent 1880, Oversergent 1890 og Stabssergent 1899. I 1902 foretog han en Rejse til Tyskland og Østrig for at studere Underofficersforhold. Efter sin Hjemkomst gav han en Beskrivelse heraf i „Underofficersbladet" og holdt Foredrag for Artilleriets Underofficerer om samme Emne. Under Mærket „Johannes Oderwald" har han udgivet flere stærkt personligt farvede Noveller, der har været optagne som Føljetoner i adskillige af Landets Blade, ligesom han som Journalist har skabt sig en smuk Position.

Forfatterne og Digterne fra Underofficerernes Rækker indtager vel ikke fremragende Pladser paa det danske Parnas, men har dog

præsteret Arbejder, der er al Ære værd, navnlig hvor de optræder paa Felter, der er deres Gerning nærliggende. Foruden de alt anførte skal nedenfor kort omtales, hvad der paa dette Omraade i det væsentlige er præsteret.

C. E. Reiserer udsendte 1891 sin Debutbog „En Sergent". Senere har han udgivet „Fra Kaserne og Geled", „Krig, Feltlivsbilleder fra vore Bedsteforældres Dage" og „Den danske Landunderofficers Historie. I Tidskitser til Underofficersbladet". Reiserer er født 1864, blev Sergent i Ingeniørerne 1883, Oversergent 1893 og Stabssergent 1911.

V. H. V. Krohn, hvis Biografi findes i nærværende Værks sidste Afsnit, har udført Arbejder paa det historiske Omraade. Et af disse: „Kastellet Frederikshavn som Fængsel" er optaget i „Historiske Meddelelser om København".

Livet paa Elevskolen har inspireret en Række Underofficerer til at skrive Bøger derom:

A. Houlberg — født 1863, Sergent i Fodfolket 1883 — udgav i 1893 „Aspiranter".

J. C. Gottlieb — født 1884, Sergent i Ingeniørerne 1903 — udgav i 1911 „Derude fra Hærens Elevskole".

C. V. F. Hansen — født 1839, Sergent 1864 — udgav i 1913 „Fra Ufredens Dage".

Elevskolens Historie blev udarbejdet i 1866 af C. C. Kjølhede — født 1819, Sergent i Artilleriet 1839, Fyrværker 1852, Overfyrværker 1853 — og fortsat i 1891 af A. S. C. M. Strøm — født 1843, Sergent i Rytteriet 1870, afgaaet fra Hæren 1874 — og atter i 1916 af L. P. Christiansen — født 1868, Sergent i Artilleriet 1888, Oversergent 1904, Stabssergent 1911 — under Medvirken af S. O. L. Frederiksen — født 1886, Sergent i Ingeniørerne 1906 — og H. Helvard — født 1881, Sergent i Ingeniørerne 1900.

Ogsaa E. M. D. Melanders — født 1891, Sergent i Artilleriet 1912, Sekondløjtnant 1916 — Produktion er for en Del præget af Forfatterens Ophold paa Elevskolen. I 1913 udgav han nogle Fortællinger under Fællestitlen „Under Dannebrog" og i 1915 „Henriks Skoleaar", en kvik Fortælling om Drenge.

I Versekunsten staar L. Jørgensen foreløbig ene blandt Underofficererne. I 1912 udgav han en Digtsamling „Fra de gamle Volde". Digteren er født i Sønderjylland 1857, blev Sergent i Fodfolket 1883, Oversergent 1904.

— Efter det politiske Systemskifte i 1901 paabegyndtes en Række Reformer inden for Standen. Begyndelsen gjordes af Venstres første Krigsminister, Oberst V. H. O. Madsen, som — selv Søn af en Underofficer — havde aabent Øje for, hvad der tiltrængtes, og Villie til at hjælpe. Tilsyneladende var det kun Smaating, Reformerne gjaldt, men alt tilsammenlagt betød de en Lempelse af de pinagtige Vilkaar, hvorunder Underofficererne virkede. I August 1901 blev der givet Oversergenter og Sergenter, ligesom Stabssergenter hidtil, Tilladelse til at benytte Uniformsknapper, der var lette at holde blanke, til Afløsning af de upraktiske Tin- og Messingknapper. Tilladelsen gjaldt baade Selvbeklædere og dem, der sled Statens Mundering. I Oktober samme Aar fik Munderingsdepotet Ordre til at udstyre disse Personers Vaabenfrakker med Foer af farvet Stout i Stedet for det tidligere anvendte graahvide Foer, der hurtigt antog et smudsigt Udseende. Det er vanskeligt for udenforstaaende at erkende slige Smaatings Betydning; men de direkte interesserede forstod den og satte Pris paa den, hvorved man maa erindre, at der ved slige Smaareformer skulde brydes med aarhundredgamle Traditioner og Fordomme. Det var nemlig bl. a. saadanne tilsyneladende Bagateller, der hidtil havde sat unaturligt Skel mellem Officerer og Underofficerer.

Generalmajor V. H. O. Madsen.

Da Talen under Lønningslovens Behandling i Folketinget 1902 var om de faste Underofficerers Overgang til Selvbeklædning, udtalte Folketingsmand A. Nielsen paa Lovudvalgets Vegne Forventningen om, at der med denne Reform for Underofficererne fulgte Fritagelse for den hidtidige Visitation fra Besigtigelseskommissionens Side. „Denne Kontrol er en Levning fra Fortiden," sagde Folketingsmanden, „den er praktisk set unyttig og kan kun være ubehagelig for Underofficersstanden." Ved Krigsministeriets Skrivelse af $^{9}/_{6}$ 1902

bestemtes da ogsaa Lempelser i Tilsynet med det normerede Antal Munderingssager etc.; noget samlet Eftersyn skulde ikke mere afholdes. — Den $^{21}/_{10}$ samme Aar blev hvid Strimmel i Halsbindet reglementeret, og Kappens Skulderklapper fik en fiksere Udstyrelse med Kantninger som Vaabenfrakkens. I November tillodes Anvendelsen af brune Handsker, samt at bære hvid Flip til Jakkepaaklædning. 1910 afskaffedes den for Officerer hidtil normerede Havelock, og i Stedet for indførtes for Officerer og faste Underofficerer Benyttelsen af Regnfrakke og Regnslag. Den af Krigsminister Madsen anslaaede Retning blev saaledes fulgt af de senere Ministre, og ved Uniformsreglementet af 1911 blev Lighedsprincippet gennemført i Detailler.

Den $^{12}/_{12}$ 1906 overrakte en Deputation af Underofficerer fra hele Landet forhenværende Krigsminister Madsen en Adresse som et synligt Bevis paa den Taknemmelighed og Hengivenhed, Underofficererne nærede for ham, og som en Tak for hans banebrydende og heldbringende Virksomhed som Minister. Adressen og dens Overrækkelse omtales nærmere i det følgende Kapitel.

Kun paa eet bestemt Omraade inden for Paaklædnings-Spørgsmaalet naaede Underofficererne ikke hidtil et meget ønsket Resultat, nemlig i Gevær- og Tornyster-Spørgsmaalet. Ved Kundgørelse for Armeen Nr. 35/1863 blev Infanteriets Kommandersergenter fritagne for at bære Bepakning, maaske fordi de (Oversergenterne) indtil 1880 besørgede de administrative Forretninger ved Kompagnierne og derfor raadede over Ordonnanser, som kunde bære den for dem ved forefaldende Lejlighed. Det blev efterhaanden et almindeligt Ønske blandt Fodfolkets Sergenter at blive fritagne for Tornyster og Gevær under de daglige Øvelser, Garnisonstjeneste m. v. — I Oktober 1901 fremsatte Generalinspektøren for Fodfolket Forslag til Krigsministeriet vedrørende en eventuel Fritagelse for visse faste Underofficerer for at bære Oppakning; Fodfolkets Afdelinger anmodedes i den Anledning om at indberette, om der paa Kompagniernes Bagagekarrer foruden den foreskrevne Bepakning var Plads til 2—5 Tornystre. Noget for de paagældende gunstigt Resultat kom dog ikke ud heraf.

Jevnsides med Paaklædnings-Reformerne arbejdedes der hen imod Distinktions-Spørgsmaalets Løsning. I de daarlige Tider under Frederik VI var Guldet og Sølvet i Distinktionerne af økonomiske Grunde

efterhaanden blevet erstattet af Uld, der for Underofficerernes Vedkommende var Distinktionsmateriale det 19. Aarhundrede igennem.

Fra Underofficerernes Side fremkom der hyppigt Forslag til Distinktionsændringer. Sergent C. G. Sørensen af Livgarden indsendte den $^{3}/_{9}$ 1900 ad Kommandovejen til Ministeriet et Forslag til Distinktionstresser af Guld eller Sølv, ledsaget af Prøver, der var udarbejdede af Guldtrækker C. L. Seifert. Et lignende Forslag fremsattes i Underofficersbladet $^{1}/_{7}$ 1901 af Oversergent C. Walther. Under Lønningslov-Forhandlingerne 1901 i Folketinget udtalte Folketingsmand N. Jensen-Toustrup, at Officerernes og Underofficerernes Distinktioner burde være af samme Art, enten Ærme- eller Skulderdistinktioner. En Indsender foreslog i Underofficersbladet den $^{1}/_{3}$ 1902 simple Metal-Stjernedistinktioner paa Skulderklapperne for Oversergenter, Sergenter, Korporaler og Underkorporaler, en anden foreslog den $^{15}/_{3}$ samme Aar 2 forskellige Sæt, nemlig Feltdistinktioner: smaa, simple Metal-Stjerner paa hver Side af Kraven, og Garnisonsdistinktioner: brede løse Skulderstropper af fint Klæde, foroven belagte med Sølv og derpaa anbragt 1, 2 eller 3 Metalstjerner for de forskellige Grader. Underofficersbladet indsendte den $^{20}/_{5}$ 1902 til Ministeriet Forslag til nye Distinktioner: Stabssergenters — en dobbelt Sølvsnor paa hver Skulder — skulde være uforandrede, dog af Guld ved de Vaaben, hvor Knapperne var gule. For Oversergenter og Sergenter foresloges løse Skulderklapper med Stjerner og Tresser i Sølv eller Guld efter Knappernes Farve, for Korporaler og Underkorporaler almindelige Skulderstropper med Stjerner af Metal. Subsidiært foresloges for Oversergenter og Sergenter Sølv- eller Guldsparrer af 5 mm Bredde paa Underærmerne. Det sidste Forslag blev foreløbigt det sejrende, den $^{24}/_{10}$ 1902 reglementeredes saadanne Distinktioner for Oversergenter og Sergenter. Der var dog ikke Tilfredshed med det opnaaede, og der kom efterhaanden adskillige Ønsker frem om Ændringer; særlig fandt man det meningsløst, at der ikke anvendtes samme Art Distinktioner for alle faste Underofficerer. I Marts Maaned 1910 indsendte 2 af 2. Artilleribataillons Underofficerer, Stabssergent J. J. Jensen og Oversergent N. O. H. Nielsen, paa Bataillonens Underofficerers Vegne et Forslag til Krigsministeriet til Bestemmelser for faste Underofficerers Paaklædning i Uniform, Udrustning og Bevæbning m. m. I Oktober samme Aar nedsatte Ministeriet et Udvalg, der skulde „af-

give Skøn over forskellige Forslag til nye Gradstegn for Underofficerer". Udvalgets Medlemmer var Oberstløjtnant, Departementschef i Krigsministeriet C. E. Dahl, Formand; Premierløjtnant V. Krohn, Sekretær; Stabssergent N. S. Skottenborg af Fodfolket, Sergent F. V. A. Jørgensen af Rytteriet, Oversergent P. C. V. Asmussen af Artilleriet og Oversergent N. J. Svendsen af Ingeniørerne. Udvalget afholdt et Par Møder, paa hvilke saavel Distinktionerne som andre af de af Underofficererne fremsatte Forslag diskuteredes. Udvalgets Arbejde kom til at præge det nye Uniformsreglement. Distinktionerne blev nu for alle faste Underofficerer o. l. de af Stabssergenter hidtil anvendte, i Guld eller Sølv efter Knappernes Farve, for Oversergenter og Stabssergenter forsynede med 1, resp. 2 Tværbaand. Skulderdistinktionerne skulde af Underofficererne — ligesom af Officererne — bæres paa Garnisonsfrakken, medens smalle Guld- eller Sølvtresser skulde benyttes paa Vaabenfrakken og Kappen. I December 1912 blev det dog tilladt faste Befalingsmænd at bære Skulderdistinktioner ogsaa paa Kappen. Det i 1910 endnu eksisterende Udmærkelsestegn for Gymnastik- og Skydelærere og Beridere samt Distinktionen for Flid og Duelighed skulde ikke bæres i Forbindelse med Skulderdistinktionerne.

Fra 1908 blev enkelte Underofficerer uddannede paa en ved Forplejningskorpset oprettet Kogeskole for at kunne have Opsyn med Madens Tilberedning ved den Kostforplejning, der i 1902 forsøgsvis paabegyndtes for at forbedre de meniges Kaar. Deltagerne møder i 4 Hold à 4 Elever i Maanederne April, Maj, Juni og Juli. Uddannelsen varer ca. $1^1/_2$ Maaned og omfatter Varekendskab, Modtagelse og Opbevaring af Fødemidler, Tilberedning, Udlevering og Fordeling af samme, Renholdelse samt Bog- og Regnskabsføring; Hovedvægten ved Undervisningen er dog lagt paa praktisk Madlavning. Ved Afgangen fra Skolen faar hver Elev et skriftligt Vidnesbyrd.

De forældede Regler om Uddeling af Brændevin, naar Mandskabet var paa Kantonnementsfod, bortfaldt ved Krigsministeriets første Kundgørelse i Aaret 1903. Samtidig blev der udstedt Forbud mod Udskænkning af Spirituosa i Kaserner og andre militære Etablissementer, hvilket gennem Aarene viste sig at være en udmærket human Forholdsregel, der ogsaa for Underofficererne fik stor Betydning under deres daglige Omgang med Folkene og gav Livet i Tjenesten blidere Vilkaar. Hertil bidrog ogsaa Krigsministeriets Bestemmelse

af 1901 vedrørende Mandskabets Behandling. Det hed heri, at ingen maatte haanes eller gøres latterlig, at Befalingsmændene ikke maatte tage Hænderne til Hjælp ved Undervisningen, naar det da var muligt at undgaa dette, at Læreren ikke maatte anvende andet Straffemiddel end Irettesættelse, at Misbrug af Pisken under Rideøvelser ikke maatte finde Sted, at Løbeøvelser ikke maatte anvendes som Straffemiddel,

Kogeskole for Underofficerer.

o. s. v. Krigsministeriet udsendte følgende Henstilling til Befalingsmændene: „..... saavel for Hærens egen Skyld som af Hensyn til det gode Forhold til Befolkningen forventer Ministeriet Medvirkning fra alle Befalingsmænd — enhver inden for sit Omraade — til at forhindre Udslag af Raahed og Mangel paa Maadehold i Handling og Tale, derunder enhver Benyttelse af Eder eller Banden over for Mandskabet." Underofficererne fandt, at der her var slaaet paa den rette Streng og tog de fleste Steder Henstillingen til Følge; Underofficersbladet tog den $^1/_1$ 1902 stærkt til Orde for human Behandling af Mandskabet og opfordrede Underofficererne til at passe paa hverandre indbyrdes.

Allerede under Enevælden erkendtes det, at det vilde være gavnligt at faa en Overinstans for militære Domme. I Fyrrernes Begyndelse nedsattes der en Kommission til at overveje Sagen. I 1847 resolverede Kongen, at der skulde indrettes en Overinstans for militære Domme; men saa kom det bevægede Aar 1848 og Krigen, og Sagen blev da ikke fremmet. Efter Krigen stillede Krigsminister Hansen Forslag om en Reform af den militære Retspleje paa Grundlag af et Udkast, der navnlig skyldtes den daværende Generalauditør Scheel. I Mellemtiden havde vi faaet Grundlovens Løfteparagraf om en Omordning af den borgerlige Retspleje, og af denne Grund blev en gennemgribende Reform af den militære Retspleje Gang paa Gang udsat.

Folketingsmand Frede Bojsen indgav i Samlingen 1893—94 et Lovforslag om at indføre Forsvar ved Krigsretten. Forslaget endte i et Landstingsudvalg. I Samlingen 1895—96 rettedes der i Folketinget en Forespørgsel vedrørende Ændring af den militære Retspleje. Den $^{13}/_{1}$ 1896 vedtog Folketinget enstemmigt med 89 Stemmer en motiveret Dagsorden med Opfordring til Regeringen om at forelægge Rigsdagen et Lovforslag om en ny Rettergangsmaade for Krigsmagten under Hensyn til de Forskrifter, der nævnes i 1849-Grundlovens § 74, saalydende: „Offentlighed og Mundtlighed skal saa snart og saa vidt muligt gennemføres ved hele Retsplejen", og saaledes, *at* Krigsretternes Omraade begrænsedes til saadanne Straffesager, der middelbart eller umiddelbart vedrørte den militære Tjeneste eller de af den militære Stilling flydende Pligter, *at* der sikredes tiltalte en selvvalgt eller beskikket Forsvarer, og i betydeligere Sager Adgang til Indankning for overordnet Ret, og *at* der, samtidig med Opgivelse af Klassesystemet blandt Krigsretsdommerne, sikredes dem fuld Frihed i deres Stemmegivning.

En den $^{14}/_{5}$ 1900 af Ministeriet nedsat Kommission udarbejdede i Løbet af 3 Aar forskellige Udkast til en Rettergangslov for Krigsmagten; men den kunde ikke sammenarbejde Materialet, fordi man inden for Kommissionen var enige om, at dette overhovedet ikke lod sig gøre med nogen Nytte, saa længe der ikke var Sikkerhed for, at en Omordning af den borgerlige Strafferetspleje vilde blive gennemført.

Utilfredsheden med den gældende militære Strafferetspleje gav sig stærkt til Kende i Anledning af en Sag i 1907 i Aalborg, hvor en Militærmusiker, Hornblæser F. V. Larsen, ved Stabskrigsretsdom

blev idømt 8 Dage mørk Arrest for paa offentligt Sted, hvor han var Musikdirigent, at have irettesat nogle unge Officerer, der havde opført sig støjende i Lokalet. Officererne fik hver 2 Dage Vagtarrest. — Efter at Larsen havde afsonet sin Straf, blev der af Borgere i Aalborg overrakt ham en Adresse og en Gave som Sympatitilkendegivelse. Nu blev han stillet for en Krigsret og idømt Bestillingsfortabelse, fordi han havde modtaget denne Opmuntring. Blandt Adressens Underskrivere stod opført 6 Underofficerer, der hver i Stedet for Navn havde betegnet sig med et × og Stillingsbetegnelse. Paa Opfordring af Regimentschefen til at melde sig traadte 3 af dem, Sergenterne Nymark, Steen og V. Hansen, frem og erklærede sig for Underskrivere. Der skete dem dog ikke andet, end at de Dagen efter maatte give Møde hos Chefen.

Landet over vakte denne Sag et betydeligt Røre, der blev medvirkende til, at der i Rigsdagssamlingen 1907—08 blev gennemført en Lov af $^{8}/_{5}$ 08 om nogle Ændringer i den militære Retspleje; Forslaget fremsattes af daværende Forsvarsminister J. C. Christensen, og det omfattede væsentligst følgende Ændringer, nemlig:

— Den militære Retspleje indskrænkes til kun at omfatte Straffesager og Sager vedrørende militære Tjenesteforhold.

— Forsvar for den ved Krigsret tiltalte indføres.

— En Appelinstans indføres.

Ved Udvalgsbehandlingen indførtes i Forslaget nogle Forbedringer, der gik ud paa at faa en med anklagede i Charge ligestillet Bisidder til Stede ved Krigsforhøret og at afskaffe menige som Krigsretsdommere i Sager, hvor alene Underofficerer var tiltalte; endvidere foresloges, at hver Dommer skulde have een Stemme, medens der tidligere var afgivet Votum klassevis. Dommerne skulde som saadanne nyde lige Ret, ingen af dem skulde kunne irettesættes eller drages til Ansvar for sin Stemmegivning undtagen ved Tiltale for en Domstol.

Til Medlemmer af en Overkrigsret foresloges: Generalauditøren, 3 Officerer og 3 af Højesterets eller den københavnske Landsoverrets tilforordnede. Et Mindretal i Udvalget foreslog, at en Stabssergent skulde afløse den ene Officer som Dommer i Overkrigsretten, naar en Underofficer eller menig stod som tiltalt. Folketingsmand Alfred Christensen motiverede dette Forslag bl. a. saaledes: „..... at udelukke Underofficerer fra at deltage i Appelrettens Afgørelser sy-

nes lidet hensigtsmæssigt. Helt fraset, at en saadan absolut Vragen er ganske udemokratisk og skikket til at nedbryde den gode Aand og Sammenholdet i Hær og Flaade, indrømmes det af alle sagkyndige, at den gamle, veltjente Underofficer kender sin Tjeneste og Tjenestens Tarv i alle dens Detailler fuldt saa godt som mangen Officer."

Under Landstingets Behandling af Lovforslaget udtalte Oberstløjtnant E. J. C. Rambusch sig ligeledes for Stabssergentens Indtræden som Dommer i Overkrigsretten i de anførte Sager. J. C. Christensens Stilling var den, at han havde stor Velvillie for Stabssergenterne, men var imod at indføre den Praksis, at Dommerne i Overkrigsretten skulde skifte.

Skønt Stabssergenten ikke ved den endelige Vedtagelse fik Sæde i Overkrigsretten, erkendte Underofficererne, at Loven desuagtet rummede betydelige Fremskridt.

Den $^{19}/_{1}$ 1910 anmeldte socialdemokratiske Folketingsmænd i Tinget følgende Forespørgsel til Forsvarsministeren: „Agter den ærede Forsvarsminister i en nær Fremtid at fremsætte Forslag for Rigsdagen om en Revision af den militære Retspleje og af Straffelov for Krigsmagten?" Anledningen til Forespørgslen var en af Overkrigsretten afsagt Dom i en Sag mellem to Underofficerer af forskellig politisk Anskuelse. Ved Dommen frikendtes den anklagede Underofficer, der offentlig havde beskyldt den anden — som var af radikal Anskuelse og paa et Møde havde anbefalet en socialdemokratisk Folketingskandidat — for Forræderi mod Underofficersstanden. Forsvarsminister Krabbes Svar paa Forespørgslen gik ud paa, at en Revision af den militære Straffelov og den militære Retspleje var to saa overordentligt store Arbejder, at det var unyttigt at tænke paa at forsøge indbragt Lovforslag derom i den daværende Rigsdagsforsamling. Ministeren fremhævede, at der mellem den militære og den borgerlige Straffelov fandtes mere Sammenhæng, end der fandtes mellem de tilsvarende Retsplejer; mellem disse var der dog ogsaa Sammenhæng, fortsatte han, og der var derfor Grund til at afvente Resultatet af den siddende Kommissions Arbejde vedrørende den borgerlige Retspleje.

Ministeren henledede samtidig Opmærksomheden paa den eksisterende Kommission angaaende den militære Retspleje, hvilken ikke var formelt opløst, skønt dens Arbejde var standset. Han fraraadede en Revision i Øjeblikket, da den ikke i en nær Fremtid

kunde føre til et Resultat, og udtalte det Haab, at der senere kunde gennemføres en Lov, der indskrænkede Omraadet for den militære Retspleje til militære Tjenestesager og lod Højesteret blive øverste Instans ogsaa for Krigsretssager. Et Forslag herom fremsatte Krabbe den $^{5}/_{3}$ 1910; men det blev henlagt.

En i 1886 udstedt Anordning om Anvendelse af Straf uden Dom blev omarbejdet i moderne Aand i 1912, hvorved Underofficerernes Retsstilling væsentligt forbedredes, idet de herefter ikke arbitrært kunde idømmes de skærpede Arreststraffe (mørk Arrest, mørk Arrest paa indskrænket Kost og simpelt Fængsel paa Vand og Brød).

Under Hensyn til et foreliggende Udkast til en ny, almindelig borgerlig Straffelov blev der af Ministeriet den $^{18}/_{3}$ 1913 nedsat en Kommission, der skulde gennemgaa Straffelov for Krigsmagten og udarbejde Udkast til en ny Straffelov. Kommissionen, der ogsaa skulde behandle Spørgsmaalet om Disciplinarmidler, blev sammensat af militære og civile Jurister samt 2 Officerer — 1 af Hæren og 1 af Flaaden. Ogsaa den kom til den Overbevisning, at en Forelæggelse for Lovgivningsmagten af Forslag til en ny militær Straffelov burde udsættes, indtil den borgerlige var vedtaget. Af Hensyn til det borgerlige Straffelovudkasts uvisse Skæbne vedtog Kommissionen at dele Arbejdet i en Række midlertidige Ændringer til den gældende militære Straffelov af en saadan Art, at derved de mest følte praktiske Ulemper ved denne Lov kunde afhjælpes, og i et derefter udarbejdet Udkast til en ny Straffelov. De foreslaaede midlertidige Ændringer bestod i Ophævelse af nogle strenge Arreststraffe, saaledes Arrest i Bøjen, mørk Arrest og strengt (mørkt) Fængsel paa Vand og Brød, Indførelse af andre, noget mildere Arreststraffe og Udvidelse af Bestemmelserne om Disciplinarmidlernes Anvendelse i Stedet for Straf. For Underofficerer foresloges visse Lempelser i Straffemaaden: Underofficerer af Stabs- og Oversergentsklassen skulde kun kunne idømmes de paa Officerer indtil Kaptajnsgrad inklusive hidtil anvendelige Arreststraffe, nemlig Kvarter-, Vagt- og Fæstningsarrest. Endvidere foresloges Indførelsen af betingede Domme m. v., alt i alt Ændringer af vidt rækkende praktisk og human Betydning.

I 1914 udkom et af Generalauditør H. C. N. Giørtz paa Foranledning af Forsvarsminister Klaus Berntsen udarbejdet „Udkast til Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet", et Arbejde, der

sandsynligvis vil blive Grundlag for den kommende Lovgivning. Det hviler med Hensyn til Rettergangsmaaden paa lignende Principper som den nu vedtagne Lov om den borgerlige Retspleje, men gennemfører i højere Grad end denne, at der dømmes paa mundtlige Forklaringer, ikke paa Oplæsning af Forhør. Der indføres faste Retter, fælles for flere Afdelinger og bestaaende af en Formand, en Overauditør og 3 Meddommere, af hvilke i den almindelige Krigsret 2 skal være af samme Tjenesteklasse som tiltalte.

— Underofficerernes sociale Stilling undergik i dette Aarhundredes første Tiaar en Forandring til det bedre, som kun de personligt interesserede, der har gennemlevet Perioden, til Bunds kan vurdere. Initiativet hertil udgik fra Rigsdagen, blandt hvis Medlemmer Standen har haft oprigtige Venner. Under Folketingets Debat om Lønningsloven i 1901 fremhævede Folketingsmændene A. Nielsen og N. Jensen-Toustrup det ønskelige i at hæve Underofficerernes sociale Stilling. Ved sammes 2. Behandling i 1902, hvor Talen var om at afskaffe visse Emolumenter som Lønningsform, udtalte førstnævnte som Ordfører for Lovudvalget:

> „Hensigten med disse Forandringer er at jævne eller i alt Fald i nogen Grad formindske den Kløft, som er mellem Officerer og Underofficerer, fordi vi tror, det er til Held for Underofficererne og til Held for Aanden i Hæren. Vi ønsker og haaber, at Underofficererne mere og mere maa føle sig som Lærere, der har deres særlige Lærergerning, og i samme Grad som dette sker, i samme Grad vil Rekrutuddannelsen mere og mere blive en Skole, hvor der regnes med Mennesker, med Personligheder, og ikke en Dressur, hvor der kun regnes med Numre. Det er dette, vi ønsker og haaber, at denne Lov maa blive medvirkende til."

Lidt efter lidt hævedes da ogsaa en Del Bestemmelser, der tilsammen havde betinget Underofficerernes umyndige Stilling. I 1902 bestemte Krigsministeriet, at den i Tjenestereglementet fastsatte Betingelse for Meddelelse af Giftermaalstilladelse, „at der ikke skønnes at være noget imod den attraaede Forbindelse at indvende", ikke hjemlede Ret til at stille Betingelser med Hensyn til vedkommendes økonomiske Forhold ud over den der angivne, „at de er i Stand til at sætte Bo uden at gøre Gæld".

Samme Aar blev der paa Garnisonssygehuset i København, hvor de syge Underofficerer hidtil havde maattet dele Stue med menige, stillet 2 Stuer med tilsammen 11 Senge til Raadighed for de førstnævnte, ligesom en Have i Sygehusets Forgaard stilledes til Af-

benyttelse for dem og deres besøgende. Dette Princip blev dog tilsyneladende atter fraveget i 1908 ved Indrettelsen af det militære Rekreationshjem i Faxe, der modtager Underofficerer og deres Hustruer og Børn samt menige til Fællesophold i Rekreationshjemmet, men ikke Officerer.

Paa mangfoldige andre Omraader søgte Underofficererne — til Dels med Held — at erobre den Stilling i Samfundet, de havde Ret til. Endnu saa sent som i 1906 saa man dog det Særsyn, at en Ritmester i en Provinsgarnison forbød Underofficerer at besøge et vist Hotel, fordi dette Sted ogsaa besøgtes af Officerer.

Samtidig søgte Underofficererne i disse Aar at udvikle deres Evner og udvide deres Horisont. I Januar 1908 paabegyndtes f. Eks. en Udveksling af Foredragsholdere mellem de forskellige Garnisonsbyer. Alle mulige Foredragsemner valgtes, militære og andre i Flæng. Hensigten var ikke blot at sprede Oplysning, men ogsaa at uddanne habile Foredragsholdere.

J. C. Christensen foranledigede som Kultusminister, at alle københavnske Underofficerers Børn kunde faa billig Realskoleundervisning i den Classenske Legatskole. I 1907 gennemførte han, at ogsaa Provinsunderofficerers Børn fik Adgang til billig Realskoleundervisning.

Den $^{17}/_{1}$ 1908 holdt Søunderofficersforeningen „Ørnen"s Formand, Overkanoner J. F. Jensen i denne Forening et Foredrag, „Underofficersstandens Udvikling i det sidst forløbne halve Aarhundrede"; Underofficerer af Hæren var indbudte tillige med flere højtstaaende Officerer af Hær og Flaade; Tilstrømningen af Underofficerer var betydelig; Foredraget var lagt an paa at vise Samfundets stedmoderlige Behandling af Underofficererne gennem det omhandlede Tidsrum, idet de Ideer om Standens Højnelse, der var komne til Orde, i altfor ringe Grad var blevet realiserede. Admiral Zachariae, der var til Stede, udtalte efter Foredraget en Tak til Foreningen „Ørnen" og Foredragsholderen, med hvem han i mangt og meget var enig.

I Underofficerernes Kamp for deres Ret maatte denne stykkevis erhverves; imod stod Traditioner og mange Fordomme. Et betegnende Eksempel er Haandbogens Historie. Den af Ministeriet udgivne Haandbog for Hæren indeholdt oprindelig kun Fortegnelser over Officerer og med dem i Klasse staaende. Savnet af en Haand-

bog for Underofficerer var meget føleligt; allerede i Halvfjerdserne erkendtes det, og Ønsket om en Haandbog blev stærkere med Aarene. Efter Underofficersbladets Start foreslog Stabssergent af Fodfolket C. P. N. Kjædebye — født 1855, Sergent i Fodfolket 1875, Oversergent 1889, Stabssergent 1896 — Redaktør Christiansen at tage sig af Sagen; denne opfordrede da Kjædebye til selv at besørge Udgivelsen, og saaledes blev det. I Foraaret 1902 udsendte Kjædebye den første Haandbog for Underofficerer. For at faa Bogen til at bære sig økonomisk var det nødvendigt at optage i den adskillige Annoncer, hvilket vakte nogen Utilfredshed. I Almindelighed støttedes dog Bogen kraftigt af Underofficererne, og 10 Aar efter dens første Udgivelse lykkedes det Kjædebye at erhverve et Tilskud til den fra Krigsministeriet. — Under Folketingets Forhandling 1910 nævnede Folketingsmand Marott Haandbog for Hæren som et Eksempel, der viste Klasseskellet mellem Officerer og Underofficerer. Folketingsmand, Kaptajn Schack erklærede sig enig med ham i, at Underofficerer ogsaa burde optages i Haandbogen. Endelig i 1914 fandt dette Sted, og Kjædebye ansattes i Ministeriet for at forestaa den Del af Haandbogs-Arbejdet, der omhandler Underofficererne.

Forsvarskommissionen af 1902 afgav sin Betænkning i Juli 1908. Krigsministeriet udtalte i den Anledning, at medens det ikke tillodes Hærens Personale korporationsvis at udtale sig om Ordningen af Landets Forsvarsvæsen, var det ikke forment den enkelte — med visse selvfølgelige Indskrænkninger — at udtale sig i saa Henseende.

Kommissionen havde delt sig i et Flertal og 3 Mindretal, der hvert for sig afgav Indstilling.

Flertallet — Venstre — foreslog Sekondløjtnanternes Afskaffelse og deres Tjeneste overdraget til Stabssergenterne, der udelukkende skulde anvendes til Officerstjeneste. Motiveringen for Afskaffelsen af Sekondløjtnantsinstitutionen var følgende: „Hverken i Hæren eller Befolkningen nyder Stillingen som Sekondløjtnant den Anseelse, der maatte anses for ønskelig, og der er saa meget mindre Grund til at opretholde den, som disse Befalingsmænds Tjeneste mindst lige saa godt kan udføres af Underofficerer, der efter faa Aars Tjeneste gennemgaaende vil overgaa dem i Førerdygtighed".

Efter visse Aars Tjeneste skulde Underofficererne kunne forfremmes til Løjtnanter, efter 6 Aars Forløb skulde Underofficerer kunne overgaa til civile Stillinger, idet der udbetaltes dem Orlovs-

penge. Et Antal til Løjtnanter forfremmede Stabssergenter foresloges holdte til fast Tjeneste ved Afdelingerne; de skulde ved Mobilisering overgaa til Forstærkningsafdelingerne som ældste Løjtnanter. Oversergenterne skulde være Kompagniets Administrations-Underofficerer. Til Stabssergenter skulde kun de Oversergenter forfremmes, der var i Besiddelse af gode Evner som Delingsførere og i det hele skønnedes at egne sig vel til at behandle det unge Mandskab. De skulde anvendes som Delingsførere, inspektionshavende ved Gymnastik og som Kaserneløjtnanter. Efter en vis Tids Tjeneste som Stabssergent skulde de kunne udnævnes til Løjtnanter og i et Antal af 4 holdes i overtalligt Nummer ved Regimentet til Erstatning for de tidligere Sekondløjtnanter.

Første Mindretal — Højre — foreslog Uddannelse af Befalingsmandselever paa Sekondløjtnants- og Korporalskoler. Sekondløjtnantseleverne skulde udnævnes til Fændriker med Rang mellem Korporal og Sergent, og Korporalseleverne til Underkorporaler. Fændriker foresloges ved Mobilisering udnævnte til Sekondløjtnanter. I Fredstid skulde til denne Grad kun de fra Officerskolen afgaaede Elever kunne udnævnes. For Underofficerskolerne foresloges 2 Vinterkursus. I det sidste af disse skulde der, hvis Omstændighederne tillod det, gives Eleverne en faglig Undervisning, tagende Sigte paa fremtidig Virksomhed i det borgerlige Liv.

Andet Mindretal — Socialdemokraterne — foreslog fuldstændig Afvæbning, men Indførelsen af obligatorisk, fysisk Opdragelse med Gymnastik, Vaabenbrug og anden Legemsøvelse.

Tredie Mindretal — Radikale — vilde afskaffe Klassedelingen mellem Officerer og Underofficerer. Krigsretter skulde afskaffes i Fredstid og erstattes af de borgerlige Domstole. Hærens Personale foresloges inddelt i menige, frivillige, Assistenter af yngste, mellemste og ældste Klasse, Løjtnanter, Kaptajner, Øverster og Generaler. Assistenter af de to ældste Klasser skulde efter deres Afskedigelse af Linien kunne ansættes som Løjtnanter af Forstærkningen med Kommando over en Forstærknings-Underafdeling. Elevskolen foresloges ophævet. Det første Aars frivillige skulde gennemgaa en Uddannelse ved Afdelingerne, trædende i Stedet for Underkorporalskolerne. Korporal- og Sergentskolerne foresloges ophævede. Paa Kronborg foresloges for 2. Aars frivillige oprettet en etaarig Skole med det Formaal at bibringe Eleverne en Kundskabsfylde og aandelig Udvikling

saa nær som muligt svarende til, hvad der kræves ved almindelig Forberedelseseksamen. Der skulde lægges Vægt paa Fagene Dansk, Naturfag, Engelsk og Tysk. En Løjtnantskole paa Frederiksberg Slot skulde have 2 Afdelinger. Eleverne i yngste Afdeling skulde være Assistenter, i ældste Løjtnanter. Betingelsen for Indtrædelse i yngste Afdeling skulde være Bestaaelsen af en Adgangsprøve, ved hvilken der ikke maatte kræves Kendskab til andre fremmede Sprog end Tysk og Engelsk. Kun Assistenter skulde kunne indstille sig til Prøven. Der foresloges Afskaffelsen af „Duelighedssnoren" og 8 og 16 Aars Hæderstegn og udtaltes i Bemærkninger til Forslaget:

> „Det har været Forslagets Bestræbelse at søge udjævnet den dybe, sociale Kløft mellem Officerer og Underofficerer, som har bestaaet lige til denne Dag, i alt Fald i den almindelige Bevidsthed. Da Officererne her til Lands ikke udgaar fra en Samfundsklasse, som er forskellig fra den, hvorfra Underofficererne rekrutteres, er der ingen Grund til at opretholde en saadan unaturlig Deling af Befalingsmændene, hvilket nærmest maa anses for en Usømmelighed."

Kommissionens tilforordnede af Hæren — Generalløjtnant Kühnell og Oberstløjtnant Nørresø — foreslog Befalingsmændene inddelte i faste Officerer og Underofficerer af Linien, nationale Officerer og Underofficerer, der kun skulde forrette Tjeneste i en kort Tid af Aaret, Sekondløjtnanter (hvortil dog i Fredstid kun de fra Officerskolen afgaaede Elever kunde udnævnes), Kadetter, Korporaler og Underkorporaler. Med Hensyn til Underofficerskolernes Indretning fulgte de tilforordnede nøje Højres Forslag. Elevskolen foresloges bibeholdt. Kadetterne skulde svare til de daværende Sekondløjtnantselever og have Grad mellem Korporal og Sergent, kun ved Mobilisering skulde de kunne udnævnes til Sekondløjtnanter. Det nationale Officerskorps skulde have Tilgang fra de tilsvarende Grader i det faste Officerskorps og fra Kadetterne. Desuden skulde dertil egnede faste Underofficerer kunne udnævnes til nationale Løjtnanter. Det foresloges, at der med Uddannelse paa Underofficerskolerne skulde følge Forpligtelse til at tjene et vist Aaremaal — forsøgsvis 3 Aar —, hvilket skulde fastsættes ved kgl. Resolution.

Den $^{12}/_{2}$ 1909 forelagde Forsvarsminister N. Neergaard de af Regeringen udarbejdede militære Lovforslag.

De til Delingsførere egnede værnepligtige foresloges uddannede paa Kornetskoler. Efter Skolens Gennemgang skulde de gøre Tje-

neste ved Afdelingen i 6 Maaneder som *Kornetter* med Rang mellem Sergent og Oversergent. De, der var egnede til at udføre Officerstjeneste, skulde efter Genindkaldelse til fortsat Øvelse udnævnes til Underløjtnanter. De mentes da at være i 25—30 Aars Alderen.

Befalingsmændene skulde efter Forslaget bestaa af faste og værnepligtige Befalingsmænd af Linien og faste Officerer og Underofficerer af Reserven. Reservens Befalingsmænd skulde rekrutteres dels ved afskedigede Befalingsmænd af Linien, dels ved værnepligtige Befalingsmænd. En Del af Officerspladserne i Reserven skulde staa aabne for ældre dygtige Underofficerer, for hvilke der ligeledes skulde aabnes Adgang til at besætte nogle af Hærens Intendantposter.

Skriverpladser ved Stabe og Afdelinger foresloges besatte med Stabssergenter; samtidig skulde et tilsvarende Antal Stabssergenter ved Underafdelingerne erstattes med Oversergenter og Sergenter, saaledes at Totalantallet af Underofficerer af de forskellige Grader ikke forandredes. Hensigten hermed udtaltes at være at bevare for Hæren ældre Underofficerer, der var blevne mindre egnede til Tjeneste i Geledet, men som kunde gøre god Fyldest som Skrivere.

Elevskolen foresloges nedlagt, og det derved indvundne Beløb anvendt til Underofficers-Uddannelsen i det hele taget. Underkorporalskolerne skulde ophæves, Befalingsmandselevskolerne kaldes Kornet- og Korporalskoler, og Underofficerskolerne skulde oprettes særskilte for hvert Vaaben eller for Dele deraf, men med Undervisning i 2 Vinterkursus, Undervisningen omfatte dels militære Fag, dels almindelige Skolefag og dels Fag, der kunde blive af Betydning for Eleverne i det borgerlige Liv. I de sidstnævnte Fag skulde der desuden ved Regimenterne oprettes Kursus efter Forsvarsministerens nærmere Bestemmelse.

Faste Underofficerer skulde i Almindelighed udnævnes, forfremmes og afskediges af Regimentscheferne, men gives Udnævnelsesbrev, underskrevet af Ministeren. Til Sergenter foresloges udnævnt Korporaler, der havde gennemgaaet en Underofficerskole med tilfredsstillende Resultat, til Oversergenter skulde udnævnes Sergenter med mindst 2 Aars Tjeneste i Graden. Hver tredie Gang skulde Forfremmelsen ske ved Valg, de øvrige Gange efter Aldersorden. Til Stabssergenter skulde forfremmes Oversergenter med mindst 2 Aars Tjeneste i Graden, og Forfremmelsen skulde altid ske ved Valg. Stabssergenter, der ønskede at afgaa for at udnævnes til Løjtnanter

af Reserven, skulde kunne afskediges med Pension efter at være fyldt 45 Aar. Den almindelige Aldersgrænse for Underofficerer skulde som hidtil være 60 Aar. Pladserne som Officianter (Depotforvaltere, Materialforvaltere, Arkivarer, Bogholdere, Tegnere) skulde fortrinsvis besættes med dertil egnede Underofficerer. Aldersgrænsen for Officianter foresloges til 65 Aar; de skulde udnævnes og afskediges af Kongen.

Lovforslaget toges under Behandling af et af Folketinget nedsat 15 Mands Udvalg med J. C. Christensen som Formand. Betænkning herfra blev afgivet den $^{6}/_{4}$ 1909. Oberstløjtnant Parkov, Medlem af Udvalget, foreslog, at Kornetterne i Grad flyttedes ned under Sergenterne, at Elevskolen bibeholdtes, og at der ved Regimenterne oprettedes Forfremmelsesraad for Underofficerer, bestaaende af Regimentschefen og 2 Kaptajner samt af resp. 2 Stabssergenter, 2 Oversergenter eller 2 Sergenter ved Udnævnelse til hver af disse Grader. De to sidste Forslag blev dog tagne tilbage, medens det første blev vedtaget.

Udvalget foreslog Uddannelses-Spørgsmaalet udskudt til Overvejelse og Afgørelse; ved en senere Behandling i Hærudvalget fremsattes et Ændringsforslag: Pligt for Regeringen til inden Aaret 1914 at fremsætte Forslag til Lov om Uddannelsen af Befalingsmænd i Hær og Flaade.

Folketingsmændene Dinesen, Hammerich, Jensen-Toustrup, Lindø og Parkov stillede under de militære Loves anden Behandling den $^{21}/_{7}$ 1909 det Ændringsforslag, at Betegnelserne Officerer og Underofficerer ændredes til Fællesbetegnelsen: Befalingsmænd. J. C. Christensen paapegede de praktiske Vanskeligheder for dette Forslags Gennemførelse og foreslog Spørgsmaalets Udskydelse, idet han fandt, at det kunde optages, naar Uddannelsen af Befalingsmændene engang kom for. Ændringsforslaget blev derefter taget tilbage.

Hærlovens Vedtagelse betød en stor Skuffelse for Underofficererne. For Befalingsmandspersonalets Vedkommende var i det væsentlige det af Neergaard den $^{12}/_{2}$ 1909 fremsatte Lovforslag fulgt, medens Flertallets Forslag, der var præget af moderne Synspunkter, kun i ringe Grad satte Præg paa den vedtagne Hærlov.

Skuffelsen var dobbelt stor, fordi Underofficererne under Hærlovsforhandlingerne ikke havde siddet med Hænderne i Skødet. Straks efter Fremkomsten af Forsvarskommissionens Betænkning

var en Del Underofficerer traadte sammen og havde dannet det saakaldte „Underofficersbureau" til Gennemgang og Behandling af alle de Spørgsmaal, der laa Standen paa Hjerte. Bureauet var et ægte Barn af Underofficersbevægelsen; dennes ledende Mænd var selvskrevne Medlemmer deraf. Det sorterede ikke direkte under nogen Underofficers-Organisation, men modtog pekuniære Tilskud fra samtlige Garnisoners Underofficersforeninger med en enkelt Undtagelse. Bureauets Oprettelse skyldtes Guide J. Carlsen (Krøier) og Ingeniør-Oversergent L. P. Sørensens Initiativ; sidstnævnte blev af dets Medlemmer valgt til Formand. De øvrige Medlemmer var Sergent P. C. V. Asmussen af Artilleriet, Sergent C. G. H. Bidstrup af Fodfolket, Sergent C. E. Christensen af Artilleriet, Redaktør R. Christiansen, Stabssergent F. C. C. Foss af Artilleriet, Sergent J. Hinge af Ingeniørerne (Sekretær), Stabssergent H. Jensen (Korsø) af Artilleriet, Overkanoner Joh. F. Jensen, pens. Oversergent V. Krohn, Oversergent H. V. Lønholdt-Petersen af Fodfolket, Sergent F. A. Møller af Artilleriet, Kanoner H. Nielsen, Stabssergent H. Olsen af Fodfolket, Sergent G. O. Orlow-Andersen af Artilleriet, Oversergent J. P. Vad af Rytteriet, Oversergent C. Walter af Fodfolket og Sergent A. E. Wiberg af Artilleriet.

L. P. Sørensen.

Bureauet begyndte sine Møder i August 1908 og delte sig straks i en Række Udvalg, der hver optog sit specielle Emne til Behandling. Naar et af Udvalgene havde afgivet Betænkning, samledes man til Plenarmøde. Bureauet arbejdede meget forceret, dets Plenarmøder trak ofte ud til langt hen paa Natten. De lededes med sikker Haand af Formanden.

Resultatet af Bureauets Arbejde var Betænkninger vedrørende: Underofficerernes Uddannelse,

— Udnævnelse, Forfremmelse og Afskedigelse,

— Kasernerings- og Indkvarteringsforhold,

Underofficerernes Overførelse til andre militære Tjenestestillinger og deres Afgang fra Hæren paa Grund af Svagelighed,
— Paaklædning i Uniform, Udrustning og Bevæbning m. m.,
— Distinktioner,
Musikere og Haandværkere,
Lov om Felttillæg m. v. ved Hæren,
Befordringsregulativ for Hæren og
Tjenestereglementet.

Efterhaanden som Bureauet færdiggjorde de forskellige Betænkninger, indleveredes de af Redaktør Christiansen til Krigsministeren og til Departementschef Lütken, der begge straks erklærede, at det skulde være dem velkomment paa denne Maade at modtage Underofficerernes Ønsker.

I Slutningen af Februar 1909 afsluttede „Underofficersbureauet" sin Virksomhed. Dets Arbejde satte ganske vist ikke Spor i den nye Hærlov, men var dog alligevel af Betydning; de senere givne Bestemmelser om Paaklædning og Distinktioner bærer tydelige Vidnesbyrd herom, ligeledes Lovene om Felttillæg m. v. og om Udnævnelse, Forfremmelse og Afskedigelse. Ogsaa derved havde det store, frivilligt udførte Arbejde Værdi, at Underofficerernes Ønsker her for første Gang fremtraadte koncist formulerede.

— Hærloven af 1909 reducerede den aarlige Udgift til de militære Musikkorps fra 415000 Kr. til 75000 Kr. I store Dele af Befolkningen rejste der sig dog stærk Stemning for at bibeholde Militærmusikken i det større Omfang, og denne Stemning deltes af adskillige Rigsdagsmænd og gav sig Udslag i et Forslag, som Forsvarsminister Klaus Berntsen fremsatte den $^{7}/_{2}$ 1911 i Folketinget, og som blev vedtaget og stadfæstet den $^{1}/_{4}$ s. A. Herefter skulde der ialt være 17 Stabshornblæsere eller Stabstrompetere, 20 Overhornblæsere (-trompetere) og 73 Hornblæsere (Trompetere) samt 78 Underhornblæsere, Undertrompetere og Elever. Musikkorpsene — 1 ved Livgarden, 10 ved Fodfolksregimenterne, 6 ved Rytteriet og Artilleriet og 1 ved Bornholms Væbning — Ingeniørregimentet fik intet — skulde suppleres ved Hjælp af værnepligtige Musikere. Udgiften ansloges til 225000 Kr. aarligt.

Overgangen til denne Ordning krævede en Afgang af henved 100

faste Musikere. Loven indeholdt en Bestemmelse om, at disse ikke maatte afskediges med kortere Varsel end absolut nødvendigt for at give de paagældende Lejlighed til at skabe sig en ny Levevej; dog skulde Ændringen være gennemført senest den $^{31}/_{3}$ 1915. Denne sidste Bestemmelse ændredes senere derhen, at Antallet af Musikere skulde nedbringes, efterhaanden som der skete Afgang.

I 1912 blev der paa Statens Regning givet 4 af Hærens Musikere Adgang til det kgl. Musikkonservatorium af Hensyn til deres Uddannelse til Orkesterdirigenter.

Antallet af Hærens Haandværkere blev ved Hærloven af 1909 fastsat til:

14 Mekanikere af I Grad
14 — af II „
36 Bøssemagere
10 Sadelmagere og
} henhørende under Hærens tekniske Korps

18 Beslagsmede, henhørende under Dyrlægekorpset.

Deres Aldersgrænse blev sat til 65 Aar.

Paa Initiativ af J. C. Christensen fremsattes i 1908 Forslag til en ny Lønningslov for Underofficerer og menige. Loven blev vedtaget samme Aar og stadfæstet $^{27}/_{5}$, hvorefter Lønningssatserne for Underofficerer blev:

	Aarlig Lønning	Efter 4 Aars Tjeneste	Efter 8 Aars Tjeneste	Efter 12 Aars Tjeneste
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Stabssergenter, Spillemænd I og Mekanikere	1980	2220		
Oversergenter, Spillemænd II og Bøssemagere	1620	1860		
Sergenter, Beslagsmede og Sadelmagere	1020	1200	1380	1560
Spillemænd III	1200	1380	1560	

Spillemænd IV fik 780—1020 Kr., Korporaler 600 Kr. samt Orlovspenge 240 Kr. aarligt.

For Kvarter in natura var de aarlige Afdrag i Lønningen følgende:

Stabstambur ved Livgarden J. M. A. Abel. (I Halvfemserne.)

For ugifte Underofficerer o. l. med Lønninger indtil 1560 Kr. 60 Kr.
„ gifte — — — — — 1560 — 120 —
„ Oversergenter o. l. ..... 144 —
„ Stabssergenter o. l. ..... 192 —

I 1908 var Priserne paa: Rug 11 Kr. 56 Øre pr. Td., Smør 1 Kr. 01 Øre pr ℔, og Flæsk 52 Øre pr. ℔.

Foruden Lønningen tilkom der Underofficerer samt deres Hustruer og Børn under 18 Aar frit Lægetilsyn og fri Medicin. Bestillingstillægene forblev de samme som i Lønningsloven af 1867 fastsatte for Beridere og Gymnastiklærere, for Livgardens Underofficerer og for Underofficerer, der var beordrede til stadig Tjeneste ved Skoler.

Lønningsloven indeholdt en Bestemmelse (§ 26), ifølge hvilken den visse Personer af Hæren tilkommende Fortrinsret ved Besættelsen af Arrestforvarer- og lignende Bestillinger i Landjurisdiktioner bortfaldt. Bestemmelserne af 1804 om Underofficerers Befordring til civile Stillinger var som før paapeget gennem det forløbne Hundredaar efterhaanden blevet saaledes plukkede, at deres reelle Betydning nu var minimal. Fra civil Side har Sympatien for denne Befordring i Almindelighed ganske naturligt været ringe. Da saaledes Graverpladsen ved Skt. Knuds Kirke i Odense i 1910 blev besat med en Underofficer, rejste „Fyens Socialdemokrat" en stærk Kritik heraf. „Veltjente" Underofficerer har ganske vist endnu Ret til Graver- og Klokkerembeder ved visse Kirker i Provinsbyerne; men fortrinsvis Adgang til civile Embeder og Bestillinger i det hele taget er ikke mere en praktisk Realitet, hvormed der regnes i hvert Fald inden for faste Underofficerers Rækker.

Allerede 1909 afløstes ovennævnte Lønningslov af en ny, der kom samtidig med Hærloven; den forandrede ikke i Hovedsagen de nævnte Satser. Kun deltes Mekanikerne i 2 Klasser, hvoraf den yngste lønnedes med 1020 Kr., stigende hvert 4. Aar med 120 Kr. indtil 1860 Kr., den ældste fik den ovenfor for Mekanikere nævnte Løn. De faste Musikere, der fik nye Betegnelser, fik følgende Lønninger:

Stabshornblæsere som Stabssergenter,

Overhornblæsere og -trompetere som Oversergenter,

Hornblæsere og Trompetere 840 Kr. aarligt, stigende hvert 4. Aar med 180 Kr. indtil 1560 Kr.

De nye Underofficerer — Kornetterne — fik 60 Kr. maanedligt

og samme Orlovspenge som Korporaler, faste Underofficerer af Reserven fik et Honorar af 200 Kr., Løjtnanter af Reserven 300 Kr. aarligt.

Til de gamle Bestillingstillæg, der bibeholdtes, kom et nyt, nemlig 300 Kr. aarligt til hver af 5 Underofficerer, „hvis Tjeneste medfører, at der stilles større Krav end almindeligt til Flid, Dygtighed og Kundskaber".

Faste Underofficerer og Kornetter tilkom ved Udnævnelse eller Ansættelse en Udrustningshjælp paa 120 Kr.

Aaret 1909 bragte desuden en Afløsning af de forældede Regler om Dagpenge, Felttillæg m. v. Allerede under Lønningslovforhandlingerne 1902 bragte Kaptajn Madsen-Halsted dette Spørgsmaal paa Bane. Først nu løstes det praktisk. Satserne blev:

Underofficerer o. l. med Lønninger	Felttillæg	Kommandotillæg (Kantonnementstillæg)	Dagtillæg (Dagpenge)
under 700 Kr.	Halvdelen af Lønningen	Fjerdedelen af Lønningen	3 Kr.
fra 700 indtil 1900 Kr.			4 Kr.
over 1900 Kr.			6 Kr.

Indkommanderingstillæg for Reservens Befalingsmænd blev fastsat til:

4 Kr. for Løjtnanter og Stabssergenter,
3 Kr. for Oversergenter og Sergenter.

Før 1867 var militære Personer helt fritagne for Skattepligt til Kommunerne, med mindre de paagældende ejede Formue eller fast Ejendom. Ved Lov af $^{17}/_{5}$ 1873 fastsattes, at kommunale Afgifter, der paalignedes Embeds- eller Bestillingsmænd af Hæren, ikke for Tjenesteindtægters Vedkommende maatte overskride 2 %. Et da nedsat Rigsdagsudvalg hævdede i sin Betænkning, at de militære Befalingsmænd ikke alene ikke selv havde noget Valg med Hensyn til Opholdssted; men der toges aldeles intet Hensyn til Stedets større eller mindre Kostbarhed for den paagældende. Udvalgets Flertal fandt derfor god Grund til at anbefale fastsat for dem en Skattepro-

cent, der ikke kunde overskrides. Fra radikal og socialdemokratisk Side fremsattes den $^{10}/_{2}$ 1911 Forslag om at ophæve Militærpersoners Skatteprivilegium. Den $^{18}/_{12}$ 1911 nedsatte Folketinget et Udvalg med Opgave at undersøge og afgive Betænkning om Betimeligheden af at foretage Ændring i Bestemmelsen om de 2 %. Udvalgets Forslag blev vedtaget i Folketinget og oversendtes til Landstinget den $^{5}/_{3}$ 1914. Efter dette skulde militære betale samme Skatteprocent til Kommunen som andre Borgere; Stigningen skulde ske gennem 10 Aar med $^{1}/_{10}$ om Aaret. Forslaget blev dog ikke vedtaget. — Fra Underofficernes Side har man stadig stillet sig saaledes, at man gerne ønskede at betale samme Skat som andre Borgere, men samtidig fordrede en tilsvarende Lønregulering, da Lønningerne formentlig i sin Tid blev fastsatte bl. a. under Hensyn til den lavere Skatteprocent.

Der gælder for Underofficersstanden det samme som for enhver anden Stand i vort Folk, at dens bærende Tanker altid tolkes af enkelte, hos hvem de har krystalliseret sig i deres klareste Form. Underofficersstandens bærende Tanker er da: at Underofficeren under gode Vilkaar sættes i Stand til at udføre sin Gerning: *at være den betroede, dygtige og humane, militære Lærer og de mindre Styrkers kyndige Fører.* I dette Hverv fandt han sin Plads og stillede sig Spørgsmaalet: at være eller ikke være, hvortil han fandt et positivt Svar og kastede sig ud i Kampen for at blive det bedste paa sit saaledes afstukne Omraade. Brydningens Tid er altsaa endnu ikke endt for den danske Underofficer. — — —

UNDEROFFICERSFORENINGEN

TRANGEN til at slutte sig sammen i Foreninger er først sent bleven vækket hos Underofficererne. Medens vi kan følge mange andre Borgeres Sammenslutninger helt tilbage til Middelalderen, er dette saa langt fra Tilfældet for Underofficerernes Vedkommende, som disses ældste Foreninger først er fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, og naar de saa endelig opstaar, giver det sig ikke, som hos de civile Borgere, Udslag i Dannelsen af Korporationer, Samfund for sig selv, til Værn for faglige Interesser, ej heller kommer Ideen frem fra Underofficerernes egen Midte; det er Nøden, Trangen og Fattigdommen, der lærer dem at slutte sig sammen om et eller andet filantropisk Formaal, og det er varmtfølende Mænd udefra — Officerer —, der lærer dem Kunsten og viser dem den Vej, de skal gaa.

Alt dette laa i Tidens Aand. Underofficerer og Mandskab tog deres Fugtel sammen i skøn Forening, og Underofficererne drømte end ikke om at kunne blive en Stand, en Korporation for sig selv; man tilhørte med Liv og Sjæl den eller den Afdeling, og der skulde gaa et Par Aarhundreder hen, før Underofficererne fik arbejdet sig saa langt frem, at de kom til Erkendelse af, at hver enkelt var et Led i et stort Hele, der strakte sig fra den nordligste til den sydligste Garnisonsby, fra Øst til Vest.

Som en naturlig Følge af denne Underofficerernes faste Tilknytning til en enkelt Afdeling blev Forholdet ogsaa dette, at da Underofficererne endelig begyndte med, efter eget Initiativ, at danne Foreninger, blev disse holdte inden for Afdelingen, hvortil de hørte. Man slog sig imidlertid ikke altid til Ro med en enkelt Forening inden for hver Afdeling, man udparcellerede Formaalene i mange smaa Foreninger — ja, ved enkelte Afdelinger af en Bataillons Størrelse har man bragt det op til 6 Foreninger — man spredte i Stedet for at samle, og Følgen heraf blev da ogsaa den, at Underofficerernes For-

eningsliv, hvor velsignelsesrig en Frugt det end har baaret igennem sine mange smukke, filantropiske Formaal, er gledet ad Veje, der førte i en ganske modsat Retning af den, andre Statstjenere er gaaede, for hvem Opgaven naturnødvendigt maatte blive saa faa Foreninger med saa mange Medlemmer og saa stor en Formue som muligt.

Naar de mange smaa Foreninger — i 1891 var Antallet op imod 60 — dog har været i Stand til, hver for sig, at samle saa forholdsvis store Formuer, som Tilfældet ofte er, saa skyldes dette enkelte fremsynte Mænd, der havde den rette Forstaaelse af den Styrke, der laa i Ordene om „de mange Bække smaa", og det skyldes de mange andre Mænd, der fulgte dem ved af deres mere end tarvelige Løn troligt at lægge Skilling til Skilling og derved danne den første Grund til en Kassebeholdning, der steg og steg, alt som Aarene gik, til den i vor Tid naaede en Størrelse, der vilde have forekommet dem saa svimlende, at de end ikke turde have drømt sig den. Nutids-Underofficerer er saa tilbøjelige til at se overlegent ned paa Fortids-Underofficeren; man husker ikke altid, at hver Tid har sine egne Typer; vi ser paa dem med vore egne Øjne i Stedet for med Datidens, thi gjorde vi dette, vilde vi faa at se Mænd, der lagde en adskilligt dybere Betydning f. Eks. i det ene Ord: Kammeratskab, end man nu gør, Mænd, som foruden at tænke paa sig selv ogsaa ejede Evnen til at se fremad og tænke paa de Slægter, der skulde komme. Derfor blev der ogsaa Velsignelse ved de mange smaa Bidrag; ved dem blev megen Sorg mildnet, megen Nød lindret; thi Skillingerne ynglede saa stærkt, at man efter 150 Aars Forløb var stærkt oppe imod at have udbetalt 1 Million Kroner i Understøttelser af forskellig Art.

Følger man de forskellige Foreninger i Tids-Rækkefølge efter deres Oprettelse og lægger Mærke til deres Formaal, er her atter et Punkt, der taler til Fordel for vore gamle Kammerater fra hine Tider. Først — fra 1737 — tænker man paa gennem en Begravelseshjælp at lindre Nøden og Sorgen i de Hjem, hvor Forsørgeren falder bort; senere — fra 1820 — begynder Enkekasserne at opstaa, og sidst — fra 1833 — begynder man at tænke paa sig selv ved Oprettelse af Hjælpe- og Understøttelseskasser, der i 1862 og 1865 gaar over til Laane- og Sparekasser, gennem hvilke man bl. a. sikrede sig selv en ofte ret betydelig Pengesum, naar man traadte ud af Hæren eller afgik ved Døden.

Fra 1836 er Skydning et af Formaalene, og fra 1885 — for en enkelt Forenings Vedkommende — Gymnastik. Fra 1857—1858 begynder Kundskabstrangen at gøre sig gældende gennem Oprettelse af Læseforeninger, Fælleslokaler, Biblioteker etc., indtil man endelig fra 1885 toner rent Flag ved at lade Formaalet gaa ud paa at højne Standen. Ind her imellem slynger sig saa Formaal som Kammeratskab (fra 1857) og Selskabelighed (fra 1858), og som et Tidens Tegn viser der sig fra 1880 et Formaal som Repræsentation.

Ønsket om at rejse en Bygning med billige Boliger eller Friboliger er fremme allerede saa tidligt som i 1869; men uagtet der flere Gange senere er Tilløb til paa ny at tage Spørgsmaalet op, saa er det, ligesom Standen her har fundet en Sten, den ikke formaar at løfte, og — skulde en af Grundene hertil ikke netop være den, at den har holdt sig til de mange smaa Foreninger hver med sit lille Special-Formaal, medens den stadig har maattet savne den store Standsforening for hele Landet, den, der skal tage Underofficeren under Armene fra den Dag, han indrulleres mellem de faste Befalingsmænd, skal raade og vejlede ham, lære og undervise ham, laane ham Penge, understøtte og hjælpe ham, om det gøres fornødent, skal give ham et Alderdomshjem og en sammensparet Sum, naar han forlader Tjenesten, og sluttelig sænke ham i sin Grav og støtte hans Enke og Børn, naar han en Gang gaar hjem til den store Brigade.

Pladsen tillader os desværre ikke her at gaa nærmere ind paa alle de mange Foreninger, der eksisterede i 1891. Enkelte af dem har dog været af en saa banebrydende Natur eller frembyder paa andre Omraader saadanne Ting af Interesse, at de ikke ganske bør forbigaas, hvor Talen er om Underofficerernes Foreningsliv.

Som Veteranen mellem alle vore Foreninger staar „Understøttelsesanstalten for Artilleriunderofficerer m. fl.“,[247]) der er oprettet den 14. August 1737 oprindelig som Ligkasse, senere — i 1833 — tillige som Hjælpekasse og i 1839 som Enkekasse. Den er stiftet af Oberst C. G. v. Reitzenstein, Chef for det kgl. danske Artilleri. Foreningens høje Kulturtrin træder os straks i Møde ved, at dens Love indledes med en kortfattet, men meget interessant historisk Oversigt, noget

der desværre er en stor Sjeldenhed mellem Underofficersforeninger; det er saaledes med en ikke ringe Overraskelse, man erfarer, at der er Foreninger, der end ikke kan oplyse noget om Tiden for deres Oprettelse, ja, at man endog kan støde paa en Udtalelse om, at en Forening intet Arkiv ejer fra sine første 40 Aar (!).[248])

Det fremgaar af Understøttelsesanstaltens Oversigt, at det oprindelige, ugentlige Bidrag kun var „2 Skilling pr. Interessent", og naar man saa hører, at den i et enkelt Aar — ganske vist saa sent som i 1909 — har udbetalt et Beløb af ialt 11234 Kr. 25 Øre i Enkepension og Begravelseshjælp, afgiver dette netop et slaaende Bevis paa, hvorledes de smaa Penge kan voksé sig store. Som noget ret enestaaende og for sin Tid karakteristisk skal nævnes, at en Passus i Lovene bestemmer, at enhver fast Underofficer af Artilleriet er pligtig til at være Medlem af Kassen, hvilken Bestemmelse staar ved Magt den Dag i Dag.

Et Par af Paragrafferne fra Lovene for Enkekassen af 1839 giver et helt lille Billede af Underofficerernes Liv. Det hedder saaledes i § 22: „Ved Degradationsstraf udstryges den paagældende af Kassen og faar det halve af sit erlagte Indskud tilbage. Optages han atter som Underofficer, skal han give nyt Indskud, og hans Anciennitet regnes da fra den Dato, han optages," og i § 23: „Naar en Interessent med velberaad Hu skiller sig selv ved Livet, har hans Enke derved tabt al Krav paa Kassen (!), medmindre Selvmorderen (!), efter indhentede Oplysninger, tilstedes en kristelig Begravelse i Stilhed"(!).

Ogsaa den næste Forening i Rækken: 13. Bataillons Pensionskasse for Underofficers-Enker fra omkring 1820, er stiftet af en Officer, Afdelingens Chef, Prins Frederik af Hessen-Cassel.[249]) Det samme er for saa vidt Tilfældet med den derpaa følgende: 27. Bataillons Pensionskasse for Underofficers-Enker fra 1822; men her er det ikke en enkelt Officer, men hele Afdelingens — det oprindelige slesvigske Infanteriregiments — Officerskorps, der rejser Sagen. Foreningens ældste, nu eksisterende Love er fra 1839, og Fundatsen, der selvfølgelig er paa tysk, bærer Bud om det patriarkalske Forhold, der den Gang var tilstede mellem Officerer og Underofficerer. Det hedder deri: „Um es den Unterofficieren dieses Regiments, oder denen mit ihnen in gleicher Nummer stehenden Personen möglich zu machen, nach ihren Tode ihren Wittwen ein bestimtes jährliches Einkommen verschaffen zu können, hat das Regiment sich bewogen gefunden, im Jahre 1822 für letzte eine Wittwencasse zu errichten,

deren Statuten, aus dem Jahre 1827, jetzt revidirt sind." Efter Fundatsens § 22 Pkt. 1 var Kontingentet kun $^3/_4$ Sk. lübsk (ca. 5 Øre) hver Lønningsdag, og dog var Kapitalen i 1854 naaet til en Størrelse af 12780 Rdl. At Fundatsen taler om Degradation og Desertion kan ikke forundre den, der er fortrolig med Tidsaanden.[250])

Som den ældste, alene af Underofficerer stiftede, Forening skal nævnes den „den 22. November 1836 af Underofficerer i Hans kongelige Højhed Prins Frederik Ferdinands Regiment lette Dragoner" oprettede Enkekasse, nu „Enkepensionskassen for Enker efter faste Underofficerer, samtlige Spillemænd og Haandværkere ved 3. Dragonregiment".[251])

Som Nr. 5 i Tidsrækken møder man det i 1836 oprettede „Det fynske Infanteriregiments Underofficers-Skydeselskab", fra 1844 „Fredericia Garnisons Underofficers-Skydeforening". Her træffer man for første Gang Skydning som en Forenings samlende Element, men samtidig saa meget andet af Interesse i denne Forening, at man til Trods for den knappe Plads maa værdige den lidt Omtale.

Af et Loveksemplar fra 1846 fremgaar det, at Kontingentet var 3 Sk. lübsk pr. Maaned, at man laante Penge ud til 4 % Rente, at man, mod en Leje af 5 Sk. lübsk for hver Gang, udlejede Foreningens Ligskamler til Personer uden for Foreningen, og at „Ordonnancerne" (altsaa Underofficerer) skulde skyde, naar de havde Tid til det for deres Tjeneste. I en senere Paragraf tillades det ethvert Medlem at medtage „2 Damer" til Ballerne, men, hedder det derefter, „de Fruentimmer, som medtages, maa være anstændige og bekendte som sædelige, da disse ellers maa taale at bortvises". For den ene Dame, alias Fruentimmer, skulde der dog betales 15 Sk. lübsk i Entré, og saa tilføjes der ret vittigt, at der omvendt ikke tilkom det Medlem nogen Godtgørelse, der mødte uden Dame; de burde dog have haft noget for at danse med de andres overkomplette „Fruentimmer".

Hvad der dog i en ganske særlig Grad giver denne Forening en Undtagelsesstilling, er dens ejendommelige, næsten intime Forhold til Landets Konge, Frederik VII. Allerede som Prins deltog han i Foreningens første Skydning den 8. September 1836, ved hvilken Lejlighed han personlig tegnede sig som „Frederik, fast Medlem med 50 Rdl. aarlig, saalænge jeg lever". Senere deltog Prinsen ofte i Foreningens Fester, og i 1842 modtoges han med en Sang, hvis

første og sidste Vers her skal gengives, fordi de saa tydeligt karakteriserer det hjertelige og tillidsfulde Forhold, der her herskede mellem Landets vordende Konge og Underofficererne:

„Held os, vor Fyrste! Du glemte os ikke!
Atter vi møde de huldrige Blikke,
Hvormed Du fordum saa tidt blandt os stod,
Hørte vor Glædes-Sang — styrked' vort Mod.
. . . .

Fyrste! Kanonernes Knald Dig indbyder,
Medens vort Hurra omkring Dig genlyder.
Bøssen Du tage; til Sædet Du gaae;
Indvie Skiven ved — Centrum at naae!!"

Prinsen nøjedes nemlig ikke med alene at deltage som Gæst; med den ham af Foreningen i 1836 skænkede Bøsse, der nu findes i Rosenborg-Samlingen, deltog han personlig i Skydningen og bar, som de andre, sine Gevinster foran sig paa Brystet.

Som Konge deltog han i Foreningens 25-Aars Stiftelsesfest den 22. Juli 1861, og da han ved denne Lejlighed erfarede, at Formanden var født paa samme Dag som han, men dog var 5 Timer ældre, honorerede han ham paa militær Vis og udbrød: „Saa skal du, som den ældste af os to, i Dag føre Kommandoen her over din Konge og alle tilstedeværende," hvorpaa han paa Formandens „Træd an!" stillede sig foran ham som Foreningens højre Fløjmand.[252])

Saa følger videre:
Understøttelsesforeningen ved Livgardens Musikkorps (1846),
Hjælpe- og Enkekassen ved 4. Dragonregiment (omkring 1852),
Livgardens Underofficersforening ($^{25}/_{7}$ 1853),
Enkepensionskassen for Livgardens Underofficersklasser (1853),
11. Bataillons Underofficerers Skydeforening og Enkekasse ($^{5}/_{6}$ 1855),
12. Bataillons Underofficerers Enkekasse ($^{1}/_{8}$ 1855) og
Ingeniørunderofficersforeningen ($^{1}/_{1}$ 1857).

I denne sidste Forening møder der os for første Gang efter den store Artilleriforening en Forening, der omfatter en hel Vaabenart. Ogsaa denne Forenings Love indledes med en kort Oversigt over dens Udvikling, og det falder straks i Øjnene, at den fra første Færd har taget alle Formaal i sin Tjeneste, hvorfor den ogsaa indtil vore Dage har forstaaet at bevare Stillingen som Ingeniørunderofficerernes

eneste Forening, hvad der giver den en stor og fortjent Betydning.[253])

Videre fortsættes Rækken med:

3. Artilleriafdelings Underofficersforening og Bibliotek ($^{11}/_{1}$ 1858),
1. Bataillons Underofficersforening ($^{1}/_{10}$ 1859) og
Begravelseskassen for Hærens Underofficerer ($^{27}/_{2}$ 1861).

I denne sidste træffer vi for første Gang en Forening, der omfatter hele Landets Underofficersstand, og som saadan er den et glædeligt Tidens Tegn. Som det fremgaar af Navnet, er imidlertid dens eneste Formaal det, at yde Begravelseshjælp; men paa dette Omraade kan den da ogsaa se tilbage paa en velsignelsesrig Virksomhed, idet den i Løbet af næppe 50 Aar har udbetalt Begravelseshjælp til et samlet Beløb af 157530 Kr.[254])

Derefter følger:

5. Dragonregiments Underofficersforening ($^{31}/_{12}$ 1862),
10. Bataillons Underofficerers Laane- og Sparekasse ($^{1}/_{4}$ 1865),
Guidernes Spare- og Laanekasse ($^{1}/_{4}$ 1865),
Aalborg Garnisons Underofficersforening ($^{1}/_{11}$ 1865) og
Nyborg — — ($^{1}/_{11}$ 1865).

Nyborg var den eneste Garnisonsby, hvis Underofficerer konsekvent forstod at gennemføre Enhedstanken i Foreningsspørgsmaalet, og det er derfor, foreningsmæssigt set, en tung Skæbnens Tilskikkelse, der er bleven den til Del ved, at Garnisonen i vore Dage blev spredt. Landets Forsvar gaar selvfølgelig forud for saadanne Hensyn; men ved en Garnisonsomlægning brister der let Traade, der kun vanskeligt lader sig knytte paany, og i Nyborg har man sikkert følt dette haardere end mange andre Steder.[255])

Saa følger:

5. Dragonregiments Underofficerers m. fl.'s Enkekasse ($^{9}/_{11}$ 1866),
2. Bataillons Underofficersforening ($^{6}/_{2}$ 1867),
9. Bataillons Underofficerers Laane- og Understøttelseskasse (1869),
11. Bataillons Spare-, Laane- og Understøttelsesforening for faste Underofficerer o. l. ($^{1}/_{1}$ 1870) og
Underofficersforeningen af 1870 ($^{1}/_{4}$ 1870).

Nogen Tid forud for denne sidste Forenings Oprettelse var der gaaet en ret betydningsfuld Bevægelse, idet Repræsentanter for omtrent samtlige i København garnisonerende Afdelingers Underoffi-

cerer, efter en gennem Souskommandanten udsendt Indbydelse, Lørdag den 13. Februar 1869 Kl. 7 Aften afholdt et Møde paa selve Hovedvagten paa Kongens Nytorv. Ideen til Mødet var udgaaet fra Oversergent Brasch ved Livgarden, hvis Tanke det var „at stifte en Forening med det Formaal at oprejse en Bygning i Kjøbenhavn, i hvilken afskedigede Underofficerer og Underofficersenker kunde erholde billige, eller om mulig Friboliger". Hertil knyttede Oversergent Høffler af 1. sjællandske Brigades Stab Ønsket om, „ved et Pensionsfond at søge Underofficers-Enker sikrede mod Næringssorg".

Det var store Tanker og store Formaal, og de gjaldt ikke København alene, men hele Landet. Mødet resulterede i Nedsættelsen af en Komite, der senere delte sig i et Flertal og et Mindretal. Man fordyber sig med Glæde i Komiteens Forhandlinger, dens Udkast til Love og dens endelige Betænkning, man følger med Beundring de fremsynte Mænds ærbødige og dog frimodige Henvendelse til Myndighederne, og det er med blandede Følelser, man læser det Svar, som disse Mænd modtog den 20. December s. A. fra Krigsministeriet:

> „at da der for Tiden paatænkes Skridt til Underklassernes forbedrede Stilling efter Afskedigelse fra Militærtjenesten, kan Gennemførelsen af denne, ligesom af enhver anden Plan, der gaar ud paa ved Selvhjælp at understøtte afskedigede Underofficerer, ikke for Tiden anses som heldig eller ønskelig, (!)
>
> at Lovudkastets § 2, første Stykke — (der gik ud paa, at alle Underofficerer skulde være Medlemmer af Foreningen) — ikke kan gennemføres uden ved en Lov, der maa forelægges Rigsdagen, og
>
> at der for Øjeblikket ikke kan gives noget Tilsagn om at ansætte i Bestyrelsen den i § 30 omhandlede finanskyndige Embedsmand." [256])

Det er sikkert uden for al Tvivl, at Underofficersforeningen af 1870 har været Frugten af denne Bevægelse, og i sit Jubilæumsskrift fra 1895 skriver den da ogsaa, at „dens Forhistorie kan føres tilbage til Slutningen af Treserne". Ogsaa denne Forening begyndte med Byggetanken, men fandt det formaalstjenligt at opgive den allerede i 1874, og ogsaa denne Forening omfatter, ligesom Begravelseskassen, hele Landet, men atter her kun med det ene Formaal. Den store Kongs-Tanke, at samle *alle* Underofficerer og *alle* Formaal i *en* stor Landsforening, er endnu den Dag i Dag en uløftet Sten.

Regnet efter Medlemsantallet er Underofficersforeningen af 1870

desværre kun en lille Forening; regner man derimod efter dens Formue, bliver Forholdet et ganske andet; indtil 1909 har den udbetalt ca. 170000 Kr. i Understøttelse.[257])

Sluttelig kommer følgende Række af Foreninger:

Understøttelsesforeningen for Gardehusarregimentets Underofficerskorps ($^1/_2$ 71),

Underofficers-Garnisonsbiblioteket i Viborg ($^1/_7$ 71),

Den ved Livgarden bestaaende Hjælpekasse af $^{20}/_2$ 1872 for Underofficerer o. l. Spillemænd,

15. Bataillons Underofficerers Understøttelsesforening (1872),

Spare-, Laane- og Understøttelseskassen for Underofficerer o. l. ved 2. Dragonregiment ($^1/_1$ 1873),

Guidernes Læseforening (April 1873),

Understøttelses- og Laanekassen for 3. Dragonregiments Underofficerskorps af 1. Januar 1874,

Underofficerernes o. l. Understøttelsesforening i Viborg Garnison ($^1/_{10}$ 1874),

Laane- og Understøttelseskasse for Underofficerer o. l. ved 5. Dragonregiment ($^1/_2$ 1875),

4. Dragonregiments Underofficersforenings Laane- og Understøttelsesforening ($^1/_7$ 1876),

9. Bataillons Underofficerers Skydeforening, Enke- og Laanekasse ($^{16}/_4$ 1878),

10. Bataillons Underofficerers Enkekasse ($^1/_{10}$ 1878),

1. Regiments Underofficersforening (Oktober 1880),

Næstved Garnisons Underofficersforening ($^1/_{12}$ 1880),

3. Regiments Underofficersforening ($^1/_{11}$ 1882),

21. Bataillons Underofficerers Spare-, Laane- og Understøttelseskasse ($^1/_1$ 1883),

4. Regiments Underofficersforening ($^1/_1$ 1883),

4. Artilleriafdelings Underofficersforening ($^5/_2$ 1883),

Underofficersforeningen i Odense (Maj 1883),

Gymnastiklærerforeningen „Olympia“ ($^9/_4$ 1885),

28. Bataillons Underofficerers Understøttelsesforening af 13. Juni 1885,

2. Dragonregiments Underofficersforening ($^1/_{12}$ 1885),

8. Regiments Underofficersforening ($^{14}/_8$ 1886),

Forplejningskorpsets Underofficersforening ($^{5}/_{3}$ 1887), der ganske naturligt er den eneste inden for Korpset,
Artilleriunderofficersforeningen ($^{26}/_{2}$ 1890),
3. Dragonregiments Underofficerers Læseforening ($^{24}/_{1}$ 1891),
Aarhus Garnisons Underofficersforening ($^{18}/_{2}$ 1891),
Guidernes Begravelseskasse (Maj 1891) og
23. Bataillons Underofficerers Hjælpe- og Laaneforening ($^{16}/_{5}$ 1891).

Hermed slutter Rækken af de Underofficersforeninger, der eksisterede ved *Underofficersforeningens* Oprettelse i 1891; men ogsaa efter den Tid er der oprettet talrige Foreninger — indtil 1910 alene 22 —, og den nye Garnisonsomlægning og Oprettelsen af nye Afdelinger har sikkert i de senere Aar forøget Antallet i en saa betydelig Grad, at dette i Øjeblikket er stærkt op imod hundrede.

UNDEROFFICERSFORENINGEN

1891 — 30. Oktober — 1916.

Alexis Haslo

UNDEROFFICERSFORENINGEN adskiller sig ved hele sin Tilblivelsesmaade i en ganske særlig Grad fra alle andre eksisterende Underofficersforeninger; thi medens disse næsten alle er dannede over et bestemt Program og med et forud nøje gennemtænkt Formaal, foreligger der ikke noget saadant ved Underofficersforeningens Stiftelse, i ethvert Tilfælde ikke noget officielt. Foreningen blev til som Frugten af en Ide, baaret frem af hele det ideale Livssyn, som dens Stifter var i Besiddelse af.

Victor Henrik Viggo Krohn, der er født den $^{2}/_{12}$ 1859, var — og er — et Stemningsmenneske, en Idealist af det reneste Vand, en af dem, der skal til i smaa som i store Samfund for at drive fremad og opad, medens de selv til Gengæld lider Skuffelse paa Skuffelse, fordi det store Flertal af mere materielt anlagte staar uforstaaende over for de nye Ideer og ikke formaar at følge eller kun følger tøvende uden at vide, hvor det hele bærer hen; Krohn selv kunde næppe heller have givet Svar herpaa, da han i 1891 førte sin Ide ud i Livet. For ham har der vel kun staaet noget om, at den Stand, han var kommen til at tilhøre, ikke kunde komme til at staa højt nok; han følte, at den endnu var belemret med for mange af Fortidens Skrøbeligheder, og det er vel i Grunden et stort Spørgsmaal, om Krohns Ideal af en Underofficer selv i vore Dage er bleven naaet, eller om det overhovedet nogensinde vil kunne naas.

Til sin Gerning havde Krohn to hinanden diametralt modsatte Egenskaber — nogle vil kalde dem Fejl —, som han ofte har maattet høre ilde for; men som paa den ene Side sikkert alligevel har været det Kit, der bandt det løst sammentømrede Materiale sammen i Foreningens første vanskelige Aar, medens de paa den anden Side blev den Løftestang, der i senere Aar førte Foreningen ind paa saa mange for Standen store og betydningsfulde Spørgsmaal.

Han havde for det første en aldeles fortrinlig Administrationsevne parret med en Sans for det minutiøst korrekte, der for mange syntes at grænse til det smaatskaarne. Han administrerede samtidigt som Formand, Kasserer, Bogholder, Sekretær, Dirigent, Revisor o. m. a., han saa alt, paatalte alt — ikke mindst hos sig selv — og de, der i Foreningens første Aar stod ham nær, maa ofte sande, at han har været en Faktor i deres Opdragelse og deres Uddannelse.

Samtidig hermed formaaede han ogsaa i et givet Øjeblik at se stort paa en Sag. Hvor kender vi ham ikke fra Generalforsamlingerne, naar han Gang paa Gang forfægtede, at Foreningen var ensbetydende med Standen i sin Helhed; den bestod ikke af saa og saa mange Afdelinger eller Vaabenarter, hvis Specialinteresser skulde plejes, den var Standen, og til dens Bestyrelse krævede han Mænd, der virkelig var deres Opgave voksne, som vilde og kunde arbejde, og som ikke tog den ærefulde Plads op, fordi den Afdeling, til hvilken de tilfældigt hørte, i misforstaaet Egoisme krævede sig repræsenteret. Som han saa paa Afdelinger og Vaabenarter i Forhold til den store Forening, saaledes saa han ogsaa paa Standens Mænd, i hvem han kun saa *Underofficerer,* uanset hvilken Grad de tilhørte; og ligesom han selv forstod at indordne sig under en yngre og intelligent Kammerat, saaledes skulde de ældre i Foreningsanliggender bøje sig under ham, og de gjorde det med Glæde under hans mangeaarige, fortrinlige Ledelse af Foreningen.

Naar Foreningens Historie nu skal skrives, saa er det da ogsaa først og fremmest Krohn, vi maa ty til. Paa et Bestyrelsesmøde den 5. April 1895 foreslog Foreningens Sekretær, Sergent A. J. Rasmussen af Fodfolket, „at der af en af dem, der kendte Foreningen fra dens første Dage, burde udarbejdes en Oversigt over Foreningens Virksomhed fra Stiftelsesdagen til Dato." Dette Arbejde tog Krohn sig paa, og det foreligger nu som et 84 Kvartsider stort, haandskrevet Værk: „Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforenings Oprindelse, Tilblivelse og Udvikling fra $^{6}/_{2}$ 89—$^{1}/_{4}$ 95, udarbejdet efter Hukommelsen paa Grundlag af Foreningens Bøger og Arkivsager af Victor Krohn, Sergent ved 31. Bataillon.", og takket være dette Værk er vi derfor i Stand til at følge Foreningen fra dens Stiftelse, ja endog at blive klar over den Bevægelse, der gik forud for dens Oprettelse, en Bevægelse, der, selv om den holdt sig inden for en enkelt Afdeling, dog blev den egentlige Forløber for Underofficersforeningen.

Naar Foreningens Stifter senere blev det inkarnerede Foreningsmenneske, som vi kender ham, byder Sandheden at fortælle, at han nærmest var det stik modsatte i de første syv Aar af sin Underofficerstid. Selv skriver han herom: „en mærkelig Særhedsfølelse havde afholdt mig fra at indmelde mig i de den Gang som nu eksisterende Bataillonsforeninger." Der kom imidlertid en Lejlighed, hvor der blev sagt, at han blev nødt til at gaa med; det var, da 1. Regiments Underofficerer den 6. Februar 1889 ved et Festmaaltid paa Etablissementet „Søfryd" fejrede 25-Aarsdagen for Fægtningen ved Sankelmark. Festen blev en stor Skuffelse for ham; hør selv, hvad han skriver om de Tanker, der opfyldte ham, da han hen paa Natten paa Vejen fra Lokalet ad Dosseringen gik til sit Hjem paa Østerbro; thi i disse Tanker ligger hele hans Ide, der nu sikkert vil forekomme os lille og ubetydelig, men som den Gang i Virkeligheden var en stor og god Tanke, der i sig bar Spiren til det, som han og efter ham flere andre af Standens første Mænd har arbejdet videre paa. Han skriver:

„Jeg forlod tidligt Selskabet, skuffet og ærgerlig over, hvad jeg havde set; men paa Hjemvejen skød den Tanke op i mig, at det maatte være en stor og smuk Opgave at samle alle disse spredte Kræfter, indordne dem under en fast og sikker Ledelse for derved at hæve deres Præstationer og derved Niveauet i det hele taget, og samtidig slog det ned i mig, hvor unaturligt det var, at ikke hele Garnisonens Underofficerer i en By som København var sammensluttede i en fælles Forening, hvor stort et Svælg der i Grunden var imellem de forskellige Afdelinger — ikke at tale om Vaabenarter —, og hvor ringe et Kendskab, ud over et ganske forbigaaende, Underofficererne af de forskellige Afdelinger havde til hverandre.

Jeg lod det ikke blive ved denne ene Aftens Grubleri, Ideen vendte atter og atter tilbage med fornyet Kraft, men — som sagt — jeg tror, at jeg den Gang havde den Fejl, at jeg følte mig for ung, jeg manglede Mod til at realisere min Tanke, og det var kun i Samtale med ganske enkelte Kammerater, at jeg vovede at fremsætte mine Idéer, der i Reglen blev optaget uforstaaende eller anset for at være uigennemførlige."

Der skulde dog gaa et helt Aar hen, før han — i Februar 1890 — „tog Mod og Mands Hjerte" til sig, som han skriver, og fik sammenkaldt en Kreds af Kammerater — ældre og yngre — til et Møde i sit Hjem i Hinrichsensgade (Ringstedgade) Nr. 1. Mødet fandt Sted den 28. Februar, og paa dette udviklede han sin Tanke, „dog saaledes, at den først skulde realiseres inden for Regimentet". Man blev

enige om at arrangere en Fest i Løbet af den kommende Vinter, og „at enhver efter sin Evne skulde bidrage sit til, at der kunde stilles et forud planlagt Program til en Aftenunderholdning paa Benene". Blandt andet blev der oprettet en Kvartet bestaaende af Sergenterne C. C. Stude (Woidemann) og O. W. Sørensen (1. Ten.), S. A. J. B. Kølle (2. Ten.), P. E. Køppen (1. Bas) og C. A. P. H. Keil og C. C. Nielsen (Nyø) (2. Bas). Krohn selv paatog sig at indstudere Sangene med Kvartetten, og for at det hele skulde virke mere som en Overraskelse, end hvis Øvelserne blev afholdte i Kastellet, samledes man en Gang om Ugen i Krohns Hjem.

Da Festen skulde afholdes, viste det sig imidlertid, at alle — undtagen Kvartetten — havde svigtet, og man maatte derfor paa andre Maader se at faa Programmet udfyldt. Festen blev afholdt paa „Søfryd" den 4. December s. A. og var overordentlig vellykket.

Tirsdag den 10. Marts 1891 afholdt Kvartetten sin 2. Fest, denne Gang i Lokalet Østergade 15, og af Programmet fremgaar det, at den først nu havde antaget et Navn, nemlig

„*Underofficerskvartetten „Perpetua*""

efter Navnet paa dens første Øvelsesdag, den 7. Marts.

Sommeren 1891 bragte nogle nye Ind- og Udmeldelser, derved tabtes Interessen lidt efter lidt, og stille gled „Perpetuas" Tilværelse ud i Sandet.

1891.

Tanken lod dog stadig ikke Krohn have Ro, og da han en Dag i Oktober Maaned 1891 var paa Vagt i Barakkelejren paa Amager, hvor en Del jævnaldrende Kammerater af 1., 3. og 4. Regiment var samlede som Lærere paa Militærarbejderskolen, udviklede han den der over for nogle af disse, „og," skriver han,

> „skønt jeg her stod overfor Kammerater, der ikke kendte mig, og med hvem jeg aldrig tidligere havde talt, saa blev mine Udtalelser dog modtagne med en ganske anderledes Forstaaelse og Sympathi end tidligere ved mit eget Regiment. Dette var saa meget mærkeligere, som Forholdet mellem Underofficererne af de forskellige Afdelinger og Vaabenarter den Gang var meget spændt, nærmest fjendtligt, og da der nu en Gang var vundet Proselyter, gjaldt det først og fremmest om at liste sig ganske smaat frem og finde det Middel, gennem hvilket man kunde haabe at faa dem dra-

get sammen, saa at de kunde lære hinanden at kende, faa Kærlighed og Agtelse for hinanden, og derved komme til Erkendelse om at tilhøre en og samme Stand. Som dette Lokke- og Bindemiddel valgte man atter Sangen, og da Krohn *Fredag den 30. Oktober 1891* paany aabnede sit Hjem for en Kreds af Underofficerer, bestod da denne ogsaa udelukkende af Mænd, der havde Lyst til at ofre sig for Sangen."

Om Mødet skriver Krohn:

„Der eksisterer desværre ingen Oplysninger om dette Møde, kun erindrer jeg, at jeg begyndte med at udvikle mine Anskuelser, at de slog godt an, men at vi blev enige om at gaa smaat til Værks ved foreløbig kun at danne et Sangkor, igennem hvis Fester det saa efterhaanden skulde lykkes os at faa vore Kammerater i Tale og efterhaanden glide over til den større og alvorligere Del af vor Opgave."

Som den store og alvorlige Opgave blev allerede her fremsat Tanken om at tilvejebringe en Ejendom, der foruden at indeholde mindre Selskabslokaler tillige skulde indeholde Friboliger for ældre, værdigt trængende Underofficerer.

Saaledes blev Foreningen til uden Love, uden Valg af Embedsmænd, uden Bogføring, uden Navn, og dens Regeringsform blev i de første Aar den reneste Suverænitet.

Følgende 23 Underofficerer var Foreningens Medstiftere hin betydningsfulde Aften: 1) H. P. Andersen (eneste Oversergent), 2) V. M. Berner, 3) C. N. Bruhn, 4) Ehlern, 5) L. O. H. Evens, 6) Foltmar, 7) F. V. J. Hansen, 8) H. C. Hansen, 9) T. P. J. Hansen, 10) A. Jensen, 11) C. Jensen, 12) C. Jensen, 13) I. H. Jensen, 14) C. A. P. H. Keil, 15) S. A. J. B. Kølle, 16) H. V. Lønholdt-Petersen, 17) Nellemose (eneste Stabssergent), 18) A. Nielsen, 19) C. C. Nielsen (Nyø), 20) A. C. Rasmussen, 21) C. C. Stude (Woidemann), 22) Sørensen og 23) O. W. Sørensen. Af disse har, foruden Krohn, følgende været Medlemmer uafbrudt siden da, nemlig: 7) F. V. J. Hansen, 9) T. P. J. Hansen, 12) C. Jensen, 13) I. H. Jensen og 15) S. A. J. B. Kølle.

Mange af disse Foreningens første Medlemmer gled straks eller senere over i den store Forglemmelse, andre har indtaget beskedne Stillinger som Medlemmer, andre igen kom til at spille større Roller i Foreningens Liv, som f. Eks. Lønholdt-Petersen, der senere blev dens Formand; men ingen af dem har sikkert gjort sig saa fortjent af Foreningen som Sergent Thorvald Peter Julius Hansen af Fod-

folket. Foreningen har ikke ejet nogen mere trofast, selvopofrende og udmærket Arbejder i sin Midte end ham. Hans sjeldne Arbejdskraft, hans Energi og hans klare Hjerne har været en aldeles fortrinlig Støtte for de vekslende Bestyrelser, indtil han i 1908 selv udtraadte af Bestyrelsen; og hans elskværdige, vindende og beskedne Personlighed skaffede ham i Aarenes Løb en Vennekreds, der strakte sig fra det ældste Medlem til det yngste. Selv efter at have forladt den militære Tjeneste i en forholdsvis ung Alder har han Gang paa Gang stillet sin Arbejdskraft til Bestyrelsens og Foreningens Disposition, og endnu den Dag i Dag er han en af Foreningens bedste Støtter.

T. P. J. Hansen.

For Kontingentet — 50 Øre pr. Maaned — blev der lejet Øvelseslokale paa „Sortedamslund", et nu forsvundet, folkeligt Forlystelsessted mellem Dosseringen og Ryesgade, og her tog saa Sangøvelserne deres Begyndelse Fredag den 5. November. Afdelingsfølelsen gjorde sig dog den Gang gældende i en saa høj Grad, at der i Begyndelsen maatte tages lige mange af hvert Regiment paa de forskellige Stemmer, uanset om de paagældende kunde synge Stemmen eller ej (!), og særlig var naturligvis Yderstemmerne stærkt eftertragtede. Ordene maatte ofte sættes paa Skruer, Mistænksomheden og Angsten for, at den enkelte Afdeling paa en eller anden Maade skulde blive forurettet, sad stadig paa Lur, og kort efter Oprettelsen bevirkede en ubetydelig Konflikt, at $^1/_3$ af Medlemmerne rystede Støvet af deres Fødder, og med Foreningens mindste Medlemsantal — 17 — gled den over i det nye Aar.

1892.

Foruden Sangerne traadte nu ogsaa andre Kræfter til, saaledes at Foreningen, da den den 3. Marts afholdt sin første Fest, ved egen Hjælp var i Stand til at udfylde hele Programmet til Aftenunderhold-

ningen. Her skal i Korthed omtales, at Sergent Stude (Woidemann) — senere Sergent O. W. Sørensen — og Sergent Keil sang „Gluntarne", at Sergent Thorv. Hansen afslørede sig som Solosanger, at Sergent Evens læste op, og at den uopslidelige „C. C." Nielsen optraadte som en uforlignelig Humorist, hvortil endnu kom Musiker Holms fortrinlige Violinspil. Til Festen, der blev afholdt paa „Sortedamslund", var Tilslutningen stor — ca. 400 Deltagere — og Stemningen udmærket. Foreningen havde ved denne Lejlighed endnu intet Navn, idet der paa Programmet kun staar anført, at Festen afholdtes af "Underofficerer af 1., 3. og 4. Regiment". Krohn skriver selv om Festen:

> „Der herskede en glimrende Stemning hele Aftenen, og jeg personlig følte mig baade glad og stolt over, at saa mange af vore Kammerater fra de tre Regimenter havde givet Møde, hvilket jo maatte varsle godt for, at der var en god Grund at bygge videre paa."

Lokalerne og Serveringen svarede imidlertid ikke til Forventningerne, og straks efter Festen flyttede Foreningen ned i en Kælder-Restauration paa Hjørnet af Dosseringen og Kroghsgade, hvor den tilbragte et af sine lykkeligste Aar, og hvorfra Krohn i sit Værk fremdrager mange hyggelige og glade Minder.

Paa en Generalforsamling den 10. Marts fik Foreningen endelig sit første Navn:

„Underofficerssangkoret af 30. Oktober 1891",

og der blev valgt en Bestyrelse eller Komite, som den blev kaldt, der fik Paalæg om til næste Øvelsesaften at fremlægge et Udkast til Love eller Bestemmelser. Der skrives herom:

> „Naar man ser hen til, at der nu anvendes Maaneder og Aar for at forandre Lovene, saa maa det, vi præsterede som Lovudvalg, jo være aldeles enestaaende, thi vi brugte kun 1 — siger og skriver eet — Møde dertil, og det blev endda afholdt ude paa Skydebanevagten, hvor en af os var paa Vagt. Ogsaa hvad Udgifterne angaar, maa dette Lovudvalg anses for eksemplarisk, thi hele dets Arbejde kostede Koret 38 Øre."

Generalforsamlingen blev fortsat den 17. Marts, og her blev Lovene enstemmigt vedtagne. Da disse er Foreningens første Love, der trods deres Primitivitet dog i al deres Korthed er ret gode, og da de aldrig tidligere har foreligget trykte, optages de her:

„Bestemmelser for Sangerne i Underofficerssangkoret af 30. Oktober 1891.

1. Formaalet er at danne et godt sammenarbejdet Sangkor, som ved Afholdelse af selskabelige Sammenkomster vil arbejde hen til et godt Sammenhold mellem den kjøbenhavnske Garnisons Underofficerer.
2. Kun Sangere kunne optages; disse aflægge først Prøve for Dirigenten, der derefter anviser dem deres Plads i Koret.
3. Til Afholdelse af Udgifter til Lokale m. m. erlægges 50 Øre pr. Maaned.
4. Interesserne varetages af en Komité, der bestaar af 2 Sangere og Dirigenten, hvoraf de to Sangere vælges fra den ene Fest til den anden, saaledes at de fratræde, efter at Regnskabet er fremlagt. Dirigenten indkasserer Kontingentet og forvalter Kassen under Kontrol af de to i Komitéen værende Sangere. Valget af Sange og Ledelsen af disse samt Sammensættelsen af Program ligger udelukkende i Dirigentens Haand. Alle andre Sager, som vedrører Sangkoret, skal forinden forelægges for *samtlige* Sangere til Drøftelse og eventuel Afstemning. Mindst $^3/_4$ af Sangerne skulle være *til Stede*, for at Afstemning kan foregaa (se § 10). I Tilfælde af Stemmelighed afgør Dirigentens Stemme Udfaldet.
5. Komitéen leder Festerne, saaledes at Dirigenten forestaar Aftenunderholdningen, og de to Sangere leder Bordet og Dansen.
6. Den eventuelle Kassebeholdning tilhører Sangkoret under Et; ved Udtrædelsen fortabes enhver Fordring paa Kassen.
7. Torsdag Aften er Øvelsesaften ($7\frac{1}{2}$—$10\frac{1}{2}$), der benyttes efter Dirigentens nærmere Bestemmelse. Kun Sygdom eller Tjeneste (Orlov) betragtes som gyldige Grunde for Udeblivelse; udebliver en Sanger af andre Grunde i tre paa hverandre følgende Øvelsesaftener, betragtes Vedkommende som udtraadt.
8. I den sidste Maaned før Afholdelsen af en Fest optages ingen nye Sangere.
9. Hver Sanger modtager ved Optagelsen i Sangkoret et Eksemplar af Bestemmelserne.
10. Sangkorets Opløsning kan kun finde Sted, naar $^3/_4$ af *samtlige* Sangere stemme derfor. I saa Tilfælde deles Kassebeholdningen ligelig mellem de Sangere, der paa den Tid ere i Koret.

Kjøbenhavn, den 17. Marts 1892. *Komitéen.*"

Den 10. April var Foreningens Formue bleven saa stor (!), 40 Kr., at man blev enig om at anbringe den i „Bikuben".
Den 5. Maj suppleredes Bestemmelserne med følgende Punkt:

„Forinden Afholdelsen af den i § 2 nævnte Prøve skal vedkommende indføres ved en Sanger, hvorefter Ballotation finder Sted."

Den 29. Oktober fejrede Medlemmerne i Sanglokalet Foreningens 1-aarige Stiftelsesfest om en dampende Punchebolle, og Lørdag den 5. November afholdt Foreningen sin anden store Fest, denne Gang i Wittmacks Lokaler.

Paa en Generalforsamling i November Maaned blev det vedtaget, at nye Medlemmer ved Indtrædelsen skulde erlægge et Indskud af 1 Kr.

Aaret sluttede med et Medlemsantal af 23.

1893.

Den 7. Januar afholdt Foreningens Medlemmer med Damer i „Danas Have" (nu Hotel „Dana") paa Nørrebrogade en af de smaa, selskabelige Sammenkomster, der i en Række Aar viste sig som et fortrinligt Bindemiddel inden for Foreningen. Kredsen var baade stor og dog lille nok til at være hyggelig, og Programmet blev holdt inden for meget beskedne Rammer. Damerne havde f. Eks. deres Haandarbejde, der ikke sjældent var en Strikkestrømpe, med; det var endnu i Foreningens lykkelige Uskyldighedstilstand, ja saa „uskyldig" var Tilstanden, at Militærmusikerne, endog ved de store Fester, spillede gratis. Det var Musiker Holm af Fodfolket, der var den musikalske Støtte, og det førte da ogsaa til, at han var den allerførste, der fra Foreningen modtog en skriftlig Tak, hvilket igen gav Anledning til, at der fra den 16. Marts blev indført Registratur og Korrespondancebog.

Torsdag den 2. Marts afholdt Koret i Wittmacks Lokale sin tredie store Fest.

Værten i Øvelseslokalet paa Dosseringen ophørte med sin Forretning i April, og med en Del Besvær fik Foreningen for en maanedlig Leje af 8 Kr. Lokale hos Restauratør Simon, Skindergade 9, hvor den rykkede ind den 19. April. Det blev en sørgelig Sommer, Øvelsesaften paa Øvelsesaften sad Dirigenten og ventede selvanden eller selvtredie, ingen lod høre fra sig, og Breve indlod man sig ikke paa at besvare. Dog mandede man sig op til den 3. November inden for en snæver Kreds at fejre 2-Aars Stiftelsesdagen med en lille beskeden Fest; men derefter slæbte Resten af Aaret sig atter trist afsted, og med et Medlemsantal af kun 19 sluttede det.

1894.

Aaret begyndte med en Generalforsamling den 12. Januar; det blev en af de store Mærkedage i Foreningens Historie, og Krohn skriver herom:

> „Den 12. Januar 1894 blev en Mærkedag i Foreningens Annaler, ... en Dag, som ikke bør glemmes, og som heller aldrig vil blive glemt af dem, der den Gang var til Stede. Mødet blev afholdt i vort Øvelseslokale, ... Af de 19 Sangere mødte de 14, mellem hvilke der udviklede sig en meget lang Diskussion om Dagens brændende Spørgsmaal. Det haabløse i at fortsætte blev fremhævet af saa godt som alle. Kassebeholdningens daarlige Forfatning, der med en eneste Udmeldelse eller med en enkelt Restance vilde have umuliggjort det for os at betale vor Leje, satte jo ikke Sagen i nogen flatterende Belysning, og Resultatet af Forhandlingerne blev en skriftlig Afstemning, hvorved alle med Undtagelse af mig stemte for Sangkorets Opløsning, og dets Levetid var saa dermed til Ende. Kort efter Afstemningen opdagede imidlertid Kølle, at denne var ugyldig, og at Koret saaledes i Virkeligheden eksisterede endnu, idet der i vore Bestemmelser Pkt. 10 fordredes en Majoritet af $^3/_4$ af samtlige Sangere, for at Opløsning kunde finde Sted, og da kun 13 af de 19 havde stemt for Opløsningen, saa manglede der lige akkurat 1 Stemme. Man tog sig imidlertid ikke den Gang Lovene saa nær, nu havde man en Gang opgivet Haabet, og Resultatet blev, trods al Protest, det samme: Sangforeningen var og blev død."

Men som man sad og debatterede det triste Resultat, fremkom H. C. Hansen med den Bemærkning, at fordi „Sangkoret" var gaaet i Hundene, behøvede „Foreningen" jo dog ikke at gaa samme Vej, og han foreslog, at Medlemmerne for at holde sammen paa Stumperne fremdeles skulde vedblive med at betale et mindre, maanedligt Kontingent. Ideen slog udmærket an, og takket være den fortsatte Foreningen fremdeles sin Tilværelse, der nu var ret beskeden, eftersom man selvfølgelig maatte opsige Lokalet for atter at tage til Takke med Krohns Hjem, der saa ofte før havde aabnet sig gæstfrit for Foreningen.

Foreningen ejer en lille morsom Erindring om denne Aften. Paa en af de smaa primitive Stemmesedler havde Kølle med Blyant fremstillet en Tegning, der forestillede Korets Ligbegængelse. Over en Kiste vajer et Banner med Foreningens Navn, en Præst holder Tale, og de sørgende Sangere staar samlede om Kisten. Tegningen vakte megen Moro og blev senere indrammet; nu har den fundet sin Plads paa Foreningens Kontor.

Fra denne Aften blev Sangen altsaa opgivet; Nodebøger og Taktstok, der tilhørte Krohn, men af ham blev skænket til Foreningen, blev lagt til Side og har ikke siden været benyttet. Bøgerne findes endnu i Foreningens Arkiv, Taktstokken derimod — en Ibenholts Stok med Elfenbensspids — er desværre sporløst forsvundet.

Fredag den 30. Marts samledes Medlemmerne til Generalforsamling i Krohns Hjem, og her skiftede Foreningen Navn og kom nu til at hedde:

„Underofficersforeningen af 30. Oktober 1891".

Et af Punkterne paa Dagsordenen var: „Behandling af de nye Bestemmelser, der er frembragte paa Grundlag af Bestemmelserne fra det opløste Sangkor." Kontingentet blev ansat til 25 Øre pr. Maaned, Indskudet til 50 Øre — under visse Forhold 1 Kr. — og for hver Afdeling, som var repræsenteret i Foreningen, blev der valgt en Kasserer. Krohn blev Hovedkasserer Chr. Jensen og I. H. Jensen blev Revisorer, og F. V. J. Hansen, H. C. Hansen og Evens blev Medlemmer af Festkomiteen. Hver 3. Maaned skulde der afholdes en selskabelig Sammenkomst for Medlemmerne, og aarligt 2 Fester. Til Kvartalsmøderne, der kort Tid efter blev til Maanedsmøder, blev der lejet Lokale i „Danas Have".

C. G. H. Bidstrup.

Forslaget om at afholde en selskabelig Sammenkomst hver Maaned fremkom fra hele 10 Medlemmer, og mellem disse dukker der for første Gang et Navn frem, der fortjener at nævnes som et af Foreningens, ja som et af hele Standens største.

Navnet Carl Bidstrup behøver blot at nævnes, og enhver Underofficer, som har den rette Forstaaelse af Standens Kamp, vil føle en Varmebølge i sit Hjærte. Der har staaet Gny om hans Navn, og det vil der sikkert blive ved med indtil hans sidste Stund. Han er en af disse helstøbte, retliniede Personligheder, der baade bliver forgudede

og forkætrede, en af dem, der tæller fanatiske Venner og bitre Modstandere, saaledes som det altid vil være Tilfældet over for en Mand, der ikke skaaner nogen, men hensynsløst svinger Pisken hen over sin Stand for at vække de sløve og drive dem fremad. Bidstrup er Underofficersstanden i personificeret Form; han har aldrig leflet for nogen, han siger sin Mening uindsvøbt til Per som til Povl, og hans Tale er fængende og helstøbt som hans Person; altid rammer han Hovedet paa Sømmet, Kærnen i en Sag. Hvor end Bidstrup var bleven sat i Livet, vilde hans fremragende Egenskaber have tiltvunget sig Opmærksomhed.

Paa en den 11. August afholdt Generalforsamling blev der fremlagt et fuldstændigt Udkast til nye Love. Krohn skriver herom:

> „Det gik imidlertid anderledes til den Gang med at faa nye Love, end det gaar nu; thi jeg sad hjemme og skrev dem ganske alene, og naar vi saa mødtes, saa blev de vedtagne Ord til andet, jeg kunde for den Sags Skyld gerne have ladet dem trykke i Forvejen, — det var unægtelig Foreningens Guldalder."

Vi vilde snarere kalde den en Frode Fredegods Tid; thi Tilstanden var f. Eks. saa idyllisk, at det til Trods for adskillige „Bønskrivelser" fra Krohn til Revisorerne ikke var ham muligt at faa dem til at revidere sit Regnskab, saa at det til hver Generalforsamling blev fremlagt i urevideret Stand; Regeringsformen var endnu uindskrænket monarkisk.

Ved den nævnte Generalforsamling blev Krohn valgt til Formand og Kasserer, Thorv. Hansen til Næstformand. — Den 8. December blev der afholdt en stor Fest med Dilettant-Komedie i Wittmacks Lokaler; Aaret sluttede med et Medlemsantal af 38.

1895.

Dette Aar er saa rigt paa Begivenheder, der hver paa sin Maade dannede Spiren til meget af det, vi kender endnu i vore Dage, at det kræver en udførligere Omtale.

Straks i Begyndelsen af Aaret blev der af H. C. Hansen og Krohn udarbejdet et Udkast til nye Love, og det blev vedtaget at nedsætte

> „et af den øvrige Bestyrelse aldeles uafhængigt Udvalg paa 7 Medlemmer, der paa Grundlag af de indkomne Lovudkast m. m. vil have at udarbejde et samlet Udkast til nye Love for Foreningen."

Dette første egentlige Lovudvalg blev valgt den 12. Januar og kom til at bestaa af Bidstrup, H. C. Hansen (Formand), Chr. Jensen, Krohn (Sekretær), Kølle, A. J. Rasmussen og Walther. Fra og med den Generalforsamling, paa hvilken dette Udvalg blev nedsat, blev der for første Gang ført en Forhandlingsprotokol, der slutter med den just ikke videre smigrende Notits: „Ved Generalforsamlingen var af 47 Medlemmer 19 tilstede".

En Fest den 9. Marts i Lokalet, Østergade 15, skal kun omtales paa Grund af dens originale Betalingsvilkaar. Der skrives herom:

> „Af Medlemmerne deltog der ialt 30, og for deres Vedkommende var der truffet et ganske kuriøst Arrangement, idet det Beløb, der af Bestyrelsen var bleven bevilget til Festen, og som ikke medgik til andre Udgifter, efter Festen blev fordelt mellem dem, der havde deltaget, idet der til enhver saadan blev udbetalt Kr. 1,70."

Ideen var unægtelig original, og det vakte stor Forbavselse, at man nu kunde gaa gratis til Aftenunderholdning og Bal og faa Penge til endda.

Den 16. Marts 1895 blev der i „Danas Have" afholdt en af de for Foreningen og hele dens Fremtid mest betydningsfulde Generalforsamlinger. Af Foreningens 50 Medlemmer havde kun 24 givet Møde; men ingen af disse vil sikkert nogensinde glemme denne Aften, hvor alt blev vedtaget næsten med Enstemmighed, og hvor der herskede en Begejstring, der varslede godt for kommende Tider.

Først fik Forsamlingen sin store Betydning derved, at medens Foreningen hidtil kun havde bestaaet af Underofficerer fra de tre Fodfolksregimenter, saa den nu hele to Ingeniører — Stabssergent A. E. Kjær og Sergent J. F. V. Olsen — i sin Midte; de to „fremmede" Underofficerers Tilstedeværelse vakte ligefrem Sensation. Det skal siges her med det samme, at netop Ingeniørunderofficererne var nogle af de første, der viste deres Forstaaelse over for Foreningen; Ingeniørkorpset har været en af dens mest trofaste Afdelinger, hvis Repræsentation altid har bevæget sig stærkt op imod de 100 %; men for dem har ogsaa altid Begrebet „Underofficer" været ensbetydende med at være Medlem af Foreningen.

Som Pkt. 4 paa Generalforsamlingens Dagsorden fremlagde

Lovudvalget sit Udkast til Love, og som første Led heraf blev Foreningens nye Navn:

„Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforening"

enstemmigt vedtaget uden Diskussion. Under dette saa betegnende Navn førte Foreningen en glimrende Tilværelse i 12 Aar, under hvilken dens Medlemsantal steg fra 50 til ca. 900, og dens Formue fra 22 Kr. 78 Øre til 31448 Kr. 51 Øre.

Af de nye Love skal her iøvrigt kun omtales følgende: § 1 lød som følger:

„Foreningens Formaal er:

1. at søge opnaaet en almindelig Sammenslutning mellem samtlige Garnisonens Underofficerer o. l. af alle Vaaben og Korps for derved at fremme Underofficersstandens Solidaritetsfølelse.
2. at søge tilvejebragt en Kapital, som kan muliggøre det for Foreningen at erhverve en Bygning, der, foruden at indeholde Foreningslokaler, tillige kan afgive Boliger — dels for en moderat Leje og dels som Friboliger — for ældre, værdigt trængende, afskedigede Underofficerer og Enker efter saadanne."

Man lægge Mærke til, at Foreningen ikke senere har fornægtet sit første Program: først og fremmest Foreningslokalerne, derefter — i anden Række — Boligerne.

I § 4 — som hvis Ophav skal nævnes A. J. Rasmussen — indførtes den Bestemmelse, at Underofficerer fra andre Garnisoner, der midlertidigt opholdt sig i København, under deres Ophold skulde betragtes som Foreningens Gæster. Ligesom Foreningen — og forhaabentlig ogsaa dens Gæster fra Provinserne — har haft stor Glæde af denne Bestemmelse, har den været af stor og indgribende Betydning for hele Standen; thi gennem den var det første Skridt gjort hen imod Samarbejdet med Landets øvrige Garnisonsbyer; og naar en Gang den store Samlingstanke bliver til Virkelighed, maa det ikke glemmes, hvem der lagde den første Spire til den.

Fra ham stammer ogsaa en anden betydningsfuld Paragraf, der blev den første Spire til Spørgsmaalet om Begravelseshjælp, og Æren er saa meget større, som der i mange Aar stod et stort Gny om denne Paragraf. Den fik senere § 8, og Lovudvalgene fra de nærmeste Aar herefter vil sikkert erindre, at man blev ved med at skyde dens Behandling ud, saa længe det paa nogen Maade var muligt;

thi var det galt under alle de andre Paragraffer, blev der ligefrem Krigstilstand, naar § 8 var under Debat. I sin oprindelige Form lød den saaledes: „Afgaar et gift Medlem ved Døden, paalignes der Medlemmerne et Ekstrakontingent af indtil 50 Øre; det saaledes indkomne Beløb, der dog ikke maa overstige 100 Kr., udbetales til Enken."

Efterat Lovene var blevet vedtagne, meddelte Krohn Forsamlingen, at hans Moder, Enkefru Ane Marie Elisabeth Krohn havde indmeldt sig som Foreningens første overordentlige Medlem — en Paragraf, ifølge hvilken saadanne kunde optages mod at erlægge enten et Beløb een Gang for alle af 100 Kr. eller et aarligt Beløb af 10 Kr., var nemlig bleven indført i Lovene —. Fru Krohn, der valgte at lægge Grundvolden til Foreningens Byggefond med 100 Kr., lod det imidlertid ikke blive herved; lige indtil sin Død i 1910 vedblev hun at yde Bidrag, og da det tilsidst ikke gik hurtigt nok efter hendes Begreber, rundede hun det paa een Gang op til 1000 Kr. Dette gjaldt dog kun Byggefonden; ogsaa ved mange andre Lejligheder gav hun ret store Beløb til Foreningen, bl. a. ved dens Julefester. Hvad der end mere end dette bidrog til, at Fru Krohn vandt sig saa mange Venner i Foreningen, var, at hun, saa langt hendes Kræfter tillod hende det, deltog med Liv og Glæde i næsten alle Foreningens Fester og Sammenkomster, hvor hun var den første til at møde, den sidste til at gaa, og hvor hun aabenbart følte sig overordentlig glad og tilfreds.

Men tilbage til den berømte Generalforsamling. Efter at Begejstringens Bølger atter var kommet til Ro efter den glædelige Overraskelse, stillede Bidstrup Forslag om, at tjenestegørende Korporaler kunde optages som Medlemmer i Foreningen. Der skulde en saa forudseende og modig Mand som Bidstrup til for at fremkomme med et saa dristigt Forslag; men dets Skæbne var paa Forhaand givet, og det blev forkastet med 21 Stemmer imod 2. Der skulde gaa 12 Aar hen, inden Underofficererne kom til Erkendelse af, at Korporalernes Plads var i Foreningen baade for deres og Foreningens Skyld. De mange Korporaler, der siden 1907 har meldt sig ind i Foreningen og senere er blevne i den som faste Underofficerer, skylder Bidstrup en Tak for hans mangeaarige, utrættelige Kamp for deres Optagelse.

Paa Forslag af Krohn vedtoges det med 23 Stemmer imod 1, at Foreningen skulde søge Sanktion hos Myndighederne.

Sluttelig foretoges der Valg i Henhold til de nye Love. Til Formand valgtes Krohn, til Næstformand H. C. Hansen, til Kasserer Thorvald Hansen og til Sekretær A. J. Rasmussen.

Om Generalforsamlingens sidste Timer fortæller Krohn:

„At vi efter de vellykkede Resultater opfriskede gamle Minder ved en Bolle Punch, siger sig selv. Den gamle, gemytlige Feststemning kom endnu en Gang til Hæder og Ære; Skaaler blev udbragt, Hurraer raabt, Sange sungne, og først sent paa Natten skiltes vi med Forstaaelsen af, at det Arbejde, der var blevet nedlagt i de nye Love, og det Grundlag, disse var byggede paa, vilde blive til Gavn for vor Stand."

Den 19. Marts blev I. H. Jensen indvalgt som Bestyrelsens 5. Medlem, C. Walther og L. F. Rasmussen blev Revisorer, og C. Walther, I. H. Jensen og J. F. V. Olsen blev Festkomite. Man vedtog samtidig at tilstille hver enkelt Underofficer i Garnisonen et Eksemplar af Lovene og en Indbydelse til at indtræde i Foreningen. Den 1. April traadte de nye Love i Kraft, og samme Dag slutter desværre ogsaa Krohns ofte citerede Manuskript, hvoraf her endnu kun skal gives en Del af Slutningen.

„Selv slutter jeg som sagt nødig," skriver han, „jeg er i de Maaneder, dette Arbejde har taget mig, gaaet saa fuldstændig op deri, har levet mig saa aldeles ind i den Tid, jeg har skildret, at det er med Sorg, jeg skilles fra dette Arbejde. Hver lille Lap Papir i Arkivet, som jeg nu en for en har haft mellem Hænder, er mig som en gammel kær Ven, fra hver Linie springer der mig Billeder i Møde, snart mørke og triste, snart — og heldigvis oftest — lyse og muntre, som forene sig i én stor lysende og funklende Krans af kære, velsignede Minder, et Spejlbillede af glade og lykkelige Aftener, af gode og trofaste Venner og Kammerater, af meget brydsomt Arbejde og Slid, men ogsaa af en Sejr og et Maal, der var det brydsomme Arbejde og Slid værd.

Jeg har ofte udtalt, at jeg elsker Foreningen lige saa højt som mine Børn, og dette er ikke blot og bar Talemaade; jeg føler mig som vokset fast til den, jeg er bleven som en Del af den, eller rettere den af mig, og ligesom jeg føler en inderlig og oprigtig Glæde, som jeg kun daarlig formaar at skjule, ved ethvert venligt og opmuntrende Ord, jeg hører udtalt om den, saaledes er det ogsaa for mig, som om man personlig haanede og krænkede mig, naar der trædes op imod den og tages fat paa den af haarde, ufølsomme Hænder, hvis Ejermænd, fordi de mangler den nødvendige Forstaaelse, brutalt og hensynsløst sønderriver det Væv af fine Følelsestraade, der uadskillelig knytter mig til den."

Fra 1. April blev Gardehusarregimentet og Fæstningsartilleriet og fra 1. Maj Forplejningskorpset og Livgarden repræsenterede i Foreningen.

I April Maaned indlededes den indtil vore Dage stadig fortsatte Række af Foredrag, idet Krohn den 13. April lagde for med et Foredrag om „Københavns store Ildebrand fra 20.—23. Oktober 1728".

For en aarlig Leje af 125 — senere 150 — Kr. rykkede Foreningen den 9. Maj ind i Larsens Lokaler, St. Annæplads 13 (nu Prins Wilhelms Palæ), hvor den havde til Huse, indtil den i 1909 fik sine egne Lokaler.

Den 11. Maj indsendte Bestyrelsen følgende Ansøgning gennem Kommandanten til Krigsministeriet:

„Undertegnede, der er Medlemmer af „Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforening" og samtidig henholdsvis Næstformand og Formand i sammes Bestyrelse, ansøger herved om Ministeriets Sanktion for nævnte Forening.

Idet vi henvise til vedlagte Eksemplar af Foreningens Love, skulle vi med Hensyn til Formaalet — § 1 — tillade os at bemærke, at dettes første Del — paa Basis af Selskabelighed at tilvejebringe en almindelig Sammenslutning og dermed et godt Kammeratskab inden for den kjøbenhavnske Underofficersstand — ikke tidligere er forsøgt af andre Foreninger, medens dets anden Del — at søge tilvejebragt en Ejendom, indeholdende Friboliger og Foreningslokaler — derimod tidligere har været optaget af en nu eksisterende Forening, der dog allerede for flere Aar tilbage atter har forladt dette Formaal.

Aarsagen til, at Foreningen først nu søger om Sanktion, er den, at den først fra 1. April d. A. er traadt ind i sit nuværende Spor, men dette har dog været paatænkt lige fra dens Stiftelse i 1891, hvilket formentlig fremgaar af medfølgende Eksemplar af en Indbydelse til Indtrædelse i Foreningen.

Foreningens nuværende Bestyrelse bestaar — foruden af undertegnede — af Kassereren, Sergent Thorvald Peter Julius Hansen ved 1. Bataillons 3. Kompagni, Sekretæren, Sergent Anders Johannes Rasmussen af 21. Bataillons 3. Kompagni og Sergent Julius Hillemann-Jensen ved 4. Bataillons 3. Kompagni.

Foreningen tæller for Tiden 80 Medlemmer, over hvilke der medfølger en Navneliste.

H. C. Hansen. Victor Krohn."

Herpaa indløb den 30. August følgende Svar:

1. Generalkommando har under G. D. bl. a. tilskreven Kommandanten som følger:

„I Anledning af den af Kommandanten under 11. Maj d. A. fremsendte Ansøgning fra Oversergent H. C. Hansen ved 24. Bataillon og Sergent V. H. V. Krohn ved 31. Bataillon paa Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforenings Vegne og efter at have modtaget Udtalelser i Sagen fra Kommandanten m. fl. Myndigheder, har Krigsministeriet ved Skrivelse A. 3048 af 28. ds. udtalt, at Ministeriet efter at have gjort sig bekendt med de indsendte Love ikke har fundet noget at erindre imod bemeldte Forenings Oprettelse."

Hvilket Regimenterne anmodes om at tilkendegive de nævnte Underofficerer.

Gandil."

Den 1. Juli indmeldtes ved Kølle Foreningens andet overordentlige Medlem, Fotograf H. Rasmussen.

I August Maaned indledede Foreningen sin gennem mange Aar fortsatte Række af Museumsbesøg med et Besøg paa Rosenborg Slot. 150 Deltagere havde givet Møde ved denne Lejlighed, og dette og andre lignende Besøg var den Gang en stor Attraktion for Foreningen.

Fra denne Periode foreligger ogsaa et Forslag fra Walther om Afholdelse af en aarlig Julefest, hvilket dog først nogle Aar senere blev gennemført paa Foranledning af Sergent P. C. Jensen (Thiede) af Generalstaben og efter haarde Kampe med Bestyrelsen.

Allerede paa et Bestyrelsesmøde den 5. Juli s. A. havde Walther foreslaaet, at der udsendtes skriftlig Meddelelse til hvert enkelt Medlem om Maanedens Program; dette Forslag blev dog indskrænket til hektograferede Opslag paa Læsestuerne; Walther havde imidlertid vist den Vej, der burde gaas, og han fik Ret i dette som i saa meget andet; fra Oktober foreligger det første trykte Medlemsblad — eller Program, som det hed den Gang. Desværre har Udgivelsen af dette Medlemsblad af Hensyn til det i 1900 startede „Underofficersbladet" været afbrudt i Tiden fra December Maaned 1900 til Oktober Maaned 1906, hvad der er saa meget beklageligere, som Medlemsbladet er det samme som Foreningens Historie i sammentrængt Form. Medlemsbladet har været af stor og vidtrækkende Betydning for Foreningens Trivsel.

Paa denne Tid foreligger ogsaa det første Forslag om Anskaffelse af et Emblem. Det var Sergent Hartimmer af Fodfolket, der rejste dette Spørgsmaal, som aldrig nogensinde er bleven realiseret til Trods for, at det Gang paa Gang er bleven taget op.

Paa et Bestyrelsesmøde den 15. Oktober forhandledes følgende Punkt, der i al sin Korthed aabner et Perspektiv, hvis Betydning man den Gang næppe selv har haft den fulde Forstaaelse af. Det hedder:

„11. Formanden, Sergent Krohn foreslaar, at Foreningen sætter sig i Forbindelse med de øvrige i Landet eksisterende (Underofficers) Foreninger i Helsingør, Næstved, Nyborg, Odense, Fredericia, Aarhus, Viborg, Randers og Aalborg. Dette tiltrædes."

Som man ser: ingen Diskussion, ingen Afstemning.

Paa samme Møde blev det vedtaget, at der for Fremtiden ogsaa skulde vælges Repræsentanter for Eleverne paa hver af de militære Skoler: Gymnastik-, Skyde- og Ride- og Beslagskolen, og naar henses til, at Repræsentanterne den Gang spillede en langt større Rolle end nu og næsten til Tider var et Led af Bestyrelsen, er det unægtelig en stor og sjelden Imødekommenhed, Foreningen her viser sine Gæster.

Den 5. December udtraadte A. J. Rasmussen af Bestyrelsen, i hvilken Bidstrup samtidig indtraadte.

Den utrættelige Walther foreslog den 25. Oktober, at der skulde afholdes et Julelotteri, og dette fandt da ogsaa Sted den 12. December. Julelotteriet er siden da bleven et fast Led i Foreningens Sammenkomster og samler hver Gang en stor Kreds, der troligt holder ud, indtil de ofte ret kostbare Gevinster alle „har faaet Ben at gaa paa".

Foreningens første trykte Aarsberetning — for Tidsrummet 30. Oktober 1891 til 31. December 1895 — udkom i Januar Maaned 1896. Den indeholder flere Ting af Interesse, bl. a. et saa fortrinligt Supplement til Fortolkningen af Formaalet, at det fortjener at optrykkes her, fordi det saa at sige er blevet Foreningens Grundlov og derfor gælder den Dag i Dag:

„Den almindelige Indvending mod Formaalet er det formentlig uheldige i, at Foreningen deri har sat sig en dobbelt Mission — Selskabelighed og Byggevæsen — og af lutter Iver for at bevise, hvor uudførligt det sidste af disse er, tilsidesættes aldeles det første, det, der er det vigtigste, det,

paa Basis af hvilket Foreningen jo egentlig er bleven til, og det, der vil være af langt mere indgribende Betydning for den københavnske Underofficersstand og dermed maaske for Underofficersstanden i sin Helhed, end nogle faa Friboliger, der, naar alt kommer til alt, desværre dog kun vil kunne komme et lille, stærkt begrænset Mindretal til gode. Med sit første Formaal staar og falder Foreningen, det er dens Livssag, dens Eksistensbetingelse, og som en naturlig Følge af dette Formaals Udvikling kommer da det andet til Udførelse.

Det er en Kendsgerning, at Underofficersstanden som Helhed betragtet i Tidernes Løb er gaaet betydeligt fremad i intellektuel Henseende, og selv om der om denne Stand, som iøvrigt om saa mange andre, kan benyttes Ordsproget om „de braadne Kar", saa tæller den paa den anden Side rundt om ved de forskellige Afdelinger talrige dannede og intelligente Personer, der forlængst er kommet til Erkendelse af, at det enkelte Individs Optræden ikke er en ligegyldig Sag for Standen som Helhed, men at denne netop vinder i Styrke saavel ind- som udadtil ved, at det enkelte Individ føler og forstaar det Ansvar, der hviler paa ham, og lægger Vægt paa ved enhver Lejlighed at optræde saaledes, at han ikke alene selv vinder derved, men at den Stand, han tilhører, har Ære deraf.

Landet tæller ialt ca. 2000 Underofficerer; deraf huser atter Hovedstaden omtrent de 900, og der er derfor netop her et stort Felt og et godt Materiale at bygge vor Sag paa, men — én Ting mangler, og det er Sammenholdet, det Ler, der skal til for at samle det hele, og det har hidtil manglet i høj Grad mellem Underofficererne i Københavns Garnison; ikke saaledes at forstaa, at der ikke indenfor de enkelte Afdelinger hersker et godt Kammeratskab; nej — det, der mangler, er Kammeratskabet mellem de forskellige Afdelinger. Alene det, at Underofficererne af de forskellige Vaabenarter og Afdelinger kan lære hinanden at kende, kan faa Agtelse for hinanden, kort sagt kan føle sig som et Hele og blive gennemtrængt af en Solidaritetsfølelse, der til syvende og sidst skal og maa aftvinge Agtelse og Respekt for en Stand, der har Betingelser for at nyde disse Goder, alene det vil være et stort Skridt fremad mod det Maal, Foreningen har sat sig. Hos nogle af vore alleryngste Kammerater hersker der en Art Forgudelse af den Afdeling eller det Vaaben, hvortil de hører; en Tanke, som iøvrigt er forstaaelig nok, og som ogsaa i sig selv er smuk og fuldt ud bør respekteres, naar den blot ikke samtidig afføder en „Seen-ned" paa Kammerater fra andre Afdelinger og andre Vaaben, thi herved nedbrydes Kammeratskabet indenfor hele Standen, og dette maa dog siges at være fuldt saa berettiget som Kammeratskabet indenfor den enkelte Afdeling. Det er først og fremmest Foreningens Opgave at sammendrage alle ..... for ved en forenet Optræden .... at give Foreningen og igennem denne igen Standen, et nobelt, dannet og intelligent Præg.

Det er imidlertid ikke alene mellem Afdelingerne, at Foreningen agter at fremme Kammeratskabet, ogsaa mellem de forskellige Grader er det dens Opgave at udbrede den rette Forstaaelse af Kammeratskabsfølelsen,

saaledes at ved Sammenkomsterne ikke Anciennitetеn, men alene den Høflighed, som ethvert dannet Menneske er det andet skyldig, bliver den fremtrædende Faktor i det gensidige Forhold, og at Begreberne Stabssergent, Oversergent og Sergent udviskes for at gaa op i en højere Enhed under Fællesbegrebet: Underofficer, saaledes at den allerældste og den alleryngste kan mødes der, ikke som Over- og Undermænd, men som Kammerater. Det vil derfor ogsaa være Foreningens Opgave til enhver Tid at vælge sin Bestyrelse og sine Tillidsmænd mellem dem, der med oprigtig Iver og Interesse vil føre dens Sag frem, uden Hensyn til disses Grad, Alder eller Afdeling. Udover den Anciennitet, der fremkommer ved den Orden, hvori Medlemmerne indmeldes, bør Begrebet Anciennitet kun være tilstede mellem Bestyrelsen og Medlemmerne, saaledes at forstaa, at denne, saa længe den er i Funktion, respekteres som saadan, uanset dens Medlemmers Grad og Alder."

Som det vil ses, var Aaret 1895 et for Foreningen i høj Grad grundlæggende Aar. Senere Aar har ogsaa fremvist store og betydningsfulde Begivenheder og haft et større Arbejdsstof; men intet af dem har dog været saa rigt paa Reformer som netop dette, og næsten alle disse Reformer var af blivende Værd for Foreningen og dens Fremtid.

Aaret begyndte med en Formue paa 55 Kr. 95 Øre og sluttede med 569 Kr. 98 Øre; deraf var Byggefonden alene i Løbet af 9 Maaneder vokset til 377 Kr. 71 Øre.

Medlemsantallet var ved Aarets Begyndelse 38 og ved dets Slutning 163.

1896.

Aarsberetningen for dette Aar, der udsendtes i Januar Maaned 1897, indeholder som sædvanlig en Appel til samtlige Ikke-Medlemmer om at indmelde sig. Efter at Formaalet paany er fremhævet, hedder det:

„Men gennem disse Formaal, gennem Foreningens Love, og først og sidst gennem hele Foreningens Virksomhed og Optræden gaar der som en rød Traad, en Understrøm, et tredie Formaal, — hvad man nu vil kalde det —, der vanskelig lader sig forme i Ord og stille op i en Lov, men som sikkert føles og forstaas af enhver Underofficer, der har Kærlighed til og Agtelse for sin Stand. Vi skal søge at give denne Tanke, denne Følelse, Ord, og den vil vel da nærmest komme til at lyde saaledes: „Ved ethvert humant og nobelt Middel at arbejde Standen opad, at vække dens Selvfølelse og at hæve dens Intelligens indadtil og Værdighed udadtil." "

Senere hedder det sammesteds:

„..... ingen, absolut ingen, selv ikke den ældste Gubbe er for gammel til at støtte sin Stand; og det er jo netop det Offer, vi vil have, at enhver skal bringe, det at give sin Skærv uden at spørge om, hvad eller hvormeget han faar igen, men kun med det ene for Øje, at den gives hen til Standens Forherligelse, til dens Idealisering, som en Skat, man er sig selv og sin Stand skyldig."

Af overordentlige Medlemmer tilgik følgende: Vognmand C. M. Petersen, Blomsterhandler N. Hansen, Fabrikant E. Piora, Vaskerieier T. C. Sørensen og Kok C. Frederiksen. Af disse skal her særlig fremhæves Piora, fordi han, lige fra sin Indtrædelse i Foreningen til sin altfor tidlige Død i 1915, foruden at bidrage sin Skærv, tillige altid følte sig som hjemme i vor Kreds, og aldrig savnedes ved nogen Lejlighed, men følte sig som en af vore egne, hvad enten det drejede sig om Alvor eller Gammen.

I Bestyrelsen var der opstaaet et Ønske om at være i Besiddelse af et Album, i hvilket dens Medlemmer, efterhaanden som de indvalgtes, skulde have deres Billeder indsat, og det var den derfor en stor Glæde, da den den 10. Juli blev overrasket med et saadant som en Gave fra Enkefru Krohn. Dette Album vil faa en stor historisk Interesse for Foreningen i kommende Tider, og der værnes derfor ogsaa om det med den største Pietetsfølelse.

Den 12. Januar indtraf Foreningens første Dødsfald, idet Oversergent I. D. Jensen af Fodfolket afgik ved Døden i en forholdsvis ung Alder.

Af Museumsbesøg blev der bl. a. afholdt flere paa Rosenborg-Samlingen. Gennem disse Besøg lærte Foreningen en Mand at kende: Museumsassistent E. Fr. Kinzi, der i de nærmest følgende Aar med en sjelden Imødekommenhed stillede sig til Foreningens Disposition ved Afholdelsen af Foredrag. Af andre Besøg kan vi ikke undlade at nævne et paa Orlogsværftet; ogsaa gennem dette skabte Foreningen sig en udmærket og trofast Vennekreds, idet Medlemmer af Flaadens Underofficersforening „Ørnen" ved denne Lejlighed med stor Beredvillighed stillede sig til Raadighed som Førere. De to Foreninger har siden da trofast fulgt hinanden, og deres Bestyrelser har stadig arbejdet sammen paa alle de Omraader, hvor saadant var muligt. Iøvrigt fik Flaadens Underofficerer dette Aar Adgang til Foreningen, og det første Medlem derfra var Kanoner G. D. Larsen.

a b c d e f
g h i j k l m n
o p q r
s t u v x

Underofficerer af samtlige danske Vaaben og Korps. 1896.

a. Sergent J. S. F. Nielsen, Art. b. Sergent H. Ø. Nielsen (Øgaard), Ing. c. Sergent H. A. Petersen, Art. d. Sergent H. P. J. Hansen, Art. e. Sergent C. V. L. Ibsen, Ing. f. Sergent T. C. Sørensen, Art. g. Stabstambur J. M. A. Abel, Livg. h. Sergent S. M. Poulsen, Rytt. i. Oversergent C. Jensen, Art. j. Oversergent C. M. Hansen, Livg. k. Sergent G. C. Koch, Art. l. Sergent E. Wibe, Forplk. m. Sergent C. J. Petersen, Rytt. n. Sergent E. C. Kastus-Hansen, Livg. o. Oversergent J. J. Petersen, Art. p. Sergent L. P. C. Brorson, Rytt. q. Oversergent C. Christiansen, Rytt. r. Oversergent P. C. Jensen, Genst. s. Sergent C. G. H. Bidstrup, Fodf. t. Oversergent H. C. Hansen, Fodf. u. Sergent V. H. V. Krohn, Fodf. v. Sergent T. P. J. Hansen, Fodf. x. Sergent J. Hillemann-Jensen, Fodf.

I April 1895 havde en fransk Underofficer, Sergent-major Emile Hanique ved 1. algierske Tirailleurregiment, gennem et Brev sat sig i Forbindelse med Underofficererne af 1. Regiment. Dette var Indledningen til en Korrespondance, der nu findes samlet i Forenin-

gens Arkiv, mellem Hanique's Kammerater og Bestyrelsen, hvilken sluttelig resulterede i, at denne sidste fik arrangeret et usædvanlig smukt Gruppebillede af Underofficerer af samtlige danske Vaaben og Korps.

Efter at Gruppebilledet var bleven koloreret af Kølle, blev det sendt til Tirailleurregimentets Garnison i Blidah. Som Tak herfor havde Foreningen den Glæde at modtage en kaligraferet Adresse, der er stilet til „Underofficererne af den danske Hær, garnisonerede i København", og som i Oversættelse lyder saaledes:

„Underofficererne af 1. algierske Tirailleurregiment, repræsenterede ved Medlemmer af Underofficersforeningen, for Øjeblikket i Blidah, sende til deres Kammerater af den danske Hær i Københavns Garnison deres oprigtigste Tak for den elskværdige Opmærksomhed, som de har udvist ved at sende den kostbare Erindring, som de har været saa venlige at tilegne dem, og de ile med at bevidne, at Underofficererne i den franske Hær i Afrika er lykkelige ved at være kommet i Forbindelse med deres Vaabenfæller i den danske Hær, Søsternationen.

Gruppen af Underofficerer af den danske Hær er bleven indrammet og er bleven anbragt paa Hædersplads en i Foreningens Sal midt iblandt Fotografier af deres franske Vaabenfæller.

Hilsen til vore danske Brødre! og Hurra! syv Gange Hurra! for de danske Underofficerer.

Formand, Dubreuil, Adjutant. Sekretær, Dupui, Sergent.

Medlemmer:

Bègassat, Sergent-major. Brun, Sergent. Boileau, Sergent-Fourrier."

Adressen hænger nu i Foreningens Lokaler som et smukt Minde om hin interessante Brevveksling.

Hele denne Korrespondance vakte ganske naturligt stor Opmærksomhed, og da Sagen blev fremdraget ved en af Foreningens Fester, sluttede den paagældende Taler med et af Hurraer efterfulgt Leve for Frankrig og de franske Underofficerer. Dette var imidlertid faldet for Brystet paa visse Steder, og det er med et Smil, man nu hører, at Bestyrelsen modtog mundtlige Advarsler mod noget saa upassende som at raabe Hurra for en Republik (!). Fra anden Side saa man heldigvis sundere paa Sagen, og det skal her bl. a. anføres, at Prins Jean af Orleans gennem Formanden lod Hanique tilstille sit Billede som Løjtnant ved Livgarden med nogle beklagende Ord om, at han var afskaaret fra at forrette Tjeneste i den franske Hær.

Sagen affødte endvidere, at en lignende Portrætgruppe blev afsendt til „Underofficerssällskapet i Stockholm“ og til „Kristiania Underofficersforening“, hvorfra man som Tak modtog Gruppebilleder af disse Foreningers Bestyrelser.

Siden da har Underofficersforeningen jevnlig staaet i venskabelig Rapport til de tilsvarende Underofficersforeninger i hver af de to andre nordiske Rigers Hovedstæder. —

Paa Generalforsamlingen den 3. Februar blev der atter nedsat et Lovudvalg, thi den uforholdsmæssig store Tilgang af Medlemmer krævede nye Love. Som Medlemmer af dette valgtes Oversergent A. L. Andersen og Sergent A. V. C. Eckhausen af Ingeniørerne, Sergenterne Thorv. Hansen, P. Jacobsen, O. G. Andersen, C. Jensen og A. S. Würtz af Fodfolket. Hertil sluttede sig fra Bestyrelsen Formanden Krohn og Næstformanden H. C. Hansen. I Udvalgets Sammensætning foregik der efterhaanden følgende Ændringer: P. Jacobsen erstattedes den 28. Maj af Sergent Bidstrup af Fodfolket, O. G. Andersen erstattedes den 13. August af Sergent S. T. G. Koefod af Fodfolket, Würtz erstattedes som Sekretær af Sergent Kølle af Fodfolket, og endelig nedlagde H. C. Hansen den 18. December sit Mandat saavel som Medlem af Bestyrelsen som af Lovudvalget, ved hvilken Lejlighed Thorv. Hansen blev Formand for det sidste. Resultatet af Lovudvalgets Virksomhed forelaa først det følgende Aar.

Den 7. November afholdt Foreningen sin 5-aarige Stiftelsesfest.

Aaret blev en Mærkepæl for Byggefonden; thi omkring den 1. November passerede denne det første 1000 Kr.

I Slutningen af Aaret fremtraadte Sergent P. C. Jensen (Thiede) af Generalstaben som en ivrig og varm Forkæmper for Afholdelsen af Julefester. Bestyrelsen var i Begyndelsen meget utilbøjelig til at gaa ind herpaa, men Jensen kæmpede som en Løve, og det lykkedes ham da ogsaa i 1898 at faa sin Krig ført igennem.

Aaret sluttede med en Formue af 1172 Kr. 16 Øre og et Medlemsantal af 287.

Efterhaanden som Medlemsantallet steg, voksede ogsaa Tallet paa de Mænd, der, hver paa sin Maade, har været en Støtte for Foreningen i et givet Tidsrum; men Pladsen tillader ikke her at nævne dem alle; vi foretager kun et vilkaarligt Greb i Posen ved at nævne Sergent A. S. Würtz, Foreningens mangeaarige og udmærkede Sekretær, Sergent H. Ø. Nielsen (Øgaard), der endnu den Dag i Dag er Med-

lem af Foreningen til Trods for, at han paa 8. Aar er bosiddende i Amerika, Sergent Kølle, Sergent P. C. Jensen (Thiede), Oversergent Harald Jenssen (Korsø), Sofus Nielsen, Sergent L. P. Sørensen, Foreningens mangeaarige fortrinlige Dirigent, og vor gamle Ven Krigsassessor H. D. Gille o. m. m. fl.

1897.

Den 30. Januar afholdt Foreningen sin aarlige Generalforsamling, og paa denne fremlagde bl. a. det f. A. nedsatte Lovudvalg sit Arbejde. Udvalgets Ordfører var A. L. Andersen. For at faa Lovene vedtagne, var det desværre nødvendigt at foretage et Lovbrud; thi i de gamle Love fordredes der, med Henblik paa det oprindelige, lille Medlemsantal, en Majoritet af $^4/_5$ for at kunne gennemføre Lovændringer, og da det nu var umuligt, med det større Medlemsantal, at opnaa en saa stor Tilslutning, blev det med alle Stemmer mod 1 (P. C. Jensen (Thiede)) vedtaget at begaa et saadant nødvendigt Brud paa Lovene.

De vigtigste Ændringer var følgende:

Indskudet blev forhøjet fra 1 Kr. til 2 Kr. Den omstridte § 8 (Begravelseshjælpen) var atter stærkt paa Bane, men gik dog igennem i en noget forbedret Skikkelse, idet nu ethvert mandligt Medlem — i Modsætning til tidligere, hvert gift — blev delagtig i Hjælpen, og Bestyrelsesmedlemmernes Antal blev forhøjet fra 5 til 9.

Ved det efter Lovenes Vedtagelse stedfundne Valg genvalgtes den gamle Bestyrelse, hvortil nu sluttede sig de fire nye: Sergent S. T. G. Koefod og Sergent C. G. H. Bidstrup af Fodfolket, Sergent A. D. A. Einfeldt af Artilleriet og Oversergent A. L. Andersen af Ingeniørerne. Lovene traadte i Kraft fra den 1. Marts.

Som et Udslag af de nye Love blev der trykt et af Sergent V. M. Jansen af Ingeniørerne tegnet Optagelsesbrev.

Som en lille Kuriositet skal det fremdrages, at der paa dette Tidspunkt fra en foresat fremkom Forslag om at udgive et Underofficersblad i Forbindelse med „Militært Tidsskrift"; men da Bestyrelsen selvfølgelig stillede Krav om, at der i saa Tilfælde skulde sættes en Underofficer i Spidsen for denne Del af Foretagendet, strandede det hele.

Som et fortrinligt Binde- og Meddelelsesmiddel mellem Bestyrel-

sen og Afdelingsrepræsentanterne blev det vedtaget, at der aarligt skulde afholdes et Fællesmøde mellem disse to Parter; disse Møder har i Aarenes Løb gjort udmærket Fyldest.

Paa Forslag af Koefod rejstes allerede i dette Aar Spørgsmaalet om Udgivelsen af en Haandbog for Underofficerer, og der blev i den Anledning nedsat et Udvalg, bestaaende af Sergent Ibsen og Oversergent A. L. Andersen af Ingeniørerne og Sergenterne Krohn, Bidstrup og I. H. Jensen af Fodfolket. Resultatet heraf blev en lang og meget interessant Betænkning; men til Trods for, at Sagen senere Gang paa Gang blev taget op til fornyet Drøftelse, lykkedes det desværre aldrig Foreningen at løse denne Opgave; som man senere vil se, stillede Underofficererne sig den Gang ogsaa meget uforstaaende over for dette saa vigtige Spørgsmaal, eller Grunden var maaske den, at det blev sat til Side for andre og i Øjeblikket mere vigtige Sager.

Det væltede nemlig bogstavelig talt ind med saadanne store Sager; der var Gæring i Luften, det var, som alle Sluser aabnedes over Bestyrelsen, og man kan vel sikkert centralisere alle disse for Standen saa vigtige Sager i en enkelt, den vigtigste af dem alle: Trangen til at drøfte Tjenestesager og til tillidsfuldt og frimodigt at fremkomme til de afgørende Myndigheder med alle Standens gennem Aarhundreder ophobede Ønsker.

I Pensionssagen, der blev ført frem ved Stabssergent Molich af Generalstaben, og senere i Lønningssagen havde Foreningen en trofast og skattet Støtte i afdøde Kaptajn Madsen-Halsted, i Spørgsmaalet „Kapper af lettere Stof" havde den Kaptajn Ketelsens Bistand (Sagen førte dog ikke til det Resultat, man havde ønsket), i Spørgsmaalet om Oprettelsen af særlige Sygestuer for Underofficerer havde den Garnisonssygehusets Chef og Læger med sig; i Spørgsmaalet om Fodfolkets Skydepræmier havde Foreningen Støtte hos daværende Departementschef, Oberstløjtnant J. V. C. Gørtz, hvem Foreningens Bestyrelse skylder en ganske speciel Tak for talrige, frimodige Samtaler i Ministeriet og for megen Forstaaelse, og i et Spørgsmaal, som Nutidens Underofficerer næppe kan have nogen rigtig Ide om — Tiden for Underofficerers Indsættelse i Arrest — havde den gode Venner paa Kommandantens Kontor.

Lige fra Sagen om de pletterede Knapper og det sorte Foer i Frakkerne til de store Pensions- og Lønningssager kan Foreningens

Virksomhed spores, og den skylder derfor de Mænd, der var lydhøre for vore Ønsker og hjalp os til deres Opfyldelse, en dybtfølt Tak.

I dette Aar berøres for første Gang Tanken om et muligt Statstilskud — den kommer selvfølgelig fra Kassereren, Thorv. Hansen, men det vil vel i vore Dage fremkalde et Smil, naar man hører, at det første Beløb, der prøvende og tøvende nævnes, er — 300 Kr.

Spiren til en meget vigtig Sag for Foreningen blev lagt dette Aar og kom fra Koefod. Det var Spørgsmaalet om Oprettelse af Kursus. Men de fremadstræbende Mænd med de store og nye Tanker havde den Gang een høj Barrière at komme over: Standens Mangel paa Forstaaelse.

Af overordentlige Medlemmer optog Foreningen i Aarets Løb 3, nemlig Sadelmagermester P. J. Christiansen, Kolonialhandler H. S. Jensen og Forvalter M. J. H. Lihme, medens 1 Medlem udmeldte sig.

Af Fester skal her kun nævnes Stiftelsesfesten d. 7. November og — Helsingørsturen Søndag d. 13. Juni. Sjeldent har der vel staaet en saadan Glans om en Sommerudflugt som om denne, og naar den blev saa udmærket, skyldtes det to vigtige Faktorer: Vejret og — Helsingørs Underofficerer. Med lejet Skib sejlede Foreningen med 400 Deltagere i det skønneste Vejr til Helsingør, hvor Garnisonens Underofficerer havde beredt den en gæstfri og hjertelig Modtagelse. Om Aftenen marcherede man med Regimentsmusikken i Spidsen gennem de flagsmykkede Gader under megen Opmærksomhed fra Helsingørs Borgerskab, og under Afbrændingen af et Fyrværkeri sejlede man hjem i den maanelyse Nat.

Naar man kaster et Blik i Aarsberetningen for dette og de nærmest følgende Aar, er det velgørende at se, hvor frejdigt og frimodigt man taler om de Fremskridt, der er opnaaet i de Tjenestesager, som den Gang laa for.

Foreningens Formue steg i Aarets Løb fra 1382 Kr. 43 Øre til 2523 Kr. 17 Øre; heraf var Byggefonden steget fra 1172 Kr. 16 Øre til 2136 Kr. 80 Øre, medens Medlemsantallet steg fra 287 til 323.

1898.

Den 5. Januar blev den første Julefest afholdt; den gjorde sine Forkæmpere Ære, og i de følgende Aar har Julefesten næsten altid været den af Foreningens Fester, hvortil Tilslutningen har været størst.

I Marts Maaned udsendtes de nye Optagelsesbreve til samtlige Medlemmer.

Spørgsmaalet om Udgivelsen af en Haandbog var jevnligt paa Tale, og Komite efter Komite blev nedsat, uden at man kom Maalet nærmere. Naar man gennemlæser Debatten den Gang om dette Spørgsmaal, ved man ikke, om man skal le eller græde over den Mangel paa Forstaaelse, der fra mange Medlemmers Side udvistes over for denne Sag. Der er ikke alene Udtalelser som, at en saadan Haandbog vilde være aldeles uden Nytte og uden Interesse (!), eller at den vilde blive uformeligt stor, men man fremkom i fuldt Alvor med Udtalelser som, at „den vilde blive paa over 1000 (!) Sider", at „den vilde blive saa stor som en Vaabenbog" (!), og man paastod, at dens Fremkomst vilde foraarsage mange Udmeldelser, fordi det vilde være en Krænkelse af Privatlivets Fred. (sic).

Medlemsbladet udviklede sig i dette og de nærmest følgende Aar til at optage Annoncer og mindre Artikler, og ikke saa faa Underofficerer fra de andre Garnisonsbyer abonnerede paa det.

Ved Valg af Bestyrelse afløste Oversergent H. C. Jenssen (Korsø) og Sergent Sofus Nielsen, begge af Artilleriet, A. L. Andersen og Frederiksen, og inden for Bestyrelsen blev Kølle afløst som Sekretær af Würtz.

I Slutningen af Marts Maaned foregik der en lille Begivenhed, der i og for sig ikke stod i Forbindelse med Foreningen; men som i høj Grad bidrog til dens Fremgang, i ethvert Tilfælde i Medlemsantal. Kun i Arkivet (Rgstr. A. 111 af $^{23}/_{3}$ 1898) findes et eneste lille Minde herom, og da senere Forskere uden at kende nærmere til Sagen næppe vil værdige den en Tanke, fortjener den at fremdrages her.

Fra Kaptajn, Folketingsmand Madsen-Halsted og en anden Officer fik Formanden en Dag Anmodning om at sammenkalde saa mange Underofficerer som muligt til et Møde, der skulde afholdes sammen med Ingeniør, Folketingsmand Hammerich i Myginds Lokaler, og hvor Underofficerernes Lønnings- og Pensionssager m. m. vilde blive drøftede. Det siger sig selv, at Anmodningen blev efterkommet, saa meget mere som det ikke skortede paa mundtlige Opfordringer fra flere Afdelings-Adjutanters Side om endelig at give Møde. En Løbeseddel blev trykt og udsendt til samtlige Stabssergenter i hele Garnisonen med Anmodning om at lade Meddelelsen gaa videre, og da Madsen-Halsted aabnede Mødet, kunde han se ud over en Forsam-

ling paa 3—400 Underofficerer. Heri var jo for saa vidt intet mærkeligt; men da Kaptajnen efter sin lange Indledningstale sluttede med, at før nogen anden fik Ordet, vilde han give det til den, der repræsenterede den københavnske Underofficersstand, nemlig Formanden for K. G. U. F., blev der Røre i Forsamlingen. Alle de, der var Medlemmer, følte sig stolte over denne Appel til deres Forening, og Ikke-Medlemmerne, der var langt i Overtal, saa med Forundring det Hensyn, der blev taget til en Forening, som de ikke tidligere havde skænket nogen synderlig Opmærksomhed; man fylkede sig uvilkaarligt tættere om Talerstolen. Desværre har Krohn jo aldrig været nogen god, endsige nogen fængende Taler; han egnede sig mere til, som han ofte selv har sagt, at sidde som en Edderkop midt i Vævet og holde alle Traadene i sin Haand, og nær havde han forskærtset det hele; men heldigvis havde der i de forløbne Aar dannet sig en Skare omkring ham, der forstod at tale, og som kendte Talens Magt, og hvad han derfor ikke kunde, det var der andre, der kunde. Mødet trak ud til langt over Midnat. Om det politisk set — og det var vel i Grunden Meningen — havde nogen Betydning, skal være usagt; men for Underofficererne og for Foreningen blev det en saare betydningsfuld Aften; kun kunde man have ønsket, at der ogsaa havde været et tilsvarende Antal Officerer tilstede. Det var, som havde man faaet Luft under Vingerne; thi det, hvorom man tidligere næppe havde turdet tale paa Tomandshaand, det havde lydt her fuldttonende ud over en stor og forstaaende Forsamling, og Foreningen kom til at føle Medbøren. Allerede samme Aften indmeldte der sig 41 nye Medlemmer, April gav 21, Maj 21, Juni 54, Juli 50, og hele Aaret bragte en Tilgang af ialt 242 nye Medlemmer. —

Den 6. April afholdt Foreningen en af sine store Fester, og ved denne Lejlighed assisterede for første Gang kgl. Kammersanger Niels Juel Simonsen sammen med en udsøgt Kreds af det kgl. Teaters Kunstnere. I en lang Række af Aar var Simonsen Foreningen en fortrinlig Støtte ved alle saadanne Lejligheder, og altid var hele Assistancen „velvillig"; man behøvede blot at foretage en Henvendelse til ham, saa skaffede han Assistancen, ordnede Programmet og det hele. Han blev lige til sin Død Foreningen en god og trofast Ven, og han befandt sig saa godt i Selskabet, at han aldrig forlod det, før det var lys Morgen.

Den 26. April blev daværende Prins Christian i Cannes viet til

sin Brud, Prinsesse Alexandrine, og Foreningen sendte i den Anledning et Lykønskningstelegram til det høje Brudepar. Som Svar herpaa havde Foreningen den Glæde at modtage følgende egenhændigt skrevne Takkekort:

„Hjærtelig Tak for „Københavns Garnisons Underofficersforening"s gode Ønsker.

Christian, Alexandrine."

P. til D.

Efter Parrets Hjemkomst her til Byen havde Foreningen den Ære ved en Deputation, bestaaende af Formanden som Ordfører, H. J. Jenssen (Korsø) og I. H. Jensen, at overbringe det sin mundtlige Lykønskning, hvilken Prinsen besvarede med omtrent følgende Ord:

„Paa Prinsessens og egne Vegne beder jeg Dem modtage vor Tak for Deres gode Ønsker. Det er første Gang, jeg har den Fornøjelse at staa over for Deres Forening, og jeg maa udtale, at en Forening med saa smukke og gode Formaal som Deres har min varmeste Sympati. Det glæder mig ganske overordentligt at modtage en Hilsen fra Underofficererne ved en Lejlighed som denne; jeg har lært at sætte stor Pris paa Underofficersstanden; det er den, der har den store og vanskelige Opgave at skulle staa i umiddelbar Berøring med Mandskabet, og som ved sit gode Eksempel skal paavirke dette; det gælder derfor om, at Hæren ejer en dannet og intelligent Underofficersstand, og i den Retning er vi jo herhjemme overordentlig heldigt stillede, idet jeg af Erfaring ved, at de danske Underofficerer fuldt ud er i Besiddelse af disse Egenskaber. Endnu en Gang vor Tak til Dem og til alle Deres Kammerater."

Man vil kunne forstaa Deputationens Glæde paa Standens Vegne over disse smukke og anerkendende Ord.

Den 23. April blev der paa en Generalforsamling foretaget nogle Lovændringer, af hvilke den vigtigste var den, at der i Formaalsparagraffen blev indskudt et Pkt. b., der kom til at lyde saaledes: „at højne Standen og ved enhver Lejlighed at hæve dens Anseelse saavel indsom udadtil samt efter Evne at varetage og fremme saadanne Formaal, der kunne være til Gavn for Standen og dens Interesser."

I dette Aar opstod for første Gang Sammenslutningstanken for Alvor, og det var Aarhus G. U. F., der her, som ved saa mange andre Lejligheder, førte an, denne Gang ved to af sine udmærkede Mænd, Stabssergenterne N. Jensen og Sørensen, henholdsvis af Ar-

tilleriet og af Fodfolket; men det syntes, som de københavnske Underofficerer endnu ikke havde den fulde Forstaaelse af Betydningen heraf; thi de Generalforsamlinger, der i den Anledning blev afholdte, var mere end tarveligt besøgte.

Den 5. November afholdt Foreningen sin 7aarige Stiftelsesfest.

Af overordentlige Medlemmer indmeldte der sig i Aarets Løb to, nemlig Ingeniør, Folketingsmand H. A. Hammerich og Kammerjunker H. Holten. Den første af disse, i hvem Underofficererne lærte en sjelden elskværdig Personlighed at kende, var, i Forbindelse med Kaptajn Madsen-Halsted, Standens udmærkede Talsmand paa Tinge netop i disse Aar, hvor Lønnings- og Pensionsspørgsmaalene var til Behandling. Den sidste foranledigede bl. a., at Foreningen erholdt Kejserinden af Ruslands Tilladelse til, at Gardeekvipagekorpset fra „Polarstjernen" Søndag den 4. September musicerede ved en Promenadekoncert i Kongens Have, ved hvilken dens Byggefond fik et kærkomment Tilskud af 1526 Kr. 85 Øre.

Aaret begyndte med en Formue af 2523 Kr. 17 Øre — heraf alene til Byggefonden 2136 Kr. 80 Øre — og sluttede med 5793 Kr. 57 Øre — heraf 5414 Kr. 91 Øre til Byggefonden.

1899.

I Begyndelsen af Aaret fremkom Tanken om Oprettelse af en Sygekasse for afskedigede Underofficerer. Et Udvalg, bestaaende af Sergenterne Kølle og I. H. Jensen, begge af Fodfolket, hvortil senere kom Sergent Sofus Nielsen af Artilleriet, blev nedsat; men Sagen var for vanskelig, og Udvalget blev ophævet i Juli Maaned uden noget Resultat. Senere er jo Staten traadt hjælpende til paa dette Omraade ved at give afskedigede Underofficerer Ret til Indlæggelse paa Garnisonssygehuset og til Behandling paa dettes Special-Klinikker.

Den 11. Januar skænkede Enkefru Krohn et Beløb af 524 Kr. til Byggefonden, hvorved hendes Bidrag hertil blev ialt 1000 Kr. Bestyrelsen besluttede i den Anledning at indstille hende til Foreningens første Æresmedlem, og som saadan blev hun enstemmigt optaget paa Generalforsamlingen 25. Marts; i Aarenes Løb skænkede hun yderligere 500 Kr. i større eller mindre Beløb.

Den overordentlig stærke Tilgang af Medlemmer og de Erfaringer, Bestyrelsen efterhaanden havde indhøstet, gjorde Nedsættelsen

af et nyt Lovudvalg nødvendigt, og d. 25. Marts blev følgende 7 Medlemmer indvalgte i et saadant, nemlig: Oversergent F. C. C. Foss af Artilleriet (Formand), Oversergent A. L. Andersen af Ingeniørerne, Sergent V. M. Berner af Fodfolket, Sergent J. Gellner af Fodfolket (Sekretær), Sergent P. C. Jensen (Thiede) af Generalstaben, Stabssergent H. C. Jenssen (Korsø) af Artilleriet og Sergent L. P. Sørensen af Ingeniørerne.

Resultatet af Forhandlingerne fra det foregaaende Aar om Udgivelse af en Haandbog var blevet Nedsættelsen af et Udvalg, hvis Opgave var, paa dette Aars Generalforsamling, at „fremlægge Forslag og Udkast til samt Overslag over Udarbejdelsen, Udgivelsen og Administrationen af en eventuel Haandbog for Underofficerer". Sagen var ogsaa optaget paa Generalforsamlingens Dagsorden under Pkt. 8, men — Dirigenten maatte meddele Forsamlingen, at Udvalget havde gjort Strike og ophævet sig selv den 5. Februar 1899 med den mærkelige Motivering, at det ikke vilde fremkomme med nogen Betænkning, forinden Bestyrelsen ved Henvendelse til Krigsministeriet havde sikret sig Tilladelse til Haandbogens Udgivelse, da Udvalget ikke ønskede at foretage sit Arbejde forgæves. Motiveringen er meget original, og hele Forholdet er stillet fuldstændig paa Hovedet; thi Udvalget var jo netop nedsat for at afgive Betænkning om, hvor vidt Foreningen overhovedet turde indlade sig paa Udgivelsen af en saadan Haandbog.

Ved Valg af Bestyrelse udtraadte Kølle og erstattedes af Oversergent A. L. Andersen af Ingeniørerne. Kølle skal nævnes ikke blot som en af Foreningens gode og trofaste Støtter fra dens første trange Aar, men tillige for den Akkuratesse og Omhu, hvormed han en Tid lang udførte Sekretærforretningerne. Man erindrer i denne Forbindelse, at der endnu skulde gaa en Aarrække, før der var Tale om lønnet Arbejde inden for Foreningen; Kasserer og Sekretær arbejdede pr. Honnør og maatte ofte give Penge til endda.

Den 6. Juli d. A. indtraf 50 Aarsdagen for Slaget ved Fredericia, og fra Fredericia Garnisons Underofficerers Skydeforening forelaa der Indbydelse bl. a. til K. G. U. F. om at sende Repræsentanter til den Fest, den og Byen agtede at afholde i denne Anledning. Bestyrelsen udpegede hertil H. C. Jenssen (Korsø), Krohn og Würtz.

For de københavnske Repræsentanter blev det en uforglemmelig Fest, hvis Detailler alt tidligere er omtalte.

I Dagens Anledning lod Foreningen henlægge to store Laurbærkranse henholdsvis paa General Bülows Grav i Dybbøl og paa Krigergraven i Fredericia.

Fra „Ørnen" fremkom der et Forslag om at forsøge et Samarbejde i Retning af fælles Bestræbelser for at skaffe egne Forsamlingslokaler. Man enedes om at nedsætte et af Medlemmer fra begge Foreninger bestaaende Fællesudvalg, der for „Ørnen"s Vedkommende kom til at bestaa af Overkanoner C. Gross (Formand), kgl. Hoffurer A. Beck, Skibsminør H. Jacobsen og Overskibsminør Fr. Petersen, medens K. G. U. F. repræsenteredes ved Sergent A. Andersen af Generalstaben, Sergent Thorv. Hansen af Fodfolket, Sergent P. C. Jensen (Thiede) af Generalstaben, Sergent Kølle af Fodfolket (Sekretær) og Sergent L. P. Sørensen af Ingeniørerne (Næstformand). Desuden var der valgt en Dommerkomite, der skulde afgøre mulige Uoverensstemmelser mellem de to Bestyrelser og Udvalget. Den kom til at bestaa af 12 Medlemmer af hver Forening.

Fredag den 3. November fejrede Foreningen sin 8 Aars Stiftelsesdag.

Tanken om atter at oprette en Sangforening inden for K. G. U. F. spøger næsten hvert eneste Aar; men med Undtagelse af en vokal Optræden ved en ganske enkelt Lejlighed naaede den aldrig nogensinde at blive til Virkelighed.

Paa Forslag af Foreningens overordentlige Medlem, Kammerjunker Holten, var der paatænkt Afholdelsen af en Koncert i stor Stil i Koncertpalæet til Fordel for Byggefonden. Med Tilladelse fra Kejserinden af Rusland skulde Gardeekvipagekorpset have musiceret, og en saa fortrinlig Assistance som Operasangerinden Fru Asta Scottländer og Violinvirtuosen Signor Tagliacozzo var sikret; men i sidste Øjeblik indtraf der desværre Forhold, der traadte hindrende i Vejen for Koncertens Afholdelse, saaledes at den maatte aflyses med meget kort Varsel. Da Kammerjunkeren ganske alene havde paataget sig hele det store Arrangement, fordi de fleste af Bestyrelsens Medlemmer paa dette Tidspunkt var i Kantonnement, var det ogsaa ham, der i en sen Nattetime maatte paatage sig den med Aflysningen forbundne store Ulejlighed, og den Tak, man den Gang bragte ham, var derfor i fuldeste Maal paa sin Plads.

Aaret sluttede med en Formue paa 8258 Kr. 27 Øre, hvoraf Byggefonden repræsenterede 7741 Kr. 09 Øre, og med et Medlemsantal af 650.

1900.

I Februar Maaned dukkede Ideen om Udgivelsen af et Underofficersblad frem, og fra Randers, hvor den senere Redaktør, Oversergent R. Christiansen af Rytteriet, den Gang boede, blev der i Løbet af Aaret arbejdet ihærdigt for at faa det startet. Naar man saa ofte senere har maattet høre, at K. G. U. F. var med til at starte dette Organ og stod bag det, er det ret karakteristisk nu at se af dens Forhandlingsprotokol, at Bestyrelsen paa et Møde i Maj udtaler sin Beklagelse over for Redaktøren over, at man er gaaet uden om den ved Starten.

„Underofficersbladet"s Historie er tidligere skildret; her skal kun peges paa den Kendsgerning, at af de ca. 1000 Abonnenter, Bladet talte ved sin Start den 1. Oktober, faldt kun de 200 paa de københavnske Underofficerer af Hæren, hvorimod det langt ringere Antal Underofficerer af Flaaden mødte op med det samme Antal, og de resterende 600 faldt paa Provinsgarnisonerne.

K. G. U. F. bragte „Underofficersbladet" et stort Offer, større end man den Gang selv havde Forstaaelsen af, idet Bestyrelsen besluttede, at Medlemsbladet skulde gaa ind fra 1. Januar 1901. Beslutningen blev taget med 3 Stemmer mod 3; men desværre var Formanden for at bringe Offeret, og han har altsaa i det Øjeblik ikke været klartskuende nok til at kunne forudse, at med Medlemsbladets Ophør bristede Traaden i Foreningens Historie, hvilket i høj Grad er blevet følt under Udarbejdelsen af nærværende Skrift, hvor Traaden ofte møjsommeligt har maattet graves frem fra Arkivets bundløse Dyb. Det viser sig nemlig, at ogsaa Aarsberetningerne bærer Spor af Savnet, thi disse indeholder i de nærmeste Aar derefter kun Ben, hvoraf lidet Kød lader sig afgnave til Historien; der findes end ikke i Arkivet et fuldstændigt Eksemplar af Medlemsbladet. Saa meget mere fortjener de 3 Mænd at nævnes, som den Gang viste historisk Forstaaelse og stemte for Medlemsbladets Bevarelse: det var A. L. Andersen, Foss og H. C. Jenssen (Korsø).

Det nuværende Medlemsblad er kun en Skygge af det daværende. Det var ofte paa 12 Sider med mange smaa Artikler — Kaptajn Madsen-Halsted har bl. a. skrevet deri — og havde desuden et Omslag med Annoncer, der for Aaret 1900 indbragte ca. 300 Kr., medens Bladet talte op imod 200 Abonnenter foruden Medlemmerne og heraf havde en Indtægt af ca. 140 Kr.

Sidste Nummer udkom altsaa i December Maaned og indeholdt dels en Biografi af „Underofficersbladet"s Redaktør, dels et Hjertesuk over Offeret.

Af dette Hjertesuk skal anføres følgende:

> „Idet vi altsaa nu med dette Nummer afslutter vort Medlemsblad, der paabegyndtes i Oktober 1895, ... ligger det nær at spørge, om det har gjort nogen Nytte og da hvilken. Næst efter at overlade Besvarelsen til Læserne, finder vi Anledning til at fremdrage, i hvilke Retninger vi formener, at det lille Blad, hvis Oplag i Tidens Løb er steget fra 150 til 1100 pr. Maaned, har udført en Mission.
>
> For K. G. U. F. har det været en mægtig Reklame, og sikkert har det i høj Grad bidraget sit til det nuværende store Medlemsantal, thi selv om Bladets Indhold nødvendigvis maatte være lidt tørt, saa vakte Bladet dog en vis Interesse. Dernæst har det været det første Middel til at drage et kammeratligt Baand imellem Danmarks Garnisonsbyer ..... og endelig har det, ved nu ved sit Ophør at kunne møde op med ca. 700 Abonnenter uden for København, sikkert ligesom vækket Interessen og banet Vejen for et Blad som det, der nu har set Lyset, og hvis Fremgang det bør være enhver Underofficers Opgave at bidrage sit til ....."

Samtidig blev det vedtaget fremtidig at lade Foreningens Annonce optage i „Underofficersbladet", og den 17. November afsluttedes der en Kontrakt med dets Redaktør, ifølge hvilken Bladet skulde optage Foreningens Annoncer „mod en aarlig Betaling af 100 Kr., for hvilket Beløb der gennemsnitlig skal kunne raades over en Spalte".

Den 23. Marts afholdtes det første Møde i det af „Ørnen" og K. G. U. F. nedsatte Fællesudvalg.

Ved Valg af Bestyrelse udtraadte H. Ø. Nielsen (Øgaard) og Sofus Nielsen, som erstattedes af Sergent P. C. Jensen (Thiede) af Generalstaben og Sergent Walther af Fodfolket.

Ved Bestyrelsesmødet den 27. Marts blev der oplæst et af Medlem af Foreningen, pens. Stabssergent A. E. Gøhl og Hustru den 14. s. M. oprettet Testamente, i Henhold til hvilket Ægteparret, hvis ikke anden senere Disposition maatte træffes, efter den længstlevendes Død testamenterer K. G. U. F.s Byggefond sine Midler.

Om Byggefondens Kapital blev der senere truffet Bestemmelser, der ændrede dennes Anvendelse, og Testamentet er derfor nu sat ud af Kraft; men derfor er den oprindelige Tanke lige smuk og fortjener Foreningens oprigtige Paaskønnelse.

En Sag, der i høj Grad beskæftigede Bestyrelsen, var Lønningssagen. Allerede den 20. Februar mødte Stabssergent N. Jensen af Artilleriet fra Aarhus og Oversergenterne Gjerløv og Rasmussen (Liser), henholdsvis af Fodfolket og Ingeniørerne, fra Fredericia her i København for i Forbindelse med deres københavnske Kammerater og med deres foresattes Tilladelse at afholde private Sammenkomster uden for Rigsdagen med Medlemmerne af det Udvalg, der behandlede Lønningsloven, for at søge Sagen fremmet. Ogsaa Bestyrelsen for K. G. U. F. var Genstand for stor Imødekommenhed fra Autoriteternes Side, og med officiel Tilladelse indsendtes der den 7. April følgende af samtlige Bestyrelsesmedlemmer underskrevne Adresse til Folketinget:

I Henhold til et af de Formaal, som„ Københavns Garnisons Underofficersforening" har sat sig: efter Evne at varetage og fremme Underofficersstandens Interesser, tillader dens Bestyrelse sig herved at henvende sig til det høje Folketing med en indtrængende Anmodning om at fremme Underofficerernes Lønningslov i indeværende Samling.

„Københavns Garnisons Underofficersforening" repræsenterer i et Antal af ca. 700 Medlemmer ganske vist kun den københavnske Underofficersstand, paa hvis Vegne vi handler, men vi vide for sikkert, at vi med denne Henvendelse gør os til Tolk for de Følelser og Ønsker, der besjæler enhver Underofficer i hele Landet, thi overalt er Forholdene, som en Følge af de stadig stigende Priser paa Livets største og vigtigste Fornødenheder, blevet saa fortvivlede og uudholdelige, at man kun med Frygt kan se Fremtiden i Møde, og det er denne Frygt for Fremtiden, der har manet os til at foretage dette Skridt.

Da Lønningslovforslaget var til første Behandling i det høje Ting, lød Udtalelserne saa gunstige for os, at det vakte et letforstaaeligt Haab om, at Sagen vilde gaa sin Afslutning i Møde i en nær Fremtid, og saafremt dette Haab nu skulde briste for alle de mange, for hvis Familie, Hjem og hele Eksistens en Lønforbedring, hvor ringe den end bliver, er af saa afgørende Betydning, da vil det fremkalde en Skuffelse, der yderligere vil gøre Forholdene fortvivlede.

Det er dog ikke alene med den enkelte Underofficer for Øje, at vi fremkommer med dette; for Hæren i sin Helhed, ja for hele Landet, anse vi det for at have den allerstørste Betydning; thi med Sorg og Bekymring ser vi, som har viet Hæren vore Kræfter, at Underofficersstanden Dag for Dag affolkes, idet Tilgangen aldeles ikke kan holde Skridt med Afgangen, ja ved enkelte Regimenter mangler allerede nu henved en Trediedel af det normerede Antal Sergenter.

Dette Forhold bevirker en i høj Grad forøget Tjeneste for de tilbageværende, da Tjenestens Omfang jo selvfølgelig ikke kan rette sig efter den

øjeblikkelige tjenestegørende Styrke, og Følgen heraf bliver atter, at den forsvindende Lejlighed, der i Forvejen er for Underofficersstanden til at opnaa privat Beskæftigelse, fuldstændig umuliggøres.

Naar vi nu har foretaget det Skridt at henvende os til det høje Folketing, da er det med den fulde og sikre Fortrøstning, at dette vil lytte til vor indtrængende Bøn og endnu i indeværende Samling gennemføre den Lønningslov, der af en Stand, der særlig lider under Tidens Ugunst, bliver imødeset med stor Spænding og Forventning, og for hvem Lovens Vedtagelse er en Livsbetingelse.

Paa Foreningens Vegne

Ærbødigst
(Underskriverne.)"

En Deputation, bestaaende af Næstformanden, Bidstrup, som Ordfører, Thorv. Hansen og P. C. Jensen (Thiede), overleverede Adressen til Folketingets Formand, der atter henviste til Forsvarsudvalgets Ordfører, Folketingsmand A. Nielsen, som samme Dag indbragte den i Folketinget.

Loven blev imidlertid ikke vedtaget; men da Udvalget den 25. April fremkom med en Betænkning, der udtalte en Erkendelse af, at vore Lønninger ikke var tidssvarende, saa Bestyrelsen heri et Haab om at faa Loven yderligere forbedret og indsendte derfor den 13. September følgende Skrivelse til Krigsministeriet:

„Til Krigsministeriet!

Da Bestyrelsen for nærværende Forening d. 7. April d. A. tilstillede Folketinget en skriftlig Anmodning om at fremme Underofficerernes Lønningslov endnu i den da forlængede Rigsdagssamling, skete dette under Trykket af de Skuffelser, der mere og mere greb Standen, alt som Tidspunktet for Rigsdagens Afslutning nærmede sig, uden at man saa Udsigt til, at de Fortrøstninger, som Lovens 1. Behandling havde vakt, skulde blive virkeliggjort.

Det lykkedes som bekendt ikke Rigsdagen at faa gennemført Loven, hvorimod Udvalget, der behandlede Sagen, fremkom med en foreløbig Betænkning over det af Regeringen fremsatte Lovforslag.

Blev Skuffelsen saaledes paa den ene Side stor, saa slog man sig paa den anden Side, ved at gennemlæse Betænkningen, dog til Ro med at skulle vente endnu et Aar; thi ihvorvel Udvalget næsten i alle Retninger gjorde sig til Talsmand for de Ønsker, der i Retning af Lønnings-, Brød- og Beklædningsspørgsmaalet næredes mellem Underofficererne, saa var man dog paa et Par enkelte Punkter ikke naaet til det, der i vore Øjne skulde gøre Loven nogenlunde betryggende for os ikke alene i Retning af at skaffe Standen en bedre Eksistens, men ogsaa i at tilføre den bedre og

mere brugbare Elementer, ligesom den ej heller, med Henblik paa de Prisstigninger, der, særlig hvad Husleje, Fødemidler, Brændsel og Klæder angaar, kendetegner vor Tid, langt fra ydede Garanti for, at den for en længere Aarrække kunde sikre Standen mod den Nød og det Savn, som den nu saa længe har lidt under.

Da vi paa det nærværende Tidspunkt selvfølgelig ikke kunne vide, om, og i saa Fald i hvilken Skikkelse, Loven paany vil blive fremlagt i den nuværende Rigsdagssamling, tillader vi os herved at fremdrage de Punkter, hvis Ændring vil bevirke, at en Vedtagelse af Udvalgets Ændringsforslag iøvrigt vil blive modtaget med Tilfredshed af hele Standen.

1. Alderstillægene ønskes forhøjede saaledes, at de i Stedet for som foreslaaet at give 50 Kr. for hvert af fire Femaar bliver sat til 100 Kr. for hvert af de to første og 50 Kr. for hvert af de to sidste, hvorefter de for 5, 10, 15 og 20 Aar vil blive henholdsvis 100, 200, 250 og 300 Kr.

Naar den i sig selv ringe Forhøjelse ligger Standen saa meget paa Hjerte, og naar vi ønsker, at den netop lægges paa det anførte Sted, da er det for at søge bødet lidt paa den lange Tid — indtil 11 Aar —, i hvilken en Underofficer staar i yngste Lønningsklasse for Sergenter. Det er ikke ualmindeligt, at en Sergent først i en Alder af 30—33 Aar naar at komme i ældste Lønningsklasse; han vil da forlængst have indgaaet Ægteskab, og Børnene vil da allerede være i den Alder, hvor Udgifterne til deres Føde, Klæder og Opdragelse føles stærkt. Det er da ogsaa i denne Periode, at en Underofficer, selv med den største Sparsommelighed, ofte ser sig nødsaget til at stifte en Gæld, som det først sent eller aldrig ret lykkes ham at frigøre sig for, og som i en længere Aarrække lægger sin knugende Haand paa ham og hans Hjem, ligesom den ogsaa ofte bevirker, at han, i sine Bestræbelser for at skaffe sig og sine det daglige tarvelige Udkomme, let sløves for sin Tjeneste.

2. Huslejegodtgørelsen ønskes, for Københavns Vedkommende, forhøjet yderligere med 24 Kr. aarligt, saaledes at den, med Henvisning til Udvalgets Betænkning, „til § 2", 3. Stykke, bliver henholdsvis 144 og 84 Kr., og 96 Kr. og 36 Kr. pr. Aar.

Uagtet vi er Modstandere af en uensartet Lønningsform, er vi dog af den Overbevisning, at en yderligere Forhøjelse af Huslejegodtgørelsen for Hovedstadens Vedkommende har sin store Berettigelse, thi Forskellen mellem København og Provinsbyerne er nemlig paa dette Omraade i høj Grad iøjnefaldende. Selv en saa beskeden Lejlighed som 1 Værelse med Alkove og Køkken i en af Forstæderne betales med 16 à 18 Kr. pr. Maaned, og en Lejlighed paa to smaa Værelser kan aldeles ikke erholdes for mindre end 20 à 24 Kr. pr. Maaned."

Her fulgte i Skemaform Foreningens Lønforslag, hvorefter Skrivelsen sluttede saaledes:

„Naar vi ikke tidligere er fremkommet med disse Ønsker, er det fordi vi, saalænge Forslaget forelaa fra Regeringens Side, ikke antog det for

passende, da det mulig kunde blive opfattet som en uberettiget Kritik af Ministeriets Bestræbelser for at skaffe Underofficererne bedre Livsvilkaar; nu derimod, da Rigsdagen ved at fremkomme med oftnævnte Betænkning, har fastslaaet sin Stilling til Sagen, tager vi ikke i Betænkning at fremsætte vore Ønsker, særlig da Lovforslaget i sin ændrede Form maa siges at være saaledes, at det for Øjeblikket nogenlunde svarer til de Forventninger, hvormed vi imødeser en ny Lønningslov.

Med fuld Tillid henvender vi os derfor nu til Ministeriet, i hvis Hænder vi lægger den Sag, der saaledes for os som for Hæren er en Livssag."

I Anledning af Skrivelsen var to af Bestyrelsens Medlemmer tilsagte til Audiens hos Krigsministeren den 15. s. M.

Paa Generalforsamlingen den 12. Marts fremlagde det Aaret forud nedsatte Lovudvalg Forslag til nye Love. De væsentligste Ændringer fremkom dels i den altid omstridte § 8 (Begravelseshjælpen) og dels i § 9, der omfattede de Underofficerer fra andre Garnisoner, der som Gæster søgte Foreningen. Den ældre Paragraf var nemlig affattet saaledes, at disse ogsaa kunde blive delagtige i Begravelseshjælpen, hvad selvfølgelig ikke var Meningen. Fremdeles § 10 om Optagelsen af overordentlige Medlemmer og § 18, gennem hvilken der indførtes en kompliceret og meget tidsspildende Valgmaade ved Valg til Bestyrelse.

Sammenslutningstanken var atter fremme i første Række, og her fortjener Myndighedernes Sympati igen at nævnes med Tak.

Gennem Københavns Kommandant indsendte Bestyrelsen følgende, af Formanden underskrevne, Ansøgning til Krigsministeriet:

„Da der imellem Underofficererne saavel af Hæren som Søværnet næres Ønsket om at se Standen samlet under en fælles Overbestyrelse for hele Landets Vedkommende, ansøger „Københavns Garnisons Underofficersforening" herved paa Garnisons-Underofficersforeningerne i Helsingør og Næstveds Vegne om Tilladelse til at indtræde under en saadan Overbestyrelse.

Lovene samt Udtalelser fra de paagældende Foreninger om, at de ønsker at slutte sig til Tanken, vedlægges.

Ligelydende Ansøgninger er samtidig indsendt til Krigsministeriet og Marineministeriet henholdsvs af Aarhus Garnisons Underofficersforening for Garnisons Underofficersforeningerne i 2. Generalkommandodistrikt og af Søunderofficersforeningen „Ørnen" for Søværnets Underofficerers Vedkommende.

Paa Foreningens Vegne

(Underskrift)"

Med Skrivelsen fulgte et Eksemplar af Lovene; af disse, det første Udkast til Love for en Forening for Danmarks Underofficerer, skal her kun nævnes følgende §§:

§ 1. Formaalet er:
at fremme den fra gammel Tid nedarvede Kærlighed til Konge og Fædreland,
at bringe Underofficererne i de forskellige Garnisonsbyer i gensidig Rapport til hverandre,
at højne Standen, hæve dens Anseelse og efter Evne at søge fremmet saadanne Formaal, som kunne være gavnlige for Standen, og
at danne et repræsentativt Led for den samlede Stand.

§ 2. Overbestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer — 2 af 1. og 2 af 2. Generalkommandodistrikt samt 1 af Søværnet —, der vælges for 2 Aar ad Gangen, saaledes at de 2 afgaa det ene og de 3 det andet Aar. For hvert Bestyrelsesmedlem vælges 1 Suppleant. Overbestyrelsen vælger selv aarligt Formænd og øvrige Funktionærer.

Lovudkastet var dateret den 22. Februar 1900 og underskrevet af Oversergent C. C. H. Gjerløv, Kanoner Joh. Fr. Jensen, Stabssergent Niels Jensen, Oversergent Victor Krohn og Oversergent P. Rasmussen.

Ogsaa i Anledning heraf var nogle Medlemmer af Bestyrelsen tilsagte til Møde i Krigsministeriet, hvor man lovede, at Sagen vilde blive taget under velvillig Overvejelse.

I Anledning af 50 Aarsdagen for Slaget ved Isted lod Bestyrelsen en Krans henlægge paa General Kroghs Grav.

Søndag den 1. Juli foretog Foreningen en Udflugt med lejet Skib til Humlebæk, hvor Underofficererne fra Helsingør stødte til, og hvor man tilbragte nogle behagelige Timer sammen, men — Helsingørsturen stod endnu i for frisk Minde, og Humlebækturen blev derfor kun en mat Afglans af denne udmærkede Friluftsfest, hvis Lige kun til Nød kan findes i Udflugten 1901 i Anledning af Skyttefesten.

Lørdag den 3. November fejrede Foreningen sin 9 Aars Stiftelsesfest, ved hvilken Lejlighed den fortrinligt sammenspillede, dramatiske Klub „Kardæsken", bestaaende af Artilleriunderofficerer, opførte nogle fornøjelige Smaastykker.

Det synes, som om Diskussionsmøderne først i dette Aar vinder rigtig Indpas. De er i senere Aar bleven et stadig tilbagevendende Led i Foreningens smaa selskabelige Sammenkomster, og selv om

man ikke er i Stand til at kunne paavise bestemte Resultater af disse Møder, er der dog ingen Tvivl om, at de har været af en ganske overordentlig stor Betydning for Foreningens hele Udvikling.

I Aarets Løb indsamledes der gennem Foreningen 280 Kr. 20 Øre til Lupussagen.

Den 17. December blev Bademester L. Steenberg optaget som overordentligt Medlem.

Ved Aarets Udgang havde Byggefonden en Størrelse af 9702 Kr. 28 Øre, medens Medlemsantallet var 701.

1901.

Med dette Aar vilde man naa det første 10-Aar; allerede i 1900 drejer Diskussionen paa Bestyrelsesmøderne sig ofte om den Fest, man i denne Anledning agtede at afholde, og den 13. April nedsættes der en Komite, bestaaende af Bidstrup og H. C. Jenssen (Korsø), ligesom der paa en den 29. April afholdt Generalforsamling blev vedtaget at sætte Lovens § 3: „Ved Indmeldelse erlægges et Indskud af 2 Kr.", ud af Kraft i Tidsrummet fra Generalforsamlingens Afholdelse til Aarets Udgang, hvilket bragte en Tilgang af 62 Medlemmer.

Festen blev afholdt den 2. November, og til denne var indbudt en Repræsentant fra hver Garnisonsby og fra Flaaden samt „Underofficersbladet"s Redaktør. De udenbyes Underofficerer var indkvarterede ved Foreningens Foranstaltning.

Dagen efter Festen samledes Bestyrelsen med de fremmede Underofficerer til en lille Sammenkomst, efter hvilken man ganske naturligt benyttede Lejligheden til en interessant Debat om Standssager, hvor Bidstrup for første Gang fremsatte Tanken om Nedsættelsen af en Kommission, bestaaende af Officerer, Underofficerer, Rigsdagsmænd og Skolemænd, til Drøftelse af alle de Spørgsmaal, der laa os paa Hjerte. Hans Ord blev modtagne med Tilslutning, men mange saa sikkert ikke andet deri end et uendelig fjernt Fremtidsperspektiv, og kun de færreste tænkte sig Muligheden af, at Tiden saa forholdsvis hurtigt skulde give Medbør i dette Spørgsmaal.

Paa Aarets Generalforsamling udtraadte I. H. Jensen og noget senere paa Aaret P. C. Jensen (Thiede) af Bestyrelsen. De erstattedes af Sergent L. P. Sørensen af Ingeniørerne og Stabssergent N. Jensen af Artilleriet.

I. H. Jensen var en af Medstifterne og har siden da uafbrudt været i Foreningen. Han var, navnlig i dens første Aar, en stærkt benyttet Kraft. P. C. Jensen (Thiede) var en usædvanlig energisk Personlighed, der satte Bestyrelsen mange graa Haar i Hovedet ved sin Rigdom paa Ideer og sin altid vaagne Kritik.

Inden for det festlige Omraade var der imidlertid ogsaa en anden stor Sag, der i høj Grad lagde Beslag paa Bestyrelsens Kræfter. Det store, nordiske Skyttestævne skulde i Løbet af Sommeren afholdes her i København, og da man i den Anledning ganske naturlig tænkte sig den nærliggende Mulighed, at der mellem Skytterne fra Norge og Sverrig ogsaa vilde findes en Del Underofficerer, satte man sig i Forbindelse med samtlige norske og svenske Garnisonsbyer, hvorved det lykkedes at faa en Fortegnelse over dem, der agtede at møde.

Bestyrelsen vedtog at skænke en Præmie, et højt og smukt Sølvbæger, til Skyttefesten, og den 6. April blev en Komite, bestaaende af Thorv. Hansen og Würtz, nedsat til Arrangement af den Udflugt, man havde tænkt at afholde for samtlige deltagende Underofficerer fra Danmark, Norge og Sverrig, og hvortil man, efter Ansøgning til Krigsministeriet, havde opnaaet et Tilskud af 500 Kr. Man enedes om at lade Udflugten bestaa i en Skovtur, der nærmest blev en lille Marchtur gennem den smukkeste Del af Dyrehaven.

I Forbigaaende skal det kun nævnes, at Foreningens Formand var Medlem af den officielle Festkomite, samt at Prins Valdemar var Skyttefestens Protektor, medens Generalløjtnant Hedemann var dens Præses.

Efterhaanden som Gæsterne fra Norge og Sverrig indtraf, blev de modtagne af Bestyrelsen og førte til deres Kvarterer; thi det var lykkedes Bestyrelsen at skaffe dem disse inden for Underofficerernes egen Kreds, ligesom de i det hele taget var Foreningens Gæster under deres Ophold her.

Der mødte ialt følgende 10, nemlig fra Norge: Sergenterne O. O. Bjerland og A. A. Hobbesland ved Christianssands Infanteribrigade og Furer R. Skymoen ved Feltartilleriregimentet, og fra Sverrig: Sergent Arvidsson ved kgl. Svea Artilleriregiment, Sergenterne G. Walfrid Ericsson, Carl Jaeger, Erhard Linden og Leonard Petersson ved 1. kgl. Livgrenaderregiment, Sergent Møller ved 2. kgl. Livgrenaderregiment og Sergent Carl Sandsten ved Kronprinsens Husarregiment.

Udflugten, der blev afholdt den 25. Juni, blev en ganske enestaaende Festivitet, der længe vil mindes. Efter Ankomsten med Jernbane til Skodsborg afmarcheredes der paa militær Vis i Sektioner med Musikken, Bestyrelsen og de norske og svenske Underofficerer i Spidsen til Raavad. Her, ved Middagen, bød Formanden Forsamlingen og specielt de fremmede Gæster et hjerteligt Velkommen, hvorefter han aabnede Talernes lange Række med en Tale for de nordiske Konger, og da Musikken derefter spillede et Vers af hver af de tre Rigers Nationalsange, fremkaldte dette en egen og ejendommelig, højtidelig Stemning. — En noget lignende, maaske mere umiddelbart betagende Stemning greb senere hele Selskabet, da det, paa Turen til Bellevue og under Afsyngelsen af vore kære gamle Fædrelandssange, svingede ud paa Eremitagesletten, der laa badet i et straalende Solskin, som gav Genskin i de blanke Knapper og Sidevaaben. — Aftenen paa Bellevue var i højeste Grad animeret, og Foreningen havde alt i alt stor Ære af hele den storslaaede og smukke Fest.

Til et Møde, som Bestyrelserne for Alm. dansk Telegrafforening, Foreningen Postvæsenets 4. Lønningsklasse og Danske Postassistenters Forening udsendte Indbydelse til, og som blev afholdt Søndag den 10. Februar i „City"s Lokaler, mødte hele den samlede Bestyrelse efter dertil forud indhentet Tilladelse fra Københavns Kommandant. Bestyrelsen var vel straks klar over, at en Forening som vor intet kunde vente sig ad de Veje, som paa dette Møde blev anvist, og naar den desuagtet gik med, var det efter et af Krohn og hans Mænd knæsat Princip, at man altid bør have Føling med de Foreteelser, der viser sig og altid skal være i Kontakt med den civile Befolkning, af hvilken vi dog alle er rundne. Da der derfor blev nedsat et Udvalg: „Statsfunktionærernes Organisations Udvalg" (S. O. U.), bestaaende af Repræsentanter fra hver af de fire Civiletater, sluttede Hærens og Flaadens Underofficerer sig hertil hver med sin Repræsentant; L. P. Sørensen repræsenterede ved denne Lejlighed Hærens Underofficerer. S. O. U. blev selvfølgelig resultatløst for Foreningen ud over dette, at man tog Lære deraf.

Ved Skrivelse af 17. April opnaaede Foreningen Tilladelse til, at Underofficererne paa visse bestemte Tider af Dagen gratis maatte afbenytte Brusebadeanstalten paa Sølvgadens Kaserne.

Som en Sag, ved hvilken Bestyrelsen mødte en ganske over-

ordentlig Velvillie fra de militære Lægers Side, skal nævnes Sygehussagen, og næst efter at takke Bestyrelsen for dens Initiativ, skylder Foreningen disse Læger en Tak for, at der nu paa Garnisonssygehuset er tildelt Underofficererne en særlig Have, egne Baderum, egne Sygestuer, og at der er givet dem Tilladelse til at benytte deres eget Tøj o. s. v. Det fortjener i det hele taget at nævnes, at overalt, hvor Foreningen har henvendt sig til de militære Læger om et eller andet, har disse altid vist stor Forstaaelse af vore Ønsker, og det er jo netop den Fremgangsmaade, Foreningen altid har set op til som den eneste rette, den nemlig, at Underofficererne indsender deres Ønsker til Foreningen, Bestyrelsen sigter dem, bearbejder dem og fremsender dem, hvis de fortjener det, til den afgørende Myndighed.

Om Sammenslutningen blev der atter dette Aar ført Forhandlinger med Krigsministeriet, og da dette ønskede nogle Ændringer i Lovene, blev der den 5. Maj afholdt et Møde i Odense af Repræsentanter fra København (Hær og Flaade), Aarhus, Odense og Fredericia, hvorefter de ændrede Love paany fremsendtes.

Skyttepræmiesagen fandt først dette Aar sin endelige Afslutning. Fodfolkets Underofficerer havde i sin Tid udtalt Ønsket om, at de ved de aarlige Præmieskydninger udsatte Præmier, der efter Traditionen bestod af 3 Sølvure, fik en noget anden Sammensætning; man ønskede flere Præmier af aftagende Værdi, men alle Præmie-Genstandene beregnede til militært Brug. For at søge dette Ønske opfyldt foretog Bestyrelsen først en mundtlig Henvendelse i Krigsministeriet, hvor den blev modtaget velvilligt, og hvor man lovede Sagen en hurtig Ordning. Frygtløst gik man derfor i Gang med Affattelsen af Ansøgningen, og for at fjerne alle Sten fra dens Vej lod man to af Bestyrelsens daværende Medlemmer, der netop stod ved samme Afdeling (Krohn og Kølle), underskrive den; men — ved Regimentet blev den afvist, og der maatte nu skrives til Ministeriet, at det desværre ikke var lykkedes at faa den frem.

Nu, under Skyttefesten, kom Sagen paany frem ved en tilfældig Samtale mellem Oberstløjtnant Gørtz og Foreningens Formand. Oberstløjtnanten bad om en Afskrift af Sagen, da den var kommen Ministeren for Øre; han fik den, og — — ikke lang Tid efter var Ønsket imødekommet.

Som et Bevis paa den daværende Bestyrelses Mangel paa For-

staaelse af Begrebet „Historie" — noget, den desværre har delt med flere senere Bestyrelser — tjener, at L. P. Sørensen ved et Bestyrelsesmøde tilbød at fortsætte denne for 5 Aar ad Gangen i Traad med det af Krohn udarbejdede Værk; men Tilbudet blev pure afvist som overflødigt; man havde jo Medlemsbladet — som man netop havde taget Livet af fornylig.

2 større Spørgsmaal, af hvilke det ene nu for faa Aar tilbage har fundet sin Afgørelse, medens det andet desværre endnu er uløst, dukkede for første Gang op i dette Aar; det var de nye Distinktioner og Enkeforsørgelsen.

Spørgsmaalet om Statstilskud er paany fremme; Fordringerne er nu steget til 3000 Kr.; men det virkede ikke saa lidt beroligende paa Bestyrelsen, at selve Ministeren — Generalmajor Madsen — ved en Audiens erklærede det for at være altfor lidt. Ved samme Lejlighed foreslog Ministeren, at Foreningen skulde søge at opnaa Dispositionsret over en Del af Kronprinsessegadens Kaserne, hvad der dog selvsagt ikke tiltalte Bestyrelsen. Morsomt nok viste det sig senere, under „Lokalekommissionen"s Virksomhed i 1909, at ved at søge efter et Middelpunkt for samtlige Byens Kaserner paa samme Maade, som man finder „Middelkuglen", var Kronprinsessegadens Kaserne den, der laa mest centralt af alle Byens Kaserner.

Ved en anden Lejlighed, hvor Formanden var kaldt op til Ministeren, overrakte denne Foreningen en Gave paa 1111 Kr. 72 Øre til dens Byggefond. Beløbet var en Del af det Overskud, der i 1898 var fremkommet ved Afholdelsen af „Mindefesten for 1848" i Kongens Have.

Den 16. December indsendte Bestyrelsen følgende Andragende til Krigsministeriet:

> „I Henhold til Lønningsloven af $^{25}/_{7}$ 67 § 10, jfr. K. f. H. Nr. $^{11}/_{72}$, Pkt. 13, har Underofficerer o. l. med Hustru og Børn under 18 Aar Ret til frit Lægetilsyn og Medicin i Hjemmet. Efter K. f. H. Nr. $^{15}/_{71}$, Pkt. 8, maa imidlertid de Underofficerer o. l., der har Tilladelse til at bosætte sig udenfor den ved Lov af $^{6}/_{3}$ 52 fastsatte Demarkationslinie, give Afkald paa ovennævnte Ret, idet der dog ved K. f. H. Nr. $^{65}/_{853}$, Pkt. 7 er indrømmet disse Adgang til fri Medicin, naar den foreskrives af en af nedennævnte Læger, som Underofficererne da paa egen Bekostning maa konsulere, nemlig: Kommunelægerne W. Stockfleth og O. Secher (Østerbro og Vesterbro), og de praktiserende Læger C. Neumann og C. Krarup (Nørrebro og Sundby).

Foreningen tillader sig herved at henpege paa, at den citerede Bestemmelse af 1871, 2. Stk., som Følge af forandrede kommunale Forhold, har faaet en betydelig større — for Underofficererne højst uheldig — Rækkevidde og Virkning, end det kunde forudses ved dens Udstedelse, idet den gør det hjemlede fri Lægetilsyn illusorisk for en stor Del Underofficerer. Ved forandrede kommunale Forhold sigtes her navnlig til, at Bebyggelses- og Beboelsesforholdene i København i den sidste Snes Aar er undergaaet en hel Omvæltning, saaledes at Forstæderne efterhaanden har udviklet sig til at blive Befolkningscentrer, medens de indre Kvarterer i den gamle By mere og mere affolkes ved deres Omdannelse til Forretningskvarterer. Til Eksempel anføres, at der allerede nu er flere Indbyggere paa Nørre-, Vester- og Østerbro end i Københavns og Frederiksberg Kommune tilsammen, medens dette ikke var Tilfældet, da den i sidst anførte K. f. H. fremsatte Bestemmelse udstedtes.

Som Følge af disse forandrede Forhold er passende Lejligheder indenfor Demarkationslinien som Regel for dyre efter Underofficerernes økonomiske Evner, hvorfor det er naturligt, at saa godt som alle ikke indkvarterede Underofficerer nu i langt højere Grad end hidtil har søgt Bopæl udenfor denne, fordi tilsvarende Lejligheder her kunne faas ca. 100 Kr. billigere aarligt.

Underofficererne, der ikke er anvist Kvarter i Hærens Bygninger, er nu paa to Maader daarligere stillede end de øvrige Underofficerer, for det første, fordi de i Husleje maa betale fra ca. 120—240 Kr. mere aarligt (foruden Kvartergodtgørelsen), og for det andet, fordi de for manges Vedkommende ogsaa maa give Afkald paa frit Lægetilsyn i Hjemmet og, som Regel, paa fri Medicin.

Under Henvisning til foranførte Forhold tillader Foreningen sig at andrage Ministeriet om at foretage saadanne Foranstaltninger, der i større Udstrækning end hidtil kunne give Garnisonens Underofficerer Adgang til det i Lønningsloven hjemlede fri Lægetilsyn og Medicin i Hjemmet.

Med Henvisning til K. f. H. Nr. $^{65}/_{83}$, Pk. 7, tillader man sig fremdeles at andrage Krigsministeriet om muligt at udvirke, at ogsaa andre end de i denne Kundgørelse nævnte Apoteker anvises Underofficererne til Udlevering af Medicin, saaledes at denne kan afhentes paa ethvert Apotek, som maatte være villig hertil."

Aarsberetningen for 1901 slutter med en Meddelelse om, at der i December Maaned endnu en Gang er bleven udsendt en Opfordring til Ikke-Medlemmer om at indmelde sig, og der kan maaske endnu i 1916 være Anledning til at genoptrykke følgende lille Stykke af nævnte Opfordring:

„Det maa staa klart for enhver, at mange og store Goder for Standen som Helhed enten direkte eller indirekte er naaet gennem Foreningen; thi det er et Særkende for K. G. U. F., at den aldrig har arbejdet for saa og

saa mange Medlemmer eller søgt at skaffe disse særlige Fordele, men at den altid og i alt har gjort sig til Talsmand for samtlige Underofficerer."

Den 15. Maj naaede Byggefonden de første 10000 Kr. og var ved Aarets Udgang naaet til et Beløb af 13435 Kr. 34 Øre.

Som et Glimt af Humor imellem alt det tørre historiske skal man afslutte Meddelelserne om dette Aar med følgende Vers af „C. C.", Sergent C. C. Nielsen (Nyø), forfattet og ved en Fest i Kastellet foredraget Revyvise:

Sikke et Tillæg vi har faaet,
2 Mark og 4 Skilling pr. Mand.*)
Nu er vi vist til Toppen naaet,
ja, vi er en favoriseret Stand.
Jeg havde nær mig sat paa Halen
over den Ære — Pinedød —
Krohn gaar til Fest hos Generalen.**)
saa har vi andre ingen Nød.

1902.

Aarets første Begivenhed var i Sandhed glædelig for Underofficersstanden som Helhed. Efter mange Aars Kampe lykkedes det endelig at faa Lønningsloven vedtaget. At den blev saa god, som Tilfældet var, skyldtes i en væsentlig Grad Foreningens Virksomhed; Aar for Aar havde denne vigtige Sag ligget knugende over os alle og ikke mindst over Bestyrelsen, der sandelig ikke havde sparet sig. Man drog for et Øjeblik et Lettelsens Suk ved Aflastningen, indtil man i samme Øjeblik opdagede, at der var nye Sager nok at tage fat paa for en Standsforenings Bestyrelse.

Ved Aarets Generalforsamling udtraadte A. L. Andersen, H. C. Jenssen (Korsø) og N. Jensen af Bestyrelsen og erstattedes af Stabssergenterne L. P. Carlsen af Forplejningskorpset, P. O. Hansen af Rytteriet og J. H. Ibsen af Fodfolket (Livgarden).

A. L. Andersen havde været en fortrinlig Foredragsholder, og H. C. Jenssen (Korsø) et særdeles skattet og repræsentativt Bestyrelsesmedlem. N. Jensen havde altid været en af Standens Foregangsmænd, og han var en af Sammenslutningstankens varmeste Forkæmpere.

*) Den nye Lønningslov, der dog først blev stadfæstet d. 14. Februar 1902.

**) I Anledning af Skyttefesten havde Formanden som eneste Underofficer været inviteret til den kommanderende General.

Da det i 1899 af „Ørnen" og K. G. U. F. nedsatte Fællesudvalg ikke syntes at have nogen Udsigt til at kunne naa et Resultat, blev det ophævet den 29. Marts.

Spørgsmaalet om Foreningens eller i hvert Tilfælde Bestyrelsens Ret til at maatte drøfte Underofficerernes egne Tjenestesager, og Spørgsmaalet om den Tjenestevej, ad hvilken Bestyrelsen skulde fremsende sine Andragender i denne Retning, traadte i dette Aar særligt i Forgrunden. Saa længe Lønningssagen havde været for, var alt gaaet glat; men saasnart den var bleven afgjort, var det ligesom en Bom blev sænket for alt, hvad Bestyrelsen ønskede at komme frem med. Indtil disse for os saa vigtige Spørgsmaal en Gang bliver løst paa en baade for Underofficererne og Hæren tidssvarende Maade, vil de bestandig staa som en, snart nær, snart fjern Uvejrssky, der desværre paa dette Tidspunkt udlod sig saa kraftigt, at det kostede Bestyrelsen dens Stifter, dens mangeaarige Formand, Aanden og Lederen i hele det store Maskineri.

Hans fremtvungne Mandatnedlæggelse foregik paa et Bestyrelsesmøde den 9. April i Kassereren, Thorv. Hansens Hjem, Nyhavn 43. Det er en Fornøjelse nu bagefter at læse om dette Møde; man føler den bevægede, men tillige trygge og tillidsfulde Stemning og Øjeblikkets højtidelige Alvor, ja man føler, at Bestyrelsens øvrige Medlemmer ligesom rykker sig tættere sammen, for at ingen skal mærke, at der er bleven en tom Plads.

Men det gamle Ord om, at ingen er uundværlig, fornægtede sig ej heller her; der stod jo en Mand paa Næstformandspladsen, Bidstrup, der ikke et Øjeblik veg tilbage for at træde ind paa den ansvarsfulde og udsatte Post. Med sikker og fast Haand og paa en smuk og værdig Maade ledede han i omtrent et Aar derefter Foreningen som fungerende Formand, medens den for nylig udtraadte Stabssergent N. Jensen igen, som Suppleant, indtraadte i Bestyrelsen.

Af Krohn er der alt foran givet en Karakteristik; der skal derfor ikke heller her dvæles ved den Modgang, han, militært set, maatte lide; det maa formentlig være tilstrækkeligt at fortælle, at man gik saa vidt, at man endog lod ham vide, at det var „upassende" og „anmassende", at han, som Underofficer, havde sat sit Navn under Hyldningstelegrammer til Kongehusets Medlemmer, og at han skulde „holde sig noget mere nede i Geleddet".

Af ældre Sager er Sygehussagen og Distinktionsspørgsmaalet sta-

dig paa Tapetet; af nye fremkom: Tilladelse for afskedigede Underofficerer til at bære Uniform, og Lægetilsynets Ordning. Ansøgninger blev indsendt snart ad den ene, snart ad den anden Vej; men Bommen var og blev lukket trods alle Skrivelser og Deputationer. Resultatet af en af de sidste blev dog, at Tilladelse til Drøftelse af Tjenestesager vilde blive opnaaet, naar der blev foretaget visse Ændringer i Foreningens Love med dette for Øje.

Bestyrelsen indkaldte derfor til en Generalforsamling den 13. December. Af 181 tilstedeværende stemte 93 for at modtage Krigsministeriets Tilbud om at maatte drøfte Tjenestesager, imod at Foreningen blev underlagt Kommandantens Tilsyn, 85 stemte imod, og 3 stemte ikke, og hermed sluttede Sagen for dette Aars Vedkommende.

En Tanke, der var bleven fremsat af Sergent J. P. A. J. Lander af Ingeniørerne, fortjener at omtales lidt nærmere, dels fordi den i sig selv var saa smuk og Standen værdig, og dels fordi den mange Gange senere satte Sindene i Bevægelse uden dog nogensinde at blive til Virkelighed, hvad der er saa meget beklageligere, som Foreningen derved er gaaet glip af et af de Midler, der skulde bevare dens Førerstilling.

Tanken var i Korthed denne, at der een Gang om Aaret skulde afholdes en Optagelsesfest (Rusgilde), til hvilken alle, der i Aarets Løb var bleven udnævnte til fast Underofficerer, skulde indbydes, hvad enten de var Medlemmer eller ej, og hvor de unge Mænds Optagelse i Underofficersstanden under tilsvarende højtidelige Former, som man kender andet Steds fra, som f. Eks. i Studenter- og Haandværkerkorporationer, kunde finde Sted.

En anden, noget beslægtet, Tanke, hvis oprindelige Ophav desværre ikke kendes, er den at indføre en Art Ceremoniel ved Underofficerers Begravelse; men, hvor smuk end Tanken er, er den sikkert urealisabel, fordi den kommer i Uoverensstemmelse med det militære Ceremonielreglement.

§ 8 (Begravelseshjælpen) spøger atter dette Aar. Medens der tidligere for hvert enkelt Dødsfald var bleven indbetalt et til Medlemsantallet svarende Beløb, saaledes at der mindst fremkom 100 Kr., vedtoges det den 26. April indtil videre at opkræve 10 Øre maanedligt pr. Medlem — uanset Antal Dødsfald —, indtil der efterhaanden var dannet et Fond paa 800 Kr. Grunden hertil var den, at Foreningen ikke altid af den disponible Kassebeholdning var i Stand til i det givne

Øjeblik at udlægge et saa stort Beløb, og da man med det gamle Ord for Øje, at hurtig Hjælp er dobbelt Hjælp, gik ud fra, at Begravelseshjælpen saa vidt muligt burde udbetales straks, opnaaede man nu dette paa den anførte Maade. Ved Aarets Slutning var Fondens Størrelse 208 Kr. 16 Øre.

En Ting gik man desværre bort fra i dette Aar: „de lange Borde". Ved de tidligere store Fester samledes næsten samtlige Deltagere om det fælles Festbord; ofte maatte der dækkes i indtil 3 store Sale, hvor man gennem Talerne fik bragt mangt et Alvorsord ud til en stor Kreds af Mennesker, der ellers aldrig satte deres Fødder i Foreningen. Nu stod alt i „à la carte-Bordenes" Tegn; Helheden, Samhørigheden gik til Grunde i Grupper og Kliker; i Stedet for at tvinge Deltagerne til at sidde til Bords sammen med forskellige og derved gøre det hele til een stor Familie, lod man dem nu selv vælge sit Bordselskab, og intet har skadet Disciplinen i vor Forening mere end dette, der nu næppe lader sig ændre.

Den 10. Februar blev der for første Gang afholdt en Fastelavnsfest, og saadanne er senere blevne et fast Led i de aarlige Forlystelser.

Den 1. November fejrede Foreningen sin 11aarige Stiftelsesfest.

Sammenslutningssagen fik dette Aar sin foreløbige Afgørelse, idet Krigsministeriet afslog at give en saadan Sammenslutning sin Godkendelse. Naar Foreningen havde lagt sig i Selen for denne Sag, var det først og fremmest af Hensyn til Provinsgarnisonerne, der ved deres Lidenhed og Afstand fra Centret i Hovedstaden vel ofte har kunnet føle sig lidt tilsidesatte. Igennem en rig Korrespondance staar Garnisonsbyerne nu i stadig Rapport til Foreningen, og skal en Sag rejses, sker det ikke, før alle har haft Lejlighed til at udtale sig om den.

Ved Aarets Udgang talte Foreningen 875 Medlemmer; Byggefonden var steget til 16119 Kr. 11 Øre.

1903.

„Tjenestesagen" var Aarets eneste store Begivenhed; men til Gengæld beherskede den da ogsaa Sindene i en saadan Grad, at den lagde Beslag paa en lang Række af Generalforsamlinger, der strakte sig

ud over Aarene 1902—1908 og krævede et stort og energisk Arbejde fra Bestyrelsens Side.

Allerede den 22. Oktober 1902 havde Bestyrelsen af Hensyn til Sagens Vigtighed konstitueret sig som et Lovudvalg, der havde til Opgave at fremlægge Forslag til de Ændringer, der var nødvendige i Lovene, naar Spørgsmaalet om Tjenestesager skulde optages, og paa en ekstraordinær Generalforsamling den 12. Marts blev de fremlagte for første Gang. Da Generalforsamlingen ikke var beslutningsdygtig, fordi der kun var mødt 86(!), hvoraf 4 talte imod Tjenestesager, ingen for, blev der den 19. Marts afholdt en ny Generalforsamling, der efter Loven nu var beslutningsdygtig uanset det mødte Antal Medlemmer. Tilslutningen her var dog 195, hvoraf 5 talte imod, 7 for Sagen, og Tjenestesagsparagrafferne forkastedes med 109 Stemmer imod 86. Det maa dog anføres, at naar der blev talt imod, var det ikke altid, fordi man ikke ønskede Tjenestesager behandlede; men fordi man ansaa det, der kunde opnaas, for alt for ringe i Forhold til det, der skulde gives Afkald paa, idet Fordringen gik ud paa, at Foreningen skulde underkastes Tilsyn ikke alene paa de Omraader, der tangerede Tjenestesager, men ogsaa for hele Foreningens øvrige Virksomhed; og da et enkelt Medlem ikke ansaa det for nødvendigt for Foreningen at befatte sig med Tjenestesager, lød det djærvt og korrekt fra Formanden, at han ikke vidste, hvorfor Foreningen skulde være til, naar den ikke skulde have med Tjenestesager at gøre, hvortil L. P. Sørensen sluttede sig med en Udtalelse om, at det, der havde gjort Foreningen stor, var dens Stilling over for Tjenestesager, og at det var med Sorg, han hørte, at en Underofficer stillede sig saa uforstaaende, at han ignorerede den ethvert Menneske tilkommende Ret til at drøfte sine egne Sager, og andet var det jo ikke, vi vilde.

Forsamlingen sluttede med Vedtagelsen af følgende Resolution: „Generalforsamlingen beslutter, at Lovforslaget tilbagevises til Bestyrelsen, der konstituerer sig som Lovudvalg og fremlægger Lovforslag for en ekstraordinær Generalforsamling, saa snart Resultatet foreligger." Man lægge Mærke til denne Resolutionens Ordlyd, der senere kom til at spille en stor Rolle, fordi den — til Trods for den nylig stedfundne Afstemning — intet som helst udtalte om, i hvilken Retning Resultatet skulde gaa.

Inden for Bestyrelsen virkede Forkastelsen som en Bombe, der

gav Anledning til, at ikke mindre end 6 af dens Medlemmer rystede Støvet af deres Fødder og traadte ud. En motiverede dette Skridt med, at nu havde vi mistet ethvert Gran af Selvstændighedsfølelse, en anden, at de, der havde forkastet Forslaget, nu burde træde til, og at hans Æresfølelse ikke tillod ham at forblive, en tredie ligeledes, og saa fremdeles. Tilbage blev kun Bestyrelsens gode, gamle og trofaste Trekløver: Bidstrup, Thorv. Hansen og Würtz, og velgørende er det i Sandhed at læse det korte Uddrag af deres Udtalelser ved denne Lejlighed. Bidstrup mente, at vel havde Bestyrelsen paa en Maade lidt et Nederlag; men det Arbejde, den havde fremlagt, var jo dog et Resultat af Afstemningen ved Generalforsamlingen i December Maaned f. A., og desuden maatte man i en saa alvorlig Sag forstaa at bøje sig, og i ethvert Tilfælde følte han det som en Pligt at forblive paa sin Post. Thorv. Hansen bemærkede ironisk, at ogsaa hans Æresfølelse var fin; men desuagtet agtede heller ikke han at udtræde, da man ikke kunde løbe fra en Sag paa Halvvejen, selv om den gik en imod, men maatte føre den til Ende; Würtz sluttede sig fuldt ud hertil.

Ved Generalforsamlingen den 28. Marts traadte altsaa de 6 ud og gav Plads for andre. En Omskiften af Bestyrelsesmedlemmer er altid sin egen Sag, og det er fristende at sige, at en Forening er bedre tjent med en mindre god Bestyrelse, der faar Lov til at sidde i Ro i en lang Aarrække og derigennem faa Erfaringer, end med en Samling af dygtige Mænd, der Gang paa Gang, kun efter det gamle Ord: Forandring fryder, rives ud af deres Virksomhed, netop som de har begyndt at faa Interesse for den. Nogle Gange senere har Bestyrelsen været Genstand for en saadan større Aareladning, og Ansvaret falder tungt paa de Mænd, der enten selv forlader det synkende Skib eller bevirker, at andre gør det, thi der brister for mange Traade i et saadant Øjeblik.

De udtraadte Medlemmer var L. P. Carlsen, P. O. Hansen, Ibsen, N. Jensen, L. P. Sørensen og Walther. De fire første havde kun siddet et Aar i Bestyrelsen og i den Tid nedlagt et stort Arbejde inden for den. Sørensen og Walther var derimod gamle Kendinge, der til Trods for deres Uensartethed i Karakter var nogle af Bestyrelsens og senere Foreningens bedste Kræfter.

De nye Mænd var: Stabssergent F. C. C. Foss af Artilleriet, Kontrollør F. V. J. Hansen, Stabssergent J. N. H. Lander af Artilleriet,

Oversergent H. V. Lønholdt-Petersen af Fodfolket, Stabssergent P. Madsen af Fodfolket (Livgarden), der blev Formand, og Sergent S. A. R. Petersen af Ingeniørerne.

Skal man dømme efter Resultatet af den sidste Generalforsamling og den store Udtrædelse af Bestyrelsen, skulde man jo gaa ud fra, at de indvalgte alle var imod Indførelsen af Tjenestesager, hvad der ogsaa synes at fremgaa af Aarsberetningen, hvori Bestyrelsen udtaler, at en Forening som K. G. U. F. ikke vil tabe i Værdi som Sammenknytningspunkt for Underofficerer, fordi Retten til at drøfte Tjenestesager ikke erhverves. Det maa have været en bitter Pille at synke for de mange, der maatte nære den stik modsatte Anskuelse, og hvoraf flere havde sat hele deres Person ind paa at naa dette saa uvurderlige — og naturlige — Gode for Standen; men følger man saa Forhandlingsprotokollens Løngange, synes ganske det modsatte at være Tilfældet. Bestyrelsen gik en haard Arbejdstid i Møde, thi foruden at holde den sædvanlige Administration i Gang maatte man nu afholde det ene Lovudvalgsmøde efter det andet, og Aaret rinder ud med Skrivelser om „Tjenestesagen" til og fra Myndighederne og med Audienser.

Foruden den store Afgang af Bestyrelsesmedlemmer led Foreningen dette Aar et andet meget føleligt Tab, idet en af dens Revisorer, Sergent O. W. Sørensen af Fodfolket traadte tilbage efter en 6-aarig Virksomhed. Sørensen havde med stor Dygtighed grundlagt hele Foreningens Bogføring fra første Færd, og senere optraadte han med stor Opofrelse flere Gange som Leder af og Lærer paa de af Foreningen oprettede Bogholderi-Kursus.

Af Aarets Festligheder skal kun nævnes en meget fornøjelig Udflugt med lejet Skib til Udstillingen i Helsingborg, ved hvilken Lejlighed man traadte i Forbindelse med nogle af de svenske Kammerater sammesteds. Endvidere skal peges paa en af Lander (Oderwald-Lander) arrangeret „Ueberbrettl-Forestilling", ved hvilken man fik Lejlighed til at høre Arrangørens Datter, den senere Operasangerinde. Samme Aften lod Formanden efter en Tale et stort Billede af Foreningens første Æresmedlem, Fru E. Krohn, afsløre. Det hænger nu over Skrivebordet i Foreningens Læseværelse, hvor hendes milde Øjne synes at lyse af Glæde over at have fundet en Plads netop her.

Aaret sluttede med 863 Medlemmer, altsaa en Nedgang paa 12; men det skulde ikke blive herved, Nedgangen fortsattes ret stærkt

i de nærmest følgende Aar, og først i 1907 lykkedes det igen at naa op over det Tal, hvormed Aaret 1902 sluttede. Byggefonden steg derimod selvfølgelig stadigt og var nu paa 18127 Kr. 86 Øre.

1904.

Paa Aarets Generalforsamling den 26. Marts blev F. V. J. Hansen og Würtz udstemte af Bestyrelsen og blev erstattede af Oversergent T. P. G. Hansen og Sergent N. P. Hansen, begge af Artilleriet.

Ved Würtz's Afgang led Bestyrelsen et føleligt Savn; vel hørte han ikke til dem, der officielt viste sig i forreste Geled; men hans kloge og noble Personlighed gjorde sig ofte gældende inden for Bestyrelsens snevre Kreds, hvor hans Administrationstalent i Forbindelse med hans opofrende Selvfornægtelse havde sat sig dybe Spor gennem en Funktionstid af op imod 7 Aar.

Ligesom i det foregaaende Aar var det „Tjenestesagen", der tog Hovedparten af Bestyrelsens Arbejde, og at Bølgerne allerede her er gaaet højt, bæres der Bud om gennem en Mandatnedlæggelse, idet Lønholdt-Petersen udtraadte den 25. Juli og blev erstattet af den nys udstemte F. V. J. Hansen.

Den 22. December blev Lovene paany fremlagte for en Generalforsamling og — til Forsamlingens største Forbavselse — paany *med* Tjenestesagen paa sit Program. Forsamlingen var imidlertid ikke beslutningsdygtig, idet der kun var mødt ca. 60(!) Deltagere; men under Diskussionen var der nu 15, der talte for, og kun 9 imod „Tjenestesagen". Aarets Indsats i det store Spørgsmaal blev derfor meget ringe, maalt efter Resultater.

Generalforsamlingen bragte endnu en Mandatnedlæggelse i Tjenestesags-Spørgsmaalet, idet Lander (Oderwald-Lander) ved denne Lejlighed traadte ud af Bestyrelsen og gav Plads for Sergent T. J. A. Gehrs af Artilleriet.

Aarsberetningen for dette Aar er den korteste, der nogensinde har foreligget; den er kun paa 2 — to — Sider, og naar hertil kommer Savnet af Medlemsbladet, skal der graves godt til Bunds for at finde noget frem af Interesse.

Den 19. Januar faldt Formanden P. Madsen for den militære Aldersgrænse, men forblev dog, efter Bestyrelsens udtrykkelige Ønske, paa sin Post indtil næste Aars Generalforsamling.

Paa Forslag af S. A. R. Petersen vedtoges det for Fremtiden aarligt at sende hver af de paa Garnisonssygehuset ved Juletid indlagte Underofficerer og Underofficers-Hustruer en Blomsterbuket.

Den 2. November fejrede Foreningen sin 13aarige Stiftelsesfest.

Aaret sluttede med 848 Medlemmer, altsaa atter en Tilbagegang af 10. Blandt Tilgangen af overordentlige Medlemmer fortjener Grosserer O. N. Cohn at nævnes, dels fordi han ved utallige Lejligheder har ydet Foreningen personlig Hjælp ved Arrangement af Lysbilleder etc., dels fordi han Gang paa Gang har skænket den Gaver til Julefester og Lotterier, og dels endelig — og ikke mindst —, fordi han og hans Familie har følt sig hjemme i Underofficerernes Kreds, som han næsten aldrig svigter.

Byggefonden passerede i Juli Maaned de 20000 Kr. og var ved Aarets Udgang 21609 Kr. 36 Øre.

1905.

Efter det magre 1904 kommer der et fedt 1905.

Forinden man for dette Aars Vedkommende gaar over til andre store Sager, maa det ogsaa her anses for rettest straks at tage Tyren ved Hornene og følge „Tjenestesagen" paa dens videre tornefulde Bane.

I Aarsberetningen giver Bestyrelsen et kort Resume af den Del af Sagens Gang, der ligger forud for 1905, og da dette baade er interessant og lærerigt, lader vi her Bestyrelsen føre Ordet:

> „Paa given Foranledning ansøgte Foreningen i sin Tid Krigsministeriet om at maatte blive anvist en Myndighed, til hvilken den kunde henvende sig i de Tilfælde, hvor Foreningen kunde ønske at behandle Spørgsmaal, til hvis Drøftelse krævedes foresattes Tilladelse. Krigsministeriet anviste Kommandanten som foresat, men krævede ved Skrivelse af 8. September 1902 visse Garantier, herunder denne, at Foreningen underlagdes Tilsyn af Kommandanten for at etablere dette Forhold, og der paabegyndtes da Udarbejdelse af Forslag til de som Følge heraf nødvendige Lovændringer. Herunder kom den daværende Bestyrelse imidlertid til at nære Frygt for, at den Fortolkning af Skrivelsen, som indtil da havde været almindelig, og som deltes af den daværende Kommandant, nemlig denne, at det af Kommandanten udøvede Tilsyn skulde begrænses til de Tilfælde, hvor Foreningen bevægede sig paa tjenstlig Grund — dog mulig ikke var den samme som den af Ministeriet anvendte, hvorfor der foranledigedes en ny Udtalelse herom fra Ministeriet, hvilken dog gik Bestyrelsens Fortolkning imod.

Herefter indkaldtes nu en ny, stærkt besøgt Generalforsamling den $^{13}/_{12}$ 1902, der med en ringe Majoritet vedtog, at Lovene desuagtet burde udarbejdes i Overensstemmelse med Ministeriets Krav, og de saaledes ændrede Love fremlagdes paa en ekstraordinær Generalforsamling den $^{19}/_{3}$ 1903, hvor de imidlertid med en ringe Majoritet forkastedes, men henvistes samtidig til fornyet Behandling."

Derefter er det saa, at Lovene fremlægges paa den ikke beslutningsdygtige Generalforsamling i December Maaned 1904.

Den 30. Januar blev de atter fremlagte paa en Generalforsamling. Denne talte ca. 100 Deltagere, af hvilke 9 talte for og 6 imod „Tjenestesagen" — eller rettere sagt for og imod Tilsynet efter den Fortolkning, Ministeriet havde givet det —, og Resultatet blev nu, at Tjenestesagsparagrafferne atter vedtoges med 52 Stemmer mod 35. De nye Love blev derefter indsendte til Ministeriets Godkendelse, og Svaret herpaa modtoges ved Skrivelse af 27. April, der bl. a. indeholdt følgende:

„Uagtet Krigsministeriet saaledes ikke finder, at de af det i sin Tid for Lovenes Godkendelse fastsatte Betingelser overalt har fundet et tilstrækkeligt klart Udtryk ved Lovenes Affattelse, hvorfor Ministeriet ikke ser sig i Stand til at give disse en endelig Godkendelse, vil Ministeriet dog under Hensyn til, at Lovene i 1907 skal underkastes en fornyet Behandling og under Forudsætning af, at det har været Foreningens Hensigt at fyldestgøre de af Ministeriet opstillede Betingelser, ikke undslaa sig for herved at give de indsendte Love en foreløbig Godkendelse."

Hermed sluttede Sagen for dette Aars Vedkommende, og her skal kun i den Forbindelse anføres, at Bestyrelsen i Aarets sidste Maaned ansøgte Kommandanten om Tilladelse til at drøfte følgende fire Tjenestesager, nemlig:

1. Sergenter af Fodfolkets Fritagelse for at bære Gevær som Fører for Kommandoet til og fra Tøjhusvagten.
2. Sergenter af Fodfolkets Fritagelse for at medføre Geværer ved Vagttjeneste i Garnisonen.
3. Ændring af Bestemmelserne om Lægetilsyn for Underofficerer, der ikke er indkvarterede paa Kaserner.
4. Udrustningshjælp for Oversergenter og Sergenter.

Svaret tilhører det følgende Aar.

Ved de nye Loves Fremlæggelse blev der paany slaaet et tappert Slag for Optagelsen af Korporaler; men Tiden var endnu ikke moden til dette Spørgsmaals Løsning.

Fra 39 Medlemmer fremkom et Forslag om Kontingentforhøjelse til Fordel for Byggefonden, og fra Stabssergent H. Hansen af Artilleriet indkom Forslag om ganske at gaa bort fra Byggetanken, og i Stedet for benytte Renterne af Byggefonden som Enkeunderstøttelse. Dette blev den første Begyndelse til Nedsættelsen af et nyt Lovudvalg med deraf følgende gennemgribende Ændring i Foreningens Program.

I dette Aar træffes den første Spire til en Sag, som ikke alene Foreningen, men hele Landets Underofficersstand fik stor Ære og Glæde af, da det endelig lykkedes at faa den gennemført. Det var Tanken om en Adresse fra Underofficererne til den afgaaede Krigsminister, Generalmajor V. H. O. Madsen.

Saa vidt det kan ses, er der to om at dele Æren for Ideen; den ene er Aarhus G. U. F., den anden er — Bidstrup.

Fra Aarhus G. U. F. modtog Foreningen en Skrivelse om denne Sag, dateret den 13. Januar; men allerede den 7. s. M. havde Bidstrup fremsat Tanken over for Bestyrelsen, og saaledes som han trak Linierne op, blev Sagen ogsaa ordnet indtil de mindste Detailler. Der var imidlertid mange Vanskeligheder at overvinde; ikke alle formaaede desværre at se lige uhildet paa Sagen; det saa et Øjeblik ud til, at det ikke vilde lykkes at gennemføre denne, og da Aarhus G. U. F. opgav den, tog K. G. U. F. den den 22. Maj i sin Haand, til hvilket Skridt Aarhus G. U. F. sluttede sig ved Skrivelse af 21. Juni.

Ved Aarets Generalforsamling foregik en større Aareladning af Bestyrelsen, end godt var for Foreningens Trivsel. Afgangen var hele 5, nemlig Bidstrup, Gehrs, F. V. J. Hansen, P. Madsen og S. A. R. Petersen, altsaa oven i Købet baade Formand og Næstformand. Stedfortræderne var: Stabssergent H. P. Andersen og Sergent H. T. Hansen, begge af Fodfolket, Sergent J. Hinge af Ingeniørerne, Sergent Chr. Nielsen af Generalstaben og Oversergent H. J. Nielsen af Rytteriet.

Om Bidstrups Betydning for Foreningen som for hele Standen er der allerede talt. Nu udtraadte han altsaa efter godt 8 Aars Forløb efter eget Ønske af Bestyrelsen, i hvilken han havde sat dybe og uudslettelige Spor. Da Formandsposten i 1902 blev ledig efter Krohn, manglede det ikke paa Opfordringer til ham om at overtage den; men han foretrak Pladsen som Næstformand, og her sad han som en fast og solid Støtte for saavel Formand som Bestyrelsesmedlemmer.

Mellem de øvrige udtraadte fortjener den afgaaede Formand P. Madsen at nævnes med Tak.

Kun i 2 Aar havde han beklædt Formandspladsen; men han overtog den uforberedt i et yderst kritisk Øjeblik, og, hvad mere er, ved sin rolige, noble og stilfærdige Optræden, der var saa langt fjernet fra alt Himmelstormeri, og ved sin, saavel fra oven som fra neden, anerkendte Personlighed bidrog han i høj Grad til at lægge et forsonende Skær over Foreningen og dens Virksomhed; dertil havde han den sjeldne Egenskab, at han, trods sin Alder, baade som Menneske og navnlig som Underofficer, dog altid besad Evnen til at sætte sig ind i de unges Tanker og aldeles ikke stillede sig reserveret, naar det gjaldt om at lægge sig i Selen eller sætte sin Person ind paa Gennemførelsen af Reformer, der gik ud paa Fremskridt; herpaa afgav han i fuldeste Maal Bevis bl. a. ved sit korrekte Syn paa Spørgsmaalet om „Tjenestesagen". Madsens korte Formandstid vil altid mindes med Tak af alle dem, der forstod, hvor stort det Offer var, han bragte ved Overtagelsen af denne Stilling.

P. Madsen.

S. A. R. Petersen var en usædvanlig energisk, begavet og meget impulsiv Kraft, der ogsaa ved senere Lejligheder udførte et stort Arbejde for Foreningen.

Af Revisorer afgik ved samme Lejlighed Oversergent V. M. Berner efter en 8aarig Virksomhed som saadan. Revisorerne fører jo i Forhold til Bestyrelsen en beskeden og tilbagetrukken Tilværelse, der sjeldent giver Anledning til Omtale; men enhver, der kendte Berner, maa erkende, at han forenede en ualmindelig og grundsolid Personlighed med en stor Elskværdighed, og ligesom han lige fra Foreningens allerførste Dage var en ivrig Deltager, stillede han ogsaa senere sin Dygtighed til Bestyrelsens Disposition.

Af de nye Bestyrelsesmedlemmer blev Foss valgt til Formand og H. J. Nielsen til Næstformand. Nielsen kom dog desværre kun en

kort Tid til at beklæde sin Post; thi allerede den 3. Juni afgik han ved Døden og blev erstattet som Næstformand af H. P. Andersen, medens Sergent H. P. Ranild af Fodfolket indtraadte i Bestyrelsen.

H. J. Nielsen var en gammel Kending og veg ikke tilbage for at stille sig forrest, hvor der var noget at risikere. Han var saaledes i sin Tid Næstveds Repræsentant ved Deputationen i Rigsdagen, og i den korte Tid, han havde været her i Byen, svigtede han aldrig, naar Foreningen kaldte paa ham.

Paa Forslag af Foss blev Foreningens Formue dette Aar anbragt i „Københavns Laane- og Diskontobank" til 4 % Rente.

Efter mange Aars Overvejelser blev man endelig enige om den 25. September at indsende et Andragende om et aarligt Statstilskud paa 3000 Kr. og 2000 Kr. een Gang for alle til Hjælp ved Leje og Montering af Foreningslokaler. Andragendet blev anbefalet af Kommandanten; men Krigsministeriets Svar, der er dateret den 27. Oktober, gav følgende Afslag:

> „I Besvarelse af Bestyrelsens Andragende af 25. f. M. om at maatte erholde et Tilskud til Erhvervelse af egne Lokaler for Københavns Underofficersforening skal Krigsministeriet herved meddele, at man savner Midler til at imødekomme Andragendet og ikke for Tiden vil kunne gøre Skridt for at tilvejebringe dem."

Haabet om at søge paany var saaledes ikke helt opgivet.

En gammel Genganger, Spørgsmaalet om en Optagelsesfest, synes desværre nu at være endeligt opgivet; derimod vedtog man, at hver ny udnævnt Sergent for Fremtiden skulde tilsendes et Eksemplar af Lovene.

Som en glædelig Nyhed kan anføres, at de i 1899 skrinlagte Kursus nu paany blev genoptagne paa Hinges Initiativ.

Aaret maatte desværre atter notere en Nedgang i Medlemsantallet, denne Gang paa ikke mindre end 42, saaledes at Foreningen ved Aarets Udgang stod med 804 Medlemmer. Byggefonden var steget til 24567 Kr. 02 Øre.

1906.

Aarets første Maaned bragte Budskabet om vor gamle, kære Konge, Christian IX's Død. Straks samme Aften sammenkaldte Foss et ekstraordinært Bestyrelsesmøde, ved hvis Begyndelse han udtalte

Forvisning om Landets og Folkets store Sorg over Dødsfaldet, hvortil han knyttede den Bemærkning, at Budskabet ikke mindst af Underofficererne vilde blive modtaget med den inderligste Deltagelse. Han sluttede med at udtale et: Ære være Hs. Maj. Kong Christian IX's Minde. Bestyrelsen paahørte staaende hans Udtalelser.

Øjeblikkelig satte man sig i Forbindelse med samtlige G. U. F. angaaende et Forslag om at tilvejebringe en Sølvkrans; men da der fremkom Opfordring om en Fællesoptræden af samtlige Befalingsmænd af Hær og Flaade, sluttede man sig selvfølgelig straks hertil; Foreningen lod dog henlægge en Blomsterdekoration paa Majestætens Baare. Alle Fester og Sammenkomster for Resten af Sæsonen blev aflyste, og efter Indbydelse fra Hofmarskallatet deltog Foreningens Formand ved Bisættelsen i Roskilde Domkirke som Repræsentant for Københavns Garnisons Underofficerer af Hæren.

Svaret paa den i December Maaned f. A. til Kommandanten fremsendte Ansøgning om Tilladelse til at maatte drøfte fire nærmere anførte Tjenestesager (se Side 349) indløb den 4. Januar og indeholdt Tilladelsen for de to under Pkt. 3 og 4 anførte Sagers Vedkommende, hvorimod de under Pkt. 1 og 2 blev pure afvist.

De to Gevær-Sager, der led en saa krank Skæbne, var fremkomne paa Forslag af Thorv. Hansen, de to andre henholdsvis fra C. Nielsen og T. P. G. Hansen.

Et andet lille tjenstligt Spørgsmaal om, at Sergenter i Uniform maatte erholde den samme Tilladelse som Stabs- og Oversergenter til uden Tegn at være ledsagede af indtil fire Personer ved Færdsel paa Fæstningsterrænet, blev velvilligst ordnet ved Kommandantskabsbefaling af 20. November. Ogsaa denne Sags Fremkomst skyldtes Thorv. Hansen.

Lovene om Tjenestesager havde altsaa kun modtaget en foreløbig Godkendelse; den endelige Afgørelse skulde først foregaa i 1907.

Betegnende er det at høre en Udtalelse paa Aarets Generalforsamling om, at Foreningen begyndte at stagnere, og at Grunden var den, at Bestyrelsen ikke søgte at løse de mange Opgaver, der i tjenstlig Retning laa og ventede paa at blive tagne op, og den paagældende pegede i samme Aandedræt paa saa forskelligartede Ting som Underofficerernes Uddannelse, deres Befordring i Fredstid paa Jernbaner, Dagpengenes Utilstrækkelighed, Lønnings- og Kvarterforhold, Gevær- og Tornysterspørgsmaalet, Stillingen til den kommende Hærlov

og til en ny Straffelov o. s. v., og dette foregik i den samme Forening, hvor andre Stemmer for kort Tid siden havde spurgt, hvad vi havde med Tjenestesager at gøre (!).

Ved Valget af Bestyrelse udtraadte H. F. Hansen og C. Nielsen, der afløstes af Sergent J. K. K. V. A. Carlsen (Krøier) af Generalstaben og Sergent J. M. H. Helvard af Ingeniørerne. I December Maaned nedlagde Ranild sit Mandat; hans Plads ses ikke at være bleven udfyldt.

Fremkomsten af Ideen om en anden Anvendelse af Renterne af Foreningens Formue resulterede i Nedsættelsen af et nyt Lovudvalg den 24. Marts. Udvalget kom til at bestaa af: Stabssergent H. Christiansen af Artilleriet (Formand), Sergent J. K. K. V. A. Carlsen (Krøier) af Generalstaben (Sekretær), Stabssergent H. Hansen af Artilleriet, Assistent Thorv. Hansen, Oversergent T. P. G. Hansen og Sergent F. A. Møller af Artilleriet, Stabssergent H. Olsen og Sergent V. C. Veith af Fodfolket og Oversergent C. Walther fra Garnisonssygehuset.

Dets Opgave blev at udarbejde Forslag til

a. En Enkekasses Oprettelse,
b. Lovenes Ændring i Henhold til § 38, samt
c. Lovenes almindelige Revision.

Sagen om Adressen til Generalmajor Madsen trak i Langdrag. Hvor mærkeligt det end kan lyde, var der mange Hindringer at fjerne for at naa Maalet, og det var ikke underligt, at Bidstrup tilsidst tabte Taalmodigheden og paany fremsatte Spørgsmaalet den 24. Marts. Hans Forespørgsel resulterede i en enstemmig Vedtagelse af følgende Dagsorden: „Idet Forsamlingen udtaler sin inderligste og dybeste Tak for den af Krigsminister, Generalmajor V. H. O. Madsen udførte store og heldbringende reformatoriske Virksomhed til Gavn for Hærens Underofficersstand, opfordrer den herved Bestyrelsen til at gøre Skridt til, at K. G. U. F. paa en værdig Maade viser Generalen sin Taknemmelighed."

Nu kom der endelig Fart i Sagen, og i Dagene fra den 6.—8. December var Adressen fremlagt til Eftersyn i „Prins Wilhelms Palæ". Resultatet var smukt og den danske Underofficersstand værdigt.

Adressen var udført paa fh. A. Christiansens Forlag, og de kunstnerisk udførte Akvareller, hvormed den var forsynet, skyldtes Kunstmaler Rasmus Christiansen. Materialet var Pergament. Adres-

sen havde Bogform og var forsynet med en Omfaldsklap, der bar Generalens Monogram, omslynget af en Egeløvskrans, udført i forgyldt Sølv.

Paa Bindets indvendige Side var en vellykket Akvarel af to Underofficers-Kommandoer af Husarer og Dragoner.

De næste to Sider indeholdt, foruden selve Adressens Ordlyd, to Akvarelfriser: en Deling Fodfolk i Skyttekæde med en Stabssergent som Delingsfører og en Deling Feltartilleri med en Underofficer som Delingsfører.

De følgende Blade indeholdt Underskrifterne ordnede alfabetisk efter Byernes Navne og med vedkommende Bys Vaaben oven over Navnegruppen. Sluttelig fandtes en større Akvarel: Ingeniørerne slaar Bro, og paa Omfaldsklappen: Krigsministeriets Bygning, foran hvilken saas Underofficersrepræsentanter for Generalstaben og Forplejningskorpset, medens Billedet kronedes af det danske Vaaben.

Hele Adressen, der var rigt udstyret og dekoreret, hvilede paa en Fløjlspude. Den blev overrakt Generalen den 12. December ved en Deputation, bestaaende af følgende Underofficerer som Repræsentanter for Landets Garnisonsbyer: Oversergent Emcken (Aarhus), Stabssergent Honoré (Fredericia), Sergent Rasmussen (Helsingør), Stabssergent Carlsen (Odense), Stabssergent J. C. Nielsen (Aalborg), Stabssergent J. Christiansen (Nyborg), Oversergent Duckert (Næstved), Sergent S. Andersen (Randers) og Stabssergent Foss samt Sergenterne Hinge og Carlsen (Krøier) (København) med Foss som Ordfører.

Efter en kort Indledning oplæste denne Adressens Ordlyd, der lød som følger:

Til

Højvelbaarne Hr. Generalmajor V. H. O. Madsen,
Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmand, Fortjenstmedaille i Guld p. p.

Fra

Den danske Hærs Underofficerer og ligestillede.

Hr. General!

Den danske Hærs Underofficerer og ligestillede nærer overfor Hr. Generalen en dyb og oprigtig Taknemmelighed, der siden Deres Afgang som Krigsminister har rodfæstet sig stedse dybere og bevirket, at der inden for vor Stand efterhaaanden fremkom Ønsket om en direkte Tilkendegivelse af denne Følelse, der er saa almindelig, at det tør siges, at ingen

dansk Underofficer nu og i Fremtiden kan være uvidende om, hvormeget hans Stand skylder Hr. Generalens kraftige og humane Initiativ.

Vi undertegnede handler kun i Overensstemmelse med dette Ønske, naar vi nu tillader os at fremkomme med denne Henvendelse som et Udtryk herfor.

Den nyeste Tids humane Reformer, der gik ud paa at hæve det sociale og økonomiske Forhold, var hidtil ikke naaet til vor Stand. Det var, som om vor isolerede, militære Særstilling var en Hindring for, at disse Goder kunne naa os, og vor Stilling følte derfor stedse mere trang.

I den Tid, Hr. Generalen ledede Krigsministeriet, blev en Del af denne Hindring brudt. Alle de Reformer, alle de Goder, store og smaa, der ved Hr. Generalens Velvillie blev vor Stand til Del, udvidede vor Synskreds og gav os Tilstande, der ikke alene var taalelige, men endog lykkelige i Forhold til dem, under hvilke vi før havde levet.

Hr. General! Hærens Underofficerer udtaler gennem os en dybtfølt Tak for det, vi ved Dem har opnaaet, hvorved der banedes Vej for yderligere Udvikling, og vi tillader os endvidere ved dette at udtrykke den Højagtelse, Underofficererne nærer for Hr. Generalens overlegne Dygtighed og varme Fædrelandssind.

København i December 1906.

Det blev en stor Dag for den danske Underofficersstand, en af dem, der vil mindes i lange Tider; thi — som „Underofficersbladet" skrev den 1. Januar 1907 — „den Dag afbetalte den en Del af en Æresgæld, samtidig med at den for første Gang stod samlet om en fælles Sag".

Det er med Stolthed, vi har dvælet ved denne Sag, og vi ved intet bedre at slutte den med end følgende Uddrag af „Underofficersbladet":

„Hvad vi gjorde hin 12. December var kun, at vi bøjede vore Hoveder til et skyldigt „Tak"; men hvad der ikke var synligt, hvad man kun ved en Følelsernes Forbindelse kunde fornemme, var den Hengivenhed og den Tabets Forstaaelse, der laa bag.

Vi prøver ikke paa med disse Linier at fastslaa, hvad Generalmajor Madsen som Krigsminister betød for Landet, ej en Gang for Hæren; men vi fastslaar — hvad ingen andre end vi kan fastslaa — at med ham mistede vi en af de faa, der har gjort os godt, og at ingen som han har haft Betingelser for at skabe en pligttro og virkelysten Underofficersstand.

Ingen Annaler formaar at indridse Fortjenestens Runer dybere for Generalmajor V. H. O. Madsen, end de alt i Forvejen bevares hos danske Underofficerer; han havde Evnen, og han havde Villien."

I Oktober Maaned dukker atter Medlemsbladet frem i Form af „Meddelelser", og Kilderne rinder derved igen noget rigeligere; men

som Blad betragtet blev det kun en svag Skygge af sin Forgænger, uagtet det fra Juli Maaned det følgende Aar virkelig kom til at hedde „Medlemsblad".

Af disse „Meddelelser" fremgaar det straks, at Foreningens Kursus nu ikke alene omfatter Underofficererne, men ogsaa disses Hustruer og voksne Børn, og at de afholdes i Stormgade 6. Hinge er, som altid i denne Sag, Drivfjedren.

Et andet af Bestyrelsens nye Medlemmer, Carlsen (Krøier), gjorde sig særlig bemærket ved gennem en udsøgt Række af Foredragsholdere at hæve Niveauet ogsaa paa denne Maade, hvad man vil forstaa, naar man hører, at Foredragsrækken blev indledet Onsdag den 12. December med et saa celebert Navn som Professor, Dr. phil. Georg Brandes, der ved denne Lejlighed holdt et Foredrag: „Den lille Korporal" (Napoleon I). Den største Sal i „Prins Wilhelms Palæ" var ved denne Lejlighed optaget til sidste Plads; Tilhørerantallet kan anslaas til ca. 1000.

I Anledning af Krohns endelige Afgang fra Hæren blev der Lørdag den 20. Oktober afholdt en festlig Sammenkomst til Ære for ham.

Det tidligere paabegyndte Arrangement med Hensyn til at opspare en Begravelsesfond fandt nu sin foreløbige Afslutning, idet man var naaet et godt Stykke op over de projekterede 800 Kr.; men endnu var det sidste Slag ikke slaaet for den saa omstridte § 8; den skulde endnu komme til at gennemgaa nogle Metamorfoser, hvad der vil blive paavist under den store Lovændring under næste Aar.

Foreningens mangeaarige Ven, kgl. Kammersanger Simonsen, afgik dette Aar ved Døden, og det siger sig selv, at Bestyrelsen ved denne Lejlighed lagde sin Deltagelse for Dagen.

I Tillid til, at Ministeriets Svar paa Foreningens første Ansøgning om et Statstilskud var gaaet ud paa, at man ikke „for Tiden" raadede over Midler hertil, indsendte Bestyrelsen en ny Ansøgning, men fik nu desværre et reelt Afslag, som det, trods Audiens hos Forsvarsministeren, ikke lykkedes at faa ændret.

Aaret sluttede med et Medlemsantal af 814, altsaa en Stigning af 10, og Bunden var dermed naaet for denne Gang.

Byggefonden udviste samtidig 27774 Kr. 91 Øre, og højere naaede den ikke under denne Betegnelse; thi i de Love, der saa Lyset det følgende Aar, blev Tanken om at bygge endeligt opgivet; det

første Bidrag af 100 Kr., som den havde modtaget hin historiske 16. Marts 1895, havde dog haft en saa magnetisk Kraft, at man allerede nu efter 11 Aars Forløb var naaet langt op over den Sum, der den Gang var bleven projekteret efter et Tidsrum af 25 Aar.

1907.

Naar der fra 1. Juli d. A., som anført, atter udkom et „Medlemsblad", skyldtes dette Carlsen (Krøier), der paa et Møde den 23. Januar fremsatte Forslag herom. Atter denne Gang stod der dog en haard Kamp om Spørgsmaalet.

En meget betydningsfuld Sag rejstes dette Aar, og med Ære skal Ideens Ophav, Oversergent J. H. Ehlers af Generalstaben, nævnes. Den gik i sine Hovedtræk ud paa, at der, foruden Foreningens egen Foredragsrække, skulde arrangeres en anden særlig med Underofficerer som Foredragsholdere, saaledes at Landets forskellige Garnisonsbyer gensidigt skulde udveksle saadanne. Der var naaet meget med dette Forslag, der dog først lod sig realisere i det kommende Aar. Dels æggede det til at kaste sig over forskellige, interessante Emner, dels gav det Øvelse i at holde Foredrag, en Øvelse, der kunde gennemføres systematisk, fordi Foredraget kunde holdes flere Gange og hver Gang for et nyt Auditorium, og dels endelig fordi det bidrog til en forøget Samvirken mellem Garnisonsbyerne. Ehlers fik megen Glæde af sin Ide; thi selv om den nu for Tiden er bleven afbrudt paa Grund af de urolige Forhold, er der dog ingen Tvivl om, at den atter vil blive genoptagen; thi det har nemlig vist sig, at Underofficererne i langt højere Grad, end man skulde have troet, beskæftiger sig med Opgaver, der ligger ud over, hvad man for en 20—30 Aar tilbage kunde have tænkt sig muligt. Emnerne bevæger sig lige fra Historiens Løngange til Stjernehimlens uendelige Rum. Man høre blot Foredragsrækken fra den første Sæson: „Barbarisme og Humanisme", „Jeanne d'Arc", „Det moderne Samfund", „Holger Drachmann", „Social Dannelse", „Napoleons private Liv", „Columbus og Amerikas Opdagelse", „Hammerum Herred før og nu", „Soldater i gamle Dage" og „Karrikatur paa Reformationstiden". Selv om det ikke alt er Førstehaandsstudier, vidner det dog om, at der inden for Standen føles Lyst og Trang til at hæve sig over det een Gang afstukne Milieu og udvide Horisonten for sig selv og for andre.

Paa Generalforsamlingen den 22. Marts udtraadte H. P. Andersen af Bestyrelsen, og i hans og Ranilds Sted indvalgtes Oversergent H. V. Lønholdt-Petersen og Sergent H. T. Hansen, begge af Fodfolket. Af disse blev den første Næstformand.

Aarets Hovedbegivenhed blev de nye Love. Lovudvalget, der siden den 11. April f. A. havde afholdt 22 Møder og talrige Underudvalgsmøder, fremlagde med F. A. Møller som Ordfører Udvalgets Betænkning. Forsamlingen var imidlertid ikke beslutningsdygtig, og en ny Generalforsamling blev derfor afholdt den 13. April.

De nye Love betegnede i mange Retninger en hel lille Revolution og i enkelte Retninger et Brud paa mange gode og gamle Traditioner; men paa den anden Side har de ved endnu den Dag i Dag at være gældende i deres Hovedtræk bevist deres Levedygtighed.

Som en af de mest iøjnefaldende Ændringer skal nævnes, at man nu forandrede Foreningens mangeaarige Navn til:

„UNDEROFFICERSFORENINGEN".

Det er altid en farlig Sag at forandre en ikke helt ny Forenings Navn, særlig i et Tilfælde som her, hvor den under sit gamle Navn og navnlig under sit bekendte Monogram K. G. U. F. havde vokset sig stor og gjort sig kendt. De Gange, Foreningen tidligere havde skiftet Navn, var det sket som en naturlig Følge af, at den skiftede Formaal og Karakter, men dette var saa langt fra Tilfældet ved denne Lejlighed; men Navnet var langt mere praktisk og tillige mere omfattende, idet man gennem dette ligesom fastslog, at der kun er een Underofficersforening i København, der organisationsmæssigt set kan paatage sig de Forpligtelser og Rettigheder, der paahviler københavnske Underofficerer.

En ganske fortrinlig Ordning blev indført ved at skille alle Administrationsbestemmelserne ud fra de egentlige Love, hvad der havde den praktiske Betydning, at man i Fremtiden kunde foretage Ændringer i de første uden at skulle være nødt til at sætte hele det store Apparat med Afholdelsen af to Generalforsamlinger paa Benene.

Ved at forkaste den Paragraf, der omhandlede Tjenestesager, fastslog man samtidig, at man ikke ønskede noget herom i Lovene; men dermed var det sidste Punktum i Spørgsmaalet om Tjenestesager endnu ikke sat.

For Enkernes Vedkommende indførtes den Ordning, at de i Stedet for tidligere at have betalt et ganske ringe Kontingent (1,20 Kr. aarligt) nu blev udelukkende nydende.

Kontingentet fik en ringe, men haardt tiltrængt Forhøjelse. I denne Retning staar Underofficererne mærkeligt langt tilbage for næsten alle andre Samfundsklasser. Det blev herefter 60 Øre maanedligt.

I den filantropiske Virksomhed, der i en Forening som denne altid kun kan betragtes som det nødvendige Bindemiddel over for den mere materielt anlagte Del af Standen, foregik en grundig og, som det synes, velsignelsesrig Omforandring, idet „Byggefonden" nu gik over til at blive den saakaldte „Faste Fond", der fremtidig øgedes gennem 1) de overordentlige Medlemmers Kontingent, 2) alle Indskud fra nye Medlemmer, 3) eventuelle Overskud fra Fester til Fordel for Fonden og endelig 4) ved det Restbeløb, der hvert Aar maatte blive tilovers, efter at de filantropiske Forpligtelser, Understøttelse af Medlemmer og Medlemmers efterladte, var sket Fyldest. Lovudvalget som Helhed bærer Æren for hele Spørgsmaalets udmærkede Ordning; men Stødet til, at dette blev taget op, hvorved Foreningens Formue kom til at virke i den antydede Retning, længe før det oprindelig var tilsigtet, skyldes i første Række Stabssergent H. Hansen af Artilleriet.

Med disse Love lykkedes det endelig efter 12 Aars Kampe at skaffe Korporalerne Adgang til at blive Medlemmer, hvad der var et glædeligt Tidens Tegn; thi til alt Held er Forholdet inden for Foreningen af en saadan Karakter, at den unge Underofficer igennem det kun kan lære, hvad godt er, og derved vil ikke alene han, men gennem ham hele Standen højnes.

Sluttelig blev Walthers oprindelige og af Carlsen (Krøier) genoptagne Ide om Udgivelsen af et maanedligt Medlemsblad lovfæstet ved denne Lejlighed.

Som en Kuriositet kan det anføres, at et saa naturligt og humant Forslag som at lade Bekendtgørelse af Dødsfald inden for Foreningen optage i et eller flere Dagblade blev forkastet med 32 Stemmer mod 2; men slaar man saa op i Medlemsbladet for September Maaned s. A. og læser: „Ved indtrædende Dødsfald blandt Foreningens Medlemmer vil Bekendtgørelse herom samt om Tid og Sted for Begravelsen blive optaget i Tillæg til „Nationaltidende" m. fl. Blade under Overskriften „Underofficersforeningen"", tænker man med et

forstaaende Smil tilbage paa vor Forenings suveræne Regeringsperiode.

Som anført havde Bestyrelsen allerede i 1905 første Gang ansøgt Krigsministeriet om et Statstilskud til Erhvervelse af egne Lokaler; da der intet opnaaedes, søgtes der atter i 1906, men med samme negative Resultat. Da Bestyrelsen nu ved de nye Love havde faaet ordnet Forholdet over for Myndighederne, ansaa den Tidspunktet for kommet til paany at foretage et Forsøg, og da det altid havde været forbundet med en Del Vanskeligheder for Foreningen at finde den Tjenestevej, ad hvilken den kunde faa et saadant Andragende frem til de afgørende Myndigheder, valgte man at indsende Andragendet, der gik ud paa et aarligt Tilskud af 10000 Kr., til Rigsdagen. Da det imidlertid viste sig, at Ministeriet alligevel ønskede det indsendt til sig, skete dette, og ved en kort efter tilstaaet Audiens hos Forsvarsministeren, J. C. Christensen, blev det meddelt, at Forslag om at bevilge Halvdelen af det ansøgte Beløb, altsaa 5000 Kr., samt et Beløb een Gang for alle til Montering vilde blive forelagt Rigsdagen.

I Henhold til et den 10. Juli 1906 af Enkefru Eleonore Cathrine Emilie Scheer, født Mylius, Enke efter Krigsassessor Scheer oprettet Testamente havde Foreningen den Glæde at modtage et Beløb af 564 Kr. 31 Øre som Konfirmationslegat. Man besluttede at anvende Renten af dette Beløb, hvori dog senere fragik 50 Kr. i Sagførerhonorar, som Konfirmationshjælp fortrinsvis til Børn af Foreningens Enker.

Som omtalt havde Stabssergent C. P. N. Kjædebye af Fodfolket forlængst overhugget den hidtil uløste, gordiske Knude ved resolut at paabegynde Udgivelsen af en Haandbog for Underofficerer, og Spørgsmaalet skal her kun berøres, fordi man i Referatet af et Bestyrelsesmøde den 25. Marts finder den Oplysning, at Udgiveren gennem Formanden giver Foreningen Løfte om, at der vil ske Henvendelse til denne i det Tilfælde, at han ikke selv længere vil udgive Bogen.

Det gode Forhold mellem „Ørnen“ og Foreningen gav sig Udslag i, at det blev vedtaget, gensidigt at give Medlemmerne Adgang til begge Foreningers Foredrag.

Foreningens Kursus traadte ind i en ny Fase, idet Eleverne nu optoges i „The Berlitz School of Languages“, med hvilket Institut man traadte i Forbindelse.

Som foran nævnt gik „Underofficersbladet" dette Aar over til at blive et Underofficersforetagende (Andelsselskab), ved hvilket Arrangement Foss, Bidstrup og Carlsen (Krøier) medvirkede for Foreningens Vedkommende.

Den 9. December mistede Bestyrelsen desværre en af sine unge, lovende Kræfter, idet Helvard udtraadte for den 12. s. M. at afrejse til Bangkok, hvor han overtog en Plads som Forvalter ved det derværende Elektricitets- og Sporvejsselskab. Helvard havde kun haft Sæde i Bestyrelsen i $1^1/_2$ Aar; men hans Afgang følte s desuagtet som et ikke ringe Tab.

Aaret sluttede med et Medlemsantal af 916, altsaa en Fremgang af 93, hvorved man endelig overfløj Aaret 1902.

„Den faste Fond", der nu havde afløst Byggefonden, passerede i Aarets Løb de 30000 Kr. og udgjorde ved Aarets Udgang ialt 30398 Kr. 91 Øre.

1908.

Paa Aarets Generalforsamling den 28. Marts udtraadte følgende af Bestyrelsen, nemlig Foss, Thorv. Hansen og Veith, der erstattedes af Oversergent C. P. Almer af Fodfolket (Livgarden), Sergent J. T. Andersen og Stabssergent C. P. N. Kjædebye af Fodfolket. Almer nedlagde dog allerede sit Mandat den 30. Juni, hvorefter Sergent V. C. Veith af Fodfolket genindtraadte. Ved Foss's Udtrædelse valgtes Lønholdt-Petersen til Formand, og Carlsen (Krøier) afløste atter denne som Næstformand.

Der vil senere blive Lejlighed til nærmere at omtale Foss. Om Thorv. Hansen er der tidligere talt; her skal kun tilføjes, at han, der forlængst havde trukket sig tilbage fra Kassererposten, den han med en enestaaende Dygtighed og Uegennytte havde beklædt i en lang Aarrække, nu udtraadte af Bestyrelsen efter en uafbrudt Tjenestetid i denne af ca. $13^1/_2$ Aar; men forinden den Tid havde han haft Sæde to Gange i Bestyrelsen, hver Gang i et Aar. Ogsaa efter sin endelige Udtrædelse af Bestyrelsen vedblev han indtil vore Dage at være en af dem, Foreningen altid tyer til, naar store og vanskelige Sager skal løses. Intet Under, at man allerede den Gang følte Trang til at lægge sin Taknemmelighed for Dagen over for ham paa en særlig ærefuld Maade, og ved en Deputation, bestaaende af Lønholdt-Petersen, T. P. G. Hansen og C. P. Almer blev der derfor

den 10. Maj fra Foreningen overrakt ham et smukt Sølvbæger med følgende Inskription:

„Til Hr. Thorv. Hansen fra Underofficersforeningen i København. For 17 Aars trofast Arbejde."

Historien er nu en Gang slem til at pille Laurbærrene af Heltenes Isser; men selv om den i dette Tilfælde reducerer de 17 Aar til $15^1/_2$, bliver den Ære, der tilkommer ham, dog ikke mindre.

Med det ventede Statstilskud for Øje blev der den 22. April paa Forslag af Lønholdt-Petersen nedsat et Lovudvalg inden for Bestyrelsen, bestaaende af Carlsen (Krøier), N. P. Hansen og T. P. G. Hansen med den Opgave at fremkomme med Forslag til de Lovændringer, der maatte være nødvendige i den Anledning. Den 6. Juni forelaa der Betænkning fra dette Udvalg, og det vedtoges at lade afholde en Generalforsamling den 27. Juni, hvis Pkt. 1 kom til at lyde: Forslag til Lovændringer i Anledning af Statstilskud. Generalforsamlingen blev imidlertid først afholdt den 18. Juli.

Det blev Begyndelsen til en Række tunge og triste Generalforsamlinger; thi Krigsministeriet havde som Betingelse for Statstilskudet stillet følgende haarde og for hele Foreningens sunde Trivsel saa knugende Betingelser, som at der i Lovene skulde indflettes to saalydende Paragraffer:

§ 21. Forhandling af tjenstlige og politiske Sager maa ikke under nogensomhelst Form finde Sted inden for Foreningen og dens Bestyrelse.

§ 22. Foreningens Love skal være godkendte af Krigsministeriet."

Ved den første Generalforsamling, hvor ca. 40 Medlemmer var tilstede, talte 8 for, 4 mod Betingelserne, men de 8's Forsvar forstaas bedre, naar man hører, at der knyttedes Udtalelser dertil som, at der jo nu intet andet var at gøre, at det var haarde Betingelser, og at man maatte afgive den Medbestemmelsesret, vi i saa mange Aar havde kæmpet for at opnaa osv. Resultatet blev, at § 21 vedtoges med 29 Stemmer mod 3 og § 22 med 31 Stemmer mod 2.

Efter Generalforsamlingen blev Lovene indsendte til Godkendelse; men i Skrivelse af 6. August krævede Ministeriet nu yderligere, at der i § 22 skulde indskydes Ordene: „til enhver Tid", hvorved Paragraffen fik følgende Ordlyd: „Foreningens Love skal *til enhver Tid* være godkendt af Krigsministeriet".

Efter en resultatløs Generalforsamling den 24. Oktober, paa hvilken 67 Medlemmer var tilstede — man lægge Mærke til, at Antallet af Deltagere her, i Modsætning til ellers, stiger for hver Generalforsamling —, kom endelig den sidste og den værste af dem alle, den 20. November, ved hvilken der var mødt ca. 120 Medlemmer.

Det blev her besluttet at underkaste sig Ministeriets Betingelser. Der fremkom flere Forslag om Kontingentforhøjelse for paa den Maade at undgaa Statstilskudet. F. A. Møller, kendt fra det sidste store Lovudvalg, fremsatte et Forslag om, at der til Paragraffen føjedes følgende Ord: „... for saa vidt som Foreningen oppebærer Statstilskud", og saa trist var Stemningen, at selv et saa lille Lyspunkt — Ændringen blev vedtaget med 82 Stemmer mod 13 — virkelig fik den bitre Pille til at glide ned, saaledes at Paragraffen vedtoges i hele sin Form med 81 Stemmer imod 15.

Alle disse Forhindringer bevirkede, at Aarets Tilskud: 5000 Kr. og Tilskudet een Gang for alle: 3000 Kr. først blev udbetalt den 12. December med 8000 Kr. ialt.

Jevnsides med alt dette var i en anden Sag paabegyndt et Arbejde, der imidlertid blev en Del hæmmet af de samme Grunde. Paa et Bestyrelsesmøde den 2. April foreslog Lønholdt-Petersen nedsat en Kommission paa 7 Medlemmer — 2 af Bestyrelsen og 5 uden for denne —, hvis Opgave fremgaar af dens noget lange Navn: „Kommissionen til Udarbejdelse af Forslag til et Underofficershjem", hvilket Navn kort efter Kommissionens Nedsættelse blev ændret til: „Kommissionen til Udarbejdelse af Forslag til Fælleslokaler". Dette blev dog kun dens officielle Navn, Mand og Mand imellem kaldtes den slet og ret: Lokalekommissionen, og saaledes vil den ogsaa blive kaldt i det følgende. Den afholdt sit første Møde den 23. Maj og kom til at bestaa af: Carlsen (Krøier), der blev Formand, og Kjædebye af Bestyrelsen, og uden for denne af Oversergent C. G. H. Bidstrup af Fodfolket, Stabssergent H. Christiansen af Artilleriet, Assistent Thorv. Hansen, Oversergent V. H. V. Krohn (Sekretær) og Sergent S. A. R. Petersen af Ingeniørerne. Ingen anede den Aften, at Foreningen akkurat paa Aarsdagen derefter skulde sætte Fødderne under eget Bord i eget Hjem. Uagtet den største Del af Kommissionens Arbejde blev udført i dette Aar, falder dens Enderesultat saa nøje i Traad med det følgende Aars største Begivenhed: Lokalernes Tilblivelse og Indvielse, at hele dens Virksomhed vil blive omtalt under 1909.

Da Bestyrelsen straks var klar over, at de 3000 Kr. ikke vilde strække langt til Lokalernes Montering, tænkte den sig straks den Udvej at foreslaa en Selvbeskatning iværksat; men endnu medens Overvejelserne stod paa, havde en enkelt Afdeling for sit Vedkommende selv bragt Ideen til Udførelse, idet der mellem 42 Medlemmer af Generalstaben i Løbet af faa Dage var bleven indsamlet et Beløb af 200 Kr., der blev stillet til Bestyrelsens Raadighed til Anvendelse ved Monteringen af Foreningslokalerne.

I dette Aar foretog Bestyrelsen et Forsøg med Afholdelsen af Børnebal; men efter et Par Aar var Tilslutningen saa ringe, at man ophørte dermed.

To nydelsesrige Aftener af et baade fornøjeligt og belærende Indhold skal undtagelsesvis fremhæves: Dr. phil. V. Andersens Oplæsning af Brudstykker af „Barselstuen" og Professor, kgl. Skuespiller Emil Poulsen og Frues Oplæsning.

Den 20. April blev der i Henhold til de nye Love for første Gang udbetalt Understøttelser til Enker, ialt et Beløb af 880 Kr.

En Sag, der tidligere er omtalt, og som derfor kun kort skal berøres her, var Etableringen af det saakaldte „Underofficersbureau", der med pekuniær Støtte fra hele Landets Underofficersstand muliggjorde det for denne at staa rustet i det Øjeblik, da alle de betydelige Underofficersspørgsmaal kunde forventes at ville komme paa Dagsordenen i Rigsdagen.

Aarsberetningerne fra dette og de følgende Aar fremtræder i en noblere Udstyrelse end tidligere, og, hvad der er mere værd, med et rigt og fyldigt Indhold.

I anden Henseende blev Aaret ogsaa et Mærkeaar, idet det ved sin Udgang kunde møde frem med et Medlemsantal af 1004.

Fonden udgjorde ved Aarets Slutning 32507 Kr. 42 Øre.

1909.

Aaret kom til at staa i Lokalernes Tegn. Den den 23. Maj f. A. nedsatte Lokalekommission kunde allerede ved Udgangen af Aaret 1908 se tilbage paa en lang Række Møder. Det stod straks Kommissionen klart, at selv om de Lokaler, der blev tilvejebragte, i første Række skulde være for de københavnske Underofficerer, vilde Underofficersforeningen i København kun daarligt svare til sin Beteg-

nelse som „Store Bror“, som man i Provinserne spøgende kalder den, naar den ikke tog Hensyn til, hvilke Ønsker Provinsens Underofficersforeninger nærede i Retning af saadanne Lokaler, hvor ogsaa deres Medlemmer kunde føle sig godt tilpas, naar de opholdt sig her i Byen. Der blev derfor, foruden til samtlige lokale Afdelingsforeninger her i Byen, tillige sendt Spørgeskrivelser til alle Provinsunder-

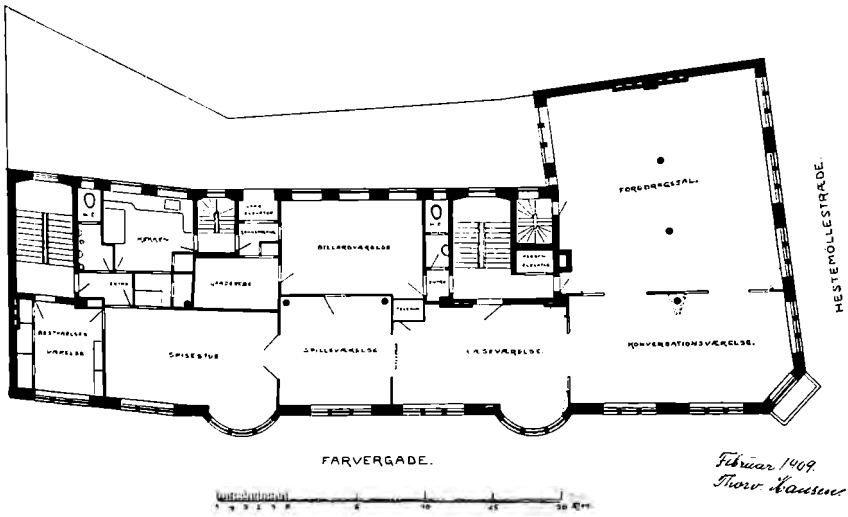

Grundplan af Underofficersforeningens Lokaler.

officersforeningerne, og de herpaa indløbne Svar var meget interessante og ydede Kommissionen en fortrinlig Støtte og Vejledning under Løsningen af dens vanskelige Opgave.

Næsten fra samtlige Provinsbyer fremkom Ønsket om, at Lokalerne maatte komme til at ligge saa nær ved Banegaarden som muligt, samt at der maatte blive Værelser at faa for kortere eller længere Tid. Det første af disse maa siges at være naaet, det andet har man derimod foreløbig maattet stille i Bero. Fra Byen selv lød naturligvis i første Række Ønsket om, at Lokalerne maatte komme til at ligge centralt i Forhold til Kasernerne; men dette er meget vanskeligt i en By som København, hvor de fleste Kaserner ganske naturligt findes ude i Periferien — eksempelvis ligger Ingeniørkasernen og Artillerikasernen paa Amager 6 Kilometer fra hinanden i Luftlinie, —, og skønt der blev gjort energiske Forsøg i denne Retning, lyk-

kedes det dog ikke. Man havde nemlig i første Række samlet sig om den saakaldte „Telegrafbygning" i Gammelmønt, hvis Beliggenhed var ganske ideel; men da det trak ud med Statstilskudet, og man ikke turde binde sig paa det uvisse, gled disse Lokaler desværre ud af Kommissionens Haand.

Den 22. Januar besluttedes det at leje Foreningens nuværende Lokaler, Farvergade 2 og 4, paa 5 Aar for en aarlig Lejesum af 4000 Kr. og med Forret til at leje de 5 derefter følgende Aar for en aarlig Lejesum af 4400 Kr. (heri var stadig Centralvarme medregnet), og den 7. Februar blev Kontrakten underskrevet.

Lokalet dannede dog den Gang kun et eneste, stort Rum, baaret af Piller, og det blev Kommissionens Opgave selv at give Tegning til Lokalernes Inddeling og til det elektriske Indlæg, hvilket blev udført af Thorv. Hansen. Et Udvalg: Krohn og S. A. R. Petersen fik Monteringen til Opgave, og efter at man af de indsendte Tilbud, hvis Priser varierede mellem 10962 Kr. 80 Øre og 14890 Kr. 95 Øre, den 8. Marts havde valgt det fra Firmaet F. F. Johansen, Dronningens Tværgade Nr. 9, indsendte, der lød paa 12155 Kr., gik man i Lag med Tegninger, Farvesammenstillinger, Valg af Stoffer etc.

Foruden det anførte Beløb kom der dog selvfølgelig en Uendelighed af andre Udgifter til, og i fuldt monteret Stand kom de forskellige Lokaler saaledes til at staa i følgende Beløb:

Konversationsværelset	3671 Kr. 75 Øre
Læseværelset	3203 — 95 —
Foredragssalen	1763 — 00 —
Spiseværelset	1676 — 05 —
Billardværelset	1178 — 35 —
Spilleværelset	1128 — 34 —
Bestyrelsesværelset	645 — 90 —
Udenomsbekvemmelighederne ...	280 — 50 —
Ialt	13547 Kr. 84 Øre

Over for et saa stort Beløb forslog de 3000 Kr. selvfølgelig kun lidet; men intet er saa galt, at det jo er godt for noget — ved den sene Udbetaling af Tilskudet havde man været nødt til at holde stærkt igen,

og da Indgaaelsen af Lejemaalet som Følge heraf blev udskudt et Aar, opnaaede man derved ikke 3000 Kr., men 8000 Kr. til Monteringen.

Imidlertid havde Generalstabens smukke og følgeværdige Eksempel givet Bestyrelsen Blod paa Tanden, og det skal siges til Medlemmernes Ros, at et Opraab i Medlemsbladet fra Bestyrelsen om at

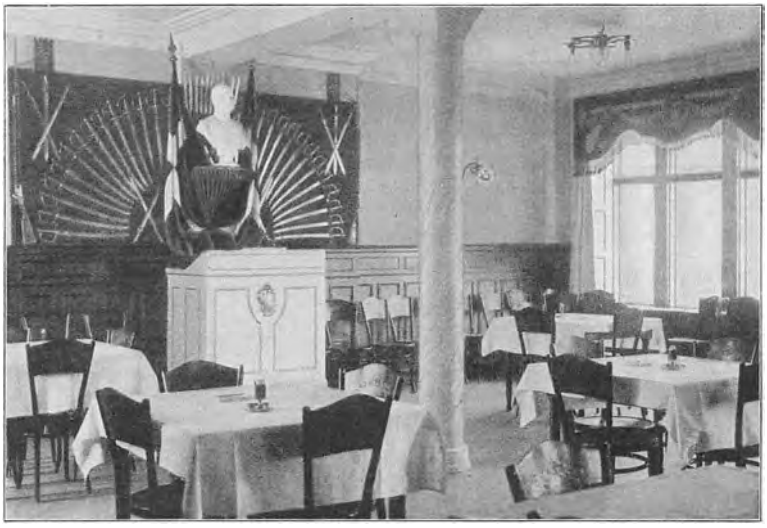

Foredragssalen.

bidrage ad Frivillighedens Vej til Lokalernes Montering indbragte et Beløb af ialt ca. 2000 Kr.

Ogsaa Foreningens Damer lagde sig i Selen, og i et Opraab sammesteds, underskrevet af Fruerne Jensine Carlsen (Krøier), Eleonora Christiansen, Julie Foss og Wilna Lønholdt-Petersen og stilet til Foreningens Damer, opfordredes disse til at deltage i en Indsamling med det Formaal at tilvejebringe en Gave til Foreningens nye Lokaler, og længe varede det ikke, før Damerne mødte op med deres Gave: 2 græske Vaser og 1 Frise (Alexanders Triumftog) i Terrakotta samt 1 Figurgruppe: „De to Venner".

Torsdag den 6. Maj Kl. 8 Eft. blev det første Bestyrelsesmøde afholdt i de nye Lokaler. Da hele Bestyrelsen med Formanden, Oversergent Lønholdt-Petersen i Spidsen staaende havde placeret sig om det svære Egetræsbord, for Enden af hvilket den dekorative For-

mandsstol tronede, udtalte Formanden paa den for ham særegne, stilfulde Maade følgende:

„Ved det første Bestyrelsesmøde i Foreningens nye Lokaler finder jeg Anledning til at mindes vor Forenings første Formand, Oversergent Victor Krohn, der med en aldrig svigtende Energi har lagt et stort Arbejde for Dagen til Held for vor Forening. Jeg vil udtale

Læseværelset.

Haabet om, at Foreningens bedste Kræfter vil virke med den samme Energi og den samme Kærlighed, saa vil vor Forening nok naa et Maal, der vil blive Udtryk for et enigt og loyalt Samarbejde."

Lokalernes Indvielse foregik ved en dobbelt Festlighed.

Lørdag den 22. Maj havde man indbudt en Kreds af Æresgæster, mellem hvilke skal nævnes: Den kommanderende General, Generalløjtnant Lütken, Generalinspektøren for Fodfolket, Generalmajor Lemvigh (repræsenterede Forsvarsminister Neergaard), Generalmajor V. H. O. Madsen, Garnisonskommandanten, Oberst Sønderøxe, Oberstløjtnant Salto (repræsenterede Officersforeningen i København), Kaptajn Ramm og Premierløjtnant Brammer (repræsenterede Krigsministeriet), Fabrikant Carl Schmidt (Haandværker-

foreningen), stud. theol. Engsig Krarup (Studenterhjemmet), Assistent J. A. Jensen (Jernbaneforeningen), Telegrafmester Thomsen (Elevskolens Minde). Endvidere var indbudt Repræsentanter for alle de Foreninger, med hvilke man var kommen i Forbindelse under Forarbejderne, Lokalekommissionens Medlemmer og alle andre, der paa en eller anden Maade havde haft med Arrangementet af Lokalerne at gøre, samtlige Afdelingsrepræsentanter og Pressen.

Den egentlige Indvielsesfest fandt imidlertid Sted Søndag den 23. Maj om Formiddagen, og ved denne Lejlighed var der saa mange tilstede, som Lokalerne kunde rumme. Festen indledes med, at 4. Artilleriafdelings Musikkorps foran den aabne Altandør udførte en Række nationale Melodier. Derefter fremsagde Oversergent J. M. S. Emcken af Artilleriet følgende af ham selv forfattede Prolog:

I enoghalvfems et Barn blev født,
om dets Fremtid spaa'de man ilde,
af Fjender vilde det blive mødt,
og Sygdom trued' den lille. —
Forældrene — umodne — kaldte man,
og hvad skal af Barnet der blive,
naar Far og Mor ej værge det kan
endsige Opdragelse give.

Dog, Gutten voksede Aar for Aar,
ej Sygdom lagde ham øde,
var ej han artig — af Sind lidt haard —
han selv derfor maatte bøde.
Og snart var Børneskoene traadt,
han stod der som Yngling saa fager,
med kraftig Vilje og Modet godt
nu ud i Verden han drager.

Og Tillid og Tro præged' al hans Færd,
det hører jo Ungdommen til,
han lærte at kende, hvad Vennen er værd
men og Fjendens forborgne Spil.
Tit vanked der Knubs og haarde Stød,
men aldrig ham Modet svigted',
„fremad og opad" hans Løsen lød
af Ære og Retsind forpligtet.

Af Modgang og Kamp blev lutret hans Sind
— vor dristige Yngling var bleven til Mand —
Erfaring og Ro drog i Sjælen ind,
nu sikkert han dømme og bedømme kan.
Med Hovedet koldt og med Øjne klare
paa Verden omkring sig han skuer,
han syntes, at *et* ham fattes bare,
et Hjem kun med egne Stuer.

„*Eget Hjem at skabe*" — den Trang og den Lyst
er den skønneste, der føles i et Menneskebryst,
Kærlighed til Hjem og til Fædreneland
er den herligste Pryd for den modne Mand.
Det Maal vor Mand sig satte, og omsider blev det naaet,
i Dag han under eget Bord just Foden har faaet;
thi Manden er Foreningen, og vi hans Gæster her,
han velkommen os byder, saa stolt og glad han er,
han beder os at komme ret ofte til sig hen,
det vil vi ham love, han er vor bedste Ven.
Vi Hjemmet her vil søge helt ofte — hver især —
vi efter hvert Møde faa hverandre mere kær,
da vil han ret sig fryde, da bær' hans Gerning Frugt,
naar i hans Hjem vi nyde, hvad der er godt og smukt. —

Saa ville vi da ønske, at dette skønne Hjem
maa leve og blomstre til Held for alle dem,
som i kommende Tider vil søge hertil,
at Fred og Ro for Legem og Sjæl de finde vil,
at Sammenhold og Brodersind til Huse være maa,
saa er det os givet, hvad vi ønskede at faa.

Til Slutning et Hurra for Hjemmet vil vi raabe,
paa en lykkelig Fremtid for det tør vi haabe.

Efter Prologen holdt Formanden den egentlige Indvielsestale, i hvilken han atter mindedes Foreningens Stifter, ligesom han fortalte om Foreningens Liv gennem trange og lyse Tider og opfordrede Medlemmerne til at slutte sig tæt sammen om Foreningen i de kommende Tider, hvorefter han udbragte et Leve for denne.

Efter et nyt Musiknummer bragte H. T. Hansen af Bestyrelsen Lokalekommissionen en Tak for dens store og lykkeligt tilendebragte Arbejde, og sluttelig erklærede Formanden Lokalerne for aabnede.

Lokalekommissionen var dog langt fra færdig med sit Arbejde endnu; først den 20. November blev den hævet gennem en fra Bestyrelsen modtagen Skrivelse, der var holdt i de mest anerkendende Udtryk.

En Gave, der indirekte ogsaa var en Følge af de nye Lokaler, skal her omtales.

Tidligere havde man altid været nødt til at laane sig frem, hver

Spisestuen.

Gang man skulde benytte en Dirigentklokke, og Foreningens Stifter henvendte sig derfor nu til en mangeaarig Ven, Guldsmed Oscar Dahl, for at faa opgivet Pris paa en saadan; men da det viste sig, at Beløbet langt oversteg, hvad der kunde tænkes at ville indkomme ved en frivillig Indsamling, blev man enige om at fremskaffe en Klokke, hvis Værdi laa inden for et Beløb af 100 à 150 Kr., og derefter udsendtes der Indbydelse til Medlemmerne om at være med til at yde Bidrag til en saadan Klokke, der dog skulde være af et særlig monumentalt og for Foreningen karakteristisk Udseende.

Men nu skete det glædelige, at fhv. Oversergent Eckhausen indsendte en Tegning til en saadan Klokke, og da Guldsmeden fik denne at se, blev han saa begejstret for den, at han skrev: „Prisen skal De

ikke spørge mig om; jeg faar det, De faar samlet sammen, og dermed basta."

Med Indsamlingen gik det desværre kun smaat; kun 134 af Foreningens 1113 Medlemmer havde Forstaaelsen af et saadant Klenodies Betydning, og alt, hvad der indkom, var kun et Beløb af 152 Kr. 25 Øre, hvoraf ca. 13 Kr. gik til Porto, Tryksager etc.

Klokken blev den 13. November overrakt Foreningens Formand ved en lille Tale af Foreningens Stifter. Den er af massivt Sølv; som Haandtag er benyttet en Model af Gardens Stabstambur. Rundt om Klokkens øverste Del læses Navnet: „Underofficersforeningen" og Aarstallet 1909. Forsiden bærer det danske Vaaben, og paa Siderne findes Emblemer for Fodfolk: En Geværpyramide og en Tromme, for Rytteri: en Dragonhjelm, 2 korslagte Rytterssabler og 2 i hinanden slyngede Hestesko, for Artilleri: 2 korslagte Kanoner, en Bombe og en Kuglepyramide og for Ingeniører: Vaabnets Korps-Emblem.

Paa Bagsiden findes en til det danske Vaaben paa Forsiden svarende Tegning og heri et kort Vers:

Foreningens Dirigentklokke.

„Gammelt Ordsprog fyndigt lyder:
Tale Sølv, men Tavshed Guld.
Naar min Tone Tavshed byder
og for Ordet Vejen bryder,
da faar Talen Klang som Guld."

Den 11. Februar indtraf 250 Aars-Dagen for Stormen paa København, og denne Dag greb paa mange Maader ind i Foreningens Liv. Dels indtraadte Formanden i et stort Udvalg af Københavns Borgere, dels gav Foreningen sit Bidrag til en Mindegave, der i den Anledning blev skænket til Stadens Raadhus, og dels endelig afholdt „Ørnen" og „Underofficersforeningen" en fælles Fest paa selve Mindedagen, ved hvilken Lejlighed Oversergent C. Reiserer af In-

geniørerne holdt et Foredrag om Belejringen, isprængt med en Karakteristik af Datidens fra vort saa vidt forskellige Liv.

I Dagens Anledning blev der gennem det nederlandske Krigsministerium afsendt følgende Telegram til de hollandske Underofficerer:

„Paa denne for os store Mindedag sender danske Underofficerer fra Hær og Flaade deres hollandske Kolleger en hjærtelig Hilsen i taknemmelig Erindring om fælles Vaabendaad i og uden for København i Aarene 1658 og 59."

Herpaa indløb gennem Krigsministeriet følgende Svartelegram:

„Den hollandske Marine og Hær, som er inderlig bevægede over de venskabelige og taknemmelige Følelser, som den danske Hær og Flaade har bevidnet dem i Anledning af 250 Aars-Dagen for Stormen paa København, beder Dem modtage deres oprigtige Tak og Sympati-Tilkendegivelse.

En særlig Tak til Officererne: Oberst Lund og Kommandør Middelboe samt til Underofficererne: Oversergent Lønholdt-Petersen og Overkanoner Joh. Jensen, som har afsendt saa sympatetiske Telegrammer.

Wentholt,
Marine- og Krigsminister."

Under Festen, der var meget stilfuld og til megen Ære for de to Foreninger, udvekslede der gensidigt Deputationer mellem disse og Deltagerne i de store Borgerfester, der afholdtes i „Olympia" og i „Odd-Fellow-Palæet".

Det skal ganske kort omtales, at der fra Foreningens Side fremkom et Forslag om at arrangere en historisk, korrekt Gengivelse af Stormnattens Begivenheder paa Østervold; Ideen blev dog ikke realiseret.

Paa Generalforsamlingen den 31. Marts udtraadte N. P. Hansen og Hinge af Bestyrelsen og erstattedes af Sergent P. C. V. Asmussen af Artilleriet og Sergent A. E. J. Hansen af Fodfolket. Af de afgaaede træder Hinge senere atter ind i Bestyrelsen; Hansen skal nævnes som en meget energisk Arbejder inden for denne, hvor han ved sit Frisind, sin Djærvhed og hele tiltalende Færd satte sig et varigt Minde.

Ved Skrivelse af 22. Marts nedlagde Lønholdt-Petersen sit Mandat som Formand af Foreningen uvedkommende Grunde. Der opstod i denne Anledning straks stor Forvirring inden for Bestyrelsen, idet

Næstformanden, Carlsen (Krøier), paa dette Tidspunkt var udkommanderet. Aldersformanden, H. T. Hansen, blev straks udvalgt af Bestyrelsen som fung. Formand. Man sammenkaldte en ekstraordinær Generalforsamling Mandag den 16. August med Dagsorden: Valg af Formand. Diskussionen ved denne Lejlighed skal der af nærliggende Grunde gaas let hen over; alle stod jo fuldstændig uforstaaende over for Mandatnedlæggelsen; men Thorv. Hansen reddede Situationen her, som saa ofte før, ved at foreslaa følgende Resolution: „Idet Generalforsamlingen udtaler, at den ikke kan anerkende Formandens Berettigelse til at nedlægge sit Mandat, udtaler den samtidig sin Paaskønnelse af hans Virksomhed som Formand." Efter at Dirigenten havde forespurgt Lønholdt-Petersen, om han efter Vedtagelsen af en saadan Resolution vilde føle sig tilfredsstillet, og han dertil havde svaret: „Ja", blev den vedtaget med alle Stemmer mod 1 af en Forsamling paa op imod 200 tilstedeværende, en Tilslutning, der havde været mere forstaaelig, hvis det havde drejet sig om en af de store Standssager.

Den 31. August nedlagde et andet Medlem af Bestyrelsen, Kjædebye, sit Mandat, og Sergent M. Jensen af Fodfolket traadte i hans Sted. Om Kjædebye — Udgiveren af Haandbogen — skal det siges, at han var en repræsentativ og vindende Personlighed.

I Løbet af Aaret blev der til Bestyrelsens Medlemmer anskaffet nogle meget diskrete og smukke Emblemer som Kendingsmærke; de var af rødt Emaille med Foreningens Monogram: U. F. i hvidt.

I den for hele Standen saa betydningsfulde Sag: Enkeforsørgelse og Enkepension havde Bestyrelsen i Asmussen faaet en tapper Forkæmper, og paa hans Forslag blev der den 20. December nedsat et Udvalg, i hvilket foruden ham selv A. E. J. Hansen og H. T. Hansen fik Sæde.

Kaster man et Blik tilbage paa dette Aar, ses det tydeligt, at det havde været et af Foreningens bedste, lykkeligste og betydningsfuldeste. I Erhvervelsen af sine Lokaler havde den efter 18 Aars Arbejde set et af sine store Ønsker opfyldt, et af dem, der allerede havde dæmret som noget uendeligt fjernt for de 23 Underofficerer, der hin Dag i Oktober Maaned 1891 havde siddet Side om Side ved Krohn's store Spisebord, og gennem Mindefesten havde man faaet god Lejlighed til at komme i intim Berøring med flere Repræsentanter for den københavnske Borgerstand. Selv om man endnu ikke havde glemt

Ydmygelsen fra i Fjor, laa der dog nu en Festglans over Sindene, der for saa vidt varslede godt for kommende Tider.

Selv om det vil blive et lille Brud paa Privatlivets Fred, mener vi dog, at en Begivenhed, der indtraf i Slutningen af Aaret, kortelig bør omtales her.

Den 22. December fejrede Foreningens Stifter og hans Hustru deres Sølvbryllup, og Bestyrelsen besluttede ved denne Lejlighed at give dem et synligt Tegn paa den Taknemmelighedsgæld, hvori Foreningen stod til det Hjem, der saa ofte i dennes første Dage havde aabnet sig gæstfrit for dem, og som indirekte var Skyld i, at Foreningens Virksomhed overhovedet havde kunnet fortsættes. Ved en Deputation, bestaaende af Formanden, T. P. G. Hansen og M. Jensen blev der overrakt Sølvbrudeparret en Adresse.

At Krohns Betydning ogsaa forstodes ude i de „meniges" Rækker fremgaar af følgende lyriske Tilegnelse, der blev Parret til Del fra Oversergent S. A. R. Petersen af Ingeniørerne:

Før De kom,
— laa der Hede,
Lyngblomsten gled i Bølger bløde
og dækkede den sorte, golde Jord;
— dog rundt omkring i Sandets triste Øde
dybt rødmende der mangt et Smaabær gror.

Saa tog „*De*" fat og kaldte frem
fra Værtshus, Dansebod og Hjem
saa mangen Svend, der ledig drev
og rundt i triste Tanker hev.
Og vi kom sammen, det var noget;
vel en og anden fandt det broget,
vel en og anden halvt fortryder.
Saa blev der stille. — Ordet lyder:

Lyng skal brændes,
Jord skal vendes,
der skal gødes
før der fødes.
Sten vi bunker,
Plovjerns Funker
melder ny Tid,
Kamp og Strid.

Hist skal pløjes,
her skal luges,
dèr skal Møj af
Stalden muges.
Enigt Virke
ofte „lirke"
gør, vi naar
bedre Kaar.

Vrangt skal rettes,
smudsigt tvættes,
Selvtugt øves,
Evner prøves.

Mur nu ramled',
Stand sig samled'.
Frem mod Dag
sattes Sag.

„*De*" tav. Det føltes som en Foraarsdag,
hvor Alnaturen sig til Liv bereder.
— Tvedragt og Surhed kastet blev i Kvag,
og paa den Tomt Samfølelsen sig breder.
Krav fulgte Krav, der drømtes for Aartier,
det var vel sundt, thi større Kredsen bliver.
Blad startes, eget Bo vi sætter —
paa det „at lære" Blikket nu vi retter.

Øv Pligt, kræv Ret!
Det er vort Rhodos blevet.
Hav Tak I gode Guder,
I har til Dans os drevet.

Saa! Nu til Fest! Hvor Sol staar højt paa Dagen.
I kølig Klarhed ses nu vel paa Sagen.
Idealistens Lod De lærte kende:
at se Taktiken med Profitten rende,
dog sørger ej — thi naar I begge to
i Aften fejres i vort nye Bo,
da skal dér siges:
Lykken var at skabe, grunde
for andre end sig selv
det livsfrembringende, det sunde.

Det Bud I lød — derfor hav Tak!

— Aaret sluttede med et Medlemstal af 1113 og kunde saaledes pege paa en Fremgang af 109.

Den faste Fond var samtidig steget til 35460 Kr. 26 Øre, og Foreningen kunde notere en Udbetaling af 1035 Kr. i Enkeunderstøttelse og 400 Kr. i Begravelseshjælp.

1910.

I Slutningen af det forløbne Aar havde Bestyrelsen inden for sin egen Kreds valgt et lille Lovudvalg paa 3 Medlemmer, og Resultatet af dettes Arbejde var, at Bestyrelsen paa Generalforsamlingen den 26. Marts fremlagde en Del Ændringer, af hvilke de væsentligste her skal omtales.

I § 7 blev Kontingentet sat op fra 60 Øre til 1 Kr. Det holdt lidt haardt at faa denne Forhøjelse gennemført.

Bestyrelsen havde foreslaaet, at det aarlige Kontingent for overordentlige Medlemmer skulde sættes op til 15 Kr., da det jo ellers vilde blive lavere end de almindelige Medlemmers Kontingent, samt at Bidraget „een Gang for alle" skulde sættes op fra 100 Kr. til 200 Kr., men her fremkom nu et af disse uberegnelige Stemningsomslag, som er saa karakteristiske for en Generalforsamling: Det blev nemlig af Krohn foreslaaet, at Aarskontingentet for de overordentlige Medlemmer skulde sættes op fra 10—25 Kr., og Beløbet „een Gang for alle" fra 100—500 Kr., og noget ubetænksomt vedtog Forsamlingen dette; Sagen gjordes ikke bedre ved, at det var Foreningens egen Stifter, der paa denne lidt ukloge Maade satte en forsvarlig Bom for Tilgangen af overordentlige Medlemmer.

Begravelseshjælpen blev sat op fra 100 til 150 Kr. efter et Aars Medlemstid, dog saaledes at der for Medlemmer, der ved Optagelsen var fyldt 50 Aar, udkrævedes en 10aarig Medlemstid for at opnaa dette.

Sluttelig vedtoges det, at Bestyrelsen selv vælger Foreningens Bogholder, der ikke samtidig maa være Medlem af Bestyrelsen, og som lønnes med 75 Kr. pr. Maaned. I Henhold hertil blev Oversergent R. Pedersen (Høje) ansat som Foreningens Bogholder fra den 1. Juli.

En Kreds af 26 Medlemmer med Bidstrup som Ordfører foreslog at lade male et Billede af Foreningens Stifter til Ophængning i

Lokalerne, samt at dette Billede skulde afsløres paa Foreningens 20aarige Stiftelsesdag. Forslaget vedtoges enstemmigt.

Paa Generalforsamlingen foregik der atter denne Gang en af disse store og skadelige Aareladninger af Bestyrelsen. Der afgik nemlig følgende: J. T. Andersen, H. T. Hansen, T. P. G. Hansen og Formanden Lønholdt-Petersen, hvortil endvidere kom Næstformanden, Carlsen (Krøier). De afløstes af Oversergent R. H. Amann af Fodfolket, Sergent M. H. V. N. Dræby af Artilleriet, Stabssergent F. C. C. Foss af Hærens tekniske Korps, Oversergent O. F. C. Herhold af Rytteriet, Sergent O. L. U. F. Kjelstrup af Ingeniørerne og Sergent J. E. Nørring af Fodfolket.

H. V. Lønholdt-Petersen.

Af de afgaaede skal her Lønholdt-Petersen omtales. Han havde været en af Foreningens Medstiftere. Til sin Formandsgerning medbragte han mange gode Egenskaber; han var i høj Grad repræsentativ, og der var en vis Stil over hele hans Optræden, der gjorde sin Virkning baade ind- og udadtil. Ogsaa i en anden Retning havde Lønholdt-Petersen sin Styrke; han stod fuldt ud paa Siden af Krohn i at lede et Bestyrelsesmøde. Det er en ren Fryd for et Foreningsmenneske at følge ham her; man føler en Mand, der haardnakket staar med Loven i sin Haand og ikke et eneste Øjeblik lader sig rive med af personlige Følelser; mere end en Gang staar han næsten alene i Bestyrelsen.

Naar han nu traadte ud, var Grunden den, at han var overgaaet i en civil Stilling uden for København; Foreningen skylder ham en Tak for hans kloge Ledelse.

I den nye Bestyrelse indtraadte Foss som Formand, medens Asmussen blev valgt til Næstformand.

Den 18. April afgik Foreningens Æresmedlem, Enkefru E. Krohn, ved Døden i en Alder af næsten 87 Aar. Hele Bestyrelsen og en stor

Mængde af de ældre Medlemmer mødte ved Begravelsen og bar hende til hendes sidste Hvilested.

Medlemsbladet for Maj Maaned indeholdt følgende smukke Ord i den Anledning:

> „En Sorg har ramt vor Forening — os alle —, idet vort mangeaarige Æresmedlem, Enkefru Pastorinde Krohn, er død den 18. April, $86^{3}/_{4}$ Aar gammel.
>
> Vi mindes hendes venlige og milde Ansigt, naar hun forhen mødte til vore Fester og satte en Ære i at holde ud, til de var forbi; vi saa den Glæde, der fyldte hende ved at være Vidne til, at den Forening, hendes Søn havde viet saa mange og gode Kræfter, gik fremad fra Aar til Aar.
>
> Vi mindes ogsaa, at hun ydede os stor pekuniær Støtte, da vi i Foreningens unge — og trange — Aar trængte til Hjælp; det var for hende en Glæde, som vi med Følelsen af den største Taknemmelighed var Vidne til.
>
> Vi kunde have ønsket, at hun skulde have naaet at se vore nye, smukke Foreningslokaler; det Ønske forhindrede Sygdom og Død hende — og os — i at faa opfyldt.
>
> Nu er hun død, men i Underofficersforeningen vil igennem mange Aar lyde et: *Ære være hendes Minde!*"

Den 17. September blev der af Bestyrelsen nedsat en Kommission — Arkivkommissionen —, der er bleven berømt om ikke af anden Grund, saa paa Grund af sin lange Funktionstid, idet den endnu ikke har afsluttet sin Virksomhed. Den kom straks til at bestaa af Amann og Kjelstrup af Bestyrelsen samt Krohn uden for denne; den 5. Februar 1912 afløstes Amann af M. Jensen; den 27. Juli s. A. afløstes Kjelstrup af Danelund, den 9. Maj 1914 indtraadte T. Petersen, og den 21. April 1915 udtraadte Danelund, der alle var Medlemmer af Bestyrelsen. Vel har megen Sygdom hærget den lille Kommission og hæmmet dens Arbejde; men den kan dog allerede nu se tilbage paa over 150 Møder. Ideen til dens Nedsættelse opstod ganske naturligt hos Bestyrelsen, saasnart Foreningen havde faaet sit eget Hjem. Arkivet havde nemlig i Aarene indtil da ført en omtumlet Tilværelse; Kontoret var jo en Del af et ofte lille Hjem; derfor kom Pakkerne paa Pulterkammeret, hvad der bevirkede, at Arkivet efterhaanden kom i en sørgelig Forfatning. Kommissionens Opgave er derfor at bringe Orden i dette Virvar.

Aaret sluttede med et Medlemsantal af 1136, altsaa en Tilgang af 23. Tilgangen er i Virkeligheden langt større, ialt 113, men Afgangen er til Gengæld 89. I en Forening som denne, hvor Døden burde

være den eneste naturlige Udmeldelsesgrund, forbavses man unægtelig over en saadan Afgang. Lad os fraregne de faa hjemsendte Korporaler, der ifølge Lovene afgaar ved deres Hjemsendelse; lad os til Nød ogsaa gaa let hen over de afskedigede; men tilbage bliver der af dette Aars Afgang 54 — skriver fire og halvtredsindstyve — tjenestegørende Underofficerer, der har meldt sig ud. Man faar desværre intet at vide om Grunden til disses Udmeldelse, og man faar endnu mindre noget at vide om, hvorledes de over for deres egen Samvittighed og over for deres Stand har kunnet forsvare at foretage et saadant Skridt; men for den, der har Standsfølelse, er det nedslaaende, ydmygende.

Enkefru E. Krohn.

Naar Aaret slutter med den Mærkelighed, at „Den faste Fond" viser en Nedgang fra 35460 Kr. 26 Øre til 33926 Kr. 56 Øre, skyldes dette et meget klogt Skridt fra Bestyrelsens Side. Som tidligere anført havde man ikke været i Stand til at betale hele Beløbet for Lokalernes Montering kontant, og i Maj Maaned d. A. stod Foreningen derfor endnu med en Gæld til Firmaet F. F. Johansen af 6318 Kr., der kontraktmæssigt skulde afbetales i Løbet af 11 Aar, saaledes at der for det til enhver Tid skyldige Beløb betaltes 6 % Rente; men nu undfangede Bestyrelsen den Tanke at laane Beløbet hos „Den faste Fond", til hvilken man jo kun skulde betale 4 % Rente; og da Firmaet samtidig endog tilbød en Dekort paa 6 %, saafremt Beløbet blev betalt senest den 23. Maj, Aarsdagen efter Gældens Stiftelse, hvorved Gælden gik ned til 5954 Kr. 75 Øre, tog man ikke et Øjeblik i Betænkning at foretage et saadant Skridt. Man udfærdigede et af den samlede Bestyrelse underskrevet Dokument, ifølge hvilket man forpligtede sig til at tilbagebetale Beløbet inden en Frist af højst 11 Aar og med en Rente af mindst samme Størrelse som den, Fonden under sædvanlige Forhold vilde have indvundet. Ved denne Trans-

aktion sparede Foreningen et ikke ringe Beløb, og dette blev endnu større derved, at det lykkedes for Bestyrelsen allerede i 1913 at tilbagebetale Gælden. Hele Arrangementet tjener i høj Grad den daværende Bestyrelse til Ære.

1911.

I Glæden over de saa overordentlig smukke og stilfulde Lokaler skulde der efterhaanden dryppes nogle smaa Malurtdraaber. Undertiden var Besøget langt ringere, end man turde have ventet det, til andre Tider var det ved Sammenkomsterne saa stort, at man næsten ikke kunde røre sig; snart var det Dansen, der vakte Strid; men hvad der især satte Bestyrelsen mange graa Haar i Hovedet, var Værtsspørgsmaalet. Og saa manglede man endelig og mangler endnu den Dag i Dag en stærkt interesseret Person, der næsten er knyttet fast til Lokalerne, saaledes at disse altid kan være under et fast og stadigt Tilsyn, og tillige en Person, der ikke, af Frygt for Tabet af noget af sin Værdighed, er bange for at tage en Haand i med, hvor en saadan nu altfor ofte tiltrænges. Allerede i Juni Maaned skiftede Foreningen for første Gang Vært.

Af store Sager, som Bestyrelsen kastede sig over, skal her atter fremdrages Enkesagen, Landsforeningen og — over alt andet: Uddannelsesspørgsmaalet, Spørgsmaalene om den vaabenvise Forfremmelse og om de nye Distinktioner. Af disse store Sager vil vel nok Enkesagen være den, der vanskeligst lader sig føre igennem, fordi Ungdommen uvilkaarligt skyder dette Spørgsmaal fra sig som sig uvedkommende; og muligvis vil den ikke blive gennemført, før man kan opnaa at faa en Lov, hvorved Underofficererne, i Lighed med saa mange andre, bliver forpligtede til gennem Livsforsikring eller Overlevelsesrente at sikre deres Enker.

Om Oprettelsen af en Landsforening indgik der i Efteraaret et fornyet Andragende til Krigsministeriet.

Uddannelsesspørgsmaalet stod stadig for de ledende Mænd som det vigtigste for Standens Fremtid, og man tænkte allerede nu paa at udpege de Mænd, der, naar det store Øjeblik kom, skulde have Sæde inden for den Kreds, hvor Spørgsmaalet skulde afgøres. Man følte, at man allerede var kommet nogle Skridt frem imod Maalet, hvilket ogsaa kunde spores i en saa betydningsfuld Afgørelse, som

at Foreningens Formand, i Forbindelse med Kaptajn P. Pagh-Hansen af Fodfolket, af Krigsministeriet blev beordret til at foretage en Studierejse til Norge for at gøre sig bekendt med de derværende Underofficersforhold og Underofficerskoler.

Som et i og for sig ikke helt uvæsentligt Tegn paa Foreningens store Udvikling i denne Periode kan det maaske anføres, at man saa sig nødsaget til at forhøje den disponible Kassebeholdning fra 600 til 1000 Kr.

Fra og med dette Aar gav man ogsaa Foreningens Damer Adgang til Julelotteriet, og skønt det i Begyndelsen kun var nogle faa, der havde Mod til at følge Indbydelsen, viste det sig dog senere, at der efterhaanden kom flere til, der ønskede at konkurrere om de mange, værdifulde Gevinster.

Der er en Række Spørgsmaal af mere underordnet Betydning, der stadig vender tilbage efter et eller flere Aars Forløb for saa kort efter igen at forsvinde sporløst i den Malstrøm af store Sager, der fanger Sind og Tanker og lader dem glemme alt andet. Her skal nævnes følgende: Oprettelse af et Sangkor, Ceremoniel ved Begravelser, Optagelsesfesten, Emblemer, Fane osv. Der nedsættes et Udvalg — og saa dør Sagen ganske stille hen. At det gaar saaledes, vil muligt forstaas bedre, naar man faar at høre, hvad sikkert kun de færreste aner noget om, at de 9 ulykkelige Bestyrelsesmedlemmer ofte har Sæde i op imod 15—20 Udvalg paa samme Tid, og det er de færreste af Udvalgene, der er dødfødte.

To Dødsfald — det ene uden for, det andet inden for Foreningen — følte, hver paa sin Maade, meget haardt.

I August Maaned afgik Kaptajn Madsen-Halsted ved Døden. Kaptajnen havde været Foreningen som Standen en fuldgod Ven lige fra de Dage, da Pensionssagen og Lønningssagen stod paa Dagsordenen i Rigsdagen; dagligt stod han den Gang i Rapport til Bestyrelsens Mænd, gav dem Dessins, anviste dem de Veje, de skulde gaa, havde et aabent Øje for vore Ønsker og Krav, og var Aanden i den berømte Underofficers-Deputation til Rigsdagen.

I September Maaned afgik vor gamle, kære Krigsraad Gille ved Døden. Det, der gjorde gamle Gille kær i vore Øjne, var — hans lave Medlemsnummer (24) bærer Bud derom —, at han var den første ældre Underofficer, der den Gang med hele sit Hjerte sluttede sig til den overvejende unge Kreds. Han var næsten 60 Aar gammel,

da han den 1. November 1894, paa sin beskedne, stakkate Maade, „bad om Forlov til at være med" i Foreningen, og han var der ikke alene af Navn, men ogsaa af Gavn; aldrig svigtede han, altid var man sikker paa at træffe ham, hvad enten det var til Alvor eller til Gammen; havde Standen bestaaet af lutter „Gille"r, havde den været et godt Stykke længere fremme, end Tilfældet er nu.

Fra Krigsministeriet fik Bestyrelsen den triste Meddelelse, at Statstilskudet ved Udgangen af Finansaaret 1913—1914 vilde blive nedsat til 3400 Kr.

Mandag den 30. Oktober fejrede Foreningen under en ikke særlig stor Tilslutning sin 20 Aars Stiftelsesdag. Den blev afholdt i „Prins Wilhelms Palæ", hvis store Sal var festligt smykket. Som Gæster var indbudt Oversergent Krohn, Kunstmaler Herman Vedel, Stabssergent Lønholdt-Petersen, Formanden for „Ørnen", Underkanoner Sørensen, Redaktør R. Christiansen og Formanden for A/S. „Underofficersbladet", Assistent Thorv. Hansen, alle med Damer.

Formanden, Stabssergent Foss, talte for Krohn og sluttede sin smukke Tale med de Ord: „Vi lader nu Flaget falde for et af Kunstnerhaand udført Billede af vor første Underofficer, af en stor Arbejder, en trofast Kammerat og en god Ven. Gid dette Billede maa være ham til Oprejsning for mange Skuffelser og os andre en Spore til Efterfølgelse i godt og trofast Standsarbejde." I det samme blev det Dannebrogsflag fjernet, som skjulte Billedet, der var opstillet i Salens Baggrund. Billedet, der nu dækker et Vægparti i Læseværelset i Foreningens Lokaler, skal efter Kenderes Udtalelser være et Kunstværk af Rang. Portrætligheden er udmærket, skønt Krohn er kommen til at se lidt vel træt ud; han er malet med et Penneskaft i Haanden, hvad der er meget betegnende, i Grunden burde Blækket dryppe fra Pennen; thi medens vi andre for at opholde Livet som oftest kun kræver Mad og Drikke, kræver Krohn endnu et: — Blæk!

Hvor mærkeligt det end lyder, var det noget for denne Fest ejendommeligt, at der var Sange ved Bordet. Naar undtages et Par Torskeviser og nogle lokale Sange fra Foreningens første Aar, har Muserne aldrig faaet Lyren til at klinge ved vore Fester. Her var nu endog hele tre Sange, en for Stifteren, en for Danmark, og en for Damerne. Den sidste, der var meget smuk, var skrevet af Dræby.

Afholdelsen af Kursus traadte ind i en ny Fase, idet disse nu overtoges af Borups Læreanstalt.

Den 30. November 1911 blev Stabssergent Foss udnævnt til Bogholder i Hærens tekniske Korps, og da han saaledes officielt traadte ud af Underofficerernes Kreds, stillede han straks sit Mandat til Bestyrelsens Disposition. Bestyrelsen anmodede ham imidlertid indtrængende om at forblive paa sin Plads indtil det følgende Aars Generalforsamling, og heri indvilgede han.

Aaret sluttede med 1159 Medlemmer, altsaa en Tilgang af 23.

Til Trods for Laanet til Lokalernes Montering var „Den faste Fond" dog steget til 39569 Kr. 59 Øre.

1912.

Paa Aarets første Dag afgik en af Foreningens Revisorer, Oversergent H. P. Pedersen af Forplejningskorpset, pludseligt ved Døden. Den afdøde, der havde været Revisor i næsten 8 Aar, var en dygtig Regnskabsmand, der behandlede Tal med en enestaaende Lethed og gennemgik Foreningens Regnskaber med megen Omhu. I hans Sted indtraadte Sergent T. Carlsen af Ingeniørerne.

„Sygekassesagen" lagde stærkt Beslag paa Bestyrelsens Tid. Sygekasseinspektoratet havde i Henhold til Lov Nr. 55 af 1. April 1905 stillet Fordring om, at Foreningen, som en Følge af dens Udbetaling af Begravelseshjælp, skulde være underkastet dettes Tilsyn, og da Foreningen straks vægrede sig herved, affødte dette en Korrespondance dels med Krigsministeriet, dels med Indenrigsministeriet; men da dette sidste fastslog, at Foreningen var underkastet et saadant Tilsyn, saalænge Administrationsbestemmelsernes § 3 havde deres daværende Ordlyd, vaklede man en Tid imellem, hvor vidt man fuldstændig skulde stryge Begravelseshjælpen eller underkaste sig Tilsynet. For i denne Retning af Hensyn til Medlemmerne at faa den bedste Vejledning i det vigtige Spørgsmaal, engagerede man den 25. Januar Højesteretssagfører N. H. Bache, der bistod Bestyrelsen, og som efter Indbydelse mødte ved en Generalforsamling den 19. Oktober for at klarlægge Spørgsmaalet og retlede Medlemmerne. Paa denne Generalforsamling fik Sagen en foreløbig Behandling.

Ordningen af Underofficersforedragene var nu lagt i Aarhus G. U. F.s Haand, og netop ved, at Arrangementet heraf efterhaanden gaar paa Tur mellem samtlige Garnisonsbyer, vil dette Foretagende forhaabentlig vise sig levedygtigt.

Paa Generalforsamlingen den 23. Marts fremlagde Bestyrelsen Spørgsmaalet om, hvorvidt Underofficerer af Reserven kunde optages som Medlemmer, idet Lovene paa dette Punkt kunde fortolkes forskelligt. Som Ordfører optraadte ved denne Lejlighed et Medlem af Bestyrelsen, Nørring, der paa en ualmindelig dygtig Maade sagligt, klart og koncist fremdrog alt, hvad der kunde belyse Spørgsmaalet.

Stemningen var afgørende imod Reserveunderofficerernes Optagelse i Foreningen, og en Resolution, der gik ud paa, at Lovenes § 5 burde ændres derhen, at Reserveunderofficererne kun kunde optages ved en Generalforsamlings Beslutning, blev vedtaget med 107 Stemmer imod 76. Til Held for Foreningens Værdighed gik det her omtrent som i Hostrups: Genboerne, hvor den ene Generalforsamling forkaster, hvad den anden har vedtaget, og da Spørgsmaalet paany blev lagt frem for en Generalforsamling den 19. Oktober, og Bestyrelsen anbefalede at give Reserveunderofficererne samme Adgang til Foreningen som Linieunderofficererne, mødte dette kun en meget svag Modstand.

F. C. C. Foss.

Ved Valget af Bestyrelse udtraadte Foss og Nørring og erstattedes af Sergent R. Craner af Generalstaben og Oversergent A. L. Pehrson af Fodfolket. Asmussen blev samtidig Formand, og Dræby Næstformand.

At Foss gik, var et stort og føleligt Savn for Foreningen. Han var en i høj Grad repræsentativ Personlighed, en god Taler, elskværdig og omgængelig, faderlig og myndig. Naar Foss talte, var det med en Tilforladelighed og en Overbevisningens indre Varme, der rev Tilhørerne med sig, og som har givet sig Udslag i den Vittighed, at naar han pegede paa en sort Tavle og paastod, at den var hvid, saa sagde man til sig selv, at rigtignok forekom den en sort; men naar Foss sagde, at den var hvid,

saa maatte den være hvid. Han var en fortrinlig Talsmand for Foreningen ved Bestyrelsens mange personlige Henvendelser til Myndighederne, hvor hans Optræden var forlenet med stor Værdighed og Autoritet. Navnlig i Spørgsmaalet om Underofficerernes Uddannelse har Foss lagt sig saaledes i Selen — og gør det endnu den Dag i Dag —, at Standen til de seneste Tider vil staa i en stor Taknemmelighedsgæld til ham.

Ved Valg af Revisor udtraadte L. B. Jelstrup og blev erstattet af Sergent C. M. Petersen af Forplejningskorpset. Jelstrup, der havde været Revisor i 3 Aar, udførte sit Arbejde med Grundighed og Energi.

Foreningen støttede i Sommerens Løb Udarbejdelsen af en Piece: „Et Underofficersspørgsmaal, Uddannelsen", der under Thorv. Hansens Navn, som tidligere omtalt, udkom og uddeltes til adskillige interesserede.

Den 14. Maj afgik Kong Frederik VIII ved Døden. Straks Dagen efter samledes Bestyrelsen til et Møde, ved hvilket man efter staaende at have paahørt nogle af Formanden udtalte Mindeord fastslog, hvad der i denne Anledning burde foretages fra Underofficersstandens Side. Man vedtog at virke hen til, at der fra Standen blev nedlagt en Guldbøgegren paa Majestætens Baare; man sluttede sig hertil i en saadan Grad, at der fra Underofficerer Landet over indkom et Beløb af ca. 1600 Kr. Da der imidlertid fra Hs. Maj. Kong Christian X blev udsendt en Meddelelse om, at man vilde være bedst i Overensstemmelse med den afdøde Konges Ønske, naar man skænkede det Beløb, der var tænkt anvendt til Guld- og Sølvkranse, til velgørende Øjemed, tog man straks dette Forslag til Følge og indsendte den 13. August en Skrivelse til Kongen, i hvilken man samtidig med at fremsende det nævnte Beløb anmodede Majestæten om at skænke dette til en velgørende Institution (uden for Underofficerernes Kreds), der stod Kong Frederik VIII's Hjerte nær.

Herpaa indløb følgende Svar, dateret Marselisborg, den 14. August 1912:

> „Efter i Dag at have modtaget Underofficersforeningens Skrivelse af 13. ds. udtaler jeg overfor Foreningen min hjærteligste Tak for den med Skrivelsen følgende Pengegave til Anvendelse i velgørende Øjemed, ligesom ogsaa for den smukke Maade, paa hvilken den danske Underofficersstand derved har hædret min høje Faders Minde.
>
> Jeg beder Foreningen bringe denne min Tak videre til samtlige Landets Underofficersforeninger. Christian R."

Fremdeles modtog man den 22. s. M. følgende Skrivelse fra Hs. Maj. Kongens Kabinetssekretariat:

> „Efter at Underofficersforeningen under 13. d. M. havde stillet et Beløb af 1544 Kr., indsamlet blandt Foreningens Medlemmer Landet over i veldædigt Øjemed for at hædre Kong Frederik VIII's Minde, til Hans Majestæt Kong Christian X's Raadighed for af Majestæten at tillægges en velgørende Institution (udenfor Underofficerernes Kreds), der stod Kong Frederik VIII's Hjærte nær, skal jeg efter allerhøjeste Befaling herved meddele, at Beløbet efter Hans Majestæts Bestemmelse er tilstillet Foreningen „Det røde Kors"."

Bestyrelsen for „Det røde Kors" besluttede at holde Beløbet samlet under Navnet: „Underofficerernes Gave i Anledning af Kong Frederik VIII's Død".

Foreningen nedlagde en signeret Blomsterdekoration paa den afdøde Konges Baare, ligesom dens Formand efter Indbydelse overværede Bisættelsen i Roskilde Domkirke.

Efter Anvisning og med Assistance af Trafikassistent A. Bertramsen lagde Foreningen den 4. August for med et nyt og fornøjeligt Middel til at udvide Underofficerernes Horisont. Paa denne Dag startedes der nemlig fra Foreningens Lokaler til en 6 Dages Fællesrejse til Berlin. Ganske vist er det jo efter Forholdenes Natur altid kun et stærkt begrænset Mindretal, der kan drage Nytte og Glæde af en saadan Udflugt, dertil er Bekostningen — i dette Tilfælde 72 Kr. pr. Deltager — for stor; men for dem, der har Raad og Lejlighed, er det en forholdsvis nem og god Maade at faa Rejselysten tilfredsstillet paa.

Den 2. Juli indløb fra Københavns Kommandant følgende Svar paa den den 21. Oktober f. A. indsendte Ansøgning om Tilladelse til at danne en „Landsforening for Hærens Underofficerer":

> „Det meddeles Foreningen, at Krigsministeriet i Skrivelse A. 2963 af $^{27}/_{7}$ 1912 har tilskrevet mig som følger:
>
> „Den med Hr. Kommandantens Paategning A. 1538 af $^{21}/_{10}$ 1911 fremsendte Ansøgning fra Underofficersforeningen i København om Krigsministeriets Samtykke til Oprettelse af en Landsforening for Hærens Underofficerer, hvilken Forening skulde danne et repræsentativt Led for den samlede Underofficersstand og være dens officielle Talsmand overfor Myndigheder og udadtil, vil Krigsministeriet ikke kunne imødekomme.""

Allerede i 1900 havde man indsendt den første Ansøgning i denne Retning; den Gang blev der givet Løfte om en alvorlig Overvejelse af

Sagen; men da Svaret kom, var det en Nægtelse. Nu i 1912 var man altsaa ikke kommet Maalet et Skridt nærmere; men — Haabet beskæmmer ingen — en Gang maa det komme.

Den 27. Juli nedlagde Amann og Kjelstrup deres Mandater og erstattedes af Sergent K. J. Danelund og Oversergent N. P. Nielsen, begge af Fodfolket. De to afgaaende havde kun siddet i Bestyrelsen i to Aar; men begge hørte til disse solide og grundige Medarbejdere, som en Bestyrelse sætter Pris paa at have i sin Midte.

Den 15. November skiftede Foreningen igen Vært.

Aaret sluttede med et Medlemsantal af 1162, altsaa en lille Stigning paa 3.

Fonden passerede de 40000 Kr. og var ved Aarets Udgang 43391 Kr. 71 Øre. Den 15. Maj var der bleven købt for 7000 Kr. 4 % Østifternes Kreditforenings Obligationer.

1913.

Aaret forinden havde man med Ihærdighed kastet sig over Uddannelsesspørgsmaalet; man rustede sig til det store Øjeblik, da Kommissionen skulde komme; thi den Skolekommission, der var bleven nedsat den 15. Februar, var ikke den ønskede.

Som tidligere anført havde Krigsministeriet allerede i 1911 meddelt Foreningen, at Statstilskudet fra det følgende Aar vilde blive nedsat fra 5000 Kr. til 3400 Kr. Dette skete imidlertid ikke; derimod skete det, som værre var, idet Dønningerne fra den bekendte Sparekommission skyllede hele vort Statstilskud bort, saaledes at vi i dette Aar for sidste Gang modtog vore 5000 Kr. aarligt. Det var et haardt Slag, da Lokalernes Eksistens jo netop var baseret herpaa. Som saa ofte før rakte Ministeriet Foreningen en hjælpende Haand ved at tilstaa den et aarligt Tilskud af 1200 Kr. mod at Lokalerne stilledes til Raadighed ved Afholdelse af Foredrag for Underofficerer i tjenstligt Øjemed.

Den 12. April afholdtes Aarets Generalforsamling, paa hvilken de tidligere fremlagte Sager angaaende Foreningens Filantropi og dens Underkastelse af Sygekasseinspektoratets Tilsyn paany lagdes frem. Sagen blev ordnet saaledes, at man underkastede sig Tilsynet, og at der for Fremtiden aarligt skulde henlægges et Beløb af 4 Kr. 80 Øre pr. ordinært Medlem til Sikring af den een Gang vedtagne Begravel-

seshjælp paa 150 Kr. Samtidig blev Kontingentet forhøjet fra 1 Kr. til 1 Kr. 25 Øre pr. Maaned.

Ved Valget af Bestyrelse erstattedes A. E. J. Hansen af Oversergent J. P. Jensen af Fodfolket. Hansen havde særlig paa Festarrangementets Omraade lagt gode Evner for Dagen.

Som et staaende Punkt paa Aarets Dagsorden findes stadig Værtsspørgsmaalet; den 1. Juli fratraadte den hidtidige Vært, og Bestyrelsen prøvede nu forsøgsvis selv at lede Restaurationen med et af Bestyrelsens Medlemmer, J. P. Jensen, som Bestyrer. Da dette ej heller gik uden store Underskud, engagerede man en Dame, Frk. Anna Nielsen; men Underskud blev en stadig Gæst, saa at man snart igen maatte gaa tilbage til den gamle Ordning.

Paa Rigsdagen var paany den gamle Sag bleven rejst om, at den militære Personer ved Lovgivningen hjemlede Ret til kun at betale 2 % af Aarsindtægten i Kommuneskat skulde bortfalde. Ved denne Lejlighed er det en Glæde atter at kunne pege paa Bestyrelsens stadige Aarvaagenhed, naar noget truer Standen. Straks satte den sig i Bevægelse for over for Rigsdagens Medlemmer at paavise, at Underofficerernes Lønninger er betydeligt lavere end Lønningerne for de Tjenestemænd af de civile Etater, med hvilke de ellers sidestilles, at de ikke selv kan bestemme, hvilken By, de vil tage Ophold i, samt at Fødemidlerne i de siden sidste Lønningslov forløbne Aar var steget med ca. 20 %, saa at Underofficererne faktisk i Forvejen trængte haardt til en Forbedring af deres økonomiske Kaar.

Vel kan man tiltræde Princippet om militære Personers Ligestillelse med Landets øvrige Borgere i Skattebyrden; men dette forudsætter da, at man ogsaa med Hensyn til Lønning ligestilles med andre Tjenestemænd.

Næppe havde Bestyrelsen bragt i Erfaring, at Ministeriet stillede sig afvisende overfor et Andragende fra „Den Classenske Legatskole" om et Statstilskud paa 6000 Kr., før den indsendte Andragende til Krigsministeriet om, at det ansøgte Statstilskud maatte blive tilstaaet Skolen, da denne i modsat Fald vilde blive nødsaget til at sætte Skolepengene betydeligt op. Yderligere forhandlede man med Rigsdagens Medlemmer og fik derigennem godt Haab om en for Standen heldig Løsning af Sagen.

I December Maaned udsendte Bestyrelsen atter en Opfordring til Ikke-Medlemmer om at indmelde sig. Opfordringens korte og fyndige

Ordlyd maner til Alvor, og navnlig skal her peges paa en overordentlig heldig og træffende Bemærkning, at: „Det er ikke nok, at vi er mange, vi maa være „Alle" for at kunne bringe vor Stand fremad." Man kommer ved Læsningen heraf uvilkaarligt til at erindre en Artikkel fra „Underofficersbladet", hvori den Sandhed slaas fast, at den, der ikke er med os, er imod os; det vil med andre Ord sige, at den Underofficer, der ikke er Medlem af sin Stands Forening, er sin egen Stands Fjende, han trækker i den forkerte Ende af Tovet, og han hæmmer sin Stands Fremgang ved sin Passivitet.

I Løbet af Aaret antog Bestyrelsen Overretssagfører A. Munch-Petersen som Foreningens juridiske Konsulent.

Aaret sluttede med 1063 Medlemmer.

Fonden var steget til 48734 Kr. 57 Øre, uagtet man allerede i dette Aar — altsaa kun 3 Aar efter Gældens Stiftelse — havde set sig i Stand til at tilbagebetale Resten, 3450 Kr., af den i 1909 i Anledning af Lokalernes Montering stiftede Gæld. I Aarets Løb blev der indkøbt for 8000 Kr. $4^1/_2$ % Østifternes Kreditforenings Obligationer.

1914.

To store Begivenheder satte deres Præg paa dette Aar: Uddannelseskommissionens Nedsættelse og — Verdenskrigen.

Den 13. Januar afholdt Bestyrelsen det mindeværdige og uforglemmelige Møde i Anledning af Krigministeriets Skrivelse af 12. s. M., hvori det meddeltes, at der vilde blive nedsat en Kommission til Udarbejdelse af en Undervisningsplan for Hærens Befalingsmænd, at 4 Underofficerer, en af hver Vaabenart, vilde faa Sæde i denne Kommission, samt at disse Underofficerer skulde vælges af Standen selv. Et afgjort Brud med aarhundredgamle Traditioner.

I Kommissionen skulde desuden Foreningens tidligere Formand, Bogholder ved Hærens tekniske Korps F. C. C. Foss, have Sæde.

Man var ikke længe om at udpege de tidligere nævnte fire Mænd, nemlig:

for Fodfolket: Stabssergent C. G. H. Bidstrup,
- Rytteriet: Stabssergent P. O. Hansen,
- Artilleriet: Oversergent P. C. V. Asmussen og
- Ingeniørerne: Oversergent J. Hinge.

Forslaget sendtes øjeblikkelig ud til Provinsgarnisonsforeningerne.

Den 18. Junuar var Lokalerne fyldt til sidste Plads af en forventningsfuld Skare af Underofficerer; der gik et Pust af taknemmelig Glæde gennem den, thi nu var det længe imødesete jo sket, det, man havde gaaet og ventet paa og kæmpet for i saa mange Aar. For første Gang havde Underofficersstanden — selv om det kun var i et enkelt Spørgsmaal — opnaaet officiel Tilladelse til at drøfte Tjenestesager.

De foreslaaede Kandidater blev alle akcepterede; men da man fra Provinserne for Fodfolkets Vedkommende havde foreslaaet Afholdelsen af et Fællesmøde i Fredericia, og da det endelige Valg først skulde finde Sted den 27. Januar, bøjede man sig loyalt for dette berettigede Ønske, og som Københavns Repræsentanter til dette Møde blev da valgt: Bidstrup, Danelund, J. P. Jensen, M. Jensen og Pehrson.

Mødet i Fredericia blev afholdt den 22. Juni, og Resultatet blev det glædelige, at der opnaaedes fuld Enighed om den for Fodfolket foreslaaede Kandidat.

Den 15. April rejste der sig paa Aarets Generalforsamling Stemmer for at opgive Lokalerne som Følge af, at Statstilskudet var bortfaldet; Underskudet fra Restaurationen voksede nemlig uhyggeligt, og som en gylden Middelvej valgte man da atter at forsøge med en Vært, der fra 1. Maj overtog Virksomheden som saadan.

Fra Gymnastiklærer S. F. C. W. Jersdal fremkom et Forslag om at gaa bort fra den filantropiske Virksomhed inden for Foreningen. Dette resulterede i Nedsættelsen af et Lovudvalg, bestaaende af 3 Medlemmer, valgte af Generalforsamlingen, og 2 af Bestyrelsen. Foruden Jersdal valgtes Oversergenterne J. J. Hedegaard og V. H. V. Krohn, og 3 Dage senere valgte Bestyrelsen Oversergent J. Hinge af Ingeniørerne og Sergent Th. Petersen af Fodfolket. Da Krigen kom, standsede imidlertid Udvalgets Arbejde, og det afventer nu roligere Tider.

Paa Generalforsamlingen meddelte Bestyrelsen, at det var lykkedes den at faa afværget den tidligere nævnte Skatteforhøjelse; Meddelelsen herom blev selvfølgelig modtaget med Tilfredshed.

Af Bestyrelsen afgik Danelund, Dræby og N. P. Nielsen; de erstattedes af Oversergent J. Hinge af Ingeniørerne, der blev Næstformand, Sergent Th. Petersen og Oversergent O. D. Petersen af Fodfolket.

Af de afgaaede havde de to kun siddet i Bestyrelsen i en forholdsvis kort Tid; kun Dræby havde haft Sæde i den i fire Aar. Han var en af disse stille Naturer, hvis Optræden altid er præget af en beskeden Tilbageholdenhed; men følger man Forhandlingsprotokollens

Snirkelgange, vil man i ham finde en grundig og samvittighedsfuld Medarbejder.

Den 18. April vedtog Bestyrelsen at lade udgive et historisk Skrift i Anledning af 25Aars-Jubilæet i 1916. Der foretoges efter Hinges Forslag en Henvendelse til Krøier, som lovede at paatage sig Arbejdet i Forbindelse med Hinge, og saaledes blev det da.

Den 21. Maj indsendte Bestyrelsen atter et Andragende om Statstilskud, men fik til Svar, at Ministeriet ikke for Tiden saa sig i Stand til at imødekomme Andragendet.

Men saa kom Krigen og satte — selvfølgelig — et foreløbigt Punktum for alt Foreningsliv.

Aaret sluttede med 1102 Medlemmer, altsaa en Tilgang af 39.

Fonden passerede i Løbet af Aaret de 50000 Kr. og udviste ved Aarets Udgang et Beløb af 50630 Kr. 77 Øre.

1915.

Efter Bestemmelserne skulde der have været udsendt en fuldstændig Medlemsfortegnelse for dette Aar; men desværre mente man ikke at turde udsætte sig for en saa stor Udgift under de givne Forhold, hvad der for saa vidt er beklageligt, som en saadan Medlemsfortegnelse netop ved Udarbejdelsen af nærværende Skrift vilde have været af stor Værdi.

Ved Aarets Generalforsamling den 10. April skete der det i Foreningens Annaler enestaaende Tilfælde, at alle Bestyrelsesmedlemmer, der var paa Omvalg, genvalgtes.

Man mærker efterhaanden, at Pulsslaget bliver hurtigere og hurtigere, alt som man nærmer sig Jubilæumsfesten; denne og det historiske Skrift tager mere og mere Interessen fangen. Desværre maa det jo indrømmes, at næppe har en Forening nogensinde gaaet sit 25 Aars Jubilæum i Møde under saa fortvivlede Forhold som her. Alle Kræfter ligger spredte rundt omkring i Københavns Omegn, og kun med den største Vanskelighed har det været muligt at komme i Rapport til hverandre. Men Feststemningen mærkes nu alligevel. Den oprindelige faste Festkomite, bestaaende af Herhold og M. Jensen, suppleres den 21. April med Hinge og yderligere den 8. Maj med Oversergent H. M.V. N. Dræby af Artilleriet og Kommunelærer H. A. Petersen.

Man vilde kende Bestyrelsen daarligt, hvis man troede, at den under de nuværende Forhold vilde lægge Hænderne i Skødet i Stedet

for at arbejde paa at skaffe Underofficererne et Dyrtidstillæg, og man ser da ogsaa, at Formanden og Næstformanden den 3. Juli foretager en Henvendelse til Ministeriet og Rigsdagen for at faa Spørgsmaalet om Dyrtidstillæg fremmet.

Efter den Lejekontrakt, der i sin Tid blev afsluttet om de nye Lokaler, skulde Lejesummen fra den 1. August 1916 forhøjes. Dette, i Forbindelse med det inddragne Statstilskud, gjorde selvfølgelig, at man kun med store Betænkeligheder saa Fremtiden i Møde. Der maatte imidlertid handles, og det lykkedes da ogsaa efter en Del Besværligheder at faa Ejerne til at lade Stigningen ske gradvis i Løbet af 3 Aar. Men dette var da atter en Spore for Bestyrelsen til et fornyet Andragende om Statstilskud, hvilket indsendtes den 14. August.

Klagerne over Værtsforholdene lyder ustandseligt, og atter den 15. Oktober skifter man Vært.

Ved Henvendelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet lykkedes det Bestyrelsen at bidrage sit til, at fhv. Skoleinspektør, mag. art. D. Rønne den 21. September blev udnævnt til Formand i Direktionen for „den Classenske Legatskole". Hr. Rønne har i tidligere Tider været knyttet til denne Skole, og Underofficererne skylder ham en Tak, fordi det med hans Energi og hans store Kærlighed til Skolen lykkedes ham at faa denne hævet op fra en lidet anset Folkeskole til en anerkendt og godt sammenarbejdet Realskole.

Samtidig har Ministeriet udvidet Skolens Direktion saaledes, at ogsaa de skolesøgende Børns Forældre for Fremtiden har Ret til at indvælge en Repræsentant i denne, og ved Foreningens Initiativ er det i den Anledning lykkedes at faa dannet en Forældreforening, der over for Skolen varetager Forældrenes Interesser og vælger Repræsentant til Direktionen.

To af Foreningens overordentlige Medlemmer afgik ved Døden dette Aar, nemlig Etatsraad, Folketingsmand A. H. Hammerich og Fabrikant E. Piora. Begge havde, hver paa sin Maade, været Foreningen til Hjælp og Støtte.

Aaret fremviste en betydelig Nedgang i Medlemsantallet, idet det sluttede med 1055 Medlemmer, altsaa 47 færre end Aaret forud; her satte Krigen et for Foreningen føleligt Spor, idet Garnisonens Udlægning i spredte Kantonnementer over hele Sjælland bevirkede, at Tilgangen til den blev yderst ringe.

Fonden var ved Aarets Udgang 52632 Kr. 57 Øre.

1916.

Paa det Tidspunkt, hvor dette skrives, kan der selvfølgelig ikke siges store Ting om selve Jubelaaret; Aaret begyndte som de foregaaende sidste 18 Aar med Afholdelsen af en Julefest, der denne Gang ligesom i 1915 blev afholdt i Foreningens egne Lokaler. Det samme var iøvrigt Tilfældet med den i Marts Maaned afholdte Fastelavnsfest.

Paa Aarets Generalforsamling den 8. April afgav Formanden en lang og i høj Grad interessant Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar, og de opnaaede Resultater var saa aabenbare, at da Bankrevisor Würtz i hjertelige Ord bragte Bestyrelsen Forsamlingens Tak, rejste denne sig og hilste den med Haandklap. De fleste af Resultaterne er nævnt under Omtalen af Aaret 1915; men ud over dette kunde Formanden ikke nægte sig den Glæde at meddele Forsamlingen, at Aaret 1916 ved Myndighedernes forstaaende Imødekommenhed paa ny havde skaffet Foreningen sit længe savnede, aarlige Statstilskud paa 5000 Kr. tilbage.

P. C. V. Asmussen.

Som Dagsordenens Punkt 5 forelaa et Forslag fra Bestyrelsen om at optage Foreningens Stifter, Oversergent V. H. V. Krohn som Æresmedlem fra den 30. Oktober 1916. Optagelsen skete enstemmigt, og ogsaa dette Resultat blev modtaget med Haandklap.

Ved Valg af Bestyrelse udtraadte J. P. Jensen, der erstattedes af Oversergent K. O. Knudsen af Hærens tekniske Korps. Jensen, der i sin Tid var Formand for 2. Regiments Underofficersforening, var en gammel Kending fra Rigsdagsdeputationen.

Som Medlemmer af Bestyrelsen sidder saaledes nu følgende:

Oversergent P. C. V. Asmussen af 2. Artilleribataillon, Medlem af Bestyrelsen fra den 31. Marts 1909 til den 26. Marts 1910,

Næstformand fra den 26. Marts 1910 til den 23. Marts 1912 og Formand fra den 23. Marts 1912.

Asmussen stillede sig oprindelig noget fremmed og vaklende overfor Spørgsmaalet om at slutte sig til Foreningen; til Gengæld varede det ikke længe, før han forstod at gøre sig gældende, og da han først var kommen inden for Bestyrelsens Rammer og under saa dygtige Mænds Ledelse som Lønholdt-Petersen og Foss, voksede han sig til Trods for sin beskedne og beherskede Fremtræden større og større i samme Forhold, som han avancerede i sine Kammeraters Tillid. Med stor Energi og Villiekraft har han forstaaet at skyde Breche der, hvor andre før ham kom til kort.

Bestyrelsens øvrige Medlemmer er følgende:

Oversergent J. Hinge af Ingeniørregimentet, Næstformand fra den 15. April 1914,

Gymnastiklærer M. Jensen, fra den 31. August 1909,

Stabssergent O. F. C. Herhold af Gardehusarregimentet, fra den 26. Marts 1910,

Oversergent R. H. A. Craner af Generalstaben, fra den 23. Marts 1912,

Oversergent A. L. Pehrson af 1. Bataillon, fra den 23. Marts 1912,

Sergent T. Petersen af 13. Bataillon, fra den 15. April 1914,

Oversergent O. D. Petersen af 42. Bataillon, fra den 15. April 1914, og

Oversergent K. O. Knudsen af Hærens tekniske Korps, fra den 8. April 1916.

Foreningens Revisorer er:

Stabssergent L. P. Christiansen af Artillerigeneralens Stab, fra den 4. April 1905,

Oversergent T. Carlsen af Ingeniørkorpset, fra den 1. Januar 1912, og

Bogholder V. J. S. Lundsted, fra den 10. April 1915.

Af Revisorerne fortjener særlig Christiansen at fremhæves, dels paa Grund af sin 11aarige Funktionstid, og dels fordi han i denne lange Periode har vist sig som en ualmindelig dygtig, grundig og samvittighedsfuld Revisor, der med altid usvækket Interesse udfører sit stille og ikke altid efter Fortjeneste paaskønnede Hverv inden for Foreningen.

Foreningens Bogholder er Stabssergent R. Høje af Fodfolket.

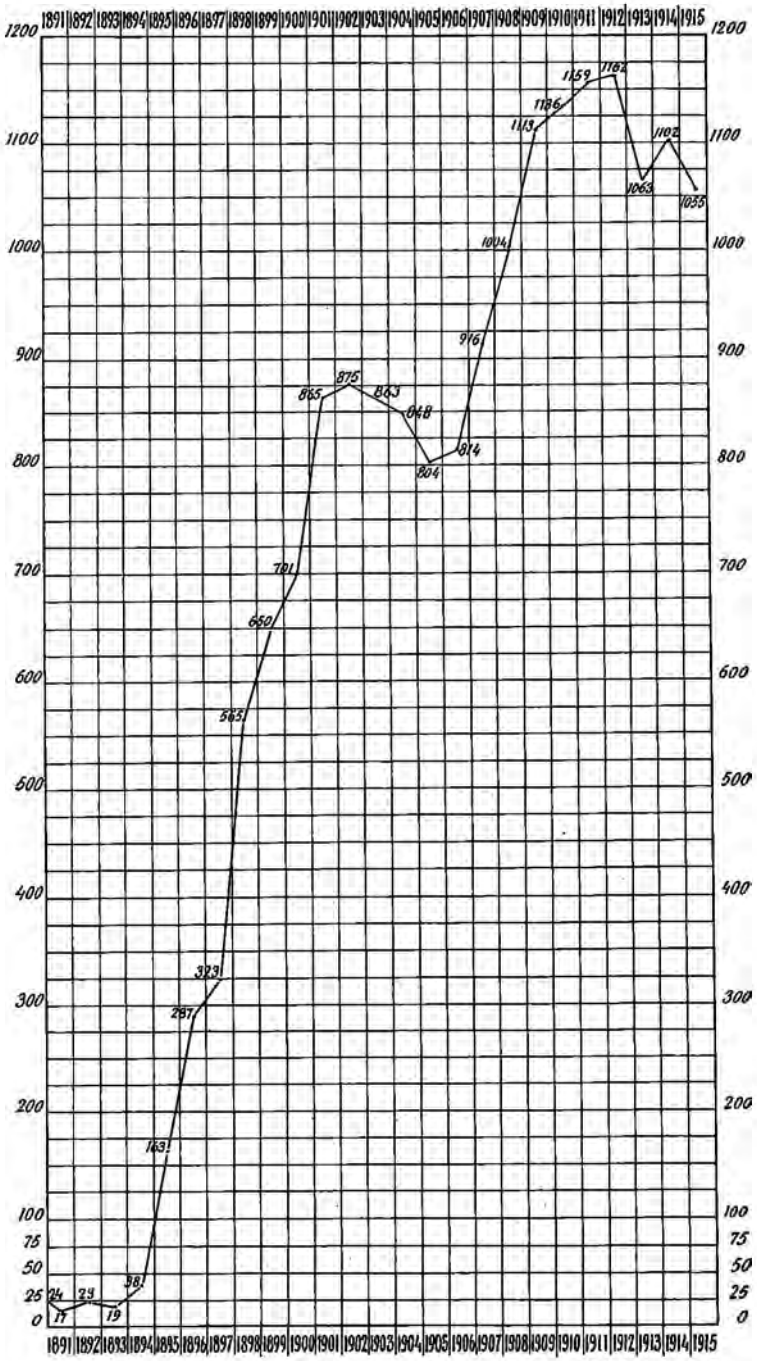

Grafisk Fremstilling af Underofficersforeningens Medlemstal 1891—1915.

FORTEGNELSE
OVER
FOREDRAGSHOLDERE OG FOREDRAG
(Uden for Underofficernes Kreds).

Aakjær, Jeppe, Forfatter: St.St. Blicher.
Andersen, O., Docent: Roms Katakomber.
Andersen, V., Dr. phil.: Holberg-Oplæsning.

Bagger, B. J. F., Kaptajn: Indtryk fra en dansk Ekspedition til Lilleasien.
Bang, S. J., Premierløjtnant: Idræt og Befalingsmænd.
Bauditz, Sophus, Skoledirektør, Professor: Oplæsning.
Benedictsen, A. M., Forfatter: Rejseskildringer.
Bentzen, E. L., Fuldmægtig: Forevisning af Hovedbrandstationen.
Berg, O., Premierløjnant: Den franske Fremmedlegion.
Bertram, fransk Ritmester: Rejser i Afrika.
Bertramsen, A. B. C., Assistent: Underofficersforeningens Medlemmer paa Berlinerrejse.
Birck, L. O., Dr. polit.: Fremtidsstaten Anno 2100.
Birke, M., Premierløjnant: Om Stenografi.
Bokkenheuser, Knud, Forfatter: Fra gamle Dage.
Borup, Johan, Forstander: Det danske i Danmark.
Brandes, Georg, Professor, Dr. phil.: Den lille Korporal.
Bøcker, E., Dr.: Saarbehandling i Hjemmet.
Bøgebjerg, R., Billedhugger: Forevisning af Glyptotheket.

Clausen, Oberstløjnant: Dannevirke i Oldtiden og til 1864.

Funder, Th. P., Navigationslærer: Fra en Rejse i Sydamerika.
Fussing, Thorkil, Fængselsdirektør: Forbrydelser og Fængselsliv.

Gerstenberg, H. W. T., Generalmajor: Leo Tolstoj som Digter.

Hammerich, H., Etatsraad: Tanker og Betragtninger, fremkaldt ved Udvisningerne i Sønderjylland.
— En Rejse i Dansk Vestindien.

Hansen, C., Forretningsfører: Om Ligbrænding.
Hansen, Carl, Forfatter: Oplæsning af „Spild".
Heitmann, C., Premierløjtnant: Port Arthurs Belejring.
Holm, J., Kommunelærer: Metodisk Sangundervisning i Skolerne.
Hvass, A., Overretssagfører: Fra et Besøg i Jerusalem.

Kieler, Laura: Sønderjylland.
Kinzi, E. Fr., Museumsassistent: Forevisning af Thorvaldsens Museum (2 Gange).
— Det græske Privatliv i Oldtiden.
— Amazoner.
— Kalmarunionen.
— Den romerske Dekadence.
— Hofliv i Middelalderen.
Knudsen, Jacob, Forfatter: Livets Ironi.
Koch, J. P., Kaptajn: Danmarksekspeditionen.
— Den danske Forskningsrejse tværs over Nordgrønland 1912-1913.
Krogsgaard, Stud. mag.: Forevisning af Etnografisk Museums grønlandske Afdeling.
Krohn, Pietro, Direktør: Forevisning af Kunstindustrimuseet.

Larsen, Karl, Professor: Portugal.
Larsen, Mich., Kommunelæge: Vegetarismen.
Liljefalk, Axel, Oberstløjtnant: Meddelelser om Mødet i Strib.
— Digteren Runeberg.
Lund, Jørgen, Redaktør: En Samfundssag.
Lütken, André, Redaktør: Den østasiatiske Krise.

Madsen, V. H. O., Generalmajor: Nationalitet.
Madsen, Victor, Statsgeolog, Dr. phil.: Fortidsdyr.
Meyer, D. F. S., Oberst, Brandinspektør: Forevisning af Hovedbrandstationen.
Moltesen, L., Dr. phil.: Højskolen og dens Virkemaade.
Moltke, F. J. V. A., Premierløjtnant, Greve: Luftsejlads.
Møller, Arnold, Dr.: Forbryderen og Samfundet.
Møller, H. L., Dr. phil.: Foredrag ved Mindefesten den $^{18}/_{4}$ 1914. (50 Aarsdagen for Stormen paa Dybbøl).
Mønster, Gunvar: Om Esperanto.

Oesterbye, P., Professor: Nogle sydfranske Byer, Rejseindtryk.

Petersen, Joh. P., Premierløjtnant: Om Stenografi.

Rambusch, Edvard, Oberstløjtnant: Verdenskrigens Aarsager og Opstaaen
Ramsing, H. U., Kaptajn: Styrbare Luftskibe.
Rockstroh, K. C., Kaptajn: Frederiksberg i Aarene 1650—1700.
Rosen, W. C. W., Kaptajn: Fra en Rejse i Siam m. fl. Steder.

Sabroe, Th., Overassistent: Om Bogholderi (2 Gange).

Salicath, Vibeke: Kvindebevægelsen herhjemme og i Udlandet samt de hjemlige Kvindeforeningers Stilling i Øjeblikket.
Schandorph, Sophus, Dr. phil., Forfatter: Oplæsning.
Schiøtt, Jul., Direktør: Om Dannelse.
Schmidt, T., Premierløjtnant: Erindringer fra et Ophold i Østrig.
Schmidt, V., Professor, Dr. phil.: Forevisning af Glyptoteket.
— Det gamle Ægypten.
Schønberg, Kaptajn: Om Kongo.

Thornberg, Th., Premierløjtnant: Om Hærorganisation og Mandskabsuddannelse.
Thulstrup, W., Dr.: Fra Ingolf-Ekspeditionen, Skitser af Livet i de arktiske Lande.
— Erindringer fra en Rejse i Grækenland.
— Gæringen i den muhamedanske Verden.
— Balkan.
Trier, Herman, Landstingsmand: Rigsdagsliv.

FORTEGNELSE
OVER
UNDEROFFICERS-FOREDRAG

Andersen, A. L.: Danmarks Postvæsen m. m.
— Sprængstoffer før og nu, deres Fabrikation og Anvendelse.
— København for ca. 100 Aar siden.

Craner, R. H. A.: Erindringer fra Opmaalingsrejser paa Island.

Daniel, H.: Den sociale Arbejderforsikring herhjemme og i en Del af Udlandet.
Dencker, F. C.: Slaget paa Reden den 2. April 1801.

Eckhausen, A. V. C.: Fortet Manzau's Belejring 1813—1814.
— Strassburgs Belejring 1870.
Emcken, J. M. S.: Paa Cycle fra Aarhus til Berlin.

Foss, F. C. C.: Indtryk fra en Studierejse til Norge 1912 angaaende Underofficersforhold.

Gundesen (Holbæk): Det danske Sprog i Sønderjylland.

Hansen, A. (Næstved): Ole Bull.
Hansen, P. O. (Aarhus): Den jyske Hede.
Hedegreen, F. S. T. (Fredericia): Digteren Hostrup.

Ifversen: Vor Stands Omdømme.

Jacobsen, A. C.: Den danske Ekspedition til Østgrønland i 1899.
— Den østgrønlandske Ekspedition 1900 under Premierløjtnant Amdrup.
— Sekretær: Vestindien og vestindiske Forhold.
Jensen, J. J.: Lidt om Stjernehimlen.
Jønch, C. P. J.: Forevisning af Tøjhusets historiske Vaabensamling.

Krohn, V. H. V.: Københavns store Ildebrand fra 20.—23. Oktober 1728.
— Københavns ældste Torv — Gammeltorv — og dets nærmeste Omgivelser m. m. fra de ældste Tider indtil Reformationen.
— Foreningens Repræsentation ved Festen i Fredericia 1899.
— Lønningssagens nuværende Standpunkt (1900).
— Københavns ældre Befæstning m. m. samt spredte Træk af Kastellets Historie.
— Kastellet Frederikshavn og dets Fængselsliv.

Lander, J. N. H.: Erindringer fra en Rejse i Sommeren 1902 gennem Tyskland, Tyrol og Østrig.

Mikkelsen, T.: Island og Islands Opmaaling.
Møller, S. C. (Viborg): Nogle Træk af den danske Hærs Historie i det sidste Hundredaar.

Pedersen, H. P. (Viborg): Jylland, Skitser af Natur og Folkeliv.

Rasmussen, J. (Aalborg): Henrik Steffens.
Rasmussen, S. P. (Odense): Social Dannelse.
— Det gamle Hellas.
Reiserer, C.: Foredrag ved Sø-Underofficersforeningen „Ørnen" og Underofficersforeningens fælles Fest i Anledning af 250 Aarsdagen for Stormen paa København den $^{11}/_{2}$ 1659.
Ritz, P. F.: En Parallel: Polen—Sønderjylland.

Sørensen, J. C. (Aarhus): Folkevandringer.
Sørensen, L. P.: Livet i Paris.
— Sammenligning mellem de forskellige Landes Underofficersorganer.
— Henry George.
— Privatarbejde.

Thiede, P. C.: Nogle Meddelelser om mit Ophold paa Færøerne i Sommeren 1896.

Fremdeles har følgende af Foreningens Medlemmer holdt Foredrag i andre Garnisonsbyer som følger:

Asmussen, P. C. V.: Os selv før og nu (Odense).

Bidstrup, C. G. H.: Underofficerernes sociale Stilling (Aalborg).

Craner, R. H. A.: Island (Fredericia, Næstved, Viborg).

Dræby, M. H. V. N.: Berlinerrejsen (Holbæk, Odense).

Emcken, J. M. S.: Paa Cycle fra Aarhus til Berlin (Helsingør).

Hinge, J.: New York (med Lysbilleder) (Nyborg).

Korsø, H. C.: Hesten og Vognen gennem Historien (Næstved).

Krohn, V. H. V.: Kastellet Frederikshavn og dets Fængselsliv (Randers, Viborg).

Krøier, J.: Det moderne Samfund (Aarhus).

Lønholdt-Petersen, H. V.: Holger Drachmann (Fredericia).

Petersen, S. A. R.: Verdenssproget (Helsingør).

KILDER

Acht Jahre in Dänemark. Von einem Ulmer. Ulm 1852.

Bergsøe, Vilh.: Danske Medailler og Jetons samt militære Hæderstegn fra 1789—1892. København 1893.

Betzonich, G. E.: Dansk Soldaterliv. København 1860.

Betænkning fra Kommissionen angaaende Hærens Underofficersuddannelse. København 1914.

Blom, Otto: Kristian den Fjerdes Artilleri. København 1877.

Bodenhoff, E.: Hofliv under trende Konger (Uddrag af Generalmajor Frederik Gotthold v. Müllers efterladte Papirer). København 1913.

Brammer, Gerhard: Livgarden 1658—1908. København 1908.

Bruun, Carl: Kjøbenhavn I—III. København 1890.

Christensen, Villads: Historiske Meddelelser om København. I—IV. København 1907—15.

Christiansen, L. P., m. fl.: Elevskolen 1816—1912. København 1916.

Clausen, Julius og P. Fr. Rist: Islænderen Jon Olafssons Oplevelser som Bøsseskytte under Christian IV. I—II. Ved S. Bløndal. København 1907.

Des Reglements für unsere Geworbene und National-Infanterie. Dritter Theil. København 1747.

Engelbrecht, Fr.: Gardehusarregimentets Historie. København 1912.

Erindringer fra Garnisonslivet for 50 Aar siden og fra Krigen 1848—49—50, set og fremstillet fra Menigmands Standpunkt af en gammel Vaabenbroder. Maribo 1896.

Esmann, N. C.: Det Aarøe'ske Strejfkorps i 1864. København 1884.

Folketeatrets Suffløbog 1888 *(Utrykt)*.

Forsvarskommissionens Betænkning. København 1908.

Giørtz, H. C. N.: Udkast til Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet. København 1914.

Gymnastik- og Svømmeforeningen „Hermes" 's Festskrift. København 1909.
Gymnastisk Tidsskrift III. København 1915.

Haandbog for Underofficeersskolerne. København 1821.
Hanson, H. A. R.: Den danske Landsoldats Historie. Nyborg 1903.
Hedegaard, J. C.: Samling af de trykte Forordninger, Placater og Patenter etc. Landmilitairvæsenet betræffende. 1670—1805. København 1807.
— Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve, den danske Krigsmagt til Lands angaaende, I og VI. København 1805 og 1820.
Helms, Johannes: Soldaterliv i Krig og Fred for en Menneskealder siden. København 1883.
Historisk Tidsskrift. 7. I. København 1897—99.
Hoffmann, Chr. A.: Erindringer fra Krigen 1864. København 1892.
Holberg, Ludvig: Peder Paars. København 1885.
— Udvalgte Skrifter XXI. København 1814.

Illustreret Tidende. København $^{5}/_{2}$ 1888.

Jahn, F. H.: Almindelig Udsigt over Nordens, især Danmarks Krigsvæsen i Middelalderen. København 1825.
Janssen, Børge: Prinsessens Kammerherre. København 1914.
— Don Erik. København 1915.
Jensen, N. P.: Livserindringer I. København 1915.

Kapitelstakster i ældre og nyere Tid. København 1904.
Kapitelstakster for Afgrøden m. v. 1915 af 1. Februar 1916. København 1916.
Kloppenborg, J. H.: En gammel Soldats Erindringer. København 1861.
Krabbe, C. F.: Noter fra Rigsarkivet m. fl. Steder *(Utrykt)*.
— Uddrag af Kastellets ældste Justitsprotokol 1691—1696 *(Utrykt)*.
Krohn, Victor: Kastellets Volde og Udenværker. Fra de ældste Tider og indtil 1914 *(Manuskript)*.

Love om Lønninger m. m. vedrørende Hæren 1867—1907. København 1907.
Love vedrørende Hærens Organisation 1867—1907. København 1907.
Lov om Hærens Ordning af $^{30}/_{9}$ 1909. København 1909.
Lov om Lønninger m. v. ved Hæren af $^{30}/_{9}$ 1909. København 1909.

Madsen, Emil: Studier over Danmarks Hærvæsen i det 16de Aarhundrede. København 1898—1902.
Militært Tidsskrift. København 1904.
Motiver til Lovudkastene, angaaende en ny Ordning af Landmilitairetaten. København 1858.
Musæum II — 1.
Møller, Vald.: Den danske Armés Uniformer. København 1892.

Nachtegall, V. V. F. F.: Kopibøger *(Utrykt)*.

verskou, Th.: Smaatræk om Kong Frederik den Sjette. København 1869.

Plan for Fodfolkets Underofficerskoler paa Kronborg og i Aarhus. København 1910.
Plan for Gymnastikskolen. København 1881 og 1896.
Plan for Ride- og Beslagskolen. København 1883.
Plan for Skydeskolen. København 1881.
Politiken. København $^{2}/_{2}$ og $^{4}/_{2}$ 1888.
Poulsen, N.: Oplysninger angaaende Rekrutteringen, Uddannelsen m. m. af Arméens Underofficerer i Perioden fra c. 1747 til c. 1867 (ad K. M. A. $^{4032}/_{1913}$). Med 15 Bilag *(Utrykt)*.
Programmer og Anordninger vedrørende Artilleriets Uddannelse. København 1844, 1881, 1884, 1895 og 1910.
Programmer og Anordninger vedrørende Fodfolkets Uddannelse. København 1863, 1866, 1867, 1875, 1881, 1887, 1889, 1895 og 1910.
Programmer og Anordninger vedrørende Ingeniørtroppernes Uddannelse. København 1869, 1870, 1895 og 1910.
Programmer og Anordninger vedrørende Rytteriets Uddannelse. København 1868, 1881, 1894 og 1910.
Puk. København $^{13}/_{5}$ 1894 og $^{19}/_{2}$ 1899.

Reiserer, C.: Den danske Landunderofficers Historie. I Tidsskitser til „Underofficersbladet". Randers 1902.
Riemann, Hugo: Musikleksikon. 7. Oplag. Leipzig 1909.
Rist, P. Fr.: Fra Støvlettiden. København 1884.
Rockstroh, K. C.: Udviklingen af den nationale Hær i Danmark. I. København 1909.
Rosenstand-Goiske, P.: Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve den danske Krigsmagt til Lands angaaende. I—V. København 1803—04.

Samling af trykte Befalinger, givne i Anledning af Planen for Arméen 1842. København 1842.
Schou: Forordninger I.
Steenstrup, Joh., Erslev, Kr., Heise, A., Mollerup, V., Fredericia, J. A., Holm, E., Jørgensen, A. D.: Danmarks Riges Historie I—V. København.
Stilling, V.: Danske Livregiment til Fods. 1. Bataillon 1763—1913. København 1913.
Sørensen, Carl Th.: Den anden slesvigske Krig. København 1883.

Tychsen, V. E.: Fortifikationsetaterne og Ingeniørkorpset, 1684—1884. København. 1884.

Underofficersbladet. Randers, Aarhus, Lyngby og København 1900—1916.

Underofficersforeningens Arkiv: *Registratur-, Korrespondance- og Medlemsbøger, Breve og andre Arkivalier m. v.*

Wagner, Ludvig: Et Soldaterliv i forrige Aarhundrede. Kolding 1880.

Vaupell, Otto: Den danske Hærs Historie til Nutiden og den norske Hærs Historie indtil 1814. I—II. København 1872.

Vejledning i Krigsartiklerne, til Brug ved Mandskabets theoretiske Undervisning. København 1850.

Vejledning og Undervisningsreglement for de til Veterinærskolen og den militære Manege kommanderede Underofficerer. København 1844.

NOTER

[1]) Joh. Steenstrup, Kr. Erslev, A. Heise m. fl., Danmarks Riges Historie, I, S. 370. — [2]) Danm. Riges Hist., I, S. 818, Note. — [3]) Danm. Riges Hist., II, S. 111 o. flg. — [4]) F. H. Jahn, Alm. Udsigt over Nordens især Danmarks Krigsvæsen i Middelalderen, S. 85. — [5]) Alm. Udsigt over Nordens Krigsvæsen, S. 249. — [6]) Alm. Udsigt over Nordens Krigsvæsen, S. 277. — [7]) C. Reiserer, Den danske Landunderofficers Historie i Tidsskitser, S. 13 o. flg. — [8]) Emil Madsen, Om Fodfolket i de danske Hære i det 16. Aarh., Hist. Tidsskrift 7, I, S. 188. — [9]) Danm. Riges Hist., II, S. 704. — [10]) Danm. Riges Hist., III a, S. 170. — [11]) Danm. Riges Hist., III a, S. 57. — [12]) Emil Madsen, Studier over Danmarks Hærvæsen i det 16. Aarhundrede, S. 30 o. flg. — [13]) Danm. Riges Hist., III c, S. 181. — [14]) Hist. Tidsskrift, 7, I, S. 170. — [15]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 169, Note. — [16]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 166, Note. — [17]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 29 o. flg. — [18]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 40 o. flg. — [19]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 186. — [20]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 186 o. flg. — [21]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 188. — [22]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 168 o. flg. — [23]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 51, Note. — [24]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 183. — [25]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 184, Note. — [26]) Danm. Riges Hist., III b, S. 163. — [27]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 263 o. flg. — [28]) Emil Madsen: Om Rytteriet i de danske Hære i det 16. Aarhundrede. Historisk Tidsskrift 7, I, S. 417. — [29]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 419. — [30]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 250 o. flg. — [31]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 177. — [32]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 255. — [33]) Børge Janssen, Don Erik, Noter, S. 208. — [34]) Danm. Riges Hist., III b, S. 192. — [35]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 59. — [36]) O. Blom, Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 5. — [37]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 24. — [38]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 25. — [39]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 18. — [40]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 31. — [41]) Danm. Hærvæsen i det 16. Aarh., S. 38 o. flg. — [42]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 36. — [43]) Hist. Tidsskrift 7, I, S. 179 o. flg. — [44]) K. C. Rockstroh, Udviklingen af den nationale Hær i Danmark, S. 41 og 46. — [45]) O. Vaupell, Den dansk-norske Hærs Historie, I, S. 12. — [46]) Den nationale Hær, I, S. 454 o. flg. — [47]) Den nationale Hær, I, S. 14. — [48]) Den nationale Hær, I, S. 37 og 44. — [49]) Den nationale Hær, I, S. 298 og 304. — [50]) Den nationale Hær, I, S. 21. — [51]) Den nationale Hær, I, S. 458. — [52]) Den nationale Hær, I, S. 474. — [53]) Den nationale Hær, I, S. 42. — [54]) Den nationale Hær, I, S. 188, Note og S. 189. —

[55]) Den nationale Hær, I, S. 198. — [56]) Don Erik, Noter, S. 208. — [57]) V. A. Secher, Bidrag til Københavns Rets- og Kulturhist. i Kr. IV's og Fr. III's Tid 1624—63, Hist. Meddelelser om København, III, S. 279 o. flg. — [58]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 12 o. flg. — [59]) Den nationale Hær, I, S. 42. — [60]) Julius Clausen og P. F. Rist, Islænderen Jon Olafssons Oplevelser som Bøsseskytte under Christian IV, I, S. 221 o. flg. — [61]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 322. — [62]) Kristian den Fjerdes Artilleri, S. 303 og Jon Olafssons Oplevelser I, S. 81. — [63]) L. Holberg, Peder Paars, Fjerde Bog, Tredie Sang. — [64]) V. Stilling, Danske Livregiment til Fods, 1. Bataillon 1763—1913, S. 16. — [65]) Gerhard Brammer, Livgarden 1658—1908, S. 154. — [66]) C. F. Krabbe, Noter fra Rigsarkivet. — [67]) Livgarden 1658—1908. S. 42 o. flg. — [68]) Den dansk-norske Hær, I, S. 7. — [69]) Den dansk-norske Hær, II, S. 544 o. flg. — [70]) Den dansk-norske Hær, I, S. 266. — [71]) Den dansk-norske Hær, I, S. 61. — [72]) Noter fra Rigsarkivet. — [73]) A. Tuxen, Garnisonsliv i Helsingør i Chr. V's Tid; Musæum II—1, S. 319—323. — [74]) Victor Krohn, Kastellets Volde og Udenværker fra de ældste Tider og indtil 1914, Manuskript, S. 13. — [75]) Livgarden 1658—1908, S. 46—47. — [76]) Kastellets Volde og Udenværker, Manuskript, S. 26—27. — [77]) Efter Tegninger i 1. Ingeniør-Direktions Arkiv. — [78]) Livgarden 1658—1908, S. 48 o. flg. — [79]) Den dansk-norske Hær, I, S. 249. — [80]) Noter fra Rigsarkivet. — [81]) Uddrag af Kastellets ældste Justitsprotokol fra 1691—1696. — [82]) Kastellets Justitsprotokol fra 1691—1696. — [83]) Noter fra Rigsarkivet. — [84]) Kastellets Justitsprotokol 1691—1696. — [85]) Kastellets Justitsprotokol 1691—1696. — [86]) Noter fra Rigsarkivet. — [87]) Noter fra Rigsarkivet. — [88]) Kastellets Justitsprotokol 1691—1696. — [89]) Schou, Forordninger I, S. 254—318. — [90]) Kastellets Justitsprotokol 1691—1696. — [91]) Kastellets Volde og Udenværker, Manuskript, S. 37 o. flg. — [92]) Noter fra Rigsarkivet. — [93]) Livgarden 1658—1908, S. 46 o. flg. — [94]) Livgarden 1658—1908, S. 108. — [95]) Den dansk-norske Hær, II, S. 50. — [96]) Den dansk-norske Hær, I, S. 305 o. flg. — [97]) Danm. Riges Hist., V, S. 92. — [98]) Danm. Riges Hist., V, S. 263 o. flg. — [99]) Danske Livregiment 1763—1913, S. 55. — [100]) Danm. Riges Hist., V, S. 146. — [101]) Acht Jahre in Dänemark, von einem Ulmer, S. 20. — [102]) Des Reglement für unsere Geworbene und National-Infanterie, Dritter Theil, 1747, S. 5 o. flg. — [103]) Infanterireglementet, III, 1747, S. 8. — [104]) Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve, den danske Krigsmagt til Lands angaaende, 1670—1856, ved Rosenstand-Goiske, II, S. 78. — [105]) Livgarden 1658—1908, S. 183 o. flg. — [106]) Rosenstand-Goiske, III, S. 105. — [107]) Rosenstand-Goiske, III, S. 370 og 506. — [108]) Rosenstand-Goiske, III, S. 616 og V, S. 29 og 124. — [109]) N. Poulsen, Oplysninger angaaende Rekrutteringen, Uddannelsen m. m. af Arméens Underofficerer fra ca. 1747—1867, Manuskript, S. 149 o. flg. — [110]) Rosenstand-Goiske, III, S. 721 og 757. — [111]) Rosenstand-Goiske, III, S. 864. — [112]) Rosenstand-Goiske, IV, S. 71. — [113]) Rosenstand-Goiske, IV, S. 612. — [114]) C. Bruun, Kjøbenhavn III, S. 580 o. flg. og Arméens Underofficerer fra 1747—1867, Manuskript, S. 89. — [115]) Acht Jahre in Dänemark, S. 37 og 39. — [116]) Livgarden 1658—1908, S. 157 o. flg. — [117]) L. Holberg, Udvalgte Skrifter, XXI, S. 213. — [118]) Danske Livregiment, S. 10. — [119]) Livgarden 1658—1908,

S. 169. — [120]) Danske Livregiment, S. 71. — [121]) Acht Jahre in Dänemark, S. 97 o. flg. — [122]) V. E. Tychsen, Fortifikationsetaterne og Ingeniørkorpset, 1684—1884, S. 41. — [123]) Den dansk-norske Hær, II, S. 211. — [124]) Rosenstand-Goiske IV, S. 261 og 367. — [125]) Kgl. Resolution af $^{11}/_{12}$ 1789, Rosenstand-Goiske IV, S. 269. — [126]) Fortifikationsetaterne og Ingeniørkorpset, S. 42. — [127]) P. Fr. Rist, Fra Støvlet-Tiden, S. 229. — [128]) Den dansk-norske Hær, II, S. 3. — [129]) Livgarden 1658—1908, S. 184. — [130]) Fra Støvlet-Tiden, S. 233. — [131]) Den dansk-norske Hær, II, S. 3 o. flg. — [132]) Acht Jahre in Dänemark, S. 115. — [133]) Acht Jahre in Dänemark, S. 77 og 60. — [134]) Fra Støvlet-Tiden, S. 235. — [135]) Fra Støvlet-Tiden, S. 204. — [136]) Infanterireglementet, III, S. 32 o. flg. — [137]) Infanterireglementet, III, S. 29 o. flg. — [138]) Infanterireglementet, III, S. 27 o. flg. — [139]) Rosenstand-Goiske, I, S. 932 og III, S. 28. — [140]) Fra Støvlet-Tiden, S. 218. — [141]) Fra Støvlet-Tiden, S. 218. — [142]) Acht Jahre in Dänemark, S. 37. — [143]) C. Bruun, Kjøbenhavn, III, S. 131. — [144]) Rosenstand-Goiske, III, S. 17. — [145]) Acht Jahre in Dänemark, S. 34. — [146]) Infanterireglementet, III, S. 47 o. flg. — [147]) Fra Støvlet-Tiden, S. 207. — [148]) Acht Jahre i Dänemark, S. 26. — [149]) Acht Jahre in Dänemark, S. 79. — [150]) Acht Jahre in Dänemark, S. 114. — [151]) Acht Jahre in Dänemark, S. 40. — [152]) Tidemanns Optegnelser, Kristiania 1881, S. 20, jfr. Fra Støvlet-Tiden, S. 248. — [153]) Acht Jahre in Dänemark, S. 114. — [154]) Fra Støvlet-Tiden, S. 263. — [155]) Acht Jahre in Dänemark, S. 39 o. flg. — [156]) Kastellets Volde og Udenværker, Manuskript, S. 47. — [157]) V. Krohn, Kastellet Frederikshavn som Fængsel, Hist. Meddelelser om København, II, S. 241 o. flg. — [158]) Hist. Meddelelser om København, II, S. 248. — [159]) Danske Livregiment, S. 640 o. flg. — [160]) Danske Livregiment, S. 79. — [161]) Danske Livregiment, S. 49. — [162]) Danske Livregiment, S. 24 o. flg. — [163]) Livgarden 1658—1908, S. 206. — [164]) Den dansk-norske Hær, II, S. 5 o. flg. — [165]) Rosenstand-Goiske, III, S. 864 o. flg. — [166]) Fra Støvlet-Tiden, S. 197 o. flg. — [167]) Rosenstand-Goiske, IV, S. 289. — [168]) Fra Støvlet-Tiden, S. 260. — [169]) Acht Jahre in Dänemark, S. 126. — [170]) Fra Støvlet-Tiden, S. 156. — [171]) Hedegaard, I, S.103. — [172]) Den dansk-norske Hær, II, S. 14. — [173]) Acht Jahre in Dänemark, S. 72. — [174]) Infanterireglementet, III, S. 44. — [175]) Fra Støvlet-Tiden, S. 185. — [176]) Fra Støvlet-Tiden, S. 183. — [177]) Danske Livregiment, S. 78. — [178]) Acht Jahre in Dänemark, S. 101 o. flg. — [179]) Acht Jahre in Dänemark, S. 110 o. flg. — [180]) Fr. Engelbrecht, Gardehusarregimentets Historie, S. 21. — [181]) Acht Jahre in Dänemark, S. 109 o. flg. — [182]) Fra Støvlet-Tiden, S. 97. — [183]) Danske Livregiment, S. 87. — [184]) Den dansk-norske Hær, II, S. 176. — [185]) Acht Jahre in Dänemark, S. 68 og Fra Støvlet-Tiden, S. 158. — [186]) Danske Livregiment, S. 35 o. flg. — [187]) Villads Christensen, Kommandanten og Magistraten, Hist. Meddelelser om København, I, S. 494 o. flg. — [188]) Hedegaard, I, S. 249 o. flg. og 255 o. flg. — [189]) Acht Jahre in Dänemark, S. 61. — [190]) Fra Støvlet-Tiden, S. 157. — [191]) Acht Jahre in Dänemark, S. 112. — [192]) C. Brunn, Kjøbenhavn, III, S. 234. — [193]) Den dansk-norske Hær, II, S. 225. — [194]) Fra Støvlet-Tiden, S. 149. — [195]) Danske Livregiment, S. 72. — [196]) Fra Støvlet-Tiden, S. 144, Note. — [197]) Den dansk-norske Hær, II, S. 49. — [198]) Danske Livregiment, S. 73. — [199]) Rosenstand-Goiske, III, S. 407. — [200]) Rosenstand-Goiske, I, S. 42. —

[201]) Hedegaard, I, S. 137 o. flg. — [202]) Hedegaard, I, S. 141 og Villads Christensen, Kommandanten og Magistraten, Hist. Meddelelser om København, I, S. 498 o. flg. — [203]) Hedegaard, I, S. 140. — [204]) Hist. Meddelelser om København, I, S. 505 o. flg. — [205]) Acht Jahre in Dänemark, S. 76. — [206]) Acht Jahre in Dänemark, S. 31. — [207]) Acht Jahre in Dänemark, S. 44. — [208]) Fra Støvlet-Tiden, S. 207. — [209]) Acht Jahre in Dänemark, S. 78. — [210]) Acht Jahre in Dänemark, S. 98 o. flg. og S. 113. — [211]) Infanterireglementet, III, Tab. 45. — [212]) Infanterireglementet, Tab. 46. — [213]) Børge Janssen, Prinsessens Kammerherre, S. 220, Noter. — [214]) Rosenstand-Goiske, III, S. 370. — [215]) Rosenstand-Goiske, IV, S. 102. — [216]) Danske Livregiment, S. 93. — [217]) Fra Støvlet-Tiden, S. 25. — [218]) Danske Livregiment, S. 77. — [219]) Jon Olafssons Oplevelser, I, S. 222. — [220]) Magazin for militær Videnskabelighed, 5. Aargang, 1822, S. 511. — [221]) Livgarden 1658—1908. — [222]) Th. Overskou: Smaatræk om Frederik VI, S. 8—9. — [223]) Gardehusarregimentets Historie, S. 40. — [224]) Gardehusarregimentets Historie, S. 40. — [225]) Danske Livregiment, S. 128—129. — [226]) Kgl. Resolution af 8. Juni 1804. — [227]) Vilh. Bergsøe, Danske Medailler og Jetons samt militære Hæderstegn fra 1789—1892, S. 27. — [228]) Cirkulære af 14. Juni 1828. — [229]) Kgl. Resolution af 8. Juni 1804. — [230]) Haandbog for Underofficeersskolerne, S. IV. — [231]) Nachtegalls Kopibøger, $^{26}/_{2}$ 1812. — [232]) Kgl. Rescript af $^{5}/_{3}$ 1841. — [233]) Danske Livregiment 1763—1913, S. 133. — [234]) Ludvig Wagner, Et Soldaterliv i forrige Aarhundrede, S. 90—92. — [235]) Gardehusarregimentets Historie, S. 98. — [236]) Erindringer fra Garnisonslivet for 50 Aar siden og fra Krigen 1848—49—50, set og fremstillet fra Menigmands Standpunkt af en gammel Vaabenbroder, S. 13. — [237]) Erindringer fra Garnisonslivet, S. 24. — [238]) Johs. Helms, Soldaterliv i Krig og Fred, S. 17—18. — [239]) Soldaterliv i Krig og Fred, S. 26—27. — [240]) Kay Larsen i „Underofficersbladet" $^{15}/_{6}$ 1907 og „Wontulla" i samme Blad $^{1}/_{3}$ 1908. — [241]) J. H. Kloppenborg, En gammel Soldats Erindringer, S. 18. — [242]) Historiske Meddelelser om Kjøbenhavn, fjerde Bind, 1913—15, Ole Syversen, af H. Trier. — [243]) G. E. Betzonich, Dansk Soldaterliv, S. 210. — [244]) N. C. Esmann, Det Aarøe'ske Streifkorps, S. 28. — [245]) Gardehusarregimentets Historie, S. 155. — [246]) Folketeatrets Suffløbog 1888. — [247]) Underofficersforeningens Registratur Nr. 350/1910 VIII A. — [248]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910, V D. — [249]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910, V D. — [250]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910. — [251]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 XII C. — [252]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 XIII A. — [253]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 IX. — [254]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 II B. — [255]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 XV. — [256]) U. F. Rgstr. Nr. 381/1899. — [257]) U. F. Rgstr. Nr. 350/1910 II C. —

De farvetrykte Bilag, Plan I—X, er Gengivelser fra: Vald. Møller, Den Dansk-Norske Hærs Uniformer; Plan XI er Gengivelse af en af Kunstmaler G. Brock udført Akvarel.

INDHOLD

	Side
Indtil Aar 1500	7
Fra 1500—1660	16
„ 1660—1800	54
„ 1800 indtil Nutiden	142
Underofficersforeningen	279

OPLAG 1600 EKSEMPLARER
SAMT 100 EKSEMPLARER PAA MAT KRIDERET
KUNSTTRYKPAPIR

SAG- OG NAVNEREGISTER

TIL

DEN DANSKE UNDEROFFICER

ET BIDRAG TIL HÆRENS HISTORIE

AF

J. KRØIER OG J. HINGE

UDGIVET AF UNDEROFFICERSFORENINGEN 1920.

KØBENHAVN
EMIL KRISTENSENS BOGTRYKKERI, NØRREGADE 30.
1921

SAGREGISTER.

A.

Aalborg. 246, 260, 261, 311, 355, 401, 402.
Aalborg Garnisons Underofficersforening. 287.
Aarhus. 246, 252, 311, 329, 337, 355, 401, 402.
Aarhus Garnisons Underofficersforening. 290, 323, 332, 350, 385.
Aarsberetning. 311, 313, 320, 327, 339, 346, 348, 365.
Adressen til Generalmajor Madsen. 350, 354, 355.
Adressen til Oversergent Krohn og Hustru 376.
Afdelingsrepræsentanter. 303, 311, 319.
Afskedigelse. 58, 78, 82, 135—38, 143, 147—50, 186, 187, 192, 234, 242, 267, 269—72.
Agitation. 339, 390.
Album til Bestyrelsens Medlemmer. 314.
Alderstillæg (se Lønning).
Algiergruppen. 315, 316.
Almindelig dansk Telegrafforening. 336.
Andelsselskabet „Underofficersbladet". 252.
Arbejde. 63, 109, 110.
Arkelimester. 34—36.
Arkeliskriver. 36.
Arkivar. 270.
Arkivkommissionen. 380.
Arrest. 246.
Arrestforvarer. 116.
Arrest, Indsættelse i, 319.
Arsenal-Haandværker. 176.
Artilleri. 16, 17, 20, 30, 33—38, 52, 53, 59, 82, 89, 91, 92, 144—46, 161, 173—76, 189, 190, 193, 244.
3. Artilleriafdelings Underofficersforening og Bibliotek. 287.
4. Artilleriafdelings Underofficersforening. 289.
Artillerikorporal. 88.
Artillerisergent. 88.
Artilleriunderofficersforeningen. 290.
Assistent. 267, 268.

B.

Badeanstalten i Sølvgades Kaserne. 336.
1. Bataillons Underofficersforening. 287.
2. Bataillons Underofficersforening. 287.
9. Bataillons Underofficerers Laane- og Understøttelseskasse. 287.
9. Bataillons Underofficerers Skydeforening, Enke- og Laanekasse. 289.
10. Bataillons Underofficerers Laane- og Sparekasse. 287.
10. Bataillons Underofficerers Enkekasse. 289.
11. Bataillons Spare-, Laane- og Understøttelsesforening for faste Underofficerer o. l. 287.
11. Bataillons Underofficerers Skydeforening og Enkekasse. 286.
12. Bataillons Underofficerers Enkekasse. 286.
13. Bataillons Pensionskasse for Underofficersenker. 284.
15. Bataillons Underofficerers Understøttelsesforening. 289.
21. Bataillons Underofficerers Spare-, Laane- og Understøttelseskasse. 289.
23. Bataillons Underofficerers Hjælpe- og Laaneforening. 290.
27. Bataillons Pensionskasse for Underofficersenker. 284.
28. Bataillons Underofficerers Understøttelsesforening af 13. Juni 1885. 289.
Befordringsgodtgørelse. 272, 353.
Begravelsesfond. 342, 343, 351.
Begravelseshjælp. 282—84, 287, 290, 306, 307, 318, 332, 342, 378, 385, 389.
Begravelseskassen for Hærens Underofficerer. 287.
Berider. 242.
Beslagsmed. 83, 89, 145, 173, 174, 176, 242, 249, 273.
Bestillingstillæg (se Lønning).
Bevæbning (se Udrustning).

Biblioteker. 283, 287, 289.
Bogholder. 270.
Bombarder. 91, 162, 175, 176, 190, 191, 193.
Bomskærer. 176, 242.
Bromester. 60, 91, 92, 175, 176, 187, 190, 193.
Brød. 242, 245, 250.
Byggefond. 307, 313, 317, 320, 324, 326, 328, 334, 338, 340, 343, 347, 348, 350, 352, 357, 358, 360.
Børnebal. 365.
Bøssemager. 72, 88, 176, 242, 249, 273.
Bøssemester. 34, 35, 37.
Bøsseskytte. 34—37, 52.
Bøssesmed. 176.

C.

Ceremoniel ved Begravelser. 342, 383.
„Christians Plejehus". 80, 81, 126, 144, 145.
Civile Embeder og Bestillinger. 137—38, 147—50, 192.
Classenske Legatskole. 82, 144, 265, 390, 394.

D.

Dagligt Liv. 48, 63, 126—39, 177, 182, 196—99, 209, 245.
Dagpenge, 243, 276, 353.
Dagtillæg. 276.
Dannebrogsmændenes Hæderstegn. 180, 181.
„Danske Postassistenter". 336.
Danske Underofficersforeninger. 281—90.
Den ved Livgarden bestaaende Hjælpekasse af 20/2 1872 for Underofficerer o. l. Spillemænd. 289.
Depotforvalter. 270.
Depotsergent. 176.
Deputation til Assistent Thorv. Hansen. 362.
Deputation til General Madsen. 256.
Deputation til Oversergent Krohn. 376.
Deputation til Prins Christian og Prinsesse Alexandrine. 323.
Deputation til Rigsdagen. 246, 251, 330.
Dirigentklokke. 372, 373.
Diskussionsmøder. 333.
Distinktion. 15, 61, 97, 98, 144, 151, 158, 186, 190, 199, 200, 210, 214—16, 220, 223, 234, 244, 256—58, 272, 337, 341, 382.
2. Dragonregiments Underofficersforening. 289.
3. Dragonregiments Underofficerers Læseforening. 290.
4. Dragonregiments Underofficerers Laane- og Understøttelsesforening. 289.
5. Dragonregiments Underofficerers m. fl.s Enkekasse. 287.
5. Dragonregiments Underofficersforening. 287.
Ducller. 68, 69, 119, 120.
Dusører. 143, 145.
Dyrtidstillæg. 394.
Dødsfald. 314, 357, 360, 379, 380, 383, 385, 387, 394.

E.

Elevskolen. 145, 162, 212, 213, 219, 220, 225, 267—70.
Emblem. 311, 375, 383.
Enspænding. 12, 39.
Enkekasse. 282—87, 289, 354.
Enkepensionskasse for Enker efter faste Underofficerer, samtlige Spillemænd og Haandværkere ved 3. Dragonregiment. 285.
Enkepensionskassen for Livgardens Underofficerer. 286.
Enker. 360. (se ogsaa Pension)
Enkesagen. 382.
Enkeunderstøttelse. 337, 350, 365, 375, 378.
Eskadronsfeltskær. 88.
Eskadronssadelmager. 89.
„Et Underofficersspørgsmaal" Uddannelse. 387.
Exekverer. 64.

F.

Falmsmed. 83, 130, 141, 145, 176.
Familieliv. 65, 126—34, 177—80, 185, 209, 264.
Fane. 383.
Fanebærer. 101, 158, 210.
Faste Fond. 360, 362, 365, 378, 381, 385, 389, 391, 393, 394.
Fastelavnsfest. 343.
Feltpræst. 44.
Feltskærer. 38, 44.
Feltskærersvend. 89.
Felttillæg. 20, 87, 243, 272, 276.
Feltudrustningshjælp. 243.
Feltwebel. 19, 22, 38.
Fester. 296, 298, 299, 301, 303—5, 322, 343.
Fodfolk. 11—14, 17, 19, 20, 23, 26, 38, 46, 88, 91, 92, 104, 137, 145, 146, 151, 152, 158, 175, 176, 189, 193, 212.
Folketeater-Episoden. 235—40.
Foredrag. 229, 265, 309, 314, 357, 358, 398—402.
Foreningen Postvæsenets 4. Lønningsklasse. 336.
Foreningsliv. 281—90.
Forfattervirksomhed. 253.
Forfremmelse. 58, 80, 82—85, 142, 143, 147, 189, 191, 199, 200, 234, 235, 266, 267, 269—72.
Forfremmelse, vaabenvis. 234, 382.
Formaal. 300, 312—14, 323.
Formue. 300, 306, 313, 317, 320, 324, 326, 352, 389, 391.
Forplejningskorps. 220.

Forplejningskorpsets Underofficersforening. 290.
Forsvarskommissionen. 266—70.
Fredericia. 246, 251, 311, 325, 326, 329, 337, 355, 392, 401, 402.
Fredericia Garnisons Underofficers Skydeforening. 285, 325.
„Frederiks Plejehus". 80.
Fribolig. 283, 297, 306, 312.
Frikorporal. 92.
Furer. 22, 27, 38, 44, 46, 59, 63, 66, 88—91, 99—101, 158, 159, 175, 176, 190, 193.
Fyrmester. 175, 176.
Fyrværker. 34—36, 59, 89, 91, 92, 187, 190, 193.
Fælleslokaler. 283.
Fællesrejser. 388.
Fællesudvalg (Ørnen og K. G. U. F.). 328, 341.
Fændrik. 267.
Fænrik. 19, 26, 27, 29, 39—43, 45—47, 58, 59, 72, 85, 101, 117, 123, 182, 183.
Fæstningsbetjent. 59, 60.
Fæstningsterrænet, Adgang til, 353.
„Fører". 19, 22.

G.

Garnisonsregimentet. 136, 137.
Gefrejter. 39, 64, 143, 146.
Generalforsamling. 299, 301, 302, 304, 305, 307, 308, 317, 318, 323—25, 332, 334, 340, 342, 343—47, 349, 350, 353, 359, 362—64, 374, 375, 378, 379, 385, 386, 389, 392, 393, 395.
Geværbæring, Fritagelse for, 349, 353.
Giftermaalstilladelse (se Familieliv).
Gjæster. 10, 12.
Guide. 91, 158.
Guidernes Begravelseskasse. 290.
Guidernes Læseforening. 289.
Guidernes Spare- og Laanekasse. 287.
Gymnastik. 283, 289.
Gymnastiklærer. 242.
Gymnastikskole. 162—70, 195, 311.

H.

Haandbog. 265, 266, 319, 321, 325, 361.
Haandbogsudvalg. 319, 325.
Haandpenge. 146.
Helsingborgturen. 346.
Helsingør. 246, 311, 320, 355, 402.
Helsingørturen. 320.
Hjælpekasser. 282, 283, 286, 289, 290.
Hjælpe- og Enkekassen ved 4. Dragonregiment. 286.
Hoboist. 81, 88, 103, 131, 145.
Holbæk. 400, 402.
Hornblæser. 145, 272, 275.
Humlebækturen. 333.
Hurenweibel. 23, 24.
Husflidskursus. 226—31.
Huslejegodtgørelse. 331.
Hvervning. 16, 55—57, 67, 77, 78, 81, 82, 110, 111, 132, 140, 142, 143, 158, 189, 212.
Hæderstegn. 179—81, 194, 195, 248—50, 268.
Hærlov. 75, 76, 90, 91, 137, 210, 217, 220, 231, 232, 241, 270, 272.
Hærlov, Stilling til. 353.
Højskolesagen. 229—31.

I.

Indkommanderingstillæg. 276.
Indkvartering. 16, 30, 31, 46, 53, 63, 124—27, 169, 174, 178, 179, 209, 242, 250, 271, 353.
Indskud. 301, 303, 318, 334, 360.
Ingeniører. 60, 82, 88, 89, 190, 193, 244.
Ingeniørunderofficersforeningen. 286.
Invalideforsørgelse. 137, 144, 145, 196, 220.

J.

Jubilæumsfest. 393.
Jubilæumsskrift. 393.
Julefest. 307—10, 317, 320, 395.
Justitssergent. 116, 127.
Jæger. 146.

K.

Kadet. 268.
Kammeratskab. 283.
Kantonnementstillæg. 87, 243, 276.
Kapitelstakst. 62, 175, 176, 193, 243, 250, 275.
Kapitulation. 55, 80, 87, 144, 162, 177, 181, 192, 225.
Kapper af lettere Stof. 319.
Kaptajn d' Armes. 44, 58.
„Kardæsken", dramatisk Klub. 333.
Kirurgen. 102.
Kjøbenhavns Garnisons Underofficersforening. 229, 306—59.
Knægt. 12, 26.
Kogeskole. 258, 259.
Kommandersergent. 83, 89, 90, 98, 99, 105—7, 115, 117, 119, 124, 152, 158, 159, 175, 176, 186, 187, 189—91, 193, 200, 256.
Kommandosprog, dansk. 76, 83.
Kommandotillæg. 276.
Kommissioner. 210, 232—34, 260, 262, 263, 266—70.
Kompagnifeltskærer. 88, 102.
Koncert. 326.
Konfirmationslegat. 361.
Konstabel. 37, 42, 59, 89, 146.
Kontingent. 284, 285, 298, 302, 303, 307, 350, 360, 363, 378, 390.
Kornet. 39, 43, 46, 60, 123, 269, 270, 275, 276.

Korporal. 22, 39, 43—46, 59, 60, 64, 67, 72, 87—92, 94, 101, 115, 119, 121, 124, 137, 143, 158, 175, 176, 190, 191, 193, 211, 217, 219, 242, 243, 245, 248, 257, 267, 268, 273, 276.
Korporalers Optagelse i Foreningen. 307, 349, 360.
Krigshospital. 80, 136, 137.
Kristiania Underofficersforening. 317.
Krudtmager. 35.
Kursus. 229, 231, 269, 320, 346, 352, 357, 361, 384.
Kvarter. 124, 177, 193, 242, 273, 275.
Kvartergodtgørelse. 46, 243, 250.
Kvartermester. 13, 39, 46, 87, 91, 175, 176, 193.
Kvartet. 296.
København. 246, 249, 250, 252.
Kødpenge. 87.

L.

Laane- og Understøttelseskasse for Underofficerer o. l. ved 5. Dragonregiment. 289.
Laanekasser. 282, 285, 287, 289, 290.
Landsforening (se Sammenslutning).
Landsknægt. 26.
Livgardens Underofficersforening. 286.
Lokalekommissionen. 337, 364—67, 370—72.
Lokaler. 797—99, 301, 303, 306, 309, 326, 346, 352, 361, 364—72, 375, 381, 382, 384, 389, 390, 392, 394.
Lotteri. 284, 285, 299, 300, 304, 306—8, 318, 332, 334, 347, 349, 353, 354, 359, 360, 363, 378, 386.
Lovudvalg. 305, 306, 317, 318, 325, 332, 344, 346, 350, 354, 360, 363, 378, 392.
Lupussagen. 334.
Lægehjælp. 20, 32, 102, 103, 243. 275.
Lægetilsyn etc. 338, 339, 342, 349.
Læseforening. 283, 289, 290.
Lønning. 7, 12, 18—23, 27, 38, 41, 42, 45, 62, 87—91, 110, 111, 130, 143, 154, 160, 175—77, 192, 193, 210, 242, 243, 245—50, 273, 275, 276.
Lønningslov. 340.
Lønningssagen. 319, 321, 324, 329—32, 353, 383.

M.

Maleri af Krohn. 378, 384.
Materialforvalter. 270.
Medailler. 155.
Medlemsantal. 298, 301, 304, 306, 313, 317, 320, 326, 334, 343, 346, 348, 352, 357, 362, 365, 378, 380, 381, 385, 389, 391, 393, 394, 397.
Medlemsblad. 310, 320, 327, 328, 356—58, 360.
Medlemsfortegnelse. 393.
Mekaniker. 249, 273, 275.
Mestersvend. 242, 243.
Mindefest for 1½ 1659. 373, 374.
Minør. 89.
Minørmester. 60, 91, 92, 175, 176, 187, 190, 193, 220.
Minør-Sapørmester. 89.
Mundering. 177, 193, 245, 250.
Munderingsgodtgørelse. 193, 243.
Museumsbesøg. 310, 314.
Musikere. 272, 273, 275.
Mønsterskriver. 38, 58—60.
Møntfod. 20.

N.

Nyborg. 246. 311, 355, 402.
Nyborg Garnisons Underofficersforening. 287.
Næstved. 246, 311, 352, 355, 401, 402.
Næstved Garnisons Underofficersforening. 289.

O.

Odense. 246, 311, 337, 355, 401.
Officiant. 270.
Oppakning. 96, 190, 244, 256, 353.
Optagelsesbrev. 318, 321.
Optagelsesfest. 342, 352, 383.
Opvisning. 253.
Ordonnanstjeneste. 112, 113.
Orlovspenge. 242, 276.
Overfyrværker. 189, 190, 193.
Overhornblæser. 272, 275.
Overjæger. 92, 175, 193.
Overkommandersergent. 189, 193, 241.
Overkomplette Underofficerer. 146.
Overkonstabel. 145, 146, 162.
Overordentlige Medlemmer. 307, 310, 314, 320, 324, 326, 332, 334, 348, 378.
Oversergent. 217, 242—45, 249, 250, 255, 256—58, 263, 267, 269, 270, 273, 275, 276.
Overtrompeter. 272, 275.
Overvagtmester. 189, 191, 193.

P.

Paaklædning. 13, 25, 26, 28, 51—53, 60, 61, 72, 86, 88, 93—97, 112, 138, 144, 151—53, 158, 186, 190, 199, 200, 214, 216, 220, 223, 234, 244, 255—57, 272.
Pavker. 88.
Pension. 20, 36, 71, 135—39, 143, 145, 186, 187, 194—96, 242, 247—49, 270.
Pensionskasse. 288.
Pensionssagen. 319, 321, 324, 383.
„Perpetua". 296.
Pionerskolen. 226.
Plantagemester. 60.
Pontonnersergent. 91, 92, 175, 176, 190.

Profos. 28, 38, 72, 73, 88, 89, 116, 176.
Promenadekoncert. 324.
Proviantmester. 44.
Præmie. 156, 157, 160—62, 167.
Præmiesabel. 164, 165, 195.

R.

Randers. 246, 251, 252, 311, 327, 355, 402.
Regimentsgevaldiger. 104, 176.
Regiments-Mønsterskriver. 44.
Regimentstambur. 81, 104, 127, 151, 152.
1. Regiments Underofficersforening. 289.
3. Regiments Underofficersforening. 289.
4. Regiments Underofficersforening. 289.
8. Regiments Underofficersforening. 289.
Rekreationshjemmet i Faxe. 265.
Repræsentation. 283.
Reservekorporal. 210.
Reserven. 276.
Reservens Underofficerer. 386.
Retspleje. 17, 28, 36, 48, 49, 66—70, 90, 113—23, 182—86, 196, 197, 260—64.
Rideskolen. 82, 83, 173, 174, 195, 311.
Rigsdagen, Deputation til. 246—51.
Rodemester. 13, 23, 27, 39.
Rytteri. 11, 13, 14, 17—19, 26—29, 38, 46, 47, 52, 60, 62, 82, 83, 88, 91, 92, 118, 137, 144—46, 151, 160, 161, 173—76. 189, 193, 212, 216, 234.

S.

Sadelmager. 88, 176, 242, 249, 250, 273.
Sammenslutning. 281, 288, 323, 332, 333, 337, 343, 382, 388, 389.
Sangforening. 297, 298, 326, 383.
Sanktion. 307, 309, 310, 349, 363.
Selskabelige Sammenkomster. 301, 303.
Selskabelighed. 283.
Selvbeklædning. 97, 193, 255.
Selvbeskatning. 365. 368.
Selvmord. 90, 93, 120, 134, 177, 284.
Sergent. 38, 40, 42—46, 59, 64, 72, 88—91, 116, 175, 176, 190, 191, 193, 210, 217, 234, 242—45, 249, 250, 255, 257, 267—70, 273, 276.
„Sergent-Thim-Affæren". 235—40.
Skalmejeblæser. 73.
Skat. 87, 88, 276, 277, 390, 392.
Skolekommissionen. 389.
Skoler. 59, 82, 144, 153—62, 190, 191, 199, 200, 210—13, 217, 219, 220, 222—28, 233, 267—69.
Skriver. 19, 22, 23, 24, 27.
Skriverafdeling. 160.
Skriverskole. 153, 156, 160, 161.
Skydepræmier. 319, 337.
Skydeskolen. 195, 210, 224—26, 311.
Skydning. 283, 285, 286, 289.
Skyttefesten 1901. 335, 336.
Sparekasse. 282, 287, 289.
Spare-, Laane- og Understøttelseskasse for Underofficerer o. l. ved 2. Dragonregiment. 289.
Spillemænd. 23, 24, 29, 53, 59, 98, 103, 131, 145, 146, 158, 159, 176, 177, 187, 190, 210, 242, 243, 245, 249, 250, 272.
Spillemænd I—IV. 273.
Stabshornblæser. 272, 275.
Stabssergent. 189, 217, 245, 249, 250, 255, 257, 258, 261—63, 266, 267, 269, 270, 273, 275, 276.
Stabstambur. 274.
Stabstrompeter. 184, 241—43, 272.
Standsfølelse. 234, 281.
Statsfunktionærernes Organisations Udvalg. (S. O. U.). 336.
Statstilskud. 320, 337, 352, 357, 361, 363, 364, 384, 389, 393, 395.
Stiftelsesfest. 301, 307, 320, 324, 326, 333, 334, 343, 348, 384.
Stillingsvæsen. 177.
Stokkeknægt. 23, 24, 27, 44.
Stokmester. 23, 24, 116.
Straffe. 12, 32, 50, 66—70, 93, 106, 115—18, 123, 124, 153, 181—86, 196, 197, 261—63.
Straffelov, Stilling til. 354.
Styresmand. 7.
Sundhedsvisitation. 246.
Sygehus. 53, 103, 137.
Sygehusforhold. 246, 264, 265, 319, 337, 341.
Sygehussergent. 176.
Sygekasse. 324.
Sygekassesagen. 385, 389.
Sygekasseudvalg. 324.
Sø-Underofficersforeningen „Ørnen". 229, 265, 314, 326, 332, 341, 361, 373.

T.

Tambur. 26, 59, 72, 138, 190.
Tegner. 270.
Testamente. 328, 361.
Tjenestereglement. 272.
Tjenestesager. 319—22, 341—44, 346—49, 351, 353, 354, 359, 363, 392.
Tornplanter. 60.
Trompeter. 60, 89, 103, 144, 145, 161, 272, 275.
Træn. 30.

U.

Uddannelse. 59, 82, 83, 153—62, 190, 210—13, 217, 219, 220, 222—33, 267, 268, 270, 271, 313, 382, 387, 389, 391, 392.
Udnævnelse. 38, 82, 83, 143, 147, 148, 153, 191, 225, 233, 234, 242, 269—72, 276.

Udrustning. 7, 8, 11—15, 25—28, 51, 52, 60—62, 72, 86, 98, 112, 138, 144, 158, 186, 188, 190, 200, 210, 214, 216, 217, 220, 234, 244, 256, 257, 272.
Udrustningshjælp. 143, 276, 349.
Udvalg. 258, 270.
Ueberbretll-Forestilling. 346.
Underarkelimester. 35.
Underfyrværker. 59, 89.
Underhornblæser. 272.
Underkirurg. 89.
Underminør. 89.
Underofficererer fra andre Garnisoner. 306.
Underofficerernes o. l. Understøttelsesforening i Viborg Garnison. 289.
Underofficersblad. 318.
„Underofficersbladet". 229, 230, 251—53, 257, 259, 266, 310. 327, 328, 334, 356, 362, 391.
Underofficersbureauet. 271, 272, 365.
Underofficersforeningen. 241, 279, 291—402 (359—402).
Underofficersforeningen af 1870. 287.
Underofficersforeningen af 30. Oktober 1891. 303—306.
Underofficersforeningen i Odense. 289.
Underofficers-Garnisonsbiblioteket i Viborg. 289.
Underofficerskvartetten „Perpetua". 296.
Underofficerssangkoret af 30. Oktober 1891. 299—303.
Underofficerssällskapet i Stockholm. 317.
Understøttelsesanstalten for Artilleriets Underofficerer m. fl. 283, 284.
Understøttelsesforeningen for Gardehusar-Regimentets Underofficerskorps. 289.
Understøttelsesforeningen ved Livgardens Musikkorps. 286.
Understøttelseskasse. 282, 286, 287, 289.
Understøttelses- og Laanekassen for 3. Dragonregiments Underofficerskorps af 1. Januar 1874. 289.
Undertrompeter. 272.
Uniform. 52, 60, 73, 92—97, 151—53, 156, 186, 190, 199, 200, 210, 214, 216, 220, 234, 241, 255, 256, 272.

V.

Vaabenmester. 44, 46, 58, 175, 176, 193.
Vagt. 12, 63—65, 107—9, 184, 250.
Vagtmester. 60, 82, 89, 91, 112, 119, 137, 175, 176, 187, 191, 193, 210.
Viborg. 311, 401, 402.
Vicekorporal. 92, 146.
Vicevagtmester. 181.
Vognmester. 187.
Voldmester. 60, 190.
Volontær. 85.
Væbner. 11.
Værkbase. 60.

W.

Webel. 19.

Æ.

Ægteskab (se Familieliv).
Æresmedlem. 324, 346, 379—81, 395.
Ærestegn. 156.
Ærme-Distinktion. 195, 258, 268.

Ø.

„Ørnen" (se Sø-Underofficersforeningen Ørnen).
Øvelse. 72, 106, 107, 155.

NAVNEREGISTER.

A.

Aakjær, Jeppe. Forfatter. 398.
Abel, J. M. A. 274, 315.
Abildgaard, P. C., Læge. 83.
Abrahamson, V. H. F., Major. 139, 153, 157.
Abrahams. Teaterdirektør. 238, 239.
Ahlefeldt, Fr., General. 71.
Albrecht, Kompagnichef. 105.
Alexandrine, Prinsesse til Danmark. 323.
Almer, C. P. 362.
Amann, R. H. 379, 380, 389.
Ancker, J. A. P., Løjtnant. 215.
Andersen, A. 326.
— A. L. 317—19, 321, 325, 327, 340, 400.
— H. P. 297, 350, 352, 359.
— J. T. 362, 379.
— O. Docent. 398.
— O. G. 317.
— V., Dr. phil. 365, 398.
— S. 355.
Arvidsson, Sergent, sv. Underofficer. 335.
Asmussen, P. C. V. 234, 258, 374, 375, 386, 391, 395, 402.

B.

Bache, N. H., Højesteretssagfører. 385.
Bagger, B. J. F., Kaptajn. 398.
Bahnson, J. J., General, Krigsminister. 238.
Bang, S. J., Kaptajn. 232, 234, 398.
Bauditz, Sophus, Professor. 398.
Bausschenberg, Regimentstambur. 127.
Beck, A., kgl. Hoffurer. 326.
Beck, H. v., Generalmajor. 161.
Bégassat, Sergent-Major, fr. Underofficer. 316.
Benedictsen, A. M., Forfatter. 398.
Bentzen, E. L., Fuldmægtig. 398.
Berendsen, Ivar, Folketingsmand. 232.
Berg, O., Premierløjtnant. 398.
— Urtekræmmer. 124.
Berner, V. M. 297, 325, 351.
Berntsen, Klaus, Folketingsmand, Forsvarsminister. 234, 263, 272.
Berthelsen, J. P., Løjtnant. 170, 172.
Bertram, fr. Ritmester. 398.
Bertramsen, A. B. C., Assistent. 388, 398.
Betzonich, G. E. 207, 208, 255.
Bidstrup, C. G. H. 234, 246, 247, 271, 303—5, 307, 311, 315, 317—19, 330, 334, 341, 345, 350, 354, 362, 364, 378, 391, 392, 402.
Birch, L. V., Dr. phil. 398.
Birke, M. Premierløjtnant. 398.
Bjerland, O. O., Sergent, n. Underofficer. 335.
Blem, Folketingsmand. 247.
Boeck, J. P. 86.
Boileau, Sergent-Fourrier, fr. Underofficer. 316.
Bojsen, Frede, Folketingsmand. 260.
Bokkenheuser, Knud, Forfatter. 398.
Borup, Johan, Forstander. 398.
Brammer, Premierløjtnant. 369.
Brandes, Georg, Professor. 357, 398.
Brandt, Enevold. 109.
— Sadelmager. 103.
Brasch. 288.
Bredsdorff, Højskolcforstander. 230.
Brodthagen, L. 167.
Brorson, L. P. C. 315.
Bruhn, C. N. 297.
Brun, Sergent, fr. Underofficer. 316.
Brunecken, C., Kaptajn. 120.
Bruun, Oberstløjtnant. 210.
Brügmann, J. H. C. 181.
Bülow, Oberstløjtnant. 210.
— General. 326.
Bøcker, E., Dr. 398.
Bøgebjerg, R., Billedhugger. 398.

C.

Carl V., Kejser. 17.
— af Hessen, Prins. 77, 81, 137.
Carlsen, L. P. 340, 345, 355.
— T. 385, 396.
Christensen, Alfred, Folketingsmand. 261.
— C. E. 271.
— I. C., Folketingsmand, Forsvarsminister. 247, 261, 262, 265, 270, 273, 361.

Christian III. 16.
— IV. 36, 40.
— VI. 74, 103, 112, 137.
— VII. 123.
— IX. 352, 353.
— X. 387, 388.
— Prins til Danmark. 322, 323.
Christiansen, C. 315.
— E., Fru. 368.
— H. 253, 354, 364.
— J. 355.
— L. P. 254, 396.
— P. J., Sadelmager. 320.
— Rasmus, Kunstmaler. 354.
— R., Redaktør. 246, 247, 251—53, 266, 271, 272, 327, 384.
Clausen, Oberstløjtnant. 398.
Cohn, O. N., Grosserer. 348.
Coppy, M. 86.
Cortsen, V. 253.
Cour, la, Oberstløjtnant. 169.
Craner, R. H. A. 386, 396, 400, 402.
Croytz, C. C., 181.

D.

Dahl, C. E., Oberstløjtnant. 258.
— Oscar, Guldsmed. 372.
Danelund, K. J. 380, 389, 392,
Daniel, H. 400.
Danielsen, J. L. 172.
Dehn, Oberst. 111.
Dencker, F. C., Kanoner. 400.
Dinesen, Lars, Folketingsmand. 270.
Dorph-Petersen, Skuespiller. 235, 239.
Dræby, M. H. V. N. 379, 384, 386, 392, 393, 402.
Dubreuil, Adjutant, fr. Underofficer. 316.
Duckert. 355.
Dudden, Kaptajn. 120.
Dupui, Sergent, fr. Underofficer. 316.
Dyrløv. 151.

E.

Eckhausen, A. V. C. 317, 372, 400.
Ehlern. 297.
Ehlers, J. H. 358.
Einfeldt, A. D. A. 318.
Emcken, J. M. S. 355, 370, 400, 402.
Ericsson, G. W., Sergent, sv. Underofficer. 335.
Erik Emune. 11.
Esmann, N. C., Oberstløjtnant. 216.
Evens, L. O. H. 297, 299, 303.

F.

Fabricius, K., Professor. 234.
Falkenskjold, Oberst. 109.
Foltmar. 297.
Foss, F. C. C. 232--34, 271, 325, 327, 345, 351, 352, 355, 362, 379, 384—87, 391, 396, 400.
Foss, J., Fru. 368.
Frederik I. 16.
— II. 18, 19.
— IV. 73, 85.
— V. 80.
— VI. 76, 123, 142, 150, 151, 153, 165, 168, 180, 187.
— VII. 285.
— VIII. 387, 388.
— af Hessen-Kassel, Prins. 85, 284.
— Carl Ferdinand, Prins af Bevern. 78, 79, 120.
Frederiksen, C. Kok. 314.
— C. W. J. 321.
— S. O. L. 254.
Friis, Ch., Felttøjmester. 38.
Fussing, Thorkil, Fængselsdirektør. 398.

G.

Gandil, Oberst. 310.
Gehrs, T. J. A. 347, 357.
Gellner, J. 325.
Gerstenberg, H. W. T., Generalmajor. 398.
Gille, H. D., Krigsraad. 318, 383.
Giørtz, H. C. N., Generalauditør. 263.
Gjerløv, C. C. H. 246, 247, 251, 329, 333.
Gottlieb, J. C. 254.
Griffenfeldt, P., Statsmand. 71.
Gross, C., Overkanoner. 326.
Grut, T., Kaptajn. 234.
Gundesen. 400.
Gutsmuths, Lærer, Forfatter. 162.
Gøhl, A. E. og Hustru. 328.
Gørtz, J. V. C., Generalløjtnant. 319, 337.

H.

Haack, Kaptajn. 151.
— Løjtnant. 86.
Hammerich, H. A., Folketingsmand. Etatsraad. 270, 321, 324, 394, 398.
Hanau, v., Fyrste. 77.
Hanique, E., Sergent-Major, fr. Underofficer. 315, 316.
Hans, Konge. 14.
Hansen, A. 401.
— A. E. J. 374, 375, 390.
— Carl, Forfatter. 399.
— C. Forretningsfører. 399.
— C. M. 315.
— C. V. F. 254.
— F. V. J. 297, 303, 345, 347, 350.
— Generalmajor, Krigsminister. 210, 260.
— H. 350, 354, 360.
— H. C. 297, 302—5, 308—10, 315, 317.
— H. F. 354.

Hansen, H. P. J. 315.
— H. T. 350, 359, 371, 375, 379.
— N., Blomsterhandler. 314.
— N. P. 347, 363, 374.
— P. O. 234, 340, 345, 391, 401.
— T. P. G. 347, 353, 354, 362, 363, 376, 379.
— T. P. J. 232, 297—99, 304, 308, 309, 315, 317, 320, 326, 330, 335, 341, 345, 353, 354, 362—64, 367, 375, 384, 387.
— V. 261.
— V., Løjtnant. 166.
Hartimmer. 311.
Hedegaard, J. J. 392,
Hedegreen, F. S. T. 401.
Hedemann, Generalløjtnant. 335.
Heitmann, C., Premierløjtnant. 399.
ellemann, Skuespiller. 239.
Helmer, C. W. A. 246, 247.
Helms, Johs., Forfatter. 198, 200, 201.
Helvard, J. M. H. 254, 354, 362.
Herhold, O. F. C. 379, 393, 396.
Herold. 103.
Hinge, J. 234, 271, 350, 352, 355, 357, 374, 391—93, 396, 402.
Hobbesland, A. A., Sergent, norsk Underofficer. 335.
Hoffmann, Chr. A. 216.
Hoffmeyer, Kaptajn. 210.
Holberg, Ludvig, Forfatter. 56, 85.
Hollænder, Willum, Konstabel. 38.
Holm, Carl, Musiker. 299, 301.
— J., Kommunelærer. 399.
Holstein, Greve. 167.
Holten, H., Kammerjunker. 324, 326.
— Kaptajn. 86.
Honorè. 355.
Hoskiær, O. V., Oberst. 226.
Houlberg, A. 254.
Huitfeldt, Arild. Historiker. 39.
Hummer, A. J. 84.
— J., Præst. 84.
Hvass, A., Overretssagfører. 399.
Høffler. 288.
Høje, R. 378, 396.
Høyer, Enke. 103.

I.

Ibsen, C. V. L. 315, 319.
— J. H. 340, 345.
Ifversen, N. L. J. 401.

J.

Jacobsen, A. E. 401.
— H., Skibsminør. 326.
— P. 317.
Jaeger, C., Sergent, svensk Underofficer. 335.
Jansen, V. M. 318.
Jean, Prins af Orleans. 316.
Jelstrup, L. B. 387.
Jensen, A. 297.
— C. 297, 303, 305, 315, 317.
— Ch. 173.
— H. S., Kolonialhandler. 320.
— I. D. 314.
— J. H. 297, 303, 308, 309, 315, 319, 323, 324, 335.
— J., Folketingsmand. 247.
— J. F., Overkanoner. 246, 247, 265, 271, 333, 374.
— J. J. 257, 401.
— J. P. 246, 247, 290, 392, 395.
— M. 375, 376, 380, 392, 393, 396.
— N. 246, 247, 323, 329, 333, 334, 340, 341, 345.
— P. C. 315.
— P., Handskemagersvend. 57.
— R., Overkanoner. 246, 247.
Jensen-Toustrup, N., Folketingsmand. 257, 264, 270.
Jersdal, S. F. C. W., Gymnasiklærer. 392.
Jetsmark, Kaptajn. 210.
Johansen, F. F., Møbelfabrikant. 367, 381.
— J. 246, 247.
Jønch, C. P. J. 401.
Jørgensen, F. V. A. 258.
— L. 254.

K.

Kastus-Hansen, E. C. 315.
Keil, C. A. P. H. 296, 297, 299.
Ketelsen, C. F., Kaptajn. 319.
Kieler, Laura, Fru. 399.
Kinzi, E. Fr., Museumsassistent. 314, 399.
Kjelstrup, O. L. U. F. 379, 380, 389.
Kjædebye, C. P. N. 266, 361, 362, 364, 375.
Kjær, A. E. 305.
Kjærbye, K. V. 170, 172.
Kjølhede, C. C. 254.
Kloppenborg, Fru. 202, 203.
— Jacob. 201—5.
— J. H. 204.
Knud d. Store. 7.
Knudsen, Jacob, Forfatter. 399.
— O. 395, 396.
Koch, G. C., 315.
— J. P., Kaptajn. 399.
Koefod, S. T. G. 317—20.
Kopp. 167.
Korsø, H. C. 246, 247, 253, 271, 318, 321, 323, 325, 327, 334, 340, 402.
Krabbe, Forsvarsminister. 231, 262, 263.
Krarup, C., Læge. 338.
— E., stud. theol. 370.
Krebs, F. C., Oberst. 234.
Kristensen, Villads, Arkelimester. 34.
Krogh, General. 333.

Krogsgaard, stud. mag. 399.
Krohn, A. M. E., Enkefru. 307, 314, 324, 346, 379—81.
— V., Premierløjtnant. 258.
— V. H. V. 246, 247, 254, 271, 292—97, 299, 302—5, 307—11, 315, 317, 319, 322, 323, 325, 333, 336—38, 341, 350, 357, 364, 367, 369, 375, 376, 378—80, 384, 392, 395, 401, 402.
— Pietro, Direktør. 399.
Krøier, J. 271, 354, 355, 357, 358, 360, 362—64, 375, 379, 393, 402.
— J., Fru. 368.
Kühnell, Generalløjtnant. 268.
Kølle, S. A. J. B. 246, 247, 296, 297, 302, 305, 310, 316—18, 321, 324—26, 337.
Køppen. 86.
— P. E. 296.

L.

Lander, J. N. H. 253, 345—47, 401.
— J. P. A. J. 342.
Larsen, Edv., Folketingsmand, Dr. phil. 234.
— F. V. 260, 261.
— G. D. 314.
— Karl, Professor. 399.
— Mich., Kommunelæge. 399.
— N. 246, 247.
— O. 253.
Leerbach, Baron Leers v. 110.
Lemvigh, W. E., Generalmajor. 369.
Lihme, M. J. H., Forvalter. 320.
Liljefalk, A., Oberst. 229, 399.
Lindèn, E., Sergent, svensk Underofficer. 335.
Lindø, Folketingsmand. 270.
Liser, P. 329, 333.
Ludvig XIV. 66.
— Korporal. 110.
Lumbye, H. C., Komponist og Musikdirigent. 208, 209.
Lund, J., Redaktør. 399.
— Oberst. 374.
Lundsted, V. J. S. 396.
Lütken, Andrè, Redaktør. 399.
— Generalløjtnant. 369.
— Oberst. 272.
Lønholdt-Petersen, H. V. 271, 297, 346, 347, 359, 362—64, 368, 374—76, 379, 384, 396, 402.
— — W., Fru. 368.

M.

Mader. 105.
Madsèn-Halsted, M., Folketingsmand, Kaptajn. 232, 247, 248, 276, 319, 321, 324—27, 383.
Madsen, J. C., Kaptajn. 226—28.
— P. 346, 347, 350, 351.
Madsen, V. H. O., Generalmajor, Krigsminister. 249, 255, 256, 338, 350, 354—56, 369, 399.
— Victor, Statsgeolog,, Dr. phil. 399.
Marcher, B., Generalmajor. 217.
Marott, C. E., Folketingsmand. 266.
Melanders, E. M. D., Sekondløjtnant. 254.
Meyer, D. F. S., Oberst, Brandinspektør. 399.
Middelboe, C. G., Kommandør. 374.
Mikkelsen, Lærer i Sløjd. 228.
— T. 401.
Molich. 319.
Moltesen, L., Dr. phil. 399.
Moltke, F. J. V. A., Premierløjtnant, Greve. 399.
— O., Oberst. 234.
Munch-Petersen, A., Overretssagfører. 391.
Mølgaard, T. F. H., Kaptajn. 172.
Møller, Arnold, Dr. 399.
— F. A., 271, 354, 359, 364.
— H. L., Dr. phil. 399.
— P. F., Generalmajor. 232, 234.
— S. C. 401.
— Sergent, Svensk Underofficer. 335.
Mønster, Gunvar, Frk. 399.

N.

Nachtegall, V. V. F. F., Gymnastikinspektør. 162—68.
Neergaard, N., Folketingsmand, Forsvarsminister. 268, 270, 369,
Nellemann, R. S. 215.
Nellemose. 297.
Neumann, C., Læge. 338.
Nielsen. 297.
— A., Folketingsmand. 255, 264, 330.
— A., Frk. 390.
— C. 350, 353, 354.
— H. J. 246, 247, 350, 351.
— H., Kanoner. 271.
— J. M. 232.
— J. C. 355.
— J. S. F. 315, 318, 321, 324, 328.
— N. O. H. 257.
— N. P. 389, 392.
— Oberst. 210.
Nold, Th., Kaptajn. 36.
Norcross, John., Fribytter. 108.
Numsen, Kaptajn. 69.
Nymark. 261.
Nyø, C. C. 296, 297, 299, 340.
Nøhr, A., Lærer, Folketingsmand. 247.
Nørresø, M. N., Oberstløjtnant. 268.
Nørring, J. E. 379, 386.

O.

Oderwald-Lander, Karen, Frk., Operasangerinde. 346.
Oesterbye, P., Professor. 399.

Olsen, H. 271.
— H. 354.
— J. F. V. 305, 308.
Orlow-Andersen, G. 271.
Overskou, Th., Forfatter. 150.

P.

Pagh-Hansen, P., Oberstløjtnant. 232, 234, 383.
Parkov, H., Oberstløjtnant, Folketingsmand. 270.
Pedersen, H. P. 385.
— H. P. 401.
— P. C. 232.
Pehrson, A. L. 396.
Petersen, A. L. 386.
— A. L. 386, 392.
— C. J. 315.
— C. M. 387.
— C. M., Vognmand. 214.
— Fr., Overskibsminør. 326.
— H. A. 315. 393.
— J. J. 315.
— Johs. P., Premierløjtnant. 399.
— O. D. 392, 396.
— S. A. R. 346, 348, 350, 351, 364, 367, 376, 402.
— T. 380, 392, 396.
Petersson, L., Sergent, svensk Underofficer. 335.
Pfalf, Husflidskonsulent. 227.
Pio, Dansemester. 165.
Piora, E., Fabrikant. 314, 394.
Poul-Petersen, 170, 171.
Poulsen, A., Fru. 365.
— Emil, Professor, kgl. Skuespiller. 365.
— S. M. 315.
Povlsen, Alfr., Højskoleforstander. 229, 230.

R.

Rambusch, E. J. C., Oberstløjtnant, Landstingsmand. 234, 262, 399.
Ramm, A., Kaptajn. 369.
Ramsing, H. U., Kaptajn. 399.
Ranild, H. P. 352, 354, 359.
Rantzau, Daniel. 18, 32.
Rasmussen. 355.
— A. C. 297.
— A. J. 294, 305, 306, 308, 309, 311.
— Chr., Folketingsmand. 234.
— H., Fotograf. 310.
— J. 401.
— L. F. 308.
— L., Folketingsmand. 234.
— M., Overlærer. 232.
— S. P. 401.
Reiserer, C. E., 254, 373, 401.
Reitzenstein, C. G. v., Oberst. 283.
Reumert, Elith., Skuespiller. 235.
Reusch, Kompagnichef. 120.
Rist, P. F., Oberst. 100.
Ritz, P. F. 401.
Rockstroh, K. C., Kaptajn. 399.
Rosendal, H., Højskoleforstander. 231, 232.
Rosen, W, C. W., Kaptajn. 399.
Rüse, Henrik, General. 63.
Rønne, D.. mag. art. 394.

S.

Sabroe, Th., Overassistent. 399.
Saint Germain, L., General. 75, 76, 86, 88, 111, 125, 137, 138.
Salicath, Vibeke, Fru. 400.
Salto, Oberstløjtnant. 369.
Sandsteen, C., Sergent, svensk Underofficer. 335.
Schack, G., Kaptajn, Folketingsmand. 266.
Schandorph, S., Dr. phil., Forfatter. 400.
Scheel, Generalauditør. 260.
— J. H., Gæstgiver. 111.
Scheer, E. C. E., Fru, f. Mylius. 361.
— Krigsassessor. 361.
Schepelern, Oberst. 210.
Schiøtt, Jul., Direktør. 400.
Schlegel, General. 210.
Schlenitz, Junker. 15.
Schmettow, C. F., Greve. 139.
Schmidt, C., Fabrikant. 369.
Schmidt, T., Premierløjtnant. 400.
— V., Professor, Dr. phil. 400.
Schmidten, Overkrigskommissær. 210.
Schottländer, Asta, Fru, Operasangerinde. 326.
Schubart. 118.
Schwanenflügel, C., Skuespiller. 236.
Schønberg. 151.
— Kaptajn. 400.
Secher, O., Kommunelæge 338.
Seifert, C. L., Guldtrækker. 257.
Seue, de., General. 116.
Seylern, v., Premierløjtnant. 86.
Simonsen, N. J., kgl. Kammersanger. 322, 357.
Skottenborg, N. S. 358.
Skymoen, R., Furer, norsk Underofficer. 335.
Slengerik, C. A. V., Folketingsmand. 233, 234.
Speckhahn, Styktropmand. 38.
Sponech, G. W., Greve v., General. 105, 122.
Steen. 261.
Steenberg, L., Bademester. 334.
Stengaard, L,. Underprofos. 50.
Stockfleth, V. C., Kommunelæge. 338.
Strandberg, J., Visedigter. 209.
Struensee, J. F., Statsminister. 76, 82, 86, 109, 138.
Strøm, A. S. C. M. 254.
Sundt, C. M., v., General. 151, 178.
Svendsen, N. J. 258.
Syversen, Ole, Lærer. 205, 206.
Sønderøxe, N. A. C., Oberst. 369.
Sørensen. 297, 323.

Sørensen, C. G. 257.
— J. C. 401.
— L. P. 271, 318, 325, 334, 336, 338, 344, 345, 401.
— O. W. 296—98, 346.
— P. C. 315.
— P. C., Vaskerietjer. 314.
— Underkanoner. 384.

T.

Tagliacozzo, Signor, Violinvirtuos. 326.
Theilmann, J., Landstingsmand. 234.
Thiede, P. C., 310, 317, 318, 325, 328, 330, 334, 335, 401.
Thomsen, J. C., Telegrafmester. 370.
Thornberg, Th., Premierløjtnant. 400.
Thulstrup, W., Dr. 400.
Trier, Herman, Landstingsmand. 400.

V.

Vad, J. P. 271.
Valdemar Atterdag. 13.
Valdemar, Prins af Danmark. 335.
Valdemar Sejr. 3, 9.
Vaupell, O., Oberst. 115.
Vedel, H., Kunstmaler. 384.
Veith, V. C. 354. 362.

W.

Wagenbeck. 151.
Walther, C. 257, 271, 305, 308, 310, 311, 328, 345, 354, 360.
Wentholt, holl. Marine- og Krigsminister. 374.
Wibe, E. 315.
Wiberg, A. E. 271.
Wikke, F. B., 173.
Woidemann, C. C. S. 296, 297, 299.
Würtz, A. S. 317, 321, 325, 335, 345, 347, 395.

Z.

Zachariae, Admiral. 265.
Zoller. 97.

Ø.

Østrup, L. C. 172.

BILLEDER OG TEGNINGER.

A.

Abel, I. M. A., Stabstambur ved Livgarden. 274.
Artilleriunderofficerer 1759. 72.
Asmussen, P. C. V. 395.

B.

Betzonich, G. E. 207.
Bidstrup, C. G. H. 303.
Bombarder af Artilleriet 1844. 190.
Bøsseskytte paa Chr. IV's Tid. 35.

C.

Christiansen, R., Redaktør. 252.
Commune navfragium. 248.

D.

„Den lodrette Mur". 167.
Deputationen til Rigsdagen. 247.
Dirigentklokke, Foreningens. 373.
Dragonunderofficerer 1864. 216.

E.

Elev fra Elevskolen 1837 og 1886. 221.
„En Rekrut fra 64". 241.
Esponton fra Chr. VI's Tid. 98.

F.

Fleuretfægtning. 168.
Foredragssalen. 368.
Forsøgsskytten skyder. 224.
Foss, F. C. C. 386.
Fra Forposterne i 1864. 214.
Frederik VI. 142.
Frederik Carl Ferdinand, Prins af Bevern. 79.
Fritstaaende Øvelser. 169.

G.

Guider. Parade og Daglig 1823. 158.

H.

Hansen, T. P. J. 298.
Hellebard fra Tiden før 1550. 14.
Husflidsskole, Den militære, i Odense 1908. 227.
Hæderstegn for 8 og 16 Aars tro Tjeneste. 179.
— - 16 og 8 — — 194.
— - 20 og 12 — — 194.
Hæderstegnspatent af 1832. 180.

K.

„Kandidat Sommer." 237.
Kloppenborg, J. H. (jun.) Vagtmester 1864. 203.
Kloppenborg, J. H. (sen.) Overvagtmester og Hustru i 1850'erne. 202.
Kogeskole for Underofficerer. 259.
Kommandersergent 1848. Efter Tegning af Frants Henningsen. 200.
— af 3. jyske Infanteriregiment 1837. 186.
— af Livjægerkorpset 1840. 186.
Korporal af Fodgarden 1822. 158.
Krohn, E., Enkefru. 381.
— V. H. V. 292.

L.

Landsknægte. Tambur. Knægt 1567. 26.
Lektion. 170.
Lumbye, H. C. 208.
Læseværelset. 369.
Lønholdt-Petersen, H. V. 379.

M.

Madsen, P. 351.
— V. H. O., Generalmajor. 255.
Medaille for Flid. 155.
Minørmestre af Ingeniørkorpset 1862. 221.

N.

Nachtegall, V. V. F. F. 163.

O.

Overfyrværker af Artilleriet 1844. 190.
Oversergent af Fæstningsartilleriet 1886. 244.
Overvagtmester J. H. Kloppenborg's Æressabel. 203.

P.

Palisaderne forceres. 166.
Partisan fra Tiden før 1559. 51.
Præmiesabel for Underofficerer. 164—65.

R.

Rideskolen, Øjebliksbillede fra. 173.
„Ronka", Stagevaaben fra Tiden før 1559. 25.

S.

Sergent af Gardehusarregimentet 1886. 234.
— - Ingeniørkorpset 1844. 221.
— - — 1886. 244.
— - Linieinfanteriet 1849. 210.
„Sergent Thim". 236.
Skydeskolen 1890. 226.
Spisestuen. 372.
Svømmeøvelser i Flaadens Leje. 171.
— med Heste i Ryvangen. 174.
Syversen, Ole. Mindesmærke. 206.
Sørensen, L. P. 271.

T.

Tambur af Livgarden til Fods 1794. 138.

U.

Underofficer af Aalborgske Infanteriregiment 1789. 138.
— - Livgarden til Fods 1794. 138.
— - Marineregimentet 1678. 72.
Underofficerer af Grenadererne, Livgarden, Kongens og Dronningens Livregiment 1761. 86.
— - Kronens og Danske Livregiments Grenader-Bataillioner 1812. 144.
— - samtlige danske Vaaben og Korps 1896. 315.
— i Lejr paa Lammefælleden i Firserne. 223.
Underofficersaspirantens første Eksamensbevis 1806. 143.
Underofficersforeningens Lokaler, Grundplan af. 266.
Underofficerstyper 1864. 215.
Underofficer, ung holstensk, 1860. 215.

V.

Vaaben, udelukkende baaret af Underofficerer. 188.
Vagt. En Underofficersvagtstue i Slutningen af det 19. Aarhundrede. 250.
Vagtmester af Holstenske Kyrasserregiment 1765. 112.
Vagtmester i Hestgarden 1850. 210.
Vagt. Plan af en Underofficersvagt i Sjællandsportens vestre Portbygning 1660. 65.

Z.

„Zündrohr" fra Slutningen af det 16. Aarhundrede. 52.

TRYKFEJL.

Side 74, 8. Linie f. o.: „Christian IV" læs „Christian VI".
— 246, 14. — f. n.: „Jensen" læs „Jenssen".
— 405, 2. — f. o.: „verskou" læs „Overskou".